HISTORIA ECCLESIASTICA, VARIIS COLLOQUIIS DIGESTA,

UBI

PRO THEOLOGIÆ CANDIDATIS

RES PRAECIPUÆ, NON SOLUM AD Historiam, sed etiam ad Dogmata, Criticam, Chronologiam, & Ecclesiæ Disciplinam pertinentes, per breves Interrogationes, & Responsiones perstringuntur, & in præclaro ordine collocantur.

TOMUS SEPTIMUS,

COMPLECTENS

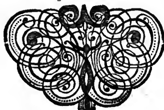
SÆCULUM ECCLESIÆ, DECIMUM SEXTUM,

AUCTORE

FR. IGNATIO HYACINTHO AMAT DE GRAVESON,

Sacræ Facultatis Parisiensis Doctore, & Collegii Casanatensis Theologo, Ord. Fratrum Præd.

EDITIO IN GERMANIA SECUNDA.

CUM PERMISSU SUPERIORUM.

Augustæ Vindelicorum & Græcii,

Sumptibus Fratrum VEITH, Anno MDCCXXVII.

NOS FR. ANGELUS GULIELMUS MOLUS,

Sacræ Theologiæ Professor, ac totius Ordinis Fratrum Prædicatorum humilis Vicarius & Procurator Generalis, salutem.

TEnore præsentium nostrique auctoritate Officii licentiam facimus Reverendo admodùm Patri, Fratri *Ignatio Hyacintho Amat de Graveson*, in Sacra Facultate Parisiensi Doctori, ac in Collegio Casanatensi Conventûs Sanctæ MARIÆ super Minervam de Urbe Theologo, Provinciæ nostræ Provinciæ Alumno, typis edendi Opus in plures Tomos distributum, cui titulus est: *Historia Ecclesiastica variis Colloquiis digesta, &c.* dummodò priùs approbatum fuerit à duobus Ordinis nostri in Theologia Magistris, & aliis servatis de jure servandis. In quorum fidem &c. Datum Romæ in Conventu nostro Sanctæ MARIÆ super Minervam, die 2. Aprilis Anno 1720.

Fr. Angelus Gulielmus Molus.
Vic. & Proc. Generalis Ordinis.
Loco ✠ Sigilli.

Fr. Bernardus d' Arcet, Magister & Socius.
Registr. fol. 82.

APPROBATIO.

JUssu Reverendissimi Patris Fratris *Angeli Gulielmi Molo* totius FF. Ordinis Prædicatorum Vicarii, & Procuratoris Generalis, septimum Historiæ Ecclesiasticæ Tomum, decimum sextum repræsentantem Sæculum, à Clarissimo Viro Fratre *Ignatio Hyacintho Amat de Graveson*, Sacræ Facultatis Parisiensis Doctore, & Collegii Casanatensis Theologo, concinnatum, magnâ animi cum voluptate legi, pervolvique. Si enim Turcarum progressus regna divexantium, Lotheranorum, Calvinistarum, & aliorum Anticatholicorum hæreses variis in Europæ regionibus venenosas agentes radices, sacrilegia, rapinas, cædes, incendia invehentes, magis lacrymas cient, quàm verba postulent, certe non potest non parere mirum animi voluptatem divina benedictio præstans, fidem ubique lucra facientem sua, expulsam à Turcis, & expugnatam à Sectariis, ad fidelium solamen, suique tutamen in Americam extendisse propagines, Indias irradiâsse, & doctrinæ lumen, pietatisque calorem in novis Sacrarum Religionum Institutis, vel antiquiorum reformationibus restaurâsse, nimirùm in Theatinis, Capuccinis, Recollectis, Jesuitis, Barnabitis, Sommaschis, Doctrinæ Christianæ, & Oratorii Presbyteris, quæ, aliaque hujus Sæculi Sanctitatis miracula fusè juxtà accuratèque persequitur noster Auctor, prophanas novitates obiter quidem, at nervosè profligans, ubi differendi se præbet occasio. Cæterum, cùm Tomus iste nihil aliundè complectatur, quod fidei, bonisve moribus dissonum esse videatur, ut publici quantocyùs juris fiat, dignissimum planè esse censeo. Datum Romæ in Conventu, & in Collegio *S. Mariæ* super Minervam, die 30. Decembris, anni 1720.

Fr. Antonius Bardon, Sacræ Facultatis Parisiensis Doctor Theologus, Cathedraticus Casanatensis, Ordinis Prædicatorum.

APPROBATIO.

PRæclarum sanè, ac multis nominibus proficuum Opus auspicari, res est haud unâ laude digna, ast incredibili penè studio, rapido cursu, summâ diligentiâ, felici Marte, istud ad finem usque perducere, magnorum certè encomiorum seges est. Hanc in se provinciam suscepit, sustinuit, ac superis benè fortunantibus, propediem explebit Vir Clarissimus Frater *Ignatius Hyacinthus Amat de Graveson*, Sacræ Facultatis Parisiensis Doctor, & Collegii Casanatensis Theologus. Decursis quippè, illustratis, atque, doctorum Aristarchorum judicio, pulchrè concionatis quindecim prioribus Historiæ Ecclesiasticæ Sæculis, decimum sextum jam ejusdem Historiæ Sæculum, Tomo septimo comprehensum, prælo paratum habet. De cujus styli majestate, rerum gestarum accuratâ narratione, maturo Factorum difficilium Criterio, peramœna valdè methodo, aliisque præcellentissimis dotibus, non est, quòd plura differam impræsentiarum. Prodat igitur in publicum Tomus iste, sanæ fidei, castisque moribus consentaneus. Prodeat cunctorum Historiæ Ecclesiasticæ studiosorum applausibus excipiendus. Prodeat demùm ad maximum celeberrimi Authoris decus, & ornamentum. Cùm enim priores Tomi præ omnium manibus versentur, ab omnibus avidè legantur, atque præconiis non vulgaribus celebrentur; quidni id augurari mihi liceat, Tomum hujusmodi omne quoque punctum apud eosdem esse laturum. Datum Romæ, in Conventu Sanctæ *Mariæ* super Minervam, die primâ Anni 1721.

Fr. Patricius Plonket Ordinis Prædicatorum, Sacræ Facultatis Parisiensis Doctor, & Collegii Casanatensis Theologus.

* 2 APPRO-

APPROBATIO
REVERENDI ADMODUM PATRIS
LEONIS A S. FELICE
Carmelitæ Discalceati, Sacræ Theologiæ Prælectoris, & Definitoris Provincialis.

BEnè cœpit, prosequitur meliùs, properans ad finem, usque in finem commendandus R. Admodùm P. Mag. *Ignatius Hyacinthus Amat de Graveson*, Doctor Sorbonicus, ac Collegii Casanat. Theol. Ord. Prædic. Profectò concludet optimè; Optima siquidem Ecclesiasticæ Historiæ Monumenta quæque consuetâ styli mirâ claritate, majori eloquentia, omniscia eruditione, omni cum delectu addiscenda, Discipulo PRINCIPI de more exponit: Exponens, inter Principes loquitur sapientiam, ut *cum Principibus sedent, solium gloriæ teneat*: (a) Tenens *loquitur, quæ decent sanam doctrinam*, (b) ut semper *in labiis ejus inveniatur Sapientia*, (c) ac Discipulus Princeps *Audiens Sapiens Sapientior fit*. (d) Quamobrem, cùm (jubente Reverendissimo P. F. Gregorio Selleri, Sac. Apost. Palat. Mag.) Sæculi decimi sexti Tomum hunc septimum, non modicâ mentis jucunditate revolverit, ac juxta Christianorum Morum disciplinam, Fideique Theologicæ Assertis conformia adinvenerit omnia, Impressione dignum jure optimo existimavit. Ita dabat Romæ in Collegio Sanctæ *Mariæ* de Victoria 1. Septembris 1720.

Fr. Leo à S. Felice Carmel. Discalceat. Sacræ Theologiæ Prælector, & Definitor Provincialis.

(a) 1. *Reg. cap.* 2. (b) *ad Titum cap.* 2. (c) *Proverb.* 10. (d) *Proverb.* 1.

IMPRIMATUR,

Si videbitur Reverendissimo Patri Magistro Sacri Palatii Apostolici.

T. Episcopus Heracliæ Vicesgerens.

IMPRIMATUR,

Fr. Gregorius Selleri Ordinis Prædicatorum, Sacri Palatii Apostolici Magister.

INDEX
COLLOQUIORUM,

Quæ
IN SEXTO HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ TOMO
continentur.

HISTO-

HISTORIA
ECCLESIASTICA
DECIMI SEXTI SÆCULI,
Variis Colloquiis digesta.

LACTANTIUS FIRMIANUS, cujus linguam unice miratur *S. Hieronymus*, Christianæ Religioni adversùs Ethnicos patrocinaturus, cumprimis optabat sibi dari eloquentiam Tullianæ proximam, quo mortales omnes ad sanctissimum & saluberrimum Christianæ Philosophiæ studium vehementiùs adhortari posset. At ego sanè, si quid hujusmodi votis proficiscitur, Sæculi Ecclesiæ decimi sexti descripturus Historiam, optarim eam mihi dari eloquentiam, quæ non aures tuas, dilectissime Discipule, mox periturâ voluptate deliniat, efficiatque ut tibi placeat Historiæ Ecclesiasticæ veritas, claritate ac nitore sermonis illustrata. Hæc quippè si quantùm in se splendoris ac dignitatis habet, tantùm ipse efficiam dicendo, ut in animo tuo obtineat, si nihil ei de suo pondere momentoque tractantis vitio decerpatur, nullus dubito, quin tu perdiscendæ Historiæ Ecclesiasticæ decimi sexti Sæculi sedulò, uti par est, incumbas, & in ejus cognitionem atque amorem omni curâ studioque rapiaris. At enim, quæ tria nobis ad capessendas artes incitamento esse solent, honestatem dico, quam optimus quisque sequitur; utilitatem, cui servitur fermè; fructum animi jucunditatemque, cui vel in primis indulgere solemus; ea universa huic, quam nunc describendam aggredior, Historiæ decimi sexti Ecclesiæ Sæculi ita penitùs conjuncta reperio, ut tribus hisce quasi admotis facibus facilè sit tua ad illius comparandam notitiam inflammare studia. Ac primùm omnium, si te magnorum eventuum vel delectat copia, vel juvat admirabilitas, florentissima Regna victricibus infidelium Turcarum armis divexata; inducti Anglicani Schismatis sub *Henrico VIII.* initium ac progressum; pestiferas Lutheranorum, Calvinistarum, Zvinglianorum, Socinianorum, aliorumque Acatholicorum Hæreses latè disseminatas; importata ab illis infortunia; sexcentaque id genus obstupesces. Si Catholicæ Religionis propagationem scire gestias, perspicies Orthodoxam Fidem à Turcis, & Hæreticis Sæculi XVI. oppugnatam, & ex nonnullis Europæ partibus, proh dolor! expulsam, ad fidelium solamen & sui tutelam in Americam extendisse propagines, Indiàs irradiàsse, ac sua ubiq; facientem lucra, doctrinæ lumen, pietatisque calorem in Religiosis Ordinibus eo Sæculo institutis, vel in antiquiorum Reformationibus magno cum fœnore restaurasse. Virorum Illustrium immortalia facta, si tibi cordi sunt, ultrò fatebetis, Sæculum Ecclesiæ decimum sextum quàmplurimis Scriptoribus, doctrinâ & pietate celeberrimis, abundâsse, qui in profligandis Hæreticis, & exstirpandis vitiis egregiam periclitanti Ecclesiæ operam navârunt. Denique, si Leges & Instituta quæris, si ritus, cæremonias, sacrorumque Religiones investigare cupis, agnosces summam Romanorum Pontificum, & Episcoporum Sæculi decimi sexti vigilantiam, tum in custodiendo sibi credito avitæ Fidei Deposito, tum etiam in præscribendis saluberrimis Statutis ad emendandos Clericorum mores, ad fovendam fidelium pietatem, ad conciliandam cultui divino debitam Majestatem, ad eliminandas invectas superstitiones, & ad dignam Sacramentorum administrationem omninò necessariis, quæ in Conciliis eâ ætate celebratis fuerunt promulgata, sed præsertim in Concilio Generali Tridentino, cujus tu quoque miraberis omni procul dubio divinam quamdam sapientiæ vim, sanctissimis Legibus temperantem omnia, habenas, prout res postulabat, vel adducentem, vel remittentem, & miram in modum collapsæ Disciplinæ Ecclesiasticæ pristinum splendorem restituere satagentem. Hæc & alia benè multa, quorum accurata notitia animum tuum maximâ voluptate perfundet, referemus in Historia Sæculi decimi sexti, quam, juxta nobis præscriptam methodum, sex Colloquiis integram absolvemus. Primum exhibebit Statum Ecclesiæ sub Imperatoribus & Principibus, qui tàm in Oriente, quàm in Occidente supremo dominio potiti sunt. In altero Colloquio dabimus seriem Summorum Pontificum, qui Sæculo decimo sexto Sedem Romanam tenuerunt, prætermissis Patriarchis Ecclesiarum Constantinopolitanæ, Alexandrinæ, Antiochenæ, & Hierosolymitanæ, quæ sub Turcarum jugo oppressæ ingemiscunt, ac diro Schismate ab Ecclesia Romana sunt separatæ. In Tertio Colloquio proferemus in medium Hæreses, quæ eodem Sæculo variis in locis pullulantes gravissima damna Ecclesiæ Catholicæ intulerunt. In quarto Colloquio differemus de Conciliis tùm Oecumenicis, quàm Nationalibus, in quibus vel protritæ fuerunt Hæreses, vel restaurata est Ecclesiæ Disciplina.

plina. In quinto Colloquio, Virorum Illustrium, qui Sæculo XVI. doctrinâ & pietate insignes floruerunt, præclara merita & Opera compendiosâ narratione perstringemus. In postremo Synopsim Doctrinæ Fidei, Disciplinæ tàm Ecclesiasticæ, quàm Monasticæ, & Moralis Christianæ Sæculi decimi sexti instruemus. Non sum tamen adeò imprudens, & meatum tam parùm conscius virium, ut affirmare velim, me omnia, quæ Sæculi Ecclesiæ decimi sexti Historiam latè diffusam, & variis rerum eventibus locupletissimam, spectant, uberiori stylo hic descripturum, cùm ea res infiniti penè operis sit & immensi, ut si quis hæc dilatare atque exequi plenissimè velit, tanta illi rerum copia exuberet, ut nec libri modum, nec finem reperiat oratio. Meminisse etiam debes, me eò dumtaxat consiliô id operis fuisse aggressum, ut rerum, quæ ad Historiam Ecclesiæ pertinent, quæque per multa volumina alibi diffusæ Lectorum vel deterrent studium, vel patientiam fatigant, brevem suppeditarem notitiam, magìs ad tuam excitandam tamen ad opimiorem dapem, quàm satiandam, digitumque intenderem ad ipsum Historiæ Eccl. uberrimum ac plenissimum fontem, cujus haustu atque potu, conceptam visceribus sitim sedare, ardoremque restinguere posses. Cæterùm quamvis omnia breviter collegerim, duo tamen certò affirmare possum, primò omnia tibi fore facilia, clara, prona, manifesta, modò ne pigeat ad percipienda, quæ referam, Historiæ monumenta, legendi, vel audiendi patientiam commodare. Secundò, nihil à me consultò vel dictum, vel prætermissum fuisse, quod Orthodoxæ doctrinæ, reverentiæ & auctoritati Romanorum Pontificum, Ecclesiæ Catholicæ dignitati, Conciliorum Statutis, Virorum Illustr. Operibus, integritati morum, Historiæ veritati & Christianæ paci officere posse crediderim.

COLLOQUIUM PRIMUM.

In quo texitur series Imperatorum, & Principum, qui Sæculo XVI. tàm in Oriente, quàm in Occidente supremo Dominio potiti sunt.

DISCIPULUS. Captâ Sæculo decimo quinto seu anno MCCCCLIII. à *Mahometo II.* Turcarum Imperatore, Regiâ Constantinopolis Urbe, & extinctô planè Græcorum Imperio, suam in Oriente tyrannidem latè propagârunt Turcæ, Imperium Orientis armis invaserunt, Christianos aut expulerunt, aut in duram servitutem redegerunt, & vastissimas Orientis Regiones impiæ suæ Religionis peste infecerunt, sicut jam descripsisti in Colloquio primo in Historiam decimi quinti Ecclesiæ Sæculi. Cùm igitur Turcæ, deleto Græcorum Imperio, supremum in Oriente dominium obtinuerint, debemus in præsentia primùm expendere, quo loco res Ecclesiæ fuerint in Oriente Sæculo XVI. sub Imperatoribus Turcarum, quorum seriem in laudato jam Colloquio perduxisti usque ad *Selimum I.* filium *Bajazetis II.* Turcarum Imperatoris secundo-genitum, qui, si benè memini, imperandi cupidine accensus contra patrem arma cepit, &, ope Janizzatorum, *Achmeti* fratri suo primogenito prælatus, patrem, qui ipsi imperio cesserat, veneno sustulit, *Achmetem*, fratrem suum primogenitum, prælio vicit & occidit; *Corcutum* quoque, alterum fratrem, quietis & literarum amantem, unà cum octo nepotibus pariter necari curavit. Cætera ejusdem *Selimi I.* & aliorum, qui eidem Sæculo XVI. successerunt, Turcarum Imperatorum Gesta lubenti animo auscultabo.

MAG. Postquàm *Selimus I.* cædibus *Achmetis*, & *Corcuti*, germanorum fratrum, & Procerum plurimorum, parricidiale suum confirmâsset Imperium, adversùs *Ismaëlem*, Sophinum Persarum, bellum gessit, & anno MDXVII. Syriâ & Ægypto potitus est, atque *Mamalucorum* celebre quondam in Ægypto Imperium in suam potestatem redegit, suique Imperii appendicem fecit. Obiit *Selimus I.* in Tentoriis versùs Hadrianopolim, eo ipso in loco, in quo cum patre suo *Bajazete II.* prælium commiserat, die XXII. mensis Septembris anni MDXX. Imperii VIII. Reliquit *Selimus I.* filium, dictum *Solimanum*, qui eodem anno patri successit, & Turcarum Imperator fuit salutatus.

D. Quid, amabo, sibi vult celebre istud *Mamalucorum* Imperium, quod *Selimus I.* Turcarum Imperator in Ægypto armis subegit?

M. Mamaluci aliquandò Imperium in Ægypto obtinuerunt. Postquam enim Ægyptus à Caliphis ad Turcomannos pervenit sub *Saladino*, Babyloniæ Sultano, qui Sæculo Ecclesiæ duodecimo Ægyptum occupavit, Turcomanni emptos à Tartaris, ex Mengrelia, Gurgestania, & Kirkasia, Christianorum pueros, armis eruditos, custodiæ ac defensioni Regni præfecerunt, eosque *Mamalukos* appellârunt. *Mamaluk* autem idem est in lingua Syriaca, quod mancipium regium. Contigit verò, ut isti *Mamaluki* defensioni Regni Ægypti præpositi, cùm viderent, Turcomannos otio & voluptatibus enervatos, consilium inierint Regni ad se transferendi, idque feliciter executioni mandârint die XXVI. mensis Novembris anni Christi MCCCLXXXII. Tunc enim Kitcassi, seu Mamaluci, primum ex gente sua Regem in Ægypto creârunt, nomine *Berkukum*, atque ita longâ serie perpetuò Reges Ægypti ex Mamalucis creati sunt, quorum vigesimus primus, nomine, *Causo*, vulgò *Campson Gaureus*, in prælio contra *Selimum I.* Turcarum Imperatorem, in Syria occubuit anno Christi MDXVI. Huic successit *Thomambajus*, qui ab eodem *Selimo I.* in Ægypto victus, captus ac miserabiliter in porta Urbis *Alchaila* publicè suspendio peremptus est anno Christi MDXVII. Eo pacto, extinctô in Ægypto Kircassorum, seu Mamalucorum Imperio, tota Ægyptus, Arabia, Palæstina, ac Syria Turcico Imperio accesserunt.

D. Turcici Imperii fines latiùsne protulit cum aliquo Christianorum dispendio *Solimanus*, qui, ut mox dixisti, post obitum patris sui *Selimi I.* Turcarum Imperator anno MDXX. fuit salutatus?

M. *Solimanus* hujus nominis II. bellicâ fortitudine, & rerum gestarum gloriâ patrem suum *Selimum I.* æquavit, immò & superavit. In primis Ægyptios rebellantes, per *Ibrahimum* Bassam

Bassam coërcuit. *Gazellem*, Syriæ Præfectum perduellem, misso in eum exercitu, profligavit anno MDXX. Dein ad Christianos digressus, *Albam Græcam*, seu *Belgradum*, munitissimum totius Hungariæ oppidum, & validissimum totius Christianitatis propugnaculum, die XXIV. Junii anni MDXXI. expugnavit. His victoriis elatus *Solimanus*, Rhodi insulam, præmisso cum insigni classe *Mustapha* Bassa, obsidione cinxit anno MDXXII. Hæc est illa Insula, quam Equites Hospitalarii, seu *S. Joannis Hierosolymitani*, expulsis Turcis occupaverant anno MCCCX. eamque incredibili fortitudine, invictisque animis à Turcarum obsidione liberaverant, adjuti præsertim potentissimo auxilio *Amedei V.* Sabaudiæ, Mauritaniæque Comitis, qui disjecta Barbarorum classe, navi Prætoria captâ, marisque Præfecto cæso, navalem palmam ferens, celeberrimam Rhodi Insulam extrema deditionis agitantem ex obsidione exemit, & Equitibus *Sanct. Joannis Hierosolymitani* servavit: in cujus faustæ victoriæ monumentum *Amedeus V.* pro Majorum Aquilis, Crucis candidæ stemma, rogatus ad pietatem assumpsit cum his litteris F. E. R. T. hoc est, *Fortitudo ejus Rhodum tenuit*, ut videre est in *Augusta Regia Sabaudiæ Domûs Arbore Gentilitia*, quæ ab Abbate *Ferrero à Labriano* typis edita est Augustæ Taurinorum anno MDCCII. Ad hanc igitur Rhodi Insulam, quam ducentis & duodecim abhinc annis obtinebant Equites *Sanct. Joannis Hierosolymitani*, indeque vulgò dicti *Rhodii Equites*, obsidendam, misit *Solimanus*, Turcarum Imperator, ingentem ducentorum armatorum millium classem. Sed eâ cladibus jam fractâ, & adreditum respectante, Insulam Rhodi ipsemet cum aliis militaribus copiis appulsus, non ante recessurum se juravit, quàm Insulam subegisset. Complanatis igitur per machinas murales propugnaculis, nec suppetente à Christianis Principibus, magno ipsorum dedecore, auxilio, Rhodii Equites ad extremas redacti angustias, & spe diutiùs tuendæ Insulæ abjectâ, eam, post pactas deditionis honorificas conditiones, concesserunt Turcis, quorum sexaginta millia & in iis plurimos Duces ac Præfectos, ferro & igne ea in obsidione periisse, ac quinquaginta penè millia variis morbis extincta, produnt, præter Turcarum Annales, *Spandugenus*, *Sansovius*, *Leunclavius*, *Bosius* in Historia Ordinis *Sancti Joannis Hierosolymitani*, & alii. Quò fit, ut habitâ ratione immanis ea in obsidione Turcarum editæ stragis, eorum victoria verè *Cadmea* appellari possit. Captâ Insulâ Rhodi, *Solimanus*, Turcarum Imperator, Regno Hungariæ Bellum intulit, prælium que in Campis *Mohatzii*, die XXIX. mensis Augusti anni MDXXVI. commisit, in quo Hungarorum copiæ fusæ sunt, *Ludovicus II.* eorum Rex, annos natus XX. in aquæ lutulento gurgite depressus & suffocatus interiit, multique capita primariæ Nobilitatis Viri, qui in conspectu victoris exercitûs capite mulctati sunt. Inde *Solimanus* Budam versùs, Hungariæ Metropolim, pergens, aliasque circum Urbes diripuit, ducenta Christianorum millia vel immaniter occidit, vel, quod tristius, in servitutem adduxit. Germaniam itidem invadere volebat *Solimanus*, & Viennam Austriæ anno MDXXIX. obsedit multisque diebus acerrimè oppugnavit. Sed *Philippus* Palatinus, aliique Duces ferocientis impetum fregerunt, Viennam liberârunt, sexaginta Turcarum millia trucidârunt. Nec magis secundo Marte pugnavit *Solimanus* in obsidione Melitæ, quam, invictâ Equitum *Sanct. Joannis Hierosolymitani* fortitudine repulsus, turpiter & cum magna sui Exercitûs clade solvere coactus est. Tandem *Solimanus* longâ jam octogiota fermè annorum ætate in Christianorum direptionibus exercitâ, tot Principum cladibus, tot Regnorum excidiis nobilitatus; integrâ viridique senectute acerrimus, in obsidione Sigethi, firmissimi totius Pannoniæ Oppidi, apoplexiâ extinctus est anno Christi MDLXVI. Hic silentio præterire haud possum egregium facinus, quod edidit vir fortissimus, pluribusque pugnis cum Turcis consertis, & partis victoriis inclytus *Nicolaus* Comes *Serinus*, qui tùm temporis propugnationi *Sigethi* ad Christianorum defensionem præerat. Hic quippè fortissimus Dux ad quindecim assultus lectissimarum ex universa Turcia copiarum sustinuit, & quidem interdùm ad ipsas quatuor & viginti continentes horas, dum ex immenso Turcarum exercitu subinde aliis alii, defessis recentes, saucius integri succederent; ad triginta hominum millia inter propugnationem, in iisque Bassas quatuor cæcidit, & eò *Solimanum* adegit, ut ægritudine animi veriùs, quàm corporis morbo consumptus obsidioni immoreretur. Sed prudentet à *Mahomete* Bassa celatâ morte *Solimani*, ne ejus publicatio Turcis noceret, tandem Comes *Serinus* cum duobus dumtaxat millibus & quingentis militibus contra ducenta Turcarum millia acriter pugnans, hostium numero obrutus, & annona, machinis, militibus, ac loco ad repugnandum, ac consistendum absumptis, fœdissimè grassante, atque, conspirantibus ventis, omnia penitùs depascente incendio, suos, qui adhuc supererant, milites ad occumbendum fortiter, potiùs quàm turpi servituti sese dedendum, adhortatus est, & actutùm unà cum illis in medias Turcarum acies, invocato nomine *JESU*, se intrepidè immisit, gladio inter confertos ac undique prementes *Janizzaros* rem ita per dimidiam horam strenuè gessit, ac tantam illorum edidit stragem, ut Turcæ obstupefacti fortitudinis miraculo, eum, ejusque socios ultrò ad deditionem invitârint. At ille in Turcarum manus vivus venire non sustinens, gloriosissimis in adverso pectore & capite exceptis vulneribus, cum suis generosis commilitonibus occubuit, ac sua morte non solùm omnibus urbium obsessarum Præfectis ingens exemplum ac documentum reliquit, sed memoriam sibi gloriamque peperit sempiternam.

D. Sicut acerbo dolore ex morte laudatissimi Herois *Nicolai* Comitis *Serini* afficior, ita magnis gaudiis triumpho ex obitu *Solimani II.* Turcarum Imperatoris, seu potiùs magni illius prædonis, & insatiabilis Regnorum helluonis, qui magnâ jam parte devoratâ terrarum, avidius orbi reliquo inhians, Turcicam barbariem omni immanitate teterrimam, & inexpiabili ac plusquam hostili in Christianos odio bacchantem latiùs propagare moliebatur. Sed valdè timeo, ne graviora mala Christianæ Religioni importârint *Solimani II.* Turcarum Imperatoris successores.

M. *Solimano II.* qui eas, quas mox commemoravi, clades in Pannonia & apud Rhodum intulit, successit *Selimus II.* unicus filius superstes (cæteros enim *Solimanus* occiderat) Cypri Regnum ut Christianis adimeret *Selimus II.* Turcarum Imperator, Bellum indixit Venetis, & huic gerendo Bello *Mustapham* Bassam copiarum terrestrium, & *Pialim* ac *Alim* Bassas Classis Præfectos constituit. Ad Nicosiam, Regni Metropolim, sub finem mensis Julii anni MDLXIX. admota Castra, eamque captam die X. Septembris miserè diripuerunt Turcæ, cæsis præsidiariis, exstinctâ Nobilitate, & cæteris aliis diræ servituti mancipatis. Captâ Nicosiâ, obsidionem Urbis *Famagusta* aggressus est *Mustapha* Bassa. Vim omnem hostilem invicto animo sustinuit *Antonius Bragadinus* Venetus, Urbemque per annum integrum tuitus est incredibili virtute ac fortitudine, atque indefessis militum ad paucos redactorum laboribus. Sed tandem extremâ urgente fame, & disjectis mœnibus, ac propugnaculis, nullâque relictâ subsidiorum spe, deditionem fecerunt cives honestis conditionibus utrinque conventis, quas *Mustapha* Bassa laudavit, approbavit, eisque propriâ manu subscripsit, sed paulò post, per summum scelus violatâ fide, eas palàm infregit. Arenim, *Antonium Bragadinum*; cujus virtute *Famagusta* fuerat hactenus propugnata, in *Mustaphæ* Castra cum illustri Nobilium Virorum comitatu venientem, ut ei claves civitatis offerret, sicut in hujusmodi deditionibus fieri solenne est, confestim *Mustapha* apprehendi jussit, eum contumeliosè elusum auribus multavit, deinde barbaricâ immanitate vivum excoriavit; quo in tormento vir ille fortissimus ad ultimum usque spiritum sibi semper constans, Christum Salvatorem nostrum invocare non intermisit. Cæteros Viros Nobiles, *Antonii Bragadini* comites, crudeliter trucidari imperavit Barbarus. Hac tàm crudelis belluæ indignitate percitus Sanctissimus Pontifex *Pius quintus* bellum Turcis indixit, fœdusque iniit cum *Philippo* Hispaniarum Rege, & Senatu Veneto. Ejus fœderis copiarum omnium institutus est Generalis Præfectus *Joannes Austrius*, filius nothus *Caroli V.* Imperatoris. *Sanct. Pius V.* Pontifex Maximus, suis triremibus *M. Antonium Colnmnam* præfecit; Veneti verò amplissimæ, quam instruxerant, classis imperium *Sebastiano Venerio*, quem posteà Ducem quoque suum creârunt, commisêre. Contractis itaque in unam Classem Pontificiis, Hispanis, Venetisque navibus, ductore *Joanne Austrio*, pugnatum est ad Naupactum, seu Lepantum, in sinu Corinthiaco, quâ pugna victi penitùs ac profligati barbari, eorum ducentæ triremes cum immensis spoliis partim à Christianis captæ, partim depressæ. Turcarum cæsa vel captiva fuere viginti quinque millia. Christiana mancipia ex Turcicis triremibus liberata quindecim millia. Celebrem illam victoriam multis à sæculis inauditam, non absque evidentibus præsentis Dei Exercituum auxilii indiciis, & suffragantibus præsertim precibus, ardentissimisque votis *Sancti Pii quinti* de Turcis reportârunt Christiani die VII. Octobris anni MDLXXI. Hinc victus *Selimus*, Turcarum Imperator, apertè restatus est, plus sibi preces *Pii V.* quàm arma Christianorum nocuisse, Christiani quoque felicem illius inexpectatæ victoriæ exitum precibus *Sanct. Pii quinti* Pontificis Maximi acceptum referunt, quem *Sixtus V.* Summus Pontifex appenso ad *Sanct. Pii quinti* sepulchrum elogio paucissimis his verbis perstrinxit: *Selimum Turcarum tyrannum multis insolentem victoriis, ingenti parata classe, Cyproque expugnata, Christianis extrema minitantem Pius V. fœdere cum Philippo Hispaniarum Rege ac Republica Veneta inito, M. Antonium Colnmnam Pontificia classi præficiens, ad Echinadas hostibus XXX. millibus cæsis, X. millibus in potestatem redactis, triremibus CLXXX. captis, XC. demersis, XV. millibus Christianis à servitute liberatis, precibus & armis devicit.* Ex hac insigni victoria confœderata Christianorum classis magnum omni procul dubio potuisset consequi emolumentum, ac plures nutantis Turcici Imperii occupare Provincias, maximè cum Barbarorum portus & stationes navibus & subsidiis evacuatæ, terrore etiam animi illorum perculsi ac consternati essent. Sed diffidentibus Christianis Principibus, absque ullo alio operæ pretio classis direpta est. Obiit *Selimus II.* Turcarum Imperator subitâ Apoplexiâ correptus anno MDLXXIV. ætatis suæ quinquagesimo, Imperii octavo: in ejus locum suffectus est ipsius filius, natu major, dictus *Amurathes* hujus nominis *III.*

D. Legi nuperrimè in Vita Sancti *Pii V.* hanc victoriam post homines natos maximam de Turcis à Christianis reportatam, revelatam fuisse eidem Sanctissimo Pontifici, qui ideò festum *Beatæ Virginis de Victoria* primâ Dominicâ mensis Octobris recoli voluit, adjuncto eidem Dominicæ festo *Rosarii*, quod in honorem Deiparæ Virginis instituit *Sanct. Dominicus*, Ordinis Prædicatorum Fundator, ut hæc solemnis festivitas esset in Ecclesia gratiarum actio celebrior, & perpetuum tantæ victoriæ monumentum. Hujus Sanctissimi Pontificis vestigiis insistens *Clemens XI.* (quem Deus Ecclesiæ suæ diu sospitem ac incolumen servet) ob insignem victoriam de Turcis, Imperio & Italiæ incubantibus, anno MDCCXVI. terrâ marique à Christianis feliciter reportatam, publico Decreto sanxit, ut singulis annis Dominicâ primâ mensis Octobris Officium de Rosario Beatissimæ Virginis Mariæ in universa Ecclesia ab omnibus deinceps celebraretur. Sed prosequamur seriem Imperatorum Turcarum, & ostende, si placet, quis, & qualis fuerit iste *Amurathes* hujus nominis *III.* Turcarum Imperator, qui patri suo *Selimo II.* successit.

M. Imperium suum *Amurathes* ejus nominis *III.* annum agens ætatis suæ vigesimum septimum, auspicatus est à quinque juniorum fratrum cæde, ad minimi, adhuc infantuli, ipsi blandientis necem illacrymavit, Deum testem appellans, se non livore aut hujusmodi parricidium, sed concordiæ in familia Othomanica conservandæ necessitate compelli. Infestissimum, & maximè diuturnum bellum *Amurathes*, Turcarum Imperator, gessit cum *Mahometo Hodabenda* Persarum Rege, magno quidem Christianæ Religionis emolumento, quæ interim à continuis Turcarum, qui eo bello Persico fuerunt occupati, invasionibus ferè quievit. At pace cum Persis anno MDXCI. composita, bellum movit *Amurathes*, Turcarum Imperator, adversùs Christianos in Illyricum & Croa-

Croatiam, ubi *Sinanes*, primarius Vizir, qui Christianos summo odio prosequebatur, *Javarinum*, munitissimum oppidum in dextera Danubii ripa situm, expugnavit. Verùm, nonnullis cladibus vicissim à Christianorum exercitu affecti Turcæ, pacem inierunt, alioquearma vetterunt. Mortuus est *Amurathes III.* Turcarum Imperator Constantinopoli die XVIII. Januarii anni MDXCV. ex gravissimis calculi doloribus, ut ait *Spondanus* ad hunc annum, vel, ut alii referunt, ex paroxismis epilepticis; ætatis suæ anno quadragesimo octavo, Imperii vigesimo primo inchoato. Lectione librorum, præcipuè Historiarum, impensè delectabatur *Amurathes III.* Turcarum Imperator, & quidquid apud cunctos Orbis Principes ageretur, scire gestiebat. A fundendo sanguine alienum, & ad indulgentiam, quàm ad severitatem proniorem sese exhibuit. Gulæ ac Veneri deditus multas uxores accepit, ex quibus complures procreavit liberos, quos inter *Mahometes* hujus nominis *III.* filius *Amurathis III.* natu major, patri demortuo successit, suique Imperii initia octodecim, vel, ut alii dicunt, unius & viginti fratrum suorum, quos ipsius pater *Amurathes III.* ex diversis concubinis susceperat, Turcico more cruentâ strage funestavit. Sorores autem viginti septem vivere permisit, vir aliundè naturâ sævissimus, quem ideò pater naturâ mitior de medio tollendùm decreverat. Sub Imperio hujus *Mahometis III.* res Turcicæ in Walachia, Transylvania, & Moldavia à *Sinane*, primario Turcarum Vizire, malè gestæ sunt. *Tregovistiam*, *Girgionem* seo *Arcem S. Georgii* Turcis eripuit *Sigismundus* Transylvaniæ Princeps, *Sinanis* Viziris copias fudit, & Turcis cladem anno MDXCV. intulit, quâ nullam unquam turpiorem, & unde plus dedecoris hausissent, hactenus habuerant. Eodem anno *Strigonium* & *Winsegardum* in Hungaria Cæsarianus exercitus, magnâ itidem Turcarum editâ strage, recuperavit. In Strigoniensi obsidione eluxit præ cæteris virtus Comitis *Mansfeldii*, Viri bellicosi, qui vulneribus confossus mox obiit, & citius quàm res Christianorum postulâssent. His cladibus necdùm attritus *Mahometes III.* anno MDXCVI. in Hungariam venit, *Agriam*, vicinasque urbes deditione recepit, ubi captivos Christianos cùm Turcæ contra datam fidem crudeliter trucidâssent, tam immane & contra jus Gentium facinus adeo Mahometi Turcarum Imperatori displicuit, ut Prætorianum Præfectum, cui hoc crimen imputabatur, statim in frusta concidi jusserit. Mox magnis itineribus properans *Maximilianus*, Rudolphi Cæsaris frater, junctis cum *Sigismundo* Transylvaniæ Principe, & *Tiffembachio* superioris Hungariæ Prorege, viribus, prælium cum Turcis ad *Kerestium* conseruit, in quo victi Turcæ cùm turpem ac præcipitem fugam arriperent, Christiani victores, citiùs quàm par fuisset, ad prædam conversi, dum in diripiendis eorum castris, quasi plenâ obtentâ victoriâ, occupantur, ab *Assane Cicada* Bassa, natione Calabro, & Religionis Christianæ Apostatâ, superati sunt, relictis suorum duodecim millibus, sicque *Mahometi III.* Turcarum Imperatori plenam & certam, sed inexspectatam reliquerunt victoriam. Refert *Spondanus* in Annalibus Ecclesiasticis ad annum MDXCIX. Num. VI. *Mahometem III.* jussisse, ut sepulchrum *JESU Christi* Domini nostri Christianis adimeretur, & Franciscanæ Religionis Viri, quorum custodiæ creditum est, pellerentur; sed illum à Legatis Galliarum Regis, & Reipublicæ Venetæ admonitum, id tentari haud posse absque gravissima omnium Principum Christianorum, qui summo semper honoris ac venerationis loco sacrum illud monumentum habuerant, offensione, sacrilegum illud præceptum revocâsse, & ne quid innovaretur, prohibuisse. Obiit *Mahometes III.* Constantinopoli anno MDCIII. ætatis suæ undequadragesimo, Imperii nono, cùm paulò ante duplici parricidio se ipsum inquinâsset, filium suum primogenitum coram Sultana Matre laqueo suffocando, ipsamque, ob insidiarum suspicionem in mari demergendo. Successorem habuit filium suum natu minorem dictum *Achmetem* hujus nominis *I.* cujus Gesta in Colloquio primo in Historiam Sæculi XVII. describemus.

D. Christianorum, qui in Oriente sub Turcarum Imperio duram serviunt servitutem, deplorandam sortem lugeo. Heu! Gens barbara, obscuræ originis, quot cladibus afflixit populum Christianum, quid immanitatis in nos non exercuit? Quot civitates, quot insulas, quot provincias, quot Regna ademit Christianæ ditioni? à quanta latitudine in quantas angustias detrusit nostræ Religionis Imperium? An pietati Turcarum tantus rerum successus tribuetur? nequaquam. An virtuti? Gens est effæminata luxu, nec aliâ re quàm luxu formidanda, ut nihil interim dicam de Religione & moribus. Quid igitur causæ? Christianorum, ut puto, vitiis, & Christianorum Principum ambitioni, regnandi libidini, & funestis dissensionibus suas Turcæ debent victorias, & amplissimi Imperii sui propagationem. Verùm, ut tot malorum originem magis perspectam habere valeam, te etiam atque etiam rogo, ut Imperatorum, ac Principum Christianorum decimi sexti Sæculi, seriem, mores ac Gesta compendiosè describas.

M. Non solùm depravati Christianorum decimi sexti Sæculi mores, sed etiam Hæreses *Lutheri* in Germania, & *Calvini* in Gallia serpentes, de quibus in Colloquio III. agemus, nec non dirum illud Schisma, quod *Henricus VIII.* Angliæ Rex contra Ecclesiam Romanam eo in Regno conflavit, & immortales inimicitiæ, quas cum *Francisco primo* Galliarum Rege gessit *Carolus V.* Hispaniæ Rex, & Romanorum Imperator, in causa fuerunt, cur Christianis Principibus varias in partes distractis, vel in profligandis Hæreticis distentis, vel ab Ecclesiæ Romanæ communione divulsis, vel suæ regnandi libidini plus justo servientibus, Turcæ suam tyrannidem longè latèque propagaverint, & præter Syriam & Palæstinam tot Græciæ Regna, tot Asiæ minoris Provincias, ac magnam Europæ partem invaserint, occupaverint, & miserum in modum desolaverint. Id ita esse tute ultrò fateris, si tantisper Statum Ecclesiæ sub Principibus Christianis, quæ Sæculo Ecclesiæ decimo sexto Imperio & Regnis in Occidente præfuerunt, mecum in præsentia perpendere haud graveris.

D. Incipe, quæso, à Gestis Imperatorum Chri-

Christianorum decimi sexti Ecclesiæ Sæculi, quorum seriem in Colloquio I. in Historiam Sæculi decimi quinti perduxisti usque ad *Carolum V.* qui patruo suo *Maximiliano I.* in Imperio Occidentis successit anno MDXIX.

M. Post obitum *Maximiliani I.* Imperatoris *Carolus V.* ejus nepos, *Philippi Austriaci* filius ex *Joanna*, Ferdinandi Hispaniarum Regis, & *Isabella* filiâ, Hispaniæ Rex, Francofordiæ electus est Imperator IV. Kalendas Septembris anni MDXIX. Contra *Solimanum*, Turcarum Imperatorem, Hungariæ Regnum ferro flammâque crudeliter devastantem, bellum suscepit, quod tamen nullum felicem exitum habuit, ob ingentes tumultus, quos in Germania excitavit Hæresiarcha *Lutherus*, qui ægrè admodùm ferens, quòd *Carolus V.* Imperator, anno MDXXI. in Comitiis Wormatiensibus Catholicam Fidem egregiè professus, eum velut manifestum Hæreticum proscripsisset, & sententiam *Leonis X.* Pontificis Maximi, in eum ac sectatores illius promulgatam, executioni mandari jussisset; Scripta virulentissima contra ipsum Cæsarem, ac cæteros Germaniæ Principes in vulgus temerè & arroganter sparsit, in quibus illos porcos, lupos, asinos, temulentos, stolidos, furiosos moriones appellare non dubitavit, palamque asserere frustrà Principes armis pugnare in Turcas, nisi suum Evangelium reciperent; præliari adversùs Turcas, nihil aliud esse, quàm repugnare Deo, visitanti iniquitates nostras per illos: itemque non licere Christianis bellare, sed eos debere vim & injuriam pati: denique Turcas esse deciès probiores ac prudentiores Principibus Christianis, ideòque nihil prosperi à nostris expectandum esse, nec quidquam ad bellum agendum contra Turcas contribuendum. *Lutherum* itaque impium Hæresiarcham, ejusque Sectarios, qui, tractis in suas partes quibusdam Germaniæ Principibus, & Collecto perduellium exercitu, seditiones concitabant, & sùs deque omnia temerario ausu miscebant, ut in ordinem redigeret *Carolus V.* Imperator, dimisso Turcico Bello, fœderatis Protestantibus, seo Lutheranis, quorum Principes erant *Joannes Fridericus* Dux Saxoniæ, & *Philippus Landgravius* Hassiæ, bellum indixit, quod *Smalcaldicum* vocatum est, ob fœdus à Principibus & Civitatibus inter Protestantes primùm Smalcaldæ initum pro defensione doctrinæ & Sectæ Lutheranæ. Hoc Bellum Smalcaldicum felicissimè confecit *Carolus V.* & memorabilem de *Joanne Friderico* Duce Saxoniæ, & *Philippo Landgravio* Hassiæ, aliisque Germaniæ Hæreticis, in perniciem Ecclesiæ Romanæ conspirantibus, victoriam retulit ad flumen Albim, post acerrimum novem horarum prælium. In eo capti sunt *Joannes Fridericus* Dux Saxoniæ, & *Philippus Landgravius* Hassiæ, Lutheranorum Sectæ columina, & mox in utrumque à Cæsare sententia capitis lata est, vitam tamen obtinuerunt, Electore Brandeburgensi, & Clivensi Duce pro ipsis deprecantibus. Verùm, *Joannes Fridericus* exutus est Saxoniæ Electoratu, qui concessus est fratri ejus *Mauritio*, Arcibus itidem Wittemberga & Gotha spoliatus, & bonorum omnium publicatione punitus, excepto quinquaginta millium aureorum annuo redditu. *Landgravius* verò his conditionibus gratiam obtinuit, ut se, suamque Provinciam Cæsaris arbitrio permitteret, Majestatis ejus pedibus provolutus veniam rogaret, & centum quinquaginta aureorum millia Cameræ Imperiali persolveret. Præter hanc insignem de Hæreticis Lutheranis reportatam victoriam, quâ *Carolus V.* Imperator de tota Ecclesia Catholica optimè meritus est, aliud præclarum & immortali laude dignum gessit, dum Melitam Insulam Equitibus *Sancti Joannis Hierosolymitani*, quos Turcæ Rhodo depulerant, dono dedit, ut pro Christianæ Religionis defensione excubantes, Turcarum impetus, ac irruptiones ferrò flammisque retundere possent. Hactenùs *Caroli V.* Imperatoris rectè præclarèque gesta perstrinxi, nunc verò ea, quæ malè, iniquè & imprudenter egit, nec probare, nec dissimulare possum. In primis, meritò culpandus venit *Carolus V.* quod infaustum Edictum procuderit, quod *Interim* fuit appellatum, ex eo quòd præscriberet in illo formulam Doctrinæ, Disciplinæ Ecclesiasticæ, & Cæremoniarum in Germania tenendam, interim dum de universa religione, in Concilio Generali esset definitum. Concedebat etiam in eodem Edicto Presbyteris jam ordinatis conjugii facultatem, & populo communionem sub utraque specie. Hoc *Caroli V.* Edictum à Sede Apostolica fuit statim reprobatum, non solùm, quia Principibus Laicis minimè licet manum mittere ad Sacra, sed quia etiam in maximum Ecclesiæ Catholicæ dedecus vergebat. Quam ob causam nonnulli ejusmodi Edictum haud incongruè *Interreligionem* nuncupârunt. Alii illud non *Interim*, sed *Interitum*, quòd animas illud recipientium interimeret, vocandum esse dixerunt. Alii denique istud *Interim* Edictum non minus Ecclesiæ perniciosum esse affirmârunt, quàm Imperatorum *Zenonis* Henoticon, *Heraclii* Ecthesis, & *Constantii* Typus, funesta Edicta, olim sub specioso obtentu sedandarum in Religione divisionum, in grandem nihilominus Ecclesiæ Catholicæ perturbationem imprudentissimè fuerunt promulgata. En, quibus sese difficultatibus Principes implicant, dum plus posse volunt, quàm Deus & Ecclesia sinunt. Nec in hoc solùm Historici culpant *Carolum V.* Imperatorem, sed etiam atris coloribus depingunt crudelem illam Romæ direptionem, cujus ipse anno MDXXVII. author fuit, dum ad oppugnandum Romanum Pontificem *Clementem VII.* qui cum Gallis fœdus pepigerat, misit Romam Exercitum, magna ex parte Hæreticis Lutheranis conflatum, eique præfecit *Carolum Borbonium*, Galliarum Regis, patriaque proditorem, sed egregium Imperatoris administrum, ejusque potentiæ struendæ præcipuum adjutorem, qui tamen Urbem Romam adortus, & inter primos, scalis admotis, conscenso muro, glande plumbeâ ad ilia trajectus, pugnandi ac vivendi finem fecit. Ejus tamen morte non est restinctus militum ardor ad prædam, sed instigante *Philiberto* Arausicano Principe, qui locum demortui *Borbonii* occupaverat, capta est Urbs, & à militibus in omnem licentiam effusis miserè devastata. Nullum templum sacrilegis eorum manibus inviolatum mansit, Matronis, & Virginibus etiam sacris ereptus pudor, obvii quique armati & inermes trucidati, Procerum atque divitum Ædes direptæ, Sanctorum Reliquiæ disjecti, combustæ, dissipatæ, Sanctissima Eucharistia con-

conculcata, Bibliotheca Vaticana incensa, Summus Pontifex *Clemens VII.* in Arce Sancti Angeli obsessus, qui, ut in Colloquio proximo ostendemus, durissimis conditionibus sese dedere compulsus est, quas cùm audîsset *Solimanus*, Turcarum Imperator, exhorruisse dicitur; uno verbo, quidquid sacrilegiorum ab impiis, quidquid rapinarum ab avaris, quidquid cædium à truculentis, quidquid spurcitiarum ab immundis quidquid inhumani à barbaris, quidquid brutale à feris, quidquid tartareum à Dæmonibus timeri poterat, Roma in hac immanissima direptione miserum in modum experta est. Sed, quod satis festivum ac lepidum est, *Carolus V.* dissimulandi peritus artifex, dum ab Exercitu, quem ipsemet Romam miserat, in Arce Sanct. Angeli *Clemens VII.* Pontifex Maximus captivus detineretur, magnum mœrorem de ipsius captivitate, & urbis direptione præ se tulit, habitis etiam pro ipsius liberatione publicis supplicationibus, & festivâ Aulæ suæ specie, ob natum filium, in vestes lugubres propter captivitatem Pontificis, de qua tamen in sinu suo gaudebat, commutatâ. Postremò, Historici vitio vertunt *Carolo V.* Imperatori, quòd perpetuas cum *Francisco I.* Galliarum Rege simultates aluerit, ac cruentum Bellum toto fermè Imperii sui tempore gesserit. Quòd eumdem Regem in Ticini obsidione captum, Madriti captivum detinuerit, illumque gravissimis conditionibus, quas mox agendo de Galliarum Regibus referemus, libertatem redimere compulerit. Occasione quippe diuturni istius belli, quod acrioribus semper odiis, mutuisque ac sævissimis internecionibus per annos viginti tres duravit, *Solimanus* Turcarum Imperator, Christianis Principibus mutuis odiis, & internecinis bellis vires suas atterentibus, Turcici Imperii fines, cum summo Christianæ Religionis dispendio latè protendit. Has labes, quas *Carolus V.* imperando contraxit, verâ ac sincerâ pœnitentia ante obitum suum abstersit. Imperium quippè anno MDLVI. abdicavit, illud *Ferdinando*, Fratri suo, administrandum reliquit, secessitque in Extremaduram, vallem Hispaniæ amœnissimam, in Cœnobium *Sanct. Justi* Ordinis Hieronymitarum, duodecim tantùm famulis sibi reservatis, ubi rebus divinis solum vacans, & bonis operibus intentus, pientissimè vixit, & mortuus est XI. Kalendas Octobris anni MDLVIII. receptis omnibus Sacramentis, & manu Crucifixi imaginem tenens, dictis his verbis expirantis Christi Domini: *in manus tuas, Domine, commendo spiritum meum.* Ei morienti adfuit *Bartholomæus Caranza*, Archiepiscopus Toletanus, Ordinis FF. Prædicatorum, qui, auditâ ejus infirmitate, protinùs accurrerat, & pridie obitûs advenerat.

D. Felicem *Carolum quintum*, qui caduco, ac terreno Imperio nuncium remisit, ut immortalem coronam in cœlis consequeretur. Erit semper apud omnes pro laudatione, & monimento pia illius mors omni præconio major, & omni mole firmior, omnibus titulis luculentior, omnibus militiæ triumphis longè illustrior. Sed de *Ferdinando*, cui *Carolus V.* ejus Frater, Imperium administrandum reliquit, pauca nunc dicere juvat.

M. *Ferdinandus*, hujus nominis *Primus*, *Caroli V.* Cæsaris Frater, Hungariæ & Bohemiæ Rex, jam creatus anno MDXXVII. & Rex Romanorum in Comitiis Imperii, Coloniæ Agrippinæ anno MDXXXI. habitis, tandem renunciatus est Imperator Francofurti pridiè Idus Martii anni MDLVIII. cùm ibidem *Carolus V.* per Legatos coram septem Viris Imperium abdicasset. Fuit Princeps mitis, affabilis, temperans, & pacis artibus illustrior. Bella valdè memorabilia non gessit, unum tantùm aut alterum non magni momenti suscepit ex necessitate tuendi Hungariæ Regnum contra Turcas, qui illud miserè depopulati sunt. Concilii Tridentini absolutionem vehementer optavit, & pro viribus promovit, sed impedire haud potuit, quin pestifera Lutheri Hæresis latè per Germaniam grassaretur, immò intempestivâ mansuetudine Lutheranis nimium otii, ac tranquillitatis indulsit, impiæ Hæresis pravitati, ut decuerat, non obstitit, *Pium IV.* Pontificem Maximum obnixè rogavit, ne in Reginam Angliæ *Elizabetham* sententiam ferret, quòd spem ipsi fecisset conjugii cum filio suo *Maximiliano*, & ad reconciliandos Hæreticos, qui ejus clementiâ abutebantur, postulavit à Patribus Concilii Tridentini Legum Ecclesiasticarum laxamenta, quæ ei tamen non fuerunt concessa. Obiit Viennæ die XXV. Mensis Julii anni MDLXIV. ætatis suæ LXI Imperii VII. Post ejus obitum *Maximilianus*, hujus nominis II. ejus filius, Bohemiæ olim, & Hungariæ Rex, qui vivente Patre Romanorum Rex fuerat creatus, Imperium rexit. Moribus, & ingenio Patri suo simillimus fuit, pacis conservandæ studiosissimus, perduelles Lutheranos in ordinem redigere non curavit. Quò factum est, ut sub ejus Imperio magna hæreticis contigerit libertas, & latus patuerit campus Lutheranæ Hæresis in Germania grassationibus. Proceribus, ac Nobilitati Austriacæ *Maximilianus* Imperator decreverat concedere licentiam profitendi Confessionem Augustanam, ita dictam, quòd Hæreticus *Philippus Melanchthon* eam à se procusam in Comitiis Augustanis anno MDXXX. celebratis Germaniæ Principibus exhibuisset, quàmque, ut in colloquio quinto ostendemus, Lutherani instar Evangelii sequebantur; sed adhortationibus, & minis *Sanct. Pii V.* Pontificis Maximi per Cardinalem *Commendonum*, Sedis Apostolicæ Legatum, intentatis, deterritus Imperator, hanc licentiam rescidit. Bellum gessit *Maximilianus* Imperator contra *Solimanum II.* Turcarum Imperatorem, ejusque Filium *Selimum II.* ab anno MDLXVI. usque ad annum MDLXVIII. quod tamen fausto caruit exitu. Denique, *Maximilianus* à magna Procerum parte Rex Poloniæ adversùs *Stephanum Battorium* electus, dum jus suum, favente *Gregorio XIII.* armis tueri parabat, obiit Ratisponæ, vel ex dolore calculi, vel juxta alios, ex palpitatione cordis, die XII. Octobris anni MDLXXVI. ætatis suæ XLIX. Imperii XII. *Rudolphus* hujus nominis II. filius *Maximiliani II.* Imperatoris, Hungariæ, & Bohemiæ Rex, Patri in Imperium successit, qui jam anno antecedenti, seu MDLXXV. ætatis suæ annum agens XXIV. in Comitiis Ratisponensibus Romanorum Rex fuerat renunciatus. Princeps fuit pacis, ac tranquillitatis, quàm ipsius dignitas, & Religio postulabant, amantior. Tumultuantibus quippè Bohemis, & Austriacis

de Religione concessit publico Edicto, ut sequerentur Augustanam, & Bohemicam Confessiones, quæ planè Hæreticæ erant. Hoc edictum datum Pragæ die XX. Julii anni MDCIX. inseruit *Goldastus* Tom. II. *Constitutionum Imperialium*. Quin, tanta fuit illius Imperatoris socordia, ut Lutherani ausi sint ei per Principem *Anhaltinum* renunciare, nisi aliam regendi formam servaret, se provisuros. Nec solùm inter minas hæserunt, sed fœdus contra Imperatorem, & Catholicos pepigerunt, cujus Ducem Palatinum Principem, Vicarium Principem *Anhaltinum* constituerunt, seque *Correspondentes* appellârunt. Aliunde Catholici, ut se, Majestatemq; Imperii tuerentur, arctius inter se fœdus percusserunt, quod *Ligam Catholicam* appellârunt: Patienter hæc *Rudolpho* Imperatore pro sua facilitate ferente, & in utramvis aurem dormiente. Unum dumtaxat Bellum *Rudolphus* Imperator gessit cum *Amurathe* hujus nominis III. Turcarum Imperatore per annos quatuordecim, seu ab anno MDXCII. usque ad annum MDCVI. & huic Bello, in quo ancipiti Marte, ac mutuis cladibus pugnatum est, præfecit fratres suos *Matthiam*, & *Maximilianum*, aliosque strenuos Duces, dum ipse interim immobilis ac penè delitescens in Bohemia sederet inglorius. Propter Hungariæ, ac Transylvaniæ exortas seditiones, quibus sedandis par non erat, Regnum Hungariæ fratri suo *Matthiæ* cessit *Rudolphus* Imperator, obiitque Pragæ die XX. Januarii anni MDCXII. ætatis suæ LIX. Imperii XXXVI. in cujus locum Septem - Viri Francofurti convenientes suffecerunt *Matthiam* ejus fratrem, jam anteà Hungariæ, & Bohemiæ Regem, qui Sedem Cæsaream Pragâ, ubi eam tenuerat *Rudolphus* Imperator, Viennam Austriæ transtulit, sed de hoc Imperatore, & de rebus ab eo gestis suo loco differemus, videlicet in Colloquio primo in Historiam Sæculi decimi septimi.

D. Utinam! Imperatores Christiani nascentis, ac prodeuntis in Germania Sæculo decimo sexto infirmis ac timidis Lutheranorum Hæresis principiis strenuè, uti par erat, obstitissent, eosque consultissimos sequuti fuissent Rerum publicarum Moderatores, qui diligentissimè providerunt, ne qui existerent novarum Religionum Artifices, qui peregrinis, ac falsis doctrinis infatuarent civium animos, adjunctosque sibi, & Religionis nexu, & gratiâ novitatis, pollent ad quidvis audendum abducere. At, ex rebus gestis, quas mox retulisti, Christianorum Imperatorum decimi sexti Sæculi, satis intelligo, eos, dùm ad primam novitatis auram errorem non represserunt, sed spatium ei dederunt corroborandi confirmandique sui; non potuisse posteà Turcarum in Europa progressus compescere, & Lutheranæ Hæresis in Germania propagationem impedire, undè maxima tàm in statu Civili, quàm Ecclesiastico consecuta est perturbatio, quâ emotæ civitates, convulsæ Provinciæ, afflicta Regna, immutata Religio, omnis Europa concussa est. Sed videamus, si placet, an Catholicæ Ecclesiæ status tranquillior fuerit sub Regibus Galliarum Sæculi decimi sexti?

M. Quid in animos non possit conciliatricula novitas, & quàm parùm tuta sit Respublica, ubi periclitantur Sacra; Heu nimium! decimo sexto Sæculo experta est Gallia, luctuosissimis discordiarum fluctibus miserrimè jactata, dum in hoc florentissimo Regno pestifera Calvinistarum Hæresis, Sacerdotum exuviis, populorum sanguine, Provinciarum cladibus, & exitio satiata impunè grassaretur. Involaverat exitialis illa Hæresis in Scholas, in Aulam Regiam, in Forum, inter purpuratos Judices vitæ ac necis arbitra considebat, irrepserat ad honores, primosque Regni gradus obtinebat, suas habebat Arces, sua Templa, eòque sensim provecta est, ut Galliam tùm temporis vidisses tristissimo Hæresis incendio deflagrantem, nutantia Regum solia, labantem populorum fidem, scissam ubique concordiam, & pacem, ac tandem nefarios Cives, hac peste infectos, à templorum ruinis, ad Urbium, & Provinciarum direptiones; à contemptu Sacrorum, & Cæremoniarum, ad legum eversionem; à Divinæ Auctoritatis neglectu, ad Regiæ Potestatis odium, indicto Bello progredientes, & omnia ferro flammâque devastantes. Tot gravissima mala, quibus Sæculo decimo sexto vexata fuit, & tantùm non oppressa Gallia, ut tibi ob oculos ponam, seriem Christianissimorum hujus Sæculi Regum, hic attexam, eorumque Gesta breviter describam.

Ludovico XII. Galliarum Regi, de quo satis egimus in Colloquio primo in Historiam Sæculi XV. defuncto absque mascula prole Kalendis Januarii anni MDXV. ætatis suæ LIV. Regni XVII. agnationis jure successit *Franciscus* Dux Valesiorum, & Ingolismensium Comes. Hic est ille *Franciscus*, hujus nominis I. Galliarum Rex, qui in petitione Imperii æmulus fuit *Caroli V.* & cum ipso perpetua habuit bella, quæ Galliarum Regno fuerunt admodùm funesta, inter quæ potissimùm censeri debet acerrima illa Ticinensis, seu Papiensis pugna, quæ contigit die XXIV. mensis Februarii anni MDXXV. in qua octo Gallorum millia, aut ferro, aut in Ticino fluvio perire, & ipse Rex *Franciscus I.* dùm intrepidè, ubi Mars atrocissimus erat, extremo vitæ discrimine certamen sustineret, captus est, & Madritum captivus abductus. Madriti itaque in custodia detento *Francisco primo*, Galliarum Regi, pacis ac libertatis duras conditiones *Carolus V.* proposuit, quarum prima, & præcipua fuit, ut Burgundiæ Ducatum cum multis ejus appendicibus ei traderet omni supremo jure possidendum. Altera conditio, ut omnibus Regni Neapolitani, Principatus Mediolanensis, Genuæ, Astæ, quibuscumque juribus, necnon Flandriæ, & Artesiæ Dominio cederet, atque Urbes, quas in eis possidebat, restitueret. Tertia conditio, ut Eleonoram *Caroli V.* Cæsaris Sororem, *Emmanuelis* Lusitaniæ Regis Viduam, duceret uxorem. Quarta Conditio, ut *Carolo Borbonio*, qui, ut jam observavimus, Galliæ, patriæ suæ, & Regis Christianissimi proditor erat, ablatas omnes ditiones, & opes restitueret. Postrema conditio, ut duos Filios suos natu majores obsides datæ fidei traderet. His oblatis conditionibus Rex *Franciscus primus* libertatis cupidus, fidem obstrinxit. Sed libertati restitutus, promissis non stetit, causatus ejusmodi conditionum asperitatem, duritiem, & iniquitatem, moxque fœdus cum *Clemente septimo* Pontifice Maximo, Venetisque contrà Imperatorem percussit, Quod ægerrimè ferens *Carolus* Imperator, Italiam

Italiam ingressus, *Caroli Borbonii* ductu, Romam, ut superius diximus, obsedit, cepit, incendit, turpiùs profectò, quàm Principem Christianum decuisset. Pacem cum Summo Pontifice, & Rege Christianissimo *Francisco I.* iniit *Carolus V.* Imperator anno MDXXIX. cujus conditiones apud *Guicciardinum* libro XIX. legere est. Sed hæc pax non fuit diuturna ob implacabiles utriusque Principis simultates, quæ identidem in bella erumpentes, Galliarum Regnum in magnas coëgerunt angustias, & gravissima Ecclesiæ damna intulerunt, quæ tamen *Franciscus I.* resarcire pro viribus studuit, Fidem Catholicam in suo Regno contra Hæreticos Calvinistas ardentissimo studio propugnando, sive solemnes supplicationes decernendo, quibus ipse cum Principibus, Clero, plebeque universâ aderat, ut læsæ sacrilegis Hæreticorum in Sacrosanctam Eucharistiam sparsis libellis Christi Domini Majestati fieret satis; sive convictos Hæreticos extremo supplicio damnando; sive severissimum Edictum contra Hæreseos Authores, ac disseminatores datum apud Fontembleaudi Kalendis Junii ann. MDXL. promulgando; sive denique, dùm *Henrico Octavo* Angliæ Regi, ob schisma ab ipso conflatum, excommunicatione jure merito à Sede Apostolica perculso suppetias ferre constantissimè renuit. Cum *Leone Decimo* Pontifice Maximo congressus est *Franciscus primus* Bononiæ anno MDXV. in quo congressu Pontificem inter ac Regem Pacta illa, in Regno Galliæ observanda, inita sunt, quæ vulgò *Concordata* vocantur, & abolita est tandem *Pragmatica sanctio*, ut fusiùs ostendemus in Colloquio sexto agendo de Disciplina Ecclesiastica Sæculi decimi sexti. Non solùm Justitiæ severus exactor fuit *Franciscus primus* Galliarum Rex, sed etiam adeò litteratum, bonarumque Artium amans, ut insignem Bibliothecam, conquisitis undique optimis libris locupletatam in Regiis Fontisbleaudi ædibus instruxerit, ac perdoctis Professoribus, quos accivit, amplissima assignaverit stipendia, ut eorum ope, profligatâ barbarie, Artes, ac scientiæ in Galliis reflorescere possent. Hinc illustri cognomento *litterarum parens, & munificentissimus litteratorum Mecenas*, passim appellatus est. Sui erga Ordinem FF. Prædicatorum singularis affectus egregia documenta dedit, sive dùm *Guillelmum Parvum* Confessarium, & Concionatorem suum, ejusdem Ordinis Theologum Parisiensem, Trecensem primùm, deinde Silvanectensem Episcopum, Filiis suis Præceptorem dedit; sive etiam, dum Comitia Ordinis Fratrum Prædicatorum Lugduni an. MDXXXIV. habita humanissimus Rex dignatus est suâ præsentiâ, & cum tribus Cardinalibus assiduus concertationibus Scholasticis interfuit auditor; assedit mensæ communi, & tandem comprobatâ disputationibus eruditione, sanctionibus, sapientiâ, & pietate, amplitudine, Religiosorum ex omnibus Orbis partibus adventu, illustrissimo testimonio Familiam Dominicanam ornavit dicens: *Fratrum Prædicatorum Ordinem non tantùm Ecclesiæ Catholicæ, sed etiam sui Galliarum Regni, invictum esse propugnaculum.* Obiit *Franciscus Primus* omnibus Ecclesiæ Sacramentis munitus anno MDXLIII. ætatis LIII. Regni XXXIII. de cujus Gestis, si plura nosse cupias, legesis ejus Historiam paucis abhinc annis concinnatam, ac in lucem editam à Clarissimo *Varilassio*, Gallo Historiographo. Post obitum *Francisci I.* regnavit in Galliis ejus filius, *Henricus* hujus nominis *II.*

R. P. Hyacynthi Hist. Eccl. Tom. VII.

D. Fuitne *Henricus II.* Galliarum Rex in Bello felicior Patre suo *Francisco I.* in quo sanè Regiarum dotum nihil desiderabatur præter felicitatem virtuti, ac fortitudini parem?

M. *Henricus II.* in bellis, quæ cum *Carolo V.* Imperatore, & *Philippo II.* Hispaniarum Rege gessit, *Francisco I.* Patre suo multò felicior fuit. Sed antequàm hæc bella aggrederetur *Henricus* Franciæ Rex, magnitudine animi, & rei militaris peritiâ insignis, Regni sui Administrationem à Religione orsus est, probè sciens Rempublicam rectè constitui haud posse, nec diu florere, nisi Religio à perversis, & seditiosis Hæreticorum studiis, & erroribus illibata servetur. Hinc Hæreticos Lutheranos, qui in Galliarum Regno occultè grassabantur, severissimis Edictis coërcuit, multósque ex illa Secta captos igne ardere jussit. Mox Calvinianos Hæreticos, qui Gallias pestilenti Hæresi infestabant, ut omninò profligaret, Domos, in quibus prædicti Hæretici in toto Regno conventicula habere solebant, solo æquari jussit; Viros Nobiles, cæterósque summâ jurisdictione pollentes, suâ jurisdictione privari, Regios Magistratus Officiis suis abdicari, si in puniendis horumce Conventiculorum authoribus negligentiores essent. Alias contra hujusmodi Hæreticos leges tulit sapientissimus ille Rex, quibus nihil intentatum reliquit, ut nascentem illam Calvinianam Hæresim in Cunis præfocaret, eamque pestem procul è Regni sui finibus eliminaret. At, dum totus in Calvinianæ Hæreseos exstirpationem incumberet *Henricus* Rex, coactus est bellum suscipere adversùs *Carolum V.* Imperatorem, & *Philippum II.* Hispaniarum Regem, Misso itaque in Lotharingiam exercitu, Duce *Mommorantio* Magistro Equitum, Divodurum Mediomatricorum, quos nunc Metenses vocamus, Tullum, & Virdunum Regno Galliarum adjecit. Paulò post *Carolus V.* centum armatorum millibus Divodurum Mediomatricorum obsedit, sed *Franciscus Gusius* strenuè propugnante, potiundi desperatione obsidionem solvit *Carolus V.* Res non minùs feliciter contra *Philippum II.* Hispaniarum Regem in Belgio, & in Italia gessit *Henricus II.* Galliæ Rex. Plures Civitates in Belgio partim expugnavit, partim deditione accepit. Exercitum in Campaniam, Neapolitanúmque Regnum immisit, Duce *Francisco Gusio* anno MDLVII. quo quidem anno Galli in Belgio ab Hispanorum exercitu, cui præfectus erat *Emmanuel Philibertus*, Dux Sabaudiæ, gravissimam ad *Sanct. Quintini* Oppidum in Veromanduis die X. mensis Augusti cladem acceperunt, quæ *Sanquintiana*, aut *Sanlaurentiana*, à die, quâ contigit, dicta est, in qua plures Proceres, ac Nobiles cæsi, aut capti sunt. Sed eâ victoriâ uti nescierunt Hispani. *Henricus* quippè Galliæ Rex, ex hac clade factus sapientior, ex Italia accersit *Franciscum Gusium*, qui *Caletum*, Arcem munitissimam, quæ jam ab annis ducenis & decem Anglicum ferebat jugum, intra septem dies ad deditionem redegit, Anglisque eripuit. *Thermens* etiam Marescallus *Gravelingam*, *Burgam*, *Dunkerkum*, alias

aliasque Belgii Civitates cepit, sicque penitùs abolita est illius *Sanquintiana*, seu *Sanlaurentiana*, Gallorum cladis recordatio. His alternantis fortunæ casibus permoti Galliæ, & Hispaniæ Reges pacem nuptiali adstrictam fœdere inierunt anno MDLIX. datâ *Philippo secundo* Hispaniarum Regi in conjugium *Elizabetha*, filiâ *Henrici secundi* Galliarum Regis. Parisiis nuptiæ celebratæ fuerunt ludicris Equitum certaminibus, & hastiludiis, in quibus cùm ipse *Henricus* Rex decertare voluisset, lethale vulnus in capite accepit, obiitque die X. Jul. ano. MDLIX. ætatis XLII. Regni XIII. Adeò fluxa, lubrica, & instabilis rerum humanarum conditio, ut hanc lætitiem, cùm maximè gestiret, exceperit luctus, tamque justam gratulationem, dum ferveret, funestaverit optimi Regis interitus, simulque perculsi totius Galliarum Regni ægritudo, luctus, consternatio, squallor intercesserit, solis Hæreticis, Religionis ac patriæ juratis hostibus, ingenti exultatione bacchantibus.

D. Ecquæ, quæso, mortuo *Henrico II.* tanta consternatio universum Gallicæ Regnum occupavit?

M. Jure optimo Galli gravissimis, ac verissimis lachrymis mortuum Regem *Henricum II.* luxerunt, quia, eo moriente, una cum illo extincta est omnis felicitas Regni Galliæ, domesticis malis continuò irrumpentibus, quæ florentissimum illud Regnum ad ultimum ferè exterminium adduxissent, nisi DEUS ab irreparabili casu illud præservâsset. At enim, mortuo *Henrico II.* successit in Regno Galliæ filius ejus *Franciscus* hujus nominis *II.* annum agens ætatis suæ decimum septimum, cujus ætas juvenilis, & inexperta locum dedit Calvinianæ Hæresi, armis & facibus instructæ, caput efferendi, & funestis cladibus totum Galliæ Regnum cruentandi. Tentaverat quidem Rex *Franciscus II.* sub initium Regni sui Hæreticorum Calvinianorum frangere audaciam, sive negotiorum Regni administrationi præficiendo *Guisios* fratres Lotharingios, Ducem & Cardinalem, Catholicæ Fidei acerrimos defensores, & avunculos Reginæ Conjugis *Mariæ Stuartiæ*; sivè etiam renovando lata jam sub defuncto patre suo *Henrico II.* in Hæreticos Edicta, & nova promulgando; sivè denique novam instituendo Classim, seu Cameram, quæ in quolibet Regni Senatu tantummodò de criminibus ad Religionem pertinentibus cognosceret: *Cameras Ardentes* appellârunt, quòd ad rogum passim damnarentur, qui Calvinianæ superstitionis convicti essent, & in nocturnis conventiculis deprehensi. Verùm, hæc omnia Hæreticos in officium reducere minimè potuerunt, animos eis præsertim faciente *Ludovico Borbonio Condæo*, Regii sanguinis Principe, qui hac peste infectus, ut suam, speciosa Religionis obtentu, potestatem augeret, Caput illorum se constituerat, æmulatione quoque incitatus adversùs *Guisios*, quos Catholici ut avitæ Fidei vindices suspiciebant ac venerabantur. Hæretici itaque audaciores facti, non solùm libros seditiosos adversùs *Guisios*, quos suis superstitionibus contrarios Vatiniano odio prosequebantur, vulgârunt ac disseminârunt, sed etiam in apertam conjurationem adversùs Regem *Franciscum II.* eruperunt, eumque Ambasiâ, ubi tunc erat, clam dispositis viris armatis, conati sunt abducere, eam in spem erecti, fore, ut capto semel Rege adolescente, Regnum pro arbitrio ejus nomine administrarent. At, detectâ per certos indices conjuratione, rebelles cum magna eorum clade dissipati sunt, & *Franciscum Guisium*, ob rem optimè gestam, Senatus Parisiensis titulo *Patriæ Conservatoris* cohonestavit. Animos tamen non despondebant feroces Hæretici, sed potiùs in rabiem acti multas Urbes occupare tentârunt, & cuncta seditionibus, cædibus, rapinis, sacrilegiis compleverunt. Quibus malis Rex, ut præsentissimum adhiberet remedium, Comitia Meldis indicta transtulit Aureliam, ut Cives ad res novas propensos in officio contineret. In his Comitiis, seu, ut loquuntur Galli, in hoc trium Ordinum Conventu, captus est Princeps *Condæus*, custodiæ traditus, & læsæ Majestatis reus convictus, latâ à Judicibus sententiâ morti addictus fuit, procrastinatum tamen est ejus supplicium ob morbum Regis *Francisci*, qui obiit ex apostemate in aure sinistrâ enato, Ecclesiæ Sacramentis religiosè perceptis, Nonis Octobris anni MDLX. ætatis suæ duodevigesimo, nullâ relictâ prole.

D. Quis ad Galliarum Regnum administrandum suffectus est in locum *Francisci II.* qui, ut mox observâsti, è vivis excessit nullâ relictâ prole?

M. Defuncto *Francisco II.* successit in Regnum Galliæ ejus frater *Carolus*, hujus nominis *IX.* annum agens ætatis decimum, qui administrationis Regni per ætatem cùm adhuc incapax esset, *Catharina Medicæa* Regina, ejus mater, fœmina solers, & imperandi cupidine flagrans, optatam gubernandi Regni procurationem mille adhibitis artibus obtinuit, & ut Sectæ Calvinianæ Principes sibi arctiùs devinciret, his plus æquo favit, Religionis Catholicæ negotiis haud parum nocuit. Ea quippè ambitiosa fœmina, cui retinendæ supremæ auctoritatis studium Religione ipsâ antiquius erat, non solùm in Regni Comitiis, apud Aureliam habitis, Principem *Condæum*, seditionis facem, & Calvinianæ factionis Antesignanum, absolvit, sed etiam Calvinistarum precibus annuens Edictum Regium publicavit, quo Provinciarum Præfectis jubebat, ut Calvinistæ, qui Religionis causâ in carcere detinebantur, libertate donarentur; Hi vero, qui in exilium erant ablegati, revocarentur, hisque licitum esset cum Catholicis sine offensione vivere. Ingentes animos ex eo præpostero Edicto sumpserunt Calviniani, ac Principis freti patrocinio, & hujus ambitiosæ Reginæ Matris elati favore, Ecclesias Catholicorum occupârunt, Altaria everterunt, Sacras imagines confregerunt, Sacerdotes trucidârunt, Sacrilegiis ac cædibus omnia fœdârunt, nec jam clandestina, & nocturna conventicula habere contenti, publicos Conventus egerunt, in quibus novum Evangelium prædicare, Cœnam suam celebrare, & in Ecclesiæ Romanæ Dogmata impunè debacchari cœperunt, ac tandem Classicum canentes, bellis civilibus totum Galliarum Regnum apertô Marte infestârunt. Numerosos siquidem exercitus Hæretici Calvinistæ eduxerunt, adjunctis Germanorum Protestantium, seu Hæreticorum Lutheranorum

norum

norum auxiliis, & quatuor potissimùm generalibus præliis contra Catholicum *Caroli noni* Galliarum Regis Exercitum magnis animis pugnârunt, in quibus tamen DEUS victoriam Catholicis indulsit, nec tamen domiti sunt rebelles. Primum Prælium datum est apud *Droças*, indéque dictum *Drocense*, anno MDLXII. & in eo duo primarii partium Duces capti sunt. Ex parte quidem Hæreticorum captus est Princeps *Condæus à Francisco Gusio* Catholicorum Duce. Ex Catholicorum verò parte *Annas Mommorantius* captus in Hæreticorum potestatem venit. Alterum Prælium dicitur *Sandionysianum*, quòd propè oppidum *Sancti Dionysii*, duabus à Lutetia Parisiorum leucis distans, commissum fit anno MDLXVII. in quo *Mommorantius* Dux, & Franciæ Connestabilis, æternâ memoriâ dignus Heros, acceptis sex vulneribus, gloriosè pro Religionis, & Patriæ defensione occubuit; cæsis tamen Calvinistis, aut in fugam actis, victoria penes Catholicos stetit. Tertium Prælium ad Jarnacum in Santonibus editum est, indéque dictum prælium Jarnacense, in quo Catholici, Duce *Henrico* Andegavensium Principe, & fratre *Caroli* Galliarum Regis, plenâ victoriâ potiti sunt, & Princeps *Condæus*, perduellium Calvinistarum Dux, victus mortem oppetiit anno MDLXIX. Eodem anno ultimum prælium consertum est ad Moncontorium in Pictonibus, Duce eodem *Henrico* Andegavensium Principe, in quo Calvinistæ ad internecionem cæsi, duodeviginti suorum millia perdidere, & victus omninò *Colinius Thalassiarchus*, cui Hæretici Calvinistæ, post mortem Principis *Condæi*, summam rerum contulerant. Hic *Colinius* fratrem habuit *Andelotum*, ejusdem Calvinianæ superstitionis fautorem præcipuum, & Sacerdotum hostem adeo infensum, ut ex eorum auribus torquem collo appensum gestaret, eique ludus esset Sanctorum reliquias flammis addicere, templa inflammare, Ecclesias spoliare, & alia id genus sacrilegia perpetrare. His quatuor præliis victi quidem, ac debellati fuerunt Hæretici Calvinistæ, sed nec ad gremium Catholicæ Ecclesiæ, nec ad obedientiam Galliarum Regis redire voluerunt. Quapropter, ad eos sæpiùs tumultuantes ac nova molientes penitùs exterminandos visum est extremum quidem, & paulò durius, sed eâ ætate maximè necessarium, adhibendum esse cauterium. Anno igitur MDLXXII. postquàm Parisiis nuptiæ Henrici Regis Navarræ cum *Margarita* Sorore *Caroli IX.* Galliarum Regis fuissent celebratæ, inchoata est Calvinistarum cædes, dicta *Matutina Parisiensis*, quòd summo manè cœpta sit, vel cædes *San-Bartholomæa*, quia contigit die *Sancti Bartholomæo* Apostolo sacra. Primus cæsus est *Colinius Archithalassus*, tractus à pueris per plateas, & in Sequanam fluvium projectus. Eamdem sortem nacti sunt *Rupifucaldius*, *Lavardinus*, aliique Duces, & Viri fortes, præcipua sectæ Calvinianæ præsidia, nec non innumeri Calvinistæ, qui in ea strage perempti sunt. Nec solùm Parisiis, sed & in cæteris totius Galliæ Urbibus Catholici in Hæreticos Calvinistas sævitum est, exceptâ tamen Civitate Lexoviensi in Normannia, cujus Episcopus *Joannes Hennuyerius*, Ordinis FF. Prædicatorum, & *Henrico II.* olim Galliarum Regi à Confessionibus, ab Urbis Præfecto obtinuit, ut Mandati Regii suspenderetur executio, sicque eximiâ charitate, ac clementiâ Calvinistarum promovit animos, ut quotquot Lexovii degebant, in sinum Ecclesiæ redierint, sicut referunt *Sammarthani* fratres Tomo II. *Galliæ Christianæ*, in Lexoviensibus Episcopis. Eâ strage *San-Bartholomæa* exacerbati Calvinistæ, nova Bella meditabantur, dum *Henricus* Dux Andegavensium, & *Caroli IX.* Galliarum Regis frater, Rupellam, in Santonibus prævalidam Arcem, quæ à Calvinistis occupata fuerat, cum exercitu regio obsedit. Sed cùm sub idem tempus *Henricus* Polonorum Principum suffragiis ad illius gentis Regnum expetitus esset, ab Urbe discessit, ejusque obsidionem solvit. Quò factum est, ut Rex *Carolus IX.* cùm non posset Hæresis fundamenta destruere, hoc funestæ arboris ramos amputare, scelerati illius monstri tot annorum diuturnitate corroborati, tot redivivi cladibus, tot superbi exitiis, tot latè diffusi debilitare vires, volens nolens, pacem inierit cum Calvinistis, Arces, & oppida *Rupellam*, *Montalbanum*, *Nemausum* concesserit, unde posteà Calviniana factio potentiæ Regum insultans, sua jura, terroremque in vicinas latè oras circumferre non destitit. Obiit *Carolus IX.* Galliarum Rex in Pentecostes Festo, qui incidit in diem XXX. mensis Maji ann. MDLXXIV. ætatis XXV. Regni XIV. Gesta *Caroli IX.* & Historiam Bellorum Civilium, quibus, eo regnante, conflagravit Gallia, accuratè inter alios Scriptores concinnavit *Varillasius* Scriptor elegans, ac sincerus, totique Orbi litterario notissimus.

D. O funestissima tempora! in quibus Galliarum Regnum, olim opibus abundans, ditione augustum, ac pacis munere fortunatum, tum, Calvinianâ factione tumultus & perpetuas tempestates concitante, in se ipsum conjuratum pugnabat, suis consumptum opibus, suis fractum viribus, quod alienis semper fuerat invictum. At, dum video obfirmatissimos in errore Hæreticorum animos, factiones, audacias, seditiones, bella, & reliqua, quæ novitas omnia parturit, dum eorum conventus, fœdera, conspirationes, partium studia fervere audio, vehementer timeo, ne sub *Caroli IX.* Galliarum Regis successoribus, gliscente Calvinianâ Hæresi, graviores tumultus ac procellas Gallia passa sit. Error quippè, ut experientiâ notum est, qui statim non opprimitur, sensim sine sensu serpit incrementis propè fallentibus, se longè latèque diffundit, novos ritus, rescissis antiquis, novas cæremonias, novas leges, novam Religionis formam introducit, uno verbo, novum populum facit, qui acerrimis & ardentissimis studiis pro errore certat, & civilibus bellis Regnorum, ac Rerumpublicarum pacem perturbat. Nulla quippè Regni, aut Reipublicæ pax, tranquillitásve speranda est, ubi Religionis divortia vigent. Omnia igitur mala, quæ sub *Caroli noni* successoribus intulit Galliarum Regno Calviniana Factio, recense, quò plenam Status Ecclesiæ sub Galliarum Regibus decimi sexti Sæculi notitiam adipisci possim.

M. Mortuo *Carolo IX.* Galliarum Rege, *Henricus*, ejus frater, qui jam Poloniæ Rex fuerat inauguratus, statim, relictâ Poloniâ, in Gallias ad Regnum capessendum festinavit, dictúsque

est *Henricus III.* Eo regnante fœda fuit Ecclesiæ Gallicanæ facies, & Regnum periclitari visum est teterrimæ factionis, conjurationisque furore laceratum. Beneficia impunè vendebantur, viginti octo Archiepiscopatus, & Episcopatus Præsulibus destituti erant, Cœnubia innumera sine Abbatibus, sine divino cultu, à prophanis hominibus tenebantur, qui, ut luxui & libidini affatim indulgerent, eorum bona abliguriebant, decoquebant, dilapidebant. Præter hanc infamem corruptelam, *Henricus III.* Francorum Rex necessitate adactus belli consopiendi, quod *Franciscus Alenconius* Dux, Regis frater, *Henricus Borbonius*, Rex Navarræ, & *Henricus Condæus* Princeps, fœderati cum Calvinistis Galliæ, & Protestantibus Germaniæ, intulerant Franciæ Regno, Edictum promulgavit in favorem seditiosorum & Hæreticorum Calvinistarum, Catholicis odiosum, & Ecclesiæ omninò injurium, in quo Hæreticis in omnibus Galliarum locis permittebantur Conventus, publica eorum Religionis exercitia, facultas celebrandi suæ Sectæ Synodos Nationales seu Provinciales, & ad honores, Magistratus, & publica munia Hæretici admittebantur non secùs ac Catholici; Sacerdotum & Monachorum Apostatarum conjugia jam contracta recipiebantur, & liberi ex iis suscepti censebantur legitimi, octo Urbes in diversis Regni Provinciis securitatis causâ Calvinianis tradebantur, aliáque ejusmodi sexaginta duobus Capitibus comprehensa hæreticis indulgebantur Ecclesiæ Catholicæ valdè perniciosa. Extortum istud ab *Henrico tertio* Francorum Rage in gratiam Hæreticorum Edictum in causâ fuit, cur Principes Catholici Galliarum Regni fœdus inter se inierint ad impediendum, ne quis Hæreticus Princeps regii sanguinis *Henrico III* in Regnum succederet, neve ullum permitteretur Calvinianæ Sectæ exercitium publicum, quod fœdus juramento sancitum *Ligam* appellârunt. Admonitus Rax *Henricus III.* conjurationum, quas pleríque in ipsum moliebantur; ut sibi caveret à assentibus, qui *Henricum Guisium*, inter fœderatos Principes Catholicos præcipuum Ducam impensè colabant, eúmque post mortem *Henrici tertii*, Regno Galliæ destinabant, milites pro sui tutela Parisios advocavit, atque per diversas Urbis stationes dispersit. Quâ de re commoti Parisienses, mox eorum commotio in seditionem, seditio in apertam defectionem erupit, quam non parum auxit *Guisii* Ducis, contra Regis prohibitionem, Lutetiam adventus, quem exultans populus magnis acclamationibus, & festivis gratulationibus excepit. Rex metu consternatus, ut vitæ suæ securitati consuleret, fugam secretò arripuit, & Carnutum accessit, cùmque nullam rebus suis lucem affulgere videret, indixit anno MDLXXXVIII. Comitia Blesansia, in quibus consilium cepit plenum desperationis. Ducem siquidem *Henricum Guisium*, ejúsque fratrem Cardinalem, *Ludovicum*, privatim ad se quasi ad consultationem evocatos per suos satellitas confodi jussit, ea spe ductus, fore ut, sublatis *Guisiis*. absolutiùs regnarat. Sad eum fefellit eventus. Provinciæ quippè Regni ægrè admodùm ferentes mortem *Guisiorum*, quos, tanquàm Fidei Catholicæ invictos assertores, venerabantur, rebellionis vexilla ubíque erexerunt, sibíque *Carolum Meduanum*, occisorum Guisiorum fratrem, summum Belli Ducem præfecarunt. *Sixtus V.* Pontifex Maximus, ob interemptum Cardinalem *Guisium*, in ipsum Regem anathema vibravit. Ad has angustias redactus Rex *Henricus III.* cùm Lutetiam oppugnaturus, ad *Sancti Clodoaldi* Municipium stativa posuisset, immani parricidio Kalendis Augusti anni MDLXXXIX. trucidatus est, non à Monacho, sicut multi, mendaci famâ, & falso rumore delusi, perperam scripserunt, sed vel ab Hæretico Calvinista, vel, ut probabiliùs censent alii, ab uno ex Guisiana confœderatione, quam *Ligam* vocabant, perditionis filio, qui, ut faciliorem aditum ad Regem nancisci posset, sumptâ Religiosi veste, & sub ea, instar lupi sub pelle ovina, latens, ad Regem admissus, cultrum venenatum in ejus ventrem infixit, ex quo vulnere sequenti die è vita migravit *Henricus III.* Rex sanè meliori sorte digens, utpotè qui Religionis Catholicæ, Apostolicæ & Romanæ publicam professionem studiumque semper prætulit, ac servavit, séque Hæresis & Hæreticorum hostem ac persecutorem acerrimum præbuit, quamvis, ut jam observavimus, temporum calamitate & rerum necessitate compulsus, aliquot Edicta in gratiam Calvinianæ Factionis concessarit, ne Catholica Religio, & Regia authoritas ab illa sacrilega factione in utramque armatâ penitùs opprimeretur. Pietatis, quam in animo fovebat, nonnulla identidem indicia dedit *Henricus III.* sive cùm Ordinem *Spiritus Sancti* fundavit, sive cùm Pœnitantium sodalitia instituit, iisque inscribi voluit, sivè cùm ipse, dimissâ Regia Majestate, in supplicationibus Pœnitentia habitu processis, contemptui ac ludibrio Politicorum se exponens; sivè denique dum moriturus propediem, sumptis cum magna pietatis, contritionis & humilitatis significatione Sacramentis, atque omnibus suis inimicis veniâ concessâ, ex Regno, quod perpetuis calamitatibus fuerat expertus infestum, ad beatius Regnum, ut par est credere, transiit. Ejus morte defecit *Valesiorum* Stirps Regno idonea, Regnique jus in *Borboniorum* familiam, quæ etiamnùm in Galliis feliciter regnat, devolutum est.

D. Suppetúntne aliqua momenta, quibus evinci possit, eum, qui *Henricum III.* Galliarum Ragem trucidavit, non fuisse Monachum, sed Hæreticum Calvinistam, vel potiùs aliquem ex Guisiana confœderatione, quam *Ligam* vocitabant, scelestum sicarium, qui, ut faciliùs regem adiret, & nefandum illud facinus perpetraret, religiosum habitum sumpsit, & Monachi professionem ementitus est?

M. Multa ad id persuadendum suppetunt momenta, quæ latè referuntur tum ab Authore Libri, cui Titulus est; *La Fatalité de Sainct Cloud*, seu *Fatum Sancti Clodoaldi*, Gallico Idiomate an. MDCLXXII. edito; tum etiam à *Varillasio*, nuperrimo quidem, sed clarissimo Regum Franciæ Historiographo, in Historia *Henrici III.* Galliarum Regis, quorum præcipua dumtaxat, brevitatis ergo, hìc delibabo. In primis, certissimè constat ex Annalibus & Historiis Gallorum; tantum his funestis, miserisque temporibus exstitisse in *Hen-*

ricum III. Regem factionis conjurationisque Guisianæ furorem, ut non semel perduelles fœderati ei mortem inferre tentaverint, & plerique ex illis in sacris suggestis, & Pœnitentiæ tribunalibus, in Doctorum celeberrimis Collegiis, adversùs Regem, ceu Tyrannum, hypocritam, & perfidum publicæ fidei, libertatisque Comitiorum violatorem, concionibus, consiliis, scriptis, responsis, decretis populum animàrint, & ad defectionem sollicitaverint, palàm asserentes non esse servandam fidem *Henrico* Regi datam, ejus Sacramento populos exsolutos, fas esse contra eum armari plebem, & non ampliùs pro Rege solitas in Sacris Mysteriis preces esse fundendas. Profectò ex illo perduellium fœderatorum furore, facili negotio quisque judicare potest, sceleſtum illum sicarium, qui *Henricum III.* trucidavit, ex eorum grege ac societate fuisse. At, inquies, sicarius ille Regicida Dominicanam vestem gestabat. Id certè non inficias eo, sed quò pacto id acciderit, disce nunc. *Achilles Harlæus*, supremus Senatus Parisiensis Princeps, qui in Regis *Henrici III.* fide & obsequio constent, è Senatu in carcerem ad Arcem Bastiliæ à factiosis fuerat abreptus, miserat *Jacobum Clementem*, Religiosum Dominicanum Sacerdotem, cum litteris & secretis mandatis maximi momenti, quæ Regi relaturus esset. Hic sub Vesperam ad *Sanct. Clodoaldum*, ubi tunc Rex erat, accessit, & in ædibus *Jacobi Guislæ*, Generalis in Regio Senatu Procuratoris, receptus, nocte sequenti occisus est à perduelli fœderato, qui opportunam occidendi Regem occasionem nactus, habitum Dominicanum induit, & unà cum litteris *Harlæi* perrexit ad Regem, quas cùm attentiùs legeret Rex, ab eo perfido, & iniquissimo sicario lethale vulnus in imo ventre accepit. Id autem ne gratis à me dictum putes, audi, si placet, rationes, quæ æquum rerum æstimatorem convincere debent. In primis, restantur omnes ad unum Historici Galli, sicarium, à quo occisus est Rex *Henricus III.* statim ac Regem percussisset, non solùm à *Guislae*, Generali in Regio Senatu Parisiensi Procuratore, sed etiam ab Aulicis, qui tunc adstabant, multis vulneribus confossum, & interfectum fuisse. Hæc autem violenta ac repentina mors haud obscurè probat, non solùm hunc sicarium, sed etiam illos, à quibus occisus est, fuisse perduelles fœderatos, & Guisianæ factioni addictissimos, qui malè sibi conscii cùm justè pertimescerent, ne ille sicarius, si vivus post patratum execrandum illud facinus servatus esset, totum istud mysterium iniquitatis detexisset, & conscios hujus culeo digni sceleris, quos inter ipsimet censebantur, propalaret, ut vitæ suæ & honori consulerent, ei mortem accelerârunt. Alioquin, nemo non videt, hujus sicarii vitam protrahi debuisse, donec interrogetur causam & nefandi illius criminis conscios declarâsset. Præterquàm quòd, post obitum Regis *Henrici III.* jamque occiso ejus sicario, reperta sunt Regis viscera, quæ in loco seorsim fuerant reposita, gladiis transfixa ac dilaniata non ab aliis sanè, quàm à perduellibus fœderatis, qui in aula erant, quique jampridem Vitæ *Henrici tertii* insidias struentes, ejus mortem machinantes, in ejus viscere, etiam post mortem, summâ immanitate sævierunt. Sed videamus finem hujus Tragœdiæ. Corpus hujus sicarii, ut narrant iidem Historici Galli, nudum per fenestram projectum est, ut pateret omnium oculis, & dignosci posset, quis esset ille sicarius. At Perduelles fœderati, qui in Aula erant, tot vulneribus corpus ejus consultò confoderant atque deformaverant, ut à nemine dignosci potuerit. Hoc unum tamen viderunt omnes, nullum Tonsuræ Clericalis, quæ in Viro Religioso major, quàm in aliis Clericis esse solet, in Capite illius sicarii Regicidæ apparere vestigium, quod quidem argumento sunt, hunc sicarium non fuisse Religiosum, sed perduellem fœderatum, qui, ut mox diximus, *Jacobum Clementem* Dominicanum, missum ab *Achille Harlæo*, supremo Senatus Parisiensis Principe, ad Regem, intempestâ nocte dormientem occidit, ejúsque Religiosam vestem sumpsit, quò faciliùs sub ementire illâ veste Regi fucum faceret, eúmque sacrilego parricidio necaret. Accedit, ad hujus veritatis confirmationem, quòd ille sicarius exhibuit Regi litteras, quas ad ipsum scribebat *Harlæus* (quas litteras de industria fictas fuisse dici certè non potest, cùm nunquàm *Harlæus* adversùs illas reclamaverit, nec è se dates fuisse unquàm negaverit.) Porrò abhorret ab omni veri specie, *Harlæum*, fidissimum Regis *Henrici tertii* Ministrum, committere voluisse perduelli fœderato litteras maximi momenti ad Regem perferendas. Vero igitur quàm simillimum est, *Harlæum* hujusmodi litteras ad Regem deferendas tradidisse *Jacobo Clementi* Dominicano, quem probè sciebat ergà Regem esse optimè affectum, & capitalem conjunctionis Guisianæ inimicum, sed hunc Religiosum occisum esse à scelerato conspirationis Guisianæ fœderato, qui ejus Religiosum habitum induit, & litteras ab *Harlæo* scriptas detulit ad Regem, quem, dùm illas attentis oculis perlegeret, lethali vulnere sauciavit. Hinc est, quod post mortem *Henrici tertii* perduelles conjurationis Guisianæ fœderati, quamvis de morte Regis ultrà modum lætarentur, tripudiarent ac triumpharent, attamen, ne tam flagitiosi, & à Sæculis in Galliis inauditi parricidii authores audirent, sicut revera erant, rumorem ubique sparserunt, Regem *Henricum tertium* à Religioso Dominicano fuisse occisum, idque ut efficaciùs populo persuaderent, prædictum Dominicanum summis laudibus extulerunt, eumque ut Martyrem non solùm verbis, sed & scriptis, ac imaginibus prædicârunt. Quæ res gravem in Dominicanos, licèt insontes, tempestatem excitavit, præsertim in *Edmundum Burgonium*, tum temporis Conventus ac Collegii Parisiensis Prædicatorum Priorem, qui tamen, sicut narrant omnes Historici Galli, constantissimè semper negavit, se neque *Henrici tertii* cædis fuisse authorem, neque conscium fuisse, aut de ea, antequàm patrata fuisset, quidquam scivisse: quin immò, recte *Spondanus* in Annalibus Ecclesiæ ad annum MDLXXXIX. Num. XVII. ait, *eum se ex animo detestari & execrari, qui nihilominùs falsis testium accusationibus obrutus, à quatuor equis discerptus fuit, in pia ad DEUM oratione Vitam finiens.* Hic rumor de cæde Regis *Henrici III.* à Religioso Dominicano facta ita increbuit, & prævalente Guisianâ factione, sic populorum animos pervasit, ut deinceps omnes fermè Historici

Galli falso illo rumore delusi, vel politicis adducti rationibus, hoc detestabile parricidium Religioso Dominicano perperàm & inscitè affinxerint. Longè veriùs ac prudentiùs *Petrus Matthæus*, qui *Henrici quarti*, Galliarum Regis, successoris *Henrici tertii*, Historiographus fuit, describendo *Henrici tertii* mortem Tomo I. Historiæ Franciæ pag. 772. hæc habet: *Jusques à cette heure on n'a sceu au vray, qui a été le conseil, ni l'autheur de la mort de Henri III.* Quæ verba sic Latinè redduntur: *Quis necis Henrici III. verus suasor, Authórve fuerit, hactenùs, incompertum omninò est.*

D. Facilè his, quas protulisti, haud levibus conjecturis adducor, ut credam, cædis *Henrici III.* Galliarum Regis Authorem fuisse non Monachum, sed perduellem Guisianæ conjurationis fœderatum. Sed quisquis ille fuerit, tam grande scelus quo nomine appellem, nescio. Parricidium, an rebellionem, perduellionem, furorem & insaniam nominabo: leve illud est ad tam tetri facinoris atrocitatem exprimendam. An belluinam sub larva vultus humani immanitatem? ne istud quidem sufficit. An florentissimi Galliarum Regni fœdissimam maculam, immò exitium, flammam ac perniciem? Quàm possum atrocia, ac detestanda nomina mente efformavero, vincit omnia horrendi illius Regicidii atrocitas, ac ne cogitatione quidem capi, nedum oratione satis exprimi, explicarique potest.

M. Rectè quidem ac catholicè sentis, optaremque ipse abominandi illius flagitii horrore perculsus, luctuosa illa atque calamitosa tempora altissimo præterire silentio, si liceret. At cogunt me Historiæ leges, alterius perindè execrabilis in Successore *Henrici III.* Galliarum Regis memoriam parricidii refricare. *Henrico III.* Galliarum Regi successit *Henricus Borbonius* Navarræorum Rex, inter Francorum Reges dictus *Henricus IV.* &, ob res præclarè gestas, *Magni* cognomen promeritus. In Francorum Regimen assumptus, sanctissimè juravit, se Fidem Catholicam in toto Regno sartam tectam conservaturum, nihilque contra eam unquam moliturum. Sed cùm Calvinianam Hæresim, quâ irretitus erat, necdùm palàm ejurâsset, *Henricus IV.* ejus electio non omnibus placuit. Guisianæ Factionis fœderati, qui sibi ducem elegerant *Carolum Meduanum*, seu *Mayenium*, fratrem *Henrici Guisii*, jussu *Henrici III.* Galliarum Regis interempti, non solùm alterum Francorum Regem elegerunt, videlicet *Carolum* Cardinalem *Borbonium*, Regis *Henrici IV.* patruum, quem *Carolum decimum* nuncupârunt, sed etiam bellum in Regem *Henricum quartum* instaurârunt, quod tamen feliciter confecit Rex, insignem de fœderatis referendo victoriam, quæ *Iuriaca* dicitur, per quam *Egmondanus* Comes, Hispanarum Copiarum ductor, occubuit. At nihilosecius, fervente adhuc in Galliis Bello civili, Rex *Henricus IV*, divino tandem lumine illustratus, seriam de ejuranda Hæresi cogitationem suscepit, eamque reverâ, postquam accuratè instructus fuisset ab Episcopis, quos consuluit, & inter quos eminebat *Jacobus Davidius Perronius*, Ebroicensis Antistes, publicè ejuravit, & ritu solemni Catholicam Fidem professus est, atque ab hæresi ac peccatis, præviâ Sacramentali Confessione, absolutus die XXV. mensis Jul. *Sancto Jacobo* sacrâ ann. MDXCIII. Hâc editâ Fidei Catholicæ professione, Rex *Henricus quartus*, Romam ad *Clementem VIII.* Pontificem Maximum, veniæ impetrandæ causâ Legatum misit Nivernensem Ducem, & interim Regiam sui consecrationem suscepit *Carnuti a Nicolao*, ejusdem Urbis Episcopo. Deinde Lutetiam cum armato milite veniens, eaque potitus, præteritorum omnium gratiam Civibus concessit. Tandem anno MDXCV. *Clemens VIII.* qui hactenus gratiam cunctabundus distulerat, à *Jacobo Perronio* Ebroicensi Episcopo, Regis Oratore, & *Arnaldo Ossato* exoratus, absolutionem Regi *Henrico quarto* concessit iis conditionibus, quas in ejusdem *Perronii*, posteà Cardinalis, Relationibus legere est. Tum verò certatim Proceres ac Civitates ad Regis *Henrici quarti* fidem & obsequium redeuntes, eum Galliarum Regem justis ac festivis gratulationibus proclamârunt. Galliæ itaque pro suo jure imperans *Henricus Magnus*, Calvinianam quidem Hæresim debilitavit, sed radicitùs exstirpare haud potuit; immò, Calvinianis ad arma pronis, nec tumultuari desinentibus, coactus est Rex, non aliâ ratione civiles tumultus compescere valens, *Edictum Nannetense*, sic dictum à loco, unde prodiit, anno MDXCVIII. concedere, in quo Hæreticis, præter alia privilegia, jus ad honores, dignitates & munera Regni, atque Synodus celebrandi, & Cœtus agendi facultas tribuebantur. Hoc Edictum Nannetense Catholicis perniciosum, & Hæreticis utilissimum, quod ab invito Rege *Henrico Magno* extortum, servatum metu, vim adhuc obtinebat Regnante in Galliis *Ludovico Magno* hujus nominis XIV. qui istud Edictum Nannetense tandem rescidit, ac penitùs abolevit, quo uno facto sustulit fibras omnes pestiferi mali, ut renasci deinceps, ac repullulare non possit, sicut fusiùs ostendemus in Colloquio I. in Historiam Sæculi XVII. Eximiis dotibus præditus fuit *Henricus IV.* virtute militari, beneficentiâ in populum, in profligandis vitiis, abusibus, & duellis severa disciplinâ, sed præsertim admirabili benignitate, quâ Patres Societatis JESU, qui anno MDXCIV. toto Regno ejecti fuerant, occasione facinoris *Joannis Castellii* perditissimi adolescentis, qui Regem cultro aggressus fuerat, nec tamen occiderat, ab exilio revocavit, Regno honorificè restituit anno millesimo sexcentesimo quarto, ac nobile Collegium Flexiæ Andegavorum iisdem Regali munificentiâ erexit. Hunc fortissimum, & clementissimum Regem, rebus pace belloque, manu & consilio gestis, verè *magnum*, quem Galli in oculis & deliciis habebant, eumque immortalem cupiebant, inter plausus & magnificentiam coronandæ apud *Sanct. Dionysium*, ut moris est, Reginæ Conjugis suæ *Mariæ Medicea*, dum Parisiensem lustrat urbem, impius sicarius *Franciscus Ravaillacus*, Inculismensis, bis in corde percussit, & nefario parricidio abstulit. Sic lætitiam, cum maximè gestit, excipit luctus, & summis gaudiis summi fermè dolores intercurrere solent. Contigit *Henrici IV.* Regis optimi interitus die XIV. mensis Maji anni MDCX. ætatis LVII. Regni XXII. Reliquit Regni hæredem ex *Maria Medicea* uxore filium *Ludovicum*, qui post ipsum regnavit, hujus nominis *XIII.*

Justum

Justum cognominatum, cujus præclarè gesta describemus in Colloquio I. in Historiam Sæculo XVII.

D. Gallia, fortunata Gallia, quæ te, domesticis fluctibus Sæculo XVI. tam atrociter jactatam, manebat sors, qui casus, quæ conversio rerum, nisi qui tibi Regnum sine fine dedit DEUS immortalis, idem coortas tempestates illas turbulentissimas in optatam tranquillitatem tandem convertisset, têque ad tot scopulos ellisam brevi naufragium facturam, in portu, præter omnium spem, feliciter collocâsset? At nunc, quæso te, paulisper expendamus, an Ecclesia, quæ Sæculo XVI. sub Galliarum Regibus tot bellorum furiis, tôtque Hæresum procellis agitata fuit, meliorem sortem nacta sit sub Regibus, qui eodem Sæculo Angliæ Regno præfuerunt.

M. Multò fœdior fuit Ecclesiæ facies sub Regibus, qui Sæculo XVI. Angliæ Regnum gubernârunt, eòque magis infausta ejus deplorande sors, quod necdum immutata sit Anglia, sed ab Ecclesia Romana diro Schismate etiamnum divulsa maneat, cui entehac summis obsequiis erat addicta. Huic funesto Anglicano Schismati initium dedit *Henricus VIII.* Angliæ Rex, filius *Henrici VII.* cujus Gesta descripsimus in Colloquio I. in Historiam Sæculi XV. Litterarum cultorem, & fidei Catholicæ strenuum defensorem sub initium Regni sui sese prodidit *Henricus, octavus*, nonnolle etiam specimina virtutum præbuit, quas posteà nefandi Schismatis, ebrietatis, avaritiæ, crudelitatis, & effrænatissimæ libidinis infamiâ obscuravit. Hæresim, adversùs quam signum ipsemet sustolerat, scribendo Opusculum contra *Lutherum* Hæresiarcham, propter quod gloriosum *Defensoris Fidei* nomen Pontificio *Leonis decimi* diplomate promeritus erat, in Regnum suum introduxit, Christi Ecclesiam probris omnibus affecit, se caput Ecclesiæ Anglicanæ constituit, & in Romanum Pontificem, cui vehementer iratus erat, vim omnem inauditæ cujusdam acerbitatis effudit. Causam illius iræ, quâ *Henricus octavus* in Rom. Pontificem flagrabat, breviter hic aperiam, ut intelligas, quò teodem sapientissimos interdum homines nefariæ cupiditatis æstus abripiat. *Catharina*, Regum Hispaniæ *Ferdinandi*, & *Isabellæ*, filia, nec non Vidua *Arthuri*, qui erat *Henrici Octavi* frater, quique virginitatis ejus florem nequidem delibâsse dicebatur, *Henricus octavus* Rex, obtenta priùs à Romano Pontifice *Julio II.* dispensatione, nupserat die III. mensis Jun. anno MDIX, ex qua tres filios, duasque filias susceperit, paucis post nativitatem mensibus morte præreptos. Sola *Maria* ex eo connubio procreata utrique parenti superstes vixit, eamque ut legitimam prolem, & Regni hæredem declaravit & instituit ejus pater *Henricus octavus*. Contigit autem, ut post annos ondeviginti ab isto inito matrimonio, Rex *Henricus VIII.* natura levis, in libidines pronos, & furtivas cum Nobilibus puellis voluptates sæpiùs captans, divortium cum Regina *Catharina* conjuge sua, quæ omnium Christianarum virtutum culto eminebat, facere decreverit: maximè ex quo infandis *Anna Bolena*, flammis ardere cœpit. Viri Aulici, qui tempori servire solent, & ende flatus ostenditur, illùc vele dare, istud præpostetum *Henrici VIII.* propositum non improbârunt, sed potiùs rectiorum suerum atque propriæ utilitatis, quàm Religionis & justitiæ studiosiores, ut Regi placerent, divortium suaserunt, dictitantes, *Henrici* Regis connubium cum *Catharina* legitimum non esse, quòd *Arthuri* Principis, ejus fratris, vidua esset, nec in eo salvâ conscientiâ ipsum manere posse. Inter illos pio jectæ adulationis Aulicos, qui se in omnibus ad Regis nutum componebant, nullámque etiam Religionis ac Disciplinæ normam sectabantur, tres præcipui fuerunt, videlicet, *Thomas Volsæus*, *Thomas Cranmerus*, & *Thomas Cromvellus*, qui, ut Regis libidini indulgerent, ei divortii cum *Catharina* legitimâ conjuge sua consilium aut suggesserunt, aut politicis artibus usi illud executioni mandari curârunt. *Thomas Volsæus*, Archiepiscopus Eboracensis, Regni Cancellarius, S. R. E. Cardinalis, & Sedis Apostolicæ per totam Angliam Legatus à latere creatus, hoc divortium primus quidem Regi suggessit, sed posteà culpam agnoscens, seque rem pœnitendam commisisse fassus, non solùm gratiam amisit ac summam, quâ apud Regem pollebat, authoritatem, sed etiam omnibus dignitatibus & bonis spoliatus, dum captivus Londinum, tanquam reus læsæ Majestatis, duceretur, in ipso itinere ad Lecestriæ oppidum obiit anno MDXXX. *Thomas Cranmerus*, alter hujus divortii suasor, & promotor, quem ob id Rex *Henricus VIII.* ad Archiepiscopatum Cantuariensem nominavit, vir fuit versatilis ingenii ad omnem aurem mutabilis, omnis Religionis expers, turbarum concitator, qui tandem anno MDLIII. vivus exustus est, ut videre est apud Illustrissimum *D. Bossuet*, Episcopum Meldensem libro VII. *Historiæ Variationum Ecclesiarum Protestantium*, ubi *Thomam Cranmerum* Archiepiscopum Cantuariensem, quô, tanquam Ecclesiæ suæ reformationis, ut ajunt, Antesignano, Hæretici Angli gloriantur, graphicè ac nativis coloribus depingit. Denique, *Thomas Cromvellus*, qui in hoc procurando divortio omnem suam operâmque adhibuit, homo fuit vafer, ambitiosus, avarus, Lutheranæ factioni eddictus, totique Ordini Ecclesiastico infestus, quem subinde, Rex *Henricus VIII.* consiliis suis aptissimum Ministrum elegit, & in eum plenâ manu præcipuas Regni dignitates congessit. Hi sunt, qui repudium Reginæ *Catharinæ* apptobârunt, & Regi novi ineundi Matrimonii Authores fuerunt. At versâ vice, justissimam *Catharinæ* Reginæ causam, præter doctissimos Angliæ Theologos, benè multi ex omni natione viri eruditissimi acriter tuiti sunt. *Carolus* quoque Imperator hujus nominis *V.* ejusdem *Catharinæ* Reginæ, materteræ suæ, legitimum connubium strenuè defendit apud *Clementem septimum* Pontificem Maximum, cujus ipsamet Regina, suæ dignitatis, juriśque tenax, patrocinium imploraverat. Summus Pontifex, re cum matura deliberatione expensâ, & æquâ lance libratis hinc inde momentis, pro validitate matrimonii stetit invictus, nec adduci unquàm potuit, ut *Henrico* Regi facultatem alterius contrahendi matrimonii concederet. Hanc repulsam passus *Henricus VIII.* in Summum Pontificem debacchari cœpit, eòque licèt repugnante, induxit *Thomam Cranmerum*, alterum in Religione Protheum, quem, ut mox dixi,

dixi, Archiepiscopum Cantuariensem creaverat, ut sententiam ferret, ac palàm pronunciaret, necessitatem jure Divino impositam esse Regi *Catharinam* Reginam, utpote fratris sui *Arthuri* uxorem dimittendi; subindeque concessam novi contrahendi matrimonii libertatem. Eâ iniquâ sententiâ fretus *Henricus octavus* absque mora *Annam Bolenam*, quam quinque ante menses clam sibi copulaverat, solemni pompâ duxit, eamque Regio diademate ornavit postridiè Kalendas Junii anni MDXXXIII. Sed quanti & Regno & Ecclesiæ constiterit istud inauspicatum *Catharinæ* Reginæ repudium, ex his, quæ nunc dicturus sum, facilè percipies. Rex *Henricus VIII.* postquàm *Catharinam* legitimam conjugem suam repudiasset, DEI præpotentis scelerum ultoris vindictam expertus, non ampliùs Rex, sed homo planè uxorius, & vile scorti mancipium evasit. *Annam Bolenam*, cui nupserat, & ex qua filiam, dictam *Elizabetham*, suscepit, paulò post adulterii & incestus convictam, capite multari jussit; & statim tertiam duxit uxorem *Joannam Semeiram*, quæ filium peperit *Eduardum*, sed in ipso partu defuncta est. Quarè *Henricus* Rex ad quartas protinùs nuptias convolavit, quas iniit cum *Anna*, sorore *Guilielmi*, Cliviæ & Juliæ Ducis, cujus conjugis brevi pertæsus, *Thomam Cromvellum*, qui hujusmodi nuptias conciliaverat, mortis supplicio affecit, & *Annam Cliviensem*, ut parum illecebrosam, dimisit, & cum *Catharina Hovarda*, Ducis *Nortfolciæ* Nepte, quintas celebravit. *Catharinâ Hovardâ* ob adulterium neci traditâ, *Catharinam Parram*, Baronis *Latimeri* Viduam, sextis nuptiis sibi copulavit scelestissimus Rex *Henricus VIII.* quem DEUS optimus Maximus *tradidit in reprobum sensum*, &, ob impotentem, quâ flagrabat, libidinem, à scelestis hominibus excæcari permisit, maximè à *Thoma Crannero*, indignissimo illo Cantuariensi Archiepiscopo, qui, conculcatis divinis & humanis legibus, hasce illicitas nuptias conciliavit. Nec sanè id tibi mirum videri debet, cùm Hæretici illius temporis libidinosis Principibus, qui eorum Sectæ favebant, Polygamiam, seu duas simul uxores habendi facultatem indulgerent, ut constat ex Consultatione *Lutheri*, & aliorum Germaniæ Protestantium datâ Wittembergæ die Mercurii, post festum *Sanct. Nicolai* ann. MDXXXIX. in qua Principi *Landgravio* potestatem permiserunt novum matrimonium ineundi cum *Margareta Saal*, etiam adhuc vivente legitimâ conjuge suâ. Sic enim ajunt in ea consultatione egregii illi, si Superis placet, Ecclesiæ Reformatores, ad hunc Principem scribentes: *Quod si demque vestra Celsitudo omninò concluserit, adhuc unam conjugem ducere, judicamus id secretò faciendum, nempe ut tantùm vestræ Celsitudini, illi personæ, ac paucis personis fidelibus constet Celsitudinis vestræ animus, & conscientia sub sigillo confessionis.* —— *Sic & tantùm in hoc approbamus: nam quod circa Matrimonium in lege Moysis fuit permissum, Evangelium non revocat, aut vetat, quod externum Regimen non immutat, sed affert æternam vitam, & orditur veram obedientiam erga Deum, & conatur corruptam naturam reparare.* Hanc Hæreticorum Consultationem, quæ *Luthero*, aliisque Hæreticis, qui ei subscripserunt, perpetuam inurere debet infamiam, integram refert Illustrissimus *Jacobus Bossuet*, Meldensis Episcopus Tom. I. lib. VI. *Historia Variationum Ecclesiarum Protestantium.* Cùm igitur *Lutherus*, aliique ejusdem furfuris hæretici suæ Sectæ addictis Principibus Polygamiam simultaneam divinâ lege vetitam in Germania permiserint, mirum certè tibi videri haud debet, quòd *Thomas Crannerus*, Cantuariensis Archiepiscopus, intùs & in cute hæreticus Lutheranus, legitimas *Henrici VIII.* cùm *Catharina* nuptias dissolverit, & aliarum nuptiarum, quas idem Rex contra legem DEI, & cum gravissimo omnium scandalo, ut effrænem libidinem expleret, contraxit, conciliator simul & approbator extiterit.

D. Ex eo divortio Regis *Henrici VIII.* cum *Catharina* legitima uxore sua habuitne originem Schisma Anglicanum, seu fatalis illa Angliæ Regni ab Ecclesia Romana separatio?

M. Prædictum divortium Schismati Anglicano initium dedisse, immò illius unicam causam fuisse certissimè constat. At enim *Clemens Septimus* Pontifex Maximus certior factus de hoc divortio, & de novo matrimonio, quod Rex *Henricus Octavus* inierat cum *Anna Bolena*, peremptoriam tulit sententiam, quâ declaravit, Reginam *Catharinam* ad suum pristinum Regiæ dignitatis statum restitui, *Annam Bolenam* à Regio thoro dejici, ac penitùs amoveri debere; & *Henricum* Regem incurrisse in censuras, ac pœnas in eos latas, qui Sedis Apostolicæ mandatis parére detrectant, quarum tamen executionem suspendit, quò Pontificiæ sententiæ commodiùs Rex morem gerere posset. At *Henricus VIII.* Pontificiâ illâ sententiâ exacerbatus, edixit, ut *Catharina* non ampliùs appellaretur Regina, vel *Henrici* Regia uxor, sed tantùm deinceps diceretur *Arthuri* Principis Vidua. Voluit insuper, ut *Maria*, ex *Catharina* filia, quam ipse ante *Walliæ* Principem, Regnique hæredem instituerat, haberetur in posterum tanquàm spuria, & illegitima proles, quodque luctuosius est, ut Romano Pontifici insultaret, totius Anglicanæ Ecclesiæ Summum, & unicum Caput se dixit, & *Thomam Cromvellum*, cujus superius memini, Virum licèt Laicum, & omnis bonæ eruditionis expertem, suum in causis Ecclesiasticis Vicarium Generalem constituit, sacras opes Fisco addixit, pretiosissima quæque Ecclesiarum ornamenta rapuit. Monachis, & Monialibus vel redire ad sæculum jussis, vel passim crudeliter contrucidatis, Vitam Monasticam penitùs abolevit. Ausus est etiam in Cœlites ferociam exercere, nec *Sanct. Thomæ* Martyri, Archiepiscopo quondam Cantuariensi, pepercit, quem reum Majestatis dixit, Sanctorum albo expunxit, corpus ejus comburi, & cineres in ventum spargi jussit. Sævit in *Fischerum* Roffensem Episcopum, *Thomam Morum*, Regni Cancellarium, & alios, quos eo tantùm nomine morti addixit, quòd monstruosum Ecclesiæ Anglicanæ Primatum, quem sibi arrogabat, agnoscere nollent, de quorum gloriosis agonibus legendus est *Sanderus* Libro I. de *Schismate Anglicano*.

D. In hoc Schismate, quod adversùs Ecclesiam Romanam conflavit *Henricus VIII.* fuitne fides Catholica in iisdem capitibus immutata, in quibus nunc Angli ab Ecclesia Catholica sunt separati?

M. *Hen-*

M. *Henricus* VIII. ut suum temerè usurpatum Ecclesiæ Anglicanæ Primatum exerceret, formam Religionis, ac Divini cultus in Regno Angliæ deinceps tenendam, ac servandam, sex Articulos complectentem, jussit per *Thomam Cromvellium*, suum in causis Spiritualibus Vicarium Generalem, anno MDXXXIX promulgari cum hac inscriptione: *Articuli per Regiæ Majestatis Serenitatem constituti.* Horum primus, *Transubstantiationem* in Sacramento Eucharistiæ credere jubet. Alter *Communionem sub una specie ad salutem sufficere* declarat. Tertius, *Cælibatum Sacerdotum retinendum* decernit. Quartus *Vota castitatis, & viduitatis necessario persolvenda* sancit. Quintus, *Non modo Missarum celebrationem juri Divino consentaneam esse, verùm & Missas privatas celebrari bonum, ac necessarium esse statuit.* Sextus denique Articulus, *Auricularem Confessionem in Ecclesia necessario conservandam esse præcipit.* Sex illi Articuli, quandiu *Henricus* VIII. in Anglia regnavit, fuerunt ad amussim observati, sed postea ab Anglis, sensim sine sensu in varios errores prorumpentibus, fuerunt penitus aboliti, & in integrum immutata in Angliæ Regno Religionis forma, sicut luculenter ostendit Illustrissimus *Jacobus Bossuet* libro VII. *Historiæ Variationum Ecclesiarum Protestantium*, ex quo facilè intelligere potes, solenne esse his, qui semel veritatis viam, & Ecclesiæ Romanæ communionem reliquerunt, sibi nunquàm in fide constare, in gravissimos præcipitari errores, nec ullam prorsus habere Religionis formam, in qua tuto pedem figere possint. Quod, proh dolor! nunc experiuntur Angli, qui à temporæ schismatis *Henrici* VIII. vento doctrinæ circumferuntur, & magnam videntur ad amplissè Religionem, dum nullam respuunt falsitatem, omnesque Sectas *Lutheri, Calvini, Zuinglii, Anabaptistarum, Fanaticorum &c.* in sua Anglicana Ecclesia admittunt, eisque pro suo arbitrio adhærent.

D. Resipuitne ante mortem *Henricus* VIII. à funesto illo schismate, quo Angliæ Regnum à communione Catholicæ, & Romanæ Ecclesiæ separavit?

M. Frustrà pia Mater Ecclesia ad Pœnitentiam sæpiùs invitavit *Henricum* VIII. cujus cor obdurescebat in dies, quique novis sacrilegiis, ac flagitiis facinorum suorum mensuram cumulabat. Dicitur tamen, eum gravi correptum ægritudine, jamque propedicm moriturum, statuisse cum Summo Pontifice, & Romana Ecclesia reconciliari, sed Aulicorum turbâ, quos Sacris bonis locupletaverat, impeditum fuisse. Sic, ut veteri fertur Adagio, *ferè sapiunt Phryges.* Sumpsit tamen Rex *Henricus* VIII. Catholico more Sacro-Sanctam Eucharistiam paulo ante mortem ad fedelatam, eamque genuflexo, ac prono capite adoravit. Postea Testamentum condidit, in quo statuit, ut *Eduardus*, filius ex *Janna Semeira* novennis, sibi in Regnum succederet, eique adjunxit sexdecim Tutores ac Curatores, omnes ferè Catholicos, ut in Fide ac Religione Catholica educaretur, excepto tamen Ecclesiæ Anglicanæ Primatus titulo, quem in ipsum transfudit; Quod si absque liberis obiret *Eduardus*, voluit, ut regnaret *Maria* Princeps ex *Catharina* priori Conjuge filia; & eâ itidem deficiente, tertia esset, in jure succes-

sionis ad Regnum *Elizabetha*, filia ex *Anna Bolena* suscepta. His rebus ita constitutis, Rex *Henricus* VIII. in schismate obfirmatus migravit è vita V. Kalend. Februarii anni MDXLVII. Regni XXXVIII. ætatis LVI.

D. *Eduardus* Rex fuitne, juxta supremam patris sui *Henrici* VIII. voluntatem, in Fide, ac Religione Catholica educatus, atque eruditus?

M. Inter Tutores Regi *Eduardo* à parente datos, *Eduardus Semeirus*, Herfordiæ Comes, & paulò post Somerseti Dux, *Janna Semeira*, quondam Reginæ, frater, ac subinde *Eduardi* Regis avunculus, totam ad se rapuit Auctoritatem, seque solùm Regis Tutorem, ac Regni Protectorem dixit. Curavit autem, ut juvenis Rex *Eduardus* Zuinglianæ hæresis peste inficeretur, & suadente *Cranmero* Archiepiscopo Cantuariensi, qui huic hæresi favebat, accivit in Angliæ Regnum *Petrum Vermilium Martyrem*, *Martinum Bucerum, Bernardinum. Ochinum*, & alios hæreticos, quos Academiis præfecit, & ad illos audiendos compulit Angliæ juventutem. Tum *Cranmerus* perfrictâ fronte sex illos Articulos, quos à Rege *Henrico Octavo* editos supra recensuimus, quosque ipsemet, usque ad mortem ejusdem Regis approbaverat, & executioni mandaverat, omninò abrogavit, & abolevit, Theologiam Scholasticam ex Academiis proscripsit, novos administrandorum Sacramentorum ritus constituit, vasa Sacra, Cruces, candelabra aurea, argentea Regis Fisco adjudicavit. Sanctorum Imagines dejecit, Missæ Sacrificium sustulit, Communionem Eucharisticam sub utraque specie Laicis dandam esse sanxit, & vulgaris idiomatis usum in Sacra introduxit. Hujusmodi sacrilegæ in doctrina Fidei mutationes factæ à *Cranmero*, absque mox laudatis hæreticis, approbatæ fuerunt in Comitiis Regni Angliæ Londini anno MDXLVII. & statim missi sunt per totum Regnum Visitatores hæretici, qui omnia Religionis Catholicæ monumenta ac signa tollerent, & Episcopos, qui ab impia illa novitate abhorrerent, in carceres conjicerent, dignitate exuerent, & in eorum loca Hæreticos intruderent. Hæc fuit luctuosa Religionis facies sub *Eduardo* Angliæ Rege, qui obiit pridiè Nonas Julii an. MDLIII. ætatis XVI. Regni Septimi. Cognita Regis *Eduardi* morte, statim *Maria*, quæ *Henrici Octavi* & *Catharina* erat filia, se Reginam dixit, & ut in Angliæ Regno fidem Catholicam restitueret, accivit *Reginaldum Polum* Cardinalem, *Julii* III. Pontificis Maximi à Latere Legatum, qui totum Angliæ Regnum à schismate absolvit, Catholicam Religionem restauravit, Cleri populique mores emendavit, antiqua instituta, & pias consuetudines postliminiò revocavit, uno verbo, omnes suas curas eò convertit, ut in Angliæ Regno Sedi Apostolicæ reconciliato, & ab Hæresibus repurgato, reflorsceret Catholica Religio. *Maria* Regina sapientissimis hujus Cardinalis adjuta consiliis, Supremi Ecclesiæ Anglicanæ Capitis appellationem à Patre suo *Henrico* VIII. impiè usurpatam, & ab *Eduardo* fratre suo, sacrilegè retentam, abdicavit. Oratores Romam misit, qui ejus nomine obedientiam Summo Pontifici exhiberent. Supra triginta Hæreticorum millia ex Angliæ Regno excedere compulit. Sceleratum *Cranmerum*, Can-

tua-

tuatiensem Archiepiscopum, convictum fictè cecinisse palinodiam, & multa in Ecclesiam Catholicam sacrilego ore deblaterantem, vivum exuri jussit, atque in ejus locum suffecit *Reginaldum Polum*, hoc honore, propter Regium sanguinem, eruditionem singularem, Legationem Pontificiam, & obitos pro Ecclesia labores, dignissimum. Quæ omnia tam à *Maria* Regina, quàm *Reginaldo Polo* Cardinali prudentissime constituta, & à *Paulo* IV. Pontifice Maximo confirmata, diuturnam Ecclesiæ Anglicanæ pacem spondere videbantur, quam tamen spem fefellit eventus. *Maria* quippè Regina, quæ, ad facilius ac felicius procurandam in Regno Angliæ Religionis Catholicæ restaurationem, nupserat *Philippo* II. Hispaniarum Regi, *Caroli* V. Imperatoris filio, obiit, nulla relicta prole, en. MDLVIII. ætatis XLIV. Regni V. cujus mortis nuncium cùm accepisset *Reginaldus Polus* Cardinalis, qui tum temporis ex quartana febre decumbebat, intra sexdecim horas abiit è vivis, annos natus quinquaginta novem, Vir pietate, doctrina, prudentia, aliisque præclaris virtutibus nulli secundus. Post mortem *Mariæ* Reginæ, summo omnium Ordinum consensu Regina Angliæ salutata est *Elizabetha* ex illicitis nuptiis *Henrici Octavi* cum *Anna Bolena* procreata. De sua in Regnom Angliæ inauguratione *Elizabetha* certiorem fecit *Paulum* IV. Summum Pontificem, per suum Legatum in Aula Romana versantem, eam tamen Pontifex, obstante natalium vitio, ceu Reginam, agnoscere noluit. Hanc repulsam ægerrimè tulit *Elizabetha*, eaque occasione usa est, ut Hæresim, quam animo fovebat, palàm profiteretur, & in toto Regno stabiliret. Pedetentim tamen in hoc negotio procedere voluit callidissima mulier. In primis declaravit, sibi non probari quatuor Reformatæ doctrinæ Capita, quæ sub Rege *Edvardo*, fratre suo, condita & publicata fuerunt, quorum primo proscribebantur ceremoniæ, quæ in cultu divino adhiberi solebant, quas tamen ipsa, se approbare significavit. Altero prohibebatur cultus, & usus Christi, & Sanctorum Imaginum, quem tamen ad excitandam pietatem fidelium utilem esse judicavit. Tertio Capite excludebatur vera, & realis præsentia Corporis & Sanguinis Christi ab Eucharistiæ Sacramento, quam tamen præsentiam, nec excludi, negative debere voluit Regina *Elizabetha*. Postremo Capite Regibus Angliæ tribuebantur Supremi Ecclesiæ Anglicanæ Capitis titulus, quem ipsa sibi arrogare non audebat. Verùm ejusmodi scrupulos, quibus sub initium Regni sui *Elizabetha* angebatur, ad quos sopiendos Hæretici, ut luculenter ostendit Illustrissimus *Jacobus Bossuet* Libro X. *Historiæ Variationum Ecclesiarum Protestantium*, doctrinæ suæ Capita sub *Edvardo* Rege stabilita redocere, refigere, ac reformare debuerunt, hos inquam, scrupulos paulò post Regina *Elizabetha* omninò dissipavit, & firmato schismate novam Religionis formam instituit. Imagines Sacras à Templis, aliisque locis deturbari jussit, Missæ Sacrificium, & Sacramenta administrandi ritum sustulit, novasque Cæremonias, ac preces lingua vulgari præscripsit. Supremi Ecclesiæ Anglicanæ Capitis titulum sibi vendicavit, rerum, Causarumque Ecclesiasticarum plenitudinem temerario ausu assumpsit, cum omni visitatione, correctione ac reformatione Cleri, cum omni auctoritate Episcopos creandi, Synodos convocandi, in iis præsidendi, leges condendi, errores, & Hæreses damnandi, Schismata, & abusus tollendi. Hanc in Religione, & Ecclesiæ regimine factam ab *Elizabetha* immutationem omnes Fidei Catholicæ Professores, ac defensores vehementer sunt execrati, in quos ipsa cruentam excitavit persecutionem, præsertim postquàm Sanctissimus Pontifex *Pius* V. Constitutione date quinto Kalendas Martii anni MDLXX. eam Angliæ Regno privatam declarâsset, omnesque, ac singulos ejus subditos à juramento fidelitatis absolvisset. Quam Constitutionem *Gregorius* XIII. & *Sixtus* V. innovârunt & confirmârunt. His siquidem Romanorum Pontificum Diplomatibus exasperata *Elizabetha*, crudelem carnificinam in Catholicos exercuit, *Mariam Stuartam*, Reginam Scotiæ, in Fide Catholica constantissimam, ad se confugientem in custodiam dedit, eamque, licèt innocentissimam, oppressit, & ultimo supplicio affici jussit. Belgas perduelles, & Hæreticos, qui se *Geusios* appellabant, necnon Calvinistas in Gallia pecunia, & milite juvit, ut fœdus contra Catholicos inire, & Hæresim longè latèque propagare possent. Regnevit *Elizabetha* annis quadraginta quinque, & obiit anno MDCIII. ætatis suæ LXX. Egregii ingenii, & naturæ donibus prædita fuit *Elizabetha*, quas tamen turpiter fœdavit tum Hæresi, cui se se totam addixit, tum crudelitate, qua in omnes pios grassata est toto tempore Regni sui, quod Catholicæ Religioni in Angliæ infaustum maximè ac perniciosum fuit. Artem quoque dissimulandi apprimè calluit, quippè quæ plures Principes, ejus nuptias ambientes, pro suarum rerum opportunitate inescavit, ac spe ineundi matrimonii lactavit, sed his omnibus posteà vaferrima mulier illusit, nullique nupsit. Sed de Gestis Reginæ *Elizabethæ* plura legesis apud *Camdenum*, qui ejus Vitam descripsit.

D. Quàm rectè sunt consilia Numinis! quàm investigabiles viæ ejus! Fidem Catholicam, quæ *Maria* regnante, faustis omnibus lucem in Angliæ Regno aspicere incipiebat, omninò extinxit *Elizabetha*, ad Hæreses, & novitates propensissima, quodque maximè dolendum est, patria fides pristinum in gradum necdum in hoc Regno restituta est, & damna, per *Henricum* VIII. & *Elizabetham* Ecclesiæ optimæ patenti importata, hactenus resarciri non potuerunt. Sed à tristissima horum recordatione funestissimorum temporum, quorum partim incendia, partim adhuc fumantes reliquias videmus, animos nostros, si placet, ad lætiora traducamus, & Statum Ecclesiæ sub Regibus Catholicis, qui Sæculo Ecclesiæ decimo sexto supremum in Hispania Dominium obtinuerunt, in præsentie perpendamus.

M. Catholici Reges Sæculi decimi sexti, *Carolus* V. qui etiam fuit Imperator, & *Philippus* II. ejus filius, immortali laude jure merito censeri debent, quòd Hispaniam ab Hæresi, quæ aliæ Regna eodem Sæculo infecerat, puram illibatamque servaverint. De *Carolo* Hispaniarum Rege, & Imperatore hujus nominis *Quinto*, sat superque diximus agendo superius de his, qui Sæculo decimo sexto Imperium Occidentis gubernârunt.

nârunt. Quapropter, nunc hærebimus dumtaxat in *Philippo* II. Imperatoris *Caroli* V. filio, qui in Hispania regna recœpit anno MDLV. postquàm ipsius Pater *Carolus* V. Hispaniarum Rex se suo Regno abdicâsset, ut privatam vitam duceret. *Mariam*, Angliæ Reginam, quæ Fidem Catholicam, ut mox observavimus, in illud Regnum postliminio revocavit, uxorem duxit *Philippus* II. sed *Maria*, Angliæ Regina, absque prole defuncta, nupsit *Elizabethæ* filiæ *Henrici* II. Gallarum Regis, postquàm de eo insignem reportasset victoriam, data an. MDLVII. ad *S. Quintini* Fanum pugna, in qua per *Emmanuelem Philibertum*, Sabaudiæ Ducem, maximâ clade affecti sunt Galli. Gravissimum ac diuturnum Bellum gessit Rex Hispaniarum *Philippus* II. in Belgio, cui præfecerat sororem suam *Margaritam*, filiam notham *Caroli Quinti* Imperatoris, & *Octavii* Ducis Parmensis conjugem. Hoc Bellum Belgicum excitarunt *Geusii*, quod quidem nomen fœderatis, & perduellibus Calvinistis in Belgio datum est à Domino de *Barlemon*, qui Bruxellæ existens, & videns quadringentos circiter istiusmodi fœderatos Belgas *Margaritæ* Belgii Gubernatrici libellum supplicem exhibentes, ut liberum ab ea obtinerent suæ Calvinianæ Religionis exercitium, Gallicè dixit *Margarita* nonnihil eorum adventu exterritæ: *Vous ne devés rien craindre de ces Gueus*, id est, *nihil est, cur timeas ab illis Geusiis.* Sic apud Gallos audiunt, qui, re perdita, victum ostiatim mendicare solent. Inde huic Belgarum contra Hispanos fœderatorum factioni nomen *Geusiorum* adhæsit, ac ipsimet in tesseram, seu symbolum suæ conspirationis, præter vestem mendici, æreum, seu plumbeum numisma, sibi fundi curarunt, cujus in una facie *Philippi Secundi* Hispaniarum Regis effigies erat expressa, ipsorum manibus in fidem junctis cum hac Epigraphe: *Regi Fideles usquequaque.* Ex altera vero parte mendicantis hominis speciem, bulgasque vel sacculos à tergo gestantis deformarunt, his adjectis verbis: *Regi Fideles usque ad bulgas.* His simulachris collo appensis, vestibus cinericii coloris induti procedebant isti Geusii, à quibus Catholici Belgæ, ut certo avitæ Religionis symbolo se secernere possent, æreas aut argenteas ad collum circumferebant imagines, quæ Christum, & Deiparam repræsentarent, quasque gestantibus Sanctissimus Pontifex *Pius Quintus* Sacra Apostolicæ indulgentiæ præmia concessit. Quæ piarum Iconum, & Sacrorum numismatum religio ita tum temporis invaluit, ut ubique gentium Catholici Sacris illis muneribus locupletari, & præsidiis muniri ambirent, ac gloriarentur. Interim *Geusii*, seu Hæretici Belgæ fœderati; quatuor à *Margarita* Belgii Gubernatrice Capita minaciter postularunt, primò, ut novos Episcopos in Belgium introductos omninò removeret. Secundò, ut Inquisitionis Officium tolleret. Tertiò, ut in Belgio Concilium Tridentinum non reciperetur. Postremò, ut ipsi Calvinianæ Religionis in Belgio exercendæ libertatem haberent. At cùm *Margarita* Gubernatrix eos ad *Philippum Secundum* Hispaniarum Regem remisisset, & moras consulto necteret *Philippus*, tandem perduelles isti Geusii moræ impatientes classicum canere, & rebellionis vexillum palàm erigere cœperunt, ubique inclamantes: *Vivant Geusii*, eoque sublato rebellionis signo, cum Hæreticis Galliarum Calvinistis uniti, iisque crudelitate, & sacrilegiis pares, conciones Calvinistarum ritu celebrarunt, multa Monachorum Cœnobia diripuerunt, & sacra quæque violarunt. Inter hos turbulentissimos perduellium Hæreticorum motus *Margarita* Belgii Gubernatrix nihil non egit, ut efferatos eorum animos emolliret, tantaque dexteritate, & prudentiæ laude clavum hisce calamitosis temporibus tenuit, ut spes esset, brevi hosce tumultus pacatum iri. Sed *Philippus Secundus* Hispaniarum Rex, veritus, ne his sedandis motibus impar viribus esset *Margarita*, misit in Belgium cum exercitu *Ferdinandum Toletanum*, Ducem Albanum, qui Bruxellas cùm appulisset, & summam rerum penès se solum esse vellet, ei locum *Margarita* cessit, & in Italiam rediit. Dux *Albanus* asperitate sui regiminis vulnus, quod jam cicatricem ducere cœperat, exasperavit, duos primariæ Nobilitatis Comites *Egmondanum* & *Hornanum*, nec non alios innocentiæ probatæ Proceres capitali supplicio affecit, multorum opes publicavit, tantoque rigore sævit in Belgas, ut in apertum bellum prosilierint, excusso Hispanorum Imperio, quod immodicis exactionibus, & intempestivis cædibus invisum reddiderat Dux Albanus. Huic incendio oleum infuderunt *Elizabetha* Regina Angliæ, Princeps Arausicanus, & nonnulli alii Principes Calvinianæ Hæreseos fuligine tincti, quorum potentiâ animati Geusii, seu Belgæ Hæretici fœderati, Catholicorum templa invaserunt, res Sacras, Sacerdotes, ac Monachos grassati sunt, & omnia Catholicæ Religionis Insignia exterminare moliti sunt. *Requesinus*, qui Duci Albano in administratione Belgii suffectus fuerat, nulla mansuetudinis specie, nullo veniæ promisso eorum animos lenire potuit, quos tum Hæreseos genius, tum Ducis Albani atrocitas ex desperatione ad rebellionem egerat. Quaprópter, armis, sæpiusque consertis præliis eos domare ac, in ordinem redigere tentavit. Sed mortuo *Ludovico Requesino* anno MDLXXVI. *Joannes Austriacus* in Belgium venit à *Philippo* II. Hispaniarum Rege Gubernator hujus Provinciæ missus. Hic anno MDLXXVIII. Geusios seu Belgii fœderatos, certamine aggressus, in fiduciam, & omen victoriæ præcipuo vexillo suo Crucem appingi jussit cum hoc Emblemate: *In hoc signo vici Turcas, in hoc & vincam Hæreticos.* Nec eum fefellit eventus, eodem siquidem anno insignem de Geusiis reportavit victoriam. Hic est *Joannes Austriacus*, Imperatoris *Caroli V.* filius nothus, qui à Sancto *Pio V.* Pontifice Maximo Præfectus classi maritimæ, ex Pontificiis, Hispanis, Venetisque navibus confœderatæ, victoriam illam, cujus superiùs meminimus, post homines natos maximam ad Naupactum, seu Lepantum in sinu Corinthiaco de Turcis retulit die VII. mensis Octobris anni MDLXXI. Obiit *Joannes Austriacus* apud Namurcum Kalendis Octobris MDLXXVIII. ætatis suæ XXXI. Intempestiva ejus mors novas turbas excitavit. *Matthias*, quippè Archidux Austriæ, ex Ordinum sententia Belgii Præfectus renunciatus, summam Principis Arausicani auctoritatem considerans, fœdus eum eo imprudenter pepigit, eumque in Belgii Præfectura Vicarium suum constituit, sub cujus auctoritate crevit auda-

audacia Geusiorum, quibus etiam suppetias tulere *Franciscus* Dux Andegavensis, *Henrici* Galliarum Regis frater, & *Joannes Casimirus* Palatinus Princeps. Hanc Geusiorum audaciam, quâ omnem Catholicæ Religioois cultum, ubi viribus superiores erant, penitus abolere satagebant, ægerrimè tulerunt Hannoniæ, & Artesiæ Proceres, cùmque Catholicæ Fidei, qosm pessumdari vebementer dolebant, tenacissimi essent, à communi fœdere recesserunt, oovumque pro Fidei Catholicæ defensione inierunt, ob idque dicti *Malecontenti*, quòd nec à Rege Hispaniæ, nec à Belgii Ordinibus, qui Hæreticis magis quàm Catholicis apertè savebant, stare vellent, sed pro Carbolica Religione, noo minùs quàm pro libertate tuenda sanguinem profundere, mortemqoe oppetere paratos se esse palàm profiterentur. Infinitus profectò essem, si omnia mala, quæ ambæ illæ *Geusiorum*, & *Malecontentorum* factiones, omissâ boni publici cura, res dumtaxat suas promovere studentes, Belgio post obitum *Joannis Austriaci* intulerunt, hic recensere vellem. Dicam raotum obiter, *Alexandrum Farnesium*, Parmensem Principem, qui *Joanni Austriaco* in Belgii administratione suffectus est, Res Catbolicorum in Belgio maximè afflictas haud parum erexisse. Ille quippè generosus Princeps, singularis fortitudinis, ac virtutis laude nulli secundus, multas civitates occupavit, perduellium exercitum sæpiùs profligavit, rotamque belli molem in Belgio magoa cum sui oominis gloria multos annos sustinuit, quod tamen ad optatum exitum perducere haud potuit, quia *Philippus Secundus* Hispaniarum Rex aliis Bellis se le implicans, dum aliena invadere contendit, tanquam canis Æsopicus sua propria amisit. At enim *Philippus secundus* fœderatis perduellibus Gallis Henoticæ, seu Guisanæ Factionis, adversùs *Henricum Tertium* Regem Christianissimum, tuendæ specie Religionis, conjunctus, Bellum civile studiis omnibus, viribusque fovit, dumque post mortem *Henrici tersii* ejus successor *Henricus Quartus* Parisios obsideret, mandavit Rex Hispaniæ *Alexandro Farnesio* Parmensi Principi, ut obsessis Parisiensibus, qui contra Regem fœderati erant, soppetias ferret. Quod ubi ille fecisset, rediit in Belgium exercitu valdè conciso. Hac Expeditione aliam multò infeliciorem anno MDLXXXVIII. suscepit *Philippus Secundus* Hispaniarum Rex, ex qua fœderati perduelles Belgæ oovas vires, magnosque animos sumpserunt, Ea quippè iogens, ac formidanda Classis centum & quadraginta navium, quam *Philippus II.* ad invasionem Angliæ, & ut Reginam *Elizabetham* è solio deiiceret, & Catbolicam Religionem restitueret, magnis sumptibus instruxerat; Hæc, inquam, Hispanica Classis, cui *Invincibilis* ambitiosum oomen indutum est, ab Anglis ex parte dissipata, tempestatibus ac naufragiis quassata, & circum Britannicas Insulas circumflectere coacta, dedecoris, & ignominiæ plena in Hispaniam rediit, amissis duabus supra triginta navibus, & decem armatorum millibus cum magna parte Nobilitatis, adeò ut de hac Hispanica Classe, ad insultandum *Philippi Secundi* infelicitati, id in ære ab ejus hostibus tam verè, quàm ingeniosè percussum, & inscriptum sit, *Venit, vidit, fugit*, Hujus cladis nuncium æquo animo, ot decebat Principem Catholicum, recepit *Philippus* II. serò tamen intellexit, se, frostrà tentatis Bellis minimè necessariis, præcipuum Bellum Belgicum, in quo propria res agebatur, neglexisse, indèque occasionem dedisse Batavis, quos Hollandos vocamus, & Zelaodicarum Insularum incolis, nec non aliis conjuratis Belgii Urbibus, excusso Hispanorum dominio, io Rempoblicam coalescendi, quæ etiamnum, exclusn Catholicæ Religionis cultu, fœderatorum Ordinum authoritate gubernatur. Plura legesis apud *Famianum Stradam* Societatis Jesu, qui Bellum Belgicum Latioâ styli majestate siogulari libro complectitur, ejusque causas, initia ac progressus nitidè exponit, Urbium ruinas, Provinciarum ærumnas, ac perpetuas totannorum tempestates accoratè describit, quas sparsa temerè apud Belgas Calvinianæ Sectæ novitas unà concitavit. Suum Hispaniarum Regoum ut amplificaret *Philippus* II. Lositaniæ Regnum huncin modum occupavit: Occiso *Sebastiano* Lusitaniæ Rege in prælio, quod cum Mauris in Africa anno millesimo quingentesimo septuagesimo octavo conseruit, Regnum Lusitaniæ jure devolutum est ad *Henricum*, Cardinalem, *Sebastiani* Regis Patruum. Sed *Henrice*, postquàm menses xvII. regnâsset, mortuo an. MDLXXX. multi Principes jus suum ad Lusitaniæ Regnum, cujus incerta crat successio, armis vindicare decreverunt. Inter competitores *Philippus* II. Hispaniarum Rex ad invadendum Lusitaniæ Regnum potentem exercitum terra marique comparavit, cùmque Lusitani ab Hispanica dominatione abhorrentes, *Antonium* Crati Priorem proclamâssent Regem, hanc controversiam *Philippus* II. diremit in prælio dato die xxv. mensis Augusti anni MDLXXX. ad Vicum *Alcantaram*, in quo profligavit *Antonium*, & universam Lusitaniam, Indiam etiam Orientalem, & Africæ Arces Lusitaniæ Regibus subditas in suam potestatem redegit. Non certò constat, quænam vera fuerit causa, ob quam *Philippus secundus* Rex Catholicus, *Carolum* filium suum primogenitum in custodiam tradiderit. Ferunt alii *Carolum* de patris nece cogitâsse, de ejus occupando Regno, tentata novercæ pudicitia. Alii eum Hæresis insimulatum fuisse ajunt. Utut sit, magnam certè fuisse causam suspicari licèt, cùm pater tam acerbè in primogenitum suum animadvertit. *Carolum* Principem jussu partis sui *Philippi secundi* veneno in carcere extinctum esse quidam scripserunt; sed vulgò alii volunt, huoc Principem sibi procurâsse mortem, partim inedia, partim ingurgitatione ciborum, & crebrâ potione aquæ frigidæ. Obiit tamen Christiano ac pœnitenti animo Ecclesiæ Sacramentis munitus die xxiv. mensis Julii anni MDLXVIII. ætatis suæ XXIV. Non levem cootroversiam habuit *Philippus* II. Catholicus Rex cum *Henrico Secundo* Christianissimo Rege, cujus Oratoribus Principem locum post Cæsareos præripere conatus est; Sed Venetiæ Senatus-consultô causâ cecidit anno MDLVIII. & Romæ Decreto *Pii* IV. Pontificis Maximi anno MDLXIX. Denique, *Philippus* II. postquàm Hispaniæ Regoum per quadraginta tres annos non minùs feliciter, quàm sapienter gubernâsset, excessit è vivis in Monasterio *Sancti Laurentii Escurialis*, quod Regio sumptu septem à Madrito leucis distans extruendum cu-

rave-

raverat, & in eo sepultus est anno millesimo quingentesimo nonagesimo octavo. Hæredem omnium Regnorum, & Ditionum reliquit *Philippum* ejus nominis III. natum annos XX. cujus res præclarè gestas referemus in Colloquio I. in Historiam sæculi decimi septimi.

D. Quod mox narrasti de obitu *Sebastiani* Lusitaniæ Regis in prælio à Mauris occisi, cujus Regnum occupavit *Philippus II.* Hispaniarum Rex, non videtur mihi omnino certum. Audivi quippe à quibusdam Lusitanis, *Sebastianum* Regem in eo prælio non fuisse cæsum, sed ex eo salvum & incolumem evasisse, indeque in Italiam venisse, ubi à multis pro vero *Sebastiano* Lusitaniæ Rege agnitus, & habitus est.

M. In dubium revocari haud potest, *Sebastianum*, magnanimum Lusitaniæ Regem, annos natum XXIV. & aliquot menses, in prælio à Mauris captum, & occisum fuisse, cùm illius cadaver secundo post illud prælium die inter mortuos, septem vulneribus confossum, à *Sebastiano Resendio* ejus Domestico inventum fuerit, à multis Proceribus, & Nobilibus Lusitanis, & à *Vincentio Fonseca* Ordinis FF. Prædicatorum, qui Regi à Confessionibus fuerat, deinde Archiepiscopo Goënsi, visum & agnitum sit. Quo fit, ut explodi merito debeat nihil illa fabula, quam tibi illi Lusitani venditarunt, cuique occasionem dederunt duo Impostores, qui *Sebastiani* Regis, quasi è pugna elapsi, personam posthac mentiti sunt. Primus impostor, qui *Sebastianum* Lusitaniæ Regem, divina providentia ad salutem subditorum à Maurorum manu conservatum, se dixit, prodiit anno MDLXXXV. ut videre est apud *Spondanum* in Annalibus Ecclesiæ, sibique septingentos circiter armatos Lusitanos, qui Castellæ jugum impatientissimè ferebant, adscivit. Sed à Cardinali Austriaco Prorege captus mimicus ille Rex, & Ulyssippone tormentis subjectus, imposturamque fassus, in furcam actus dignam impostura sua mercedem tulit. Alterius Impostoris, qui se *Sebastianum* Lusitaniæ Regem mentitus est, meminit idem *Spondanus* ad annum millesimum sexcentesimum. Num. XXVII. ubi ait, hunc Impostorem accessisse Venetias ad finem anni MDXCVIII. qui ætate, statura, effigie, sermone, & corporis lineamentis vero *Sebastiano* simillimus erat, quique dicta, facta, gesta privata & publica veri *Sebastiani*, variasque negotiationes, cum pluribus, ipsisque etiam Venetis, habitas, quæ vix ab aliquo suppositio sciri possent, ita accurate referebat, ut quidam Lusitani, qui tunc Venetiis erant, ac *Sebastianum* Regem de facie novisse dicebant, jurarent, ipsissimum esse *Sebastianum* ipsorum Regem. A Senatu Veneto, cujus jussu in carcerem detrusus fuerat illo impostor, interrogatus, quis esset? absque ulla hæsitatione se *Sebastianum* Lusitaniæ Regem esse affirmavit, prælio Africano captum, miraculo è servitute ereptum fuisse, ac pudore illius expeditionis adeo leviter à se susceptæ, & infeliciter confectæ, reditum in Regnum vitasse, varias Africæ, atque Asiæ regiones peragrasse, inde, vivido juventæ flore amisso, magnis incommodis ærumnisque confectum adustam faciem induisse, atque in Europam redire, Principibusque sese patefacere, & Lusitaniæ Regnum à *Philippo Secundo* Hispaniarum Rege, qui illud occupaverat, repetere decrevisse. De quibus cùm Senatus, ob multas probabiles rei conjecturas, ambiguus hæreret, hominem dimisit, qui dum pergit in Lusitaniam, ubi jam non parva erat populorum commotio, in Etruria à Duce *Ferdinando* captus, Hispania traditus est, & Neapolim perductus, ubi post diversos multi temporis interrogationes, militari judicio tanquam impostor per vicos asello impositus, ignominiose traductus est, indeque post in Hispaniam delatus, & in arce conclusus, sive accelerata, sive naturali morte, tragœdiis ex ea causa quotidie exorientibus finem imposuit. Unde facilè intelligere potes, duos illos impostores, qui se *Sebastianum* Lusitaniæ Regem finxerunt, occasionem dedisse huic fabulæ, quam de *Sebastiano* Rege è pugna elapso tibi narrarunt quidam plus æquo creduli Lusitani.

D. Ea, quæ de Statu Ecclesiæ sub Principibus Christianis Sæculi decimi sexti hactenus dixisti, dum mecum tacitus perpendo, ubique funesta bella video, clades, Hæreses, Schismata, & lugubrem in Germania, Gallia & Anglia factem Ecclesiæ cerno. Hoc unum tamen me solatur, quod, sicut nuperrimè legebam, vera fides in quibusdam Europæ partibus, sic Deo propter Christianorum crimina permittente, deficiens, in alias Orbis regiones, notitiæ hominum impervias, eodem Sæculo decimo sexto migraverit, in quibus sibi novum acquisivit populum, qui eam pronis animis excepit, eique de Idololatria triumphanti augustissima trophæa erexit.

M. Ita est. Vera Fides, quæ ex aliquot Europæ partibus à Turcis expulsa, ab Hæreticis Lutheranis & Calvinistis Sæculo Ecclesiæ decimo sexto fuit oppugnata, sua ubique lucra fecit, & ad fidelium solamen, suique tutamen in varias Orbis regiones suas propagines extendit. Inprimis, anno millesimo quingentesimo vigesimo regnante in Hispania *Carolo Quinto* novum Imperium Mexicanum primus per navigationem detexit, & Hispaniarum Regi acquisivit *Ferdinandus Cortesius*, ex Hispanica Bætica Nobili genere ortus, quod nunc *Nova Hispania* dicitur. Ad illas latissimas Mexicanas oras missis Hispanorum Colonis, & Verbi Dei Præconibus, ex infidelitatis tenebris emersere barbari divina fide illustrati, suisque rejectis superstitionibus, Catholicam Religionem susceperunt. Non multo post *Franciscus Pizzarrus* Hispanos *Peruanam* Provinciam, venis auri & argenti ditissimam, invenit anno MDXXV. quam intra annos octo Hispanico adjunxit imperio, eamque totam ad Christi fidem conversam læta aspexit Ecclesia. A *Paulo Tertio* Pontifice Maximo obtinuit *Carolus Quintus* Hispaniarum Rex, ut Novi Orbis & Indiarum Occidentalium Ecclesiæ, à Provincia Metropolitanæ Ecclesiæ Hispalensis, cui suberant, disjungerentur, Hispalensi Archiepiscopo consentiente, Urbesque illarum regionum amplissimæ, *Mexica*, *Sancti Dominici*, & *Regum*, in Metropoles erigerentur, suis cuique Episcopatibus suffraganeis attributis, quod factum est anno MDXLVII. Hic autem sine encomio prætermittere haud possum rem præclarè gestam à *Carolo Quinto* Hispaniarum Rege, qui à *Bartholomæo de las Casas*, Episcopo Regiæ Civitatis

Chiapa in nova Hispania ex Ordine Prædicatorum assumpto, admonitus de sævitia, quam Hispani in illius novi Orbis incolas exercebant; protinus in Peruanam Provinciam misit *Petrum Gascam*, Præsidem, Virum integerrimum, ut asperiorem Hispanorum agendi modum temperaret, Duces, qui tyrannicè regebant, extremo afficeret supplicio, ac æquissimis promulgatis legibus, Indorum tranquillitati & levamento consuleret, ut refert *Ulloa* in Vita *Caroli Quinti*. Vetuit etiam Sanctissimus Pontifex *Pius Quintus*, ne Hispani injustè exagitarent Indos, quos non armis ad fidem compellendos, sed cum omni benignitate & charitate, Verbi divini prædicatione, sacra doctrina & Sanctis exemplis ex infidelitatis tenebris educendos judicavit, præsertim cum novi illius Orbis homines optimis moribus præditi essent, & maximè dociles ad Christianam Religionem legemque suscipiendam. Sanè, ut obiter dicam, Christus Dominus non machinis bellicis subegit Regna mundi, non opibus, non honoribus, non voluptatum illecebris. Nihil ex humanis præsidiis huic negotio voluit admisceri, quod totum Cœlo deberi voluit. Accommodavit sese his, quos ad se trahere studebat. Ut homines servaret, homo factus est, ut peccatores sanaret, cum peccatoribus familiariter versatus est, ut Judæos alliceret, circumcisus est. Vicit mansuetudine, vicit beneficentia, vicit veritate. His præsidiis Christus, & post ipsum Apostoli, Judaicæ gentis expugnaverunt pervicaciam, Græciæ, Philosophia tumentis, vicerunt supercilium, his armis tot Barbararum nationum invictam feritatem subegerunt, atque totius Orbis Tyrannos ac Satrapas fidei jugo subdiderunt. Quis autem non videat, quibus rebus Christiana Religio nata, aucta, ac constabilita est, iisdem etiamnum prædicandam & annuntiandam Gentibus, ut Fidei lumine collustratæ verum Deum agnoscunt. Sed alia, si placet, proferamus incrementa, quæ Sæculo decimo sexto Fides Catholica apud ignotas & Barbaras Gentes suscepit. *Emmanuel*, Lusitaniæ Rex, sub initium Sæculi decimi sexti, missis cum validioribus Classibus *Alphonso Albuquercio, & Francisco Almeida*, quos Indiarum Proreges dixit, *Malacam, Molucas, Brasiliam*, aliasque Insulas antehac incognitas, auro, argento, margaritis, aromatibus, aliisque rebus opulentissimas, Regno suo adjecit, & ad illas destinavit viros doctrina & pietate præstantes, qui zelo salutis animarum accensi innumeram ex illa gente multitudinem ad Catholicam fidem conversam Sacro Lavacro tinxerunt. *Joannes* hujus nominis *Tertius* Lusitaniæ Rex, *Emmanuelis* Regis filius, non minùs Christianæ Religionis in Indiis Orientalibus propagandæ, quam amplificandi Regni sui studiosus, Viros Apostolico spiritu repletos *Simonem Rodericum* Lusitanum, & *Franciscum Xaverium* Navarrum, à *Sancto Ignatio de Loyola*, Societatis Jesu Institutore, impetravit, qui Evangelium Indis Orientalibus prædicarent. Sed solus *Franciscus*, quem unum hujus Apostolatûs gloria manebat, in Indiam cum *Martino Alphonso Souza*, Indiarum Prorege designato, anno MDXL. navigavit, accepto à Rege Diplomate Pontificio, quo eum Nuncium Apostolicum in universis, quæ latè patent, Indiarum regionibus amplissima cum potestate creandum curaverat. Ea sibi demandata provincia *Franciscus Xaverius*, Vir Sanctitate vitæ & miraculis stupendus, præclarè functus est. Plurimas Indiarum Orientalium Gentes ad Fidem Christi convertit, Dein, in vastissimum *Japoniorum* penetrans Imperium, innumeros ex Idololatria ad Christi cultum traduxit, nec his laboribus Apostolicis contentus, quasi totus Orbis zelo, quo succensus erat, promovendæ salutis animarum, esset angustior, per amplissimam Sinarum regionem propagandi Evangelii cupidus, vicinam Insulam Sancianum adiit, in qua dum opportunam Sinas ingrediendi occasionem præstolaretur, gravi correptus morbo, solus & omni humano solatio destitutus, divino æstuans amore ad Cœleste Regnum migravit IV. Nonas Decembris anni Christi MDLII. peregrinationis suæ Indicæ undecimo. Præter illas regiones, quas Christiani per navigationem Sæculo decimo sexto detexerunt, & Fide Catholica illustrarunt, Britones, & Normanni jam ab anno MDIV. dum vacarent piscationi Asellorum Marinorum, Gallicè *des Morues*, invenerunt promontorium & Insulam Britonum, Gallicè *L'isle du Cap Breton*; & anno millesimo quingentesimo vigesimo quarto quidam *Joannes Verrazzanus* Florentinus, auspiciis *Francisci Primi* Galliarum Regis, detexit versùs Septentrionem in Orbe novo supra *Floridam*, regionem habitatam hominibus barbaris & incultis, quæ *Canadensis* dicitur à fluvio magno, *Canada* nuncupato, qui eam alluit, nunc verò *Nova Francia* appellatur. In hanc regionem Canadensem sæpiùs missæ sunt ex Francia Coloniæ barbaris & incultis illis populis perutiles ad erudiendos illos, & imbuendos Christiana Religione & civilibus artibus. Respexit Deus benigno vultu Canadenses populos, & aspirans votis, periculis & laboribus Gallorum, qui eo se conferebant, Gentem illam per inextricabiles tenebras oberrantem illuminavit, atque ad veram Religionem perduxit. Ea regione Canadensi etiamnùm potiuntur Galli, qui locis opportunioribus munitiones struxerunt ad arcendos finitimos barbaros, à quibus Canadenses assiduis incursionibus infestabantur & capti devorabantur. Ex tot populis & novi Orbis regionibus, quibus Sæculo decimo sexto Lux Evangelii affulsit, facilè nunc intelligere potes, veram, seu Romanam Ecclesiam ab Hæreticis Lutheranis & Calvinistis, ita permittente Deo, fuisse eodem Sæculo exagitatam, & ex aliquot Europæ locis expulsam, ut inde florentior evaderet, & ad ignotas novi Orbis gentes suas propagines protenderet, juxta illud *Isaiæ* Cap. LV. ℣. 5. *Ecce, gentem, quam nesciebas, vocabis; & Gentes, quæ te non cognoverunt, ad te current propter Dominum Deum tuum, quia glorificavit te.* Sic semina messium gelu congelata, & mortua germinant; sic ignis flatu premitur, ut crescat; sic unguenta commota redolent; sic aromata fragrantiam suam, cùm incenduntur, latiùs expandunt; sic vinea putata uberior redditur & fœcundior; sic Arca Noëmi ab undis sepelienda diluvii, ab iisdem altiùs ferebatur, ejusque concussio, ipsius erat erectio; sic Luna videtur deficere, & non deficit, & obumbrata non obscuratur. Ita planè Ecclesia Romana multis Sæculo decimo sexto filiorum suorum cladi-

cladibus, damnis ac ruinis ab Hæreticis Lutheranis & Calvinistis devicta videbatur, cùm tamen per filiorum mortem vivida, per dispendia dives, per ruinas gloriosa effecta sit, quia, ut appositè ait *Sanctus Hilarius* Lib. XI. De Trinitate: *Proprium est Ecclesiæ, ut tunc vincat, cum læditur; tunc intelligat, cum arguitur; tunc obtineat, cum deseritur.* Ecclesia quippè similis Christo sponso suo, omnibus per tribulationes & persecutiones triumphat, *Christus* autem, ut inquit Sanctus *Paulinus* Epistola trigesima prima, *vicit, cum judicatus est*; *cedendo superavit, & cadendo in mortem, resurrexit in gloriam.*

D. Dum Christianos in Regno Angliæ & in aliquot aliis Europæ partibus à vera Ecclesiæ Catholicæ Fide Sæculo decimo sexto defecisse audio, & versa vice tot barbaros novi Orbis populos ad veram Christi Fidem lætos festinare video, facilè mihi persuadeo, impletum tum temporis esse illud Christi Domini Oraculum, Capite octavo, Versu undecimo & duodecimo *Matthæi* dicentis: *Dico autem vobis, quod multi ab Oriente, & Occidente venient, & recumbent cum Abraham, Isaac, & Jacob in Regno Cælorum; filii autem regni ejicientur in tenebras exteriores.* Vel, ut ait idem Salvator Capite vigesimo primo *Matthæi* Versu quadragesimo primo, & quadragesimo tertio: *Malos male perdet, & vineam suam locabit aliis agricolis, qui reddant ei fructum temporibus suis. Ideo dico vobis, quia auferetur à vobis Regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus ejus.* Quibus verbis admonemur, ut oblatam & præsentem nobis Dei gratiam non negligamus, non spernamus, sed Regno Dei nos sponte subdamus, & expectatos à Vinea ipsius fructus illi reddamus. Alioquin, quod Christianis non solùm per Africam, Asiam, & Græciam, sed etiam in Angliæ Regno & in aliquot Europæ partibus evenisse jam dolemus, idem & nobis ne olim veniat, verendum est, videlicèt, ne, vera Christi Fide sensim sine sensu apud nos tepescente, auferatur à nobis Regnum Dei, & detur novi Orbis genti sicienti fructus ejus Regni. Sed hic primo Colloquio nostro, quod ad solam horam protraximus, finem imponamus, alterum crastina luce habituri de Episcopis, qui Sæculo decimo sexto præcipuas Ecclesiæ Sedes, Romanam, Constantinopolitanam, Alexandrinam, Antiochenam, & Hierosolymitanam tenuerunt.

M. Catalogum, seu accuratam seriem ac successionem Episcoporum, qui Sæculo decimo sexto Romanam Ecclesiam summa cum laude rexerunt, describam quidem in proximo Colloquio; at consultò prætermittam successiones Episcoporum, qui eodem Sæculo Ecclesias Orientis Constantinopolitanam, Alexandrinam, Antiochenam, & Hierosolymitanam occuparunt, quia successiones Episcoporum, qui his Orientalibus Ecclesiis præfuerunt, præsertim postquam ab Ecclesia Romana funesto Schismate fuerunt divulsæ, & sub barbarorum jugo oppressæ, nec certò nosci, nec accurate texi possunt. Ecquis, amabo, ejusmodi Episcoporum successiones certò callere, & in Ordinem distribuere possit post tot illas calamitates, quibus Oriens afflictus fuit? post vastatas amplissimas, populosissimasque & amœnissimas Provincias, æquatas solo urbes innumeras, quibus ille tractus scatebat, ipsasque primarias olim præstantissimas? Quomodo etiam Episcoporum Orientis seriem scire ac describere possemus nos, qui tam longo intervallo ab illis terris sumus divisi? Præterquam quod, Ecclesiarum Orientalium Episcopi cùm sint Schismatici, & doctrina non valde celebres, eorum successiones, seu nuda nomina ipsorum exhibere supervacaneum omnino esset, tibique Historiæ Ecclesiasticæ studioso parùm utile, ac fructuosum. His itaque Episcoporum Ecclesiarum Orientalium successionibus referendis in integrum supersedebo, maximè cùm sciam, doctissimum Patrem *Michaëlem Le Quien* Ordinis Fratrum Prædicatorum, & in linguis Orientalibus versatissimum, propediem Parisiis in lucem editurum Opus duobus tomis in Folio comprehensum, cui titulus: *Oriens Christianus*, in quo Patriarcharum Sedium Constantinopolitanæ, Alexandrinæ, Antiochenæ, Hierosolymitanæ, & aliarum præcipuarum Orientis Ecclesiarum successiones Episcoporum, ex Historiis Ecclesiasticis, ex probatis Authoribus, & ex indubitatæ fidei monumentis describet, & in præclaro ordine collocabit.

COLLOQUIUM II.

De Serie, Vita & Gestis Romanorum Pontificum, qui Sæculo decimo sexto universam Ecclesiam rexerunt.

D. CUM à Sede Romana Ecclesiasticæ res auctoritatem, motum & robur sumere consueverint, & ab Historia Romanorum Pontificum, velut à fundamento, complura, ne dicam omnia, Historiæ Ecclesiasticæ capita ita pendeant, ut absque illius notitia, eorum rudis & imperfecta tantùm cognitio haberi possit; necesse est, ut in isto Colloquio accuratè referas Gesta Romanorum Pontificum, qui Sæculo decimo sexto universæ Ecclesiæ præfuerunt.

M. Illustriora dumtaxat Gesta Summorum Pontificum, qui Sæculo decimo sexto Sedem Romanam tenuerunt, summatim hic attingam, tum quia omnia repræsentare immensæ foret operæ, &, ut trito fertur adagio: *Leo magnanimus ex unguibus agnoscitur*; tum quia in vasto adeo mari non licuit mihi, brevitati consulenti, eorum, qui Pontificiam concinnarunt Historiam, expiscari omnia, eaque singillatim referre ex animi sententia. Incipiam autem à *Pio* hujus nominis *Tertio*, qui ante Pontificatum dicebatur *Franciscus Tudeschinus*, & Picolomineo nomine ac stemmate à *Pio Secundo* Pontifice Maximo, cujus erat ex sorore nepos, donatus fuerat, atque ab eodem Pontifice Senensis Archiepiscopus & Cardinalis creatus anno ætatis suæ circiter vigesimo. In Cathedra Sancti *Petri* collocatus post *Alexan-*

dri Sexti obitum, qui accidit XV. Kalendas Septembris anni MDIII. nihil tam curæ ac cordi habuit *Pius Tertius*, quam ut collapsam Ecclesiæ Disciplinam restauraret, eamque, eliminatis corruptelis, & omni pietatis ac virtutum genere inducto, sanctissimis Legibus augeret ac confirmaret. Hoc Sanctissimum propositum ut feliciùs executioni mandare posset vigilantissimus ille Pontifex, Concilium Oecumenicom, quod in Conclavi unanimi Cardinalium consensu intra biennium celebrandum fuerat decretum, seabsqoe ulla cunctatione congregatorum significavit in solemni Consistorio. ante Coronationem suam habito, dicens, se nolle expectare biennium, sed rumpere continuo moras ad Concilii Generalis pro reformatione morum celebrationem. Verùm, dum hæc ad Reipublicæ Christianæ salutem, suique nominis gloriam immortalem quamprimùm perficere sedulo cogitaret pius ille Pontifex, in procinctu ingentium rerum, quibus magnam sui expectationem excitaverat, præmatura morte raptus est, tamque gravis jactura acerbo dolore perculit omnes fideles, qui ei longiorem Pontificatum apprecabantur, absolvendis, quas faustè feliciterque inchoaverat, rebus, maximum Catholicæ Ecclesiæ splendorem conciliaturis. Diem Pontificatûs dumtaxat vigesimum septimum numeravit *Pius Tertius*. Electus quippè fuerat Pontifex Maximus decimo Kalendas Octobris anno MDIII. & migravit è vita decimo quinto Kalendas mensis Novembris ejusdem anni, natus annos sexaginta quatuor, menses quinque. Ejus Corpus in Basilica Sancti *Petri* in sacello Sancto *Andreæ* Apostolo Sacro propè Avunculum, seu *Pium Secundum*, marmoreo eleganti in pulchro conditum est, hac nobili addita inscriptione, qua res præcipuæ ab eo gestæ breviter continentur:

Pius III. Pont. Max.
A Pio II. Avunculo Duos & XX. Annos Natus
In Cardinalium Collegium Accitus
Urbis Ac Piceni Legatione Integerrimè Functus
A Paulo II. Ad Fredericum III. Missus Ut Germanorum
Arma In Turcas Concitaret
Conventum Frequentissimum Pontificis Morte
Dissolutum Habuit
Sub Innocentio VIII. Umbros Dissidentes Pacavit
Carolo Gallorum Rege In Italiam Irrumpente
Ab Alexandro VI. Sero Admodum Obviam Missus
Ex Mortuo
Duo De Quadraginta Patrum Suffragiis
Pontifex Creatus
Dum De Restituenda In Pristinam Majestatem
Christiana Republica Ac Urbe Agit
Vigesimo Sexto Die Ex Tanta Expectatione Rerum
Publico Omnium Luctu Decessit
Eloquio Prudentia Religione Innocentia
Et Gravitate Domi Forisque
Insignis In Dicendis In Senatu Sententiis Liber
Et Gravissimus
Vixit Annos LXIV. Menses V. Dies X.
Obiit Anno Salutis Christi MDIII. XV. Kalend. Novembris
Jacobus Et Andreas Fratri Sanctissimo Posuere.

E Basilica *Sancti Petri* Corpus *Pii III.* postea sub Pontificatu *Pauli V.* translatum est à Cardinali *Petro Montalto* ad Ecclesiam *Sancti Andreæ* supra Pompejani theatri ruinas à se extructam, ubi nobilibus Epitaphiis fuit decoratum, quæ legi possunt apud *Ciaconium* in Vita *Pii III.* Pontificis Maximi.

Post obitum *Pii Tertii* Pontifex Romanus electus est *Julianus Ruverus*, Nepos *Sixti Quarti* Cardinalis, & Episcopus Ostiensis. cui Sanctus *Franciscus de Paula*, Ordinis Minorum Fundator, Pontificatum prædixerat. Ad Pontificale Solium sublimatus *Julianus Ruverus*, voluit appellari *Julius Secundus*, illudque signum, sive Symbolum sibi assumpsit: *Dominus mihi adjutor, non timebo, quid faciat mihi homo.* Ecclesiæ utilissimas Constitutiones edidit *Julius II.* Pontifex Maximus. In primis, statuit, ut si in electione Romani Pontificis crimen Simoniæ vel ab Electo, vel ab Electoribus committatur, electio nulla ac irrita habeatur. Detestabilem Duellorum usum fabricante Diabolo introductum, ut cruenta corporum morte animarum etiam perniciem lucretur; in tota Ditione Ecclesiastica prohibuit sub pœna Excommunicationis latæ sententiæ, corporaque in Duello morientium Christiana Sepultura privari jussit, & sub eadem Excommunicationis, & Interdicti Ecclesiastici pœna Ducibus, Comitibus, Marchionibus, Baronibus, & aliis temporalibus Dominis Locorum, & Terrarum Ecclesiæ Romanæ Dominio immediatè vel mediatè subjectarum districtè inhibuit, ne deinceps aliquibus, cujuscumque dignitatis, & Nobilitatis essent, locum, seu campum liberum ad Monomachiam, seu ad duellum concederent. Ordini Minimorum favit *Julius Secundus*, & cum ipsis Mendicantium Privilegia communicavit. Monachis etiam Congregationum Montis Oliveti, & Vallis Umbrosæ Ordinis Sancti *Benedicti*, nec non Eremitis Sancti *Augustini* amplissima indulsit Beneficia. Ad recuperandas Ditiones Romanæ Ecclesiæ præreptas suos omnes conatus, & consilia contulit idem Summus Pontifex, cui à natura inerat mira quædam excelsitas animi, labores quosvis periculaque despicientis, & ad difficiliora quæque aggredienda negotia comparati. Hæc eximia animi excelsitas in eo Pontifice præsertim enituit, quando turbulentissimas tempestates, quas malignitas quædam horum temporum excitaverat, fortitudine sua, virtute, constantia vel fregit, vel superavit, & potentissimorum hostium Bellis jactatam Italiam strenuè defendit, ablatas ab invasoribus Ditiones Ecclesiæ Romanæ Dominio Sedis Apostolicæ asseruit, hostesque virtutis suæ terrore complevit. Desiderio itaque bona Ecclesiæ Romanæ recuperandi incensus *Julius* Pontifex Maximus, primùm, ut Venetos, qui nonnulla Ecclesiæ oppida sub *Alexandro Sexto* occupaverant, eaque restituere detrectabant, in ordinem faciliùs redigeret, fœdus inivit cum *Ludovico duodecimo* Galliarum Rege, quicum summa ipsi intercedebat necessitudo, eo quod toto ferè tempore *Alexandri Sexti* apud Reges Galliæ *Carolum VIII.* & *Ludovicum XII.* versatus fuisset. *Julium* Pontificem præclarè juvit *Ludovicus XII.* Galliarum Rex, quippè qui solus cum Francis omnia Belli pericula, & sumptus in se suscipiens, & in Italiam veniens, triumphalibus suis

suis armis Venetos Ecclesiæ Ditionis hostes debellavit, Urbes, Castra, & Terras Apostolicæ Sedi ab ipsis ereptas, *Faventiam* videlicèt, *Ariminum*, *Ravennam*, *Cremam*, *Cremonam &c.* uno, atque rapidissimo victoriæ cursu, cepit, Ecclesiæ restituit, tantamque cladem intulit Venetis, ut ipsi acie superati, gravissimoque terrore concussi, quidquid in continenti habebant, dimittendi, solamque Venetiarum Urbem tuendi consilium inirent. At, præter omnium expectationem contigit, ut *Julius* Pontifex, postquàm quæcumque raptaverat oppida, à Venetis Ecclesiæ erepta, solis usus Francorum viribus, in ditionem recepisset, pacem, novumque fœdus cum Venetis percusserit, & in Francos, quorum nimiam in Italia potentiam pertimescebat, arma converterit. Nec solùm cum Venetis, sed & cum Hispaniæ, & Angliæ Regibus, & cum Helvetiis ad expellendos totâ Italiâ Gallos fœdus inivit *Julius* Pontifex, indèque gravissimum inter *Julium Secundum*, Pontificem Maximum, & *Ludovicum XII.* Galliarum Regem exarsit Bellum, de quo consultiùs est tacere, quàm loqui. Dicam tantum obiter, infausto illo dissidio fervente, Bellòque flagrante, *Ludovicum XII.* Galliarum Regem consilium pessimum, & Rege Christianissimo indignum suscepisse, propriâ videlicèt, & *Maximiliani* Imperatoris auctoritate convocandi Concilium, seu potiùs Conciliabulum ad *Julium* Papam in ordinem redigendum, novumque Pontificem constituendum. Eâ *Maximiliani* Imperatoris, & *Ludovici XII* auctoritate fulti novem Cardinales, à *Julio II.* Pontifice Maximo secessione factâ, istud Conciliabulum, *Pisanum* dictum, inchoârunt Pisis anno MDXI. eique præfuit *Julius Bernardinus Carvajalius*, natione Hispanus. Ad dissolvendum istud Pisanum Conciliabulum, de quo copiosiùs egimus in Colloquio quarto, *Julius II.* Pontifex Maximus exemplum sequutus *Eugenii Quarti*, qui, ut Concilium Basileense jam ad schisma propendens, seque altiùs adversùs Supremam Sedem efferens, reprimeret, Concilium Ferrariæ primum, deindè Florentiæ indixit; hoc, inquam, *Eugenii IV.* exemplum secutus *Julius* Pontifex, Concilium legitimâ fultum auctoritate Romæ in Ecclesia Lateranensi instituit celebrandum, indèque dictum Concilium Lateranense V. ad quod demum Cardinales Pisani, soluto infausto Conciliabulo, tanquàm privati accesserunt post *Julii* Papæ obitum, qui contigit, dum adhuc celebraretur Concilium istud Lateranense V. ejusque Successori *Leoni* Papæ *X.* eidemque Concilio Lateranensi ad dandam veniam supplicantes, dictâque palinodiâ, absolutionem obtinuere, pristinisque honoribus benignitate *Leonis X.* Pontificis Maximi restituti sunt in integrum. Rex vero Christianissimus *Ludovicus XII.* missis Oratoribus *Claudio Seissel*, Episcopo Massiliensi, & *Ludovico de Forbin*, in gratiam *Leonis X.* Romani Pontificis, & Sacri Concilii honorificè receptus fuit, sicut in Colloquio IV. agendo de Conciliis, quæ Sæculo XVI. in Ecclesia fuerunt celebrata, pleniùs juxta & opportuniùs commonstrabimus. Obiit *Julius II.* Pontifex Maximus, Sacramentis Ecclesiæ religiosè perceptis, nono Kalendas Martii anni MDXIII. dum celebraretur Concilium Lateranense V. ab ipso convocatum. Sunt nonnulli Scriptores, qui *Julio II.* Summo Pontifici vitio vertunt, quòd toto sui Pontificatûs tempore animum non tam ad pacem conciliandam, quàm ad Bella gerenda propensum exhibuerit: At *Alphonsus Ciaconius* hunc Pontificem his verbis excusat in ejus Vita, quam descripsit: *Nec enim*, inquit, *probari ob id minus debet* (*scil. Julius II. Pontifex Maximus*) *quòd tam infractâ animi virtute contra Ecclesiæ dignitatis invasores pugnaverit, quando temporum ea conditio tantum Virum Religione, ac fortitudine verè Maximum Pontificem postulabat. Neque sanè ob alias causas tot Bella gessit, nisi ut à pluribus occupatum Sacræ Sedis Imperium recuperaret. Ad quod præstandum insita à natura Julii invicto animo bellicæ virtutis semina cernebantur. Erat enim animo magnus, acer, constans, liberalis, contumacibus implacabilis, in calamitatibus se ipso semper excelsior. Irritari adversis, non enervari, virtus ejus poterat.*

D. *Leonem X.* Pontificem Maximum mortuo *Julio II.* suffectum fuisse jam insinuâsti, sed nunc patriam, & Familiam, è qua ortundus erat *Leo Decimus*, eximias ejus dotes, resque præclarè ab eo in Pontificatu gestas describere debes.

M. Post obitum *Julii II.* Romani Pontificis, *Joannes Medicæus*, patriâ Florentinus, à *Medicæa* Familia Principe, *S. Mariæ in Dominica* Diaconus Cardinalis, annum agens ætatis trigesimum octavum Idibus Martii anni MDXIII. ad Summum Pontificatum provectus est, dictusque *Leo X.* cujus egregias virtutes magnis præconiis celebrant multi Scriptores, sed præsertim *Paulus Jovius*, *Onuphrius Panvinus*, & *Alphonsus Ciaconius*. Ingenii sublimitate, sermonis elegantiâ, facilitate & prudentiâ singulari excelluit. Summâ morum suavitate ac benignitate omnes excipiebat, ac patienter auscultabat. Unicè favebat honestis litteris, sibique Virorum eruditorum, in quos magnanimus, & munificentissimus erat, laudem, & amorem devinxit. Moribus castissimis, vitâque adeò intaminatâ fuit, ut nec Hæresiarcha *Lutherus*, Ecclesiæ Romanæ infensissimus hostis, à Summo illo Pontifice damnatus, nec alii hujus temporis hæretici eam violare, aut impetere ausi fuerint. Bis per hebdomadam jejunabat *Leo X.* Pontifex Maximus, quartâ Feriâ temperabat à carnibus, sextâ verò in memoriam Passionis Christi Domini herbâ tantùm, ac leguminæ vescebatur. His aliisque id genus heroicis, veréque Christianis virtutibus abundè cumulatus *Leo X.* multa in Pontificatu gloriâ immortali digna gessit. Vaticanam Bibliothecam aliquot librorum millibus locupletavit. Academiam Romanam, accitis undique magno sumptu Artium ingenuarum doctissimis Professoribus, ita instauravit, ut nulli Italiæ, sive Doctorum præstantiâ, sive auditorum concursu concedere videretur. *Santem Pagninum* Ordinis Prædicatorum hortatus est, ut Scripturæ Sacræ Latinam ex Hebræo textu Interpretationem susciperet, sumptusque ad tantum Opus absolvendum necessarios largâ manu suppeditavit. *Petrum Bembum*, & *Joannem Sadoletum*, Viros doctrinâ, & pietate omni exceptione majores, in suum famulitium adscivit, quos postea *Paulus III.* Pontifex Maximus in numerum Cardinalium cooptavit. Porrò, sicut in Viros, bonarum litterarum cultores, sese propensissimum exhibuit *Leo Decimus*, ita & in eos, qui novitatis studio abrepti sanam doctrinam oppugnarent...

toribus, falsisque sparsis opinionibus corrumpebant, severè animadvertit. Hinc in Concilio Lateranensi V. Sessione octava Constitutionem edidit contra nonnullos Philosophiæ Professores, qui ex sententia *Aristotelis*, & *Averrois*, probare conabantur, Animam rationalem unam esse in omnibus, eamque unà cum corporibus interire, dictitantes insuper, *nonnulla esse vera secundum Philosophiam, sed non secundùm Fidem Catholicam.* Ejusmodi errores non solùm in prædicta Constitutione, quæ legi potest in Actis ejusdem Concilii Lateranensis V. proscripsit *Leo Decimus*, sed etiam ad tollendam omnem in præmissis errandi occasionem, sapientissimè statuit, ne quis deinceps in Sacris Ordinibus constitutus, Philosophiæ, aut Poësis studio ultra quinquennium post Grammaticam, & Dialecticam sine aliquo studio Theologiæ, aut Juris Pontificii incumbat: *Et cùm non sufficiat*, inquit Maximus ille Pontifex, *tribulorum radices præscindere, nisi & ne iterum pullulent, funditùs evellere, ac eorum semina, originalesque causas, unde facilè oriuntur, removere; cum præcipuè humanæ Philosophiæ studia diuturniora, quam Deus secundùm verbum Apostoli evacuavit, & stultam fecit absque divina sapientia condimento, & quæ sine revelatæ veritatis lumine in errorem quandoque magis inducunt, quam in veritatis elucidationem; ad tollendam omnem in præmissis errandi occasionem, hac salutari Constitutione ordinamus, & statuimus, ne quisquam de cætero in Sacris Ordinibus constitutus Sæcularis, vel Regularis, aut alias ad illos de jure arctatus, in studiis Generalibus, vel alibi publicè audiendo Philosophiæ, aut Poësis studiis ultra quinquennium post Grammaticam, & Dialecticam sine aliquo studio Theologiæ, aut Juris Pontificii incumbat; verùm, dicto exacto quinquennio, si illis studiis insudare voluerit, liberum sit ei, dum tamen simul, aut seorsum, aut Theologiæ, aut Sacris Canonibus operam navaverit, ut in his Sanctis, & utilibus Professionibus Sacerdotes Domini inveniant, unde infectas Philosophiæ, & Poësis radices purgare, & sanare valeant &c.* Sed nunquam *Leonis X.* Sacrum Fidei depositum, suæ curæ concreditum, illibatum custodiendi zelus magis eluxit, quàm dum an. MDXVII. damnavit Lutheranam Hæresim, cujus Autor, ut fusè ostendemus in proximo Colloquio, fuit *Martinus Lutherus*, qui in omnem licentiam effusus, permulta Ecclesiæ Catholicæ Dogmata convellere, & oppugnare ausus est, & sicut jam observavimus in superiori Colloquio, tantum ejus nequitiæ prævaluit, ut indictum adversùs Turcas, Christiani nominis hostes, Bellum in mutua inter Christianos Principes Bella deflexerit, seductisque per hæresim populis, tota ferè Germania, & aliæ pleræque nationes hoc incendio conflagrârint. Quo factum est, ut Turcæ, Principibus Christianis inter se pugnantibus, suasque vires Bellis atterentibus, Christianos fines invaserint, suæque potestati subjugarint. Hic autem prætermittere haud possum insignem calumniam, quam *Theophilus Raynaldus* impingit Dominicanis in libro, quem edidit *de Immunitatibus Cyriacorum*, ubi ait, *Leonem X.* Indulgentiarum promulgationem demandâsse Religiosis Dominicanis, non verò *Eremitis* Ordinis *S. Augustini*, ut mos erat, indeque *Hæresim Lutheranam ex cupiditate nimia Dominicanorum omnia ad se trahentium progerminâsse.* Hæc autem calumnia facilè refellitur, primò, quia falsum est, munus promulgandi indulgentias Eremitis Ordinis *S. Augustini* injungi solitum fuisse, cùm certissimè constet, id muneris à *Julio II.* Romano Pontifice FF. Minoribus impositum fuisse, idemque munus *Leonem X.* commisisse Ministro Generali FF. Minorum unà cum Archiepiscopo Moguntino in pluribus Germaniæ locis, Diplomate dato die ultimâ Martii an. MDXV. Præterea, Eminentissimus Cardinalis *Palavicinus* in Historia Concilii Tridentini part. 1. lib. 1. cap. 3. disertè asserit, hanc Indulgentias promulgandi Provinciam non FF. Prædicatoribus à *Leone X.* fuisse demandatam, sed *Alberto*, Electori, & Archiepiscopo Moguntino, è Brandenburgensi familia, Viro tunc Germaniæ præstantissimo, qui hac in re spontè suâ uti voluit operâ *Joannis Tetzelii*, Quæsitoris Fidei, Ordinis Prædicatorum doctissimi Viri, & Concionatoris ferventissimi, qui paulò ante simili delegatione pro Equitibus Teutonicis feliciter perfunctus fuerat, cujus eo in munere obeundo prudentia atque integritas apud omnes manifesta erat. Quod autem *Lutherus*, tunc Augustinianus, id ægrè tulerit, & æmulatio aliqua Augustinianos inter, & Dominicanos intercesserit, non indè ortus Lutheranæ hæresis tribuendus est Dominicanis, qui ab Electore *Alberto*, Archiepiscopo Moguntino, ad promulgandas Indulgentias accersiti fuerant. Sed missa hac calumnia, alias *Leonis X.* res præclarè gestas prosequamur. Pacem inter Reges & Principes Christianos *Leo X.* composuit, ut eorum arma in Turcam, communem hostem, converteret, missâque ad Regem Abyssinorum *Davidem*, Legatione, Christianam Religionem apud illos propagare summoperè studuit, nec non in America novis Episcopatibus erectis, Pragmaticam Sanctionem in Galliis abolevit *Leo X.* ejusque abolitioni consensit *Franciscus I.* Galliarum Rex, qui pepigit cum eodem Summo Pontifice Concordatum, cujus conditiones commodiùs referemus in Colloquio VI. agendo de Disciplina Ecclesiastica Sæculi XVI. *S. Franciscum de Paula*, Sacri Minimorum Ordin. Conditorem, Sanctorum numero solemni ritu adscripsit idem Pontifex prima die Maji an. MDXIX. Dubia quædam circa Regulam Monialium *Sanctæ Claræ* declaravit, ac dilucidavit. *Julii II.* decessoris sui Constitutionem contra pugnantes duello auctoritate Apostolica confirmavit. *Henricum VIII.* Angliæ Regem, ob librum contra *Lutheri* hæresim editum, perhonorifico *Defensoris Fidei* titulo donavit. Cardinales creavit viros doctrinâ, & pietate clarissimos, & inter illos, *Thomam de Vio Cajetanum* Ordinis FF. Prædicatorum, Virum eruditione, vitæ integritate, ingenii subtilitate, variisque editis Operibus celeberrimum; qui Legatione Apostolica in Germania ad coërcendum *Lutherum*, nascentemque ejus Hæresim profligandam functus est. Obiit *Leo X.* apoplexia oppressus die 1. mensis Decemb. anni MDXXI. ætatis XLVI. Pontificatûs nono.

D. Cùm nuperrimè incidissem in librum cujusdam Hæretici, qui *Leonem X.* Pontificem Maximum multis probris, injuriis, & calumniis acriter perstringit, incessit animum cupido legendi Epistolas *Desiderii Erasmi*, qui sub Pontificatu

Leo-

Leonis X. floruit, quemque ipsimet Hæretici impensè laudare solent, ut illius Scriptoris testimonio, quod Hæreticis suspectum esse non potest, eorum calumnias revincere possem. Nec me profectò suscepti laboris pœnituit. Multas quippè offendi, & perlegi Epistolas, in quibus *Desiderius Erasmus* eximias dotes ac præclara *Leonis* X. Pontificis Maximi facinora maximis laudibus celebrat. In primis, in Epistola, quam hic Author scripsit ad *Leonem* X. Pontificem Maximum, quæque in recentissima illius Operum Editione, anno MDCCIII. Lugduni Batavorum adornata, extat ordine centesima septuagesima quarta, hæc de *Leone X.* habet *Desiderius Erasmus*, quæ illius Pontificis virtutem plurimùm commendant: *Sensit illico Mundus* Leonem *Pontificem gubernaculis rerum admotum, repentè Seculum illud plusquam ferreum, in aureum versum; ac tanta, tamque fatalis subita rerum omnium commutatio, ut nemini non palam esset, hac auctore Deo geri. Composita bellorum unda, cohibita Principum inter ipsos minæ, acerbis odiis dissidentes maximorum Regum animi in Christianam adacti concordiam, sublatum perniciosum illud Schisma, & ita subla tum tam ingens malum, ut ne cicatrix quidem superfit. --- Proindè optimo jure sibi gratulatur Orbis Christianus, talem* Leonem, *in cujus ore reperit mundus plusquam melleam dulcedinem. Quid enim pace dulcius? præsertim post gravissimos ac diutinos bellorum tumultus, quibus inter nos collidebamur, immensa Christiani sanguinis jactura, ingenti bonorum mentium dolore, magno Turcarum gaudio. --- Neutra certè in re cessat inaudita tua pietas, Pater beatissime, quæ simul & Christianæ plebis religionem, jam olim multis collapsam modis, & in dies magis ac magis collabentem, saluberrimis, ut audio, Synodi Constitutionibus sarcit ac restituit, & hujusmodi Constitutionibus, non quæ quæstum, aut dominandi libidinem, aut tyrannidem oleant, sed quæ verè Spiritum referant Apostolicum, quas quivis à Patribus, non à Dominis profectas possit agnoscere, in quibus piæ mentes ipsum Christum veluti loquentem venerentur. Hac igitur via molitur Sanctitas Tua, ut Christi Ecclesia veris ac suis opibus locupletetur, ut sua præemineat gloria, ut sua polleat ditione; breviter, iis cœlestibus donis cumuletur, quæ nonnunquam tum potissimum exuberant, cùm cæteris illis destituimur maximè. Quanquàm nec alteram illius virtutis functionem videris negligere, ut qui conciliandis omnium inter se Principum animis componendisque Christianorum rebus, pulcherrimam pariter ac tutissimam struis viam ad impiam Turcarum gentem vel subigendam vel profligandam. Non ferent aliquando* Leonis *nostri rugitum immanes illæ belluæ; sentient invictum illud* Leonis *mansuetissimi robur quantumvis truculenta feræ, impares erunt Pontifici, magis pietate quam copiis armato, ac numen etiam immortale secum in bella trahenti. Video jamdudum, Beatissime Pater, quam ingens laudum tuarum campus se nobis aperiat. sed longe impar est hujus ingenioli vis rebus tantis explicandis; ad tam divina facinora, nostra non adspirat eloquentia, vel potius infantia. Atque utinam hoc studium detur eruditis omnibus, ut velint, tum ea facultas, ut possint omnium Seculorum memoria dignas* Leonis *decimi virtutes, dicendo viribus exæquare. Me quidem procul absterret tua Celsitudo, quem enim illa non absterreat? Et tamen nescio quo pacto, mihi vehementer gestit animus pro virili omnes ingenii nervos in hoc explicare, ut quanta extiterunt Leonis in Christianam gentem merita, tanta & posteris habeantur ac celebrentur, nullo unquam tempore intermoritura.* Nec solùm in laudata ista Epistola, & in aliis, quas ad Summum Pontificem *Leonem X.* scripsit *Desiderius Erasmus*, quæque in recenti ejus Operum Editione insertæ sunt Ordine CXCIV. CCCCLIII DXXIX. sed etiam in multis Epistolis, quas ad varios scripsit amicos, *Leonis X.* Pont. Max. mitissimum ingenium, bonarum Artium ac Litterarum singulare studium, raras dotes, & eximios mores deprædicat, eumque passim appellat Pontificem doctum, integrum ac pium, virtute Christum referentem; pacis publicæ vindicem; Virorum eruditorum Patronum munificentissimum; tam benignum, ut de omnibus benemereri studeret; tam constantem, ut animum ad utramque fortunam infractum haberet; tam vigilem Pastorem, ut nihil sibi antiquiùs crederet, quàm Christi gloriam, & gregis concrediti procurare salutem. Ex his & similibus encomiis, quæ de *Leone X.* Pont. Maxim. contexuit *Desiderius Erasmus*, Scriptor coævus, & cujus testimonium hæreticis suspectum esse haùd potest, facilè confutantur contumeliæ & calumniæ, quas quidam malè feriati moderni heterodoxi de industria excogitarunt, ut Vitam hujus Summi Pontificis aliqua infamiæ labe aspergere possent, eo solo nomine, quòd hic Pontifex, avitæ doctrinæ Catholicæ retinendæ studiosissimus, ad profligandam nascentem *Lutheri* Hæresim curam omnem industriamque contulerit. Sed mittamus illos Hæreticos, à quibus multo melius est vituperari, quàm laudari, & prosequamur, si placet, seriem aliorum Romanorum Pontificum, qui Seculo XVI. *Leoni* X. successerunt.

M. Defuncto *Leoni* X. Pontifici Maximo successit *Hadrianus* hujus nominis VI. qui ante Pontificatum *Hadrianus* iisdem appellabatur, natione Batavus, ex ignobilibus parentibus natus, Facultatis Lovaniensis Doctor, *Caroli Austriaci*, Philippi I. Castellæ Regis filii, & posteà Imperatoris, dicti *Caroli* V. Præce, tor. A *Leone* X. in Collegium Cardinalium oh egregia merita adlectus, tandem summo totius Collegii consensu, absens licèt, Romanus Pontifex electus est quinto Idus Januarii an. MDXXII. Hanc electionem non humanis studiis, atque factionibus, sed divino consilio factam fuisse, ex eo præcipuè probat *Franciscus Guicciardinus* libro XIV. *Historiæ* sui temporis, quam Italicè scripsit, quòd Cardinales *Hadrianum*, qui tanto regionum intervallo absens erat, cujus nomen vix erat ipsis cognitum, quique Italiam nec viderat unquam, nec se visurum vel sperabat, vel cogitabat, Summum Pontificem, nemine reclamante, elegerint. Certè ipsemet *Hadrianus*, Pontifex Maximus, disertè testatur in Mandatis, quæ dedit *Francisco Cheregato*, Episcopo Aprutino, quem ad Conventum Normbergæ in Germania coactum, Nuncium destinavit, se nunquàm Pontificatum ambivisse. In his quippè Mandatis (quæ legi possunt apud *Odoricum Raynaldum* Tomo XX, Annal. Eccles. ad annum MDXXII. Num. LXVI.) sic prædictum Nuntium *Hadrianus* VI. Pontifex Maximus, alloquitur: *Nos, uti aliàs tibi di-*

dixisse credimus, Pontificatum hunc nunquam ambivimus, immò quantùm in nobis fuit, longè maluissemus privatam vitam agere, & in sancto otio Deo servire. Et profectò Pontificatum ipsum planè renuissemus, nisi Dei timor, & sincerus Electionis nostræ modus, nec non Schismatis ex recusatione nostra imminentis metus, Nos acceptare illum coëgisset. Subjicimus igitur colla summæ dignitati, non ob dominandi libidinem, neque ad ditandos propinquos nostros, sed ad divinæ voluntati parendum, ad deformatam ejus Sponsam Ecclesiam Catholicam reformandam, ac subveniendum oppressis, & doctos, & virtute præditos, qui multò jam tempore neglecti jacuerunt, erigendum & ornandum; & denique ad omnia illa agendum, quæ bonum Pontificem, & legitimum Beati Petri Successorem agere oportet. Hoc sanctissimum consilium, quo permotus Pontificatum susceperat, executioni mandare pro viribus studuit *Hadrianus Sextus*. Ad pacem inter Principes Christianos, præsertim *Carolum Quintum* Imperatorem inter & *Franciscum* I. Gallorum Regem conservandam; & Lutheranam Hæresim penitùs evertendam; ad reformationem morum in Clero promovendam, ad frangendas Turcarum vires, statim animum adjecit. *Ludovico* Hungariæ Regi contra Turcarum impetum suppetias tulit, & auxilia misit ad Equites Hierosolymitanos à *Solimanno* II. Turcarum Imperatore obsessos in Insula Rhodi, quam tamen Insulam, nobilissimum quondam post Athenas Græcarum litterarum ac scientiarum domicilium, & firmissimum totius Christianismi adversùs immanem Turcarum tyrannidem propugnaculum, *Solimanus*, Turcarum Imperator, cum summa Christianorum Principum, ex torpore ad illius Insulæ conservationem ostenso, contracta infamia, in suam potestatem redegit anno, ut in superiori Colloquio observavimus, millesimo quingentesimo vigesimo secundo. In Beneficiorum & Dignitatum Ecclesiasticarum distributione nihil carni & sanguini concessit *Hadrianus Sextus* Pontifex Maximus. Cognatos, & affines suos, qui spe celsioris fortunæ Romam venerant, severis verbis excepit, eosque modico viatico donatos, sua relegere vestigia, & pedibus in patriam redire jussit. Nepotem suum, qui Beneficium annui census septuaginta Ducalium aureorum possidebat, & aliud pinguius, quod ad centum aureos adscendebat, obtinere cupiebat, aspera admonitione corripuit, ac tandem multorum precibus exoratus consensit, ut opulentius Sacerdotium assequeretur, eâ tamen lege, ut priore Beneficio sese abdicaret, asserens, se nulla ratione pati velle, ut quisquam duobus Beneficiis, quibus annexa est cura animarum, simul frueretur, sed *Ecclesias Sacerdotibus, non Sacerdotes Ecclesiis ornare se velle,* sicut ex *Hieronymo Nigro*, Scriptore coævo, refert *Odoricus Raynaldus* in Annalibus Ecclesiæ ad an. millesimum quingentesimum vigesimum secundum Num. XI. Multa gessit *Hadrianus VI.* ad compescendos tumultus, quos *Lutherus*, aliique Hæretici, in Ecclesiam Romanam debacchantes, propudiosis per Germaniam sparsis libris, excitarunt, de quibus commodiùs agemus in proximo Colloquio, in quo referemus Hæreses, quæ Sæculo decimo sexto Ecclesiam exagitarunt. Regibus Hispaniæ concessit potestatem *Hadrianus VI.* nominandi Episcopos, sicut *Leo X.* Regibus Galliæ anteà concesserat. Beatos *Antoninum*, Florentinum Archiepiscopum, ex Ordine Fratrum Prædicatorum assumptum, & *Bennonem* Misnensem Episcopum, Sanctorum Catalogo adscripsit ultima die mensis Maji anno MDXXIII. quo anno multis virtutibus clarus, & perdoctis editis Operibus, quæ in Colloquio quinto, ubi agemus de Viris Illustribus decimi sexti Sæculi, recensebimus, obiit religiosissimus ille Pontifex decimo octavo Kalendas Octobris, postquàm annum unum, menses octo, & dies sex Christi Ecclesiam Sanctissimè rexisset, eique Epitaphium istud positum est: *Hadrianus Sextus hic situs est, qui nihil sibi infeliciùs in vita duxit, quàm quod imperaret.* Non defuerunt malevoli detractores, Critici, & Blaterones, qui hunc Pontificem Sanctimonia licèt, doctrina, Christiana prudentia, & omnibus ad Ecclesiam Sanctè regendam dotibus necessariis præditum, jamque è vita sublatum, contumeliis prosciderunt, sicut ex *Paulo Jovio*, qui Vitam *Hadriani* VI. scripsit, narrat *Spondanus* ad annum MDXXIII. Num. XX. At ejusmodi contumelias falsi convincit *Blasius Ortizius*, Canonicus Toletanus, qui Itinerarium *Hadriani* VI. Pontificis Maximi, cujus domesticus fuerat, scripsit, in quo, postquàm capite quadragesimo laudavit *Hadriani* VI. modestiam, frugalitatem, continentiam, cæterasque Pontificias dotes, quæ in gradu heroico in ipso fulgebant, hæc subdit: *Audacter fortassis asserere possum, ut domesticus testis, quod neque vidi, neque persensi quidquam sinistrum aut minus grave in dictis aut factis; immò quasi speculum cunctarum virtutum, antequam Urbem ingrederemur, ut cuncti noverunt. Cujus orationi studium vehemens succedebat; & studium interdum oratio interpellabat, ita ut solum ea tempora, quæ natura necessitas exigit, victui & quieti concederet, cætera omnia officiis divinis ac humanis ita distribuens, ut humani generis adversario nullum locum vacuum relinqueret. Ad quid moror in illius præconiis enarrandis, cùm esset vir ex omni parte irreprehensibilis.* Hoc *Hadriani* VI. Itinerarium à *Blasio Ortizio*, ejus Domestico, scriptum, Vir clarissimus *Stephanus Baluzius* ex veteri Codice manuscripto Navarrici Collegii publicavit, inseruitque libro tertio *Miscellaneorum*.

D. Sæpè usu venire solet, ut vivi meritâ laude fraudentur, at Viros illustres, qui vita jam defuncti sunt, maledictis insectari, summa ignavia & iniquitas est, acerbis pœnis meritò castiganda: *Pascitur in vivis livor, post fata quiescit,* inquit *Ovidius*, cui concinit *Plautus* in *Truculento*, Actu I. Scena II. dicens: *Dum vivit, hominem noveris; ubi mortuus est, quiescas,* facilè itaque crediderim, eos, qui jam extinctum *Hadrianum* VI. Pontificem optimum, probrosis calumniis dilacerarunt, omnem penitùs exuisse frontem, ac bibisse fæcem iniquitatis. Sed, missis illis malevolis obtrectatoribus, alios, obsecro te, percense Romanos Pontifices, qui *Hadriano Sexto*, Seculo decimo sexto successerunt.

M. *Hadriano VI.* Pontifici Maximo suffectus est summo Cardinalium consensu *Julius Mediceus*, qui *Leonis X.* patruelis erat, *S. Laurentii in Damaso* Cardinalis Presbyter, & Romanæ Ecclesiæ Vice-Cancellarius. Ad Summum itaque Pontificatum pro-

provectus *Julius Mediceus* decimotertio Kalendas Decembris anni MDXXIII. voluit appellari *Clemens VII.* fuitque Pontifex in suis actionibus gravis, sagas, victor sui, in adversis sibi semper constans, & in Catholica fide tuenda, coomprimendisque Novatoribus, qui Lutheranæ Hæresis virus in Gallia, Germania, aliisque Regnis & Provinciis diffundere conabantur, vigilantissimus. Gravissimas turbas, quibus toto ferè sui Pontificatus tempore agitatus fuit *Clemens VII.* jam ubiter in superiori Colloquio insinuavimus, quas tamen paulo uberiùs hic explicare necesse est, quo facilius omnia, quæ præclarè gessit, vel ab iniquis passus est Summus ille Pontifex, comperta ac explorata habere possis. Incipiam autem à Bello, quod *Carolus V.* Rex Hispaniæ & Imperator adversùs hunc Pontificem movit eo solo nomine, quod *Clemens VII.* fœdus iniisset cum Regibus Galliæ & Angliæ, cum Venetis, & *Francisco Sforsia* Mediolanensium Duce, pro libertate tuenda, & recuperandis *Francisci I.* Galliarum Regis filiis, quos *Carolus V.* captivos in Hispania detinebat, postquam Regem *Franciscum I.* quem in Ticinensi, seu Papiensi pugna captum in Hispania abduxerat, liberum è custodia dimisisset, sicut jam observavimus in superiori Colloquio. Eo fœdere irritatus *Carolus V.* bellum *Clemensi VII.* indixit, eique initium Romæ dedit *Columnensium* familia, quæ *Carolo V.* addictissima occultè adversùs Pontificem an. MDXXVI. conspiravit, Cardinalis *Columnensis Vespasianus*, ejusque frater *Pompejus* cum *Hugone Moncada* Hispano, & Regni Neapolitani Pro-Rege, nemine de ipsorum molitione suspicante, Urbem summo manè cum octingentis Equitibus & tribus peditum millibus ingressi, ad Vaticanum contenderunt, eorumque inopinato adventu territus Pontifex cum nonnullis Cardinalibus in Arcem Sancti Angeli actutum se recepit. Hostes vero, Palatio Pontificio sacra omni prophanaque supellectili direpta, in Basilicam quoque *Sancti Petri* nefarias manus injecerunt, eamque pariter diripuere cum opulentioribus suburbii domibus. Hæc fuerunt præludia Belli, quod licet, compositis induciis, brevi aliquo temporis intervallo utcùmque sopitum fuerit, paulo post tamen vehementiùs exarsit, ac multas Romæ funestas clades intulit. Missus quippè in Italiam cum valido exercitu à *Carolo V.* Imperatore conjuratus Christianissimi Regis *Francisci Primi* & Galliæ, patriæ suæ, hostis *Carolus Borbonius*, Romam obsedit, sed in murorum expugnatione plumbeo globo minoris tormenti ictus occubuit, ejusque corpus à Cæsarianis militibus Cajetam asportatum sepulturæ mandatum est, superbo hoc Epitaphio illius sepulchro apposito:

Aucto Imperio, Gallo victo,
Superata Italia, Pontifice obsesso,
Roma capta,
Carolus Borbonius in victoria casus,
Hic jacet.

Demortuo *Carolo Borbonio* in Cæsariani exercitus, qui magna ex parte, ut asserunt coævi Scriptores, ex Lutheranis militibus conflatus erat, imperium confestim successit *Philibertus* Princeps Arausicanus, qui Romam obsidione cinctam cepit, ac ferro flammaque devastavit. Hanc Urbis direptionem, quæ accidit an MDXXVII. *Petrus Justinianus* libro XII. *Historia Veneta* eleganter describit his verbis: *Contigit miserabilis, fœdaque Romanæ Urbis direptio, qualis olim nec à Gothis, nec à Longobardis, Vandalisque facta legitur. Hispani, Germanique milites in omne crudelitatis genus prolapsi, multas Urbis partes incendunt, Sacra, profanaque diripiunt, omniaque fuga, tumultu, terrore ac cæde replent; nec Cardinales, Episcopi cæterique viri religiosi impias deprædantium effugere manus. Ædes quoque Sacræ ad unam omnes spoliatæ sunt, vasaque libatoria, divinis rebus dicatas in prædam nefariè acta, ab altaribusque ablatæ aureæ Cruces, pretiosa candelabra, Sacerdotalia indumenta, atque usque in Sacrosancta Domini Corporis tabernacula rapaces manus injecta, omnesque tandem Ecclesiarum thesauros barbarico fastu, immanique avaritia crudelis hostis expilavit; atque in Religionis Christianæ ludibrium Virgines Sacras vel violavit, vel expoliatas in publicum nudo corpore traxit; Cæteras quoque Matronas eadem ignominia affecit; nullum præterea fuit genus hominum, nulla tota Roma vel publica, vel privata domus, quæ furentis, sacrilegique hostis manus evaserit.* His adjungit *Joannes Cochlæus*, Scriptor Germanos, & coætaneus, *milites* Cæsarianos Sectæ Lutheranæ, *ex veteri Cappella Papæ, in qua ejus Cantores quotidie Missam, pias preces, & horas canere solebant, fecisse stabulum equorum, Cardinalium vestes, ac pileos in eorum opprobrium induisse, fictumque creasse Papam ex Landesknechtis, qui dixerit in ficto suorum Cardinalium cœtu, & Consistorio, se donare Papatum Luthero; Quisquis militum id approbet, dexteram in altum tollat. Milites itaque levasse manum ac clamasse: Lutherus Papa, Lutherus Papa.* Interim, dum hæc agerentur, & teterrima esset captæ Urbis Romæ facies, *Clemens VII.* Pontifex Maximus, in Molem *Adriani*, quæ Arx *S. Angeli* nunc vocatur, sese recepit. Hanc Arcem *Philibertus*, Dux Arausicanus, perducta in circuitu fossa, dispositisque per loca præsidiis, circumvallavit, ne qua subsidia vitæ incluso Pontifici suppeditarentur, sicque fame, & penuria ad deditionem adigeretur, ad quam demùm coactus sub durissimis conditionibus fuit, nec libertate donatus, nisi postquam illas omnes implevisset. Hæ autem fuerunt conditiones: Primò, ut Summus Pontifex quadraginta aureorum millia numeraret. Secundò, ut præcipuas Ecclesiasticæ Ditionis Arces, una cum Castro S. Angeli, ac Placentiam, Parmam, Mutinam Civitates, Imperatoris potestati, quamdiù ei libitum foret, retinendas permitteret. Tertio, ut Summus Pontifex cum tredecim Cardinalibus, quos secum habebat, donec pars pecuniæ soluta fuisset, captivus detineretur, & obsides Exercitui pro reliqua pecunia darentur. Postremo, ut *Columnenses* Sacris, & Dignitatibus Pontificia sententia privati, restituerentur in integrum. His adimpletis conditionibus, *Clemens VII.* Pontifex Maximus in libertatem assertus, pacem, & amicitiam, extinctis prioribus simultatibus, inivit cum *Carolo V.* eique solemni ritu Imperii coronam imposuit Bononiæ anno MDXXX.

Alterum non minoris momenti negotium *Clementis VII.* Pontificatum turbavit, illudque originem habuit ex perditis *Henrici VIII.* Angliæ Regis in *Annam Boleynam* amoribus, quibus, ut in supe-

superiori Colloquio jam observavimus, incitatus ille Rex, & pravis *Thomæ Volsei* Cardinalis, Archiepiscopi Eboracensis, & Regni Cancellarii, consiliis impulsus, contractum olim matrimonium cum *Catharina*, filia Regum Catholicorum *Ferdinandi, & Isabellæ*, & matertera *Caroli V.* Imperatoris, à Summo Pontifice irritum declarari rogavit. Huic injustæ Regis petitioni annuere noluit *Clemens VII.* causamque ad se Romam evocavit, toto tamen triennio Sententiam ferre de industria procrastinavit, ne Regem libidinis impotem una cum Regno præcipitem ageret, quamvis *Carolus V.* Imperator, ac *Ferdinandus*, Rex Catholicus, Summum Pontificem ad ferendam Sententiam acerrimè compellerent. Sed effrænis Regis libido, & adversùs Authoritatem Apostolicam contumacia Censuras à Pontifice extorserunt, postquam *Thomas Cranmerus*, Archiepiscopus Cantuariensis, matrimonium *Catharinæ* cum *Henrico VIII.* Angliæ Rege irritum lata sententia pronunciasset, eaque nixus *Henricus* Rex clandestinum cum *Anna Bolena*, quæ jam gravida erat, conjugium contraxisset. Tunc Summus Pontifex *Clemens Septimus* in secreto Consistorio die trigesima mensis Julii anni MDXXXIII. Sententiam peremptoriam tulit, qua ejectionem ac spoliationem *Catharinæ* Reginæ à possessione juris conjugalis, & Regiæ dignitatis, & Matrimonium inter *Henricum Octavum* Angliæ Regem, & *Annam Bolenam* contractum nulla, injusta, & attenta fuisse, & esse declaravit, prolemque susceptam, vel suscipiendam, illegitimam fuisse, & esse ipsamque *Catharinam* Reginam ad suum pristinum statum, & quasi possessionem juris conjugalis, & Regiæ Dignitatis restituit; Annam Bolenam à Regio thoro, & quasi possessione ejusdem Juris, & Dignitatis ejici ac amoveri debere, prout ipse Pontifex restituit, & reponit, rejicit, & removet. *Henricum* Regem in majorem Excommunicationem, & alias Censuras & pœnas, ob inobedientiam, & contemptum Mandatorum Sedis Apostolicæ incurrisse declaravit, suspensis nihilominùs ad mensem Censurarum effectu, ut Rex ad officium redire, & Pontificiæ sententiæ commodiùs obtemperare posset. Hæc in *Henricum VIII.* Regem Pontificia Sententia legitur apud *Sanderum* libro I. *De Schismate Anglicano* pag. 76. Non resipuit tamen *Henricus VIII.* sed potiùs ea sententia exacerbatus in Summum Pontificem furere cœpit, &, sicut in superiori Colloquio ostendimus, funestum induxit schisma Anglicanum, quod etiamnum perdurat. Sunt nonnulli Scriptores, qui ex eventu facta metientes, dictitant, *Clementem Septimum* nimia festinatione Sententiam tulisse, suoque præpropero judicio *Henricum VIII.* Angliæ Regem, totumque Regnum in hanc schismatis voraginem submersisse. Sed ab hac calumnia prædictum Pontificem egregiè vindicat Cardinalis *Pallavicinus* libro III. *Historiæ Concilii Tridentini* cap. XV. & nemo est, si à præjudiciis liber sit, qui hujus Pontificis Sententiam æquissimam fuisse ultro non fateatur, cùm *Henrici Octavi* Angliæ Regis indomita libido, despecta matrimonii religio, publicum propudiosæ vitæ scandalum, & abjecta Supremo Ecclesiæ Capiti, Summo Pontifici, Christi in terris Vicario, debita reverentia pœna anathematis jure optimo plecti deberent. Consulto hic prætermitto res, quas præclarè gessit *Clemens Septimus* ad profligandam gliscentem Lutheranorum hæresim, quia de his commodiùs agemus in proximo Colloquio, ubi varias referemus Hæreses, quæ Sæculo decimo sexto eruperunt, magnumque ei dedecus asperserunt. Obiit Summus ille Pontifex Romæ die XXVI. Septemb. an. MDXXXIV. annos natus quinquaginta sex. Deiparæ Virgini devotissimus fuit, piumque Rosarii Sodalitium in ejus honorem institutum non solùm Auctoritate Apostolica commendavit, verùm etiam Indulgentias Sodalibus Rosarium recitantibus à Summis Pontificibus *Sixto IV. & Leone X.* concessas ampliavit. Nonnullas Congregationes recens institutas, videlicet Congregationem Clericorum Regularium, qui *Theatini* vocantur, Congregationem FF. Minorum strictioris observantiæ, & Congregationem Clericorum Regularium *S. Pauli Decollati* in Diœcesi Mediolanensi, approbavit idem Pontifex. Sed de istarum, & aliarum ejusmodi Congregationum, & Regularium Ordinum Institutionibus, Conditoribus, ac Pontificiis approbationibus disserendi se se opportunior dabit occasio in Colloquio sexto, in quo ea, quæ ad Monasticam, seu Regularem Sæculi XVI. spectant Disciplinam, uberiùs exponemus.

D. Fuitne consimilibus turbis perinde agitatus Pontificatus Successoris *Clementis VII.* Supremi totius Ecclesiæ Pastoris?

M. Post solemnes Exequias, ut moris est, mortuo *Clementi Septimo* persolutas, *Alexander Farnesius*, Cardinalis & Episcopus Ostiensis, concordibus Cardinalium suffragiis, Pontifex Romanus die decima tertia mensis Octobris anni MDXXXIV. electus est, dictusque *Paulus Tertius*. Quem fuisse Pontificem multis insignibus virtutibus clarum, humanitate, affabilitate, clementia, comitate, prudentia, diuturno rerum usu comparata, cæterisque aliis virtutibus præditum, & litteris apprimè excultum, testatur *Onuphrius Panvinus* in hujus Summi Pontificis Vita. Ecclesiam, sedente *Paulo Tertio* Pontifice Maximo, gravissimis turbis exagitavit *Henricus Octavus* Angliæ Rex, in sceleribus, Schismate, Sedis Apostolicæ, & Ecclesiæ Romanæ contemptu, & in Catholicorum sævissima persecutione obduratus. Et primo quidem, ut in Romanum Pontificem virus suum expectoraret impius ille Rex, jussit (teste *Sandero* Scriptore Anglo, libro I. de *Schismate Anglicano*) *ut omnis potestas, ac jurisdictio in Anglos, & Hibernos Pontifici Romano in perpetuum admeretur; reusque perduellionis fieret, si quis deinceps quidquam honoris, aut auctoritatis Sedi Apostolicæ deferret; Anglicanæ vero Ecclesiæ summum in terris caput ut solus Rex haberetur, cujus solius esset auctoritate plenissima errores, Hæreses, abusus omnes emendare, & illi propterea omnium Sacerdotiorum integri proventus primi cujusque anni, quo quis beneficium aliquod sortitus esset, solverentur; illi omnium Ecclesiasticarum Dignitatum Decimæ redderentur; quin immò, ipsum Papæ vocabulum consecutus, edici curavit, ut de cætero nullus Pontificum Romanorum vocaretur Papa, sed tantum Episcopus.* —— *In Litaniis præterea, precibusque, quæ tum privatim, tum publice in omnibus Oratoriis, Ecclesiis, Monasteriis, aliisque in locis recitabantur;* loco

loco petitionis illius, quæ pro Damno Apostolica à Christi fidelibus per universum Orbem fieri solet, Henricus Rex hæc impia verba apponi, imprimiq; præcepit: Ab Episcopi Romani tyrannide, & detestandis enormitatibus libera nos Domine. In omnes Catholicos, qui eum, tanquam Supremum Statûs Ecclesiastici caput agnoscere detrectabant, crudeliter sæviit *Henricus* Rex, eosque morte affecit, præcipuè *Fischerum* Roffeosem Episcopum, à *Paulo III.* Pontifice Maximo purpura donatum, & *Thomam Morum* Angliæ Regni Cancellarium, qui ambo pro defensione Primatûs Romani Pontificis constanter mortem oppetantes Martyrii palmam edepti sunt. Hanc immanam in Catholicos persecutionem novo sacrilegio cumulavit *Henricus VIII.* Angliæ Rex, dum in *S. Thomam*, olim Cantuariensam Archiepiscopum, tanquam in perduellem Sententiam dicere, ejus memoriam penitus damnare, ossa igni, cineres fluvio, Templi ornamanta fisco Regio addicere ausus est. Sic furentem *Henricum VIII.* compescare volens *Paulus* III. Pontifex Maximus, Sententiam in ipsum tulit, duoque Diplomata promulgavit, unum tertio Kal. Septembris anni MDXXXV. alterum die xxv. Decembris anni MDXXXVIII. in quibus in perduellem, & hæreticum Regem non solùm Censuria Ecclesiasticis animadvertit, sed etiam declarat, subditos à juramento fidelitatis, & omni erga Regem subjectione esse omninò absolutos, eisque sub pœna Excommunicationis præcipit, *ut ab ejusdem Henrici Regis, suorumque Officialium, Judicum, & Magistratuum quorumcumque obedientia penitùs recedant, nec illos in superiores recognoscant.* Extent hæc duo *Pauli* III. Diplomata Tomo II. Bullarii Romani, de quibus legendus est jam citatus *Sanderus* lib. I. *De schismate Anglicana.* Verùm, quod magis dolandum est, dum Rex *Henricus* VIII. Catholicam Religionam in Anglia, & Scotie abolere pro viribus satagebat, *Lutherus* in Germania, *Calvinus* in Gallia, *Zvinglius* in Helvetie, aliique nefarii Hæretici, ut in proximo Colloquio commonstrabimus, in Lituanie, Suecia, Dania, & Prussia suos errores impunè disseminabant. Ad tot profligandas Hæresas, & domandam Hæreticorum pertinaciam, Concilium Generale Tridentinum, de quo in quarto Colloquio latè dissèremus, convocavit *Paulus* III. Pontifex Maximus, illudque cœptum est die XIII. Decembris anni MDXLV. continuatum sub *Julio* III. & absolutum sub *Pio* IV. die IV. Decembris anni MDLXIII. Undecim hujus Concilii Tridentini Sessiones sub *Paulo* III. celebratæ sunt, octo videlicèt Tridenti, & tres Bononiæ, quo translatum est istud Concilium authoritate Pontificia Legatis demandata anno MDXLVII. ob contagiosum morbum, qui Tridenti grassabatur, sed orta inter Patres ob eam translationem dissensione, Concilium à *Paulo* III. suspensum est anno MDXLIX. Ad promovendam hujus Concilii Tridentini celebrationem *Paulus* III. præcipuas curas adhibuit in Christiania Principibus conciliandis, sed potissimum *Carolo V.* Imperatore, & Rege Christianissimo *Francisco* I. quos in concordiam ut facilius revocare posset, Niciam ipsemet Pontifex ad Colloquium venit cum utroque Principe anno MDXXXVIII. induciasque inter eos in decem annos firmavit. Edictum, quod in Conventu Spirensi *Carolus V.* Imperator en MDXLIV. promulgaverat, tanquam Religioni Catholicæ periculosum, & Sedi Apostolicæ indecorum, reprobavit *Paulus III.* ut videre est in litteris, quas ad eumdem Imperatorem scripsit, & quæ extant apud Cardinelem *Palavicinum* libro V. *Historia Concilii Tridentini* cap. 6. Improbavit etiam idem Summus Pontifex libellum ab eodem Imperatore in Comitiis Augustanis an. MDXLVIII. promulgatum, quem *Interim* nuncupârunt, quòd præscriberet quidquid interim usque ad futuri Concilii Generalis Decreta credandum esset. Hunc, inquam, Libellum (qui præcipua capita, quæ per recentes controversias agitabantur, viginti sex articulis digesta complectabatur) improbavit *Paulus III.* Pontifex Maximus, tum quia *Carolus V.* Imperator in hoc publicando libello quamdam in causa Fidei auctoritatem sibi arrogâsse videbatur; tum quia etiam idem Imperator in prædicto libello contra sancitam in Ecclesia de servando Cœlibatu legem concedebat Sacerdotibus, ut in conjugio, quod contraxerant, persistarent; & Laicis, qui communioni sub utraque specia assueverant, permittebat, ut hunc communicandi ritum retinerent, & super utroque capita futuri Concilii sententiam expectarent. Hunc itaque infaustum *Caroli V.* libellum à Summo Pontifice proscriptum repudiarunt Catholici, quin & ipsimet Hæretici eum approbare renuerunt, sed illum pauci dumtaxat Lutharani susceperunt, qui ideò *Interimistæ* fuerunt appellati, ut videre est apud *Hosium* Cardinalem in libro *De Hæresibus hujus temporis.* Ad depravatos Clericorum mores corrigendos, & ad restaurandam collapsam Ecclesiæ Disciplinam *Paulus III.* instituit Cœtum gravissimorum, & doctissimorum quatuor Cardinalium, & quinque Præsulum, quibus adjunxit *Gregorium Cortesium* Abbatem *S. Georgii* Venetiarum, Ordinis Benedictini, & *Thomam Badium* Magistrum Sacri Palatii, Ordinis FF. Prædicatorum, qui ut vehementi Summi Pontificia desidario facerent satis, Libellum confecerunt, quo præcipua reformationis capita ad tollendos serpentes abusus, ad rectam universæ Ecclesiæ disciplinam, & œconomiam, ipsiusmetque Pontificis, & Episcoporum officium pertinentia, summo candore, & pari diligentia comprehenderunt, illumque Romano Pontifici obtulerunt an. MDXXXVIII. Hæc reformationis Capitula, seu selectorum Cardinalium, & Prælatorum ad *Paulum III.* Monita, fuerunt Antverpiæ edita an. MDXXXIX. Parisiis en. MDCXII. eaque integra *Petrus Crabbe*, Ordinis Minorum, in sua Conciliorum Editione præposuit Synodo Tridentinæ, velut ejus exordium. Dum hæc, & alia utilissima pro emendatione morum, & resarcienda Ecclesiæ Disciplina animo pervolveret *Paulus III.* Pontifex Maximus, obiit quarto Idus Novembris anni MDXLIX. ætatis suæ octogesimo primo, Pontificatus decimo quinto. Testatur *Spondanus* ad an. MDXLIX. Num. XII. hunc Pontificem, multis aliunde virtutibus clarum, domesticæ amplificandæ atque evehandæ fortunæ supra modum studiosum fuisse, eumque, paulò antequam moreretur, proximorum suorum, quos plus æquô dilaxerat, ingratitudinem incusâsse, ac subindè illud Davidicum ingeminasse: *Si mei non*

fuissent

fuisset dominati, tunc immaculatus essem, & emendarer à delicto maximo. Observat idem *Spondanus*, nullam prorsùs fidem adhibendam esse calumniis, quas, ad obterendam *Pauli III.* Pontificis Maximi famam, hæretici & apostatæ *Ochinus*, *Vergerius*, *Baleus*, *Sleidanus*, aliique ejusmodi impuri & perversi homines de industriâ confinxerunt.

D. Tot inter laudes, quibus jam aliquos Sæculi XVI. Romanos Pontifices exornâsti, hæc una instar omnium mihi esse videtur, quòd videlicèt profligandis Hæresibus, quibus istud Sæculum exundabat, ac sanciendæ Disciplinæ Ecclesiasticæ infatigabili zelo incubuerint. Hanc, inquam, laudem non imminuet tempus, non deteret oblivio, & licèt totus collabatur orbis ac pereat, vivet illa tamen, æternumque stabit. Sola pietas Romanis Pontificibus hanc mentem injecit, ut rem tantam, tamque Ecclesiæ salutarem magnis aggrederentur animis, administrandæ modum præscripsit sapientia, perficiendæ felicitas præfuit. Nihil hoc opere, si causam intueamur, excelsiùs; si progressum & ordinem, nihil ad sapientiæ leges accomodatiùs: si exitum, nihil propiùs miraculo fingi, & excogitari potest. Verbo dicam, Romanis Pontificibus Sæculi decimi sexti debemus, quòd, pulsis Hæreticorum erroribus, sancita sit Religionis avitæ majestas, legum auctoritas asserta, Ecclesiasticæ Disciplinæ restitutus splendor, & veritas, discussâ omni caligine, per se jam luceat, & gloriosè triumphet. Sed perge aliorum Romanorum Pontificum res præclarè gestas continuâ serie describere, ut indè constet, illos pietate, doctrinâ, & indefesso labore de Hæresibus Sæculi XVI. triumphos egisse.

M. Post obitum *Pauli III.* tribus ferè mensibus vacavit Sedes Apostolica. Multi Cardinales se se propensos exhibuerunt ad eligendum in Romanum Pontificem *Reginaldum Polum*, Cardinalem, natione Anglum, in quo Nobilitas sanguinis Regii, & insignis morum gravitas juxta & probitas cum doctrina eximie conjunctæ erant, quique Pontificiis Legationibus præclarè functus fuit in Galliis, in Belgio, & in Anglia, ubi, *Maria* regnante, Catholicam Religionem restituit. At *Reginaldo Polo* tem sublimem dignitatem pertimescente potiùs quàm appetente, ac seriò monente Cardinales, ut omnia sua consilia ad Dei tantummodò honorem, & Ecclesiæ utilitatem referrent, contigit, ut præter omnium expectationem ad Summum Pontificatum consentientibus suffragiis electus sit sexto Idus Februarii anni millesimi quingentesimi quinquagesimi *Joannes Maria de Monte* Cardinalis, Episcopus Prænestinus, qui *Julii III.* nomen sibi adscivit, cum hac Sententia: *Vias tuas, Domine, demonstra mihi.* Eo sedente Romano Pontifice, tria memoratu digna contigerunt, quæ hìc ordine referemus. In primis Concilium, quod sub *Paulo III.* in Tridentina Civitate anno MDXLV. cœptum fuerat, & ab eodem Pontifice Bononiam anno MDXLVII. translatum, ac tandem anno MDXLIX. ob exortas inter Patres super hac translatione dissensiones suspensum erat, *Julius III.* Pontifex Maximus Diploma de Concilio in Civitate Tridentina resumendo promulgavit Kalendis Decembris anni MDL. scripsitque ad omnes Reges ac Principes Christianos, ut justis ejus piis ipsius hac in re votis annuerent; monuit in super omnes Prælatos, aliosque, qui de jure, vel consuetudine, vel privilegio, Concilio Generali interesse debent, ut ad Concilium in Civitate Tridentina proximis futuris Kalendis mensis Maji anni sequentis, seu MDLI. resumendum, & prosequendum, legitimo cessante impedimento, accederent. Hoc pacto Concilium in Civitate Tridentina continuatum est, ac sex sub *Julio III.* Sessiones fuerunt celebratæ. At propter Parmense bellum inter Imperatorem *Carolum V.* & Regem Christianissimum *Henricum Secundum*, cujus in fidem & clientelam se contulerat *Octavius Farnesius* Dux Parmensis à Cæsare bello petitus, coactus est *Julius III.* Pontifex Maximus in tanto belli apparatu & armorum strepitu celebrationem Concilii Tridentini suspendere in cœtu Purpuratorum Patrum die xv. Aprilis an. MDLII. sicut fusiùs ostendemus in quarto Colloquio, ubi agemus de Conciliis, quæ Sæc. XVI. habita sunt. Altera res memorabilis, quæ sub Pontificatu *Julii III.* contigit, in hoc consistit, quòd dum Lutherani & Calvinistæ cæco furore abrepti Ecclesiam Romanam impeterent, & Romani Pontificis Primatum apertâ fronte oppugnarent, Divinæ Providentiæ dispositione factum est, ut Syri, qui Nestoriano Schismati diutiùs adhæserant, ad Ecclesiæ Romanæ fidem & unitatem reversi sint, miseruntque ad *Julium III.* Legatos, qui eorum nomine obedientiam ipsi exhiberent, & Romani Pontificis Primatum colerent, palàmque profiterentur. Inter hos Legatos, qui à Syris Romam missi sunt, præcipuus erat *Simon Sulakas*, totius Orientis trans Euphratem usque ad Indos Patriarcha electus, qui, oblatâ Relatione Historicâ Ecclesiæ ac Religionis illarum regionum, Fidei professionem in Palatio Apostolico magnâ celebritate emisit die xx. mensis Februar. MDLIII. eumque *Julius III.* Pontifex Maximus doctrinâ ac morum probitate præstantem, & Catholicâ fide probatum, Episcopum consecrari jussit, & Patriarchali pallio suis manibus in Consistorio ornavit, ac demum variis muneribus donatum remisit in patriam, adjunctis et aliis nonnullis Religiosis Viris, linguæ Syriacæ, & rituum Ecclesiæ Romanæ peritis, qui Catholicam Religionem in his nationibus propagare possent. Extant litteræ ad *Julium III.* Pontificem Maximum ab iis Orientalibus per *Sulakam* scriptæ, quas *Andreas Masius* ex Syriaco Latinas fecit, in quibus primò rogant *Julium* Pontificem, ut prædictum *Sulakam*, quem Patriarcham elegerant, confirmare ac consecrare velit, & unà cum ipso in patriam regressuro mittat Viros idoneos, à quibus de Fidei rebus edoceri queant. Secundò, apertè docent, sincerisque animo profitentur Primatum Romani Pontificis his verbis: *Tu sedes in sede alta & sublimi Principis Apostolorum, tenetis Claves Regni Cælestis, cui ore suo salutari Dominus noster dixit: Quidquid ligaveris in terra, erit ligatum & in Cælo, & quidquid solveris in terra, erit solutum & in Cælo, & super eum fundavit Ecclesiam suam, adversùs quam portæ inferi non valebunt in generationes generationum.* —— *Tu es Caput omnium Patrum, sicut erat Petrus Caput omnium Discipulorum, cui uti est data Sedes alta, & sublimis in terra,*

sic

fichis ultimis temporibus alta, & excelsa est Sedes tua, ipsa Roma magna, & celeberrima. Plura de hac Syrorum Legatione, eorumque cum Ecclesia Romana unione legeris apud *Onuphrium Panuinum*, qui rem plenius narrat in Vita *Julii III.* Pontificis Maximi. Denique, sub Pontificatu *Julii III.* sublatum est Schisma Anglicanum, Regnante *Maria*, Regis Angliæ *Henrici VIII.* & *Catharina* filiá, quæ ut damna à suo patre Ecclesiæ Catholicæ illata resarciret, evocavit in Angliam Cardinalem *Reginaldum Polum*, Summi Pontificis *Julii III.* Legatum, qui Anglos declarantes, pœnitere se scissuræ & ab Ecclesia Romana defectionis, atque ab eo veniam & in gremium Ecclesiæ restitutionem postulantes, absolvit solemni ritu à Schismate, eósque Ecclesiæ Romanæ, auctoritate sibi à Summo Pontifice concessâ, reconciliavit pridiè Kalendas mensis Decembris anni MDLIV. Curavit etiam posthæc idem Cardinalis, Sedis Apostolicæ Legatus, ac diligentissimè invigilavit, ut hortationibus, Synodis, aliisque modis Catholica Religio in Anglia instauraretur, redirent pii viri exules, pellerenturque è contra depravatæ & hæreticæ doctrinæ sectatores, frequentarentur Academiæ, Cleri restitueretur disciplina, populi reformarentur mores, & antiqua Instituta, piæque consuetudines postliminiò revocarentur. Hanc Regni Angliæ mutationem, quæ certè fuit *Dextera Excelsi*, statim ac *Julius III.* accepisset à Legatis Romam missis, qui Regum & Ordinum Angliæ nomine obedientiam Sedi Apostolicæ, eique præstiterunt, in summam lætitiam effusus Summus Pontifex, supplicationes publicas non in Urbe tantùm, sed & per Italiam universam, gratiis Deo agendis, decrevit, & Indulgentiam ad modum Jubilæi per Christianum Orbem in gratiarum actionem publicavit. Inter *Carolum V.* Imperatorem, & Christianissimum Regem *Henricum II.* quorum iræ ac simultates in dies exasperari videbantur, pacis conciliandæ percupidus fuit *Julius III.* probè sciens, per horum Principum discordias nova quotidiè incrementa Turcas & Hæreticos suscipere, quos posteà coërcere, atque in ordinem redigere facilè non esset. Legatos itaque ad illos misit, eisque etiam per litteras significavit, seipsum ad pacem componendam lubentissimo animo accessurum, ubi primùm ambo Principes in eam propenderent. Reipublicæ Christianæ Leges utilissimas edidit *Julius III.* & inter alias, contra Blasphemos & Hebræos Edicta severissima promulgavit. Incredibilem in subditos mansuetudinem & clementiam exercuit, & à cupiditate agnatos suos ultra modum locupletandi alienus fuit. Obiit optimus ille Pontifex decimo Kalendas Aprilis anni MDLV, ætatis suæ anno sexagesimo septimo, mense sexto, Pontificatûs anno quinto, die quadragesimo quarto, & sepultus est in Basilica *S. Petri*.

D. Doleo certè ex animo, quòd tam citò *Julius III.* fuerit è vivis sublatus, cujus Pontificatus ad promovendum Catholicæ Religionis incrementum diuturnior esse debuisset.

M. Multò brevior fuit Pontificatus *Julii III.* successoris, videlicèt *Marcelli II.* qui die vigesimo secundo Pontificatûs sui extinctus est incredibili omnium bonorum dolore, quibus aureum Sæculum sub hoc Pontifice videndi spes affulserat. Hic *Julii III.* in Sede *S. Petri* successor, dictus ante Pontificatum *Marcellus Cervinus*, patriâ Politianus fuit, honestis parentibus natus, tantâque modestiâ, continentiâ, probisque moribus ab ipsa adolescentia condecoratus, ut si quid non seriò, sed per jocum inter amicos paulò liberiùs ageretur, aut diceretur, ad *Marcelli* adventum omnes illicò conticescerent. Eminebant in eo, ac certatim de palam contendere videbantur ingenii maturitas, prudentia usu rerum consultissima, insignis pietas, doctrina eximia, cæteræque virtutes, quæ ipsum ad supremum totius Ecclesiæ Principatum evexerunt. Fuit *Marcellus Cervinus* Cardinalis Presbyter Tituli S. Crucis in Hierusalem creatus à *Paulo III.* Pontifice Maximo, missus ad *Carolum V.* Imperatorem, & *Franciscum I.* Christianissimum Regem pro gravissimis Ecclesiæ & Reipublicæ negotiis Nuncius Apostolicus, & in Concilio Generali Tridentino Legatus & Præses, ac tandem post obitum *Julii III.* Pontifex Romanus concordibus Cardinalium suffragiis die nonâ Aprilis anni MDLV. electus, proprium suum nomen *Marcelli* retinuit, voluitque appellari *Marcellus II.* ut indè omnibus testatum faceret, se per hanc supremam dignitatem immutatum non iri. Et sanè res cæteroqui disjunctissimas arctissimo vinculo in se sociavit sanctissimus ille Pontifex, sublimem dico dignitatem cum modestia, exquisitam prudentiam cum candore, doctrinæ studium cum maximis occupationibus, & miram benignitatem cum integerrima æquitate, ita ut, licèt nihil momenti haberet apud ipsum gratia, nihil tamen dicere aut facerer nisi gravissimum. Morum reformationem ardenti studio exoptans, eam ad os Hæreticis obstruendum necessariò fieri debere asserebat. Carni & sanguini, ùt ait *Spondanus*, adeò nihil tribuit Summus hic Pontifex, ut neminem propinquorum Romam venire voluerit, ac ne fratrem quidem: duos parvulos fratris sui filios, quos ipse in Urbe educabat, à nemine salutari passus fuerit, nec, quo tempore Pontifex fuit, unquam viderit. Interpellatus verò, an in Palatium ex privatis ædibus introducendi esset? incunctanter respondit. *Quid illis cum Palatio? eorumne id patrimonium est?* Pacem inter Principes Christianos componere vehementer cupiens *Marcellus* Pontifex Maximus, Oratores Imperatoris, & Galliarum Regis ad se accivit, eisque jussit, ut ad Dominos suos scriberent, ni in pace ineunda convenirent, se non tantùm Nuncios & Legatos missurum, sed ad ipsos quoque profecturum, quò illorum animos ad sanciendam concordiam, & ad pacis consilia tandem præsentiâ suâ flectere posset. Severus justitiæ cultor Oratori Regis Hispaniæ veniam homicidii pro Nobili quodam Romano roganti, respondit idem Pontifex, se Pontificatum ab homicidæ absolutione auspicari nolle. At, dum totus esset Summus ille Pontifex in excogitandis modis, quibus Ecclesiam ab Hæresibus & vitiis, Rempublicam à bellis & dissensionibus, Romanam Curiam à superfluis sumptibus & pompis inutilibus expurgaret; dum omnes magnam de ipsius Pontificatu demonstrarent lætitiam, & in spem longè majorem erigerentur, huic tam justæ gratulationi, dum fervet, dum increbrescit, ecce, tibi repentinus optimi Pontificis interitus, simulque perculsæ

civitatis ægritudo, luctus, consternatio, squallor intercedit. Obiit Sanctissimus ille Pontifex Apoplexiâ ictus postremo die mensis Aprilis anni MDLV. Pontificatûs sui die vigesimo secundo, ætatis suæ anno quinquagesimo quarto. Omnes Scriptores Sanctitatem hujus Pontificis *Marcelli II.* prædicant, *Sadoletus*, & *Bembus*, Cardinales in Epistolis ad ipsum datis, *Paulus Manutius* in ea, quam ad ipsum pariter scripsit, Epistola, *Bzovius*, *Spondanus*, *Odoricus Raynaldus* in Annalibus Ecclesiasticis, & alii, quos inter *Onuphrius Panuinius* in Vita hujus Pontificis istud observatione dignum refert: *Ea*, inquit, *simplicitate, qua privatus cùm esset* (scil. Marcellus II.) *edebat, habebátque, sive privatim, sive publice convivaretur, Anagnostem in mensa, qui sacros libros, aut SS. Patrum Scripta legeret. Post longum in prandio silentium, recordatus aliquando Hadriani VI. Papæ verba: Romano Pontifice nemo est miserabilior, conditione ejus nulla miserior; totius enim vita lætitia & felicitas amaritudo est; Cathedra Romani Pontificis est spinosa, iter confertum undique aculeis, pondus tanta molis, ut robustissimos premat & confringat humeros; manu mensam percutiens dixit:* Non video, Quomodò, qui locum hunc altissimum tenent, salvari possint. Quæ verba innuunt, Romanis Pontificibus in suprema illa dignitate constitutis arduam, ac difficilem esse ad salutem viam.

D. *Marcelli II.* Pontificis Maximi morum integritatem, atque in profligandis Hæresibus, & restaurandâ Ecclesiæ Disciplinâ zelum æmulatúsne est ejus in Sede Romana successor?

M. Justis *Marcello II.* de more persolutis, *Joannes Petrus Carafa*, è clarissimâ Neapolitanâ familiâ ortus, Cardinalis, Episcopus Ostiensis, Sacri Collegii Decanus, Theatinus olim Archiepiscopus, & Ordinis Clericorum Regularium, qui *Theatini* ab ejus Archiepiscopatu dicti sunt, Conditor, electus est Summus Pontifex die XXIII. mensis Maji, Ascensioni Christi Domini memoriæ sacrâ, anni MDLV. &, ob beneficia sibi à *Paulo III.* Pontifice Maximo collata, nomen *Pauli IV.* accepit, & Symbolum, seu signum, *Dominus mihi adjutor*; coronatusque est septimo Kalendas Junii ejusdem anni. Hic Pontifex Decessoris sui *Marcelli II.* vestigia pressit, & in eo summa fuerunt omnia, ex quibus undique perfectus, & detractis quibuscumque vitiis, Pontifex comulatur. Atque ut ex singulis pauca libemus saltem; omnium disciplinarum, ac præsertim Sacrarum Litterarum, linguarumque Latinæ, Græcæ, Hebraicæ accuratæ notitiæ maximam à teneris annis vitæ integritatem conjunxerat *Paulus IV.* Pontifex Maximus, ac mira illius erat in negotiis cùm publicis, tum privatis penitùs introspiciendis sagacitas & perspicacia, in extricandis celeritas, in ponderandis maturitas, in gerendis cautio, in conficiendis diligentia, in providendo, ne quid Respublica detrimenti caperet, singularis prudentia, & in tractandis ingeniis incredibilis dexteritas. Sunt, quorum ætas integra floret, sed, obrepente mox senectute, ingravescit illorum virtus cum corpore pariter, & magis ac magis hebescens in dies, fracta ad extremum effœtaque penitùs obsolescit. Longè alius fuit is, quem in præsentia laudo, *Paulus IV.* Pontifex Maximus. Quamvis enim annos septuaginta novem natus esset, dum in Sede Sancti *Petri* ad regendam universam Ecclesiam collocatus est, ejus tamen senectus nec iners, nec languida fuit, sed alacris, & ad res gerendas semper actuosa. Erat his temporibus soluta & ferè collapsa Ecclesiæ Disciplina, moresque ad tantam licentiam increbuerant, ut faciendæ medicinæ vix jam locus superesse videretur. Venit auspicatò *Paulus IV.* Pontifex Maximus, & quæ delapsa jam fluxerant, æquissimis Legibus vinciens, abusus, quos superiorum temporum negligentia pepererat, sustulit, mores emendavit, restituit disciplinam, veterem castigavit luxum, & ad pristinam sanctimoniam revocavit. At, quia sæpiùs contingere solet, ut benè cœpta (quæ humana fragilitas est) propediem obsolescant; huic incommodo prudenter occurrit Summus ille Pontifex, multa summæ severitatis Edicta promulgando, quæ ad mores emendandos pertinebant, certasque ad restaurandam Ecclesiæ Disciplinam regulas præscribendo, ex quibus velus ex fonte plurima sacri Concilii Tridentini Decreta promanarunt. Jacebat DEI cultus; ad illum augendum multa sancivit *Paulus IV.* & abrogatis brevioribus precibus, quæ tunc in Curia frequentabantur, statas DEO laudes ex antiquioris Breviarii forma ab omnibus persolvi jussit. Leges tulit in Judæos in Ditionibus Ecclesiæ degentes, voluitque, ut certis septis à Christianorum habitatione separatis concluderentur; Pileum crocei coloris viri, & velum ejusdem coloris fœminæ gererent, quo signo internoscerentur. Sansit insuper, ut Judæi nec nutrices, ancillasque Christianas, seu Christianos famulos haberent, eisque districtè prohibuit, ne Dominicis festisque diebus publicè laborarent, ne cum Christianis luderent, comederent, aut ullam cum ipsis familiaritatem haberent, ne mercaturam exercerent, & ne Medici Judæi, etiam vocati & rogati, ad Christianorum curam accederent. Offensioni vulgò erant propudiosi homines, & impuræ mulierculæ pullulantes ubique, & meretricium exercentes; ad exscindendam penitus illam pestem *Paulus IV.* Pontifex Maximus in hujusmodi lenones & lenas certis in casibus pœnam capitis, in aliis verò fustium & exilii decrevit. Multæ ac perniciosæ Hæreses Catholicam Religionem Sæculo decimo sexto infestabant; *Paulus IV.* Summus Pontifex conservandæ, ac vindicandæ Catholicæ Religioni in Anglia, in Scotia, in Gallia, in Germania, in Polonia, in Dania, in Suecia, in Italia, & toto Orbe Christiano, curas omnes ac cogitationes suas impendit. Et primò quidem pro tuenda, ac propaganda Catholica fide Legatos misit ad Principes Christianos. Viros doctos cum *Aloysio Lippomano* Sedis Apostolicæ Legato in Poloniam direxit, *Nunnium Barretum* Societatis JESU Professorem, Patriarchali dignitate donatum, ad Regem Abyssinorum legavit, novos Episcopatus in India Orientali instituit, & numerum Episcoporum in Belgio auxit, tresque illius regionis Ecclesias in Metropoles eresit, Cameracensem videlicèt, Trajectensem, & Mechlinensem. Novum etiam Testamentum Syriaco idiomate characteribusque Romæ edi curavit, ut faciliùs sincera germanaque pietas apud Syros radices ageret, &

indè

indè se quaquaversùs propagaret. Ad refrænandam verò petulantiam Hæreticorum, qui ubique terrarum impunè volitabant, Tribunali Sacræ Inquisitionis, seu *Sancti Officii*, majorem auctoritatem dedit *Paulus IV.* statuitque, ut non tantùm de Hæresi, sed de quibusdam aliis criminibus etiam cognosceret hujus Tribunalis Cardinalium Cœtus à *Paulo III.* ad id institutus. *Michaëlem Ghislerium* Cardinalem Alexandrinum, Ordinis Fratrum Prædicatorum, qui postea fuit Romanus Pontifex, dictus *Pius V.* summum Inquisitorem creavit, voluitque, ut hujus Tribunalis causæ, quæ antehàc sex delectorum Cardinalium auctoritate terminari solebant, coram Romano Pontifice, semel in hebdomada, statâ die cognoscerentur. Si hujus Tribunalis Sancti Officii Romæ à *Paulo III.* erecti, & à *Paulo IV.* ampliori auctoritate donati originem, progressus, fructus ac commoda, quæ ex eo percepit Italia, scire aveas, legesis *Antonium Caraciolum*, Clericum Regularem Theatinum, in Vita *Pauli IV.* lib. 3. cap. 3. & seq. ubi multos profert hæreticos, aut de hæresi suspectos, qui hujus Tribunalis Sancti Officii beneficio fuerunt in Italia compressi, & in ordinem redacti; additque neminem fuisse, qui, nomine hujus Tribunalis audito, non extimesceret, non se totum colligeret, non fugam, si sibi malè conscius esset, statim arriperet, cùm in nullo Italiæ loco hæretici, malefici, & improbi homines securos se esse posse existimarent, acerbis pœnis in eos ubique animadvertente Sancti Officii Tribunali, juxta hanc *Tertulliani in Scorpiaco* capite vigesimo primo præclaram Sententiam: *ad officium Hæreticos compelli, non illici, dignum est; duritia vincenda est, non suadenda.* Quàm severus non solùm errorum, sed & vitiorum censor esset *Paulus IV.* ex eo facilè intelligere potes, quòd dum suorum Nepotum vitia comperta habuisset, Decretum absque mora ediderit, quo ipsos jussit Roma secedere cum suis cunctis familiis intra duodecim dies, & Cardinalibus, aliisque inhibuerit, ne unquàm secum agerent de indulgendâ ipsis veniâ, pœnâque remittendâ. Obiit *Paulus IV.* Optimus Pontifex die XVII. mensis Augusti anni MDLIX. anno ætatis suæ octogesimo quarto, Pontificatûs quinto. Post ejus obitum populus Romanus, cui Sancti Officii Tribunal exosum erat, factâ manu, atque conglomerato agmine ad Inquisitionis carceres convolavit, & cæco furore correptus Commissarium hujus Tribunalis ex Ordine Prædicatorum vulneravit, fores perfregit, reos liberavit, Dein, in odium Inquisitionis suo in Dominicanos converso furore, quoscumque obvios habebat, dilaceravit, eorumque Cœnobiu *S. Mariæ super Minervam* faces omni procul dubio admovisset, ni *Juliani Cæsarini* auctoritate prohibitus fuisset. Postremò, in memoriam *Pauli IV.* tanto impetu sæviit efferatus ille populus, & ad incredibilem furorem derepentè traductus, ut Simulachro ejusdem Pontificis, quod ei in Capitolio ob res præclarè gestas erectum fuerat, nasum ac brachium ignominiosè absciderit. At popularis ille furor non potuit tanti Pontificis obscurare gloriam. Vivit, æternùmque vivit in omnium Fidelium animis virtutum illius Summi Pontificis infixa recordatio. Nunquàm intermorietur, nunquàm intercidet fidelis memoria *Pauli IV.* qui omnes suas curas in tuenda contra Hæreticos Fide Catholica, & in emendandis moribus defigens, primus Romanorum Pontificum, Librorum Prohibitorum Indicem anno MDLIX. promulgavit, in quo non solùm Hæreticorum libros, sed etiam Catholicorum, quorum Lectio fidelibus perniciosa esset, sub gravissimis pœnis à quoquam legi, vel haberi prohibuit. Hunc zelum vigilantissimi illius Pontificis, qui non agnoscunt, cæci; qui non amplectuntur, ferrei; qui non prædicant, ingrati omninò sunt, & saxa ac scopulos gestant in cordibus suis. Hinc Sanctissimus Pontifex *Clemens XI.* (quem diu Deus Ecclesiæ suæ sospitem & incolumem servet) Statuam *Pauli IV.* à furente Populo Romano dejectam in Capitolio reponi jussit cum hac Inscriptione in basi incisâ:

PAULO IV. PONT. MAX.

SCELERUM VINDICI INTEGERRIMO.

CATHOLICÆ FIDEI ACERRIMO PROPUGNATORI,

STATUAM OLIM A S. P. R. IN CAPITOLIO ERECTAM,

AC DIU OBSCURO LOCO JACENTEM,

CLEMENS XI. PONT. MAX.

RESTITUI JUSSIT

ANN. SALUT. MDCCVIII.

D. Agnosco, amplector, etiam atque etiam prædicabo semper eximias virtutes *Pauli IV.* Pontificis Maximi, præsertim, cùm à Viris eruditis nuperrimè audierim, hunc Summum Pontificem lectioni Operum *S. Thomæ Aquinatis*, quo Magistro glorior, ad supremam usque senectutem tantâ cum voluptate vacâsse, ut ipsum appellare solitus esset *Baculum senectutis suæ*, & de eodem Doctore Angelico aliquandò dixerit: *Extinctam in ipso puerperio Neapolim, cùm enixa Thomam est.* Quâ sententiâ innuere volebat Summus ille Pontifex, nunquam Urbem Neapolitanam alterum Thomam, seu alterum ingeniorum, doctrinæ, sanctitatisque miraculum par aut simile Orbi Christiano daturam. Addebant insuper Viri illi eruditi, *Paulum IV.* Pontificem Maximum in perpetuam memoriam præcipuæ illius venerationis, quâ *S. Thomam Aquinatem*, civem suum, prosequebatur, statuisse singulis annis Sacra solemnia in Ecclesia *Sanctæ Mariæ super Minervam* à sacro Cardinalium Collegio die VII. mensis Martii Doctori Angelico dicata celebrarentur, eumque ad Purpuratos Patres Concionem in Sancti Doctoris laudem habuisse, cùm primùm peracta est eadem celebritas, cui etiamnùm, recurrente quot annis die VII. mensis Martii, interesse solent Eminentissimi Cardinales, ad quos inter missarum solemnia Latinam Orationem, in laudem *S. Thomæ* concinnatam, habet in eadem Ecclesia *S. Mariæ super Minervam* juvenis Familiæ Dominicanæ alumnus. Cùm igitur de *S. Thoma*, Magistro meo, tam benè meritus sit *Paulus IV.* non possum, quin prodire coram, & erumpere quodam modo gestiat meus erga hunc Summum Pontificem gratus animus, ac summa observantia, quâ illum perpetuò colam. Sed dicas, amabo, num impunita manserit atrox illa injuria, quam Populus Romanus in *Pauli IV.* Pontificis Maximi memoriam, familiam, simulacrum, necnon in Sancti Officii Tribunal invulit?

M. Post quatuor menses, & sex dies à morte *Pauli IV.* vacationis Sedis Apostolicæ, *Joannes Angelus Mediceus*, Mediolanensis, Presbyter Cardinalis Tituli *S. Priscæ*, electus est Pontifex Maximus, dictusque *Pius IV.* qui à clementia, & humanitate Pontificatum orsus, Populo Romano eorum omnium, quæ in *Pauli IV.* marmoreum simulacrum, & Sancti Officii Tribunalis contumeliam, Sede vacante, quàm tumultuosissimè commiserat, veniam condonavit, eâ tamen lege, ut detrimenta illata, suis sumptibus Sanctæ Inqoisitionis Officio resarciret. Dein, volens Summus ille Pontifex (ùt legere est apud *Onuphrium Panuinum*, & *Ciaconium* in Vita *Pii IV.* necnon apud *Spondanum* ad annum MDLX. Num. 11.) volens, inquam, Summus Pontifex *Pius IV.* Romanorum Pontificum propinquis salutare exemplum relinquere, ut populos sibi creditos clementer haberent, & publica negotia pro Ecclesiæ dignitate conficerent; in *Carafas*, *Pauli IV.* Nepotes, tanquàm reos læsæ Majestatis, ac perduellionis, pœná mortis animadvertit, illiusque jussu *Carolus Carafa* Cardinalis in carcere strangulatus est, *Joannes* ejus Frater, & Comes *Alifanus*, uxoris frater, atque *Leonardus de Cardine* capita perdiderunt, quæ mox in Ælio ponte ad terrorem exposita sunt. Aliquantò mitiùs eum *Alphonso Carafa* Cardinali, *Pauli IV.* ex fratre pronepote, actum est, quippè qui eentum aureorum millibus multatus, vitam obtinuit. *Memerabile* sanè, ùt inquit *Spondanus*, *spectaculum, & instabilis fortunæ ludibrium; atque in iis, qui secundiori aura altiùs provecti extra omnem sortem se collocatos existimant, amplissimum documentum, si essent, qui recogitarent.* Observant tamen mox à me laudati Historici, Carafarum, *Pauli IV.* nepotum, causam jussu *Pii V.* Successoris *Pii IV.* fuisse retractatam, & post accuratum Actorum examen, *Pium V.* Sanctissimum Pontificem, memorem beneficiorum, quæ à *Paulo IV.* acceperat, Carafarum familiæ famam, titulos, honores, & bona restituisse, eique jus ad Dignitates reddidisse. De Concilio Tridenti restaurando statim à coronatione sua sollicitus *Pius IV.* Pontifex Maximus, Nuntios eâ de re misit ad *Ferdinandum* Imperatorem, ad Regem Catholicum, & ad *Franciscum II.* Galliarum Regem, cæterosque Principes, ac tandem perruptis omnibus difficultatibus, solemnes Romæ ad impetrandum DEI auxilium supplicationes babuit à Basilica S. Petri usque ad Ecclesiam S. Mariæ super Minervam, universale Jubilæum promulgavit, & in Purpuratorum Patrum Senatu tertio Kalendas Decembris anni MDLX. Diploma edidit, quo Synodi, Tridenti, sublatâ omni suspensione, ad diem Paschatis anni MDLXI. celebrandæ continuationem indixit, misitque Legatos, qui ejus nomine ei præessent. Prima sub *Pio IV.* quæ tamen numeratur à Concilii Tridentini exordio Sessio decima septima, inita est, invitati sunt etiam Hæretici, ut ad Concilium animo pacifico accederent benignè suscipiendi, & audiendi, eâque de causâ promulgatum est publicæ fidei ac securitatis Edictum, seu, ùt ajunt, Salvus Conductus, qualis ab initio ejusdem Concilii fuerat jam expeditus sub *Paulo III.* Pontifice Maximo. Tandem post annos viginti septem ab Indictione Concilii Tridentini, peractis viginti quinque Sessionibus, singulari *Pii IV.* Pontificis Maximi studio & vigilantiâ, universali Concilio Tridentino finis aono MDLXIII. impositus est; Patribus ita acclamantibus: *Beatissimo Pio Papæ Domino, sanctæ, & universalis Ecclesiæ Pontifici, multi anni, & æterna memoria*, Synodum Tridentinam Diplomate dato VII. Kal. Februarii anni MDLXIV. confirmavit *Pius IV.* Indicem Librorum prohibitorum à selectis Patribus in Oecumenica Synodo adornatum promulgavit. Episcopis Residentiam in sois Diœcesibus imperavit; non residentium Bona, ut spolia Sedi Apostolicæ vindicavit. Curiæ etiam Romanæ disciplinam, & solotos Aulicorum mores emendare pro viribus studuit. In aliquos Episcopos Gallicanos, qui apertè à Fide Catholica defecerant, sed præsertim in *Odetum Castilionæum* Cardinalem & Episcopum Bellovacensem, qui, depositâ purpurâ, ac relictis Episcopatûs insignibus, se Comitem Bellovacensem nuncupabat, & Calvinianam Hæresim in sua Diœcesi stabilire satagebat, Sententiam in Consistorio Secreto habito anno MDLXII. pronunciavit *Pius IV.* quâ illos, ob manifestam in Hæresim prolapsionem, Sacerdotis privavit, *Odetum* verò *Castilionæum*, Cardinalem & Episcopum Bellovacensem, ab omni Cardinalatûs commodo, & bonore, atque etiam à privilegio Clericali ipso jure depositum, & Ecclesiæ Bellovacensis administratione, ac omnibus beneficiis, officiis, bonoribus, dignitatibus, ac Prælaturis privatum, & ad illa inhabilem, & perpetuò incapacem declaravit. Hæc Pontificis Sententia babetur in Constitutione sexagesima sexta *Pii IV.* quæ extat in Bullario Romano, ejusque meminêre *Onuphrius Panuinus*, qui tum temporis Romæ aderat, in *Vita Pii IV. Homerus Tortora* libro 3. Historiæ Francorum, *Jacobus Augustus Thuanus* libro 35. suæ Historiæ, & *Henricus Spondanus* in Continuatione *Baronii* ad annum MDLXIII. Num. XX. Hujus Sententiæ in se à Pontifice latæ nuncium ubi accepisset *Odetus Castilionæus* Cardinalis, & Episcopus Bellovacensis, irâ excanduit, & in contumeliam Pontificis, ùt refert *Spondanus* ad annum MDLXIII. Num. XLIX. habitum Cardioalis, quem ante deposuerat, resumpsit, eoque indutus uxorem duxit *Isabellam de Altavilla* Dominam *de Lore*, & in celebri Principum ac Procerum Regni Conventu, (io quo *Carolus IX.* Galliarum Rex, *Major* in Senatu declaratus, Regni administrationem suscepit) eodem Cardinalitio habitu inter cæteros comparuir, magno Catholicorum scandalo, id ad summum auctoritatis Pontificiæ contemptum, & Ordinis Ecclesiastici derisum pertinere existimantium. His commotior factus *Pius IV.* Pontifex Maximus, ejus privationem ac depositionem, quæ facta fuerat in Consistorio Secreto, die XI. mensis Septembris publicati, & locis consuetis Romæ affigi curavit, eamdemque typis mandari, & ejus exemplaria per Gallias disseminari. Hinc factum est, ut *Odetus Castilionæus* Pseudo-Cardinalis, fugiens periculum, quod sibi ob hæresim, quam palàm profitebatur, imminebat in Gallia, ubi pessimè apud omnes Catholicos audiebat, in Angliam, jam hæresi infectam, unà cum sua pellice anno MDLXVIII. secesserit, ut liberiùs viveret sub Regina *Elizabetha*, quæ suo patrocinio hæreti-

cos

tos impensè fovebat, & apud quam prædictus *Odetus Castilionaus* auctoritate & gratiâ, quamdiù vixit, plurimùm valuit, ùt legere est apud *Ciaconium* in ejus Vita. Dum in Hæreticorum exterminium, morumque emendationem totus incumberet *Pius IV.* Pontifex vigilantissimus, in morbum incidit, & susceptis magnâ religione ac pietate Sacramentis Ecclesiæ, in verborum Sancti senis Simeonis: *Nunc dimittis Servum tuum, Domine, secundùm Verbum tuum in pace,* prolatione, integris sensibus placidèque mortuus est V. Idus Decembris anni MDLXV. Pontificatûs anno V. mense XI. die XV. Testatur *Onuphrius Panuinus*, hunc Pontificem literarum scientiâ, negotiorum magnâ experientiâ, mirâ animi patientiâ, in laboribus perseverantiâ, eloquentiâ non mediocri, memoriâ singulari, ingenio sagacissimo, aliisque eximiis virtutibus fuisse exornatum. Sed longè majori laude, meâ quidem sententiâ dignus est *Pius IV.* Pontifex Maximus, quòd dederit Ecclesiæ Nepotem suum Cardinalem *Borromaeum*, virum pietate in Deum, contemptu rerum mundanarum, zelo propagandæ fidei, & studio reformandæ Ecclesiæ insignem, resumendæ Concilii Tridentini celebrationis præcipuum auctorem, ejusque ad exitum deducendi impulsorem, de quo plura dicemus in quinto Colloquio, ubi Virorum Illustrium Sæculi XVI. Gesta, & Opera referemus. post *Pii IV.* obitum, ejus corpus sepultum est in Basilica Vaticana juxta Sacellum *Innocentii* VIII. indèque ad Ecclesiam *S. Mariæ de Angelis* in Thermis apud Carthusianos, quos maximis beneficiis auxerat, die IV. Januarii anni MDLXXXIII. translatum est, ubi visitur ante Aram maximam ejus Monumentum cum hoc Epitaphio:

D. O. M.
PIUS IIII. PONT. MAX.
MEDICES. MEDIOLANENSIS.
SEDIT. ANNOS. V. MENS. XI. DIES. XV.
VIXIT. ANNOS. LVI. MENSES. IX.
OBIIT. V. IDUS. DECEMB. MDLXV.
JOANNES. ANTONIUS. SORBONELLUS.
EPISCOPUS PRÆNESTINUS.
CONSOBRINO.
CAROLUS BORROMÆUS. S. PRAXEDIS.
MEDIOLANENSIS.
M. SITICUS. DE ALTEMPS. GERMANUS.
CONSTANTIENS. S. MARIÆ. TRANSTIB.
TITT. PRESBB.
AVUNCULO.
S. R. E. CARDDD. POSUERE.

D. Narrabat mihi nudiustertiùs Vir eruditus, *S. Carolum Borromaeum* Cardinalem & Nepotem *Pii IV.* authorem fuisse Cardinalibus, ut post *Pii* IV. Pontificis Maximi obitum, *Michaëlem Ghislerium* Cardinalem Ordinis Prædicatorum eligerent in Romanum Pontificem, dictum posteà *Pium* V. Sed quo pacto hæc Sanctissimi illius Pontificis *Pii* V. facta fuerit electio, & quibus virtutibus ipse in Pontificatu præsertim eluxerit, scire vehementer aveo.

M. Non tantum certè tibi & mihi otii est, ut omnia, quibus Sanctissimus Pontifex *Pius* V. inclaruit, præclarè Gesta possim ipse in hac Historiæ Ecclesiasticæ compendiosa narratione singillatim persequi, velimque opus longi laboris aggredi. Abundè itaque sufficiet, præcipua *Pii V.* Pontificis Maximi Gesta percurrere, & è plurimis pauca derivare, quæ tamen, summatim etsi enarrata, haud obscurè ostendent, quantâ prudentiâ & sanctitate *Pius V.* universam Ecclesiam gubernârit. In primis, *Pius V.* qui ante Pontificatum appellabatur *Michaël Ghislerius*, oriundus erat è Senatoriâ Bononiensi Ghislerianâ familiâ, quæ tamen Bononiâ, civilium turbarum causâ, vel ejecta, vel sponte suâ, domicilium fixit in Oppido agri Alexandrini, dicto *Boscho*, ubi XVI. Kalendas Februarii anni MDIV. natus est *Michaël Ghislerius*, qui piè à parentibus educatus, & litteris excultus, statim ab ipso ineuntis ætatis principio, impulsu Spiritûs Sancti fugit è patria, & Ordini *S. Dominici* nomen dedit, in quo ita vixit, ut omnibus tanquam exemplum continentiæ, tolerantiæ, frugalitatis, obedientiæ, & cæterarum virtutum proponeretur; cùmque jam pridem ad summam virtutis perfectionem pervenisse judicaretur, ipse tamen quotidiè se ipso melior ac perfectior cerneretur. Demandatum sibi Sanctæ Inquisitionis Officium præclarè, & summâ cum laude obivit, & in eo studium conservandæ veræ ac Catholicæ Religionis, & adversùs eos, qui illam ullâ ex parte labefactare moliebantur, implacabile odium eluxit. Cum Hæreticis perpetuum bellum gerens, ne punctum quidem temporis in vita ab eis vexandis, & exagitandis, conquievit. Exedebat animum ipsius zelus Ecclesiæ, neque quisquam unquàm veriùs idem, quod olim *David*, dicere potuit: *Nonne qui oderunt te, Domine, oderam, & super inimicos tuos tabescebam?* Hinc non mirum, si eo in munere in Hæreticos inquirendi impigrè perfungendo, tot Potentum inimicitias, tot minas, tot pericula, tot vitæ ac capitis dimicationes incurrerit, sustinuerit, devorârit, à quibus sæpiùs à Deo fuit mirabiliter liberatus. Ob hæc tanta, ac tam præclara in Christianam Rempublicam merita, primùm Episcopus Nepesinus ac Sutrinus; dein, à *Paulo IV.* Pontifice Maximo Presbyter Cardinalis Tituli *S. Mariæ super Minervam*, & Supremus Inquisitionis Moderator creatus est, eâque dignitate auctus singularis prudentiæ ad videnda, quæ vera & recta essent, infracti animi, & libertatis ad eadem proferenda, auctoritatis ad ea obtinenda, toti Ecclesiæ multa argumenta exhibuit. In dicenda sententiâ non respexit ad carnem & sanguinem, nihil metui aut gratiæ dedit, nunquàm ad cujusquam voluntatem orationem suam accommodavit, nunquam quidquam veritate prius aut antiquius habuit. Post obitum *Pii IV.* à quo Archiepiscopus Montis - Regalis in Subalpinis *Michaël Ghislerius* fuerat institutus, præter omnium expectationem, nihilque tale ipse cogitans, à Cardinalibus in Conclave ingressis divino consilio electus est Romanus Pontifex VIII. Idus Januarii anni MDLXVI. dictusque *Pius V.* Illicò expalluit electus in Pontificem *Pius V.* & penè in deliquium incidit, rogatusque causam, ingenuè dixit: *Cùm essem Religiosus Ordinis S. Dominici, optimè sperabam de mea salute; creatus verò Episcopus cœpi de ea formidare; nunc verò electus in Pontificem penè de ea despero. Quomodò enim Deo rationem tot millionum animarum, quot sunt*

in eo Orbe, reddam, qui vix unius animæ mea rationem reddere valeo? Quibus verbis insinuare volebat *Pius V.* quàm ægrè sibi Pontificatus impositum onus suscipiebat. Hujus Sanctissimi Pontificis *Pii V.* electionem potissimùm promovit Sanctus *Carolus Borromæus* Cardinalis & *Pii IV.* Pontificis Maximi nepos, qui jam pridem eximias illius virtutes penitùs exploratas habebat, eumque præ cæteris dignissimum, cui summa Ecclesiæ potestas deferretur, sapientissimè judicabat. Nec eum, aliosque Electores fefellit eventus. In ea quippe celsissima Sede constitutus *Pius V.* Pontifex Maximus, in id totus incubuit, ut rem Catholicam, si qua in parte nutaret, constabiliret; labantem fulciret, inclinatam erigeret, stantem firmaret, atque firmatam ornaret: ut Populorum saluti consuleret, egenorum necessitatibus succurreret, omniumque utilitati prospiceret. Eamdem in victu cultuque parcimoniam, eamdem interioris vestitus asperitatem, eamdem à certis ciborum generibus abstinentiam, easdem preces, easdemque jejunia, quibus à principio se, cùm adhuc in Monasterio esset, assuefecerat, retinuit *Pius V.* Pontifex Maximus. Tota ejus familia ad exemplum Domini composita, nullâ re magis, quàm modestiâ singulari, & præcipuâ quâdam sanctimonia vitæ à vulgaribus famulis discernebatur. Atque hæc privatim. Publicè autem quot & quanta beneficia in hanc Urbem, & in totam Rempublicam Christianam contulit *Pius V.* Summus Pontifex? Leges Sanctissimas pro bono Urbis regimine sanxit, quibus usitas compescuit, Gladiatorum Spectacula interdixit, Clericis districtè inhibuit, ne ludis operam darent, ne lautis comessationibus gulæ indulgerent, ne choreis interessent, ne cauponas adirent, aut quidvis aliud agerent, quod vitæ Clericalis sanctitatem fœdare posset. Judiciorum severitatem, quam jam improbissimus quisque aut eludere, aut perrumpere solebat, renovavit. Adultam ac prævalidam meretricum licentiam cohibuit, & Urbem quibusdam hominum pestibus, & tetra colluvione mulierum, quæ, ob turpem quæstum, unicuique corporis sui copiam facientes, lubricam juventutem blandimentis ad libidinem inescabant, purgavit. Hinc, sicut boni de Pontificatu *Pii V.* summâ alacritate perfundebantur, ita improbi tristes & abjecti erant, dumque illi gaudio triumphantes, quasi in cœlum sublati videntur, hi aspectum hominum lucemque fugientes, quasi infra terram amandati cernebantur, difficile dictu esset, quot familias inopes sustentârit, quot miseros, quos inopiæ suæ pudebat, adjuverit largitate, quot virgines, quarum pudicitia periclitabatur, constitutâ dote, ab infamia liberaverit *Pius V.* Pontifex Maximus. Hanc Summi illius Pontificis erga omnes beneficentiam ac liberalitatem sat superque prædicant & innumerabilem privatorum inopia sublevata, & infinita illa vis pecuniarum, quâ omnibus propè Orbis Christiani partibus, aliquâ difficultate pressis, ac laborantibus, sine ulla cunctatione subvenit. Nullis sumptibus, nullis laboribus pepercit Summus ille Pontifex, ut Catholicam Fidem variis erroribus impetitam ubique terrarum tueri, ac sartam tectam conservare posset. Quid non fecit, ut frangeret in Galliis conatus Calvinistarum, nobilissimum illud Regnum pestibus purgaret, & Hæresis, velut Hydræ, in suam & aliorum perniciem contumacis, assiduè renascentia capita amputaret? magnâ vi auri, multisque millibus militum suppetias tulit *Carolo IX.* Galliarum Regi, qui sui Regni, Fideique conservationem precibus *Pii V.* ejusque Sanctitati se acceptam referre palàm professus est. In Belgio quoque, quod perduellium Hæreticorum, quibus Gallia labotabat, furoribus vexabatur, rem Catholicam plurimùm juvit, labantem Fidem erexit ac sustentavit, furore hæreticorum, in Religionis Orthodoxæ perniciem irruentium, represso. Quid dicam de Angliæ Regno? in quo ut Catholicos tueretur adversùs insectationes Reginæ *Elizabethæ*, quæ in eos crudeliter desæviebat, anathemate impiam illam Reginam perculit, & Regno Angliæ jure merito privavit, tum quia spuria erat *Henrici VIII.* Angliæ Regis proles, ac subinde nec jure natalium, nec Regni Legibus capax in Regiam dignitatem successionis; tum quia etiam Regina *Elizabetha* potestate malè partâ ad Catholicæ Religionis eversionem abutebatur, utpotè, quæ tyrannidem in Catholicos Præsules, Sacerdotes, & alios orthodoxos exercebat, subditosque suos ad ejurandam Romani Pontificis obedientiam juramento obstringebat, ac se unam pro Ecclesiæ Anglicanæ Capite non minùs superbè quàm impiè gerebat. Adversùs eamdem Reginam *Elizabetham* egregiè *Pius V.* Pontifex Maximus patrocinium suscepit *Mariæ Stuartæ*, Reginæ Scotiæ, eximiâ in DEUM pietate, invictâ animi magnitudine, prudentiâ supra sexum, formâ præstantissimâ præditæ, & in Catholica Fide constantissimæ, quam Regina *Elizabetha*, nullâ juris gentium, nullâque fidei publicæ habitâ ratione, in carcerem conjecerat, eamque posteà, innocentem licèt, oppressit, ac ultimo affecit supplicio, verita, ne *Maria*, Scotiæ Regina, Catholicorum ope Regnum recuperaret, hæreticosque reprimeret. Prætermitto, ne longior sim, Germaniam, Prussiam, Poloniam, aliasque Orbis Christiani regiones, in quibus nihil non egit Sanctissimus Pontifex *Pius V.* ut rectæ Fidei securitati prospiceret, ac penitùs disturbaret consilia, molitionesque Hæreticorum, qui Catholicis negotium facessebant, atque Ecclesiæ Romanæ exitium parabant. At silentio prætermittere haud possum immortale, & omnium gentium, omniumque sæculorum prædicatione celebrandum beneficium, quo universam Rempublicam Christianam affecit *Pius V.* re & nomine sanctissimus Pontifex. Nomini Christiano extremam perniciem tum temporis minabantur Turcæ, qui suopte ingenio feroces, & tum maximè propter recentes victorias spe atque animis inflati, tantos sibi spiritus, tantam arrogantiam sumpserant, ut Classem Christianorum à se unico flatu exsufflatum iri, eâ verò semel disjectâ, quasi januâ quâdam effractâ ac revulsâ, omnes sibi Christianorum portus, omnem oram maritimam apertam fore arbitrarentur. Ad hanc formidandam Turcarum potentiam conterendam, Cardinalem Alexandrinum, nepotem suum, Summus Pontifex Legatum misit in Hispaniam, in Lusitaniam, in Galliam, ut nihil intentatum relinqueret, quod ad Christi gloriam & Christianorum salu-

tem

tem pertineret. Tandem, initâ cum *Philippo II.* Hispaniarum Rege, & cum Venetis belli contra Turcas gerendi societate, Pontificiæ Classi *Marcum Antonium Columnam*, omni præconio majorem, præfecit *Pius V.* Christianorum Classis Turcicam longè potentiorem ad Echinadas Nonis Octob. ann. MDLXXI. obviam habuit, & commisso prælio, sine magna Christianorum clade, hostiom cæsa quadraginta millia, decem & eò ampliùs millia capta, centum nonaginta quinque illorum trireores, aliaque complura navigiorum genera in Christianorum potestatem redacta; plus quindecim Christianorum captivorum millia è barbarica servitute erepta; Verbo dicam, nulla post hominum memoriam parta victoria est, in qua & admirabilis se Divini Numinis potentia clariùs ostenderit, & virorum fortium virtus magis præfulserit. Hanc victoriam pepererunt lachrymæ, sacrificia, eleemosynæ, preces ac jejunia *Pii V.* Pontificis Maximi, qui, ut alter Moyses, manus in Cœlum tollebat, dum *Marcus Antonius Columna*, qui Classi Pontificiæ summo imperio præerat, velut alter *Josue*, profligabat Amalecitas. At, proh dolor! dum lætitia maximè gestit, dum omnes Deo vota nuncupant, & Sanctissimo Pontifici diuturnam vitam apprecantur, tam justæ omnium gratulationi intercessit lethalis morbus *Pii V.* qui vitam sanctissimè actam non minùs sancto fine conclusit. Per quadraginta totos dies tantam vim doloris perpessus est, quanta maxima in hominem cadere potest, nunquàm tamen ullam vocem, quæ vim doloris exprimeret, emisit, sed illod in ore frequentissimè habuit: *Domine, adde ad dolorem, sed & adde ad patientiam.* Quin, & septem præcipuas Urbis Basilicas invisere voluit, & quamquàm viribus corporis gravitate ac diuturnitate morbi disjectis, magnam itineris partem pedibus confecit, apertè profitens, velle se eorum reliquias postremum videre, quos se non multò post visurum esse speraret in Cœlo. Obiit *Pius V.* Pontifex Maximus Kalendis Maji anni MDLXXII. eumque in vita & post mortem miraculis clarum *Clemens X.* anno MDCLXXII. Beatis accensuit, & *Clemens XI.* quem Deus diu Ecclesiæ suæ sospitem & incolumem servet, Sanctorum Festis adscripsit XI. Kalendas Junii anni MDCCXII. Corpus *S. Pii V.* quod humili sepulchro in *S. Andreæ* Sacello primùm conditum fuerat, posteà *Sixtus V.* anno MDLXXXVIII. transtulit in magnificentissimum sepulchrum, quod ei in Basilica *S. Mariæ Majoris* excitaverat. Tandem Reverendissimus Pater *Antonius Cloche*, totius Ordinis Prædicatorum Magister Generalis, anno MDCXCVIII. facultatem impetravit, Corpus Sancti *Pii V.* è loco subterraneo, in quo jacebat, eruendi, illudque reponendi in Arca, quam è nitido marmore ornatam, elaborandam curavit, ubi ounc visitur, publicæ piorum venerationi in eâdem Basilicâ *S. Mariæ Majoris* expositum, & frequentissimo concurso illius patrocinium implorantium in dies magis cultum. Si præter hæc pauca, & carptim à me narrata, plura de Vita, Sanctitate, Gestis & Miraculis *S. Pii V.* Pontificis Maximi scire percupias, consule *Gabutium*, & *Bzovium*, qui fusè de *S. Pio V.* Latinè; *Feuilletum*, qui Gallicè; *Fuenmajorem*, qui Hispanicè; *Catenam*, & *Paulum Alexandrum Maphæum* qui Italicè *S. Pii V.* vitam conscripserunt.

D. Certè tot virtutum præsidiis & ornamentis instructus Sanctissimus Pootifex *Pius V.* rerumque, quas in Pontificatu ad Reipublicæ Christianæ salutem, ad Fidei Catholicæ propagationem, suique nominis gloriam immortalem præclarè gessit, magnitudine clarus, satis suo exemplo ostendit, non adeò difficilem esse sanctitatis cum majestate conjunctionem, quæ in aliis Principibus laudabilis, in Pontifice verò necessaria omninò videtur. Quare oon dubito, quin in locum Sancti *Pii V.* cujus mors gravem Ecclesiæ intulit jacturam, & omnes bonos summo mœrore affecit, Cardinales alium suffecerint Pontificem, his virtutibus exornatum, quæ ferendo oneri parem, & isto honoris amplissimi fastigio dignissimum reddiderint.

M. Concordibus quinquaginta duorum Cardinalium suffragiis III. Idus Maji anno MDLXXII. Sancto *Pio V.* datus est successor *Hugo Boncompagnus*, patriâ Bononiensis, Tituli Sancti *Sixti* Presbyter Cardinalis, qui *Gregorius XIII.* fuit in Pontificatu nuncupatus. Hæc subita & concors totius Cardinalium Collegii in hac electione consensio non sine singulari divinæ providentiæ afflatu, & certâ atque exploratâ electi Pontificis opinione virtutum contingere potuit. Et sanè multis ac præclaris virtutibus emicuit *Gregorius XIII.* Pontifex Maximus, quas inter potissimùm eminebant prudentia, quam nihil inflectere; fides & constantia in promissis, quam nulla temporum asperitas labefactare poterat; in colendo Deo pietas sine simulatione; in regendis hominibus severitas sine supercilio; in administrandis negotiis & sine festinatione diligentia, & sine tarditate gravitas, denique in propaganda fide & exterminandis Ecclesiæ hostibus sine ulla intermissione vigilantia. Ab ipso sui Pontificatûs exordio zelum, quo, ad tuendam & in variis Orbis regionibus promovendam Catholicam Religionem flagrabat, prodidit. Ejus adhortationibus, missisque ad Christianos Principes Legationibus, ingens fuit parata Christianorum Classis contra Turcas, quæ tamen, discordiâ & cunctatione Ducum, Christianæ rei adversùs Infideles promovendæ inutilis fuit, ac re infectâ discessêre fœderati. Misit etiam idem Summus Pontifex ad magnum Ducem Moscovitarum *Joannem Basilii*, ad Japonios, ad Armenos, ad Jacobitas, ad Indos, ad Maronitas, & ad alias nationes, religiosos viros, qui doctrinâ & pietate præstantes, Catholicam Religionem in his regionibus mirificè propagârunt. Verùm, ut candidè fatear, *Gregorii XIII.* in conservanda Catholica Religione zelus oullibi magis quàm in Galliis resplenduit. Atenim, sedente eo Pontifice, Galliarum Regnum, quod antehàc non suis tantùm, sed ab aliorum quoque finibus hæreticos, aliosque hostes nominis Christiani tam sæpè, tantâque cum laude depulerat, quod Europam, Asiam, & Africam gestis pro Christi fide bellis nobilitaverat, quod violatam ab aliis Sedis Apostolicæ dignitatem tam sæpè restituerat, tam firmis præsidiis sepserat, tam multis ornamentis affecerat: hoc, inquam, florentissimum Galliarum Regnum, sedente Romano Pontifice *Gregorio XIII.* miserum in modom lacerabatur ab Hæreticis Calvinistis, Sedis Apostolicæ infensissimis hostibus, qui, Divini Numinis metu jam pridem projecto,. Legum autem & judicio-

rum

rum auctoritate contemptâ ac conculcatâ strages, calamitates, vastitatem, ac crudelissimorum facinorum exempla in Galliarum Regnum intulerunt. Horret ac refugit animus ea memorare, quæ per illas pestes ac furias ab humani generis hoste immissas contigerunt. Vidisses prophanata, eversa, incensa augustissima Templa; Sacerdotum Aras cæde maculatas; abstractas ex Sedibus suis Virgines DEO Sacras, direptas urbes, excarnificatos homines, campos manantes sanguine, fluviorum cursus humanis corporibus impeditos, plena omnia licentiæ, plena rapinarum, plena scelerum, plena hostium & externorum & domesticorum. Hæc, aliaque id genus gravissima mala non sine lacrymis adspiciens *Gregorius XIII.* Pontifex Optimus, *Henricum III.* Galliæ Regem adversùs Hæreticos Calvinistas pecuniâ & copiis adjuvit, atque, præter subsidium decies centenûm millium Librarum Turonensium, quas ex fructibus Ecclesiarum istius Regni exigi permisit, ad subveniendum insuper Regis & Regni necessitatibus, potestatem fecit Cardinalibus & Episcopis ejusdem Regni alienandi bona immobilia Ecclesiarum, ex quibus alia decies centena millia librarum Turonensium redigerentur, *Henrico III.* Regi persolvenda. Hoc *Gregorii XIII.* subsidium, ejúsque in conservanda Religione Catholica singulare studium rebus in Galliæ Regno afflictis maximam levationem attulerunt. Catholica Religio multis in locis, à quibus exulabat, restituta; Bona sua, & exercendorum munerum suorum facultas Ecclesiæ Ministris reddita; multorum animi, qui nutabant, confirmati; & adhibita remedia multis malis, quæ superiorum temporum calamitate importata erant. Præter hæc, quæ tuendæ ac propagandæ Catholicæ Religionis studio incensus *Gregorius XIII.* variis in regionibus gessit, alia pauca memorabo. Fratricellorum, qui *Illuminati* dicebantur, Sectam repullulantem extinxit. *Franciscum Toletum*, Societatis JESU Virum doctissimum, misit Lovanium, ut induceret *Michaelem Bajum*, Facultatis Lovaniensis Doctorem, ad tetractandas LXXIX. propositiones à se, & à suo Decessore Sancto *Pio V.* damnatas, quod *Franciscus Toletus* ex animi sententiâ confecit. Cophtos ad Romanam Ecclesiam colendam adduxit *Gregorius XIII.* Neophytis, Græcis, Maronitis, Germanis, Anglis Romæ Collegia erexit. Romanum Collegium Societatis JESU fundavit, annuis censibus munificentissimè dotavit, ingentibusque Beneficiis ac Privilegiis auxit. Prætermitto varia ornamenta, quibus Summus ille Pontifex Romam novis fontibus, Basilicis, horreis, pontibus, palatiis, viis, porticibus amplificavit, decoravit. Nihil dicam de Emendatione Kalendarii jussu ejusdem Romani Pontificis factâ, quia de illâ sat superque disserui in Apparatu Chronologico, quem adjeci ad calcem libri, quem publicâ luce donavi, *De Mysteriis & Annis Christi.* De Religiosis Ordinibus, quos approbavit *Gregorius XIII.* & de Privilegiis, quæ eis concessit, commodiùs agemus in sexto Colloquio, ubi de Monastica Sæculi decimi sexti Disciplinâ sermonem habituri sumus. Omnes itaque *Gregorii XIII.* Pontificis Maximi virtutes coronabo hoc *Elogio*, quo eum prosequitur *Ciaconii* in Vitis Pontificum Continuator: *Erat Gregorius in audiendis negotiis patiens, in transigendis solers, eloquio gravis, responsis opportunus, natura benignus & misericors, victu ac potu temperatissimus; in pauperes verò & doctos beneficus & mirum in modum liberalis.* Hujus in Viros doctos beneficentiæ egregium argumentum dedit Summus ille Pontifex, dum Imperatorem, & Galliarum Regem monuit, ut ad vacantia Ditionum suarum Beneficia digniores promoverent, jussitque Metropolitanis, ut Catalogum virorum moribus, litteris, & prudentiâ illustrium, quos quisque in finibus haberet, ad se mitterent, ne indignis Ecclesiarum regimen committeret. Nec mirum sanè, quòd in Viros eruditos adeò propensus esset Summus iste Pontifex, cùm ipsemet sic litteris esset addictus, ut earum studia, si quando per negotia licebat, nunquàm intermitteret, dicere solitus: *Nullum magis decere plura scire, quàm Pontificem Romanum.* Obiit *Gregorius XIII.* die X. Aprilis anni MDLXXXV. ætatis LXXXIV. Pontificatus XII. eique marmoream Statuam in Capitolio erexit grata Romana civitas, multis ab eo cumulata beneficiis.

D. Dum Sæculi decimi sexti Romanorum Pontificum res præclarè gestas mecum tacitus perpendo, facilè intelligo, illos omnibus his præfulsisse dotibus, quibus Sanctus *Antoninus*, quem nuperrimè legebam, Romanum Pontificem præditum esse debere asserit in Oratione, quam habuit ad *Callixtum III.* Pontificem Maximum, quamque inseruit Chronico suo Tit. XXII. Cap. XVI. ubi Romani Pontificis dotes exprimit his verbis: *Decet talem ac tantum Pontificem pro hominibus assumptum in his, quæ ad Deum sunt, normam fore justitiæ, Sanctimoniæ speculum, pietatis exemplum, veritatis assertorem, defensorem Fidei, Doctorem gentium, Ducem Christianorum, Amicum Sponsi, Sponsæ Paranymphum, Ordinatorem Cleri, Pastorem plebium, Magistrum insipientium, oppressorum refugium, Advocatum pauperum, spem miserorum, Tutorem pupillorum, Judicem Viduarum, oculum cæcorum, linguam mutorum, baculum senum, ultorem scelerum, metum malorum, gloriam bonorum, virgam potentium, malleum Tyrannorum, Patrem Regum, moderatorem Legum, Canonum Dispensatorem, Orbis terræ lumen, Vicarium Christi, Christum Domini, Deum Pharaonis.* Has omnes dotes, quibus teste S. *Antonino*, in Ecclesia Romanus Pontifex præcellere debet, cernere licet in his Sæculi XVI. Pontificibus, quos hactenùs laudâsti; nec dubito, quin alii Summi Pontifices, qui post *Gregorium XIII.* Apostolicam Sedem eodem Sæculo tenuerunt, pari virtutum splendore universam gubernaverint Ecclesiam.

M. Post obitum *Gregorii XIII.* Cardinales in ejus locum subrogârunt *Felicem Perettum de Montealto*, Cardinalem ex Ordine Fratrum Conventualium Sancti *Francisci* assumptum, quem die XXIV. Aprilis anni MDLXXXV. Romanum Pontificem elegerunt, dictum *Sixtum V.* Virum humili quidem loco natum, sed animo excelsum, intrepidum, totique Orbi regendo parem. Reginam Angliæ *Elizabetham* anathemate percussit *Sixtus V.* quòd impia illa mulier non solùm crudeli carnificinâ in omnes Catholicos grassaretur, verùm etiam per summam, & à Sæculis inauditam perfidiam ultimo supplicio

adjecisset

ffecisset innocentissimam *Mariam Stuartam*, Reginam Scotiæ, quæ à suis perduellibus subactis exagitata, ad ipsum confugerat. Mortis sententiam, solis fultam calumniis, constanti & impavido animo excepit *Maria Stuarta*, atque ad supplicii locum, Crucem ac Rosarium manu gestans, quasi ad nuptias comptè ornata perrexit, ubi se Catholicam mori professa, datisque ad filium suum *Jacobum* sanctissimis documentis, caput supposuit trunco, quod ei altero ictu resciſſum est die decima octava Februarii anni MDLXXXVII. ætatis suæ XLV. Sic in odium Fidei Catholicæ à crudeli Regina *Elizabetha* oppressa ac interfecta est Regina *Maria Stuarta*, cujus injustam cædem jure optimo vindicavit *Sixtus V.* Pontifex Maximus, & de cujus oppressione, damnatione, ac triumphali morte plura legesis apud *Camdenum* in Vita *Elizabetha* Reginæ, & apud *P. Caussinum* Societatis JESU Tomo II. *Aula Sancta*. Nec minùs illustre invicti animi sui argumentum prodidit idem Summus Pontifex, dum in *Henricum* Navarræ Regem, & alterum *Henricum* ejus patruelem, Principem *Condæum*, tanquàm in Hæresim relapsos, & Calvinistarum Hæreticorum in Galliis Duces ac Protectores, Anathema vibravit, atque in ipsum Galliarum Regem *Henricum III.* qui Ducem & Cardinalem Guisios fratres in Comitiis Blesensibus à sicariis trucidari jusserat, & Cardinalem *Borbonium*, Archiepiscopum Lugdunensem, in carcere detinebat, Monitorium in solemni Cardinalium consessu die v. Maji anni MDLXXXIX. emisit, quo, narrata Cardinalis *Guisii* nece, & *Borbonii* Cardinalis, ac Lugdunensis Archiepiscopi detentione, ipsum vehementer hortabatur, ut dictum Cardinalem *Borbonium*, & Archiepiscopum Lugdunensem in pristinam libertatem assereret, &c, ni Sedi Apostolicæ pareret, eum, cæterosque omnes, qui ie in rebus consilium, auxilium, aut favorem præstarent, in Censuras Ecclesiasticas incursuros, & à Fidelium Cœtu præcisos fore declarabat. Sæpè contingere solet, ut homines, dum vitam agunt privatam, grati sint, modesti, ac benefici, sed ubi ad altiorem provecti sunt gradum, prioris conditionis, & beneficiorum obliviscantur, injuriarum memores & ultores, qui nolint æquo cum aliis jure vivere, sibi omnia arrogent, ac cæteros homines servorum loco habeant. Ab hoc contagio remotissimum multis argumentis se *Sixtus V.* Pontifex Maximus probavit. In eos, à quibus beneficia acceperat, gratus ac liberalis fuit, omnes patienter auscultabat, & quamvis esset fervido ingenio & ad subitos iræ motus prono, turbidos tamen nunquam admisit, aut ita temperavit, ut hanc naturæ propensionem accommodaret rebus fortiter gerendis, vitiis bello indicendo, & justitiæ splendori à sceleratorum hominum injuriis vindicando. Hæc summa in coërcendis vitiis, & in servandis justitiæ legibus severitas multis enituit exemplis, quibus, ut videre est in vita illius Pontificis, sicut sol exoriens nebulas dispellit, sicut ventus aëream purgat, ita & *Sixtus V.* authoritate sua dissipavit improbos, cùmque judicaret, acrioribus remediis suum egere Sæculum, propositis etiam acerbioribus suppliciis hominum libidinem audaciamque, judiciorum severitate revocatà, frænavit ac compescuit. In quo, si qui sunt, qui eum ut nimis severum, ac rigidum culpare audeant, & ut molles ægroti de medicamentorum amaritie conquerantur, facere id non possunt, quin eadem opera laudabilem integerrimi Judicis & optimi Principis in reprimendis malis, quæ impunè grassantur, vigilantiam damnent. Jam verò, quisunquàm *Sixto V.* Pontifice Maximo in tota ratione vivendi splendidior ac magnificentior fuit? quot Romæ, & quàm sumptuosa ædificia extruxit? Quàm multa, & solerter excogitata ab antiquis, sed posteà per posterorum ignaviam oblivione obruta, quasique sepulta, revocavit? Quàm multos egregios artifices ad nova excogitanda propositis præmiis excitavit? Sub ejus Pontificatu nova apparuit Urbis Romæ facies, Basilicis ejus munificentiâ instauratis, viis in commodum publicum stratis, fontibus deductis, arcubus, obeliscis, columnis erectis, sed præsertim Bibliotheca Vaticana, quæ est sacrum totius eruditionis ærarium, magnificè instructâ & ornatâ, ut videre est in Inscriptione, quæ eidem Bibliothecæ jussu ejusdem Pontificis insculpta hæc habet:

SIXTUS V. PONT. MAX.

Bibliothecam Apostolicam à sanctissimis prioribus illis Pontificibus, qui Beati Petri vocem audierunt, in ipsis adhuc surgentis Ecclesiæ primordiis inchoatam, pace Ecclesiæ reddita, Laterani institutam, à posterioribus deinde in Vaticanum, ut ad usus Pontificios paratior esset, translatam, ibique à Nicolao V. auctam, à Sixto IV. insigniter excultam, quò Fidei nostræ & veterum Ecclesiasticæ Disciplinæ rituum documenta omnibus linguis expressa, & aliorum multiplex sacrorum copia librorum conservaretur ad puram & incorruptam fidei & doctrinæ veritatem, perpetuâ successione in nos derivandam, toto terrarum Orbe celeberrimam, cùm loco depresso, obscuro, & insalubri sita esset, aula perampla, vestibulo, cubiculis, circum & infra, scalis, porticibus, totoque ædificio à fundamentis extructo, subselliis, pluteisque directis, libris dispositis, in hunc editum, perlucidum, salubrem, magisque opportunum locum extulit, picturis illustribus undique ornavit, liberalibusque doctrinis, & publicæ studiorum utilitati dicavit anno 1588. Pontif. 4.

Optimum Versionis Vulgatæ Latinæ ex antiquissimis MSS. Codicibus & ex Hebraicis Græcisque fontibus emendationem adornandi consilium, quod inierat *Pius IV.* & prosequutus fuerat Sanctus *Pius V.* perficere satagit *Sixtus V.* & ardenti studio, magnaque diligentia curavit, ut viri variarum linguarum peritissimi, quos, ut huic emendationi incumberent, Romam acciverat, non solùm Scripturæ Sacræ Versionem Vulgatam Latinam, sed etiam Versionem Græcam LXX. Interpretum pristino nitori restituerent. Erat aliquot abhinc annis soluta, & alicubi penè collapsa morum Disciplina. Venit auspicatò *Sixtus V.* Pontifex Maximus, & quæ delapsa jam fluxerant, æquissimis legibus vinciens, mores emendavit, restituit Disciplinam, veterem castigavit luxum, Exulum & Sicariorum licentiam compressit. Astrologiam judiciariam

riam proscripsit. Triplicem contractum ad usuras viam aperientem damnavit Constitutione, quæ incipit: *Detestabilis*. Simoniam compescuit. Eunuchorum ac Spadonum conjugia prohibuit ac rescidit. In adulteros ac lenones quibusdam in casibus pœnâ capitis animadvertendum sanxit. Abortum quovis modo procurantes, seu fœtus immaturi, tam animati, quàm inanimati, formati vel informis ejectionem, sicut & sterilitatis potiones dantes vel sumentes, homicidii voluntarii pœnis addixit. Præter Sancti Officii Congregationem, quam confirmavit, quatuordecim alias instituit Romæ ad faciliorem universæ Reipublicæ Christianæ, Status Ecclesiastici, atque Romanæ Curiæ negotiorum expeditionem. Quàm acutè præsentia cernebat *Sixtus V.* Pontifex Maximus, tam cautè futura providebat. Constitutionem promulgavit, quâ sanxit, ut in Collegium Cardinalium quatuor saltem in sacra Theologia Magistri ex Mendicantium Religiosorum Ordinibus assumerentur. Ad Christianæ verò Reipublicæ commoda trigesies centena millia nummum aureorum, quæ etiamnum in Arce *S. Angeli* asservantur, suis successoribus reliquit, certis tantùm casibus, & pro Ecclesiæ necessitatibus & utilitate insumenda. Propter hæc, & alia benè multa, quæ in suo Pontificatu præclarè gessit *Sixtus V.* ei adhuc viventi Senatus populusque Romanus Statuam in Capitolio collocavit. Obiit Summus ille Pontifex die XXVII. mensis Augusti anni MDXC. ætatis suæ anno LXIX. Pontificatus sexto per quatuor menses & tres dies inchoato.

D. *Sixtum V.* Pontificem Maximum eo præsertim nomine maximâ veneratione prosequor, quòd *S. Thomam*, Doctorem Angelicum, quem ceu Magistrum meum impensissimè colo, in secretiori Bibliotheca Vaticana, quam nuperrimè perlustravi, depingi cum *S. Hieronymo* Ecclesiæ Doctore jusserit, sinistrâ manu Ecclesiam gestantem, dexterâ verò, quâ scripsit, ingentem luminis splendorem evibrantem cum hac inscriptione: *Sancti Thomæ de Christo Scripta, à Christo Crucifixo confirmantur.* Sed perge, quæso, historiam Romanorum Pontificum, qui *Sixto V.* sub finem Sæculi decimi sexti in Sede Apostolica successerunt, seriem gestaque describere.

M. Post obitum *Sixti V.* in throno Apostolico tres Romani Pontifices *Urbanus VII. Gregorius XIV. Innocentius IX.* continuâ serie sederunt, sed cùm eorum Pontificatus brevissimus fuerit, paucis itidem verbis illorum Gesta complectemur. Et primò quidem, postquàm *Sixto V.* solemni ritu parentatum fuisset, Cardinales *Joannem Baptistam Castaneum*, patriâ Romanum, Tituli Sancti *Marcelli* Presbyterum, elegerunt in Romanum Pontificem, dictum *Urbanum VII.* moribus castissimum, victu & potu temperantem, ingenio mitem, prudentiæ, justitiæ, religionisque commendatione mirabilem. Magnam quidem toti Ecclesiæ lætitiam attulit hæc electio, sed in tam secunda omnium admurmuratione, tantoque plausu, improviso, ante coronationem suam morbo correptus ille Pontifex, ad coronam immortalem à Deo vocatus, migravit ex hac vita quinto Kalendas Octobris anni MDXC. ætatis suæ anno LXXVIII. Pontificatûs die XII. Mortem lætus adspexit *Urbanus VII.* gratiasque DEO egit, quòd ipsum opportuno tempore terris eriperet, quo de suscepto Pontificatûs onere rationem non esset redditurus. Omnia bona sua, etiam paterna, ad æstimationem aureorum triginta millium, Sodalitati Beatissimæ Virginis Annunciatæ, in Conventu Minervitano Fratrum Prædicatorum erectæ in Dotes pauperum & calamitosarum Virginum, legavit. Ægrè tulerunt omnes gravissimam hujus Pontificis, quem Deus terris tantùm ostentare voluit, jacturam, & de quo verè dici potest, quod de Sancto Pontifice *Cornelio* affirmat Sanctus *Cyprianus*, Episcopus & Martyr, his verbis: *Non iste ad Episcopatum subitò pervenit, sed per omnia Ecclesiastica officia promotus, & in divinis administrationibus Dominum sæpè promeritus, ad Sacerdotii sublime fastigium cunctis religionis gradibus ascendit.* Hujus defuncti Summi Pontificis *Urbani VII.* laudes *Pompejus Ugonius* celebravit Oratione funebri habita ad sacrum Cardinalium Collegium in Basilica Vaticana, in qua præter benè multa, quæ prædictum Pontificem maximè commendant, hæc de eo habet: *Quas ille* (seu Urbanus VII.) *tam brevi tempore ingentis gloriæ fulgurationes emisit? Quas significationes dedit optimæ de Pontificatu administrando voluntatis? Quantam in spem hanc in Urbem, cunctam Italiam, Nationes omnes erexerat? An ille assumpsit sibi honorem, & non accessit vocatus à DEO tanquam Aaron? An tam sublimi fastigio elatus hominem esse se oblitus est? quantum in summa potestate retinuit modum? qua modestia familiam instituerat? quam parum carni & sanguini tribuebat? quàm nihil penitùs pristinos mutaverat mores? Manebat Principi, quæ privato humanitas. Jam aditum ad se, etiam infimæ de plebe hominibus aperuerat, jam ab subveniendum egentibus manum porrexerat, jam virtuti, doctrinæ, honestisque laboribus præmia ostendebat. Quid illa majora & publica magis, quanta celeritate, quanto ardore animi complexus erat? Dissidentium Christianorum Regnorum arma pacare, subjectis parcere, superbos debellare, Religionem amplificare, tueri justitiam, misericordiam exaltare. O Consilia præclara! O dignas Christi Vicario cogitationes! &c.* Hanc Orationem à *Pompejo Ugonio* habitam in Funere *Urbani VII.* integram edidit *Augustinus Oldoinus* Societatis JESU in suis Additionibus ad Opus *Ciaconii* de Vitis Romanorum Pontificum Tomo IV. Post obitum *Urbani VII.* electus est in Summum Pontificem *Nicolaus Sfondratus*, Mediolanensis, Presbyter Cardinalis Tituli Sanctæ *Cæciliæ*, castissimæ vitæ laude, & Christiana modestia spectatissimus, qui *Gregorii XIV.* nomen sibi sumpsit, & confestim ad conservandam in Galliis periclitantem Catholicam Religionem omnem curam ac sollicitudinem adhibuit. At enim, Calvinistarum Hæresis, quæ sub Galliarum Regibus *Francisco I. Henrico II. Francisco II. Carolo IX.* & *Henrico III.* quadantenùs compressa ac cohibita fuerat, mortuo tandem *Henrico III.* absque mascula prole, tantos sibi spiritus, ac tantam arrogantiam sumpsit, ut brevi de Catholica Religione in Galliis conclamatum iri speraret. Sicut autem aquæ impetus saxorum, lignorumve oppositu diu retentus ac retardatus, si fortè tandem quæ obstabant, aut sublata, aut perrupta & disjecta sunt, multò major ac vehementior esse consuevit; ita Hæreticorum

corum Calvinistarum omnia in Galliis turbare cupientium factio, quos ad id tempus legum ac Regum terror tanquàm victos frœnatosque tenuerat, fractis postremò repagulis, furere ac bacchari per nobilissimum Regnum, & in summa impietate summam licentiam nacti, divina humanaque omnia cædibus & incendiis miscere cœperunt: Augebat Catholicorum in Galliis timorem potentia *Henrici Borbonii*, Navarræorum Regis, qui in Calviniana hæresi natus & educatus eam totis viribus propagare hactenùs tentaverat, ac subindè grave imminebat periculum, ne, si semel Galliarum Regno poteretur, illam impunè grassari permitteret, suoque foveret patrocinio. Eo zelo servandæ Catholicæ Religionis accensi hi, qui contra *Henricum Borbonium*, Navarræorum Regem, erant fœderati, quique *Carolum Borbonium*, Patruum Regis *Henrici III.* Regem Galliarum salutaverant hujus nominis *Decimum*, palàm declaraverunt, Gallos non posse tutâ conscientiâ ipsum *Henricum Borbonium*, aliumve Principem fautorem Hæreseos, in Regem admittere, quòd evidens perfidiæ & subversionis Catholicæ Religionis & Regni immineret periculum. Quin, & illos Martyrii palmam consecuturos significârunt, qui *Henrico Borbonio* ad sanguinis usque profusionem resisterent, eumque à Regio throno arcerent. Hinc enatum intestinum ac domesticum bellum, commissa multa prælia, multa cæsa hominum millia, totaque Gallia gravissimo incendio conflagravit. His malis, quæ in dies ingravescebant, remedium afferre, & Calvinianam Hæresim, multorum capitum hydram, quæ non paludem aliquam Lernæam, sed potentissimum & opulentissimum Galliarum Regnum inficiebat, penitùs exscindere volens *Gregorius XIV.* consultiùs esse duxit, ut *Henrico Borbonio*, quem hæresi, quam necdum ejuraverat, patrocinaturum pertimescebat, aditus ad solium Regium præcluderetur. Eam ob rem in auxilium fœderatorum contra *Henricum Borbonium* non solùm exercitum misit in Gallias, sed etiam Nuntium Apostolicum, *Marsilium Landrianum*, cum duplici Diplomate, quo omnibus Ordinis Ecclesiastici Viris præcipiebat, ut infra quindecim dies ab obedientia, & comitatu *Henrici Borbonii* recederent, sub pœna Anathematis, & si infra alios quindecim dies eum non deseruissent, sub pœna exauctorationis & privationis Dignitatum ac Beneficiorum: ipse verò *Henricus Borbonius*, uti Hæreticus & Relapsus, excommunicatus denuntiabatur, omnibusque Regnis & Ditionibus privatus. Verùm, his turbis in Gallia excitatis, quas nec *Gregorius XIV.* nec *Innocentius IX.* ejus successor, quorum brevissimus Pontificatus fuit, sedare ac componere haud potuerunt, finem tandem imposuit *Clemens VIII.* Pontifex Maximus, & *Innocentii IX.* Successor. Eo quippe sedente Pontifice, Deus Optimus Maximus, qui vulnerat & medetur; percutit, & manus ejus sanat; qui mortificat & vivificat; qui deducit ad Inferos & reducit; pro paterna sua misericordia Gallos quidem ad tempus castigavit, sed morti non tradidit eos. Respexit ad lacrymas, ad jejunia, ad eleemosynas, ad preces Ecclesiæ suæ, & cor Galliacum Regis *Henrici IV.* quod habebat in manu sua, ad fidem Catholicam, & Ecclesiæ Romanæ Communionem convertit. Professionem Catholicæ Fidei ab *Henrico IV.* Rege factam, ejus ejurationem Calvinianæ Hæreseos, & obedientiam Sedi Apostolicæ per Oratores præstitam, cùm suscepisset *Clemens VIII.* Regem ab Hæresi & Censuris absolutum in Communionem Ecclesiæ Romanæ admisit, indèque perstrepentes omnes in Gallia tumultus composuit ac placavit, sicut mox, agendo de Pontificatu *Clementis VIII.* latiùs ostendemus. Sedit *Gregorius XIV.* menses dumtaxat decem & dies decem, obiitque die xv. mensis Octobris anni MCXCI. ætatis LVII. Pileum rubrum Cardinalibus ex Ordinibus Regularium assumptis concessit. Constitutiones perutiles edidit, ac res præclarè gessit Summus ille Pontifex, quæ legi possunt in Oratione, quam in ejus Funere ad Cardinales habuit *Vincentius Blasius Garcia*, quamque *Augustinus Oldoinus* edidit in suis Additionibus ad *Ciaconium*.

Post obitum *Gregorii XIV.* summo omnium Cardinalium consensu electus est in Romanum Pontificem *Joannes Antonius Fachinettus*, patriâ Bononiensis, morum integritate, eruditione & civili prudentiâ præstantissimus, & Tituli Sanctorum Quatuor Coronatorum Presbyter Cardinalis. Ea, quæ in Pontificatu memoriâ digna gessit *Innocentius IX.* latè, juxta ac eleganter prosequitur *Benedictus Justinianus* Societatis JESU, qui in ejus Funere peroravit, & ex cujus Oratione, quæ extat in *Oldoini* Additionibus ad *Ciaconium*, pauca hic referre sat superque sufficiet. *Pontificatus Innocentii*, inquit, *brevis quidem fuit, sed Sacerdotii gloria non vulgaris. Nam cùm probè intelligeret, hoc à se novum Pastoris munus efflagitare, cùm ut populos sibi subjectos leniter benignèque tractaret, tum ut vera Religionis, Christianæque fidei septis aut abductas oves revocaret, aut aberrantes suis, si opus esset, humeris elatas, ad ovile perduceret; nihil antiquiùs habuit, quàm ut laxatis Populo Romano liberaliter nuper impositis vectigalibus, de Barbaris ad fidem convocandis, deque Hæreticorum perfidia tollenda piè ac sapienter cogitaret, neque cogitaret solùm, sed re ipsa perficere aggrederetur. Siquidem & Japoniorum Ecclesiam impii ac nefarii Tyranni immanitate vexatam, sua liberalitate mirificè recreavit, & Byzantinum Collegium, sive Turcarum conversioni, sive Christianorum institutioni ac solatio jam pridem animo destinatum, tantùm non instituit ac fundavit. Mitto quæ de rebus Gallicis ad seditiones sedandas & civiles Controversias componendas sapienter; ad sublevandam jam propè profligatam Religionem piè; ad pristinam & avitam fidem atque doctrinam revocandam aptè; ad perduelles, & divini humanique juris prædones, atque Archipiratas vel fallendos, vel opprimendos, callidè atque ingeniosè excogitabat &c.* Sed hæc præclarè gesta, & alia utilissima Ecclesiæ consilia, quæ mente volvebat *Innocentius IX.* mors intercepit, & optimum illum Pontificem, cùm duos tantummodò menses in Cathedra Sancti Petri sedisset, rapuit die xxx. mensis Decembris anni MDXCI.

D. Ex ea trium Romanorum Pontificum *Urbani VII. Gregorii XIV.* & *Innocentii IX.* præmatura & inopinata morte facilè intelligo, nihil humanis in rebus firmum, nihil stabile, nihil diuturnum reperiri posse, nosque his exemplis inter-

interdum à DEO admoveri, terram nobis, non pro domicilio, sed pro diversorio datam, hanc, quæ vita dicitur, non tam vitam esse, quàm iter ad Vitam; in Cœlo, non in terra, nobis spem defigendam ac collocandam. Agitat quippe Deus omnia arbitratu suo, & quæ solida ac firmis nixa radicibus putantur, ea momento temporis vertit, ludens in Orbe terrarum. Sed absolvamus, si placet, seriem & Historiam Summorum Pontificum, qui Sæculo decimo sexto Ecclesiam Romanam gubernârunt.

M. Seriem Summorum Pontificum, qui Sæculo decimo sexto Sedem Romanam tenuerunt, claudet *Clemens VIII.* anteà dictus *Hippolytus Aldobrandinus*, patria Florentinus, Tituli *Sancti Pancratii* Presbyter Cardinalis, qui in Pontificiam Cathedram evectus est tertio Kalendas Februarii anni MDXCII. Inter cætera, quæ summa cum laude in Pontificatu gessit *Clemens VIII.* tria potissimùm commendatione digna ab Historicis referuntur, quæ hic inserere debemus. In primis, contemplans Summus ille Pontifex graves ac diuturnas Christianæ Reipublicæ calamitates, sed præcipuè luctuosum statum nobilissimi & florentissimi Galliarum Regni, quod tot jam annos bellorum civilium serie ita & ab alienis & à suis vexabatur ac diripiebatur, ut de eo verè dici posset, quod scriptum est apud Prophetam: *Residuum erucæ comedit locusta, & residuum locustæ comedit bruchus, & residuum bruchi comedit rubigo*; misertus, inquam, *Clemens VIII.* Galliarum Regni, quod summa rerum perturbatione, & omnium malorum acerbitate conflictabatur, Decretum edidit, quo ad placandum Deum, & ejus opem impetrandam, statuit perpetuam sine intermissione Orationem quadraginta Horarum publicè in Urbe certis Ecclesiis & præfinitis diebus celebrari, ea servata Ecclesiarum & temporis distributione, ut, diu noctuque, quavis hora, toto vertente anno, juges in conspectu Domini orationes piæ animæ in tam gravi Ecclesiæ necessitate funderent possent. Tentavit quidem *Clemens VIII.* sub exordium Pontificatus sui *Henricum IV.* de cujus sincera ad fidem Catholicam conversione dubitabat, à successione ad Regium Galliarum solium deturbare, aliumque Principem, qui verè Catholicus esset, ejus loco constituere. At posteà, re maturiori examine perpensa, & à *Jacobo Perronio* Ebroicensi Episcopo, & *Arnaldo Ossato*, Regis *Henrici IV.* Oratoribus, qui deindè ad Cardinalitiam dignitatem provecti fuerunt, exoratus Pontifex, diu optatam Absolutionem ob Hæresi & Censuris concessit Regi Galliarum *Henrico IV.* præmissis tamen sexdecim conditionibus, quas ex *Henrico Spondano* ad annum MDXCV. Num. IX. excerptas hic subjiciam. *Primò, ut Procuratores jurarent Regis nomine, se Sanctæ Sedis & mandatis Ecclesiæ parituros. Secundò, coram Pontifice Calvinismum, aliasque omnes Hæreses ejuraturos, ac professionem Fidei ei tradituros. Tertiò, quòd Rex in Principatu Bearnensi Religionem Catholicam restitueret, Catholicos Episcopos in eo nominaret, & quousque antiqua bona eis redderentur, de suo eis largiretur, quo se pro dignitate sustentarent. Quartò, ut intra annum Principem Condæum è manibus hæreticorum educeret, & in Catholicorum reponeret, à quibus in Religione Catholica & Christiana pietate educaretur. Quintò, Concordata cum Sede Apostolica tam in Beneficiorum nominatione, quàm in omnibus aliis integrè servaret. Sextò, Concilium Tridentinum promulgandum curaret, & servandum in omnibus, iis exceptis, quæ citra publicæ tranquillitatis perturbationem, aut similes considerationes, executioni demandari non possent. Septimò, nullum hæreticum, aut de hæresi suspectum, ad Episcopatus, aut Monasteria, & alia Beneficia Ecclesiastica nominaret. Octavò, præcipuo loco haberet, & in patrocinium susciperet personas Ecclesiasticas, neque eas ab aliis opprimi aut vexari, eorumve bona retineri pateretur. Nonò, si quæ bona aut Castra Ditionis Ecclesiasticæ, beneficii profani titulo cuiquam sive Catholico sive hæretico data essent, revocarentur, & Ecclesiæ restituerentur. Decimò, Rex facto dictoque, ac præcipuè in dispensatione honorum & dignitatum, ostenderet Catholicos sibi præcipuo loco esse, omnesque intelligerent percupere ipsum solam Catholicam Religionem in ipsius Regno vigere. Undecimò, legitimo impedimento cessante, quotidie Rex Coronam Beatissimæ Virginis, quarta quaque Feria Litanias, singulis Sabbatis Rosarium ejusdem Virginis, quam pro Patrona sua in Cœlis assumeret, recitaret; jejunia, & cætera præcepta Ecclesiæ servaret; quotidie sacrum audiret, & Festis diebus Missæ solemni interesset. Duodecimò, in singulis Regni sui Provinciis, & in Principatu Bearnensi, unum Monasterium virorum & fœminarum Religionis Monasticæ, vel Mendicantium ex reformatis ædificaret. Decimò tertiò, saltem quater in anno peccata sua sacramentaliter confiteretur, & sacram Eucharistiam publicè sumeret. Decimò quartò, ratam haberet coram Legato, aut Nuncio in Franciam mittendo, abjurationem hæresum, professionem Fidei, & alia à Procuratoribus promissa, & ratihabitionis instrumentum ad Pontificem mitteret. Decimò quintò, ad Principes Catholicos scriberet, gratulans de sua reconciliatione cum Ecclesia Romana, ostendensque se in ea semper perseverare velle. Postremò, juberet Rex per universum Regnum gratias Deo agi pro tam insigni accepto ab eo beneficio.* His conditionibus constitutis, *Clemens VIII.* in Basilica *S. Petri* Regi *Henrico IV.* absolutionem eâ solemnitate concessit, quam in Cardinalis *Perronii* Relationibus, & in Annalibus *Spondani* ad annum MDXCV. Num. X. legere est. Accepti hujus beneficii magnitudinem agnoscens *Henricus IV.* Galliarum Rex, non solùm gratias DEO toto Regno agendas indixit, verùm etiam, litteris ad *Clementem VIII.* Pontificem Maximum officii & reverentiæ plenis, summum desiderium testatus est Romam advolandi, ut ad genua Pontificis provolutus, ei grates rependeret infinitas, obedientiam, quam debebat, præstaret atque exhiberet, & præstiturum se atque exhibiturum in perpetuum spondêret, nisi gravissimis distentus fuisset impedimentis. Tum verò tumultibus in Galliis omninò pacatis, omnique factione penitùs dissipata, confestim ad Regis *Henrici IV.* fidem & obsequium redierunt Proceres, Provinciæ ac Civitates, totaque Gallia diu desiderata pace potita est.

Ferventissimarum *De Auxiliis Divinæ Gratiæ* Concertationum inter doctissimos Ordinis Fratrum Prædicatorum & Societatis JESU Theologos

logos spectator & auditor esse voluit *Clemens VIII.* usque ut finiret, instituit Romæ Cardinalium & Consultorum Congregationem *De Auxiliis*, jussitque, ut ejusmodi Controversiæ ad mentem *S. Augustini*, Ecclesiæ Doctoris, expenderentur, ut videre est in Oratione, quam habuit Summus ille Pontifex die xx. mensis Martii anni MDCII. in prima Congregatione de Auxiliis coram eo celebrata, quæque his verbis concepta est: *Quamvis soli Deo, non autem ulli mortalium, actionum mearum tenear rationem reddere, placet tamen impræsentiarum consilii mei causam aperire; cur, inquam, hanc universam de Auxiliis Divinæ Gratiæ Controversiam ad mentem S. Augustini expendendam duxerim. Etenim S. Prosperum à Rufino hac in re consultum sapientissimè respondisse semper existimavi; si verè de his quæstionibus instrui desiderabat, sicut desiderare par erat, ipsis S. Augustini disputationibus cognoscendis curam impenderet, ut in confitenda DEI gratia defæcatissimam ac saluberrimam Evangelicæ Apostolicæque doctrinæ intelligentiam consequeretur. Quò factum est, ut Summi Pontifices Romani, mei Prædecessores, Zosimus, Bonifacius, Cælestinus, Leo, & Hormisdas S. Augustini doctrinam contra Pelagianos ita laudaverint, ut illius Scripta, quæ intra Gallias à novis Pelagianæ Hæresis sectatoribus reprehendebantur, consultò approbaverint. Quemadmodum enim isti credebant, si omnia authoritatum munimina posse convellere, si hanc pastoralis speculæ validissimam turrim crebra Pelagiani arietis illisione pulsavissent, ita illi considerantes sanctissimum Virum sapientissimè Pelagianorum versutias deprehendisse, & machinas omnes, quibus gratiæ divinæ virtutem effringere & contere moliebantur, copiosè in multis voluminum disputationibus destruxisse & funditùs evertisse, illius doctrinæ argumentis adversùs hujusmodi pestem semper usi sunt. Adeò certè, ut Bonifacius Prædecessor meus, cùm esset doctissimus, adversùs libros tamen Pelagianorum Beati Augustini Episcopi responsa semper poposcerit. Quos si ego in definiendis his quæstionibus imitarer, id & rationi congruum, & Deo acceptum fore ratus sum: quippè, dum potestatis auctoritate mihi cum illis communi cælitus à Deo concessa utor, & eisdem cum illis vestigiis insisto, & ex eodem fonte, jure hæreditario, defæcatissimam & saluberrimam Evangelicæ Apostolicæque doctrinæ intelligentiam hauriri volo, & eam, quæ ab illis accepi, hæreditariam, Posteris meis relinquo, justissimam Deo facti mei rationem reddam. Quibus omnibus accedit, ita Sanctum Augustinum omnes difficultates, quæ vel à Pelagianis & eorum sectatoribus tunc movebantur, vel poterant moveri possent, penetrasse & explicuisse: & ita illorum omnia Sophismata dissolvisse, ut nihil hac nostra tempestate de Gratia Dei in Controversiam vertatur, quod à Sancto Augustino non fuerit olim jam copiosè pertractatum. Vanum est enim, quod à nonnullis dicitur putari, præsentes quæstiones esse recentes à Theologis Scholasticis excogitatas; cum nihil contra Divinæ Gratiæ necessitatem & virtutem à recentioribus quibusdam nunc afferatur, quod à Pelagianis & Semipelagianis olim allatum non fuerit: nihil etiam adversùs illos pro ejusdem Divinæ Gratiæ virtute atque efficacia & necessitate dici oporteat, quod S. Augustinus ante mille ferè & ducentos annos non docuerit. Etenim celebrem illam distinctionem, qua veteres Theologi gratiam partiti sunt in sufficientem & adjuvantem seu efficacem, ex doctrina S. Augustini desumptam fuisse, apparet ex libro de Correptione & Gratia, ubi expressè dicit, adjutoria Divina ita distinguenda esse, ut aliud sit adjutorium, sine quo aliquid non fit; & aliud, quo aliquid fit. Undè, inquit, primo homini, &c.* Hanc *Clementis VIII.* Orationem hìc inserere necessarium esse duxi, ut indè intelligeres, quanto studio Summus ille Pontifex addictus esset doctrinæ Sancti *Augustini*, & quàm vehementi desiderio teneretur hisce de Auxiliis Divinæ Gratiæ Controversiis in Congregationibus de Auxiliis coram se habitis ultimam diem imponendi, quas tamen morte præventus suspensas, ac Theologis salvâ & inculpatâ fide hinc indè disputandas permisit. Quam verò in partem propenderit Summus ille Pontifex, sat superque produnt tum illius Scriptum super his Controversiis datum, tum Acta celeberrimæ Congregationis, quæ Romæ in Bibliotheca Angelica Eremitarum S. Augustini, & Lutetiæ Parisiorum in Bibliotheca Colbertina MSS. servantur, quæque nuperrimè à nostro *Jacobo Hyacintho Serry*, Doctore Sorbonico, in publicam lucem edita sunt, tum denique Acta nostri *Thomæ de Lemos*, quæ iisdem paucis abhinc annis publici juris fecit doctissimus Canonicus Regularis in Galliis Congregationis *S. Genovefæ*. Sed his missis, certissimè constat, *Clementem VIII.* Pontificem Maximum, Fratres Prædicatores, & Patres Societatis JESU, incolumi semper amicitiâ, & charitate sartâ tectâ jugiter perseverantes, inter se disputantes, singulari amore ac benevolentiâ fuisse complexum. Dominicanos multis beneficiis sibi devinxit, Beatos *Raymundum & Hiacynthum* ejusdem Ordinis in Sanctorum numerum adscripsit. Beatum *Ambrosium* Senensem ejusdem Ordinis, Martyrologio Romano inseribi jussit, *Agneti à Monte Politiano*, Virgini, quæ eumdem Ordinem professa est, sacros honores decrevit. Quanto autem affectu Patres Societatis JESU complecteretur *Clemens VIII.* probant impensa universæ societati beneficia, & *Stanislao Kostka*, Polono, ejusdem Societatis alumno, sacri sanciti honores: probat *Toleto*, ac *Bellarmino* ejusdem Societatis, non ad Principum gratiam, sed sponte sua, atque intimo cordis ac voluntatis affectu, delata à Summo illo Pontifice Purpura: sed longè feliciùs probat paterna illa, verèque Pontificia sollicitudo, qua Societatem JESU è Gallia pulsam restitui curavit, & animum Regis *Henrici IV.* qui de restituenda Societate sæpè rogatus, assensum præbere noluerat (ut videre est in ea Epistola, quam Christianissimus ille Rex ad suum Oratorem in Curia Romana Ducem *De Luxembourg* scripsit die XVII. mensis Augusti anni MDXCVIII. & in Documentis ad Historiam Cardinalis *De Joyeuse* spectantibus, quæ à Clarissimo Viro *Auberio*, Senatus Galliarum Advocato, publicæ luci data sunt anno MDCLIV.) precibus ac repetitis officiis repugnantem, inquam, Regis *Henrici IV.* animum ita flexit, & exitu adeò secundo devicit *Clemens VIII.* ut Patres Societatis JESU non modò in *Henrici IV.* gratiam redierint universi, verùm etiam insuetis Regiæ munificentiæ monumentis supra votum aucti fuerint, sicut jam in primo Colloquio obiter observavimus.

Postremò, plurimum commendari debet summa illa vigilantia, quâ *Clemens VIII.* toto sui Pontificatûs tempore multa pro bono Ecclesiæ regimine infatigabili zelo peregit. Sacrorum Bibliorum Editionem *Sixti V.* authoritate adornatam perfici, & castigatissimam prodire satagit. Indicem librorum prohibitorum à *Pio IV.* promulgatum, cum supplemento; Pontificale Romanum, & Cæremoniale Episcoporum, auctoritate sua recognita & emendata, approbavit, & Vaticania Typis excudi jussit. Opinionem de Confessione per litteras absenti Sacerdoti factâ, & Absolutione ab eodem absente datâ, damnavit Summus ille Pontifex, ut ad minus falsam, temerariam, & scandalosam, ac districtè vetuit, ne deinceps publicè, privatisque Lectionibus & Concionibus, quasi unquam aliquo casu probabilis, defenderetur; cùmque, post hujus Pontificii Decreti evulgationem, *Franciscus Suarez*, insignis Societatis JESU Theologus, 3. part. disput. 21. sect. 4. scripsisset, corporalem præsentiam pœnitentis & confitentis cum Sacerdote absolvente non esse essentialem Pœnitentiæ Sacramento, Censurâ à *Clemente VIII.* notatus est, sicut refert *Isambertus*, Doctor Sorbonicus in Tractatu de Pœnitentia, Disputatione 18. Art. 7. his verbis: *Die 18. Augusti anno 1605. Sanctissimus decrevit ex Tomo quarto Patris Suarez, Jesuitæ in 3. par. Divi Thomæ Disputationem vigesimam primam de Confessione Sacramentali, cui titulus est: Utrum de necessitate Confessionis sit, ut Pœnitens Sacerdoti absenti immediatè & per ipsum revelet peccata sua? totam esse amovendam, nec aliam esse subrogandam.* Hic tamen obiter advertere debes, hoc decretum, cujus mentionem facit *Isambertus*, non fuisse datum sub *Clemente* VIII. sed sub *Paulo V.* ejus Successore, die XIV. mensis Junii anni MDCV. Cùm enim doctrinam de Confessione per litteras & Internuntium factâ proscripsisset *Clemens* VIII. velletque *Suarezius* in posteriori Operum suorum Editione banc doctrinam speciosis expositionibus emollire, & ostendere opinionem suam eo telo petitam minimè fuisse, meruit sub *Paulo* V. Pontifice Maximo fulmen secundum, ut videre est in hocce Decreto, quod ad Facti hujus historici veritatem magis illustrandam integrum hic subjicere non abs re erit.

Feriâ V. die 14. Julii 1605. in generali Congregatione Sanctæ Romanæ & universalis Inquisitionis habita Romæ in Palatio Apostolico, in Monte Quirinali, coram S. D. N. Paulo V. ac Illustrissimis & Reverendissimis DD. Cardinalibus, contra hæreticam pravitatem generalibus Inquisitoribus, proposita causa Patris Francisci Suarez Jesuitæ, & consideratis his, quæ scripsit Tomo 4. in 3. part. S. Thomæ sectione 4. disp. 21. interpretando Decretum felicis recordationis Clementis Papæ VIII. *die 20. Junii 1602. quo damnavit hanc propositionem, videlicèt, licere per litteras, seu Internuntium, Confessario absenti peccata Sacramentaliter confiteri, & ab eodem absolutionem obtinere: ac etiam maturè discussis his, quæ idem P. Suares adduxit in defensionem suæ interpretationis: auditis votis Illustrissimorum Dominorum Cardinalium, Sanctissimus decrevit, dictam interpretationem non subsistere, & ideò amovendam esse ab ejus libris, juxta* Decreta allàs *facta à felicis recordationis Clemente Papa* VIII. *de quibus in actis Sancti Officii.*

Regularem Disciplinam in Religiosis Ordinibus collabentem instauravit *Clemens* VIII. eorumque Privilegia circa administrationem Sacramenti Pœnitentiæ tempore Paschali, quæ Parochi in Belgio violare attentabant, confirmavit, sicut & Constitutionem *Gregorii* XIII. quâ prohibetur Fratribus Prædicatoribus, ne favore cujuscumque personæ extra Ordinem constitutæ ad honorum gradus aditum sibi patefaciant. Quæ Sanctissima lex, omnem ambitioni & Procerum commendationibus viam præcludens, utinam in Ordine nostro jugiter observetur! Græcorum, Japoniorum, Sinarum, & Indiarum Orientalium Gentium saluti consuluit *Clemens* VIII. Pro Natione Scotiæ Collegium Romæ fundavit, Viros eruditos fovit, & beneficiis cumulavit, ac tandem tempore Jubilæi anni millesimo sexcentesimo multa admirandæ pietatis exempla ac documenta dedit Religiosissimus ille Pontifex, quæ *Henricus Spondanus* ad annum MDC. Num. II. describit his verbis: *Advehisse quoque Romam, dum anno* MDC. Jubilæum celebraretur, *Turcas aliquos, tradunt, & baptismum suscepisse: plurimosque hæreticos, qui curiositate videndi ducti (inter quos etiam fuisse dicitur* Fridericus *Dux Wirtembergicus) consideratis sanctis operibus, quæ passim fiebant, ac præcipuè Clementis* VIII. *qui pedes peregrinorum lavabat, tergebat, & osculabatur, egenos pecuniis sublevabat, accumbentibus ministrabat, Confessiones audiebat, omnes consolabatur, singulis benefaciebat, Ecclesias frequentissimè visitabat, & Cardinales, aliosque Prælatos, ac Principes & Proceres Romanos ad eadem præstanda verbo, & exemplo egregiè invitabat: his, inquam, consideratis non pauci ex eisdem hæreticis à curiositate in admirationem rapti, deposita omni iniqua & inepta ministrorum suorum criminatione, quòd Pontifex sit Antichristus, & Roma Babylonia, ejuratâ hæresi, fidem Romanam amplexi sunt. Inter quos Stephanus Calvinum, pestilentissimi illius Hæresiarchæ affinis, qui posteà Ordinem Carmelitarum Discalceatorum ingressus, multa in eo pietatis & in ministeriis eis creditis prudentiæ opera exhibuit, ac demum felici exitu vitam terminavit.* Sedit Clemens VIII. annos tredecim cum triginta tribus diebus, & meritis, quàm annis longè cumulatior, cùm vixisset annos sexaginta novem, in Cœlum migravit quinto Nonas Martii anni millesimi sexcentesimi quinti. Sed hactenùs satis dictum sit de Summis Pontificibus, qui Sæculo decimo Romanam Ecclesiam gubernârunt.

D. Me, patriâ Romanum, valdè in primis oblectabat Romanorum Imperatorum, & Summorum Pontificum, qui Romæ sederunt, Historia, cum qua nequit alterius Gentis, aut magnitudine aut pulchritudine, aut Majestate, aut loci Sanctitate, omnisque generis illustrium exemplorum copiâ & varietate contendere Historia. Certe, quantum voluptatis & utilitatis ex assiduo Historiæ studio percipiatur, facilè nunc experior, quippè qui illius ope ac beneficio ea, quæ in præteritis Sæculis gesta sunt, parindè modò calleo, ac si omnibus ætatibus vixissem, omnes regiones perlustrâssem, omnibus publicis consiliis interfuissem, & omnia, quæ unquam in retroactis Sæculis contigerunt, præsens spectâssem atque annotâssem. Cùm igitur, juxta Poëtam, *trahit sua quemque voluptas,* ipse

ipse deinceps totus incumbam studio Historiæ, quæ facilitate omnes ellicit, aures teoet, enimos mulcet, & à que si quis abhorrere se dicat, parùm est, quin se Berbarum hominem quidem esse fateatur. Quid eoim aliud est, meâ quidem sententia, Barbarorum ritu vivere, quem in Historie Sacta, Ecclesiastirâ, ac Prophenâ, cujus studium cordato cuique tot nomioibus longè antiquissimum debet esse, peregriuum & hospitem esse, eut rûdem ac tyronem velle consenescere?

M. Rectè quidem & sppositè dicis. Nam si nulle Gens est, quentumvis remotissima, quæ non in rebus Gestis Romanorum Pontificum, & Imperatorum cognoscendis plurimum operæ etque stodii collocet, quid te, sodes, facere oportet, qui Romæ vivis, qui è Romeno cælo spiritum ducis, qui tot entiquæ virtutis, evitæ pietetis, ac msjestatis mônumenta quotidie intoerie, & quacumque ingrediaris intra hujus Urbis mœnia, in sacram aliquam historiam vestigium ponis? Au, dum tam multos ingeoiosos & eruditos homines, iu remotissimis gentibue natos, tam lenginqua itinere suscipere, rantos sumptus facere, tam multis se laboribus ac periculis expouere cetnimus, ot Rumam videant, quòd ita judicant, se meliùs ec perfectiùs Historiam Ecclesiasticam ac prophaoam intellecturos, si ipsum Urbis situm, ipsa mœnie, ipsas veterum etcuum. trophæorum, templorum quamvis leceras & disjectas reliqoias, ipsos tot olim oobilitatos victoriis colles, sacras Basilicas, veteres Cryptas, Martyrium sepulchre, & alia sexcenta id geuus mooumenta proptiis oculis iuspexerint; soli Romani, quibus hæc omnie in oculos assiduè occurtunt, negligent tam utilem, tam jucondam ac fructuosam cognitiooem rerum, quibus, velut deliciis, Doctorum hilarantur epulæ, Præsulum convivia coodiuntut, & omnes, qui Historiæ tam Ecclesiasticæ, quem prophanæ sunt studiosi, maximâ voluptate pascuntur. Certè, quàm gloriosum fuit Romanis Pontificibus tot res ed perpetuum Reipublicæ Christianæ decos ac ornamentum præclarè gessisse, eot iu earum partem venisse, vide, ne tibi tem turpe sit, si quorumdem eliorum sequutos exemplum, otio iodulgeas, & immortalie Romauorom Pontificum Gesta ne primoribus quidem labiis deguttare curaveris. Sed opus oou est, ot tibi jem in Historiæ Ecclesisticæ stedio spontè curreuti calcarie eddam. Fiuem itaque præsenti Colloquio imponamus, aliud postridiè habituri de etroribos & Hæresibus, quæ Sæculo Ecclesiæ decimo sexto variis io locis fruticantes gravissima Ecclesiæ Cetholicæ damna intulerunt.

COLLOQVIVM III.

De erroribus & Hæresibus, quæ Seculo decimo sexto variis in locis enatæ Ecclesiam Catholicam miserum in modum dilacerarunt.

D. QUortùm amabo, charissime Magister, te solito mœstiorem video? qoid sibi voluut istæ lacrymæ, quibus te cooficis? oupquid tot calamitates, quibus Sæculo decimo sexto fuit afflicta Ecclesia gravissimis Hæresum egitata procellis, te ad lacrymandum provocant? cedò, si placet, causam doloris tui, ut officium meum tibi, à quo persæpè meo in luctu fui amantissimè confirmatus, vicissim in tuo tristissimo cesu exhibere possim.

S. Si piæ reputantur hæ lacrymæ, ques in obitu majorum suorum virtutute præstantium profundunt illi, qui cum eis conjunctè amanterque vixerunt, quantò magis piæ, justæ ac sinceræ ceoseri debent illæ lacrymæ, quas ab oculis meis elicit amantissimi Patris mei, Reverendissimi *Antoniei Cloche*, totius Otdinis Fratrùm Prædicatorum Generalis Magistri, inopinata mors, quæ heri die vigesimâ sextâ Februarii anni MDCCXX. eo me dolore perculit, qui omnem consolationem vincit. Quid autem in tam gravi jactura aliud agere possum, quàm ut modis omnibus tester dolorem meum, & quod vitæ reliquum est in mœrore ac lacrymis transigam, orbatos ac destitutus Patre post hominom memotiam optimo, qui licèt eò progressus essi ætatis, ed aonum scilicet nonagesimum tertium, ut à viis, tanquàm ex erbore fructus, non per vim evulsus, sed suo tempore ipsâ maturitate collapsus videatur, illius tamen mors eò me ecerbiori dolore affecit, quò ejus vite diuturoior & mihi & omuibus utilior vise sit, illoque meliorem Patrem nemo nostrûm aliquendo visurus sit, nec parem unquam posteri nostri siot hebituri. Collegeret quippè Reverendissimus Pater *Aetonines Cloche*, oetione Gallus, summa omnia, ex quibus undique perfectus, & detractis quibuscumque vitiis, Præpositus Generalis cumulari debet, eeque sapientiâ ac felicitate Prædicatorum Ordinem per triginta quatuor ennos reait, ut ad summam rerom administratiooem natus esse videretur. Atque, ad leoiendum utcunque dolorem meum, ut ex singulis panca libemus, revoca, quæso, in memoriam tuam, cherissime Discipule, quæ fuerit illios in negotiis cùm publicis, tum privatis penitùs introspiciendis sagacitas ac perspicacia, quæ celeritas in extricandis, in pooderandis maturites, in gerendis cautio, in conficiendis diligentia, quæ Vis, quod animi robur iu sustineudis; quæ tenax & ademantina memoria, quâ omnie retroacti temporis negotia, singula, quæ illa spectere poterent, puncta, epices, minutissima quæque persequebatur, & quàm facilè præterite recordabator, tam ecutè cernebat præsentia, tam caurè future providebat. Mirifica felicis ejus ingenii indoles ite exculta erat præclaris tum humaniorum, tum severiorum

rum litterarum ſtudiis, ut ex tempore implicatiſſimos Theologorum nodos ſolvere & explicare ſoleret, quod ſæpiùs Romæ in ſolemnibus disputationibus patuit, in quibus de omni re, quæcumque ſe offerret, eleganter, accuratè & copiosè, dicebat; eâ facultate omnia propoſita argumenta reſumebat atque diluebat, tam ampla eruditione intimos Theologiæ fontes aperiebat, & reconditos antiquitatis theſauros reſerabat, ut omnibus admirationem moveret, ejuſque oratio non facta, ſed nata; non quæſita, ſed inventa; recitata de ſcripto, non ex uberrimo locupletis ingenii ac doctrinæ penu deprompta videretur. Tu ipſe in blandiſſimis ejus Colloquiis, quibus interdum fruebaris, ſuſpicere ſolebas ejus animi candorem, fuci & fallaciarum expertem, ingenuitatem ſermonis ſine verborum circuitu, doctrinam abſque ſupercilio, ſenectutem non languidam & inertem, ſed alacrem & actuoſam, cujus ætatem virilem non pœniteret; gratam ſimplicitatem, lautam tamen elegantiam in excipiendis, qui ad ſe ventitabant, Principibus; ſummam denique comitatem, affabilitatem, atque humanitatem, quæ tanta in eo erat, ut omnium horarum homo cuilibet vacuas aures patienter commodaret, verbis ornaret beneficia, omnium preces obviâ benignitate geſtiret antevertere, ſingulorum Poſtulata libenter cognoſcere, nihil juſta petentibus denegare, & ſi quid negare cogebatur, ea ſermonis uteretur lenitate, eoque humanitatis condimento deliniret, ut eos quoque, quibus negabat, æquos à ſe placatoſque dimitteret. Ea affabilitate, qua amabilior ne voto quidem fingi poterat, ea propenſiſſima de omnibus benè merendi voluntate, Regum, Principum ac Magnatum ſibi conciliavit benevolentiam, multitudinem verò, cujus erat in oculis, fecit omninò ſuam, & omnium Fratrum ſuorum corda ac voluntates ita ad ſe rapuit, ut vix unus uni carior ſit, quàm ille eſſet his omnibus, quorum curam ei Deus crediderat. Quid? cæteræ virtutes, quales in eo, & quàm ſingulares fuerunt? Quis unquàm in acceptis beneficiis magnificentior fuit? Quàm ſumptuoſum Cardinalis *Hieronymo Caſanate*, de illo & de toto ſuo Prædicatorum Ordine benè meriti, Mauſoleum in Baſilica *S. Joannis* Lateranenſis excitavit, quàmve elegantem, & affabrè elaboratam ejuſdem Cardinalis Statuam, velut monumentum ære perennius, in veſtibulo inſignis apud Prædicatores Minervitanos Bibliothecæ Caſanatenſis erigi ac collocari curavit? Quid dicam de ſingulari ejus pietate quam etiamnum teſtantur Sacræ Ordinis Prædicatorum Virgines, ac multi Beati, quos ad illius preces, piamque ſollicitudinem, Beatorum ac Sanctorum faſtis adſcripſit Eccleſia, quos inter eminet Sanctus *Pius Quintus* Pontifex Maximus, cujus Corpus in Arca nitidiſſimo marmore adornatâ, ad implendum debitæ pietatis ſuæ officium, apud Baſilicam Sanctæ *Mariæ Majoris* repoſuit ille religioſiſſimus Ordinis Prædicatorum Magiſter, ut nihil in præſentia dicam de inſigni illa Statua, quam ex marmore altitudinis palmarum Romanarum XX. Sancto *Dominico*, Ordinis Prædicatorum Fundatori, in Templo Vaticano poſuit. Poſtremo, ut mittam alia bene multa, quæ non ſolum amplam ſatis ad dicendum ſuppeditarent materiem, ſed ſingula libros integros deſiderarent, nihil toto ac diuturno Præfecturæ ſuæ tempore antiquius habuit Reverendiſſimus Pater *Antoninus Cloche*, quàm ut tum Epiſtolis Encyclicis, tum Comitiis Generalibus, quæ Romæ, ac deindè Bononiæ celebravit, Diſciplinam Regularem ſartam tectam in ſuo Ordine conſervaret, eamque ſibi, conſtanti ac perpetua ratione videndi in ſe exprimeret. Hinc non mirum, ſi ſtatim ac ſibi ex hac vita migrandum eſſe ſenſit, nihil territus, mortem irretortis oculis adſpexerit, & omnem ſpem ſibi in divina bonitate & miſericordia conſtitutam eſſe oſtendens, Sacramenta Eccleſiæ ſummâ cum pietate, jam æternitatis Candidatus, ſuſceperit, & poſt brevem, ſed gravem ac piam ad ſuos Fratres, quos in ſuo ſinu geſtabat, habitam Concionem (quæ à me lacrymis perfuſo arrectis auribus audita, & ſtatim ſcripto conſignata, mox typis edita eſt) cum incredibili eorum omnium, qui aderant, Fratrum dolore, extremum Deo, quem unicè in vita dilexerat, ſpiritum reddiderit. Quod ubi percrebuit, quæ tum totius Urbis conſternatio, qui plangor omnium, quæ complorationes, quæ lamentationes fuerint, tute, Chariſſime Diſcipule, ſat ſuperque vidiſti & audiſti. Sed ô me infelicem! quanto mihi res ſecùs cecidit, quàm à principio cogitâram? Brevis enim hæc virtutum Reverendiſs. Patris *Antonini Cloche*, Patris mei amantiſſimi, commemoratio, quam mihi ſolatio & levamini fore ſperaveram, ea mihi pectus effodit, ea vulnus adegit altiùs, ea dolorem dolore cumulavit.

D. Eſt omninò difficilè, fateor, mortem Reverendiſſimi Patris *Antonini Cloche* non deflere, non graviter ferre, ſi tamen fas eſt aut flere, aut omninò mortem vocare, quâ tanti viri mortalitas magis finita, quàm vita eſt. Vivit enim adhuc, crede mihi, vivetque ſemper, atque etiam latiùs in memoria hominum, & ſermone verſabitur, poſtquàm ab oculis receſſit. Quin aſſerere non dubitaverim, nos ei potiùs gratulari debere, quàm lugere; qui a terram Cœlo, laborem quiete, mortalitatem immortalitate mutavit. Quod mortuus eſt, humanæ fragilitatis eſt; quòd ita mortuus, divinæ cujuſdam felicitatis. Bonum certamen certavit, curſum conſummavit, fidem ſervavit, eumque tandem Deus ex hoc inquieto ac turbulento ſalo, in illum, ut quidem ſpes eſt, placidiſſimum portum perpetuæ quietis ac tranquillitatis eduxit. Eâ ſpe recreati noſtrum debemus delinire dolorem, cui tempus ſenſim ſine ſenſu, ut fieri aſſolet, callum tandem obducet. Interim, noſtrum incipiamus Colloquium de Hæreſibus, quæ Sæculo decimo ſexto Eccleſiam exagitarunt, eaſque ſingillatim, juxta ordinem Chronologicum, expendamus.

M. Ordiemur à Lutherana Hæreſi, cujus Author fuit *Martinus Lutherus*, Islebii in Saxonia plebeis parentibus natus ſub finem Sæculi decimi quinti ſeu anno MCCCCLXXXIII. Litteris humanioribus imbutus, dumque ruri eſſet, ictu repentini fulminis in unum è ſuis ſodalibus immiſſi perterritus, Ordini Eremitarum Sancti *Auguſtini* anno ætatis ſuæ vigeſimo ſecundo in Cœnobio Erfordienſi nomen dedit, non quidem *libens & cupiens*, ut ipſemet ad Patrem ſuum ſcribit in

Præ-

Præfatione Libri *De votis Monasticis*, sed *terrore & agone mortis subita circumvallatus, emisit coactum & necessarium votum.* Laureâ Doctorali in Academiæ Wittembergensi donatus, ac Theologiæ Professor creatus, acer & vehemens in disputando, humanæque gloriæ percupidus, à Regia via, & tritis Theologorum semitis recessit, nactusque occasionem declamandi contra Indulgentias (quas *Leo X.* Pontifex Maximus, sicut in superiori Colloquio observavimus, ad perficiendam Fabricam Templi Sancti *Petri* Romæ, quam *Julius II.* inceperat, per Orbem Christianum prædicari jusserat) suos cœpit evomere errores, iisque magnam Germaniæ partem infecit.

D. Antequam referes errores *Martini Lutheri*, rem mihi gratissimam faceres, si eum nativis coloribus depingere velles, ut hoc pacto scire possim, quis & qualis fuerit ille Hæresiarcha; qui, sub specioso obtentu reformandi mores Ecclesiæ, tot ac tantas excitavit tragœdias, quibus ferè deque totum Orbem miscuit.

M. Quis & qualis fuerit *Martinus Lutherus*, sat superque prodant ea, quæ virulento calamo scripsit Opera, ex quibus palàm dignoscitur, eum fuisse subdoli & versipellis ingenii virum, Diaboli Discipulum, superbum, impudentem, maledicum, effræni libidini deditum. In primis apparet subdolum ac versatile *Lutheri* ingenium in ea Epistola, quam scripsit ad *Leonem X.* Pontificem Maximum, in qua, ut videre est apud *Ulembergium* in Vita *Lutheri* Cap. 2. summâ animi demissione sic Romanum illum Pontificem alloquitur Lutherus: *Beatissime Pater! prostratum me Beatitudinis tuæ pedibus offero cum omnibus, quæ sum, & habeo. Vivifica, occide, voca, revoca, approba, reproba, ut placuerit; Vocem tuam vocem Christi in te præsidentis, & loquentis agnoscam. Si mortem merui, mortem non recusabo.* Sed quàm fucato ac simulato animo hæc scriberet *Lutherus*, statim ipsemet declaravit in Responsione, quam scripsit contra librum, quem noster *Sylvester Prierias*, Sacri Palatii Apostolici Magister, in lucem emiserat. In ea quippe Responsione *Lutherus* in hæc impie verba, quæ loco mox è me laudato refert *Ulembergius*, contra Summum Pontificem, & omnes Cardinales prorumpit: *Quod enim mihi videtur, si sic pergit furor Romanistarum, nullum reliquum est remedium, quàm ut Imperator, Reges, & Principes, vi & armis accincti aggrediantur has pestes Orbis terrarum, remque non jam verbis, sed ferro decernant,* &c. paucis interjectis, subdit: *Si fures furca, si latrones gladio, si hæreticos igne plectimus, cur non magis hos magistros perditionis, hos Cardinales, hos Papas, & totam istam Romanæ Sedis colluviem, quæ Ecclesiam Dei sine fine corrumpit, omnibus armis impetimus, & manus nostras in sanguine istorum lavamus, tanquam à communi & omnium periculosissimo incendio nos, nostrosq; liberaturi.* Quæ verba *Lutheri* expendens ibidem jam à me citatus *Ulembergius* ait: *Conferat nunc inter se, qui volet, ista, quæ eodem anno & forsan eodem mense scripta sunt, Lutherum videbit ad pedes Pontificis humiliter prostratum, & supplices tendentem manus, illas ipsas, inquam, manus, quas secreto mentis desiderio in ejusdem Pontificis sanguine lavare cupiebat.* Has blasphemias voces omni procul dubio suggessit *Luthero* Diabolus, cujus ipsemet fatetur, se fuisse discipulum. Ait quippe in libro de *Angulari Missa*, *Diabolum nocte quadam eum à somno excitâsse, & ad scribendum contra Sacrificium Altaris suasisse.* Refert etiam *Cochlaus* in Actis & Scriptis *Lutheri*, solitum fuisse hunc Hæresiarcham dictitare, *se Diabolo familiarem esse, seque cum ipso plusquàm unum modium salis comedisse.* Quod etiam idem *Joannes Cochlaus* confirmat his verbis: *Sunt & alia non pauca hac de re argumenta, quòd etiam corporaliter visus quibusdam fuerit Dæmon cum eo,* seu Luthero, *conversatus.* In diaboli Schola edoctus *Lutherus*, millies in suis Scriptis nomen Diaboli inculcat, tanquam furiosus scribit, passim suam & superbiam & impudentiam ostentans. Quanto superbiæ typho tumidus esset *Lutherus*, facilè ex ejus verbis, & factis, quorum pauca hîc subjiciam, perspectum ac exploratum habere poteris. Pestiferum librum, quem *de Captivitate Babylonica* scripturivit *Lutherus*, his verbis concludit: *Audio paratas esse denuò in me bullas, & diras Papisticas, quibus ad revocationem urgear, aut hæreticus declarer. Quæ si vera sunt, hunc libellum volo partem esse revocationis meæ futuræ, ne suam tyrannidem frustrà inflatam querantur. Reliquam partem propediem editurus sum talem, Christo propitio, qualem hactenus non viderit nec audierit Romana Sedes, obedientiam meam abundè testaturus.* Nec verbis contentus *Lutherus*, Corpus Juris Canonici in ignem Wittembergæ projecit, hæc superba proferendo verba: *Quia conturbâsti Sanctum Domini, Deus te consumat igne æterno.* Quæ *Lutheri* verba expendens *Odoricus Raynaldus* in Annal. Eccl. ad an. MDXX. Num. XVI. ait: *Scilicet Lutherus scelestissimus, qui palàm adulteria, incesta, & scortationes consuluit, ipso judice fuit Sanctus Domini conturbatus in Sacris Canonibus à Christo, Apostolis & Sanctis Patribus, à quibus ejus doctrina impia damnatur; & folia Sacros Canones continentia, ac docentia, quæ sit vera Scriptura, ignes æternos passura sunt, ac non ipse flammis exurendus sempiternis.* Intolerabili superbiæ summam in suis Scriptis impudentiam adjunxit *Lutherus*, quippè qui in Responsione, quam edidit ad librum, quo ejus errores egregiè confutavit *Henricus VIII.* tum temporis Catholicæ Fidei defensor, omni contumeliarum, probrorum, conviciorumque genere Regiam Majestatem proscindit his verbis: *Nescias*, inquit, *an ipsa mania sic insanire possit, aut ipsa stoliditas tam stolida sit, quàm est caput hoc Henrici nostri. Forte ut verum faciat proverbium; Aut Regem, aut fatuum nasci oportuit. —— Cùm prudens & sciens mendacia componat adversùs mei Regis Majestatem in Cœlis; damnabilis putredo ista vermis, jus erit pro meo Rege, & Majestatem Anglicam luto suo & stercore conspergere, & Coronam istam blasphemam in Christum pedibus conculcare.* Dein, inflatis tibiis, & quasi toto spiritu fatidico plenus, hæc subjungit. *Certus sum*, ait, *Dogmata mea habere me de Cœlo, quæ etiam adversùs eum triumphavi, qui in ungue novissimo plus habet virtutis & astutiæ quàm omnes Papæ, & Reges, & Doctores, ut nihil agant, qui bullas nominum & titulorum contra me faciant, & libellos suos Regiis inscriptionibus venditant. Dogmata mea stabunt, & Papa cadet, invitis omnibus portis inferi, & potestatibus aëris, terræ & maris. … Sic placet in Christo in dies*

magis ac magis superbire adversus istos insulsos, & ineptos Basiliscos, quò magis ipsi fuerunt. - - - Hæc sunt arma, quibus Heretici vincuntur hodie, ignis & furor insulsissimorum asinorum, & Thomisticorum porcorum. Sed pergant porci illi, &, si audeant, exurant me. Hic sum, & expectabo eos, cineribus solis post mortem etiam in mille maria projectis prosequar & fatigabo hoc abominabile vulgus. Summa, vivens Papatus hostis ero, exustus bis hostis ero. Facite Porci Thomistæ, quod potestis. Lutherum habebitis Ursam in via, & Leænam in semita, undique vobis occurret, & pacem habere non sinet, donec ferreas vestras cervices & æreas frontes contriverit. Talis fuit impii *Lutheri* calami amarulentia, & effrænis conviciandi libido, ac plusquam scurrilis dicteriorum, sannatumque petulantia, quâ impudentissimus ille Hæresiarcha maledicentiæ suæ fulmen in illos omnes contorquebat, qui virulenta ejus dogmata impugnarent. Hinc *Desiderius Erasmus*, cujus testimonium Lutheranis suspectum esse non debet, in *Diatriba Hyperaspistes*, quæ extat Tomo X. ejus Operum nuperrimæ Editionis Lugduni Batavorum anno millesimo septingentesimo sexto adornatæ, sic *Lutherum* affatur: *Novi aliquot viros, qui initio non inviti legebant tuas lucubrationes cognoscendi judicandique studio, tandem coacti sunt rejicere, quòd faterentur sese infici tot sannis, scommatis, dicteriis, convitiis & calumniis. Et cum videas quantum malorum in Orbem invexerit ista tua ferocia, cùm toties admonitus sis, tamen usque proficis in deterius. Innumeros abstraxisti à suis Prælatis, qui nunc oberrant velut oves dissipatæ non habentes Pastorem, præsertim cùm videant tuam Ecclesiam tantis dissidiis concuti, & intestinis bellis tumultuari. Et inter hæc adhuc vacat tibi tantos libros, tam operosè maledicos scribere & convitiis debacchari. Hinc incipis, per hæc pergis, in hæc desinis &c.* Jam verò, quanta esset Lutheri motuum spurcities ac salacitas, disce ex Sermone de Matrimonio, quem scelestus ille Hæresiarcha Vvittembergæ habuit, & extat Tomo V. ejus Operum Editionis Vvittembergensis, ubi hæc habet: *Ut non est in meis viribus situm ut vir non sim, tam non est etiam mei juris, ut absque muliere sim. - - - Verbum hoc, quod Deus ait:* Crescite & multiplicamini, *non est præceptum, sed plusquam præceptum divinum, puta opus, quod non est nostrarum virium, ut impediatur, vel ut emittatur, sed tam est necessarium, quam ut masculus sim, magisque necessarium quam edere, bibere, purgare, mucum emungere, somno, & excubiis intentum esse. Insita est natura & indoles, æquè ac membra, quæ eò pertinent.* Hinc salacissimus ille Hæresiarcha (uti referunt Scriptores coævi, testesque locupletissimi) tria plaustra lasciviâ Deo dicata Virginibus onusta è Monasterio Nimicensi per *Leonardum Keppen*, raptorem incestuosum, abduxit, eas Vvittembergam ad stupra rapuit, formâ venustiorem ex illis, *Catharinam de Borè*, jam gravidam, sibi copulavit, quæ illi altero mense à nuptiis partum edidit, ac tandem eò audaciæ, & impietatis prorupit *Lutherus*, ut prædictum Deo Sacrarum Virginum Raptorem Panegyricâ Oratione in Ecclesia celebrârit, eumque cum Christo, in Limbum descendente & animas ex Inferorum potestatibus eripiente, contulerit, Sacrilegis his verbis: *Felicem Raptorem! sicut Christus raptor erat in mundo, quando per mortem Principi mundi a[illegible]at arma & vasa sua, ipsumque ducebat captivum, ita & tu has miseras animas ex carcere humanæ tyrannidis eduxisti; & quidem opportunissimo tempore, in Pascha, quo Christus suorum quoque captivitatem captivam duxit.* Tres filios *Joannem, Martinum*, & *Paulum* ex sua pellice *Catharina de Borè* suscepit *Lutherus*, obiitque anno MDXLVI. die XVIII. mensis Februarii, Islebii, noctu, cùm sero præcedenti oppiparè cœnasset, & facetiis pro more indulsisset. Hoc Epitaphium, teste *Joanne Pomerano*, suo tumulo inscribi voluit Lutherus: *Pestis eram vivus, moriens ero mors tua, Papa.* Ejus Opera, septem Tomis in Folio comprehensa, Wittembergæ anno MDLVIII. edita sunt, in quibus apertè se præbet magnum Ardelionem, Protheo mutabiliorem, totius Christianismi infensissimum hostem, verbisque nihil aliud declarat, quàm se in corde *Lucianum*, aut alium quemdam de grege *Epicuri* porcum, grandem inhalantem crapulam, eluisse. Certè, innumeris erroribus à capite ad calcem scatent Heresiarchæ *Lutheri* libri, in *quos* (ut phrasi utar *Seneca*, in libello de morte *Claudii* Cæsaris) *si incidisses, valdè fortis licet tibi videaris, maluisses cloacas Augiæ purgare, multò plus ege stercoris exhausi.*

D. Profectò *Hercules* non sum, ut possim repurgare Augiæ stabulum, quòd ut nuperrimè legebam apud *Lucianum* in *Pseudomante*, tantum fimi ac stercoris congesti habebat, quantum ter mille boves pluribus annis reddere potuissent. Sed quamvis haud possim Augiæ stabulum, eoque longè fæculentiorem *Martini Lutheri* doctrinam repurgare, præcipuos tamen scire vellem errores, in quos impegit *Lutherus*, qui, ut mox narrabas, vitæ religiosæ, quam professus fuerat, nauseans Regulam, exosus & ad urticas pulso cucullo, lapsus est in Apostasiam, & ex Apostasia in Hæresim, ex Hæresi in magnum, & sceleribus famosum evasit hæresiarcham, qui, temerè sparsa impiæ ac sacrilegæ religionis novitate, dissensiones, cædes, bella, strages, parricidia ubique terrarum excitavit, Sectamque conflavit, quæ etiamnum pluribus in locis viget, ac veram fidem corrumpit.

M. In suis libris *Martinus Lutherus* crambem duntaxat recoxit, & antiquos errores jam consepultos, suisque natalitiis tenebris ab Ecclesia damnatos, è bustis veterum Hæresiarcharum postliminio revocavit, sicut nullo negotio tu ipsemet colligere poteris ex impiis dogmatibus, quæ hic scelestissimus Hæresiarcha passim in suis Operibus perfrictæ frontis audacia docet, quæque præcipuè ad ista septemdecim capita, ex quibus alii innumeri pullulant errores, reduci possunt. Primò, docet *Martinus Lutherus*, *Liberum hominis arbitrium per Adæ peccatum extinctum omnino esse, & esse rem de meto titulo.* Secundò, *Nullum esse hominis meritum ad gloriam, sive salutem.* Tertiò, *Hominem sola fide, eaque inamissibili, sine operibus justificari.* Quartò, *Sacramenta novæ legis nec gratiam conferre, nec characterem imprimere.* Quintò, *Confessionem Auricularem inventum esse humanum.* Sextò, *In Eucharistia Sacramento post consecrationem remanere panem.* Septimò, *Corpus Christi in Sacramento non semper esse, sed in solo usu.* Octavò, *Ab omnibus etiam Laicis sub utraque specie sumendum esse Eucharistiæ Sacramentum.* Nonò, *Missam nec à Christo insti-*

institutam, nec Sacrificium esse. Decimò, *Sacerdotes ad Cœlibatum non teneri, verbo & exemplo confirmavit.* Undecimò, *Vota Monastica, tanquàm nova hominum commenta explodit, ac sugillat.* Duodecimò, *Indulgentias reprobat, & pias fidelium fraudes vocat.* Decimò tertiò, *Contritionem ex metu gehenna conceptam peccatum esse.* Decimò quartò, *Sanctos nec colendos, nec invocandos esse.* Decimò quintò, *Ecclesiam solis constare bonis, & à sue sinu malos, seu peccatores & reprobos excludere pertendit.* Decimò sextò, *Purgatorium ex Scriptura Sacra probari haud posse asseverat.* Postremò *Deum hominibus impossibilia præcipere, eumque esse authorem peccati, sacrilego ore effutire non dubitat.* Præter illos septemdecim capitales errores, alios non minùs infestos evomuit *Lutherus*, quos inter eosentur isti: *Primatus Romani Pontificis non est ex jure Divino. Hæreticos comburi, est contra voluntatem Spiritus. Præliari adversùs Turcas, est repugnare Deo visitanti iniquitates nostras per illos. Prælati Ecclesiastici, & Principes sæculares non malè facerent, si omnes saccos mendicitatis delerent. Duo tantùm sunt in Ecclesia Sacramenta, Baptismus & Panis. Christiani æqualiter sunt Sacerdotes &c.* Legesis Diploma Pontificium *Leonis* X. quod incipit his verbis: *Exurge Domine*, & habetur Tomo XIV. Conciliorum Labbeanæ Editionis pag. 390. & Tom. 2. Bullarii pag. 614. datum XVII. Kalendas Julii anni MDXX. in quo Romanus ille Pontifex *Lutheri* errorum XLI. capita confixit.

D. Mittamus, quæso, illam *Lutheri* errorum colluviem, illum calumniarum gurgitem, contumeliarumque sentinam, quæ agitari diutiùs sine nausea non potest, & ostende, si placet, an Hæresiarchæ *Lutheri* discipuli in unam Sectam coaluerint, vel in plures Sectas sint divisi?

M. In tres diversas Sectas distracti sunt *Lutheri* discipuli, quarum prima est Anabaptistarum, qui Baptismum parvulis nihil prodesse putant, eosque denuò baptizant, dum ad ætatem adultam pervenerunt. Altera Secta est eorum, qui *Lutheri* Placitis alia de suo plura miscuerunt; & hanc Sectam componunt *Sacramentarii*, seu illi, qui *Berengarii*, Sacramentariorum parentis, renovantes errorem, docent, Corpus Christi Domini in Eucharistia non esse; quod cùm *Martini Lutheri* doctrinæ adversetur, ideò non Lutherani, sed Sacramentarii appellantur. Tertia Secta conflatur *Confessionistis*, seu illis, qui Confessionem Augustanam sectari se jactant & protestantur, undè *Protestantes* dicti sunt. Porrò, hi Lutherani dicti Confessionistæ, in tres adhùc Classes distinguuntur. Alii quippè sunt *Rigidi*, alii *Molles*, alii *Extravagantes*. Hi, qui puris adhærent Lutheri erroribus, *Rigidi* vocantur; *Molles* verò, qui Confessionem Wittembergensem sequuntur; *Extravagantes* denique appellantur hi, qui Confessioni Augustanæ subscripserunt, ut Principum favorem aucuparentur, seque Lutheranos dicunt, licèt sectentur dogmata *Luthero* contraria.

D. Varias illas Sectas, in quas Hæresiarchæ *Lutheri* distracti sunt discipuli, singillarim expendamus, & primò quidem de Anabaptistarum Sectæ exordio, Auctore, erroribus, & de aliis hujusmodi, quæ ad ipsam pertinere possunt, breviter disseramus.

M. Anno circiter MDXXII. prodiit fanatica Anabaptistarum Secta procusa à *Nicolao Storkio*, sive *Pelargo* dicto, Silesio, qui, cùm antehàc *Luthero* adhæsisset, ab eo posteà deficiens, & insolitas Revelationes sibi factas, secretaque Mysteria, quasi ab Archangelo *Michaële* accepta, temerè venditans, Wittembergâ pulsus est, & Thuringiam incertis sedibus oberrans, rusticos homines ad Sectam suam pertraxit, iisque sequentes errores, teste *Joanne Cochlæo* in *Actis Lutheri*, instillavit. Præcipuum hujus Sectæ Dogma est, Parvulis usu rationis carentibus nihil omninò prodesse Baptisma, hincque illi Sectarii dicebantur *Anabaptistæ*, tum quòd ipsi rebaptizarentur, tum quòd rebaptizarrot alios, adultos scilicèt, qui extra eorum Sectam necdum rationis usu donati Baptismum susceperant. Præter hunc capitalem errorem, Anabaptistæ realem Corporis Christi præsentiam & manducationem corporalem in Cœna Domini negant; Imagines execrantur; solam Scripturam recipiunt, Magistratum abjiciunt, jurare, litigare, arma tractare, Magistratum gerere, Christianis illicitum esse volunt. His, & aliis erroribus, falsis revelationibus, suisque enthusiasmis eùm promiscuæ plebis, ac stolidorum rusticorum ingentem multitudinem decepisset *Nicolaus Storkius*, cœpit ære ciere viros, martemque accendere cantu, quo animati ejus Sectarii, eos omnes, qui rebaptizari nolebant, ex Urbibus expulerunt, aut cæciderunt, cultum Dei extinxerunt, expilârunt Ecclesias, Episcopos, & Pastores trucidârunt, bona eorum diripuerunt, Monasteria diruerunt, Sacras Virgines violârunt, Senatum pro suo arbitrio mutârunt, tamque magnos concitârunt tumultus, ut tandem, missis ad eos debellandos copiis, centum & triginta efferatorum illorum Rusticorum millia commisso prælio an. MDXXV. perierint, ut videre est in *Petri Criniti* de hoc Bello Rusticorum Commentatio, qui Tomo secundo Rerum Germanicarum *Marquardi Freheri* editus est. Anabaptistæ fuerunt divisi in varias Sectas, quæ vel ab Auctoribus suis, vel à locis, vel à doctrina, vel à vitæ instituto varia traxere nomina, quæ hic indigitare sufficiet. Primò, inter Anabaptistas, alii appellabantur *Muntzeriani* à *Thoma Muntzerio*, Alstettensi in Thuringia Concionatore, qui è Sacerdote Catholico Lutheranus factus, ita scitè Enthusiastam egit, tamque egregiè sanctitatis speciem mentitus, Sectam Anabaptistarum dilatavit, ut ejus Author haberetur. Secundò, Anabaptistæ dicebantur *Hussitæ* à *Joanne Hut*, & hi spontaneam paupertatem profitebantur, visiones jactabant. Tertiò, Anabaptistæ vocabantur *Augustiniani*, ab *Augustino* Bohemo; *Bukoldiani*, à *Joanne Bukold*; *Melchioritæ*, à *Melchiore*; *Hofmanniani*, ab *Hofmanno*; *Mennonitæ*, à *Mennone Simonis*, oriundo ex quodam pago Frisiæ; *Gabrielitæ*, à *Gabriele*; *Hutteriani*, ab *Huttero*; *Serve-*[illegible]*ni*, à *Serveto* Hispano, qui comhustus est [illegible]evæ anno MDXLIV. *Davidiani*, seu *Georgiani*, à *Davide Georgio* Amersfordiensi, qui sese tertium esse *Davidem* verumque Messiam effutiebat. Dicti sunt etiam Anabaptistæ, *Franciste*, à *Sebastiano Frank*; *Schwenckfeldiani*, à *Gaspare Schwenkfeldio*. Præter hæc nomina, quæ Anabaptistæ traxerunt ab Auctoribus, qui eorum Sectam

Sectam vel propagârunt, vel in varia schismata distraxerunt, alia insuper nomina vel à doctrina, vel à diverso Vitæ instituto sortiti sunt, ac denominati primò *Adamitæ*, quòd nudi incederent, ut sic innocentiam Adami simularent. Secundò, *Apostolici*, quod absque calceis, pera, & pecunia hàc illàc vagarentur. Tertiò, *Cathari*, quod se puros, spirituales ac perfectos dictitarent. Quartò, *Clancularii*, seu *Silentiarii*, quod latere studerent, suamque fidem manifestare nollent. Quinto, *Dæmoniaci*, quod putarent, Dæmones post finem mundi salvandos esse. Sexto, *Communia habentes*, quia uxores, liberos, & alia omnia communia esse volebant. Septimo, *Condormientes*, quod inter illos promiscuè viri & fœminæ simul habitarent & dormirent. Octavo, *Lachrymantes*, sive *Ejulantes*, quia sibi persuadebant, nihil Deò tam gratum & acceptum à se offerri posse, quàm si subindè lachrymas copiosè funderent. Nono, *Polygamistæ*, quod plures simul uxores habere licitum esse affirmarent. Decimo, *Euchitæ*, *Enthusiastæ*, & *Extatici* appellabantur, eò quod inter Anabaptistas alii essent, qui non secus ac Hæretici *Euchitæ*, contendebant, soli Orationi vacandum esse, nec media conquirenda ad vitam temporalem necessaria, sed à Deo omnia expectenda; alii vero, qui, perindè ac *Enthusiastæ* seu *Extatici*, inspirationes divinas, extreses & secreta colloquia jactarent. Undecimo, nonnulli inter Anabaptistas dicebantur *Libertini*, qui à Divinis & Politicis Legibus, Decimis, tributis &c. se per Christum immunes esse gloriabantur. Denique, Anabaptistæ à locis, undè prodierunt, vel in quibus sedem fixerunt, alia traxere nomina, quæ hic recensere supervacaneum omninò foret.

D. Diversa illa nomina, quæ variis Anabaptistarum Sectis indita sunt, nihil planè moror, sed scire velim nomen Authoris Hæresis, *Sacramentariorum*; qui, ut mox dicebas, *Berengarii* dudum damnatam & sopitam renovantes Hæresim, negant realem Corporis & Sanguinis Christi in augustissimo Eucharistiæ Sacramento præsentiam.

M. Primus hujus Sacramentariorum Hæresis Author fuit *Andreas Carlostadius*, natione Germanus; & Archidiaconus Wittembergensis, qui etiam primus Reformatorum sacrilegas nuptias contraxit, quas non potuit Lutheranos Wittembergenses publicè laudare & approbare hac speciali Oratione, quam in proprio Missæ Officio recitârunt. *Oramus: Deus, qui, post tam longam & impiam Sacerdotum tuorum cæcitatem, Beatum Andream Carlostadium ea gratia donare dignatus es, ut primus, nulla habita Papistici juris ratione, uxorem ducere ausus fuerit; da, quæsumus, ut omnes Sacerdotes, receptâ sanâ mente, ejus vestigia sequentes, ejectis concubinis, aut eisdem ductis, ad legitimum consortium thori convertantur.* Quæ certè Oratio debet jure merito appellari totius impietatis monumentum, & [illegible] scivitæ impudentissimæ trophæum. Hære[illegible] chæ *Lutheri* coætaneus & familiaris fuit And[illegible] *Carlostadius*, sed orto inter ipsum & *Lutherum* de Cœna Domini dissidio, cœpit *Carlostadius* apertè negare, Corpus & Sanguinem Christi reipsâ & secundùm substantiam contineri in Eucharistiæ Sacramento, cui librum *contra Cælestes Prophetas, seu Fanaticos* statim opposuit *Lutherus*, & Sacramentariorum errorem semper detestatus est. Hunc Sacramentariorum errorem latissimè in Helvetia propagavit *Huldricus Zwinglius*, in pago Doggiorum in Helvetia natus, alque multos alios addidit, quos inter præcipuos hic subjiciemus. Primò asserebat, *Missam non esse Sacrificium, sed Sacrificii in Cruce semel oblati commemorationem, & quasi sigillum redemptionis per Christum exhibitæ.* Secundò affirmabat, *Nobis extra hanc vitam intercessore, præter Christum, nullo opus esse.* Tertiò dicebat, *Christum esse nostram justitiam*, ex quo inferebat, *opera nostra eatenùs esse bona, quatenùs sunt Christi, quatenùs verò nostra, non esse verè bona.* Quartò docebat, *Christianorum nullum ad ea opera, quæ Christus non præcepit, adstringi, & quolibet tempore licitum esse, quolibet cibo vesci.* Quintò contendebat, *justè fieri, quidquid Deus non vetat & permittit, ac subindè Matrimonium ex æquo omnibus convenire.* Sextò asseverabat, *eos, qui Ecclesiastici vulgò, seu spirituales vocantur, peccare, dum, postea quam senserint castitatem sibi à Deo negatam, non uxorem ducunt aut nubunt.* Septimò, *Castitatis votum* damnabat. Octavò, *Potestatem, quam Papa, & Episcopi sibi vindicant, nullum in Sacris literis, & Christi doctrina firmamentum habere affirmabat.* Nonò, *Opera satisfactionis à Sacerdote imposita, tanquam humanæ traditionis figmentum explodebat.* Decimò, *censebat, Confessionem, quæ fit Sacerdoti, non remittere peccata.* Undecimò, *Nullum post hanc vitam Purgatorium admittebat.* Duodecimò, *Characterem Sacramentalem, tanquam à Theologis Scholasticis recens excogitatum*, repudiabat. Decimò tertiò, *Eos duntaxat Presbyteros aut Sacerdotes* agnoscebat, *qui verbum Dei prædicabant.* Hos & alios hujusmodi errores expressit *Zwinglius* in Summa suæ doctrinæ, quam Articulis LXVIII. comprehensam obtulit Senatui populoque Tigurino in Pseudo-Synodo an. MDXIX. congregatis. Examinatâ ac discussâ *Zwinglii* doctrinâ, Magistratus Tigurinus apertè ei favit, ad librum pro defensione Catholicæ Religionis ab Episcopo Constantiensi porrectum aures obturavit, oculos animi clausit, & promulgato Edicto, solemnem Eucharistiæ circumgestationem prohibuit, Sanctorum Reliquias sustulit, Missam abrogavit, novumque Sacramentariæ Cœnæ Ritum institui jussit. Tigurinis à Catholica Religione ad *Zwinglii* Sectam deficientibus sese quidam Helvetiorum Pagi (Cantones vulgò vocant) ann. MDXXVIII. adjunxerunt, videlicèt Bernates, & Constantienses, quos deindè secuti sunt Basileenses, Schafhusiani, Santgallenses, Mulhusani, & Bielenses. At in Catholica fide quinque aliæ Helvetiorum Tribus (*Cantones* vocant,) constanter perstiterunt, seu Lucernates, Urienses, Suitienses, Undervallenses, & Zugenses, qui ob Religionem Catholicam, quam profitebantur, cùm malè à Tigurinis, & Bernatibus, Sacramentariis hæreticis, acciperentur, bellum eis anno MDXXXI. denunciârunt, illosque licèt numero plures, & Basileensium, ac Schafhusienorum auxilio fultos, quatuor confertis prœliis vicerunt, prostrârunt ac profligârunt, quos inter *Zwinglius*, eorum Ductor, & Sectæ Coryphæus, accepto lethali vulnere, captus, & oblatus Judicibus tanquam proditor & Hæreticus, flammis exustus est, anno

agens

agens ætatis suæ quadragesimum octavum. His victoriis, quæ Catholici de Hæreticis Sacramentariis tum temporis feliciter reportârunt, *non obscuro signo Deus tum declaravit, quinam essent illi, qui suum defenderent Evangelium; cum paucis admodùm, & eis inopia rerum omnium pressis, victoriam concessit de suis & Evangelii hostibus, quos & numero militum & viribus, & armis, & rebus omnibus ad bellum gerendum necessariis, multa fuisse constat instructiores; ut non homines, verum ipse Deus pro suis Fidelibus in aliquot illis præliis pugnâsse videretur*, verba sunt Cardinalis *Stanislai Hosii* in judicio & Censura de adoranda Trinitate. Paulò post *Zuinglii* obitum, *Joannes Oecolampadius*, Ordinis *S. Brigitta* Apostata, & *Zuinglii* fidus Achates, qui eamdem Sacramentariorum Hæresim Basileæ prædicabat, è vivis sublatus est, & in lecto suo, sive à fœmina, quam incestis polluerat nuptiis, & ex qua tres procreatos liberos reliquit, sive à Dæmone, ut alii dicunt, suffocatus, aut alio quocumque modo exanimis repertus est ann. MDXXXI. ætatis suæ anno quadragesimo nono.

D. Expone, quæso, uberiùs, quid sibi velint isti *Confessionistæ*, ex quibus, ut mox ajebas, conflata est tertia Hæresiarchæ *Martini Lutheri* Discipulorum Secta?

M. Confessionistæ apud Lutheranos dicuntur hi, qui Confessionem Augustanam profitentur & tenent. Hæc autem Augustana Confessio nihil aliud est, quàm Lutheranorum Fidei Professio, quæ an. MDXXX. in Comitiis Augustanis *Carolo V.* Imperatori fuit oblata à *Philippo Melanchthone*, præcipuo illius Auctore, qui, ut Sectæ suæ Lutheranæ invidiam faciliùs detrahere posset, consultò in prædicta Fidei Professione prætermisit, vel emollivit, quantùm fieri potuit, odiosas *Lutheri* opiniones. Duas partes complectebatur ea Confessio. Prior pars continebat unum supra viginti articulos de Lutheranorum Fide, in quibus se cum Catholicis consentire palam profitebantur. At posterior pars constabat septem Articulis, doctrinæ Ecclesiæ Catholicæ oppositis. Primus, Communionem sub utraque specie præcipiebat, & Sanctissimæ Eucharistiæ processionem, seu circumgestationem inhibebat. Alter, Sacerdotum Cœlibatum damnabat. Tertius, privatas abolebat Missas. Quartus, necessitatem confitendi peccatorum numerum negabat. Quintus, Traditiones rejiciebat. Sextus, Monastica Vota improbabat. Septimus, potestatem Ecclesiasticam limitabat ad solam Evangelii prædicationem, & Sacramentorum administrationem. Hi igitur Hæretici Lutherani, qui hanc Confessionem Augustanam, à *Philippo Melanchthone* adornatam, profitebantur, *Confessionistæ*, *Adiaphoristæ*, seu *Indifferentes*, & *Lutherani Molles* appellabantur, ad discrimen horumce Lutheranorum, qui *Rigidi* nuncupantur, & quorum Antesignanus fuit *Matthias Flaccius Illyricus*, Magdeburgensis Pseudo-Minister, qui plurimis Scriptis, & calamo tartareo veneno infecto propugnare ausus est, peccatum originale esse ipsam hominibus substantiam. Mitto alias Sectas, in quas divisi sunt Lutherani, tum à *Joanne Brentio*, origine Suevo, qui *Lutheri* Placitis nova, sed perindè infesta dogmata addidit, tum ab *Andrea Osiandro*, qui Schisma in Secta Lutherana fecit, asserendo hominem justificari non fide, sed eadem essentiali justitiâ, quâ Deus justus est, quæ est ipsa Deus, infundi turque hominibus, adeò ut Christianus non gratiâ, sed naturâ justus sit; tum denique à *Martino Bucero*, natione Germano, Ordinis Dominicani Apostatâ, qui unà cum *Paulo Fagio*, & *Petro Vermilio*, vulgò *Martyre* nuncupato, Canonicorum Regularium Ordinis Sancti *Augustini* Apostatâ in Angliam venit, novam Apostaticæ Reformationis disciplinam condidit, ac præ cæteris, quos propinavit, erroribus asseruit, Corpus & Sanguinem Christi substantialiter præsentia in Eucharistia non esse extra usum Sacramenti, nec in ipso usu ore corporis manducari, sed *contemplatione Fidei percipi*, undè inferebat, impios, id est, qui fidem non habent, *solum panem & vinum*, non *Christi Corpus & Sanguinem* sumere. Has, & alias hujusmodi varias Sectas, in quas distracti sunt Lutherani, ne longior sim, in præsentia missas faciam, de quibus si plura scire desideres, legesis *Lindanum* Ruremundensem in *Dubitantis* sui Dialogo II.

D. Cùm solemne sit Hæreticis Lutheranis suæ Sectæ Duces tanquam egregios Ecclesiæ Reformatores, intrepidos Evangelii Præcones, ac purioris Moralis Christianæ sectatores magnificis celebrare encomiis, optarem, antequàm ad alias Sæculi decimi sexti Hæreses progrediamur, ut graphicè describeres mores illius Sectæ Principum, qui se Evangelicos falsò jactabant, artesque itidem indicares, quibus usi sunt ad suam propagandam Sectam, fidemque conciliandam suis erroribus, quos jam in antiquis Hæreticis, ab Ecclesia prostratos ac extinctos, denuò suscitârunt, latissimèque diffuderunt.

M. Sicut fructus naturam arborum sequuntur, ita liberi Parentum, & Discipuli Magistrorum mores imitari, simillimamque indolem referre solent. Hinc quales fuerunt mores illorum, qui nascentem Lutheranam Hæresim disseminârunt, foverunt, promoverunt, facilè admodùm dignoscere poteris ex moribus, quos paulò antè perstrinxi, impii Hæresiarchæ *Lutheri*, eorum Parentis ac Magistri, qui ventri, gulæ, & libidini totus deditus, necessitatem bonorum operum, Sacramenti Pœnitentiæ rigorem sustulit, omnem rigoris Ecclesiastici disciplinam ad nihilum redegit, solemnia Religionis vota Deo nuncupata dissolvit, Monachis & Sacerdotibus connubia indulsit, & excusso debitæ Romano Pontifici, & Episcopis obedientiæ jugo, nec non contemptâ Sanctorum Patrum, & Sacrorum Conciliorum venerandâ authoritate, Sectarios suos Religionis, doctrinæ ac fidei suæ Judices & Arbitros constituit, sicque, ut eos faceret liberos, reddidit & sacrilegos. Sed, ut magis compertos habeas mores eorum, qui primi Sectæ Lutheranæ initium aut incrementum dederunt, proferam locupletissimum testimonium Scriptoris coævi, seu *Desiderii Erasmi*, quem ipsimet Lutherani magnis laudibus afferunt, eumque, renitentem licèt, in suas partes trahere moliuntur. His autem nativis coloribus illos, si Superis placet, Ecclesiæ Reformatores depingit *Erasmus* in sua Epistola *in Pseudo-Evangelicos*, quæ extat p. 1574. Tomi X, postremæ Editionis Lugduni-Batavorum an. MDCCVI. adornatæ, ubi

ubi Pseudo-Evangelicos sui temporis acto carbonenotans hæc habet: *Nunquam illorum, seu* Lutheranorum, quos Pseudo-Evangelicos appellat, *Ecclesias sum ingressus, sed aliquando vidi redeuntes à Concione velut malo spiritu afflatos, vultibus omnibus iracundiam ac ferociam præ se ferentibus. Quis unquam vidit in illorum Concionibus quemquam, pro peccatis suis fundentem lachrymas, tundentem pectus, aut ingemiscentem? Abrogata est Confessio, sed interim, ne Deo quidem confitentur plurimi. Abjectus est cum jejuniis ciborum delectus, sed interim graviter indulgetur crapulæ, & itaquidem effugerunt Judaismum, ut cœperint esse Epicurei. - - - - Sic excutiunt jugum hominum, qui vestro Evangelio submittunt cervicem. Magis vereor, ne plerique pro gravi jugo hominum portent gravius jugum Diaboli. Excussa est obedientia Episcoporum, sed ita, ut ne prophanis quidem Magistratibus pareatur. Olim Christiani sub Ethnicis Principibus quietè vivebant, studiosè caventes, ne quam seditionis occasionem darent, at iste populus tam Evangelicus, etiam Turcarum Principi dicitur detestabilis, quem ait seditionibus natum. Quos subinde tumultus excitat? quoties quam levibus de causis procurrit ad arma? ne suis quidem Ecclesiasticis obtemperans, nisi dicant blanda auribus; profligandi etiam, si liberiùs in vitam illorum invehantur, aut ab opinione dissentiunt. Novam verò libertatem Evangelicam, impunè facere, sentireque, quod cuique libitum est. Paulus jubet tradi Satanæ eum, qui contra naturæ pudorem, novercam duxerat uxorem, hortaturque discipulos, ut subtrahant sese à consuetudine fratris inordinatè ambulantis. Cùm his verò,* qui manifestis vitiis infames sunt, ne mensam quidem vult haberi communem. Nunc circumspice mihi sodalitatem istam Evangelicam, quot habet adulteros, quot temulentos, quot aleatores, quot decoctores, quot aliis vitiis infames. Et has quidem habent etiam in deliciis, tantùm abest, ut vitent. Apostoli, quò magis vacarent Evangelio, aut abstinebant ab uxoribus, quas ducere tum licebat, aut legitimè ductas vertebant in Sorores. Nunc florent Evangelium, quòd Sacerdotes & Monachi contra professionem suam ducunt uxores. Sed circumspice, num castiora sint eorum conjugia, quàm aliorum, quos ducunt pro Ethnicis. Agnoscis, opinor, quas hic fabulas tibi possim referre, si libeat. Neque enim necesse est, ut notissima referam, quæ vel Magistratus vel plebes, reclamante aut connivente Magistratu, publicitus designavit. Atque interim dum neminem amant præter sese, dum nec Deo, nec Episcopo, nec Principibus ac Magistratibus obtemperant, dum mammonæ, gulæ, ventri & inguini serviunt, postulant haberi pro Evangelicis. Jam vereor, ne sub isto nomine multi nobis oriantur Pagani, quò magis etiam sint liberi, si nec Cælum credant esse, nec Inferos, nec animos à morte corporis superesse. Atqui interim isti jactant liberatas conscientias. Perfecta pietas habet quietam conscientiam, sed habet & summa impietas.* Legesis hanc integram *Desiderii Erasmi* Epistolam, & animi fastidium intelliges, quàm pessimis moribus imbuti fuerint isti Pseudo-Evangelici, qui Sectam Lutheranam conflârunt, Dei cultum, libertatem Evangelicam, & Ecclesiæ Reformationem ubique falsò obtendentes, sicut ipsemet eorum antesignanus hæresiarcha *Lutherus* in Lipsica Disputatione à *Joanne Ekio*, fortissimo Fidei Catholicæ Athleta, victus, fassus est his verbis: *Hæc causa non propter Deum cœpta, nec propter Deum finietur.* Jam verò, me pudet pigetque referre nefarias artes, quibus egregii isti Ecclesiæ Reformatores per summum nefas usi sunt ad suam Sectam propagandam. In primis, Romanos Pontifices, & Episcopos innumeris calumniis proscinderunt, ut eis apud imperitum, & suspiciosum vulgus odium & invidiam conflare possent. Secundò, ex quibusdam abusibus, qui in Ecclesiam irrepserant, occasionem arripuerunt Fidei Dogmata oppugnandi, & palàm asserendi, Ecclesiam annis mille quadringentis caruisse Christo, eamque pro Deo coluisse larvas & Idola, in Sacris litteris enarrandis fuisse prorsus cœcam, miracula Sanctorum nihil aliud fuisse, quàm præstigias Dæmonum, doctrinam antiquorum Patrum adeò obscuram, totque refertam esse erroribus, ut eos nihil de doctrina & Religione scisse videretur, seque solos, quasi cornicum confixissent oculos, & Sanctis Patribus multò oculatiores essent, audiendos esse. Tertiò, Temporales Principes sibi devinxerunt Lutherani, eos locupletando bonis, quibus Ecclesias spoliaverunt, eisque potestatem faciendo plures simul uxores habendi. Quartò, Monachis, Monialibus, & Sacerdotibus, qui impositam Cœlibatus legem ægerrimè ferebant, Sectam suam impleverunt, Vota Monastica dissolvando, & omnibus indiscriminatim facultatem permittentes matrimonia contrahendi. Quintò, homines libidini, aliisque vitiis deditos suæ Sectæ addixerunt, eis persuadendo, bona opera non esse necessaria ad salutem, totumque illum, qui est in Ecclesia Romana pœnitentiæ rigorem, & apparatum, esse purum putumque hominum figmentum, ad excarnificandas conscientias excogitatum. Sextò, tumultuantes populos, & jugi ferendi impatientes, in suam Sectam pertraxerunt Lutherani, eos eximendo ab obedientia debitâ Romano Pontifici & Episcopis, eos constituendo Judices Conciliorum, Sanctorum Patrum, totius Antiquitatis, doctrinæ, & Religionis, eisque amplissimam licentiam indulgendo legendi & interpretandi pro nutu & arbitrio suo Scripturam Sacram. Denique Lutherani, quò latiùs suam diffunderent Sectam, excitârunt scelestos quosdam homines, ad bella & seditiones proclives, qui statim ac novæ illius Sectæ Religionisque quasi musto quodam incaluissent, classicum in Catholicos Principes canere cœperunt, furore atque amentiâ præcipites, conscripserunt ex omnibus Ordinibus innumerabiles copias, summis, mediis, infimis, ad arma, tanquam ad Sacra convolantibus; omnesque ab Antesignanis novæ suæ Religionis ferro armati, innumeras clades, calamitates, & inaudita crudelissimorum facinorum exempla intulerunt in Germaniam, quâ gente antehàc nulla erat in orbe terrarum beatior, nulla aut statu pacatior, aut abundantior opibus, aut imperio potentior, & ex ea beatam illam pacis & otii tranquillitatem expulerunt, exhauserunt illam opum amplitudinem, illos potentiæ nervos eliderunt, & avitam Religionem multis in locis extinxerunt. His, & aliis id genus, malis artibus, pestiferæ Lutheranæ Sectæ adeò succrevit impietas, eòque sensim ad Catholicæ Religionis exitium provecta est,

est, ut Regna ac Provinciæ, proh dolor! absorbuerit, & in his etiamnum impunè dominetur.

D. Præclaros sanè mihi narras Viros Evangelicos, & Ecclesiæ Reformatores! quorum vita ac doctrina longè latèque discrepat à vita & doctrina Apostolorum, qui Evangelium Christi per totum Orbem propagarunt. At enim, ut obiter dicam, Apostoli mores habebant castos, puros, & undiquaque inculpatos. Eorum doctrinam commendabant non solùm præsentanea miraculorum vis, perpetuus dogmatum consensus, & spiritus ille igneus, qui sese illorum moribus, vultu, & oculis promebat, sed etiam imperturbata in afflictionibus alacritas, in perferendis injuriis lenitas, animus simplex, mansuetus, nulli malum cogitans, & de omnibus benè mereri studens, omnibus humanis rebus superior, & vitæ contemptor. At novi isti Pseudo-Evangelici Lutherani, fungorum instar, una nocte procreati, dum strenuè clamant in mores Romanorum Pontificum, Episcoporum, Sacerdotum, Monachorum, & Theologorum; dum in preces, jejunia & Missas debacchantur, & ubique crepant Ecclesiæ Reformationem, interim tamen luxui, libidini, ventri & pecuniæ indulgent, totam fiduciam suam in improborum conspiratione, in seditiosis tumultibus, in maledicis libellis, in armis, in fucis & technis reponunt; nullo unquam miraculo suam Pseudo-Evangelicam doctrinam probarunt, nec minùs vitæ sanctitate quemquam in sua Secta ex comessatore sobrium, ex feroci mansuetum, ex rapaci liberalem, ex superbo modestum, ex impudico verecundum reddiderunt, sed potiùs flagitiosæ vitæ exemplis omnes deteriores efficiunt. Quin, nec eadem loquuntur, sed inter se dissentientes, variant linguis ac sententiis, subindèque novant, figunt & refigunt ritus pariter & dogmata, mutantes quadrata rotundis, ac rotunda quadratis. Sed mittamus perditissimos illos ac vanissimos nebulones, qui se falso venditantes Evangelii titulo innumera damna Ecclesiæ Catholicæ intulerunt, Canonicos depellendo à Collegiis, Monachos è Monasteriis, Abbates & Episcopos ditione spoliando, Cives Magistratu amovendo, & virulentis ac dentatissimis libellis in Summorum Pontificum, Regum, ac Principum capita sæviendo, quosque Catholica Ecclesia, postquam, ut pia mater, quod sui muneris erat, graviter adhibuisset, monens, obsecrans, arguens, revincens, jugulans gladio spiritus, insanabiles demùm, & in hæresi pertinaces à Christi Corpore segregavit. Missis itaque Hæreticis Lutheranis, eorumque variis Sectis, in quas abierunt, prosequere, quæso, Historiam aliarum Hæresum, quibus Sæculo XVI. agitata fuit, & tanquam fluctibus ac procellis diù multùmque jactata est Ecclesia.

M. Dum suos errores spargeret *Lutherus* in Germania, *Zuinglius* in Helvetia, Rex *Henricus VIII.* in Anglia & in Scotia, eorumque sequaces Lituaniam, Sueciam, Daniam, Prussiam pestifera doctrina inficerent, novam incendii facem accendit in Gallia Hæresiarcha *Joannes Calvinus*, Nuvioduni Viromanduorum sexto Idus Junii an. MDIX. patre *Gerardo Chauvino* Procuratore, & matre *Joanna Franka*, Catholicis parentibus natus. Lutetiam Parisiorum à Patre missus *Joannes Calvinus*, studiorum suorum cursum tum in Collegio Marchiano, tum Montis Acuti Gymnasio peregit, indèque Aureliam veniens, ad jurisprudentiæ studium sub *Petro Stella*, insigni Jurisconsulto, animum applicuit. At *Calvinus* nova & falsa à suis Præceptoribus afflatus doctrina, nuncium remisit Vitæ Clericali, quam amplexus fuerat jubente patre suo, qui ei ab Episcopo Noviodunensi, cujus Actuarius erat, duo obtinuerat Beneficia, primùm Capellam Beatæ Mariæ Virginis de Partu in Ecclesia Cathedrali, deinde Parochiæ loci, dicti *Pontis - Episcopalis*, propè Novioduunum, Curationem. Nec vitæ dumtaxat genus mutavit, sed & ipsum nomen, relictoque *Chauvini*, seu *Calvini* nomine, inepta metathesi sese *Alcuinum* dixit. Profectus deinde Avaricum Biturigum *Calvinus*, *à Melchiore Vvolmaro*, Germano, publico Græcarum litterarum Professore Lutherano, qui tamen Catholici speciem præ se ferebat, novæ hæreseos principia hausit, quam postea in patria sua, ubi sacrilega nundinatione duo illi Beneficia, quæ Pater ipsi ab Episcopo Nuviodunensi procuraverat, vendidit, & Parisiis disseminare tentans, ultimum discrimen subiit, & igne exustus esset, ni matura fuga periclitanti vitæ suæ consuluisset. *Hieronymus Bolsecus*, Catholicæ Religionis Apostata, & *Calvini* individuus comes, qui tamen, divina adspirante gratia, ad gremium Ecclesiæ reversus, scripsit vitam *Calvini*, testatur, hunc hæresiarcham ob turpe, quo se fœdaverat, Sodomiæ crimen, lilii candentis ad humerum inustione, & exilio multatum fuisse, additque *Damnationis illius instrumentum adhuc Novioduni asservari, ibique Genevensis Respublica Secretario Berthelerio, illuc misso, ut in rei veritatem inquireret, visum esse.* Id tamen non omnino certum esse *Spondanus* ad an. MDXXXIV. Numero XI. innuit his verbis: *Quod vero traditur vulgo, eum*, seu Calvinum, *in turpe crimen Sodomia incidisse, ac propterea in vita discrimen, nisi pœna moderationem Episcopus impetrasset, lilii candentis ad humerum inustionem & exilium à patria: hoc Papirius Massonus*, vitæ Calvini Scriptor, *tacet, solamque abeundi in exilium causam, hæresim fuisse ait &c.* Sed, utut sit de hoc accusationis capite, certum est, *Calvinum* Parisiis degentem, pannorum lineorum ope è Collegio *Forteti* per fenestram evasisse, & Engolismam secessisse, ubi per triennium venditatione Linguæ Græcæ, cujus aliqua notitia à laudato jam *Melchiore Vrolmaro* imbutus fuerat, & sumptibus *Ludovici Tilii*, Canonici Engolismensis, & Curionis Claixensis, adjutus, suos Institutionum libros ex locis communibus *Philippi Melanchthonis*, ex Operibus *Oecolampadii*, & ex aliis id genus Sectariorum hujus temporis quisquiliis delineavit, eosque, ut omnes ad illorum lectionem alliceret, purioris Latinitatis elegantia adornavit. Cum *Tilio* amico suo in Germaniam se contulit *Calvinus*, ubi postquam plerosque Sectæ Lutheranæ antesignanos visitasset, à *Martino Bucero* adductus est ad *Desiderium Erasmum*, qui, statim ac eum de aliquot Religionis capitibus differentem audisset, ex ungue leonem agnoscens, *Bucero* dixit, *videre se magnam pestem oriri in Ecclesia contra Ecclesiam*, ut videre est apud *Spondanum* loco mox à me citato. In Galliam reversus *Calvinus*, Pictavium perrexit, ibique virus suæ hæreseos effundere cœpit in hortis Picta-

ctaviensibus, colloquia de Religionis Dogmatibus, & præcipuè de Eucharistia, miscens cum nonnullis litteratis, ex quibus tres potissimum, quasi novæ suæ Sectæ Apostolos, selegit, *Vermonium* videlicèt, qui pravam doctrinam disseminavit Pictavii & in vicino agro; *Rumassorum*, qui eodem veneno Santones, & Engolismenses infecit; & *Bonum Hominem*, qui in reliquam Aquitaniam, & Tolosam hanc pestilentem induxit Hæresim. Ex his tenuibus initiis exorta lues tot bellorum, incendiorum, cladium per Europam, & maximè per Galliam Seminarium fuit. Interim *Calvinus*, jam novæ suæ Sectæ erumpente fama, coactus est, ne deprehenderetur, sæpiùs mutare loca, tandem Genevam pervenit, quæ Civitas, & à Sabaudiæ Ducis obedientia, & à Religione Catholica nuper ad Sacramentariorum Hæresim defecerat. In hac civitate *Calvinus* una cum *Gulielmo Farello, & Petro Vireto* suos errores disseminavit, Senatum, populumque Genevensem suæ Sectæ addixit, indèque feralis illa hydra per plures Galliarum Regni civitates grassans, Sacerdotum exuviis, populorum sanguine, Provinciarum cladibus, & exitio satiata irrupit in Forum, in scholas, in aulam, castra, arces, templa; Munera, Dignitates, Synodos & Cœtus habuit, parùmque abfuit, quin ex toto Regno verum Dei cultum, quo uno æternæ vitæ spes continetur, exterminaret, invectis innumeris impietatibus, malis, ac sacrilegiis, quæ hic memorare horret refugitque animus.

D. Noli, quæso, renovare sopitum dolorem nostrum, & obductam vulneri cicatricem refricare recordatione funestissimorum temporum, quorum adhùc nos ipsi partim incendia, partim fumantes cernimus reliquias, ex quibus heu nimium! intelligimus, Galliam tum temporis eo fascino delusam, his pestibus ab humani generis hoste immissis infectam, in se ipsam conjuratam pugnasse, suis opibus consumptam, suis fractam viribus, quæ alienis semper invicta fuerat, nec tantùm à suis, sed ab aliorum quoque finibus, hæreticos, aliosque hostes nominis Christiani tam sæpe depulerat, tam multis ornamentis Sedem Apostolicam affecerat, totque Bellis pro Christi fide præclare gestis Europam, Africam, Asiam nobilitaverat. Galliæ itaque parcamus, & inquiramus in mores *Joannis Calvini*, omnium horumce malorum Auctoris, quem Hæresiarchæ *Martino Luthero* turpitudine vitæ, vitiorumque sententia similem fuisse, facilè adducor, ut credam.

M. *Martinus Lutherus, & Joannes Calvinus* malitia, impietate, superbia, fastu, & audacia pares quidem fuerunt, sed natura, ingenio, & indole omnino dissimiles. At enim, *Calvinus* natura melancholicus fuit, & taciturnus; cibi & potus abstinens ob ventriculi debilitatem, & hemicraniam, quibus laborabat, ideoque tenui & macilento corpore; summam in gestibus affectans gravitatem, dissimulandi artifex eximius, & non minus consilio, quam audacia promptus. At *Lutherus*, Vir erat abdomini natus, crasso corpore, genio indulgens, luxuriosus, ebrius, ganeo; qui per summam hilaritatem tempus transigebat, eoque semper trahebatur, quo libido rapiebat, quo intemperantia, quo vinolentia. *Calvinus* multa animo volvebat, quæ cautè dissimulabat, nec ore promebat; *Lutherus* autem linguæ suæ moderari nesciebat, nihil celabat, sed quæcumque animus suggerebat, aut quidquid in buccam veniebat, evomebat, ac temerè effutiebat. *Calvinus* nulla actionis elegantia inter loquendum instructus, tædium auditoribus sæpè afferebat, sed culto, puro ac terso stylo scribebat. *Lutherus* vero patria sua lingua Orator quidem fuit disertus & vehemens, sed in scribendo, rudi, incompto, ac impolito sermone usus est. *Calvinus* etiam cum amicis adeo superciliosus ac morosus erat, ut *Bucerus* ejus amicus, eum, *canem rabidum*, vocaverit, *Melanchthon* præfractam ejus *Morositatem* vituperaverit, ac ipsimet Genevenses, apud quos degebat *Calvinus*, vulgo dicere solerent, malle se apud inferos cum *Theodoro Beza*, Discipulo *Calvini*, esse, qui festivis jocis eos in mediis flammis exhilararet, quam apud Superos cum *Calvino*, sicut refert *Paprius Massonus* in Vita *Calvini*. Contra vero *Lutherus* solebat cum amicis indulgere facetiis, frontem exporrigere, eratque, instar *Luciani*, Deum, hominumque irrisor. Hinc *Lutherus*, sicut superiùs observavimus, postquam seru cum amicis lautè cœnasset, & animum suum facetiis, festivisque sermonibus pro more exhilarasset, nocte sequenti repentina morte extinctus est. E diverso *Calvinus*, natura, ut diximus, melancholicus ac morosus, postquam vixisset annos quinquaginta quatuor, menses decem, dies septendecim, obiit in desperationem actus, Dæmones invocando, dejerando, execrando, vitæ suæ diras imprecando, & suis studiis & Scriptis maledicendo, & ex suis ulceribus intolerabilem fœtorem emittendo, sicut *Hieronymus Bolsecus* in Vita *Calvini*, & multi alii scribunt, frustra licèt reclamante *Theodoro Beza*, qui *Calvinum*, cujus erat discipulus, quique ei in Caliphatu Genevensi successit, placidissimè ex hac vita migrasse affirmat, impotenti excæcatus studio assentandi palpandique Magistro suo. Ex iis, quæ hic breviter indicamus, *Lutheri*, & *Calvini* morum dissimilitudine enata est inter utrumque Hæresiarcham animorum itidem dissensio, quam apertè declarat *Calvinus* tum in Epistola LVII. ad *Bulingerum*, in qua asserit, *Lutherum* magnis laborare vitiis, plurimùm ei obsuisse adulatores, illumque natura ad indulgendum sibi nimis propensum fuisse; tum etiam in Epistola LXIII. ad *Melanchthonem*, in qua *Lutherum* appellat *Periclem*, ad fulminandum nimia intemperie raptum, ibidemque invehitur in vehemens *Lutheri* ingenium, & impetus violentos, quibus omnem libertatem auferre, & tyrannidem inferre gestiebat. Undè facilè intelligere potes (ut verbis utar *Henrici Spondani* ad annum millesimum quingentesimum quadragesimum quartum. Num. XVII.) *qua fuerit Reformatorum hujusmodi concordia, & quam quisque Primatum sibi asserere ambierint, quem, post Lutherum, Calvinus insigniter artificiis suis, ac subdolis fraudibus, & quæsivit, & obtinuit.*

D. Cedo nunc, si placet, errores, quos docuit Hæresiarcha *Calvinus*, & quibus multas florentissimi Galliarum Regni Provincias infecit.

M. Complures errores profudit Calvinus, qui tamen ad hæc viginti præcipua capita revocari possunt. Primo negat realem præsentiam Corporis,

poris & Sanguinis Christi in Eucharistiæ Sacramento. *Transubstantiationem*, velut figmentum, ejicit; Eucharistiam adorandam, asservandam, circumferendam, & extra usum ac manducationem, Sacramentum esse inficiatur. Secundò, docet, hominem solâ fide sine operibus justificari, eamque fidem, nullo quantumvis gravi delicto, excepto infidelitatis peccato, amitti unquam posse. Ex quo pestilentissimo dogmate palàm sequitur, Fornicarios, Adulteros, Homicidas, & alios sceleftos homines ea justitia semel acceptâ in utero Matris fidelis nunquam excidere, modò habeant Fidem in Christum Mediatorem. Tertiò, asserit *Calvinus*, hominem justificari per solam Christi justitiam imputatam. Quartò, perpendit; omne peccatum esse mortale, sed Fidelium peccata esse venialia, non quòd mortem non mereantur, sed quia Dei misericordiâ nulla est condemnatio iis, qui sunt in Christo Jesu, seu quia justis non imputantur, sed venia delentur. Quintò, dicit, mandata Dei esse hominibus impossibilia, sicque crudelem facit Deum, qui hominibus impossibilia præcipiat. Sextò, affirmat, extinctum omninò esse post primigenium protoparentis peccatum liberum hominis arbitrium, ex quo sequitur Deum esse Authorem peccati, ad quod Deum efficaci voluntate motuque concurrere disertis verbis docet *Calvinus*. Septimò, negat, ullum esse hominis vitæ æternæ meritorium. Octavò, Missam nec à Christo institutam, nec Sacrificium, nec bonum opus esse dictitat. Nonò, Baptismum Joannis Baptistæ ejusdem esse virtutis cum Baptismo Christi. Decimò, Baptismum Christi absolutè ad salutem non requiri, fidelium pueros posse sine eo salvari. Undecimò, peccata post Baptismum commissa Baptismi suscepti recordatione deleri. Duodecimò, nec Confirmationem, nec Extremam Unctionem Sacramenta esse. Decimo tertiò, nec ad Cœlibatum, nec ad continentiam teneri. Decimo quartò, Vota omnia inutilia esse, & nihil prodesse, omnesque generali præcepto adstringi ad nuptias contrahendas. Decimoquintò, exsufflat tanquam nugatoriam Fidei formatæ, & informis distinctionem: Quadragesimale jejunium inter superstitiosas observationes enumerat, & ait, Monasteria esse Lupanaria, potiùs quam castitatis sacraria, & non aliter porcos in haris saginari, quàm Monachos in Cœnobiis. Decimo sexto, asserit, Romanæ Sedis Primatum neque ex Christi instituto, neque ex Ecclesiæ veteris usu sumpsisse originem. Romanum Pontificem appellat *Antichristum*. Concilia Generalia in tradendis Fidei dogmatibus, & Scripturæ Sacræ interpretatione, errâsse posse gannit, & auctoritatem judicandi de vero sensu, & interpretatione Sacrarum Scripturarum omnibus promiscuè, etiam mulierculis, adjudicat. Decimo septimò, in Traditiones, & Constitutiones Ecclesiasticas, ceu in Tyrannidem, quæ sub Ecclesiæ titulo superciliosè ingeritur, debacchatur. Decimo octavò, dicit, preces fundi non debere pro mortuis, & Purgatorium exitiale Satanæ esse commentum, quod Christi Crucem evacuat, contumeliam Dei misericordiæ non ferendam irrogat, & fidem nostram labefacit ac evertit. Decimo nonò, Indulgentias damnat tanquam pias fraudes, quæstuosas nundinationes, Sanguinis Christi profanationem, Satanæque ludibrium, quo Christianus populus à Dei gratia, à Vita, quæ est in Christo, abducatur, & à vera salutis via avertatur. Denique, Imaginum usum, & cultum à Satana manâsse, & meram idololatriam esse impiè asseverat, cultum Religiosum, etiam Duliæ, Angelis, & Sanctis hominibus absque damnanda superstitione exhiberi non posse, & Sanctos cum Christo in Cœlis viventes pro nobis intercedere, nec absque Sacrilegio, & superstitione invocari posse affirmat. Mitto alios *Calvini* errores, nec non blasphemiam, quam evomuit in Christum Dominum, asserendo, lib. 2. *Institutionem* cap. 16. & in sua *Harmonia Evangelica* ad Cap. XXVI. *Matthæi*, eum damnatorum pœnas in suo ad Inferos descensu passum, & cum Inferorum copiis, æternæque mortis horrore, quasi consertis manibus, luctatum esse. Si plura de erroribus Hæresiarchæ *Joannis Calvini* scire desideres, legesis *Franciscum Fevardentium*, Ordinis Minorum, Sacræ Facultatis Parisiensis Doctorem Theologum, qui mille & quadringentos Sectæ *Calvini* errores in sua *Theomachia Calvinistica* excussit, ac confutavit. *Calvini* etiam deliria proliatiùs prosecutus est *Florimundus Ramondus*, Senator Burdegalensis, in libro septimo Historiæ suæ de ortu, progressu, & inclinatione Hæresum ex probatis Auctoribus collectæ, & de forma Calvinianæ Synagogæ, deque institutione, & œconomiâ sacrorum, ac disciplinæ ab ipso Calvino fabricatæ diligentissimè differit in libro octavo ejusdem Historiæ. Consulere etiam poteris doctissimos Cardinales *Bellarminum*, *Perronium*, *Richelium*, nec non illustres Antistites *Nicolaum Coeffetaum*, Ordinis Prædicatorum, Massiliensem Episcopum designatum, & *Benignum Bossuet*, Meldensium Episcopum, qui eruditis suis lucubrationibus impiam *Calvini* doctrinam impugnârunt.

Audiebam nuperrimè eruditum quemdam Theologum falsè ridentem hæreticos Calvinistas, qui ex doctrina sui Pseudo-Magistri *Calvini* sex sibi vindicant Immunitates, quæ eos à peccato, ab errore, ab omni salutis periculo, & à servandis divinis, & humanis legibus penitùs eximunt. Cùm enim *Calvinus*, ut nos observâsti, doceat, solam fidem in Christum Mediatorem sine bonis operibus justificare, eamque esse inamissibilem; deindè, peccata non imputari Fidelibus, ac denique, Baptismum nec ad salutem, nec ad delendum peccatum Originale necessarium esse pueris, qui ex patre, & matre Fidem, seu Christianismum profitentibus, nati sunt; ex his tribus capitalibus *Calvini* erroribus, tanquam ex virulento fonte, sex immunitates hauriunt, sibique arrogant hæretici Calvinistæ, quas sequenti ordine mihi referebat Vir ille eruditus. Primò, ajunt hæretici Calvinistæ, se sola à parentibus Christianis, seu qui fidem habent in Christum Mediatorem, origine, primo conceptionis momento, ita Sanctos & puros, & à Deo edoctos esse, ut nunquàm in posterum vel à gratia excidere, vel aliquo errore à fide deficere possint, & maternus uterus, etiam incestus, etiam adulter, modò Christianismum mater, aut pater profiteatur, sit illis instar primi Baptisterii, quo jure communi se ha-

bere ajunt Calvinistæ omnes, ut à peccato originali sint immunes. Secundò, idem uterus maternus est illis hæreticis Calvinistis Cœnaculum Hierosolymitanum, quò delabitur Spiritus Sanctus, & eos, sicut in die Pentecostes Apostolos, ita in gratia firmat, ut ab ea nunquam imposterùm excidere queant. Tertiò, idem uterus maternus est illis Sacrarium, ubi omnes unguntur in Sacerdotes, quò spirituales hostias Deo offerant. Quartò, Calvinistis uterus maternus est Tribunal Confessionis, ubi in antecessum ita ab omnibus peccatis futuris absolvuntur, ut nullum illis imputetur unquam ad damnationem. Quintò, est illis Academia, ubi à Deo ita imbuuntur notitiâ Fidei Doctrinæ, quæ ad salutem necessaria est, ut nec ab Ecclesiis, nec à Conciliis, nec à Sanctis Patribus, nec ab Episcopis, edoceri opus habeant. Postremò, Calvinistis maternus uterus est velut amplissima Cancellaria, undè litteras habent, quibus immunes fiunt à jejunio Quadragesimali, à pœnitentia, à votis, à bonis operibus, à legibus Principum, & etiam à lege Divina, hoc saltem sensu, ut licèt in illam peccent, nullum ex eo peccato salutis periculum, aut damnum creetur, quia Calvinistis peccata, quantumvis gravissima, non imputantur, suntque dumtaxat venialia. Has sex Calvinistarum Immunitates, quæ infinitam, & horribilem in hominum mores invahunt corruptelam, dum mihi narraret eruditus ille Theologus, dubius paululùm hæsi, quærens cum *Tertulliano* libro 2. ad *Nationes* cap. 12. *Rideam vanitatem, an exprobrem cæcitatem?* Tandem seriò intellexi, prætensam illam Ecclesiæ Reformationem, quam, ut faciliùs fucum faceret, obtendebat *Calvinus*, tendere dumtaxàt ad effrænam morum licentiam, ac divinarum, & humanarum legum contemptum, ad ambitionem intolerabilem, quâ abreptus ille scelestus Hæresiarcha se unum dumtaxat sapere, ac tanto reformandæ Ecclesiæ muneri parem insulsè putaret, cæterosque tot sæculorum, tot gentium, tot Academiarum, eruditione juxta & Sanctitate præstantes viros desipere judicaret. Perturbanda fuit publica quies, perrumpendæ leges, sacra violanda, corrumpendi mores, innumeræ excitandæ tragœdiæ, miscenda cuncta procellis, ut pestilentissimi illius Novatoris Secta, nomenque vigerat. Sed, quod magis dolendum est, necdum pestifera illa *Calvini* Secta extincta est, sed adhuc ad perniciem animarum latè grassatur, & instar Hydræ plura capita habet, seu ex variis Sectis conflata est, quæ quo pacto prodierint, & qui earum Autores extiterint, rogo te, ut nunc breviter exponas.

M. Præcipuæ inter Calvinistas Sectæ sunt quatuor. Prima est eorum, qui se *Reformatos* dicunt, quique impiam *Calvini* doctrinam ad amussim sequuntur. Altera illorum est, qui nuncupantur *Anglo-Calviniani*. Tertia est *Piscatorianorum*, & quarta *Arminianorum*, de quibus singillatim pauca dicemus. In primis, Secta illorum, qui *Calvini* doctrinam studiosè sequuntur, olim vigebat in Gallia, & nunc viget in Palatinatu, & in Helvetia, ubi illi Sectarii vocantur *Reformati*. Eadem Secta in Anglia, & in Scotia serpit, ubi hi Sectarii nominantur *Puritani*. Ab illis *Reformatis*, seu *Puritanis*, differunt *Anglo-Calviniani*, qui alteram Sectam in Anglia constituunt. Ordinem quippè Episcopalem non solùm admittunt, sed eum jure divino Presbyteratus ordine superiorem esse profitentur; quod Calvinistæ, dicti *Reformati*, *Puritani*, præfractè negant. Præterea, *Anglo-Calviniani* suas habent Cathedrales Ecclesias, in quibus sunt Canonici, seu Præbendarii, qui Matutinas ac Vespertinas preces celebrant, Liturgiam suo ritu diebus sacris peragunt, & in functionibus suis obeundis superpelliceo utuntur; quæ omnia Calvinistæ *Reformati*, seu *Puritani*, rejiciunt. Tertiò, *Anglo-Calviniani* Cruci, quæ Christum Dominum Crucifixum repræsentat, honorem deferunt, & in Sacramentorum, præcipuè Baptismi administratione, signum Crucis adhibent. At Calviniani *Reformati*, seu *Puritani*, signum Crucis execrantur, & Cruces ubique evertunt, frangunt, ac demoliuntur. Demùm *Anglo-Calviniani*, juxta leges Reginæ *Elizabethæ*, Summum Ecclesiæ Anglicanæ Caput ac Gubernatorem Regem Angliæ agnoscunt, quod negant alii Calvinistæ, qui in Regno Angliæ vocantur *Puritani*, ad quos proximè accedunt alii Sectarii, qui in eodem Regno dicuntur *Presbyteriani*, & *Independentes*, quique in Calviniana Superstitione à *Puritanorum* Fidei confessione non dissentiunt. Hic autem obiter observare debes, Regnum Angliæ, postquàm sub Rege *Henrico* VIII. ab Ecclesiæ Romanæ communione funesto schismate fuit separatum, non solùm istis Calvinianæ superstitionis sectis aditum præbuisse, sed etiam varias alias Sectas in eo impunè grassandi licentiam habuisse, quas inter censentur primò Secta *Anabaptistarum*, cujus superiùs meminimus. Secundò, Secta *Antinomorum*, qui Legem & totum Vetus Testamentum rejiciunt; Tertiò, Secta *Antiscripturianorum*, qui se, non secùs ac Prophetas & Apostolos, Spiritum Sanctum habere gloriantes, totam Scripturam Sacram contemptui habent; Quartò, Secta *Quakerorum*, qui inter orandum toto corpore contremiscunt, seque sæpiùs in ecstases rapi & in hac vita planè perfectos, & à peccato mundos esse jactitant; Quintò, Secta *Ranterorum*, qui ex hara Epicuri prodeuntes, nihil turpè putant, ad quod naturæ quamvis corruptæ, & carnis illecebris titillatæ, sentiunt incitamentum. Sextò, Secta *Levellorum*, qui Politici regiminis sunt jurati hostes, duntque naturalem hominum æqualitatem, quâ nec opibus, nec honore, nec potestate alter alteri antecellat, inducere gestiunt, ad excitandas adversùs Magistratus seditiones promptos promptosque se se exhibent. Quod quidem ne putes, aut à me gratis, aut ad infamiam Angliæ inurendam dictum esse, referam hìc quæ nupertimè legi in libris ipsorummet hæreticorum, qui de hodierno Statu Religionis in Angliæ Regno scripserunt. *Henricus Reggius* Kemnatensis hæreticus in libro *De hodierno Ecclesiarum Anglicanarum Statu*, quem Danzici anno MDCXLVII. edidit, hæc habet: Anglia facta est Colluvies, & Lerna omnium errorum ac Sectarum. Nulla à condito Orbe Provincia tam parvo spatio tot monstrosas Hæreses protulit, atque hæc. Episcoporum tempora intra LX. annos nonnisi quatuor Sectas protulerunt, *Puritanos*, *Bronsvvistas*, *Familistas*, & *Anabaptistas*. Postea, abolitâ Hierarchiâ Episcopali, prodierunt *Presbyterianorum*, & *Independentium* Sectæ. *Inde-*

pen-

pendentes vix in suas Classes dividi possunt, tanta est varietas, & pugna. Præcipoa genera sunt: *Anabaptistæ, Libertini, Antiscripturarii, Chiliastæ*, seu Millenarii, *Antinomi, Manifestarii*, sive *Arminiani, Familistæ, Enthusiastæ, Quærentes*, seu Expectantes, *Perfectistæ, Sociniani, Antitrinitarii, Sceptici*, à quibus innumeræ aliæ pullularunt Sectæ, quæ quotidiè latiùs diffunduntur, quarumve errores producit laodatus ille Scriptor hæreticus, ostenditque, omniom, quæ in Anglia serpunt, Sectarum pessimam esse *Independentium*. Alter Scriptor hæreticus, qui itidem deplorat hodieroum Ecclesiarum Anglicanarum Statum, est *Thomas Eduardus*, Anglus, & Londinensium Pastor, qui in libro, cui titulum *Gangrana* fecit, percenset centum, & octoginta hæreses, seo errores, qui in præsentia vigent in Anglia, & postea subdit: *Nulla hæresis, blasphemia, confusio est, quæ non inveniatur in Anglia, vel oriatur. Reformatio ab uno extremo ad aliud collapsa est. A Scylla in Charybdim ventum. Damnandæ Hæreses, horribiles blasphemiæ, Libertinismus, & tremenda Anarchia est. Non ablata mala, sed aucta. Diabolo pejor Spiritus successit. Jam & ipsam abnegant Scripturam, & tam enormis omnium Religionum libertas propugnatur, ut etiam blasphemia, & Atheismus includantur. Et hoc publicis Scriptis fit in conspectu Parlamenti, quod tolerat horrendos Sectarios in ipsa Urbe, & permittit ut libros publicent. Ingens numerus Opificum concionatorum, & rudissimorum nebulonum. Etiam fœminæ, & pueri concionantur. A condito Orbe non fuerunt tot monstrosæ opiniones, quot nunc in Anglia.* Postremo, Authores *Annotationum in Biblia Anglicana* ad Caput X. Geneseos, de misero Religionis in Anglia Statu lamentantor in hunc modum: *Quot causas habemus liberos, qui nascuntur, Pelegos*, seu divisos, *vocandi? Quàm divisi sumus non in linguas tantùm, ut Babylone factum; sed capita, corda, manus? Quantæ divisiones, non tantùm Rubenis, ut Judicum cap. 5. v. 15. sed omnium tribuum Israëlis nostri? Et o si tantum divisi essemus! jam vero subdivisi sumus in complures factiones Reipublicæ, in varia schismata Ecclesiæ.* Sic proh dolor! Deus inscrutabili judicio Anglos, ab Ecclesia Romana extorres, tradidit in reprobum sensum, ut omnium gentium serviant erroribus, & magnam sibi videantur assumpsisse Religionem, quia nullam respuunt falsitatem. Sed, missis Anglis, quibus meliorem mentem precamor, redeamus ad alias Calvinianæ Superstitionis Sectas, quarum tertia est *Piscatorianorum*, cui nomen dedit *Joannes Piscator*, Argentinensis in Gymnasio Herborneosi Calvinianæ Theologiæ Professor, homo arrogans, superciliosus, & rerum novandarum cupidissimus. Hic quippè, præter multos errores, quos circa Cœnam Dominicam, Prædestinationem, Pœnitentiam, & Satisfactionem Christi sparsit, docuit, Fideles justificari quidem per justitiam Christi, quæ ipsis imputatur, non tamen per eam justitiam, quam Christus, dum viveret, ex legis obedientia, vitæque Sanctimonia habebat; sed per eam justitiam solam, quam Christus passione, & morte sua acquisivit. Hanc Joannis Piscatoris doctrinam (ut videre est apud Illustrissimum *Benignum Bossuet* Meldensem Episcopum libro XII. *Historia Variationum* *Ecclesiarum Protestantium*) alii inter Calvinistas tanquam hæreticam, spiritui ac doctrinæ *Calvini* omnino contrariam damoarunt, ipsumque *Joannem Piscatorem* Anathemate percolerunt; alii vero doctrinam *Joannis Piscatoris* approbaront, indèque factum est, ut gliscente illo dissidio, nova inter Calvinistas eruperit Secta *Piscatorianorum*. Postrema Calvinistarum Secta est *Arminianorum*, sic dicta à *Jacobo Arminio*, ejus Authore Amstelodamensi quondam Ministro, postea Lugduni Batavorum Theologiæ Professore, qui in materia de gratia Dei, & libero arbitrio, de justificatione, de Prædestinatione, & reprobatione, de perseverantia &c. cùm multas excitasset Controversias, nactus est suæ doctrinæ adversarium *Franciscum Gomarum* doctrinæ *Calvini* addictissimum, à quo profecta est Secta *Gomaristarum*, qui etiam dicti sunt *Rigidi Calviniani, & Contra-Remonstrantes*, ad discrimen *Arminianorum*, qui dicebantur *Calviniani molles, & Remonstrantes.* Cane pejus, & angue Calvinistæ *Gomaristæ* oderant Arminianos, quos obique Pelagianismi insimulabant. Versa vice Calvinistæ Arminiani diris devovebant Gomaristas, ipsisque exprobrabant, quod gratiam Irresistibilem seu necessitantem admitterent, & negarent cooperationem liberi arbitrii. Vicerunt tamen Gomaristæ, & in Synodo Dordrechtana habita an. MDCXVIII. damnarunt Arminianos, qui Decretis prædictæ Synodi cum parere detrectarent, Magistratuum auctoritate oppressi sunt. Hic tamen diligenter observare debes, recentiores Calvinistas, Catholicorum Theologorum Polemistarum disputationibus convictos, emollitis, ne dicam penitùs explosis, Magistrorum suorum pristinis aberrationibus, ad Ecclesiæ Catholicæ doctrinam de Prædestinatione, gratia & libero arbitrio, propiùs accessisse, eosque ultro fateri, gratiam, quantumvis se ipsa efficacem, non tollere consensum & liberi arbitrii cooperationem. Ad hanc sanam Ecclesiæ Catholicæ doctrinam tandem aliquando recentiores Calvinistas, semotis pristinis *Calvini*, suorumque Magistrorum præjudiciis, convolasse, disertè testantur doctissimi Theologi Catholici Polemistæ, quorum verba hic lubenti animo subjungam, ut indè intelligas, recentiores Calvinistas, antiquo posthabito Magistrorum suorum errore, Catholicis eo saltem in Capite penè consentire. In primis Cardinalis *de Richelieu* in Tractatu, quem Gallicè pro hæreticorum conversione edidit, libro 3. *de libero arbitrio* sic habet: *Recentiores hæretici majorum suorum doctrinam de prædestinatione, gratia & libero arbitrio ita emollierunt ac temperarunt, ut vix ullum iis in capitibus (si accurate loqui velimus) eos inter & nos dissidium extet.* Illustrissimus *Jacobus Benignus Bossuetus*, Meldensium Episcopus, & egregius Calvinianæ Sectæ Triumphator, libro octavo *Historiæ variationum Ecclesiarum Protestantium* data opera ostendit, recentiores Calvinianos, repudiata Magistrorum suorum sententia, ultro nunc profiteri liberi arbitrii cooperationem, & capite quinquagesimo primo totam præcedentium narrationem ita concludit: *Modo bona fide & concordi consilio res agatur, ne levem quidem inter nos dissidii umbram experior, quoad illam de liberi arbitrii cooperatione controversiam.* Idem asserit Illustrissimus ille Antistes, eximius

mios antiquæ Ecclesiæ interpres, & novæ acerrimos vindex, in *Expositione Fidei Catholicæ* Cap. 7. ubi agit de Gratia & libero arbitrio in negotio justificationis. Hanc recentiorum Calvinistarum de Prædestinatione, de Gratia & libero arbitrio doctrinam prolixius adhuc ac distinctiùs explicant Illustrissimi Episcopi ac fratres Germani *Adrianus, & Petrus de Vvalenburch* Tomo 2. Controversiarum Tractatu I. Capite quinquagesimo septimo, cui hunc titulum præfixerunt: *Appropinquatio Protestantium ad doctrinam Catholicam.* Ibi quippè doctissimi illi Polemistæ, post adducta præcipuorum Sectæ Calvinianæ super hac re testimonia, sic scribunt: *Atque hæc sententia nunc est inter Reformatos communissima, Neque hoc tempore dicunt, Gratiam ita esse à se ipsa efficacem, ut excludant motionem moralem, quæ est per consilia & suasiones. Similiter hoc tempore non docent, Deum ita efficaciter movere voluntatem, ut postea non sit nostra electionis, motioni ejus aut obtemperare, aut refragari; tenent enim facultatem dissentiendi consistere cum gratia efficaci, & idipsum tradunt. quod Thomistæ libenter etiam fatentur Deum per gratiam, vel motionem ita operari in nobis velle, & nos ad se ipsum convertere, ut gratiæ prævenienti nostrum arbitrium pedissequa voluntate obsequatur liberè. Non igitur est necesse indagare, quid Calvinus, quid alii antehac senserint; Sufficit eos nunc cum Catholicis Doctoribus sentire, & loqui.* Idem confirmant hi duo Illustrissimi Præsules capite sexagesimo, cui titulus: *Hominem liberè consentire gratiæ Dei.* His doctissimis Polemicis Scriptoribus Catholicis quatuor alios perindè eruditos adjungam, qui itidem testantur, recentiores Calvinistas ad saniora tandem consilia venisse, & ad Catholicorum doctrinam de gratia & libero arbitrio propiùs accessisse. *Vincentius Baronius* in libro, cujus titulus est: *Hæresis devicta,* asserit, *ad Catholicos eandem Theologos in doctrina de gratia, & libero arbitrio accedere, quotquot inter Calvinistas altioris eruditionis fama valent.* Eruditus P. *Veronius* 3. part. Controversiarum cap. 2. de libero arbitrio, expositis variis hæreticorum Protestantium Confessionibus, Galliæ scilicet, Bataviæ, Scotiæ, Angliæ, Helvetiæ, Augustanæ, & Saxoniæ, quibus liberi arbitrii cooperationem profitentur & explicant, ait: *Magistrorum suorum doctrinam abnegant* (recentiores hæretici Protestantes), *suosque articulos tot interpretationibus emolliunt, ut nihil jam adversus Ecclesia Romana doctrinam doceant. Satis nobis illorum professio sit. Atque utinam in aliis errorum capitibus ita se gererent:* Auctor libri: cujus titulus est: *Justa adversus Calvinianos Præjudicia*, capite undecimo variis Calvinianæ Sectæ Ministrorum testimoniis probat, *fateri tandem aliquando coactos fuisse Calvinianos, dissidium in doctrina de Gratia & libero arbitrio Ecclesiam inter & Calvinianos excitatum, verbis potiùs stetisse, quam rebus ipsis; seu primos ipsimet sensus exuerint, ut ad Catholicorum sententiam accederent, seu Ecclesiæ doctrinam sibi licet ignotam, audaci cæcitate damnassent.* Denique, doctissimus *le Fevre* Theologus Parisiensis, in libro cui titulum præfixit: *Momenta invicta ad convincendos falsi nominis Ecclesiæ reformatæ sectatores*, sole clariùs evincit, primos Hæresiarchæ *Calvini* sensus circa doctrinam *de gratia & libero arbitrio* vel plurimùm emollitos ac temperatos, vel planè dimissos ac explosos fuisse à celebrioribus Sectæ Calvinianæ Scriptoribus, quos inter enumerat *Amesium, Perkinsium, Antonium de Dominis, Guillelmum Forbesium, Petrum du Moulin, Buxtorfium, Tinsium,* aliosque benè multos. Hæc te præmonere operæ pretium duxi, ut indè intelligas, recentiores Calvinistas, habitis cum Catholicis Theologis disputationibus, expensisque sinceris Catholicæ Ecclesiæ Dogmatum expositionibus, sua in controversiis de gratia & libero arbitrio falsa reliquisse præjudicia, à Calvino, primisque suæ Sectæ Principibus defecisse, & ad doctrinam Ecclesiæ Catholicæ de gratia, & libero arbitrio propiùs accessisse.

D. Hanc recentium Calvinistarum in quibusdam Fidei Controversiis à *Calvino*, cæterisque suæ Sectæ Principibus defectionem, ac veterum Dogmatum ejurationem jam probè noveram ex ea disputatione, quam *Martinus Becanus*, Societatis Jesu Theologus, qui cum Heterodoxis calleto veluti pede sæpiùs certavit, se cum *Davide Parao*, Calvinianæ factionis in Germania Pseudo-Ministro habuisse narrat Tomo I. Summæ Theologiæ capite decimo sexto his verbis: *Noster Serrarius & ego eramus autumno superiore apud Acidulas Schualbacenses, ubi commodè incidimus in Davidem Paraum Calvinistam, Professorem Heidelbergensem. Salutavimus hominem perhumaniter, & ille vicissim nos. In progressu amicè & modestè mihi objecit, quod in quadam disputatione, quæ typis edita est, scripsissem, Deum Calvinistarum esse autorem peccati. Respondi, me solidè id probâsse ex verbis, & sententiis Calvini. Tum ille, Esto sane, inquit, sit ista Calvini sententia, & non Calvinistarum. Hic subridens Serrarius, ita subjecit: Domine Parae, hæc iam facile inter vos, ut video, componetur, Sola particula,* starum, *expungatur, & nec erit salva. Placuit hoc Parao, & Colloquium solutum est. Vix Moguntiam reversi eramus, cùm ecce Paraus ad me Epistolam dat, qua monet nos officii nostri hoc Carmine:*

Vos quòque promissi memores delete liturâ
ingenuâ, starum, *impegistis quod malè nostris.*

Hoc autem Distichu apertè *David Paraus* innuere voluit, *Calvinum* in multis doctrinæ suæ Capitibus à recentioribus Calvinistis desertum ac damnatum fuisse. Faxit Deus Optimus Maximus, ut Calviniani ab omnibus præjudiciis liberi veritatem tandem agnoscant, eamque ad gremium Ecclesiæ Catholicæ reversi diligant, & amplectantur. Id maximè in votis habeo, eosque, ut omnia *Calvini*, aliorumque suæ Sectæ Principum impia dogmata sinceris animis ejurent ac detestentur, his verbis Scripturæ Sacræ lib. 2. Paralipomenon capite trigesimo vehementer adhortor: *Filii Israël revertimini ad Dominum Deum Abraham, & Isaac, & Israël. . . . Nolite fieri sicut patres vestri, & fratres, qui recesserunt à Domino Deo patrum suorum, qui tradidit eos in interitum, ut ipsi cernitis. Nolite indurare cervices vestras, sicut patres vestri: tradite manus vestras Domino, & venite ad Sanctuarium ejus, quod sanctificavit in æternum &c.* Sed hactenùs de *Calvini* Hæresi, ejusque variis Sectis sat superque dictum sit, & de alterum Hæresum, quæ Sæculo decimo sexto prodierunt, exordio, progressu, ac interitu paululùm disseramus.

M. Se-

M. Sæculo XVI. erupit Hæresis adeo execrabilis, ut ipsimet *Lutherus, & Calvinus*, Scelestissimi licèt Hæresiarchæ, tam tetram, tam horribilem, tam infestam Religioni pestem exhorruerint. Hujus detestabilis Hæresis Author fuit *Michaël Servetus*, Hispanus, Tarraconensis, qui *Pauli Samosateni, Arii, Macedonii*, Divinitatem Filii, & Spiritus Sancti negantium, impietates ac blasphemias resoxit in septem libris, quos scripsit *De Trinitatis Erroribus*. Effutiebat impudentissimos ille Hæreticus, ut videre est apud *Hesium* libro I. *de Hæresibus*, & apud *Prateolum* in Michaële Serveto, *Patrem solum, non Filium, non Spiritum Sanctum, verum Deum esse, ac Trinitatem esse figmentum, triceps monstrum, aut Cerberum quendam tripartitum. Filium Dei non esse secundam personam Divinitatis, sed Christum hominem esse personam tunc factam, cum homo fieret. Spiritum Sanctum non esse simpliciter Deum, sed aliquid ex essentia Deè, levem solummodo, & tenuem aliquam auram, qua in creatione Mundi primum prodierit; nunquam fuisse in lege Deum adoratum, sed Angelos Deum adumbrantes, hosque fuisse ab initio realiter, & restauratione aliqua indiguisse, postquam illorum Caput factus est Christus; Spiritum & animam hominis esse Dei substantiam; regeneratos vero aliam, quam ante habuerint, animam, quæ Deitatem contineat, accipere; ob peccatum originis neminem damnari, cum corpore tantum à serpente occupato, anima libera sit, quæ ante vigesimum annum peccare nequeat; homines sine agnitione Christi salvari posse sub Evangelio & justificari. Turcas per orationes suas, quæ bonæ sint, promissiones Christi consequi.* Hos, & alios ejusmodi errores nefandos sparsit, sed potissimùm in Sanctissimam Trinitatem invectus est *Michaël Servetus*, vir, ut ait *Joannes Cochlæus* in Actis Lutheri, *acris ac vehementis ingenii, qui Græca quoque ac Hebraica lingua peritus videbatur; sed hic est communis omnium ve-è novorum Theologorum morbus, ut linguarum peritia tumidi, ac litterali Scripturæ sensui, quem non exprobatis Doctoribus, sed ex capite suo sibi effingunt, innitentes, contemptis Sanctorum Patrum expositionibus, & solidis Scholasticorum Theologorum informationibus, sua confidant prudentiæ, & pro mobilitate ingenii instabiles, facili momento per novam adinventionem priorem sententiam suam, quam primo inventionis calore laudaverunt, mutent, varient, aut augeant, aut minuant, juxta illud Jacobi Apostoli; Vir duplex animo inconstans est omnibus viis suis.* Tot Blasphemias, quas in Sanctissimam Trinitatem evomuit, non impunè tulit *Michaël Servetus*, repertus quippè Genevæ, ab Hæresiarcha *Calvino* in carcerem compingi jussus ex Senatùs Genevensis sententia vivus exustus est die XXVII. Octobris an. MDLIII. Hic aûtem rem singulari sanè observatione dignam diligenter advertas velim, videlicèt *Calvinum* in Refutatione errorum *Michaëlis Serveti*, fusè, omnique argumentorum genere probare, Hæreticos jure gladii coërcendos & extremo supplicio esse afficiendos, ne mortale venenum longiùs serpat, & impii eorum errores impunè grassentur. Ita sentit *Calvinus* in Causa *Michaëlis Serveti*. At veritus ille Hæresiarcha, ne hæc doctrina sibi, suæque Sectæ Professoribus ultimum afferret exitium, contendit in eadem Refutatione errorum *Michaëlis Serveti*, gladium à Principibus, & Magistratibus in Calvinianæ doctrinæ Professores distringi non posse, quemadmodum in *Michaëlem Servetum*, & Antitrinitarios distringi potuit, quia, inquit, *Michaël Servetus* & alii Antitrinitarii hæretici erant, eorumque doctrina jam ab Ecclesia in *Ario*, & in *Macedonio* fuerat profligata; contra vero Calvinistarum doctrina verbo Dei consentanea est. Ex quo infert scelestus ille Hæresiarcha, jure optimo *Michaëlem Servetum* ex Senatus Genevensis Sententia è medio sublatum, ac vivom fuisse combustom; sed versa vice, Catholicos Magistratus & Judices, qui capitali sopplicio Calvinistas damnant, esse *Papæ carnifices & incendarios*. Qua in re *Calvinum* sibi minimè constare video, &, ut habetur in parœmia, *lupum utraque aure teneo*. Nam primo, quis non videt, esse ineptissimum asserere, quod *Calvinus* potuerit damnare *Michaëlem Servetum*, eumque hæreseos convictum sæculari tradere Magistratui, ut vivus exureretor, *Calvinum* vero, ejusque Sectæ Professores damnare, eosque insanabiles Principum ac piorum Magistratuum potestati, ut desperati capite plectantur, permittere non possit Ecclesia Catholica, cujus fidem violarunt, impugnarunt, & à cujus communione sacrilego schismate recesserunt. At, inquit *Calvinus*, extremo supplicio dignus erat *Michaël Servetus*, quia hæretiens erat, ejusque doctrina Verbo Dei erat contraria; Calvinistæ vero non sunt hæretici, eorumque doctrina Verbo Dei consentanea est. At, numquid itidem *Michaël Servetus* palam inficiabatur, se esse hæreticum, & Scripturam Sacram à se stare conclamabat? Quis ergo illarum Controversiarum Judex & arbiter sedebit? Numquid privatus eorum, qui hæreseos accusantur, Spiritus, aut Ecclesia? à qua hæretici recesserunt, vel recedunt. Si privatus Spiritus eorum, qui hæreseos insimulantur, harumce controversiarum Judex sit, iniquè sanè *Calvinus* egit cum *Michaële Serveto*, quippè qui ex suo privato Spiritu judicabat & asserebat, se non esse hæreticum, suamque doctrinam esse Verbo Dei consentaneam. Si vero Ecclesia, à qua recesserunt, vel recedunt hæretici, sit Judex harum, quæ in fide emergere possunt, Controversiarum, sicut revera est; res planè confecta est, & omnino actum atque conclamatum *de Michaële Serveto*, de *Luthero*, de *Calvino*, & de aliis nefariis hæreticis, quia sicut *Michaël Servetus* fuit jure merito damnatus & vivus exustus tanquam hæreticus, eo quod contra Sanctissimam Trinitatem antiquos suscitaret *Arii, & Macedonii* errores jam ab Ecclesia universa in Conciliis Generalibus Niceno I. & Constantinopolitano I. damnatos; ita pari quoque jure tanquam hæretici haberi & puniri debent *Lutherus, Calvinus*, eorumque Sectarii, utpotè qui revocant, ac pertinaciter tutantur obsoletos antiquorum Hæresiarcharum Manichæorum, Iconoclastarum, Berengarianorum, Wiclefistarom, & aliorum errores jam pridem ab universa Ecclesia in Conciliis Oecumenicis confixos, quosque etiam hoc Sæculo XVI. proscripsit Catholica Ecclesia in Concilio Generali Tridentino congregata. Quapropter Hæresiarcha *Calvinus*, dum in Causa *Michaëlis Serveti*, quem ad rogum damnari procuravit, acriter propugnavit, hæreticos extremo supplicio afficiendos esse, volens nolens, se suæque Sectæ Professores proprio mucrone confodit. Nec solùm

Calvinus, sed *Lutherus*, *Brentius*, *Bucerus*, aliique Sectarum Sæculi decimi sexti Coryphæi eamdem Sententiam in se, suosque Sectarios, ita permittente Deo, protulerunt. *Theodorus* siquidem *Beza*, discipulus *Calvini*, post *Michaëlis Serveti* vivicomburium, scripsit librum *De Hæreticis à Civili Magistratu puniendis*, quo non solùm propugnat, Hæreticos à Civili Magistratu capitali supplicio mulctari posse, sed etiam hujus sententiæ suffragatores citat *Lutherum* in Postillis minoribus, Dominica post Epiphaniam quinta, *Melanchthonem* libro de Officio Principis, *Urbanum Regium*, Saxonicasque (ut vocat) Ecclesias in Confessione, quam Tridentino Concilio obtulerunt; *Brentium* in libello de Republica benè administranda; *Bucerum* Enarratione in Caput XII. Matthæi; *Capitonem* in libro de jure Magistratus in Religionem; *Bullingerum* Decadis 2. sermonibus VII. & VIII. *Musculum* Commentario in Psalmum secundum; & *Calvinum*, in libro, quem in Causa *Michaëlis Serveti* hæretici eo de argumento lucubravit. Hæc Hæreticorum confessio, quam ab ipsis vis veritatis extorsit, apertè prodit ipsorum inconstantiam, qua postea Protheo mutabiliores, & suæ causæ inservire volentes, suæ Sectæ Professores, ob hæresim Edictis piorum Principum & Catholicorum Magistratuum justè punitos, immensis laudibus celebrarunt, & honorifico Martyrum titulo ornare ausi sunt. Sic apud Hæreticos mentitur sibi iniquitas, & perspecta veritas, dominante spiritu vertiginis, profligatur.

D. Flammis consumpto *Michaële Serveto*, fuitne simul cum eo extincta pestifera illa, quam invexit Antitrinitariorum hæresis?

M. Adhuc calebant *Michaëlis Serveti* cineres, cùm *Valentinus Gentilis*, *Georgius Blandrata*, *Alciatus*, *Bernardinus Ochinus*, *Gribaldus*, & *Franciscus David*, tanto supplicio non deterriti, eamdem Antitrinitariorum Hæresim in Poloniam, Transylvaniam & Hungariam intulerunt, quique omnes, ut constabit ex his, quæ mox dicturus sum, miserrimè perierunt. In primis, *Valentinus Gentilis*, patria Neapolitanus, hanc Antitrinitariorum Hæresim, cui etiam multos addidit errores, dum palam Genevæ doceret, captus & in carcerem conjectus est, ubi extremum sibi imminere supplicium serio cogitans, pœnitentiam simulavit, palinodiam cecinit, omnesque errores suos revocavit. E carcere dimissus, Geneva contra fidem datam se se clam proripuit, variisque in locis petulantius, quam antehac in Sacram Triadem debacchari cœpit. Tandem, Bernæ in Helvetia comprehensus, capitali supplicio affectus est anno MDLXVI. *Georgius Blandrata*, Medicus Italus, ejusdem Hæresis in Polonia & in Transylvania propagator, miserrimè trucidatus est in Transylvania ab uno cognatorum suorum, qui ejus bonis inhiabat. *Gribaldus* peste sublatus est, & *Franciscus David* ruente repentè domo oppressus. *Alciatus* Mediolanensis ad Mahometanos defecit. De sorte *Bernardini Ochini* non convenit inter Scriptores. *Zacharias* siquidem *Boverius* in Annalibus Capucinorum ad annum MDXLIII. num. 45. licèt fateatur, *Bernardinum Ochinum* fuisse tertium Generalem Ministrum Ordinis Capucinorum, eumque à fide Catholica ad Hæresim Antitrinitariorum defecisse, & errorem etiam de licita promiscuè omnibus polygamia docuisse, contendit attamen, eum non fuisse Authorem, ut quibusdam per errorem obrepsit, Ordinis Capucinorum, sed dumtaxat tertium illius Generalem. Probat etiam ad eumdem annum num. 46. & sequentibus, idem Annalista, ac pluribus Scriptorum testimoniis confirmat, *Bernardinum Ochinum* in extremæ vitæ suæ discrimine resipuisse, Hæreses omnes Genevæ recantasse, atque pugionibus interfectum pro Catholica fide occubuisse. At *Antonius Maria Gratianus* cap. 8. libri primi Vitæ, quam descripsit, *Joannis Francisci Commendonis* Cardinalis, plura refert de *Bernardino Ochino*, quæ hic compendiosè perstringam, ut faciliùs, qualis fuerit *Ochinus*, & quem vitæ exitum nactus sit, intelligere possis. In *Ochino*, inquit ille Scriptor, præter eloquentiæ famam, Italicæ linguæ elegantiam & cultum, ætas, genus vitæ, horridus ille pœnitentiæ habitus, promissa & fluens infra pectus barba, argentea canities, pallor ac macies oris, & magno studio arteque simulata corporis imbecillitas & Sanctitatis opinio, propè excesserant humanæ admirationis modum. Omnes ad ejus Conciones certatim confluebant, intentique ora tenebant. His hominum in se studiis inflatus, elatusque *Ochinus*, adeo sibi placere, sese amare, ac tanti suam æstimare fortunam cœpit, ut altiora se quæreret, nec tamen à Romano Pontifice, qui illum intùs & in cute noverat, altiorem honoris gradum impetrare valens, excussa cuculla, ad hæreticos confugerit, & cum puella incestas nuptias inierit homo sexagenarius. Præter errores *Lutheri & Calvini*, quibus adhæsit *Oshinus*, Hæresim *Arii*, contra Consubstantialitatem Verbi Divini revocavit, & polygamiam omnibus licitam esse docuit. Apud Helvetios primùm consedit, dein omnem pervagatus Germaniam, atque Britanniam, seu Angliam, atque undique explosus, postremo se in Poloniam contulit, ubi, cùm *Joannes Franciscus Commendonus*, Cardinalis & Sedis Apostolicæ Legatus, Edictum à Poloniæ Rege obtinuisset, quo exteri omnes hæretici à Regno abire jubebantur, *Ochinus* mutare Sedem & è Polonia excedere coactus est. Sed omnibus jam terris extorris ac profugus, cùm in vili Moraviæ pago à veteri amico fuisset hospitio exceptus, ibi senio fessus, cum uxore, ac duabus filiabus, filioque uno, peste interiit. Hic fuit juxta *Antonium Mariam Gratianum*, loco mox à me laudato, infelix Vitæ *Bernardini Oshini* exitus. At, cùm *Zacharias Boverius* in Annalibus Capucinorum probet, *Bernardinum Ochinum* suos ejurasse errores, & peccatorum confessionem Catholico ritu ante mortem edidisse, consultiùs esse duco cum *Spondano* ad an. MDXLVII. num. XXII. meum hic non interponere judicium, remque totam, in qua, inter Scriptores non convenit, in medio relinquere. Hoc unum dumtaxat in præsentia certissimè affirmabo, Apostasiam *Bernardini Ochini*, qui Senis in Etruria natus est, nihil omnino derogasse splendori ac Sanctitati inclyti Capucinorum Ordinis, qui semper Ecclesiæ utilissimus fuit, & cujus eximiam pietatem, arctissimæ disciplinæ regularis studium, atque præclara in Ecclesiam promerita, fusè in colloquio sexto, agendo de Monastica Disciplina, commodiùs referemus.

D. Miror sanè, quod inter illos Sectæ Antitrinitariorum Antesignanos non reposueris

Latinis

Lælium Socinum, & *Faustum Socinum*, Italus, petriâ Senenses, qui contra Sacram Triadem itidem blasphemarunt, suumque nomen indiderunt novæ Sectæ *Socinianorum*, quæ etiamnùm viget, quæque nihil aliud est, ut audivi à Viris eruditis, quàm quædam Sebellianæ, Arianæ, Macedonianæ, Photinianæ, Pelagianæ, Lutheranæ, & Calvinianæ doctrinæ colluvies. De his itaque duobus Sectæ Socinianorum Primipilis, & de præcipuis eorum erroribus pauca hic subjungere debes, ut plenam illius Sectæ Authorum, & errorum notitiam habere possim.

M. Adeo celebre fuit apud Antitrinitarios *Lælii*, & *Fausti Socinorum* nomen, ut ab illis eorum Secta non aliter nunc vocetur, quàm Secta *Socinianorum*. *Lælius Socinus*, Senis oriundus, annum agens circiter vigesimum secundum, relictâ patriâ, ubi suos errores absque vitæ suæ discrimine disseminare haud poterat, Galliam, Britanniam, Germaniam universam, Belgium, Helvetiam, Transylvaniam & Poloniam peragravit, cùmque dissimulandi peritus esset artifex, Hæresim, quàm contra Sanctissimam Trinitatem ex *Michaële Serveto*, Genevæ, ut diximus, exusto, hauserat, propalare ausus non est, amicitiam tamen iniit cum *Calvino*, *Melanchthone*, *Beza*, *Musculo*, *Bullingero*, *Munstero*, *Petro Martyre*, aliisque doctrinæ Evangelicæ corruptoribus, ut videre est in eorum ad ipsum Epistolis, quæ liquidò probant, *Lælio Socino* magnam cum illis pestibus necessitudinem intercessisse. Obiit *Lælius Socinus* Tiguri apud Helvetios anno MDLXII. ætatis suæ XXXVII. Multos reliquit manuscriptos Codices, impiis erroribus refertos, quos post ejus obitum *Faustus Socinus*, ejus nepos, sibi vindicavit, in lucem edidit, impiamque hæresim, quæ à patruo suo fuerat jam afflata, in Transylvania potissimùm, & in Polonia pro viribus propalare studuit, quà privatis colloquiis, quà multis virulentis Operibus, quæ ipse proprio Marte produxit ac publicavit, adeo ut verè dici possit, *Lælium Socinum* posuisse ova, quæ postea ejus nepos *Faustus Socinus*, patriâ itidem Senensis, in perniciem Catholicæ Ecclesiæ exclusit. Hujus Socinianorum Sectæ latè à *Fausto Socino* propagatæ pertinacissimi defensores fuerunt *Joannes Crellius*, *Jonas Slichtingius à Bucowietz*, & *Joannes Ludovicus Wolzogenius*, quorum pestilentissima Opera, unà cum *Lælii*, & *Fausti Socinorum* libris, in unum corpus redacta sunt, sub hoc titulo: *Bibliotheca Fratrum Polonorum*, *quos Unitarios vocant*, & septem Tomis in Folio comprehensa, magno Christianæ Religionis damno apud Batavos typis excusa prodierunt. Hic autem velim, obiter observes, Calvinismum duxisse hujusmodi hæreticos ad Arianismum, seu ad illam Sectam Antitrinitariorum, sicut probat *Henricus Spondanus* in Annalibus Ecclesiæ ad annum MDLXXIV. ex Relatione *Gerlachii*, Viri licèt Lutherani, qui, dum Constantinopoli esset, & in *Adamum Neuserum*, Ministrum olim Heidelbergensem, qui ex Calvinismo in Arianismum, hincque in Turcismum prolapsus erat, incidisset, atque eum interrogâsset, quomodo eò errorum devenisset; respondit ille, id sibi, quod Calvinista factus esset, accidisse, neminem enim eo Sæculo Arianum factum, qui non fuisset priùs Calvinista; quales extitissent *Servetus*, *Blandrata*, *Alciatus*, *Franciscus Davidis*, *Valentinus Gentilis*, *Gribaldus*, *Silvanus*, & alii. Sicut autem hi omnes tandem infelici fine perierunt, ita hic *Adamus Neuserus* ibidem Constantinopoli paulò post mortuus est ex desperatione in dysenteria, eodem propemodùm mortis genere, quo *Arius* extinctus est. Id narrat *Gerlachius in Historia*, quam edidit, *Sacramentariorum*, unde facilè intelligere potes, quàm pestifera sit hæc Calviniana Secta, quæ viam sternit ad Arianismum, ipsosque Socinianos, Sacræ Triadis osores, in sua Societate aliquando admisit. Sociniani siquidem cum Calvinianis in Polonia & Transylvania Templis & communione erant olim conjuncti, tum postea Conventus suos seorsùm agere cœperunt Cracoviæ, donec tandem Sociniani an. MDCLVIII. in Comitiis Regni habitis Varsaviæ, tanquam Ariani è Polonia fuere ejecti.

D. Quinam sunt præcipui Socinianorum errores?

M. Præcipui Socinianorum errores ad istos sequentes revocari possunt. Primò docent, in essentia Divina unicam esse Personam Patris, & contradictionem implicare, Deum unum esse in essentia, & trinum in personis. Secundò, negant, Filium Dei, seu Christum, esse personam divinam, vel Deum; illum tamen appellant Deum metaphoricè, & impropriè, ob sublimem potestatem à Patre æterno participatam, nimirùm ut esset Deum inter & homines mediator. Tertiò, dicunt, Christum ante Mariam Virginem non extitisse, eumque ratione personæ esse hominem verum, non tamen purum, quia divinâ filiatione ab ortu fuit insignitus, quatenùs divini Spiritus virtute, absque ulla Viri ope, in Virginis utero conceptus est, in quo sensu appellatur Filius Dei proprius, unigenitus, quia nullus alius sic virtute divini Spiritus absque ullo Viri concursu in utero matris conceptus unquàm fuit, & ab ortu Filius Dei vocatus. Quartò, ajunt, JEsum Christum ideo esse Servatorem nostrum, quia nobis æternæ salutis viam ostendit, vitæque suæ exemplis confirmavit; Divinæ autem justitiæ, per quam peccatores damnari merentur, neque illum satisfecisse, neque ut satisfieret, opus fuisse. Quintò, pertendunt, Christum non fuisse Sacerdotem, antequàm in Cœlos ascenderet, & nequidem Sacerdotis munus obiisse, cùm penderet in Cruce. Christi mortem non fuisse Sacrificium, sed viam quamdam, & præparationem ad illud peragendum in Cœlis. Sextò asserunt, Christum propriâ virtute à mortuis non surrexisse. Septimò, dictitant, Baptismum aquæ à Christo præceptum non fuisse, eoque hominem Christianum absque ullo salutis æternæ dispendio carere, & ab eo abstinere posse. Octavò, sentiunt cum *Pelagio*, nullum esse peccatum originale, nullamque Dei gratiam interiorem ad opera supernaturalia necessariam esse. Nonò, affirmant, in sumptione panis, & vini, quæ fit in Cœna Domini, nihil præter panem, & vinum sive à credentibus, sive à non credentibus accipi, meramque esse cæremoniam in memoriam mortis Domini. Decimò, effutiunt, animas à morte non superesse: homines impios penitùs annihilari, & Resurrectionem impiorum nullam futuram. Undecimò, Primatum Romani Pontificis negant,

eum Antichristum appellant, & Ecclesiam Romanam acerrimo odio prosequuntur. ¶ Duodecimò, *Zuinglium, Lutherum, & Oecolampadium*, velut Ecclesiæ reformationis Auctores, summis laudibus extollunt, Conciliis Oecumenicis, præsertim Concilio Niceno contra *Arium* habito, fidem omnino abrogant; *S. Athanasii*, strenui Consubstantialitatis Verbi divini Assertoris, aliorumque Patrum authoritatem explodunt. Hos, & alios ejusmodi errores, tuentur Sociniani, quos *Faustus Socinus*, eorum Antesignanus, disseminavit, & expressit in suis libris, potissimùm in suis Commentariis in Scripturam Sacram, in Tractatu de Ecclesia; in suis Epistolis, in Prælectionibus Theologicis, in libro de Justificatione, Fide & Operibus; in Elenchis Sophisticis; in Institutione Religionis Christianæ, in libris De Baptismo, De Cœna Domini, De Deo Christo, & Spiritu Sancto; De Christo Servatore contra *Covetum*, & in diversis aliis Tractatibus de variis materiis ad Christianam Religionem pertinentibus.

D. Infelices profectò Hæresiarchæ, qui semel à solida veritate deflectentes, in variis erroribus per omnes Sectarum flexus & anfractus vagantur, & suis somniis delusi, nunc hùc feruntur, nunc illùc, ac Deum non ex ipsius natura, nec ex arcanarum testimonio litterarum, & ex Ecclesiæ Catholicæ, ut par est, sensu, sed ex arbitrio suo metiuntur; quos si urgeas disputatione, mussant, dissimulant, tergiversantur, tentant elabendi aditum, & Prothei in morem, semet in omnia vertunt. Inter se sunt divisi, & ad Romanam, seu Catholicam persequendam Ecclesiam concordes, juxta illud Ps. LXXXI. *Super populum tuum malignaverunt consilium, & cogitaverunt adversùs Sanctos tuos. Dixerunt, venite, & disperdamus eos de gente, & non memoretur Israël ultra; quoniam cogitaverunt unanimiter, simul adversum te testamentum disposuerunt; Tabernacula Idumæorum & Ismaëlitæ, & Moab, & Agareni, Gebal, & Ammon, & Amalech, alienigenæ cum habitantibus Tyrum.* Hæc omnia Hæreticorum Tabernacula, has Synagogas Satanæ detestatur Romana Ecclesia, cujus antiquitas omnem transcendit memoriam, duratio finem nescit, amplitudo metas omnes prætergreditur, filiorum multitudo arenam superat maris & stellas Cœli; in qua regnat cœlestis veritas, exuberat pax exsuperans omnem sensum, fervet charitas fuci nescia, triumphat fides invicta, nulla est Dogmatum dissensio: quæ denique ab omni portarum Inferi concussione secura redditur per Christum, Sponsum suum, ad quem ipsa adversitatibus exagitata, & Hæreticorum irruptionibus lacessita confugit, eumque ad prosternendos fidei hostes exorat his verbis ejusdem Psalmi: *Deus meus, pone illos ut rotam, & sicut stipulam ante faciem venti. Sicut ignis, qui comburit silvam, & sicut flamma comburens montes; ita persequeris illos in tempestate tua, & in ira tua turbabis eos. Imple facies eorum ignominia, & quærent nomen tuum Domine. Erubescant, & conturbentur in sæculum sæculi, & confundantur, & pereant, & cognoscant, quia nomen tibi Dominus: Tu solus altissimus in omni terra.* Eo potentissimo Sponsi sui adjuta præsidio Ecclesia Romana semper vincit, semper triumphat, tot ornata palmis, quot fuit Hæreticorum armis, & invasionibus impetita. Sed percense, quæso, alios triumphos, quos Sæculo XVI. de erroribus, vel Hæresibus reportavit Ecclesia.

M. Præter præcipuos illos Sectarum Antesignanos, quos hactenùs memoravi, quique novis, falsis ac peregrinis suis doctrinis totum Orbem commoverunt, alii fuerunt hæretici, qui eodem Sæculo decimo sexto errores disseminârunt, quos breviter hic referam, ut intelligas, quemadmodùm Christus Salvator noster cuncta, quæ perfidi Judæi Reges ac Principes terræ adversus ipsum moliti sunt, vertit in ornamentum ac fidem suæ victoriæ, cœlesti consilio deludens humanam astutiam, invictâ mansuetudine superans impiorum ferociam, & moriendo mortis tyrannidem abolens, sic omnes Hæreticorum, qui in perniciem Ecclesiæ Catholicæ conjurati fuerunt, machinationes disrupit, impia consilia dissipavit, & omnes tumultus convertit in bonum Ecclesiæ Sponsæ suæ, & in cumulum felicitatis æternæ. Hinc Ecclesiæ suæ perpetuam promittit assistentiam: *Et ego vobiscum sum usque ad consummationem Sæculi*; hostibus verò Fidei æternum comminatur exitium his verbis, quæ leguntur in Psalmis: *Qui in Cœlis est, irridebit eos, & Dominus subsannabit eos. Tunc loquetur ad eos in ira sua, & in furore suo conturbabit eos. Et comminuam eos ut pulverem ante faciem venti, & ut lutum platearum delebo vos.* Inter illos Hæreticos, quorum necdum indicavi errores, primo recensendus venit *Joannes Brentius* patriâ Suevus, qui ex Canonico Wittembergensi & Sacerdote, factus est apostata & uxoratus. Hic docuit, Corpus Christi ex vi unionis hypostaticæ, seu personæ Verbi Divini, esse ubique, adeoque & in Pane Eucharistico ante consecrationem; unde que ortum habuit Secta *Ubiquistarum*, qui asserunt, Christi humanitatem ab initio Incarnationis fuisse semper ubique. *David Georgius*, Delphis in Batavia natus, ausus est asserere, se esse eximium Prophetam, & Christo *Jesu* majorem, & anno tertio post mortem resurrecturum, & Regnum Israël restituturum, at necdùm surrexit, quia cum aliis impostoribus in inferno æternis gehennæ ignibus cruciatur. *Gaspar Schwenckfeldius*, Nobilis Silesius, contendit humanam Christi naturam, post Ascensionem, in Divinam esse mutatam, & novam condidit Sectam, quam specioso nomine *Confessorum Christi* adornavit. *Joannes Agricola* Legem Mosaicam tanquam prorsùs inutilem damnavit, & est parens *Antinomorum* Sectæ, quæ est stirps Lutheranæ, ut videre est apud *Hosium* in libro *De Hæresibus nostri temporis*, & apud *Lindanum* in Dialogo II. *Dubitantii*. Ex eadem Secta Lutherana prodiit *Matthias Flaccius Illyricus*, Magdeburgensis Minister, qui, ut superiùs diximus, plurimis Scriptis pertinaciter propugnavit, Peccatum Originale esse ipsam hominis substantiam, & in hanc Hæresim, quæ Manichæorum est, multos pertraxit Lutheranos, qui ab eo Dogmate *Substantialistæ*, & ab Authore *Flaccians* sunt appellati. Hic obiter observare debes, hunc *Matthiam Flaccium Illyricum* edidisse Historiam Ecclesiasticam, *Centuriarum* nomine insignitam, & Tomis tredecim comprehensam, ad quam concinnan-

nandam multos sibi adjunxit laboris Socios. Ast istud malè consarcinatum Opus, erroribus, calumniis & mendaciis in Ecclesiam Romanam à capite ad calcem refertum, quàm plurimi Catholici Scriptores variis lucubrationibus confutârunt; palmam tamen omnibus præripuit Eminentissimus, & omni laude superior Cardinalis *Cæsar Baronius*, qui istud natalitiis tenebris damnandum Opus solidissimè ac dilucidissimè disjunxit, cribravit, & in pulverem redegit, insigni illo, nec unquam satis laudato Opere *Annalium Ecclesiasticorum*, quod perduxit usque ad annum MCXCVIII. illudque post ejus obitum continuârunt tres doctissimi Viri, *Henricus Spondanus*, Appamiatum in Gallia Narbonnensi Episcopus, *Abrahamus Bzovius*, Ordinis Prædicatorum, & *Odoricus Raynaldus*, Congregationis Oratorii *Jesu* Presbyter. Novum errorem sæculo XVI. sparsit *Franciscus Stancarus*, Mantuanus, affirmans Christum non divinæ, sed humanæ tantummodò naturæ ratione esse justitiam nostram, undè colligebat, Christum, non quà Deus, sed quà homo est, esse Mediatorem Dei & hominum. Hunc errorem plerique Catholici, Controversiarum, & Theologicorum Dogmatum Tractatores, strenuè oppugnârunt, præsertim Cardinalis *Bellarminus* libro V. *De Christo Mediatore*, & doctissimus *Petavius*, Societatis *Jesu* Theologus, libro XII. *De Incarnatione* capite IV. & sequentibus, Tomi V. *Theologicorum Dogmatum*, ubi invictis momentis probant, Christum, qua Deus, & homo est, esse Salvatorem, totius humani generis Redemptorem, & Mediatorem Dei, & hominum. Postremò, Sectam Libertinorum Sæc. XVI. in Galliis suscitârunt *Quintinus*, & *Antonius Pocquius*, qui docebant, *unicum tantùm Spiritum immortalem esse, scilicet Spiritum Dei, qui sit ac vivat in omnibus creaturis; Angelos esse inspirationes essentiâ vacuas; Diabolum, & peccatum imaginationes inanes & frivolas asserebant. Unicum Spiritum immortalem omnia efficere, adeò ut ipsa peccata Deo imputanda sint, nec ullius amplius rei conscientiâ moveri quisquam debeat, nec fas sit quidquam improbare. Christum ex Spiritu Dei & opinatione esse compositum. In eo positam redemptionem nostram, quòd Christus solùm velut typus fuit, in quo contemplemur ea, quæ ad salutem nostram Scriptura requirit. Regenerationem esse restitutionem innocentiæ, in qua Adam, antequàm peccâsset, constitutus erat. Hunc autem innocentiæ statum sic accipiebant, ut semel regenerati, quasi mali cogitatione ablata, nihil discernere debeant, sed puerorum more naturalem sensum atque inclinationem sequi. Libertatem Christianam in eo sitam esse, ut omnia homini sine exceptione licita sint. Propriam cujuscumque ad malum propensionem esse vocationem, in qua, secundùm Apostoli mandatum, permanere debeat. Matrimonium etiam solemni ritu initum coram hominibus, carnale esse, nisi Spiritus benè conveniant, adeòque Christianum hominem ad illud adstrictum non esse, sed solùm inter Christianos hoc matrimonium firmum esse debere, in quo utrique simul cum altero benè est. Communionem sanctorum esse, si nemo quidquam possideat tanquàm suum, sed unusquisque, undecumque nancisci potest, ad se rapiat. Resurrectionem jam esse factam. Fas esse dissimulare Religionem. Litteræ Scripturæ sacræ minimè nos obnoxios esse, sed Spiritum, qui vivificat, sequi oportere.* Sed mittamus illos *Libertinos*, qui, jam victâ prorsùs, & obrutâ conscientiâ, ex turpibus factis laudem sibi quærentes, vitiis callum obduxerant, in summis malis, perindè ut summis bonis acquiescebant, & contaminatâ undique vitâ, pestilentibus exemplis, pestilenti doctrinâ proximum quemque, velut contagio morbi, inficiebant, atque gloriantes in malitia, potentes in iniquitate, piorum hominum simplicitatem ludibriis incessentes, in omnia turpissima facinora præcipites ferebantur.

D. Ex ea, insana tot hæreticorum in Ecclesiam Sæculo decimo sexto insurgentium conspiratione facilè intelligo, voluisse Christum Dominum, ut Ecclesia, Sponsa sua, eamdem ac ipse sortem experiretur, & persecutionibus impeteretur, ut indè gloriosior evaderet. At enim, sicut Pontifices, Scribæ, Pharisæi, Reges, Principes, populique armati, in Christi Domini, Salvatoris tam benefici, tam amabilis, perniciem conjurârunt omnes, qui tamen in mundum venerat, ut salutiferâ doctrinâ blandè ac placidè monstraret omnibus æternæ felicitatis viam; ita Christus Dominus permisit, ut Ethnici, Judæi, & Hæretici, Religione licèt & Sectis inter se discordes, adversùs Ecclesiam congregarentur, & omnia sua consilia, totas opes & vires, & quidquid auctoritate, quidquid potentiâ, quidquid ingenio, fraudéve pollent, in unum conferrent, eamque persecutionibus exagitarent. Verùm, sicut ille Christus, quem tot ignominiis onerârunt Judæi, nunc est in gloria Dei Patris, quem mortuum existimabant, revixit, victurus in æternum; quem infra omnes homines dejecerant, in toto Orbe Deus & homo colitur & adoratur, ejus Crux priùs ignominiosa, nunc gloria est Principum ac fidelium omnium; ad nomen *Jesu*, quod illi moliebantur abolere, flectitur omne genu, seque submittit omnis celsitudo cœli ac terræ, videntque modò perfidi Judæi templum suum funditùs dirutum, Religionem penè extinctam, Sacerdotium, Legem, Principatum, Urbes, Gentem, locum, breviter, nihil superesse, præter paucos vagos & exules, veteris insaniæ calamitatisque testes; sicut, inquam, Judæi cœco furore abrepti Christum persequendo nihil aliud effecerunt, nisi quod & suam amentiam & livorem prodiderunt, & Christi gloriam illustrârunt, atque auctoritatem confirmârunt, ita etiam Judæorum perversitas, Principum crudelitas, Philosophorum supercilium, Rhetorum eloquentia, Hæreticorum pertinacia, omnes in Ecclesiæ Catholicæ exitium conjurantes, quid tandem vinculis, carceribus, lapidibus, flagris, eculeis, ungulis, ignibus, quid tot horrendis tormentorum generibus, & cædibus, quid tot flagitiosis doctrinis, & atrocibus persecutionibus profecerunt? innumeros Martyres Ecclesiæ dederunt, sibi Gehennæ cruciatus conduplicârunt, ac, inviti licèt, confirmârunt veritatem Catholicæ Ecclesiæ, quæ æternùm stabit, & adversùs quam, ut promisit Christus, qui nec falli, nec fallere potest, *Portæ Inferi non prævalebunt.* Sed quorsùm, amabo, inter Novatores Sæculi decimi non percensuisti *Michaëlem Bajum*, Lovaniensis Academiæ Doctorem, quem in multos errores prorupisse monuit me nuperrimè vir apprimè eruditus, qui tamen candidè fa-

tebantur, se planè ignorare, cur Bullæ Pontificiæ quâ Sanctus *Pius V.* LXXIX. *Michaëlis Baji* Propositiones damnavit, nullam omninò mentionem fecerint. *Hieronymus Catena*, & *Joannes Antonius Gabutius*, qui vitam & res à Sancto *Pio V.* Pontifice Maximo præclarè gestas memoriæ prodiderunt; cur verò etiam hæc eadem Bulla Pontificia Bullario Romano inter alia Diplomata ejusdem S. Pontificis *Pii V.* necdum fuerit inserta? Ostende itaque, si placet, primò, quis & qualis fuerit ille *Michaël Bajus*? Secundò, quo anno à *S. Pio V.* proscriptæ fuerint septuaginta novem illæ propositiones *Michaëlis Baji.* Denique; cur hæc Bulla Sanctissimi illius Pontificis, vulgò dicta *Fiana*, à *Catena* & *Gabutio*, Vitæ *Pii V.* Scriptoribus, fuerit silentio prætermissa, & Bullario Romano nondum sit inserta?

M. Quamvis negari haud possit, *Michaëlem Bajum* fuisse virum doctissimum, utpotè Academiæ Lovaniensis Doctorem ac Professorem, & unum ex Theologis à *Philippo II.* Hispaniarum Rege, ad Concilium Tridentinum missis, certum tamen est, eum nonnullos de gratia & libero arbitrio, de justificatione & operibus, de concupiscentia & aliis Articulis docuisse errores, qui in Belgio dissidia excitantes occasionem dederunt *Pio V.* Pontifici Maximo Causam ad se Romam evocandi, & septuaginta novem *Michaëlis Baji* propositiones configendi Diplomate, quod incipit; *Ex omnibus*, quodque Romæ datum est Kalendis mentis Octobris anni MDLXVII. Hoc Diploma, quod, vivente *Pio V.* non fuerat publicatum, sed dumtaxat, majoris lenitatis gratiâ, privatim Lovaniensi Academiæ ab Archiepiscopo Mechliniensi denuntiatum, & ea de causa à *Catena*, & *Gabutio* in Vita *Pii V.* prætermissum, tandem *Gregorius XIII.* Successor *Pii V.* Romæ solemniter promulgavit quarto Kalendas Februarii anni MDLXXIX. illudque ad Lovaniensem Academiam, & ad *Michaëlem Bajum* per *Franciscum Toletum*, Societatis Jesu doctissimum Theologum, tunc Pontificium Concionatorem, posteà S. R. E. Cardinalem, deferendum curavit. *Ut autem Sedis Apostolicæ judicio acquiesceret* Michaël Bajus, *perpaucis Colloquiis*, teste Cardinali *Palavicino* lib. 15. Concilii Tridentini cap. 7. Num. 17. *obtinuit Toletus*, qui tam eximiam hujus Doctoris modestiam suspiciens, ait: *Michaële Bajo nihil doctius, nihil humilius*, Retractationem errorum suorum edidit *Michaël Bajus* his verbis conceptam: *Ego Michaël de Bajs Cancellarius Universitatis Lovaniensis agnosco, & profiteor, me ex variis Colloquiis & communicationibus habitis cum Reverendissimo Patre Domino Francisco Toleto Concionatore Suæ Sanctitatis, & ad hanc rem specialiter misso, super diversis sententiis, & propositionibus jam olim à Sanctissimo Domino Nostro Pio V. fel. record. sub data Kalend. Octob. anno 1567. & nuper à Gregorio XIII. moderno Pontifice Max. sub data Kal. Febr. anno 1579. iteratò damnatis, & prohibitis, ita motum & eò perductum esse, ut planè mihi habeam persuasum, earum omnium sententiarum damnationem, atque prohibitionem jure meritoq; ac nonnisi maturo judicio, & diligentissima excussione præmissis factam atque decretam esse. Fateor insuper, plurimas ex iisdem sententiis in nonnullis libellis à me olim, & ante emanatam Sedis Apostolicæ super iis Censuram conscriptis, & in lucem editis, contineri, & defendi, etiam in eo sensu, in quo reprobantur. Denique, declaro, me impræsentiarum ab iis omnibus recedere, & damnationi à Sancta Sede factæ acquiescere, neque posthàc illas docere, asserere, ac defendere velle. Datum Lovanii die 24. Martii anni 1580.* Multi Scriptores, præcipuè *Aubertus Miræus*, *Possevinus* Societatis *Jesu*, & Cardinalis *Palavicinus*, modestiam, aliasque virtutes *Michaëlis Baji* post retractationem à se factam plurimùm laudant. Primus, seu *Aubertus Miræus*, in sua *Bibliotheca Scriptorum Ecclesiasticorum* ait, *in Michaële Bajo duas res enituisse, quæ in unum eundemq; hominem rarò admodùm convenire solent, præstans videlicet ingenium, & summam animi modestiam, & ita enituisse, ut de illo ornando certâsse inter sese videantur; Eum quotidiè Sacris tam piè operatum fuisse, ut inter sacrificandum & lacrymas effunderet frequenter, & easdem aliis excuteret; morientem suas Facultates pauperibus testamento legavisse, Collegio Lovanii sub patrocinio Beati Augustini, quem religiosè semper coluit, excitato.* Denique, Cardinalis *Palavicinus* lib. 15. *Historiæ* Concil. Trid. cap. 7. num. 17. postquàm retulit promptam obedientiam, quam *Michaël Bajus* Sedi Apostolicæ exhibuit, hæc subdit: *Atque hoc pacto Bajus non solùm illæsus perstitit, sed ipsius etiam nomini verba Diplomatis pepercerunt. Quin per illud ejus errores manum tam mitem experti sunt, ut vix viderentur errores: cùm aliqua ex proscriptis positionibus, nullis certis in hac exceptione adnotatis, dicerentur posse sustineri in aliqua minus propriâ significatione.* Circà hæc ultima Cardinalis *Palavicini* verba observare debes, Sanctum *Pium V.* eo in Diplomate, quo septuaginta novem propositiones damnavit, non solùm pepercisse nomini *Michaëlis Baji*, sed etiam declarâsse, quasdam ex confixis propositionibus, nullis tamen certis in hac exceptione adnotatis, sustineri posse: *Quas quidem sententias*, inquit mansuetissimus ille Pontifex, *quanquam nonnullæ aliquo pacto sustineri possent, in rigore, & proprio verborum sensu ab assertoribus intento, hæreticas, erroneas, suspectas, temerarias, scandalosas, & in pias aures offensionem immittentes, respectivè præsentium auctoritate condemnamus &c.* Hinc quidam primi subsellii Catholici Theologi, præcipuè Cardinalis *Norisius* in *Vindiciis Augustinianis* Cap. 3. parag. 2. *Gabriel Vasques* Societatis Jesu, primæ secundæ Disput. 190. Cap. 18. & *Contensonus*, Ordinis Prædicatorum, in Tractatu De Gratia, asserunt, aliquas ex his septuaginta novem propositionibus à Sancto *Pio V.* proscriptis, fuisse damnatas, non ob illarum falsitatem, seu ob errorem, quem contineant, sed solùm ob nimium acres & asperas oppositarum censuras, idque ab ipsomet *Toleto*, qui à Summo Pontifice *Gregorio XIII.* missus fuerat, ut Pontificium Diploma ab Academia Lovaniensi recipi curaret, se accepisse testatur ibidem *Vasques*, asserens apud se adhùc esse exemplar, cui ad faciendam hujus rei fidem propriâ manu subscripsit *Franciscus Toletus*. Sed, ut ut sit de hac Theologorum, quos citavi, sententiâ, quam certè hic discutiendam non suscipio; omnes proscriptas propositiones damno, & optarem vehementissimè, ut Scriptores, quorum libri justâ Censurâ à Sede Apostolica fuerunt semel confixi, imitarentur *Michaëlis Baji* modestiam, quam ipse-

ipſemet *Theophilus Raynaudus* Societatis Jeſu, vir licèt rugoſæ frontis, & obducti ſupercilii Cenſor, impensè laudat in Clauſula Operis *de libris configendis* Num. 572. ubi de humilitate poſt juſtam librorum confixionem tenendâ ſermonem habens, inquit, *Quo in genere Michaël Bajus æternum quibusvis Scriptoribus exemplum ſapientia ac virtutis ſtatuit. Cùm confixis à Franciſco Toleto per Pontificem ad id delegato nonnullis ejus libris, oblatáq; Cenſura, an acquieſceret rogatus, malle ſe dixit, porcos paſcere, quam cujuſcumque per Eccleſiam delecti judicio de Scriptionibus ſuis pervicaciter obluctari.* Præter hoc exemplum *Michaëlis Baji*, qui Sæculo XVI. ſuos ſummâ cum modeſtia abdicavit errores, aliud ejusdem Sæculi Novatoris, ſeu *Guillelmi Poſtelli*, qui ante mortem ſuorum errorum palinodiam cecinit, & in pace Eccleſiæ deceſſit, exemplum ſuppeditat *Henricus Spondanus* in Annalibus Eccleſiæ ad an. MDLXXXI. Num. XVI. Barentoni vico Normanniæ in Galliis natus iſte *Guillelmus Poſtellus*, Philoſophiæ & Mathematicarum artium ſtudia primùm profeſſus eſt, deindè, longis quis peregrinationibus perfectam linguarum exoticarum ac maximè Orientalium cognitionem adeptus, Venetias ſe contulit, ubi cùm non exigua pietatis documenta præberet, ad tyrocinium Societatis *Jeſu* admiſſus eſt à Sancto Ignatio, ejus Fundatore, ſicut ſcribit *Orlandinus* libro quinto Annalium Societatis Jeſu Num. 3. Verum, ex eadem Societate non multò poſt ob ingenii petulantiam dimiſſus, à Quæſitore Fidei perpetuo carcere damnatus eſt, ex quo elapſus in Gallias rediit, & in maximo honore habitus eſt à Chriſtianiſſimo Rege *Franciſco I.* qui viros litteratos colebat: à maximis Dynaſtis, qui eum tanquam Mundi miraculum ſuſpiciebant, & ab omni doctorum hominum natione ita laudatus, ut de ipſo dici ſoleret, tot apophthegmata & oracula, quot verba ex ipſius ore prodire. At eruditus ille vir ex nimia Rabbinorum Lectione, & Aſtrorum contemplatione in abſurdos errores prorupit, multaque ſcripſit deliriis & erroribus paſſim inſperſa, nimirum *De Trinitate Mundi, Corporis & Animarum; De Chriſto intoxicato; De Matrice Mundi; De ſalvandis univerſis omnis generis hominum Sectis; De Clave abſconditorum à Sæculo: quæ nec Apoſtolis, nec ipſa Eccleſia perpture potuiſſent; De Myſteriis ſibi per Angelum* Raziel *revelatis &c.* Sunt etiam nonnulli Scriptores, qui dicunt *Guillelmum Poſtellum* in hunc errorem adeò delirum incidiſſe, ut auſus ſit aſſerere, Jeſum Chriſtum in Mundum denuò venturum, & in hoc ſecundo Chriſti adventu Virginem quamdam Venetam, ſibi cognitam, fœminarum Redemptricem fore, quemadmodum Jeſus Chriſtus Virorum Redemptor fuerat. Librum de hoc argumento à *Guillelmo Poſtello* editum fuiſſe, & ab ipſo inſcriptum: *De Virgine Veneta*, affirmant quidam Scriptores, quos tamen hac in re fuiſſe deceptos obſervat *Florimundus Ramundus* libro 2. *De Origine Hæreſum* Cap. 15. ubi ait, hunc librum è *Guillelmo Poſtello* non alio conſilio fuiſſe ſcriptum, quàm ut Venetæ cujusdam Virginis Benefactricis ſuæ, à quâ ſubſidia ad ſuas longinquas peregrinationes peragendas acceperat, laudes celebraret. Sæpiùs *Guillelmus Poſtellus*, dum Pariſiis eſſet, à Theologis Pariſienſibus, & Magiſtratu increpitus, quod inaudita ex Rabbinorum & Talmudiſtarum, & ex propriis ſui cerebri ſomniis proferret commenta, nec tamen reſipiſcere vellet, in Monaſterium Sancti *Martini à Campis* ſecedere juſſus eſt, ubi immensâ Dei miſericordiâ errores ſuos abdicavit, omnia, quæ vel docuerat, vel ſcripſerat, Eccleſiæ judicio & correctioni ſubdidit; atque, poſt multa exhibita per aliquot annos veræ pœnitentiæ ſigna, in fide & pace Eccleſiæ Catholicæ ex hac vita migravit die VII Septembris anni MDLXXXI. natus annorum circiter centum, & proſperâ ſemper valetudine uſus. Extat adhùc haud parùm utilis liber à *Guillelmo Poſtello* editus, & inſcriptus: *De Orbis Concordia*, in quo Ethnicos, Mahometanos, Judæos, Hæreticosque omnes refellit, & adversùs illos Religionis Chriſtianæ, & Catholicæ veritatem omni argumentorum genere demonſtrat ac vindicat. Sed hactenùs ſatis diximus de Hæreticis & Novatoribus Sæculi decimi ſexti, in quos verè quadrat id, quod *Theodoretus* cap. 4. libri 1. *Hiſtoria Eccleſiaſtica* ait de nonnullis qui *neminem volunt ex antiquis Patribus ſibi comparari, neque illos, quibus nos ab ineunte ætate uſi ſumus, præceptoribus, ſibi pares exiſtimari ſinunt, immò verè ne unum quidem Collegarum noſtrorum vel ad mediocrem ſapientiam perveniſſe cenſent; ſed ſe ſolos ipſos ſapientes, & ſibi ſolis eu doctrina patefacta Myſteria, quæ in nullius unquam ſub ſole cognitionem ac mentem venerint, arbitrentur.*

D. Fueruntne aliquæ Sæculo decimo ſexto agitatæ inter Catholicos Theologos Controverſiæ, quæ turbas in Eccleſia excitarint?

M. Tres Controverſiæ Sæculo decimo ſexto inter Catholicos Theologos habitæ ſunt; quarum prima originem habuit in Belgio; Altera in Hiſpania; Tertia in Germania. Primæ Cootroverſiæ, quæ enata eſt in Belgio, locum & occaſionem dederunt *Leonardus Leſſius*, & *Joannes Hamelius*, Lovanii in Collegio Societatis Jeſu Sacræ Theologiæ Profeſſores, qui annis MDLXXXV. & MDLXXXVI. triginta quatuor Propoſitiones in publicis Lectionibus docuerunt, quas celeberrima Academia Lovanienſis cenſurâ confixit. Tres ex his Propoſitionibus erant de Scriptura Sacra, & his verbis conceptæ: *Ut aliquid ſit Scriptura Sacra, non eſt neceſſarium ſingula ejus verba inſpirata eſſe à Spiritu Sancto.* II. *Non eſt neceſſarium, ut ſingulæ veritates & ſententiæ ſint immediatè à Spiritu Sancto ipſi Scriptori inſpiratæ.* III. *Liber aliquis (qualis fortè eſt ſecundus Machabæorum) humanâ induſtriâ ſine aſſiſtentia Spiritûs Sancti ſcriptus, ſi Spiritus Sanctus poſteà teſtetur, ibi nihil eſſe falſum, dicitur Scriptura Sacra.* Reliquæ aliæ XXXI. Propoſitiones ſpectabant Providentiam Divinam, Prædeſtinationem, Reprobationem, Gratiam, Juſtificationem, quas Doctores Lovanienſes poſtquàm maturo examine in ſuis Comitiis Generalibus diſcuſſiſſent, & à doctrina Sancti *Auguſtini* alienas judicâſſent, eas, unà cum tribus aliis Propoſitionibus *de Scriptura Sacra*, proſcripſerunt in Cenſura datâ an. MDLXXXVII. quam anno ſequenti acriter defenderunt in libro Apologetico, cui titulus eſt: *Juſtificatio, ſeu Defenſio Cenſuræ Facultatis S. Theologiæ Academiæ Lovanienſis.* Eodem anno MDLXXXVIII. die XX. menſis Januarii Duacenſis Academia easdem XXXIV. Propoſitiones confixit in ſua Cenſura, quam

cæterorum Doctorum nomine & auctoritate adornavit *Guilelmus Estius*, suâ Orbi Christiano famâ notissimus. Verum, cùm indè suborirentur gravissimæ contentiones, quæ exitiale damnum Ecclesiæ Catholicæ afferre poterant, *Sixtus V.* Pontifex Maximus per Breve Apostolicum datum die XV. Aprilis an. MDLXXXVIII. hanc causam ad se evocavit; mandavitque *Octavio Frangipani*, Calarino Episcopo, in Germania simul ac Belgio Nuncio Apostolico, ut omni charitatis officio studiosissimè ageret, ut earum contentionum ac dissensionum finem omninò facerent universi ac singuli, qui de iis articulis tam graviter inter se dissidebant, & utrique parti imponeret silentium, præciperetque omnibus, ut ab hisce opinionum dissidiis & contentionibus penitùs abstinerent, propositâ excommunicationis latæ Sententiæ pœnâ, & aliis Censuris, & invocato etiam, si opus fuisset, brachii sæcularis auxilio, non obstantibus quibuscumque. Hoc pacto composita est illa Controversia, sed in suarum Censurarum defensione semper invictè perstiterunt duæ illustrissimæ Academiæ, quæ illas annis MDCXIII. MDCXLVIII. MDCXLIX. MDCLXXIX. MDCXC. renovârunt, novumque robur eis addiderunt. Quin, & Summi Pontifices, quod maxime observare debes, Doctores Universitatis Lovaniensis, adhortati sunt, ut Doctrinæ Sanctorum *Augustini* & *Thomæ* de Gratia & Prædestinatione, quam à suis Majoribus acceperant, firmiter adhærerent, & ab ea ne latum quidem unguem descriscerent. Sic enim *Alexander VII.* Pontifex Maximus, in Brevi ad Lovanienses dato die VII. mensis Augusti an. MDCLX. scripsit: *Non dubitamus, quin vos pro singulari scientia pietatisq́ studio, sanam & incorruptam, qualem tot Apostolicæ Sedis declarationes, & Sanctorum Patrum traditiones requirunt, doctrinam semper amplexuri, & adversùs Orthodoxæ Religionis hostes defensuri sitis; nec non Præclarissimorum Ecclesiæ Catholicæ Doctorum Augustini & Thomæ Aquinatis inconcussa tutissimaq́ dogmata sequi semper, ut asseritis, ac impensè revereri velitis. Quorum profectò Sanctissimorum Virorum, penes Catholicos universos ingentia, & omnem laudem supergressa nomina novi præconii commendatione non egent.* Fuerunt quidem nonnulli, qui ausi sunt asserere, *Alexandrum VII.* Pontificem Maximum, nunquam laudatum illud Breve vidisse; quos falsi convincunt *Christianus Lupus* in Epistola Apologetica *de Attritione & Contritione* Cap. V. Cardinalis *Norisius* in *Vindiciis Augustin.* Cap. 6. Cardinalis *Raymundus Capisucchus* in Appendice, ubi hæc habet: *Quod quidem Diploma ab eodem Alexandro*, Pontifice Maximo, *perlectum, commendatum & probatum fuit, cùm sibi annulo Piscatoris signandum exhiberetur à Francisco Nerlio, Brevium ad Principes tunc Secretario, postmodùm S. R. E. Cardinali, ut idem Cardinalis Nerlius mihi testatus est.* Aliud Breve Apostolicum præcedenti geminum, quod incipit: *Dilecti Filii, salutem &c.* ad Doctores Lovanienses direxit *Innocentius XII.* Pontifex Maximus, in quo eos ad doctrinam Sanctorum *Augustini*, & *Thomæ* in materia Divinorum Auxiliorum propugnandam etiam atque etiam adhortatur his verbis: *Apostolica vos primitus auctoritate monemus, ut, sublatis contentionibus, sapientia, quæ desursùm atque pacifica est, vacetis & profiteamini, sicut asseritis, doctrinam præclarissimorum Doctorum Augustini & Thomæ, quorum ille tanta scientia fuit, ut inter Magistros optimos etiam à nostris Prædecessoribus haberetur, & cujus doctrinam, secundum eorumdem Prædecessorum Statuta, Romana sequitur & servat Ecclesia; Alter verò mirâ eruditione eamdem Dei Ecclesiam clarificat, & sanctâ operatione fœcundat. Hos dum Universitas vestra doctrina duces secuta fuerit, securè pugnabit contra hostes orthodoxæ fidei, in Ecclesiæ gloriam & ædificationem, excitabitq́ in dies hanc Apostolicam Sedem ut cumulatiùs ei præstet paterna charitatis officium. Vobisq́ interim Apostolicam Benedictionem peramanter impertimur. Datum Romæ die 6. Februarii anni 1694.* Hæc referre operæ pretium duxi, ut intelligeres, has celebres Universitates, Lovaniensem & Duacensem, in doctrina de Gratia & Prædestinatione non alios sibi adsciscere Duces ac Patronos, quàm Sanctos Patres *Augustinum*, & *Thomam* easque etiamnum cum Schola Thomistica, quæ utriusque Doctoris patrocinio itidem gloriatur, arctissimo fœdere jungi.

D. In quo potissimùm sita erat illa Controversia, quam Sæculo decimo sexto in Hispania excitatam fuisse mox asserebas?

M. Nondum erat omninò sedata hæc, quam modò memoravi, suborta in Belgio Controversia; cùm nova in Hispania excitata est anno MDLXXXVIII. quo *Ludovicus Molina*, Eborensis Academiæ Professor, Societatis Jesu, meditatam abannis circiter triginta novem liberi arbitrii cum Divina Gratia *Concordiam* vulgare cœpit. Hæc semel publicata *Ludovici Molinæ* Concordia non solùm FF. Prædicatores, acerrimos doctrinæ Sanctorum *Augustini* & *Thomæ* defensores, nacta est adversarios, verùm etiam malè habita est à viris in Ecclesia maximi momenti, quos inter, unum instar omnium, & omni exceptione majorem, hic laudabo Eminentissimum Cardinalem *Baronium*, Annalium Ecclesiæ parentem, qui eâde re Epistolam scripsit ad Illustrissimum Virum *Petrum de Villars*, Archiepiscopum Viennensem in Gallis; quam refert noster *Joannes Baptista Gonetus* in sua *Apologia Thomistarum*, quamque *Petrus Matthæus* in *Historia septem annorum pacis*, quam Gallico Idiomate anno 1604. adornavit, lib. 7. Narratione 4. ait se vidisse propriâ manu Cardinalis *Baronii* subscriptam. Hic autem est hujus Epistolæ Cardinalis *Baronii* tenor:

Illustrissime Domine! Ignoscas si tardiùs quàm par est, ad litteras Reverendissimæ Dominationis vestræ rescribo, quas ut puras & orthodoxas in omnibus exosculatus sum, à quibus absit, ut vel in minimo apice vel puncto dissentiam. Tantummodo de libris Molinæ remanet controversia. Legi eos, sed non sine stomacho, cum in his nihil potentius agere præ se ferat, quam S. Augustinum adversari (licèt Sanctum nunquam nominet) eumq́ oscitantia redarguere, seq́ illo in sui disputationibus vigilantiorem acutioremq́ jactare. Quis potest cum talia loquentem absque nausea tolerare? Licèt ut anguis effugiat, & è manibus facilè elabatur; ut etsi temerarium quis inveniat, haud facilè possit hæresis convincere & sugillare. Non hujusmodi commentatoribus indiget Ecclesia Dei, quæ puritate, candore, nitore delectari tantummodò consuevit, ipsa non habens maculam neque rugam. Legi, inquam, eum & ai-

y ad quinquaginta & ampliùs notavi propositiones, verba, phrases, quas vel saltem affines esse erroribus Pelagianorum sive Semipelagianorum (licèt ipse cautius intrà Catholica fidei limites, vel protestando sal-ctu, se contineat) nemo puto, qui absque affectu illa perlegerit, negabit omninò. Quid Ecclesia indiget hujus Molina libris, ut discat, qua à tot Sanctis Patribus, Conciliis, atque Decretis, jam ante tot Sacula didicit atque docuit? Quod ad ipsum D. V. Clementem Papam attinet, hoc ipsi in proposito est, hoc in voto, hoc denique in decreto, ut nec latum quidem unguem à vestigiis Pradecessorum recedat, sed iisdem insistat quàm firmissimè. Scit planè, tot Sanctos Pontifices Innocentium, Sixtum, Cœlestinum, Hormisdam, ac denique Felicem, cujus sunt Canones Concilii Arausicani, hoc professos suis scriptis esse, atque testatos, Romanam Ecclesiam, in iis, qua spectant ad Gratiam, & liberum arbitrium, sequi semper consuevisse S. Augustinum. Testatur equidem id ot verbis Hormisdas suis litteris; adcò ut alio judicio opus non sit, cùm jam prajudicatum sit. Laborat nunc in discutiendo Molina Volumine, de quo abjiciendo, vel purgando, vel retinendo, adhùc sub Judice lis est. Meâ siquidem sententiâ, eo non indiget Ecclesia Catholica, in quo vel saltem quadam auditui horridula essent corrigenda. Monui reverendos Patres nostros Societatis Jesu, ne existimationem eorum in defensione librorum ejus periclitari sinant, & in discrimen adduci. Colo ipsos omnes, Deus scit, ut Patres, ut de illis illud usurpem. Opprobria exprobrantium tibi ceciderunt super me. Vale, Pater amantissime atque doctissime, Lucerna pedibus meis, semper obscura contigerit ambulare. Roma Idibus Martii anni Domini 1603. Vestra Illustrissima Dominationis Frater & servus. Casar Cardinalis Baronius. Ex ea Epistola facilè intelligere potes; hanc novam *Ludovici Molina Concordiam* probatam non fuisse Eminentissimo & de universali Ecclesia optimè merito Cardinali *Baronio*, ac subindè mirari minime debes, quòd, occasione ftms novæ *Concordia* liberi Arbitrii cum Divina Gratia à *Ludovico Molina* editæ, multæ in Hispania fuerint excitatæ turbæ, & gravissimæ habitæ doctissimos Patres Societatis Jesu Theologos inter & FF. Prædicatores Concertationes, quæ tamen cùm nimiùm fervêrent in Hispania, vetuit Summus Pontifex *Clemens VIII.* transmisso die x. Januarii anni MDXCVI. ad supremam Castellæ inquisitionem Brevi Apostolico, ne Sententiam diceret, aut quidquam eâ in re definiret, jussitque ut Academiarum, Episcoporum, ac Theologorum Censuræ, nec non Patrum Societatis Jesu, ac FF. Prædicatorum Lucubrationes Romam quantociùs mitterentur, ubi per sese Causam finire meditabatur. Addidit etiam Summus Pontifex novas in eos interminationes, qui de Divina gratia, affinibusque quæstionibus, in Scholis, Pulpitis, editisque libris agerent, donec aliter foret ab Apostolica sede definitum Audivit quidem sæpiùs Sanctissimus ille Pontifex in celeberrimis Congregationibus *De Auxiliis*, quas eam in rem Romæ instituit, doctissimos tum Societatis Jesu, tum Ordinis FF. Prædicatorum Theologos, hinc inde magno animorum æstu disputantes, & in Lectione Operum *S. Augustini* assiduus, eruditorum consilium de controversis quæstionibus exploravit, atque nonnullorum Consultorum lucubrationes hoc de argumento adornatas sedulò perlegit, ut lus disputationibus propediem finem imponere posset. Sed alia sunt hominum, alia Dei Consilia. Hanc quippè Controversiam Divina Providentia, cujus sunt inscrutabilia judicia, obitu *Clementis VIII.* qui inter hæc accidit, suspensam manere voluit, & Theologorum disputationibus salvâ & inculpatâ fide permissam. *Paulus V.* Successor *Clementis VIII.* resumpsit quidem examen ejusdem Controversiæ, novasque Congregationes *De Auxiliis* Romæ instituit, sed tandem occultis rationibus permotus, litem omnem in suspenso posuit, & ad se vocatis Præpositis Ordinum FF. Prædicatorum, è Societate Jesu, nec non disputantibus ac Consultoribus *significavit, posse illos reverti ad propria, dixitq̃, se opportuno tempore promulgaturum declarationem ac determinationem suam. Atque interim quàm seriò injunxit, ut in hujusce argumenti tractatione nullus partem alteram nota aliquâ, vel Censurâ notare audeat. Jussit insuper tam Pradicatoribus, quàm Jesuitis, ut si quis hoc in capite deliquerit, severè puniatur. Ita quippè suum istud Decretum servari vult. Suo ergo officio non deerit Paternitas vestra, ut ejus observantia invigilet. Singulariter verò, datâ occasione, significabit, quidquid in hoc executioni demandaverit, ut de iis sua Sanctitati ratio reddi valeat.*

D. Expone, quæso, uberiùs, quænam sint præcipua illa Capita, in quibus *Ludovicus Molina* in sua *Concordia Liberi Arbitrii cum Divina Gratia* à Schola Augustino-Thomistica dissidebat, & quid in Congregationibus de Auxiliis sub *Clemente VIII.* & *Paulo V.* habitis super hac controversia statutum sit?

M. Hic multa quidem parâram in laudem Familiæ Dominicanæ, quæ in celeberrimis Congregationibus *De Auxiliis* coram *Clemente VIII.* & *Paulo V.* Supremis Catholicæ Ecclesiæ Hierarchis, doctrinam de Divina Gratia, à Sanctis *Augustino*, & *Thoma* ad se transmissam, per suos alumnos *Didacum Alvaresium*, & *Thomam Lemosium*, Deus bone, quos Viros! maximâ gloriâ propugnavit, quæ tamen silentio prætermittere necessarium omninò duxi, ut obtemperarem Decretis Romanorum Pontificum *Pauli V. Urbani VIII. Innocentii X.* & *Innocentis XII.* qui hanc de Divina Gratia Controversiam, rerumque in Congregationibus *De Auxiliis* gestarum, aut ventilatarum Historiam ne quis in publicam lucem emittat, prudentissimè prohibuerunt. Cùm enim ex ea Controversia multa sint orta scandala, gravissimæ dissensiones, amaræ disputationes, & periculosæ timerentur perturbationes, consultiùs in rem Ecclesiæ visum est Romanis Pontificibus, ut Theologi paci silentio hinc indè litarent, & hanc de Divina Gratia Controversiam inter Scholarum umbras liberè quidem agitare possent, sed nullis editis libris, aut scriptionibus, aut disputantium æstus, propalare auderent. Ea igitur, quæ altè animo meo insidet, ergà Sedem Apostolicam reverentia, & exoculata obedientia conceptum sermonem continere præcipit, quia melior est obedientia, quàm Victima, & Scholæ Thomisticæ, cui me totum addictum profiteor, proprius character est, amare non rixas, sed pacem, publicas vitare dissensiones, & ab amaris disputantium Controversiis penitùs abhorrere. Cæterùm, licèt Schola Thomistica,

mistica, ob reverentiam Decretis Romanorum Pontificum debitam, uno silentii, patientiæ, & modestiæ clypeo nunc sese tutetur, non tamen Gratiæ Divinæ, quam à Sanctis *Augustino*, & *Thoma* accepit, tutelam ac defensionem abjecit, quæ tot ei defensores aluit, & etiamnum instruit, eorum manus docens ad prælium. Nunquàm profectò hoc cœleste sibi commissum Depositum, in cujus defensionem omnis Dominicanus miles est, deseret Schola Thomistica, defendendæ Sanctorum *Augustini*, & *Thomæ* doctrinæ solemni juramento obstricta, sed paci ac modestiæ consulens, jussum ac judicium Romani Pontificis patienter præstolabitur, eadem usurpans verba, quibus Sanctissimus Doctor Angelicus *Thomas Aquinas* usus est in Epistola *Catenæ Aureæ* præfixâ, & ad *Urbanum IV.* Pontificem Maximum directâ: *Suscipiat vestra Sanctitas præsens Opus vestro discutiendum, corrigendumque judicio, vestræ sollicitudinis, obedientia mea fructum, ut dum à vobis emanavit præceptum, & vobis reservetur finale judicium; ad locum enim undè exeunt flumina, revertuntur.* Huic itaque silentii legi, quam Schola Thomistica suis Discipulis in hac de Gratia Divina Controversia sapientissimè imposuit, morem ipse in præsentia geram, qui ejus doctrinæ lac, à Doctoribus Divinæ Gratiæ *Augustino* & *Thoma* propinatum, ferè ab uberibus suxi, & nunc gusto suaviter, medullitùs retineo, ardenter prosequor, & intrepidè tutari semper gloriabor. Quòd si verò, me hanc silentii legem ad summos juris apices observare volente, vehementer tamen desideres perspectam habere Historiam Congregationum De Auxiliis, digitum ad fontem intendam, ubi sitim tuam ad satietatem usque explere poteris. Extant quippè omnia Acta Congregationum De Auxiliis *Thomæ Lemosii* typis edita Lovanii sub hoc titulo: *Omnia Acta Congregationum ac Disputationum, quæ coram Clemente VIII. & Paulo V. Summis Pontificibus sunt celebrata in Causa, & Controversia illa magna De Auxiliis Divinæ Gratiæ, quas Disputationes ego F. Thomas de Lemos sustinui. Lovanii apud Ægidium Denique anno* MDCCII. Prodiit etiam Antverpiæ anno MDCCIX. altera editio, sed auctior & locupletior, *Historia Congregationum De Auxiliis Divinæ Gratiæ sub Summis Pontificibus Clemente VIII. & Paulo V.* quam secundis curis adornavit Clarissimus noster *Jacobus Hyacinthus Serry*, Sacræ Facultatis Parisiensis Doctor, & in Serenissimæ Reipublicæ Venetæ Academia Patavina Theologus Primarius. Plura de hac Controversia non dicam, sed instar *Harpocratis*, digito labiis impresso, penitùs silebo.

D. Indica, si placet, causam, & Authores istius Controversiæ, quam Sæculo decimo sexto in Germania enatam fuisse paulò antè observâsti?

M. Huic Controversiæ sub initium Sæculi decimi sexti in Germania excitatæ initium dedit *Joannes Reuchlinus*, vulgò dictus *Capnio*, cujus jam mentionem fecimus in Colloquio V. in Historiam Sæculi XV. Plurium linguarum callentissimus fuit *Joannes Reuchlinus*, variis disciplinis expolitus, ornamentis pulcherrimis cumulatus, variis ad *Alexandrum VI.* Summum Pontificem, ad Imperatorem *Maximilianum*, & apud Principes Germaniæ Legationibus summa cum laude perfunctus, libris editis clarus, & toti Orbi notissimus; uno verbo, *Reuchlinus Vir Magnus, nisi linguæ Hebraicæ mysteria Cabalicis nugamentis maculâsset*, ut ait, *Genebrardus* in Appendice in *Innocentio VIII.* Pontifice Maximo, à *Spondano* relatus ad annum MCCCCXCVII. Num. XII. At enim, Hebraicæ Cabbalæ Mysteriis initiatus *Reuchlinus*, adeò se Judæorum nugis & insomniis devovit, ut librum anno MDXI. in lucem emiserit, contra *Jacobum Hochstratum*, seu ut alii vocant, *Hogostratum*, Ordinis Prædicatorum, & hæreticæ pravitatis per Coloniensem, Moguntinam, & Trevirensem Provincias Fidei Inquisitorem, qui eum redarguerat, quod in perniciem Ecclesiæ Catholicæ Judaismo plus æquo faveret. Eo itaque libro, quem vulgaverat *Reuchlinus*, & in quo Judæorum libros non esse cremandos pertendebat, haud parùm offensus *Jacobus Hogostratus*, eùm multorum errorum apud Theologos Academiæ Coloniensis accusavit. Datus est liber *Reuchlini* examinandus Doctori *Arnoldo de Tungaris*, qui posteà ad Doctores retulit, quæ in libro notaverat Censura perstringenda. De his, quæ aliud sinistri portendebant, certior factus *Reuchlinus*, litteras protinùs scripsit ad Doctorem *Arnoldum de Tungaris*, & *Conradum Kollin*, Ordinis Prædicatorum Professorem Coloniensem, ut eos sibi devinciret. Has *Reuchlini* litteras inseruit *Egassius Bulæus* Tomo VI. *Historiæ Universitatis Parisiensis.* Nihil tamen his litteris promovere potuit *Joannes Reuchlinus*, sed anno sequenti, seu MDXII. Academia Coloniensis eum per literas castigavit, quòd temerariè quædam in suo *Oculari Speculo* effudisset, admonuitque ut retractaret quasdam propositiones, quarum catalogum numero XLIII. misit, ut videre est in his Universitatis Coloniensis literis, quas in citato Tomo refert *Egassius Bulæus*. Ad has Universitatis Coloniensis litteras respondit quidem *Reuchlinus*, sed cùm errorum suorum palinodiam cantare nollet, tandem Academia Coloniensis in eum Sententiam tulit, ejusque librum inscriptum: *Speculum oculare*, damnavit & exuri jussit anno MDXIV. Hanc Academiæ Coloniensis Sententiam approbârunt Facultates Parisiensis, Lovaniensis, Erphordiensis, & Moguntina, quarum tamen Censuras ut inanes redderet *Reuchlinus*, edidit *Epistolas obscurorum Virorum*, multò quidem facetiarum lepore conditas, quibus ad excitandum risum, Theologorum Scholasticorum & Monachorum, barbarè Latinâ linguâ scribentium, stylum expressit. Sed hunc satyricum Epistolarum librum confixit *Leo X.* Pontifex Maximus, jussitque omnibus Fidelibus, ut à dicti libelli, ejusque exemplarium lectione perpetuò abstinerent, illaque igne comburerent. Eo Interdicto Pontificio nihil planè deterritus *Reuchlinus*, secundum ejusdem farinæ Epistolarum Volumen sub titulo *Clarorum Virorum*, tanquàm ex titulo minimè prohibitum, sed priori multò aculeatius, ac magis salitum & piperatum publicavit, cùmque Imperatoris *Maximiliani*, ac multorum Germaniæ Procerum patrocinio frueretur, obtinuit à Romano Pontifice *Leone X.* Judices, qui

Romæ

Ɩomæ causam ejus cognoscerent, à qmbus tamen ɔost longas disceptationes, nec à Sententia damnaɩonis in se lata absolvi, nec innocens unquam delarari potuit. Non me fugit, *Desiderium Erasmum* passim in suis libris & Epistolis acriter inehi in Monachos, ac præsertim Dominicanos, quibus ait injustè vexatum fuisse *Joannem Reuchlinum*, ut videre est præcipuè in Epistola, qoam n. MDXV. scripsit ad Cardinalem *Dominicum Grimaldi*, quæque in recenti ejus Operum Edione Logduni Batavorum an. MDCCIII. adoratá extat ordine centesima sexagesima septima, ı qua hæc habet: *Id quod nuper in summo illo Viro, oanne Reuchlino, non sine summo animi dolore conɔeximus. Jam par erat, jam tempus erat, ut hoɩo veneranda senectutis, suis pulcherrimis studiis ruerctur, ex honestissima juvenilium sementa laborum, suavissimam carperet messem. Conveniebat, t vir tot linguis, tot disciplinis instructus, hoc veɩt atatis autumno divitem ingenii proventum in niversum orbem effunderet. Ad hoc erat laudius exstimulandus, præmiis invitandus, studio inɛmmandus. Et exortos audio, nescio quos, qui ım ipsi nihil preclarum efficere possint, perversimâ viâ gratiam affectant. Deum immortalem, àm frivolis ex nugis quantas Tragœdias excitânt! --- Quorsùm igitur attinebat virum, & tteris & atate venerabilem, ob rem nihili in huɩsmodi pertrahi turbas, in quibus jam septimum, ɔinor, perdit annum, & molestissimis involvitur libus, non mediocri Doctorum omnium, immò toʻius Germania dolore & stomacho.* Sic in gratiam *oannis Reuchlini* perorat *Desiderius Erasmus*, ui tamen hac in re nulla fides habenda est. 'rimò, quia cum *Joanne Reuchlino* arctissimâ ecessitudine devinctus erat, ut patet ex variis ɩpistolis, quas ultrò cirtòque scripserunt, & ex ɩpotheosi, quâ demortuum *Reuchlinum* in Cœɩm extulit *Erasmus* in suis *Colloquiis Familiaribus*. Secundò, magis standum est Sententæ, quam in *Joannem Reuchlinum* tulerunt Acaemiæ Parisiensis, Erphordiensis & Moguntina, ıàm judicio *Desiderii Erasmi*, qui non erat 'heologus, sed dumtaxat Grammaticus, ut ɔsemet sæpiùs candidè fatetur, præcipuè in Epiɩola ad *Albertum Pium*, Principem Carpensem, ɩuæ est ordine trecentesima trigesima tertia, in ua hæc scribit: *Complures consentientibus vocibus narrant, Roma quemdam esse Principem Carɛnsem, doctum, magneq; apud purpuratos Patres auɛritatis, qui passim ac palàm depradicet, Erasmum ec esse Philosophum, nec Theologum, nec ullius ɔlida doctrina. Atque hactenùs nihil commoveor, quis ea de me pradicet, qua ipse tum dictis, um scriptis ingenuè profiteor, nullis magis indinans, quàm his, qui me falsis & invidiosis laudibus onerant. Si me venditarem pro magno Theoɩogo, aut Philosophe, meritò mihi detrahet aliquis conis exuvium.* Quis autem *Erasmi* aliorumque Grammaticorum, quibus abundabat Sæculum XVI. declamationes præferre velit doctrinali juɩicio tot Academiarum, & doctissimorum Theoogorum, à quibus damnatus est *Joannes Reuchlinus?* Tertiò, *Erasmus* in omnibus ferè suis Epistolis, & libris, quos attento animo perlegi, mpensiùs, quàm par esset, laudat Grammatiɛos, & ad nauseam usque debacchatur in Theoogos Scholasticos & Monachos, maximè Dominicanos, eò quòd, cùm essent Fidei Quæsitores, atro carbone notarent & *Joannis Reuchlini*, & aliorum id ætatis Grammaticorum libros, in quibus Theologiæ planè rudes multa proferebant, quæ novitatem sapiebant, & à Decretis Theologorum longè latèque discrepabant. Eam ob rem, Erasmi animum in Dominicanos exulceratum fuisse, facilè colligitur tum ex ejus Epistola CCCCLII. quam scripsit ad *Jacobum Hochstratum* Dominicanum, & in Germania Fidei Inquisitorem, qui *Joannis Reuchlini* libros confixerat, tum etiam ex Epistola CCCCLXXVII. quam direxit ad *Albertum* Cardinalem, Archiepiscopum & Principem Moguntinum, ubi Dominicanos, Fidei Inquisitores, multis calumniis insectatur, eosque his verbis canino dente mordet: *Jam pridem malè habet istos efflorescere bonas litteras, efflorescere linguas, reviviscere veteres auctores, quos antehac excedebant tinea, pulvere opertos, mundum ad fontes ipsos revocari. Timent suis lacunis, nolunt videri quidquam nescire, metuunt, ne quid ipsorum majestati decedat.* —— *Porrò rem non sincero animo geri, vel ex eo licèt conjicere; cum ipsi fateantur nullum esse, neque veterum auctorem, in quo non reperiantur errores, etiam hæreticum facturi, si quis pertinaciter defendat; cur cæteris omissis, in unum tantùm aut alterum inquirunt tam odiosè? Non inficiantur in multis erràsse Alvarum, in multis Cardinalem S. Sixti, in multis Sylvestrum Prieratem, de his nulla mentio, quia Dominicani sunt. In unum Capnionem,* seu Joannem Reuchlinum, *clamatur, quia linguas callet.* —— *Multa scripsit Lutherus imprudenter magis quàm impiè, quorum hoc istos,* seu Dominicanos, *habet pessimè, quod Thoma non multùm tribuit, quòd minuit quæstum veniarum, quòd Ordinibus Mendicantium parùm tribuit, quòd Scholasticis dogmatibus non tantùm defert, quantum Evangelicis, quòd negligit humanas disputatorum argutias. Hæ nimirum sunt hæreses intolerabiles. Sed his dissimulatis, prætexunt invidiosa apud Pontificem, homines, tantum ad nocendum, & concordes, & callidi. --- Quidquid non placet, quidquid non intelligunt, hæresis est. Græcè scire, hæresis est, expolitè loqui, hæresis est, quidquid ipsi non faciunt, hæresis est.* Mitto putidas alias calumnias, quibus ibidem Dominicanos incessit *Erasmus*, eo solo nomine, quòd *Martini Lutheri*, *Joannis Reuchlini*, & infestos quorumdam aliorum Grammaticorum libros improbârint, damnârint, confutârint. Verùm, Dominicanos non ex odio & livore, sed ex solo tuendæ ac vindicandæ veritatis studio id egisse sat superque comprobavit eventus. Dum enim *Joannes Reuchlinus*, *Desiderius Erasmus*, aliique illius temporis Grammatici, qui magis verba curabant, quàm Religionis Mysteria, & quibus magis placebat verborum elegantia, quàm Theologia, passim in suis libris contra Theologos & Monachos blaterant, eosque, tanquam Musarum, & bonarum litterarum osores, traducerent, exortus est *Martinus Lutherus*, qui se se his Grammaticis socium adjunxit, oleum camino addidit, classicum contra Theologos & Monachos cecinit, multòque graviorem in Ecclesia excitavit tragœdiam, ut ipsemet fatetur *Desiderius Erasmus* in laudata jam Epistola ad *Albertum Pium*, Principem Carpensem, his verbis: *Principiò erat bellum cum Linguis*

guis ac Latinis litteris, his ego ballenùs favi, ut admissa ornarent juvarentque recepta studia, non ut veteres Professores de ponte, quod ajunt, dejicerent & servirent gloria Christi, non ut veterem Paganismum novis revocarent. Hic cùm ancipiti Marte decertaretur, res per Monachos detracta est ad negotium fidei. Non dubito, quin audita sibi sit Reuchlinica tragœdia. Hic cœpit in illos incrudescere Doctorum odium; mox fervente adhùc bello inter mystas & osores Musarum, exortus est Lutherus. Ita gradibus quibusdam res alterius partis semper in pejus vergentis pervicacia, tum alterius quorundam odiis, & intempestivis clamoribus hucusque progressa est tragœdia. Habes nunc exordium & infaustum exitum hujus Controversiæ *Reuchlinica*, quam paulò fusiùs hic descripsi, tum ut intelligeres, linguarum peritiam, etsi per se utilem, absque tamen studio Theologiæ posse aliquando perniciosam evadere; tum etiam ut vindicarem Dominicanos, non solùm contra *Desiderium Erasmum*, sed etiam contra duos recentiores Scriptores, *Joannem Henricum Majum*, & *Theophilum Raynaudum*, quorum primus in vita *Joannis Reuchlini* Phorcensis, typis editâ Durlaci anno MDCLXXXVII. Alter verò in suis Diatribis *De Immunitatibus Cyriacorum*, magno, sed inani labore persuadere moliuntur, *Joannem Reuchlinum*, fuisse insontem, & Dominicanos illum solo livore infectatos esse, quod sanè, ut ostendi, oppidò falsum est, nec à viris Catholicis in dubium revocari potest, postquàm Concilium Generale Tridentinum libros Cabbalistarum, maximè *Joannis Reuchlini*, confixit.

COLLOQUIUM IV.

De Conciliis tam Oecumenicis, quàm Nationalibus, quæ vel ad profligandas Hæreses, vel ad resarciendam Ecclesiæ Disciplinam fuerunt Sæculo decimo sexto celebrata.

D. JAM scio, Concilium Oecumenicum Tridentinum ad extirpandas *Lutheri*, *Calvini* aliorumque hujus furfuris Heterodoxorum Hæreses fuisse Sæculo decimo sexto convocatum. At, cùm non dubitem, quin privati Conventûs, & aliquæ Synodi indictæ fuerint ante Concilium Generale Tridentinum, tum in causa Lutheranæ, vel Calvinianæ Hæreseos, tum etiam in causa Reformationis Disciplinæ Ecclesiasticæ; optarem, ut in isto Colloquio juxta ordinem Chronologicum primo loco percenseres Conventus, Acta, Colloquia, & Concilia Nationalia, quæ in Causa Lutheranæ Hæreseos Sæculo decimo sexto ante Concilium Tridentinum habita sunt. Deinde, subnecteres Colloquia & Concilia Provincialia, quæ Sæculo itidem decimo sexto in Causa Calvinianæ Hæreseos fuerunt celebrata. Tertio loco eas Synodos Nationales & Provinciales constitueres, quæ ante Concilium Tridentinum in Causa Fidei & Reformationis Ecclesiasticæ Disciplinæ coactæ sunt. Postremò, de his omnibus, quæ in Sacra Oecumenica Synodo Tridentina statuta ac definita sunt, dissereres, nec non de aliis Conciliis Nationalibus, quæ Episcopi post Generalem Synodum Tridentinam, ad ejus executionem & observantiam promovendam, variis in locis congregaverunt.

M. Hic juxta ordinem Chronologicum referam ea, quæ gessit Romanus Pontifex *Leo X.* per suum Legatum *Thomam de Vio Cajetanum* Cardinalem, Ordinis Prædicatorum, in Germaniam missum, antequàm suam contra errores *Lutheri* Bullam publicaret, quibus adjiciam Disputationes, quas Catholici Doctores habuerunt cum *Luthero*, Censuras Academiarum adversùs errores illius Hæresiarchæ, ac tandem singula, quæ contra eumdem *Lutherum* in variis Conventibus seu Comitiis Germaniæ à *Carolo V.* Imperatore & aliis Principibus ante celebrationem Concilii Tridentini acta sunt, prout referuntur à *Joanne Cochleo* in *Actis Lutheri*, ex quibus facili negotio intelliges, quàm multiplici & tortuoso ingenio præditus fuerit Hæresiarcha *Lutherus*, qui licet sæpiùs damnatus ac victus, nunquàm tamen resipiscere voluit, sed suos impunè per Germaniam errores latè diffudit. In primis, *Lutherus* anno MDXVII. contra doctrinam Ecclesiæ Romanæ de Indulgentiis vexillum erigere cœpit, & nonaginta quinque Propositiones adversùs Indulgentias edidit, quas foribus Templi omnium Sanctorum Wittembergæ affixit die xxxi. mensis Octobris ejusdem anni. His *Lutheri* nonaginta quinque contra Indulgentias Propositionibus *Tetzelius*, Ordinis Prædicatorum Theologus doctissimus, centum & sex Propositiones opposuit. De his certior factus Summus Pontifex *Leo X.* jussit *Luthero*, ut Romam veniret, eique Judices dedit *Sylvestrem Prieratem* Ordinis Prædicatorum, Sacri Palatii Apostolici Magistrum, & *Hieronymum de Genutiis* Episcopum Asculanum. At *Luthero*, sibi malè conscio, Romam venire detrectante, consensit tandem Summus Pontifex (exoratus à *Friderico* Duce Saxoniæ, qui impensiùs *Luthero* favebat) ut causam *Lutheri* examinaret *Thomas de Vio Cajetanus* Cardinalis, Sedis Apostolicæ in Germania Legatus, eique Apostolicô Diplomate præcepit, ut si *Lutherus* sponte se sisteret, erroresque suos damnaret, in Ecclesiæ Communionem eum reciperet; sin minùs, accito Principum auxilio, eum, abjectâ omni cunctatione, carceri manciparet. *Lutherus*, homo vafer & subdolus, fide à *Maximiliano* Imperatore acceptâ, *Augustæ* coram Cardinali *Cajetano*, Summi Pontificis Legato, comparuit, à quo humanissimè exceptus est, eique certam spem conversionis fecit. Posterâ die ad ipsum rediit, & stipatus publico Scribâ, quatuor Senatoribus, & *Joanne Staupitio*, Vicario Generali sui Ordinis in Germania, porrexit Legato Pontificis Confessionem Fidei, seque submisit Decretis Universitatum, præsertim Parisiensis, quam appellavit *Studiorum Parentem, & ab antiquo semper Christianissimam, ac in Theologia florentissimam Universitatem.* Confessionem Fidei *Lutheri* his verbis conceptam fuisse asserit *Joannes Cochleus* in Actis & Scriptis Lutheri: *Ego Fr. Martinus Luther Augustinianus, protestor me colere & sequi Sanctam Romanam Ecclesiam in omnibus meis dictis & factis*

factis, præsentibus, præteritis & futuris. Quod si quid contra vel aliter dictum vel factum fuerit pro non dicto haberi & habere volo. Verùm ficta ac simulata fuit hæc *Lutheri* Confessio, non secùs ac ipsius protestatio, qua per Epistolam ad eumdem Legatum Apostolicum scriptam significavit, velle se auctoritati Ecclesiæ subjicere his verbis: *Nunc Reverendissime in Christo Pater, fateor, sicut & aliàs fassus sum, me fuisse certè nimis indiscretum, acrem & irreverentem in nomen Summi Pontificis. Et licet acerrimè fuerim in hanc irreverentiam provocatus, tamen meum fuisse nunc intelligo, modestiùs, humilius & reverentiùs hanc materiam tractare, & non ita respondere stulto, ut ei similis efficerer. De quo sincerissimè doleo, & veniam peto; & per omnia pulpita in vulgus promulgabo, sicut & sæpiùs jam feci; daboque deinceps operam, ut alius sim & aliter loquar, Deo miserente. Immò promptissimus sum, atque facillimè promitto, me posthàc materiam de Indulgentiis non tractare, atque his finitis quiescere, modò illis quoque modus imponatur aut sermonis, aut silentii, qui me in hanc tragœdiam suscitaverunt.* Sic, ut fatum Cardinali Legato faceret, morasque necteret, pœnitentiam mentiebatur Hæresiarcha ille, Causæ suæ malè conscius, qui tamen paulò post, impetrato à Cæsarianis Salvo conductu, unà cum *Joanne Staupitio*, Ordinis sui Vicario Generali, clàm aufugit, & à Cardinali Legato ad Papam, & posteà à Papa ad futurum Concilium Generale appellavit. Interim anno MDXIX habita est Lipsiæ insignis illa & toto Orbe Christiano celeberrima Concertatio *Joannem Eckium* inter & *Andream Carlostadium*, & *Martinum Lutherum*. Erat *Eckius* Theologiæ Professor Ingolstadii & Friburgi, magnumque Disputatoris nomen Tubingæ, Viennæ, atque etiam Bononiæ adeptus fuerat; quam laudem *Lutherus*, & *Carlostadius* ei præripere conabantur. Occasio hujus Lipsiacæ Disputationis hæc fuit; Nonaginta quinque adversùs Indulgentias Propositiones, ut jam diximus, propugnandas susceperat *Lutherus*, harum nonnullis Animadversiones, seu Notas reprehensorias apposuit *Eckius*, fidei Catholicæ Causam agens. Id iniquo animo tulit *Carlostadius*, Archidiaconus VVittembergensis, & hanc injuriam, ut putabat, ulturus, atque amico suo *Luthero*, qui VVittembergæ Prælector ordinarius erat, patrocinaturus, *Eckium* ad disputationem provocavit. Certamen subire non detrectavit *Eckius* de victoria jam securus. Campum itaque disputationis mutuo consensu *Lipsiam* Urbem elegerunt, mercatu & Universitate insignem, annuente *Georgio* Duce Saxoniæ, & frustrà repugnantibus Episcopo Merseburgensi loci Ordinario, & Theologis Lipsiensibus, qui Disputationem ejusmodi prohiberi maluissent, & omitti, quàm haberi. Magnis igitur animis concurrunt strenuissimi Concertatores, priùs tamen solemniter professi, se ne vel latum quidem unguem ab Ecclesia Catholica discessuros, nec Eruditorum judicio præituros, nec Universitatum auctoritati præjudicaturos. At, inter disputandum *Carlostadius*, cujus anteà in oculis tanta erat gravitas, tanta frontis contractio, ut illo supercilio alter quasi *Rhadamantus* videretur, expertus est, curtam omnis esse doctrinæ suæ supellectilem, seque imparem esse viribus adversarii sui *Joannis Eckii*, qui erat vir ingenio, & alacritate vividus, summa eruditione præditus, memoriæ tenacitate ac singulari dono felix. Quocircà, *Carlostadius*, post aliquot dies receptui canens, cessit, eique successit *Lutherus*, qui in ea Concertatione sæpius à *Joanne Eckio* ad incitas redactus, volens nolens, coactus est multa de Indulgentiis, de Pœnitentia & Absolutione Sacerdotis fateri, quæ anteà infrunito ore negaverat. Fatigato tandem *Luthero*, iterùm *Carlostadius*, ne omninò obmutuisse videretur, in arenam descendit, disputaturus cum *Joanne Eckio* invicto adversario, & tandem die xv. mensis Julii ejusdem anni MDXIX. omne certamen finitum est, Causaque permissa Judicibus, qui victoriam *Joanni Eckio*, fortissimo Fidei Catholicæ Athletæ adjudicarunt. *A Lutheri* verò & *Carlostadii* partibus steterunt dumtaxat Poëtæ, Grammatici, Rhetores, aliique, qui Theologos Scholasticos & Monachos, tanquàm politiorum litterarum osores, acriter insectabantur. Eâ *Joannis Eckii* victoriâ excitatæ anno sequenti, seu MDXX. Academiæ Lovaniensis & Coloniensis, plurimos Hæresiarchæ *Martini Lutheri* libros flammis dignos pronuntiârunt. Quod quidem animum *Lutheri* adeò exulceravit, ut protinùs edito famoso libello in eas petulanti stylo exarserit, totumque suæ acerbitatis virus effuderit, in hæc verba prorumpens: *Cum semel malus semper præsumatur malus, juxta juris Regulam, nusquam, nunquam, in nulla re credendum erit Magistris nostris quibuslibet; quorum judicium constat jam à multis annis fuisse non modò inconstans ac præceps, sed & erroneum, hæreticum, temerarium & reum, cui nemo fidere debeat tutò, nisi quem Deus iratus operationibus erroris mandet illudi.* Sic effrontem illum Hæresiarcham clarissimis Academiis insultare, & in eas gravissimis contumeliis ac convitiis invehi non puduit. Substitit aliquandiù omnium Princeps Academia Parisiensis, nec statim super Propositionibus *Martini Lutheri* quidquam statuit. Hinc *Desiderius Erasmus* in Epistola ad *Laurentium Campegium* Cardinalem sic scribebat: *Expectatur sententia Parisiensis Academiæ, quæ semper in re Theologica Principem tenuit locum.* Ad Academiam Parisiensem *Fridericus*, Saxonum Dux, *Lutheri* fautor, scripsit, eamque consuluit, quid de *Lutheri* doctrina sentiendum putaret. Nihil tamen hoc anno MDXX. contra *Lutherum* publicavit Academia Parisiensis, quod illius libros accurato examine ponderare, suamque Censuram maturare vellet. At *Leo X.* Pontifex Maximus Diploma eodem anno MDXX. Romæ promulgavit, quo XLI. *Lutheri* Propositiones damnavit, ipsumque diris devovit. Tunc ita excandescens *Lutherus*, & Pontificiæ authoritati bellum aperto Marte indicens, Jus Pontificium palàm VVittembergæ combussit, Summum Pontificem sacrilego ore vocavit temerarium, væsanum, tyrannum, & ab eo ad Concilium provocavit. Laicos Principes Epistolis hortatus est ad excutiendum Papale, ut ajebat jugum, ediditque execrabilem libellum, cui *Captivitatis Babylonicæ* titulum fecit, in quo furiis invectus Summum Pontificem, & Catholicam Romanam Ecclesiam, instar rabidi canis, mordet, dilacerat, multisque injuriis & calumniis insectatur. Hinc magnum per Germaniam excitatum est incendium, ad quod restinguendum habita sunt eodem anno MDXX. VVormatiæ

Imperii Comitia, & *Lutherus*, ad eã datâ Cæsaris fide, accitus est, ubi coràm Imperatore *Carolo V.* de multis interrogatus à *Joanne Eckio*, tandem perfrictâ fronte respondit, se neque Conciliorum Decretis posse suæ Causæ decisionem submittere, quia sæpè falluntur, sed soli Scripturæ Sacræ stare velle. Ad hanc *Lutheri* responsionem horrore perculsus est Imperator, & actutùm ad hunc Hæresiarcham in ordinem redigendum promulgavit Edictum, quo *Lutherum* tanquam Hæreticum proscripsit, ejus libros flammis absumi jussit, & gravissimas pœnas denuntiavit his, qui eum aut hospitio excipere, defendere, sustentare, fovere dicto aut scripto præsumerent. Suum etiam anno sequenti, seu MDXXI, contra Assertiones ex variis *Lutheri* libris excerptas Doctrinale judicium dedit celeberrima Parisiensis Academia, quo *Lutheri* doctrinam erroribus contrà fidem & mores scatentem damnavit, ipsumque *Lutherum* ad suos ejurandos errores modis omnibus compellendum esse censuit.

D. Sic igitur *Lutherus* à Summo Pontifice ab Academiis Parisiensi, Lovaniensi & Coloniensi damnatus, ab Imperatore *Carolo V.* in Conventu Wormatiensi proscriptus, in ordinem tandem redactus est, eique omninò adempta facultas suos latius spargendi errores?

M. De *Luthero* certè actum prorsùs ac conclamatum fuisset, nisi ejus fautor *Fridericus*, Saxonum Dux, illum in Arce Alstadiana abscondisset, ubi scelestus ille Hæresiarcha multos infectos scripsit libros, quibus summa pervicacia perfiscetam suam doctrinam defendit ac disseminavit. In Judicium Doctrinale Sacræ Facultatis Parisiensis, cui se adhæsurum promiserat *Lutherus*, confestim insurrexit, & per *Philippum Melanchthonem*, sibi addictissimum, Apologiam concinnavit, cui hunc præfixit titulum: *Adversus furiosum Parisiensium Theologorum Decretum*, & in ea Theologos Parisienses vocat Sophistas & calumniatores, aitque, Lutetiæ natam esse prophanam illam Scholasticen, quâ admissâ nihil reliquum sit, quàm Evangelium obscuratum, Fides extincta, recepta operum doctrina: *Academia Parisiensis*, inquit impius ille Hæresiarcha, *in parte suprema, quæ Facultas Theologia nuncupatur, est à vertice usque ad plantam lepra vera, nevissima, Antichristianaque & Capitalis hæreseos, Mater omnium errorum in Christianitate, maxima meretrix spiritualis, quàm Sol unquam vidit, & vera postica Inferni. Prophetatum est, temporibus Antichristi omnes hæreses in unam Camerinam confluxuras, mundumque perdituras. Id ego ostendere intendo de Parisiis, Papæ veri Antichristi maximo fornicationis cubiculo, atque probare eos esse pejores Montanis, Ebionitis, & omnibus, quos commemoraverunt, hæreticis.* His convictis Hæresiarcha *Lutherus*, ejusque Sectarii celeberrimam Academiam Parisiensem proscindebant, à quibus tamen vituperari magna ejus gloria fuit.

D. Nunquid *Carolus V.* Imperator Diploma Summi Pontificis *Leonis* X. suumque Imperiale Edictum, quo in Comitiis Vvormatiensibus *Lutherum* proscripserat, executioni mandari jussit, illosque omnes sua authoritate compressit tumultus, quos in Germania *Lutherus* excitabat?

M. Cum nonnullos Germaniæ Principes *Lutherus* suis jam partibus addixisset, *Carolus V.* Imperator in executione cùm Pontificii Diplomatis *Leonis X.* tum Imperialis sui Edicti contra *Lutherum* gravissimas difficultates nactus est, quas ullo pacto superare haud potuit. Mortuo siquidem *Leone X.* Pontifice Maximo, ad Conventum Imperialem Norimbergæ, qui absente Imperatore anno MDXXIII. habitus est, *Hadrianus* VI. Successor *Leonis X.* Nuntium destinavit *Franciscum Cheregatum*, Episcopum Aprutinum, eique duo potissimùm negotia injunxit, nimirùm Hungariæ à Turcarum incursibus defensionem, & Germaniæ à Lutherana Lue liberationem. Huic Legato Pontificio responderunt Germaniæ Principes in hoc Convento Norimbergensi congregati, necessarium esse, ut intra annum à Summo Pontifice de consensu Cæsaris in aliqua Urbe Germaniæ convocaretur Concilium, & interim se daturos operam, ut Saxoniæ Dux, in cujus ditionem *Lutherus*, aliique ejus Asseclæ sese receperant, eis prohiberet, ne quidquam de excitatis Controversiis scriberent, aut publicâ luce donarent. Verùm multos ex his Germaniæ Principibus, qui huic Conventui Norimbergensi interfuerunt, Lutheranæ hæreseos labe fuisse afflatos, proclive est conjicere ex lectione libelli, qui, post discessum Nuncii, ad *Hadrianum* VI. Pontificem Maximum missus est, quique est editus apud *Goldastum* Tom. I. *Constitutionum Imperialium* sub hoc titulo: *Centum Gravamina Sedis Apostolicæ non ferenda Germanis*. Unus præ cæteris inter illos hujus Conventus Norimbergensis Principes, videlicet *Fridericus* Saxonum Dux, omnes Nuncii Apostolici conatus elusit, quem proindè, ut *Luthero* favere desineret, monuit *Hadrianus* VI. gravissimis litteris, quæ extant apud *Odoricum Raynaldum* ad annum MDXXIII. & Tomo II. Bullarii Romani. Alter Germaniæ Principum Conventus Norimbergæ an. MDXXIV. habitus est, ad quem *Clemens* VII. qui in locum *Hadriani* VI. Pontificis Maximi suffectus est, Legatum Apostolicum misit *Laurentium Campegium* Cardinalem, qui veris Catholicæ Religionis incrementis inte[n]tus, cùm animadverteret, Principes Germaniæ, in varias partes distractos, nolle in hocce Conventu opportuna ad deprimendam Lutheranam audaciam adhibere remedia, Principes cùm Ecclesiasticos, tum Laicos secum consentientes Ratisponæ collegit, à quibus in rem Ecclesiæ Catholicæ jussum est, ut VVormatiense Imperatoris *Caroli V.* Edictum executioni mandaretur, in Missæ celebratione nihil mutaretur, Monachi Apostatæ punirentur, & ut Legati Apostolici Constitutio de Cleri Germanici Reformatione triginta quinque capitibus comprehensa sedulò observaretur. Pro conservanda etiam apud Helvetios Catholica Religione habitus est anno MDXXV. in Oppido *Baden* percelebris Conventus, in quo Catholicos inter & Lutheranos instituta fuit Disputatio. Quod quidem ut clariùs intelligas, observare debes, *Udricum Zuinglium*, cujus in superiori Colloquio mentionem fecimus, Pagum Tigorinum, qui unus est ex tredecim Pagis, seu, ut ajont, Helvetiæ Cantonibus, pestiferà Hæresi corrupuisse, Sacras Imagines evertisse, Missam & Eucharistiæ adorationem abrogâsse, novumque Sacramentariæ

Cœnæ

cenæ, annuente Senatu Populoque Tigurino, rium instituisse. Ea sacrilega novitas ubi aliis duodecim Pagis, seu Cantonibus, innotuisset, statim e in tota Helvetia periclitaretur Catholica Regio, Conventum indixerunt in Oppido *Baden* Helvetiorum, ut de præcipuis Religionis Controversiis Catholicos inter & Lutheranos haberetur Disputatio. Qui pro Lutheranorum doctrina disputare debebant, erant *Uldricus Zvinglius*, & *Joannes Oecolampadius*. Catholicorum verò partes defensuri erant *Joannes Faber*, Constantiensis Episcopi Vicarius Generalis, & *Joannes Eckius*, qui, ut antea diximus, Lipsiæ cum Hæresiarcha Luthero publicè disputavit; & *Thomas Murrenus*, vel *Murnerus*. Hæc Disputatio, communi duodecim Helvetiæ Pagorum, seu Cantonum, calculo instituta, & quatuor Episcoporum consensu fuit approbata. At *Uldricus Zvinglius*, rejecta omni fide publicâ, & Salvo conductu, qui ei offerebatur, nunquam accedere voluit, et tamen ex parte Lutheranorum adfuerunt *Oecolampadius*, *Imel*, *Berchtoldus*, *Hallerus*, & *Ulricus Studerius*, cum quibus strenuè disputavit ex parte Catholicorum *Joannes Eckius*, ac Victor inde evasit. Quo factum est, ut publico Helvetiorum Decreto & Edicto sequentes istæ Catholicæ fidei propositiones in hoc Conventu *Badensi* fuerint confirmatæ: I. *Verum Christi Corpus ejusque Sanguis præsentia sunt in Sacramento Altaris.* II. *Quæ & verè offeruntur in Officio Missæ pro Vivis & Defunctis.* III. *Virgo Maria, aliique Sancti Cœlitès invocandi sunt ut Intercessores.* IV. *Domini Nostri Jesu Christi, ejusque Sanctorum Imagines delendæ non sunt.* V. *Post hanc Vitam Purgatorius est ignis.* VI. *Pueri etiam Christianorum in peccato Originali nascuntur.* VII. *Baptismus Christi, non Joannis, tollit Originale peccatum.* His ergo facta est conformis publici Decreti Sententia, quâ, ut ait *Joannes Cochlæus*, doctrina Lutheri, velut perversa, multisque judiciis solemniter condemnata per *Leonem Decimum* Pontificem Maximum, per præclaras Universitates Parisiensem, Lovaniensem, Coloniensem &c. Helvetiæ plebi duodecim Pagorum, seu Cantonum interdicta est, & antiqua Catholicæ fidei observatio approbata, utrumque, ne quid immutaretur temerè in Missa, in Sacramentorum administratione, in Sacris Cæremoniarum Ritibus, Jejuniorum, Orationum, Confessionum, Feriarum, Oblationum, Invocationum, Exequiarumque pro Defunctis. His semel statutis, duodecim illi Helvetiæ Catholici Pagi, seu Cantones, Oratores miserunt ad Tigurinos, ut dolorem suum de abjecta ab eis fide Catholica, Hæresique susceptâ illis significarent. Sed tam justæ Catholicorum expostulationi nullam prorsus rationem habuerunt Tigurini, & ad omnia eorum monita aures obturârunt, & Hæreseos tenebris excæcati oculos clauserunt. Quin, quod magis deplorandum est, duo alii Helvetiæ Pagi, seu Cantones, Bernatès videlicet & Constantienses, an. MDXXVIII. à Catholica Religione ad *Zvinglii* Sectam defecerunt, quos postea secuti sunt Basileanses, Schafhusani, Sangallenses, Mulhusani, & Bielenses, adeò ut ex tredecim Helvetiæ Pagis, seu Cantonibus, quinque dumtaxat Pagi, seu Cantones, in Fide Catholica constanter perseverârint, qui tamen numero licèt & armis inferiores, di-

vinâ eis opitulante protectione, septem alios Pagos, seu Cantones Helvetiæ, quos Hæretici occupabant, consertis prælus sæpiùs vicerunt ac debellârunt. Horum quinque Helvetiæ Cantonum in Fide constantiæ, in præliis fortitudinis, in exponendo se suaque omnia pro avita Religione Catholica asserenda magnanimitatis memoriam, laudem & gloriam nullo ævo intermorituram, legesis apud *Odericum Raynaldum*, & *Henricum Spondanum* ad an. MDXXXI. Testatur etiam Cardinalis *Palavicinus* lib. 4. Historiæ Concilii Tridentini cap. 8. num. 2. horum quinque Helvetiæ Cantonum, qui Fidei Catholicæ indivulsè adhæserunt, bellicæ virtuti tribuendum esse, quòd nunc septem sint Helvetiæ Pagi, seu Cantones, qui Catholicam Religionem publicè profitentur, & in uno ex sex aliis Pagis, seu Cantonibus, qui dominio hæreticorum subjiciuntur, longè plures numero sint Catholici, quàm hæretici. Hic autem obiter observare debes, *Zvinglium*, cujus Secta in sex Helvetiæ Cantonibus etiamnum dominatur, gravissimam cum *Luthero* dissensionem habuisse occasione doctrinæ de reali præsentia Corporis & Sanguinis Christi in Eucharistiæ Sacramento, quam *Lutherus* admittebat, *Zvinglius* verò negabat. Tentavit quidem *Philippus* Hassiæ Landgrevius concordiam Lutheranos inter & Zvinglianos procurare, & eam ob rem Conventum Marpurgensem anno MDXXIX. convocavit, ad quem convenêre *Zvinglius*, *Oecolampadius*, *Bucerus*, & *Hedio* ex una parte, ex altera verò *Lutherus*, *Melanchthon*, *Justus Jonas*, *Osiander*, *Brentius*, & *Agricola*, qui tamen de Cœna Domini nunquam consentire potuerunt, ut constat ex illius Marpurgensis Conventûs Actis, quæ prolixè refert & exposuit *Hospinianus* Part. II. *Historia Sacramentaria* pag. 129. & sequentibus.

D. Quem tandem exitum habuerunt illi Conventus, quos *Carolus V.* Imperator, ac Germaniæ Principes in Causa Lutherana ante celebrationem Concilii Tridentini convocârunt?

M. Infaustum sanè exitum habuerunt illi Conventus, in quibus tandem Lutherani suæ Sectæ in Germania publicè profitendæ libertatem obtinuerunt. In Conventu siquidem Germaniæ Principum, jussu *Caroli V.* Imperatoris an. MDXXIX. Spiræ coacto, cui adfuit nomine Pontificio *Joannes Thomas* Comes Mirandulanus, noluerunt Principes Lutherani, scilicet *Joannes*, Saxoniæ Septemvir, *Georgius* Brandeburgensis Elector, *Ernestus* & *Franciscus*, Luneburgi Duces, *Philippus* Hassiæ Landgrevius, & *Wolfgangus*, Princeps Anhaltinus, parère Decreto, quo à Catholicis Principibus hujusce Conventus Spirensis sancitum erat, ut Hæreticorum Sacramentariorum & Anabaptistarum Sectæ undique pellerentur, ut Missæ celebratio ubique libera esset, in iis etiam regionibus, ubi Lutherana labes grassabatur, & ut Evangelium exponeretur ex Patrum, quos Ecclesia approbavaret, interpretatione. Huic, inquam Catholicorum Principum Decreto palàm contestati sunt citati Principes Lutherani, sibi integrum non esse obtemperare, dictitantes, illud esse Evangelicæ veritati contrarium, indéque, ut asserunt viri eruditi, Lutheranis inditum est *Protestantium* nomen. Eo laicorum suæ Sectæ Principum auxilio fulti Lutherani, audaciores facti, suam Fidei Professionem à *Philippo Me-*

Melanchthone adornatam obtulerunt *Carolo V.* Imperatori in Comitiis Augustanis habitis anno MDXXX. Huic Fidei Professioni, quæ *Confessio Augustana* fuit nuncupata, subscripserunt mox memorati Principes Germaniæ Lutherani, ac paulò post, seu anno MDXXXI. ad suæ Sectæ libertatem ermanutendam Smalkaldiæ fœdus inierunt, quod *Smalkaldicum* à loco fuit appellatum. Eo Lutheranorum Germaniæ Principum fœdere, & formidoloso armorum *Solimani* Turcarum Imperatoris adversùs Germaniam apparatu territus *Carolus V.* Imperator, Comitia indixit anno MDXXXII. Ratisponæ, in quibus, ne irritaret crabrones, concessit Lutheranis inducias, constituitque, ut nemini usque ad Concilium Generale in Causa Religionis facesseretur negotium. Quin, idem Imperator, ut jam in primo Colloquio observavimus, excessit in Causa Lutherana suæ anctoritatis limites. Nam postquàm Concilium Generale Tridentinum, indictum à *Paulo III.* Pontifice Maximo, jam esset inchoatum an. MDXLV. sed biennio post, ob contagiosum morbum, qui Tridenti grassabatur, Bononiam (reclamantibus Hispaniæ Episcopis, & Cæsaris Oratoribus) esset translatum, adeòque occasione illius dissidii maneret suspensum, *Carolus V.* durante adhùc ea Concilii Tridentini suspensione, inconsulto Romano Pontifice, promulgavit in Comitiis Augustanis an. MDXLVIII. Libellum, *Interim* nuncupatum, sola Imperiali authoritate procusum, in quo formulam doctrinæ & cæremoniarum in Germania tenendarum interim præscribebat, donec de universis Religionis Controversiis in Concilio Oecumenico decretum esset. At hic intempestivè à *Carolo V.* Imperatore editus Libellus, *Interim* appellatus, statim ab Ecclesia Catholica fuit reprobatus, novasque inter Lutheranos Germaniæ turbas, ac Sectas excitavit, sicut jam observavimus in præcedentibus Colloquiis. En, proh dolor! infelicem exitum, quem habuerunt tot Conventus, seu Comitia Imperii, quæ in Germania ante Concilium Tridentinum celebrata sunt, de quibus verè dici potest: *Parturiunt montes, nascetur ridiculus mus.*

D. Percense nunc Acta, Colloquia, Statuta & Concilia Nationalia, quæ Sæculo XVI. in Causa Calviniana in Galliarum Regno fuerunt convocata.

M. Laudabo in primis celeberrimæ Academiæ Parisiensis in tuenda Catholica Religione indefessum studium, insignemque illam, quam non modò Galliarum Regno, sed toti Ecclesiæ in Calvinianæ Hæreseos extirpatione præstitit operam, sine qua profectò grave impendisset periculum, ne idem malum Galliarum Regno accideret, quod Sæculo XVI. contigisse dolemus Regnis Germanico, Bohemico, & Anglicano, ubi Universitates Wittembergensis, Pragensis, & Oxoniensis cùm fuerint in confutandis Hæreticis remissiores, Hæresis tandem invaluit, & avitam fidem exulare coëgit. Vix in Galliis emerserat Calviniana Hæresis, cùm Facultas Parisiensis viginti quinque Articulos ei è diametro oppositos, quasi Formulam Catholicæ doctrinæ, die x. mensis Martii an. MDXLII. publicavit, omnesque sui Ordinis Doctores & Baccalaureos ad subscribendum iis obstrinxit, jussitque Rex Christianissimus *Franciscus I.* ut omnes Parochi Sacra illa Catholicæ doctrinæ Axiomata Fidelibus exponerent. Editi sunt isti viginti quinque Sacræ Facultatis Parisiensis Articuli apud *Fontanonem* Tomo IV. Collectionis Regiarum Constitutionum, eosque ad præmoniendos Fideles contra Calvinianam Hæresim Concilium Narbonense celebratum an. MDLI. promulgari præcepit his verbis: *In lucem edita sunt à Dominis Doctoribus Facultatis Sorbonæ Parisiensis Christianæ Legis Axiomata die x. Martii anni salutis nostræ* MDXLII. *facta; quibus quæcumque hactenùs dicta sunt, consentanea intelligi, speciatim exprimi, & promulgari volumus. Quæ quidem tanquam vera, Orthodoxa, & Christianæ Religioni consona recipimus, eaque prædicari, & palam exponi in Sacrificio Missæ faciendo, & Concionibus habendis exactè jubemus. Quod qui factum noluerit, veluti refractarium, ex Christianorum communitate exterminandum judicamus.* Quantùm suæ Sectæ in Galliis propagandæ officerent viginti quinque illi Articuli à Sacra Facultate Parisiensi super Capitibus Fidei nostræ controversis editi, probè intellexit Hæresiarcha *Calvinus*, qui subindè graviter stomachatus, *Antidotum*, contra prædictos illos Articulos scripsit petulantissimum, insipidis salibus, scurrilibus jocis, & injuriis à capite ad calcem scatens, in quo Parisienses Theologos, acerrimos illos ac fortissimos Fidei Catholicæ defensores, & errorum, quos disseminabat, insectatores, *Gregem porcorum* appellat virulentissimus ille Hæresiarcha. Cùm igitur Sacra Parisiensis Facultas impiæ *Calvini* doctrinæ sese tanquam murum æneum opponeret, non potuit illius Hæresiarchæ Secta sub Regibus Christianissimis *Francisco I. Henrico II.* & *Francisco II.* altas in Galliis agere radices. At, mortuo Rege *Francisco II.* die v. mensis Decembris anni millesimi quingentesimi sexagesimi, & in ejus locum suffecto ejus fratre *Carolo IX.* qui annos dumtaxat decem natus, administrationi Regni impar erat, Princeps *Condæus*, Hæreticorum Calvinistarum in Galliis Dux, è carcere, in quem sub Rege *Francisco II.* conjectus fuerat, liberatus est, ejusque frater *Henricus*, Rex Navarrus, Calvinianæ Hæreseos labe infectus, cum *Catharina Medicæa*, Regis *Caroli IX.* matre, suis, quàm Ecclesiæ commodis magis addicta, & in Calvinistas propendente, totum Galliarum Imperium divisit. Hinc Catholica Fides in Galliis vacillari ac periclitari cœpit, admissis ad concionandum Calvinianis Ministris, & irrepentibus in Aulam Viris Nobilibus, qui Calvinianæ Sectæ favebant. Ingruente itaque periculo, ne juvenis adhùc Rex *Carolus IX.* eorum rationibus persuasus, sineret aliquid in damnum Fidei decerni, Rector Universitatis Parisiensis, vehementer dolens, Ecclesiasticam pacem in Galliis perturbari, avitam Religionem labefactari, ac violari Catholicam Fidem, his malis obviam eundum ratus, habito consilio, Regem adiit, Libellum supplicem ei porrecturus. Sed Aulicorum sibilis explosus, vixque ad Regis Colloquium admissus, tandem ad selectorum quorumdam Cœtum, qui negotia Regia tractabant, remissus est. Intereà, *Catharina Medicæa* Regina mater, futuri eventûs spe pendula fluitans, ut sibi, suoque filio *Carolo IX.* Imperium firmaret, utrique parti æquam se præstabat, tempus magis opportunum expectans. Ferventibus tamen hinc indè Disputationibus, con-

cessit

cessit Regina Colloquium Catholicos inter & Novatores apud *San-Germanum*, Regiam Villam propè Parisios, quod tamen parùm utile fuit, cùm in eo Novatorum pertinacia vinci haud potuerit. Eo San-Germano Colloquio elud, nihilo Ecclesiæ utiliùs, Hæretici à *Catharina* Reginâ matre, quæ eis ob pollicitas rationes & privatæ commoda nimium favebat, obtinuerunt Colloquium anno MDLXI. habendum *Poissiaci*, quod est Oppidum ad Sequanam flumen, Lutetia distans septem circiter milliaribus Gallicis, ubi insigna ac Regium est Monasterium Virginum Ordinis *S. Dominici*. Tentavit quidam Sacra Facultas Parisiensis impedire, ne hoc Colloquium Ministris Hæreticis errores suos defensuris concederetur, utque ad Synodum Tridentinam Oecumenicam remitterentur; verùm, in ea tam justa postulatione repulsam passa est celeberrima Facultas, & preces Ministrorum Calvinistarum à Regina matre *Catharina* admissæ sunt. Quapropter, die nona mensis Septemb. ejusdem an. MDLXI. in prædicto Monasterio Virginum Ordinis *S. Dominici* huic Colloquio Poissiacensi initium datum est, eique interfuerunt cum Adolescente Rege *Carolo IX.* & Regina *Catharina* ejus matre, Rege Navarræ, aliisque Principibus Regii sanguinis, sex S. R. E. Cardinales, *Borbonius*, *Ternonius*, *Castillioneus*, *Lotharingius*, *Armeniacus*, *& Guisius*, ac quadraginta circiter Episcopi, cum delectis Theologiæ Parisiensibus *Claudio Espenceo*, *Claudio Sanctesio* Canonico Regulari, & aliis. Ex parte verò hæreticorum adfuerunt tredecim ejusdem abominationis homines Zvingliani & Calviniani Sacramentarii, quos inter eminebat *Theodorus Beza*, præcipuus *Calvini* Discipulus, *Augustinus Marloratus*, *Joannes Malo*, *Petrus Martyr*, & *Joannes Spina*, omnes ferè Regularium Ordinum Apostatæ. Sed omnium impudentissimum sese prodidit *Theodorus Beza*, quippe qui Commiuistrorum nomine perorans, & de Eucharistia verba faciens, in hanc, execrandam protulit blasphemiam: *Tantùm à Sacramento Eucharistiæ distare Corpus Christi, quantùm supremum cœlum à terra.* Ad quam *Beza* blasphemiam Præsulum Corona, omnesque Catholici inhorruerunt, & non secùs ac Patres Concilii Nicæni ad Hæresiarchæ *Arii* contra consubstantialitatem Verbi Divini blasphemias, aures suas obturârunt. Cùm dicendi finem Beza fecisset, Cardinalis *Turnonius* ad Regem conversus, eum vehementer adhortatus est, ut, spretis *Bezæ* Declamationibus, in avita Religiona, quam Galliæ Reges à *Clodoveo* professi fuerant, & in qua erat ipse institutus, constanter permaneret, addiditque, Catholicos Antistites hanc *Bezæ* Pseudo-Ministri Orationem tam luculenter confutaturos, ut sole clariùs Calvinianæ Religionis omnibus patefceret falsitas, & Catholicæ Fidei confirmaretur veritas. Id reapsè ita contigit. Die siquidem XVI. Septembris Cardinalis Lotharingius, totius Ecclesiastici Ordinis nomine Orationem habuit de Ecclesiæ auctoritate, & de præsentia reali Corporis, & Sanguinis Christi in augustissimo Eucharistiæ Sacramento, in qua multa tam copiosè, tam eruditè, tam præclarè dixit, ut illos omnes, qui Sectæ Calvinianæ studio non erant obcæcati, in admirationem rapuerit, suumque adversarium *Bezam*, tum Causæ, quam defendebat, malitia, tum ingenii vi, eruditionis ubertate, argumentorum pondere, & eloquentiæ efficaciâ, longo intervallo superavit. Noluit ettamen obstinatissimus *Theodorus Beza* confessas veritati præbere manus, & Victori porrigere barbam, sed, consentiente Regina matre *Catharina*, diebus XXIV. & XXVI. ejusdem mensis Septembris, de natura, auctoritate & Notis Ecclesiæ & de aliis Capitibus disputationem instituit, in qua *Claudius Espenceus*, & *Claudius Sanctesius*, Sacræ Facultatis Parisiensis Theologi, quidquid ille hæreticus contra Catholica Dogmata temerè effutierat, eruditissimè confutârunt. Tunc *Jacobus Laines*, Societatis JEsu Præpositus Generalis, vir non minùs doctrinâ, quàm pietate conspicuus, & Cardinalis Ferrariensis Legati Apostolici, qui præsens aderat, Theologus, hanc Hæreticorum audaciam ac pervicaciam diutiùs ferre non valens, Italico Idiomate perorans, & incredibili libertate Reginæ ostendit, perniciosa esse ista Hæreticorum cum Catholicis Colloquia, ad Concilium Tridentinum Oecumenicum hosce Ministros hæreticos remittendos, ad quos audiendos & ad veritatis Confessionem, Ecclesiæque unitatem revocandos, si Collationibus, Colloquiis & Disputationibus Catholicorum opus esset, his tamen actionibus nec Reginam, nec Principes Laicos, sed solos Præsules & Doctores interesse debere. Hunc in modum finito en Colloquio Poissiaco, Ministri hæretici, jubente Regina, suam condiderunt Formulam Fidei circa Eucharistiæ Sacramentum, quæ è vestigio Theologorum Parisiensium judicio permissa, ab illis post accuratum examen repudiata est, tanquam *insufficiens*, *captiosa*, *hæretica*, *erroribusque plurimos continens*, *tra Sanctissimi Sacramenti Altaris institutionem continens*. Hanc Parisiensium Theologorum Censuram omnes ad unum Præsules Ecclesiæ Gallicanæ approbârunt, & die IX. mensis Octobris ejusdem anni MDLXI. ad Reginam scripserunt, se unanimi consensu decrevisse, *Theodorum Bezam*, ejusque socios in suis erroribus & damnatis opinionibus pertinaciter perseverantes, non esse ampliùs audiendos, nisi antehàc subscriberent huic Catholicæ Fidei de Sacramento Altaris Formulæ his verbis conceptæ: *Credimus & confitemur in Sacramento Altaris verum Corpus & Sanguinem Jesu Christi existere realiter & transubstantialiter sub speciebus panis & vini, vi & potentiâ Divini Verbi prolati à Sacerdote, soli Ministro ad hunc effectum ordinato, secundùm institutionem & mandatum Domini nostri Jesu Christi.* Huic Catholicæ Fidei Formulæ subscribere detrectârunt Ministri Calviniani, qui, ut mox dixi, omnes fermè perditissimi erant Regularium Ordinum Apostatæ, quos tamen malitiè & nefandis turpitudinibus longè superabat *Theodorus Beza*, vir nequissimus, qui ob præposteram libidinem, seu Sodomiam, de qua apud Senatum Parisiensem accusatus, sibiqua timens, è Gallia, unà cum sua concubina aufugit Genevam, omnium scelerum sentinam, & sceleratorum perfugium, ubi Hæresiarcham *Joannem Calvinum* habuit Magistrum, dignum sanè patellâ operculum, & pessimi corvi malum ovum. Si plura de *Theodori Bezæ* vitæ turpitudine, lascivis versibus, erroribus, seditiosis consiliis, stragibus in Catholicos editis, bellicis agitationibus, aliisque ad eum spectantibus, scire desideres, legesis Scriptores probatissimæ fidei *Claudium Sanctesium* in Respon-

ſponſionem ad Apologiam *Bezæ*, *Balduinum* in alia Reſponſione ad ejus calumnias, *Bolſecum* in ejus vita, *Florimundum Ræmundum* in Ortu Hæreſum, & alios, quos *Reſcius* recenſet in *Evangelicorum Sectarum Centuriis*.

D. Sic igitur abſque ullo fructu ſolutum eſt iſtud Poiſſiacenſe Colloquium?

M. Catholicam veritatem de Calviniana Hæreſi in Colloquio Poiſſiacenſi triumphâſſe facilè colligitur, ex dolis, malisque artibus, quas ad diſſimulandam fidem ſuam adhibuerunt Miniſtri Calviniani. Obſervat quippè *Lucas Oſiander* (Hæreticus alicèt Lutheranus) in ſua *Hiſtoriæ Ecclesiaſticæ Epitome*, Calviniſtas, cùm ante aliquot annos pax publica data eſſet Lutheranis, qui in Germania Confeſſionem Auguſtanam profitebantur, dictitâſſe, eam pacem ad ſe etiam pertinere, quòd & ipſi Confeſſionem Auguſtanam itidem amplecterentur, at cùm in Colloquio Poiſſiacenſi Miniſtri Calviniani à Cardinali Lotharingio, aliisque Prælatis & Doctoribus urgerentur, ut Confeſſioni Auguſtanæ ſubſcriberent, illos aſſentiri noluiſſe, eò quòd in ea Confeſſione Auguſtana admitteretur Dogma de reali præſentia Corporis & Sanguinis Chriſti in Eucharistia, quod ipſi inficiabantur. Sic omnibus palàm innotoit, Sectæ Calvinianæ Pſeudo-Miniſtros calidum & frigidum ſimul ex eodem ore perflare, & circà Euchariſtiæ Sacramentum aliam in Germania, aliam in Gallia profiteri fidem.

D. Nunquid Miniſtri Calviniani ſuſceptæ in hoc Colloquio Poiſſiacenſi ignominiæ pudore ſuffoſi, hæreſim tandem abjurârunt, ſuosque ſectarios ad Catholicæ Religionis veritatem revocârunt?

M. Solent Hæreſiarchæ, ut ſæpiùs te monui, novæ ſuæ doctrinæ figmenta perditè amare, pugnaciùsque defendere, ſe ſuaque mirari, & impensè jactare; quæcumque ſenſerint aut cogitârint, tenaciſſimè credere, credique ab omnibus tanquam ex oraculo dicta velle; ſecùs quique ſentiant, iis nihil eſſe vilius, imperitius, propbanius affirmare. Quo fit, ut, cùm omnes ferè ingenium habeant, quod aduſta quædam bilis inflammet, acuit ſuperbia & amor excellentiæ, labor, vehemensque ſtudium obfirmat, nunquam velint, licèt convicti, ab errore reſilire & ad meliorem frugem ſeſe recipere. Tales fuerunt Miniſtri Calviniani, qui, licèt in Colloquio Poiſſiacenſi victi fuiſſent ac confuſi, tantùm tamen abeſt, ut palinodiam decantare voluerint, ut potiùs ſibi intùs cantantes, victoriam ſibi vindicaverint, ut conſtat ex thraſonicis illis Epiſtolis, quas *Theodorus Beza* ad Hæreſiarcham *Joannem Calvinum* ſcripſit. Sed hanc inanem jactantiam *Theodori Bezæ*, hominis, præter ingentem audaciam, inſigniter impudentis ac temerarii, repreſſit in ſuis de Colloquio Poiſſiacenſi Commentariis *Claudius Spenceus*, Theologus Pariſienſis, qui præſens aderat, & Catholicorum Victoriæ teſtis oculatus fuit. Huic Catholicorum victoriæ aliam hic adjungere placet, quam doctiſſimus *Jacobus Davy Perronius* Ebroicenſis Epiſcopus, & paulò poſt Cardinalis, de *Philippo Mornæo Pleſſio*, Nobili Normanno, Salmuri Præfecto, præcipui inter Calviniſtas nominis & Eccleſiæ Romanæ infenſiſſimo hoſte, retulit in altero Colloquio ſeu Collatione, quæ coram Chriſtianiſſimo Rege *Henrico IV.* & ſelectis ex utraque parte Judicibus habita eſt ad Fontembellaqueum propè Pariſios. Huic Collationi, ſeu Diſputationi locum dedit liber, quem Gallico Idiomate edidit *Mornæus Pleſſius* De Miſſæ abuſibus, eleganti quidem ſtylo, & politulè ſermonis comptus elegantiis, ſed innumeris Patrum teſtimoniis aut falſatis, aut interpolatis, aut in ſiniſtrum ſenſum detortis ſcatens, in quibus citandis *Mornæus Pleſſius* deceptus fuerat è ſuis Miniſtris, qui ejus calamo abutentes ſuggeſſerant ei loca Patrum falſata, corrupta, truncata, & contrario penitùs ſenſu relata, quæ ipſe, abſque ulla alia diſcuſſione, ſuo operi intexuerat. Hunc librum malè conſarcinatum cùm *Jacobus Perronius* perlegiſſet, ut erat in Sanctorum Patrum lectione, & in tractandis Controverſiis ſolertiſſimus, ac verſatiſſimus, quingenta ampliùs loca ex Patribus antiquis & Scholaſticis Doctoribus eo in libro adulterata ac falsò citata eſſe ſe demonſtraturum recepit. Id iniquo animo tulit *Mornæus Pleſſius*, & à Rege *Henrico IV.* poſtulavit, ut Collationem indiceret, Judices probitatis ac doctrinæ perſpectæ nominaret, qui citata ab ipſo Patrum teſtimonia accurato criterio examinarent. Annuit Rex, Collationem apud Fontembellaqueum indixit, integerrimos ac doctiſſimos Judices hinc indè ſelegit, ſuâque præſentia hanc collationem cohoneſtare ac dignari voluit. Productis itaque in medium Sanctorum Patrum Operibus, *Jacobus Perronius* plurima eorum teſtimonia perperàm à *Mornæo Pleſſio* citata, de induſtria vitiata, & corrupta oculis Judicum ſubjecit. Quo factum eſt, ut *Mornæus Pleſſius*, quaſi repentino fulmine ictus, & vehementiſſimo lapſuum ſuorum dedecore confuſus, in graviſſimum morbum cum vomitu & membrorum tremore inciderit, & ad curandam valetudinem ſuam Salmurum ſeſe receperit. Sed ne *Mornæus Pleſſius*, ſecutus exemplum *Theodori Bezæ*, ſibi triumphum accineret, & ea, quæ in hac celebri Collatione facta fuerant, inficiaſſe, aut eludere poſſet, *Jacobus Perronius*, immortale Eccleſiæ Gallicanæ decus, ad ora hæreticorum obſtruenda, luce publicâ donavit Acta celebris hujus Collationis Regiâ auctoritate & approbatione munita, in quibus Calviniſtæ perpetuæ ignominiæ ſuæ memoriam, Catholici verò tam inſignis victoriæ monumentum habebunt ære perennius. Cæterùm, quòd maximè dolendum eſt, Calviniana Hæreſis, etſi à Catholicis Doctoribus ſæpiùs in Colloquiis, Diſputationibus ac Collationibus victa ac profligata fuiſſet, inſtar tamen Hydræ ſuis rediviva cladibus latè per Gallias propagabatur. Conſcendebant fidenter Calviniani Miniſtri in Templorum pulpita, buccinatores exitioſæ doctrinæ, ludimagiſtros captabant, quorum operâ teneræ puerorum mentes occupabantur; propria Gymnaſia, tanquam emporia doctrinæ ſuæ, ſibi vendicabant, Doctores Catholicos vexabant calumniis, appetebant contumeliis, modis omnibus infamare ſtudebant, præſertim viros profeſſione vitæ ac nomine Religioſos, quos omni apud populum auctoritate ſpoliabant. Uno verbo, nullus erat locus tam clauſus, tamque diligenti cuſtodiâ

ftodia munitus, in quem aditum, qualicumque modo, non reperiret Calviniana Hærefis, divitum opibus & potentiis inftructa; in Aulam Regis, in Palatia Principum, in Forum, in Scholas, in Muliercularum circulos, in Officinas opificum irrepferat, ac concitatis inteftinis Bellis ultimum Galliarum Regno exitium propediem allatura erat, nifi Chriftianiffimi Reges divino protecti auxilio, cùm in lenioribus remediis jam per Epifcopos & Theologos tentatis nulla fpes effet, ad acriora defcendiffent, Calvinianæ Hærefi, omnia peftilenti afflatu fuo contaminanti, & teterrimum virus fuum longè latèque fpargenti bellum indixiffent, atque Hæreticorum ruina ignem extinxiffent, ne tota Gallia eodem incendio conflagraret.

D. De Comitiis & Collationibus, nec non de Difputationibus & Colloquiis, quæ tam in Germania Sæculo decimo fexto in Caufa Lutherana, quam in Gallia in Caufa Calviniana habita funt, fatis hactenùs differuimus; nunc recto ordine ea Concilia percenfere debes, quæ eodem Sæculo variis in locis, five ad vindicandam contra Hæreticos Catholicam Fidem, five ad reftaurandam collapfam Ecclefiæ Difciplinam indicta funt, antequam celebraretur Oecumenicum Concilium Tridentinum, cujus fuerunt veluti præludia.

M. Incipiam à Synodo Generali Lateranenfi V. cujus hiftoriam quo magis perfpectam habere poffis, rem paulo altius repetere neceffe eft. Exorto inter *Julium Secundum* Pontificem Maximum, & *Ludovicum duodecimum* Galliarum Regem graviffimo diffidio, cujus caufam jam aperuimus in præcedentibus Colloquiis, pax Ecclefiæ perturbata eft, & Bellum hinc inde exarfit acerrimum, quod occafionem dedit novem Cardinalibus, jam iratis Summo Pontifici, & auctoritate *Maximiliani* Imperatoris, & *Ludovici duodecimi* Regis Chriftianiffimi, fultis, Concilium Pifis contra *Julium Secundum* anno MDXI. vocandi, eo videlicèt prætextu, quod Summus ille Pontifex non ftaret promiffis, nec juramento fua in electione præftito, de Generali convocando Concilio, intra primum à fua confecratione biennium, pro reformandis Ecclefiæ moribus, & ineunda inter Principes Chriftianos concordia. In eo itaque Concilio Pifano congregati pauci Cardinales, & omnia ex pravis tantùm animi motibus agentes, celebrarunt tres Seffiones, quibus peractis, Concilium iftud Pifanum tranftulere Mediolanum, ubi, poftquam Seffiones quartam & quintam abfolviffent, tandem in Seffionibus fexta, feptima, & octava, quæ ultima fuit, eo audaciæ proruperunt, ut excuffo penitùs obedientiæ jugo, Pontificem Maximum *Julium II.* citarint, contumaciæ accufavarint, eumque ab omni Pontificatus adminiftratione tam in Spiritualibus, quam in temporalibus fufpenderint. Quibus peractis, cùm Mediolani non effent tuti, Lugdunum in Gallis confugere compulfi funt.

D. Verè iftud Concilium Pifanum appellari debet Schifmaticorum Conciliabulum, nec dubito, quin ab univerfa Ecclefia repudientur, ac damnantur omnia, quæ in eo gefta ac ftatuta funt.

M. Rectè dicis, ac femper Ecclefia Catholica prædictum Pifanum Conciliabulum juftis de caufis rejiciendum planè ac damnandum cenfuit. Primo, quia hujus Conventûs Pifani tumultuaria convocatio à pauciori numero Cardinalium *Julio II.* legitimo Pontifici infenforum facta eft, eo repugnante, cui tamen ex jure & officio incumbit convocare Concilium Generale, quale effe Concilium Pifanum pertendebant fegreges illi Cardinales, ficut ipfis exprobrat idem Summus Pontifex in fuis litteris convocationis Concilii V. Generalis Lateranenfis his verbis: *Revolvant Sanctorum Patrum & Romanorum vicas Pontificum, & antiquum morem indicendi & convocandi & celebrandi Concilium; Traditiones & leges fuper his editas à Patribus infpiciant; videbunt hujufmodi Concilia à folis Romanis Pontificibus effe indicta, & alter indicta, rata non fuiffe.* Secundò, in iifdem Concilii V. Lateranenfis convocatoriis litteris difertè oftendit *Julius II.* Concilium Generale, quod in fua ad Pontificatum electione celebrandum promiferat, non fua culpa, ut perperam afferebant fegreges Cardinales, fed ob infelicitatem temporum fuiffe hactenùs à fe dilatum: *Nulla noftra culpa,* inquit, *neque Sanctæ Romanæ Ecclefiæ Cardinalium, dilata eft Generalis Concilii indictio, convocatio & celebratio. Diftulit hæc infelicitas temporum, quæ fub Alexandro Prædeceffore noftro vexare cœpit Italiam, & adhuc vexare non ceffat; & inftans neceffitas recuperandi Terras & jura ejufdem Romanæ Ecclefiæ. Nam propofitum noftrum femper ad Concilii celebrationem promptiffimum atque intentiffimum fuit.* Addit etiam Summus Pontifex, fegreges Cardinales in litteris Indictionis Concilii fui Pifani, trium dumtaxat menfium, & quatuordecim dierum tempus pro termino Congregationis affignaffe, quod tamen tam breve temporis intervallum ad Oecumenicum Concilium congregandum minimè fufficit. Tertio, fegreges Cardinales falsò jactabant, fuum Conventum Pifanum repræfentare univerfalem Ecclefiam, cùm tamen ei nec interfuerint Hifpaniæ Epifcopi, nec Germaniæ Antiftites, qui potiùs in Synodo Auguftæ habita Concilium iftud Pifanum, tanquam Schifmaticum, damnarunt. Non interfuerunt etiam huic Concilio Pifano Italiæ Epifcopi, præter quofdam è Ducatu Mediolanenfi, qui tunc *Ludovico XII.* Galliarum Regi, hujus Conciliabuli, ob fimultates, quas cum *Julio II.* gerebat, promotori, parebat. Quin, ex tota Gallia, quantumvis Rex Chriftianiffimus bellum *Julio II.* indixiffet, feque adversùs ipfum armis tueretur, duo dumtaxat Archiepifcopi, Lugdunenfis & Senonenfis, quatuordecim Epifcopi, nonnulli Abbates, Doctores & Procuratores Academiarum huic Concilio Pifano adfuerunt. Nemo autem dicet unquam, eo tam exiguo numero Prælatorum, qui ad hoc Concilium Pifanum accefferunt, quique à legitimo Capite, feu Romano Pontifice, Chrifti in terris Vicario, erant avulfi, univerfalem potuiffe repræfentare Ecclefiam. Quarto, Regna Catholica, Ecclefiæ particulares, Chriftiani Principes ac Reges, præfertim *Ludovicus XII.* qui Pifano Conventui adhæferant, eum poftea quafi Conciliabulum ejurarunt, & Synodo Lateranenfi quintæ à *Julio II.* convocatæ, velut legitimæ adhæferunt, ut mox oftendemus agendo de his quæ in hac Synodo Lateranenfi quinta propofita ac definita fuerunt. Quinto, Cardinales, qui *Julio II.* legitimo Romano Pontifici fuerant con-

contumaces, & purpora ab exuti, postea pœnitentia ducti ad *Leonem X.* qui in locum *Julii Secundi* Romani Pontificis, in Synodo Lateranensi quinta demortui, suffectus est, confugerunt, ejusque benignitatem supplices implorantes, ac veste induti non purpurea, sed privata, in Pontificio Consistorio Pisanum Concilium uti spurium solemniter detestati, veniam & pristinam dignitatem impetrârunt, atque Concilii Lateranensis quinti Decreta approbarunt. Postremò *Julius II.* Pontifex Maximus, in suis Concilii Lateranensis quinti litteris Convocatoriis indictionem & convocationem Concilii Pisani nullam, irritam & inanem esse declaravit, atque in Sessionibus secunda & tertia ejusdem Concilii Lateranensis quinti Synodum Pisanam, omniaque ejus Acta Pontificio Diplomate reprobavit Sacro approbante Lateranensi Concilio. Ex quibus momentis liquido patet, Synodum Pisanam, indictam à paucis segregibus Cardinalibus, esse prorsùs spuriam, Synodum verò Lateranensem V. à *Julio II.* Romano Pontifice convocatam, legitimam censeri debere.

D. Qua de causa *Julius Secundus* Pontifex Maximus hanc Synodum V. Lateranensem convocavit? quid vero præcipuè in ea gestum ac definitum est?

M. Hanc Synodum Quintam Lateranensem indixit *Julius Secundus*, tum ut mederetur malo schismatis, cui originem dare, illudque fovere poterat Conciliabulum Pisanum à segregibus Cardinalibus convocatum; tum etiam ad reformandos Ecclesiæ mores, pacem inter Principes Christianos ineundam, & promovendam in Turcas Expeditionem Sanctam. Inchoatum porro est istud Concilium Lateranense V. die X. mensis Maji an. MDXII. eique præfuit *Julius II.* ad quartam usque Sessionem, qua finita, ipso ægrotante *Julio II.* Pontifice Maximo, quintæ Sessioni præfuit *Raphael* Cardinalis, Episcopus Ostiensis, cæteris septem sequentibus Sessionibus præfuit *Leo X.* recens electus Pontifex Maximus. In his duodecim Concilii Lateranensis V. Sessionibus plurima gesta, statuta ac definita sunt, inter quæ quatuor potissimùm singulari observatione digna hic annotabo. Primo, in sessione septima Summus Pontifex *Leo X.* eos, qui asserebant, Animam intellectivam esse mortalem, aut unicam in cunctis hominibus, Sacro approbante Concilio, damnavit, & Legatos ad Reges & Principes mittere decrevit, ad pacem inter eos conciliandam, ut deinde adversùs Turcarum Tyrannum, communem Fidei hostem, arma viresque conjunctim converterent. Secundo, in Sessione nona promulgata est Constitutio de Reformatione Curiæ, qua statuitur, ut Cardinales vitæ munditia, ac virtutum splendore cunctis præfulgeant, sint omnes vigiles ac Divinis Officiis, Missarumque celebrationibus intenti: in domibus, familia, mensa, supellectili, sint modestiæ & frugalitatis speculum, omnique diligentia sedandis & componendis inter quoscumque litibus vacent incumbantque ab omni privato affectu semoti. Deindè, in eadem Sessione decernuntur pœnæ in Clericos & Laicos blasphemos, nefarii criminis reos, concubinarios, & Simoniacos. Statuitur etiam, *ut quilibet habens Beneficium cum cura, vel sine cura, si post sex menses ab obtento Beneficio Divinum Officium non dixerit, legitimo impedimento cessante, Beneficiorum suorum fructus suos non faciat, pro rata omissionis recitationis Officii, & tempore, sed eos tanquam injustè perceptos, in fabricas hujusmodi Beneficiorum vel pauperum eleemosynas erogare teneatur; si vero ultra dictum tempus in simili negligentia contumaciter contempserit, legitima monitione præcedente, Beneficio privetur, cum propter Officium detur Beneficium.* Tertio, in Sessione decima edita est Constitutio declarans, *Montes*, qui dicuntur *Pietatis*, justos & licitos esse, prohibetque universis sub pœna excommunicationis latæ Sententiæ illorum damnare usum, vel vitii usuræ insimulare, quia etsi Rectores ejusmodi *Montium Pietatis* aliquid à mutuariis exigant præter sortem, ea tamen exactio nullatenus est ad lucrum, sed ad indemnitatem, propter necessarias expensas, sine quibus diù stare haud posset istud pietatis Institutum, eo autem corruente, gravi subsidio fraudarentur inopes mutuatæ pecuniæ, quæ ipsorum necessitates sublevantur. Ducent tamen periti Casuistæ, quod si in fine anni post compensationem omnium expensarum, quæ in Monte Pietatis factæ sunt, supersit aliqua Summa ex *interesse*, ut vocant, quod exactum fuit, ea Summa inservire non debet ad augendum Montem Pietatis, sed restitui debet illis, à quibus accepta est, si commodè inveniri possint, aut minuendum est interesse alterius anni, ita ut Mons Pietatis nullum lucrum ex hujusmodi interesse sentiat, quia si aliquid lucri indè perciperet, totum interesse, quod sumptum est ultra sortem principalem, non exactum fuisset ad solam expensarum compensationem, sed ad lucrum aliquod ex mutuo proveniens, quod divinæ legi contrarium est, & Constitutioni promulgatæ pro Montibus pietatis à *Leone X.* in Concilio Lateranensi quinto. Denique, Sessione XI. Concilii Lateranensis V. promulgata est abolitio Pragmaticæ Sanctionis, cujus in locum pacta Bononiæ Concordata inter *Leonem X.* Pontificem Maximum, & *Franciscum I.* Regem Christianissimum substituta sint, de quibus latè disseremus in Colloquio sexto, ubi Disciplinæ Ecclesiasticæ sæculi decimi sexti selecta capita exponemus. Hic duntaxat cum Illust. *Petro de Marca* Archiepiscopo Parisiensi obiter dicam, Sanctionis Pragmaticæ abrogationem, & Concordata, quæ inter *Leonem X. & Franciscum I.* inita sunt, magnam Ecclesiæ Gallicanæ attulisse utilitatem, quia *Episcopatuum Electiones* (verba sunt illius Archipræsulis libri VI. *de Concordia Sacerdotii & Imperii* Cap. IX. Num. XIII.) *Capitulorum ambitu fiebant, eisque persæpe vim inferebant Regum preces à Pragmatica Sanctione approbatæ; adeo ut Guillelmus Benedicti, celeberrimus illa ætate Jurisconsultus, affirmet, preces illas habuisse & habere debuisse vim imperii apud Canonicos Electores. Concordata igitur abolent electiones, & in earum locum substituunt jus Nominationis, quod Regi tribuunt. Quod jam viam præcludit ambitioni & Simoniæ, quæ exercebatur ad emenda suffragia Canonicorum. Attamen Nominationis jus sic conceditur Principi, ut ad Summum Pontificem pertineat confirmatio Electionum, quæ petiebatur absque ulla controversia ante Pragmaticam Sanctionem editam.*

D. Huic Synodo quinto Lateranensi adhæserunt Principes Christiani, præsertim *Maximilianus* Imperator, & *Ludovicus XII.* Galliarum

Rex,

Rex, qui propter simultates, quas cum *Julio II.* Pontifice Maximo, exercebant, Conciliabuli Pisani adversùs eumdem Pontificem indictionem ac celebrationem promoverant?

M. Principes Christiani, præcipuè *Maximilianus* Imperator & Christianissimus Rex *Ludovicus* XII, rejectâ penitùs tanquàm spuriâ Synodo Pisanâ, Concilio Lateran. V. tandem adhæserunt. Inprimis, *Ferdinandus*, Rex Aragonum & Siciliæ, suo, & *Joanna* Castellæ Reginæ nomine, jussit *Hieronymo de Vich*, suo in Romana Curia Oratori, ut operam daret, ne Pisanum Conciliabulum longiùs protraheretur, sed *tanquàm injuriâ, perperam & iniquè congregatum dissolveretur & evanesceret, & perniciosissimum schisma tolleretur*, & ut Concilio Lateranensi, ceu legitimo, interesset. Idem præcepit *Maximilianus* Imperator *Matthæo* Episcopo Gurcensi ac Principi, qui nomine Imperatoris Pisanum Conventum reprobavit, & Concilio Lateranensi adhæsit. Consensum itidem suum eidem Concilio Lateranensi adjunxerunt *Emmanuel* Rex Lusitaniæ, *Sigismundus* Rex Poloniæ, *Leonardus* Dux Venetorum & Serenissima Respublica, Lucensium ac Florentinorum Respublicæ, Dux Mediolanensis, Marchio Mantuæ, Marchiones Brandeburgensis & Montis ferrati, Dux Sabaudiæ, aliique Principes, quorum exemplum tandem secutus est *Ludovicus* XII. Galliarum Rex, qui, *Julio* II. mortuo, dum celebraretur Concilium Lateranense quintum, ac subindè causâ omnis odii & simultatum, quas cum illo Pontifice gesserat, omninò sublatâ, amicitiam *Leonis* X. qui in eodem Lateranensi Concilio in locum *Julii II.* suffectus est, sibi conciliare studuit, & per Oratores suos *Fridericum* Cardinalem *de Sancto Severino, Claudium de Seyssello*, Massiliensem Episcopum electum, & *Ludovicum de Forbin* Dominum de Soleriis, *à prætenso Pisano Concilio penitùs discessit, illique plenariè renuntiavit, ac purè, liberè, & simpliciter sacrosancto Lateranensi Concilio, tanquàm vero, unico, & legitimo adhæsit.* Quin, Regem Christianissimum *Ludovicum* XIII. nunquàm ex animi sententiâ Conciliabulo Pisano adhæsisse, probat *Spondanus* ad annum MDXI. Num. XVIII. ex Epistolis *Anglerii*, qui ex Urbe Burgis Hispaniæ, ubi apud Regem *Ferdinandum* degebat, scribens ad Marchionem Bellecensem ait, cùm *Hieronymus Cabanilla*, Valentinus Eques, & *Ferdinandi* tunc apud Galliarum Regem *Ludovicum* XII. Orator, conquereretur, quòd Conciliabulariis contra Pontificem faveret; Regem subridendo respondisse, larvam esse ac jocosam declamationem, figmentumque inane, illorum consilia, occasionemque sumptam ab eis, ut Pontificem deterrerent, *farsam*, hoc est, mimicum ludum esse, sequa tantùm ista fovere, ut Pontificis animum aversum attraheret. Quam politicam Principum agendi rationem deplorans idem Annalista, ait: *Miseram Principum conditionem! pro quantilla re quantis tribulationibus & se ipsos & innocentes subditos conficiunt! pro minima parte, puncto terræ acquirenda per fas & nefas, plerumque immensam amplitudinem cœli amittentes. O iterùm miseram hujusmodi Principum conditionem! Habeant apud homines excusationes suas, quantùm voluerint, Dominus justus Judex nullas admittet nisi justas.* Sed satis hactenùs de quinta Synodo Lateranensi Oecumenica, quæ inchoata die X. Maji anni MDXII. feliciter conclusa est die XIII. Martii anni MDXVII.

D. Sæpiùs audivi, non debere Reges ac Principes Sæculi thuribulum attingere, hoc est, Sacerdotalem auctoritatem, ac judicium de rebus sacris sibi assumere, nec in negotiis ad regimen Ecclesiæ spectantibus sese ingerere, sed eos potiùs religiosissimorum Imperatorum *Constantini, Valentiniani*, ac *Theodosii Magni*, qui integrum de rebus sacris judicium Pastoribus Ecclesiæ, ut par est, reliquerunt, vestigiis insistere oportere, ne illis contingat, quod *Oziæ* Judæorum Regi accidisse memorat Scriptura Sacra. Ille quippè Rex, ut nuperrimè legebam lib. 2. Paralip. cap. XXVI. *ingressus templum Domini, adolere voluit incensum super altare thymiamatis*, eique Sacerdotes *restiterunt, atque dixerunt: Non est tui officii, Ozia, ut adoleas incensum Domino, sed Sacerdotum, hoc est, filiorum Aaron, qui consecrati sunt ad hujusmodi ministerium: egredere de Sanctuario, ne contempseris, quia non reputabitur tibi in gloriam hoc à Domino Deo. Iratusque Ozias, tenens in manu thuribulum, ut adoleret incensum, minabatur Sacerdotibus, statimque orta est lepra in fronte ejus coram Sacerdotibus, & festinato expulerunt eum. Sed & ipse perterritus acceleravit egredi, eò quòd sensisset illicò plagam Domini. Fuit Ozias Rex leprosus usque ad diem mortis suæ, & habitavit in domo separata plenus lepra, ob quam ejectus fuerat de domo Domini.* Sed ne in his congerendis divinæ vindictæ exemplis tempus frustrà conteramus, perge, quæso, alia referre Concilia, quæ ante Oecumenicam Synodum Tridentinam Sæculo decimo sexto tam in causa Fidei, quàm pro resarcienda Ecclesiæ Disciplina fuerant celebrata.

M. Septem Concilia Provincialia, sive ad asserendam contra hæreticos Fidem Catholicam, sive ad emendandos fidelium mores, variis in locis ante Generalem Synodum Tridentinam Sæculo decimo sexto habita sunt, videlicet Bituricense, Senonense, Coloniensia duo, Moguntinum, Treverense, & Narbonense, quorum dumtaxat Præsides, Decretorum numerum, breviter hic perstringere sufficiet, ne si singula eorum Decreta, quæ sanè plurima sunt, & in iisdem penè argumentis versantur, percensere vellem, nimiâ prolixitate, ac frequenti repetitione te defatigarem. Primum Provinciale Concilium, seu *Bituricense*, anno Christi MDXXVIII. habitum est, Præside *Francisco Turnonio*, Archiepiscopo Bituricensi ac Primate Aquitaniæ, & in eo edita sunt Decreta triginta duo, quorum primo statuitur, *ut damnatum dogma Lutheri & sequacium à Sacro-Sancta Sede Apostolica jampridem reprobatum, in publicis concionibus, locis & temporibus opportunis, prout expediens Ordinariis locorum videbitur, generaliter tantùm reprobetur, non declaratis sigillatim erroribus, nisi locus aliquis fuerit, ad quem pervenerint damnati aliqui errores.* Damnantur iidem eodem Decreto ac omninò prohibentur *Lutheri* & Lutheranorum libri. In aliis viginti duobus Decretis sequentibus emendatur ac restituitur collapsa Ecclesiæ Disciplina. Sex alia sequentia Decreta libertati ac reformationi Jurisdictionis Ecclesiasticæ consulunt. Denique, in reliquis postremis Decretis impetratur ad biennium collectio Decimarum, quæ ab

eb omnibus Beneficiariis, Communitatibus, & Eccleſiæ Fabricis exigerentur pro redemptione, ſeu liberatione filiorum *Franciſci* I. Chriſtianiſſimi Regis, qui in Hiſpania pro Patre ſuo obſides à *Carolo* V. Hiſpaniæ Rege tenebantur. Alterum Concilium Provinciale, ſeu Senonenſe eodem anno MDXXVIII. Pariſiis celebratum eſt, Præſide *Antonio à Prato* S. R. E. Cardinali, Archiepiſcopo Senonenſi, & Franciæ Cancellario, & in eo Lutherana Hæreſis confixa eſt ſexdecim Decretis de Fide editis. Primum eſt *De unitate & infallibilitate Eccleſiæ.* 2. *Quòd Eccleſia non ſit inviſibilis.* 3. *De Auctoritate Sacrorum Conciliorum.* 4. *Quòd ad Eccleſiam ſpectet determinare, qui libri ſint Canonici.* 5. *Quòd aliqua ſint firmiter credenda, quæ non continentur expreſſe in Scriptura Sacra.* 6. *De Conſtitutionibus humanis.* 7. *De Jejuniis Eccleſiaſticis.* 8. *De Cœlibatu Sacerdotum.* 9. *De votis, & præſertim Monaſticis.* 10. *De ſeptem Sacramentis.* 11. *De Sacrificio Miſſæ.* 12. *De Satisfactione, Purgatorio, & commemoratione Defunctorum.* 13. *De veneratione Sanctorum.* 14. *De Veneratione Sacrarum Imaginum.* 15. *De libero arbitrio.* 16. *De Fide & Operibus.* Vetita pariter eſt ſub pœna Excommunicationis lectio librorum *Lutheri* & Lutheranorum. Præter hæc ſexdecim Decreta, quibus Lutherana impietas, quæ tum temporis in Galliis pullulare ac invaleſcere cœperat, profligata eſt; alia quadraginta Decreta ad reſarciendam Eccleſiæ Diſciplinam eodem in Concilio Senonenſi edita ſunt, quæ publica luce donavit, Notiſque doctiſſimis illuſtravit *Jacobus Clictoveus*, Sacræ Facultatis Pariſienſis Doctor Theologus, qui Lutheranos acriter inſectatus eſt, & voce & Scriptis, atque contra eos complura edidit Opuſcula. Primum ex duobus Conciliis Colonienſibus, quæ Sæculo decimo ſexto indicta ſunt, celebravit anno milleſimo quingenteſimo trigeſimo ſexto *Hermannus* Archiepiſcopus Colonienſis, illudque in quatuordecim partes diſtributum eſt, quarum unaquæque præclara & ſaluberrima complectitur Decreta, quæ ordinavit ac digeſſit *Joannes Gropper*, Juris Pontificii Doctor inſignis, Theologus itidem celeberrimus, & Lutheranorum acerrimus Impugnator. Hic autem obiter advertere debes, hunc *Hermannum* Archiepiſcopum Colonienſem, à quo iſtud Concilium fuit convocatum, ſuâ Sede fuiſſe abdicatum, poſtquàm compertum omnibus fuit, eum à Catholica Fide Apoſtatam evaſiſſe, omnique ſtudio laborare, ut Lutheranorum impietatem in ſua Diœceſi ſtabiliret ac propagaret, Lutheranos Concionatores undique accerſendo, *Melanchthonem*, *Bucerum*, alioſque doctrinæ peſtilentis viros, quorum conſilio utebatur, eiſque ad ſeducendum populum prædicandi provinciam demandabat; alios verò ſinceræ pietatis & Catholicæ doctrinæ Concionatores callidè ſubmovendo. Quò factum eſt, ut à *Paulo* III. Pontifice Maximo Sede ſuâ motus, nec judicio ſiſtere auſus, fugâ ſe ſubripuerit, & apud Lutheranos hæreſim apertè profeſſus, reliquum vitæ exegerit. Quocircà ejus in locum electus eſt *Adolphus* ex Comitibus Scheuemburgenſibus, qui ad collapſam penè in hac Provincia Catholicam Religionem, & reſtaurandam maxime depravatam Eccleſiæ Diſciplinam, alterum Concilium Colonienſe anno MDXLIX. convocavit, in quo, cùm exactior antiquorum Canonum ſeveritas in uſum abſque aliquo graviori motu revocari haud poſſet, conſultius viſum eſt ſex potiſſimùm ſeligere media, quibus Clerus & populus ſenſim ſine ſenſu & abſque ullo ſtrepitu ad pleniorem reformationem perducerentur. Qua in re Patres iſtius Concilii Colonienſis ſapientiſſimè ſe geſſerunt. Nam ſicut facilè ſerpunt abuſus, ita difficilè tolluntur, nec minùs damnandi ſunt illi, qui eos diſſimulant, quando paulatim tollere poſſent, quàm illi, qui magno quidem zelo, ſed non ſecundùm ſcientiam, eos intempeſtivè exagitant, dum minore Religionis incommodo diſſimulare præſtaret. Prioribus contingit, quod ſolet illis, qui morbum exaſperant, dum ei, quando expediret, medicinam admovere cunctantur? aliis verò evenit, quod ſolet imperitis Medicis, qui, dum parùm dextrè adhibent remedia, pro morbo extinguunt hominem, aut ex leviori malo reddunt immedicabile. Hæc, inquam, duo extrema perindè caventes Patres iſtius Concilii Colonienſis, ſex opportuna ſelegerunt media, ſacris quidem Canonibus conſentanea, ſed non ad rigidiorem Diſciplinam exacta, quorum primum eſt *Studiorum, præſertim Sacrorum, inſtauratio.* Alterum, *Examen Ordinandorum ad ſacra Miniſteria & Prælaturas inſtituendorum.* Tertium, *Officiorum, ſeu munerum ſuſceptorum ſedula perfunctio.* Quartum, *Viſitatio Archiepiſcopalis, Epiſcopalis, Archidiaconalis, & eorum, quibus id oneris incumbit.* Quintum, *Synodorum frequens celebratio.* Sextum, *Juriſdictionis Eccleſiaſticæ, multum labefactata & abuſibus depravata, reſtitutio.* De his ſex Mediis, quæ ad efficacem, diuque permanſuram reformationis executionem plurimùm momenti afferre poſſe judicârunt Patres hujuſce Concilii Colonienſis, latè diſſerit *Joannes Cabaſſutius* in ſua *Notitia Eccleſiaſtica Conciliorum* Pag. 571. & ſequentibus. Præter iſtud Concilium Colonienſe, quod anno MDXLIX. habitum eſt, alia duo Concilia Provincialia, ſeu Moguntinum, & Treverenſe eodem anno celebrata ſunt. Præfuit Concilio Moguntino *Sebaſtianus* Archiepiſcopus, & Sacri Imperii Princeps Elector, & in eo ad reſtaurandam collapſam Eccleſiæ Diſciplinam, & ad damnandam Lutheranam Hæreſim, quæ diù totâ, quà latè patet, Germaniâ graſſabatur, multi conditi ſunt Canones. Primam partem hujus Concilii Moguntini occupant Canones quadraginta ſeptem, quibus hæretica *Lutheri* dogmata proſcribuntur. Altera verò Concilii Moguntini pars Canonibus ſeptem & quinquaginta conſtat, qui ad morum, & Eccleſiaſticæ Diſciplinæ reformationem ſpectant, de quibus legeſis jam citatum *Cabaſſutium* pag. 575. & ſeq. Alteri Concilio, ſeu Treverenſi, quod eodem anno indictum eſt, præfuit *Joannes* Archiepiſcopus Treverenſis, & Princeps Germanici Imperii Elector, in quo, ut videre eſt apud eumdem *Cabaſſutium* pag. 577. & ſeqq. multa contra Hæreticos Lutheranos, & pro reformatione Eccleſiaſticæ Diſciplinæ ſaluberrima edita ſunt Decreta *De Fide Catholica & Romana Eccleſia fideliter & firmiter tenenda*: *De Verbi Divini Prædicatoribus*, *De Cultu Divino diligenter & religiosè exequendo*: *De Horis Canonicis*: *De Miſſæ Officio ritè peragendo*: *De Feſtorum numero minuendo*: *De Monachis & Sanctimonialibus*: *De Parochis*: *De Scholis*: *De Eccleſiaſtica libertate & immunitate*:

De

De Vita & honestate Clericorum, & de aliis id genus, quæ Disciplinæ Ecclesiasticæ instaurationem promovere poterant. Denique, non multò post istud Concilium Treverense, aliud in Gallia, seu Concilium Narbonense, anno MDLI. coëctum est, eique præfuit *Alexander Zerbinatis*, Sedis Apostolicæ Protonotarius, *Francisci*, Cardinalis *A Pisanis* Narbonensis Archiepiscopi Vicarius Generalis. In eo Provinciali Concilio Narbonensi Catholica Fides contra novas serpentes Hæreses explicata ac stabilita est, damnati sunt tanquam hæretici quicumque aliud docent, quàm Romana credit & profitetur Ecclesia, atque Canones sexaginta quatuor de morum emendatione, & sanciendâ Ecclesiæ Disciplina conditi sunt. Sed satis hactenùs dictum sit de Conciliis, quæ ante, vel paulò post convocationem Concilii Oecumenici Tridentini in Causa fidei & Disciplinæ Ecclesiasticæ reformationis Sæculo XVI, variis in locis indicta ac celebrata fuerunt.

D. Pertexe nunc Historiam Concilii Generalis Tridentini, cujus convocatio profligandis hæresibus, vindicandæ Fidei Catholicæ, purgandis in deteriora lapsis Catholicorum moribus, reparandis Reipublicæ Christianæ ruinis, & labefactatæ Ecclesiasticæ Disciplinæ restaurendæ pernecessaria fuit, atque omnium proborum votis exoptatissima. Priusquàm tamen in ea, quæ in Synodo Oecumenica Tridentina gesta ac definita sunt, inquiremus, obsecro te, ut in antecessum referas, & eâdem operâ refellas rationes, quibus hæretici Concilio Tridentino refragentur, illudque Generale ac Oecumenicum fuisse inficiantur.

M. Pervicaces Hæretici, Romanorum Pontificum auctoritati parêre detrectantes, Concilium Generale impensè expetere se fingebant, utque illud propedièm celebraretur, insolenter provocabant. At, ubi primùm celebrari cœpit Concilium Tridentinum, tunc sibi malè conscii hæretici refrigerunt, pedem retulerunt, contra Concilium Tridentinum ellatrârunt, illudque non pro Oecumenico habendum esse, sibi, aliisque persuadere tentârunt nonnullis rationibus, quarum præcipuas hic referam, easque vanas ac plenè futiles esse breviter commonstrabo. Inprimis, objiciebant hæretici, Concilium Generale non Tridenti, sed in Germania celebrari debuisse, cùm adversùs Germaniæ *Protestantes* esset indictum. Sed hæc ratio omninò frivola est. Nulla quippè est necessitas celebrandi Concilia Generalia his in locis, Provinciis aut Regnis, in quibus enatæ sunt Hæreses. Hinc *Ariana* Hæresis, licèt Alexandriæ in Ægypto ab *Ario* Presbytero invecta, non tamen in Ægypto, sed Nicææ in Bithynia in Concilio Generali Nicæno proscripta est. Nestoriana Hæresis, è *Nestorio* Episcopo Constantinopolitanò propalata, non Constantinopoli, ubi emerserat, nec in Thracia, sed Ephesi damnata est. Donatistarum Hæresis, in Africa nata, in Concilio Romano sub *Melchiade* Papa, & in Arelatensi Synodo confixa est. Perperàm igitur conqueruntur hæretici, quòd Synodus Generalis contra Germaniæ *Protestantes* indicta, Tridenti fuerit celebrata; maximè cùm ipsimet Germaniæ Principes in Conventu Spirensi, anno MDXLII. habito, ultrò consensissent, ut in Civitate Tridentina, quæ Germaniæ est contermina, ac subindè Germanis commoda, cæterisque Nationibus non suspecta, Concilium Generale contra Germaniæ *Protestantes* celebraretur. Secundò, dictitabant Hæretici, non debuisse Romanum Pontificem Concilium Generale in hoc Reformationis negotio convocare, nec minùs ei præesse, quia nemo judex est in propria Causa, omniaque jura cùm divina, tum humana, prohibent, ne quis in eadem Causa personam judicis, partisque simul disceptatricis sustineat. Porrò, Romanum Pontificem in hoc Reformationis negotio partis disceptatricis locum tenere ajebant hæretici, eò quòd de multis morum, sanctiorisque disciplinæ postularetur. Non debuit ergo Romanus Pontifex in Concilio Generali, pro reformatione Ecclesiæ indicto, tanquam Judex & Arbiter sedere. Verùm, hæc hæreticorum objectio utroque genu claudicat. Nam primò certum est, Concilii Generalis convocationem semper ad Romanum Pontificem, velut ad visibile Ecclesiæ Caput, pertinuisse, nullumque Concilium Oecumenicum sive in Oriente, sive in Occidente unquàm fuisse coëctum, nisi jubente, vel saltem volente & consentiente Romano Pontifice, quod sanè multis exemplis & antiquis monumentis nullo negotio evincere possem, nisi res esset manifesta his, qui Historiam Ecclesiasticam primoribus labiis prælibârunt. Quorsùm ergò Hæretici Concilium Tridentinum, more veterum Conciliorum Generalium indictum, œcumenicâ authoritate spoliare moliuntur? Ludicrum autem est, quod ajebant hæretici, videlicèt Romanum Pontificem in Concilio Tridentino sedisse tanquam judicem in propria Causa. Nec enim Romani Pontificis, sed Religionis & Fidei Causa in Concilio Tridentino agebatur, quam Romanus Pontifex pro sui Primatûs officio tueri, & Ecclesiæ Disciplinam sartam tectam conservare tenetur, cùm sit visibile Ecclesiæ Caput & universalis Pastor. Sanè, si quid ponderis haberet hæc Hæreticorum objectio, in toto essent omnes Novatores, Hæresiarchæ, & perfidæ cujuscumque Sectæ Auctores, quippè qui nunquàm legitimè damnari possent, sicque absolvi deberent *Arius*, *Macedonius*, *Nestorius*, *Eutyches*, aliique tam veteres, quàm recentes Hæresiarchæ, qui perindè Ecclesiam, quæ ipsos damnavit, novitatis & corruptelæ circa fidem insimulârunt, contra Concilia reclamârunt, & Romanos Pontifices, aliósque Antistites, suis erroribus infestos, noluerunt in propria sua Causa tanquàm legitimos judices agnoscere. Præterquàm quòd à modernis hæreticis percontari vellem, quem judicem in sua Causa legitimum agnovissent? numquid se ipsos, qui ob hæresim in jus vocabantur? At id non solùm rationi, & juri naturali ac positivo repugnâsset, sed nec etiam fieri potuisset; cùm Lutherani & Calvinistæ, qui in jus vocabantur, concordes in doctrina non essent, ac proindè Lutherani contra Calvinistas reclamâssent, & versâ vice Calvinistæ noluissent, ut Lutherani in eorum Causa quidquam, velut legitimi & competentes judices, pronuntiarent. Numquid Imperatorem, & Reges Catholicos, tanquàm legitimos Judices hæretici in sua Causa agnovissent? minimè gentium. Imperatori siquidem Catholico, & Regibus Romanæ Communioni addictis, idem objecissent, quod Romano Pontifici, & Episcopis oppone-

opponebant, nimirùm rem illorum agi, illósque judicum & partium personam in eadem Causa sustinere haud posse. Nec etiam voluissent Imperator, ac Principes Catholici Jus sibi arrogare fidei controversiis dirimendi, quod non Principibus Laicis, sed solis Ecclesiæ Pastoribus à DEO fuisse concessum Religiosissimi Imperatores *Theodosius, Valentinianus*, aliique sæpius declarârunt. Velint itaque nolint, fateri debent Hæretici Lutherani & Calvinistæ, nullum se in Ecclesia agnoscere judicem, à quo legitimè damnari possint, adeòque non tantùm se, sed & alios Hæreticos, quos hactenùs Ecclesia proscripsit, nec justè, nec legitimè fuisse ab ipsa damnatos; quod sanè, ut nemo non videt, summæ superbiæ & deploratæ eorum cæcitatis evidentissimum est argumentum.

D. Hanc Hæreticorum, nullum in Ecclesia, præter se ipsos, Judicem agnoscere volentium, intolerabilem superbiam memini me legisse graphicè descriptam in aureo *Vincentii Lirinensis* Commonitorio adversùs Hæreses, ubi elegantissimus ille Scriptor de Hæresiarcha *Nestorio* hæc habet: *Invexit summum in Nestorii sceleratam præsumptionem, quòd Sacram Scripturam se primum & solum intelligere, & omnes eos ignorâsse jactaret, quicumque ante se Magisterii munere præditi Divina Eloquia tractavissent; totam postremò etiam nunc errare & semper errâsse Ecclesiam, quæ (ut ipsi videbatur) ignaros, erroneósque Doctores, & secuta est, & sequeretur.* Sed perge, quæso, alias proferre, falsique convincere rationes, quas etiamnùm Hæretici ad elevandam authoritatem Concilii Tridentini obtrudere solent.

M. Tribus aliis ficulneis argumentis authoritatem Concilii Tridentini impetere solent hæretici, quæ hic levi brachio perstringam, & unico flatu exsufflabo; nec enim tanti sunt, ut in his diluendis diutiùs immorer, oleumque & operam perdere debeamus. Negant Hæretici Concilium Tridentinum fuisse Oecumenicum, quia Lutherani, dicti Protestantes, Civitatum Germaniæ, & Principes Augustanæ Confessionis ei non interfuerunt, immò ab eo sunt exclusi, & tamen contra eos, licèt absentes, nec auditos, latum est judicium, quod nullum censeri debet, utpotè datum non vocatâ & auditâ parte disceptatrice. Prætereà, ajunt Hæretici, Synodum Tridentinam non fuisse liberam, cùm in ea nihil à Legatis proponeretur, nisi quod antehàc Romano Pontifici placuisset, indèque populare istud increbuisse scomma: *Spiritum Sanctum Româ Tridentum in mantica deferri.* Postremò, acriter invehuntur in omnes Antistites in Concilio Tridentino congregatos, asseruntque, illos apertè odia exercuisse cum Lutheranis & Calvinistis, qui in jus vocabantur, eorumque controversa Dogmata citra ullam discussionem, livore percitos, & partium studio abreptos, confixisse. Hæ sunt in summa Hæreticorum adversùs Concilium Tridentinum objectiones, seu potiùs putidæ calumniæ ac imposturæ, quæ quàm crasso filo sint consutæ, breviter hic demonstrabo. Prima Impostura, quâ confidenter affirmant hæretici, Civitatum Germaniæ Protestantes, & Confessionis Augustanæ Principes non fuisse ad Concilium Tridentinum vocatos & invitatos, falsi palàm convincitur ex litteris publicæ fidei, seu salvi conductûs, quibus Synodus Tridentina Sessionibus XIII. XV. & XVIII. liberam Protestantibus & cæteris aliarum Nationum hominibus, à Romanæ Ecclesiæ Communione alienis, facultatem & securitatem dedit *Tridentum veniendi, ibidémque manendi, standi, morandi, proponendi, loquendi, unà cum ipsa Synodo de quibuscumque negotiis tractandi, examinandi, discutiendi, ac omnia quæcumque ipsis libuisset, ac Articulos quoslibet, tam scripto quàm verbo liberè offerendi, propalandi, & cum iis, qui à Concilio delecti fuerint, disputandi, &c.* Id ipsum testatur *Didacus Payua*, insignis Theologus Lusitanus, qui Concilio Tridentino præsens aderat, libro 1. *Defensionis Tridentinæ Fidei*; ubi Hæreticum *Kemnitium* his verbis compellat. *Vestrum adventum vehementer exoptârunt* (Patres Concilii Tridentini) *diligentissimè procurârunt, cum Cæsare non modo ipsi, sed Romanus etiam Pontifex, & per Legatos sæpè & per litteras frequenter egit, ut vos ad veniendum induceret. Adventum mendaciis & cavillationibus differentes diutissimè expectârunt, ex vestris etiam aut clam, aut palàm adventantes benignè ac liberaliter exceperunt, humanissiméque tractârunt, illos, ut causam suam palàm & confidenter tuerentur, valdè obnixè rogârunt, suas ac suorum lucubrationes venales exponi curârunt, legendásque illis tradiderunt, qui de vestra Fide aut disputare, aut judicare debuissent, ut quòd à vobis precibus impetrare nunquam potuerunt, à nobis studio ac diligentiâ præstaretur.* Quâ fronte ergo audent hæretici asserere, Germaniæ Protestantes, & reliquarum Nationum homines ad Synodum Tridentinam vocatos ac invitatos non fuisse? Ecquid mirum, quod illi novæ reformationis Architecti ad Synodum venire detrectantes, tanquam contumaces hæretici, ab eadem Synodo fuerint proscripti? Nec minus facilè altera Hæreticorum impostura, quâ dicunt, Synodum Tridentinam non fuisse liberam, diluitur ac dissipatur verbis ejusdem Theologi *Didaci Payua*, testis oculati, qui, loco mox à me laudato, *Kemnitium* hæreticum sic affatur: *An dubitas, te ac tuos Tridentinum Concilium tutà adire, confidenter alloqui, & liberè in eo versari potuisse? Testari certè ipse possum, nihil fuisse à Patribus magis exoptatum, à Legatisque vigilantiùs procuratum, quàm ut nihil in eo non liberè, non pacatè atque legitimè fieri, certissimis argumentis constaret.* Verum quidem est, Legatos Romani Pontificis in Concilio Tridentino proposuisse pro jure suo omnia, quæ discutienda ac definienda erant, servatâ tamen Patribus integra libertate in omnibus & singulis Conventibus atque sessionibus sententiam dicendi, quod necessarium omninò erat ad vitandam confusionem, quæ sanè maxime orta esset, si omnibus integrum fuisset proponere quidquid ipsis in mentem venisset. Nec id juris sibi in Concilio Tridentino arrogârunt Legati Pontificii, sed potiùs in Conciliis Generalibus Ephesino contra *Nestorium*, Chalcedonensi contra *Eutychetem*, Constantinopolitano III. contra Monothelitas, Nicæno II. contra Iconomachos, Constantinopolitano IV. contra *Photium*, & in aliis Conciliis Oecumenicis, eôdem jure rerum proponendarum potiti sunt, ita ut nihil in Conciliis Generalibus, ut videre est in eorum Actis, proponeretur aut decerneretur, nisi Arbitris & Auctoribus Legatis Pontificis Romani; & tamen nemo ita

impie

impiè desipuit, ut propterea dixerit, Spiritum Sanctum Ephesum, Chalcedonem, Constantinopolim, Româ in mantica à Summis Pontificibus missum, vel ademptam Ephesinæ, Chalcedonensis, & Sextæ Synodi Patribus suffragiorum libertatem. Apage ergo insicetum illud & impium scomma ab Hæreticis contra Concilium Tridentinum temerè jactatum, videlicet *Spiritum Sanctum Româ Tridentum fuisse delatum.* Postremò, non magis admittenda est expostulatio Hæreticorum adversùs Patres Concilii Tridentini, quos dicunt apertè odia exercuisse cum his, qui in eodem Concilio in jus vocati erant, eorum de Fide controversa Dogmata, nullo prævio diligenti, ac maturo adhibito examine, condemnâsse; non, inquam, magis admittenda est hæc Hæreticorum expostulatio, quàm Arianorum adversùs Patres Concilii Nicæni, Macedonianorum adversùs Patres Concilii Constantinopolitani primi, Nestorianorum contra Episcopos Concilii Ephesini, Eutychianorum contra Episcopos Concilii Chalcedonensis, Monothelitarum contra Antistites Concilii Constantinopolitani tertii &c. Hi siquidem hæretici, sicut solemne est pravis vitilitigatoribus, qui causâ ceciderunt, in Episcopos, à quibus in Conciliis Generalibus fuerunt damnati, ore & calamo impudentissimè debacchati sunt, non secùs ac Lutherani, & Calvinistæ, aliique Novatores contra Episcopos Concilii Tridentini, à quibus fuerunt anathemate perculsi, latrare nunquàm desinunt. At quilibet facilè judicare potest, quinam reverâ hostilem animum ac præjudiciis affectum habuerint, an Lutherani, Calvinistæ, cæterique Novatores, qui in jus vocati, authoritatem Romani Pontificis, & Episcoporum Concilii Tridentini spernabant, eos dentatis libellis proscindebant, & Catholicam fidem apertè impugnabant? an Romanus Pontifex, & Episcopi in Concilio Generali Tridentino pro defensione fidei Catholicæ congregati, qui Lutheranos, Calvinistas, & alios id genus Sectarios ad Concilium Tridentinum vocarunt, invitârunt, eos ad meliorem frugem modis omnibus revocare tentârunt, ac tandem eorum errores post accuratissimum examen, eu præmissam diligentiam, quâ nulla major adhiberi poterat, confixerunt, ùt constat ex Relationibus oculatorum testium, præsertim *Didaci Payva*, & ex *Historia Concilii Tridentini*, non eâ quidem quam *Paulus Sarpius*, sub nomine *Suavis Polani* mordaci stylo scripsit, mendaciis, contumeliis & imposturis refertam, sed ex Historia Concilii Tridentini, quam Cardinalis *Palavicinus* ex sinceris actis, ex Monumentis probatissimæ fidei, & ex Relationibus testium omni exceptione majorum concinnavit. Habes nunc breviter retusas sæpiùs decantatas expostulationes & imposturas, quas Lutherani, Calvinistæ, & alii Novatores, quò suam causam accisam ac desperatam in Sectatiorùm animis utcùmque erigere ac fulcire possint, contra Concilium Tridentinum, in quo eorum errores proriti ac profligati fuerunt, objicere solent.

D. Adeò ingenita est hæreticis maledicendi libido, adeò inveterata mentiendi & obloquendi licentia, ut omni veracitatis, conscientiæ, pudoris ac religionis abjectâ curâ, ingenio suo indulgeant, ac priùs illos Sycophantas vita deficiat, quàm à calumniis contra Ecclesiam Romanam abstinere velint aut possint. Quapropter consultiùs esse duco nunc prætermittere colluviam mendaciorum & sordium, quam movere nequeas, quin inficiaris, neque eo, quem afflant, gravissimo eneces fœtore. Uni itaque in præsentia inhæreamus Historiæ Concilii Tridentini, & ostende primò, quo anno fuerit indictum? Qui ei præfuerint? & quot Patres ad illud convenerint?

M. Dum Calviniana Hæresis serperet in Gallia, in Belgio, in Batavia & Helvetia; dum Angliæ Regnum sub Rege *Henrico VIII.* & *Elizabetha* Reginâ, ejus filiâ, variis hæresibus infestaretur; dum denique Lutherana Hæresis in Germania grassaretur; jamque in Regnum Sueciæ sub *Gustavo* Rege, & in Regnum Daniæ, sub *Christierno II. Friderico, & Christierno III.* Regibus, irrepsisset, aliásque in his locis radices ageret; *Paulus III.* Pontifex Maximus, ut animabus periclitantibus, & Religioni tantis erroribus implicatæ succurreret, Concilium Generale *Mantuæ* primùm indixit, sed apposito à *Friderico*, Mantuæ Duce, obice, Vicentiæ celebrandum decrevit, ac tandem, novis iterùm emergentibus obstaculis, illud Tridentum convocavit, Urbem Germaniæ conterminam, optatam à Germanis in Conventu Spirensi pro celebratione Concilii Generalis, & omnibus Christianis Nationibus opportunam. Tridenti itaque cœptum est Concilium Generale die XIII. mensis Decembris anni MDXLV. eique præfuêre Sedis Apostolicæ Legati à *Paulo III.* Romano Pontifice missi, *Joannes Maria de Monte, Marcellus Cervinus, & Reginaldus Polus*, S. R. E. Cardinales. Ab anno MDXLV. usque ad annum MDLXIII. sub tribus Romanis Pontificibus, *Paulo III. Julio III. & Pio IV.* celebratum est Concilium Tridentinum. adfuerunt Episcopi ex præcipuis Orbis Christiani Provinciis, & quidem ingenti numero, ejusque Decretis subscripserunt Sedis Apostolicæ Legati, duo alii Cardinales, tres Patriarchæ, viginti quinque Archiepiscopi, centum sexaginta octo Episcopi, triginta novem Procuratores Episcoporum absentium, septem Abbates, & totidem Religiosorum Ordinum Præpositi Generales. Ex sola Familia Dominicana numerantur sex Archiepiscopi, septemdecim Episcopi, viginti octo celeberrimi Theologi, qui interfuerunt Concilio Tridentino, ut nihil in præsenti dicam de Episcopis, & doctissimis aliorum Religiosorum Ordinum Theologis, ex quibus coaluit Cœtus ille post hominum memoriam augustissimus tot Patrum, tot Theologorum Concilii Tridentini, qui omnes Viri erant, si doctrinam spectes, eruditissimi; si usum, peritissimi; si ingenia, perspicacissimi; si pietatem, religiosissimi; si vitam, innocentissimi; in quibus, nescias quid mirère magis, an gravitatem & sanctitatem, illo gradu dignam, an eruditionem, & rerum vel humanarum, vel sacrarum peritiam? Qua in re maximè eluxit providentia DEI Optimi Maximi, qui eo tempora, quo ingruentium turbarum mole & Hæresum colluvie periclitabatur Ecclesia, præsentissimum attulit remedium, excitando sanctissimos Antistites & insignes Theologos, qui Spiritûs Sancti lumine, quo in Concilio Tridentino congregati planissimè erant afflati, bullientes ubique hæreses exterminârunt, Catholicam Fidem illibatam conservârunt, & collapsam

Ecclesiæ Disciplinam Sanctissimis editis Legibus instaurârunt.

D. Quot Sessiones habitæ sunt in Oecumenica Synodo Tridentina, tum ad stabiliendam contra Hæreticos Catholicam Fidem, tum ad sarciendam Ecclesiæ Disciplinam?

M. Viginti quinque Sessiones habitæ sunt, in Generali Concilio Tridentino, videlicèt decem priores, sub *Paulo III.* Pontifice Maximo, sex aliæ sequentes sub *Julio III.* denique novem postremæ sub *Pio IV.* Sed priusquàm referam ea, quæ in qualibet Sessione gesta sunt, obiter advertere debes, in Concilio Tridentino, dum actu in Civitate Tridentina celebraretur, octo priores habitas esse Sessiones, sed cùm morbus contagiosus in hac Urbe agroque Tridentino grassaretur, & gravioris luis periculum immineret, Patres Sessione octavâ habitâ die XI. Martii anni MDXLVII. promulgâsse Decretum de translatione Concilii ex Civitate Tridentina ad Bononiensem, ubi duæ Sessiones, nona videlicèt ac decima, celebratæ sunt. Mortuo autem *Paulo III.* Pontifice Maximo, ejus Successor *Julius III.* Concilium ad Civitatem Tridentinam reduxit, ubi cæteræ aliæ Sessiones habitæ sunt, videlicèt XI. XII. XIII. XIV. XV. XVI. sub *Julio III.* Reliquæ verò novem sub *Pio IV.*

D. Perstringe modò compendiosâ narratione, quidquid notabile in unaquaque Sessione Concilii Tridentini gestum est.

M. In prima Sessione, quæ habita est die XIII. mensis Decembris anni MDXLV. post sanctos Ritus, solemnemque præmissam supplicationem, declaratum est, Concilium Tridentinum esse Oecumenicum, illudque jam inceptum. In secunda Sessione, editum est Decretum de modo vivendi, & de aliis in Concilio servandis. In Sessione tertia jusserunt Patres, ut recitaretur Fidei Symbolum Constantinopolitanum, quo omnibus notum facerent, se in suis definitionibus non recessuros ab eo Symbolo, in quo omnes, qui Fidem Christi profitentur, necessariò convenire debent, quodque, ùt ajunt, *fundamentum est firmum & unicum, contra quod portæ inferi nunquàm prævalebunt.* In his tribus Sessionibus nihil magni momenti statutum est, eò quòd in dies expectarentur Episcopi, adeoque Legatis Pontificis consultius visum fuerit, Fidei, morumque Sanctiones procrastinare, donec frequentior esset Synodus. In quarta Sessione condita sunt Decreta duo, primum videlicèt de libris Canonicis & Traditionibus Sacris, quo declarat sacra Synodus: *Se suscipere omnes libros tam Veteris, quàm Novi Testamenti, necnon Traditiones ipsas tum ad Fidem, tum ad mores pertinentes, tanquam vel ore tenùs à Christo, vel à Spiritu Sancto dictatas, & continua successione in Ecclesia Catholica conservatas pari pietatis affectu ac reverentiâ.* Enumerat posteà sacra Synodus singulatim sacros omnes cùm Veteris, tum Novi Testamentis libros Canonicos, quales nunc habemus in Canone Scripturæ Sacræ repositos. Hoc Decretum editum est contra Lutheranos, & Calvinistas, qui, ùt ostendimus in *Tractatu de Scriptura Sacra*, nuper edito, plures libros, & aliquot librorum partes ex sacro Canone expunxerunt, atque Traditiones penitùs rejecerunt. Alterum ejusdem Sessionis quartæ Decretum spectat editionem & usum Sacrorum Librorum ad tollendos varios abusus, qui tum in Versionibus Sacrarum Scripturarum, tum in interpretationibus, tum in editionibus occurrebant. Ingens siquidem erat tum temporis Versionum Scripturæ Sacræ Latinarum multitudo ac varietas. Magnam sibi quisque arrogabat licentiam interpretandi pro suo arbitrio Scripturas Sacras, eásque in alienos, pravosque sensus sæpè detorquendi. Tanta denique ex parte Typographorum in Sacris edendis Scripturis gliscebat corruptela, ut eas sæpiùs ex corruptis exemplaribus typis ederent, pravásque eis affuerent interpretationes. Hos abusus ut radicitùs evelleret S. Synodus, tria ista præcipuè in hoc secundo Decreto declarat, primò, Versionem Scripturæ Sacræ, dictam *Vulgatam*, qualem nunc habemus, esse authenticam, eamque cæteris Scripturæ Sacræ Versionibus Latinis, quæ tunc circumferebantur, esse præponendam. Secundò, districtè probibet, ne quis Scripturam Sacram ad improprium detorqueat sensum, aut contra unanimem Patrum consensum interpretari præsumat, aut ejus verba ac Sententias deflectat ad *prophana quæque, ad scurrilia scilicèt, fabulosa, vanas adulationes, detractationes, superstitiones, impias & diabolicas incantationes, divinationes, sortes, libellos etiam famosos &c.* Denique, statuit atque vetat, ne ullus deinceps de rebus sacris imprimatur liber, absque Ordinarii licentiâ, & sine expresso auctoris nomine, sub pœna anathematis, & molctæ pecuniariæ. In quinta Sessione duo itidem Decreta edita sunt, unum de peccato Originali, alterum de Reformatione. Decretum de peccato Originali quinque complectitur Canones, quorum primus statuit, Adamum per divini mandati transgressionem, excidisse ex sanctitate, & justitia, in qua constitutus fuerat, eumque secundùm corpus & animam in deterius commutatum fuisse. Secundus Canon anathemate ferit eos, qui Adæ prævaricationem ipsi soli, & non ejus propagini nocuisse asserunt. Tertius Canon definit, peccatum Originale transfundi ab Adamo ad omnes ejus posteros. Quartus Canon dicit anathema illis, qui parvulos, recentes ab uteris matrum, baptizandos negant, etiamsi fuerint à baptizatis parentibus orti. Quintus denique Canon anathemate percellit eos, qui per JESU Christi gratiam, quæ in baptismate confertur, reatum Originalis peccati remitti negant; vel asserunt, non tolli totum id, quod veram & propriam peccati rationem habet, sed tantùm radi, aut non imputari. Definit etiam idem Canon quintus, Concupiscentiam, quæ remanet in renatis, seu baptizatis, non esse verè, & propriè peccatum, nec nocere posse ei non consentientibus, & per JESU Christi gratiam repugnantibus, ac subindè DEUM in renatis nihil odisse, & concupiscentiam, quæ in illis remanet, peccatum à *Paulo* Apostolo dici, non quòd reverâ peccatum sit, sed quia ex peccato Originali proficiscitur, & ad peccatum inclinat. Ad calcem istius Canonis quinti declarat Sancta Synodus, non esse suæ intentionis comprehendere in hoc Decreto de peccato Originali Beatam Virginem *Mariam* Deiparam, sed observandas esse Constitutiones *Sixti IV.* Summi Pontificis. Alterum Decretum *de Reformatione*, quod in eadem Sessione quinta promulgatum est, duo continet capita-

capita. Primum est de instituendo Theologo in singulis Metropolitanis & Cathedralibus Ecclesiis, necnon in Collegiatis insignium Oppidorum, pro lectione Scripturæ Sacræ, & de assignendâ ei Præbendâ, vel alio stipendio congruo. Alterum caput, quod Evangelii prædicationem spectat, decernit, omnes Episcopos teneri per se ipsos, si legitimè non fuerint impediti, ad prædicandum sanctum JESU Christi Evangelium: Si verò contigerit eos legitimo detineri impedimento, teneri juxta formam Concilii Lateranensis, Viros idoneos assumere ad hujusmodi prædicationis officium salubriter exequendum. In Sessione sexta duo pariter edita sunt Decreta; unum, in quo Catholica declaratur doctrina *De justificatione* sexdecim Capitibus, & hæreticorum errores, præsertim *de extincto hominis Arbitrio post Adæ peccatum: De justificatione impii per solam Fidem: De justificatione per solam imputationem justitiæ Christi, exclusa gratia sanctificante intrinseca & inhærente: De justificatione per Fidem, seu fiduciam divinæ misericordiæ, qua quis certò credit, sibi propter Christum remissa esse peccata: De impossibilitate mandatorum DEI: De inamissibilitate justificationis, nisi per peccatum infidelitatis: De non admittendo Purgatorio post hanc vitam: De excludendis à justificatione bonis operibus, & rejiciendis justificatorum meritis etc.* De his, inquam, & aliis, quæ ad hominum justificationem attinent, Capitibus, errores hæreticorum tribus supra triginta Canonibus fuerunt damnati. Alterum ejusdem Sessionis sextæ Decretum, quod est de Reformatione, complectitur Capita quinque. Primum decernit, teneri Prælatos residere in suis Ecclesiis. Secundum statuit, Presbyteros Beneficiatos, habentes curam animarum, per Ordinarios ad residentiam esse cogendos. Tertium definit, excessus Clericorum ac Regularium degentium extra Monasterium, corrigi debere ab Ordinario loci; tanquàm Sedis Apostolicæ delegato. Quartum sancit, Ecclesias quascumque majores, earumque personas posse ab Episcopis visitari, quoties opus fuerit. Quintum denique declarat, nulli Episcopo licere Pontificalia in aliena exercere Diœcesi, nec Ordines conferre, nisi volente & consentiente loci Ordinario. In Sessione septima Concilii Tridentini duo etiam promulgata sunt Decreta, quorum unum spectat Sacramenta à Christo Domino instituta; Alterum est de Reformatione. Primum continet quindecim Canones de Sacramentis in genere, quatuordecim de Baptismo in specie, & tres de Sacramento Confirmationis, quibus damnantur recentes circa Catholicam de Sacramentis doctrinam Hæreticorum errores. Alterum ejusdem Sessionis septimæ Decretum; quod est de Reformatione, quindecim constat Capitibus, quibus damnatur pluralitas Beneficiorum incompatibilium, & præscribuntur dotes, examen, cæteraque id genus, quæ prærequiri debent ab his, qui ab Episcopis ad Beneficia promoventur. In octava Sessione propter luem Tridenti exortam, publicatum est Decretum de transferendo Concilio Bononiam, ubi duæ Sessiones habitæ sunt, nona videlicèt, & decima, in quibus tamen nihil decisum est, sed tantum prorogationis Decretum promulgatum est, quod omnibus Patribus placuit. Hæ decem Sessiones habitæ sunt sub *Paulo* III. Pontifice Maximo, sed eo mortuo die X. mensis Novembris MDXLIX, *Julius* III. ejus Successor Concilium è Bononia Tridentum anno MDL. reduxit, sexque Sessiones sub eodem Pontifice fuerunt celebratæ.

D. Perge, si placet, eâdem brevitate cum claritate conjunctâ summatim ea describere, quæ acta sunt in his Sessionibus Oecumenici Concilii Tridentini, quæ sub *Julio* III. Pontifice Maximo habitæ sunt.

M. In Sessione Concilii Tridentini XI. & quæ prima est sub *Julio* III. Romano Pontifice, quæque Tridenti habita est die 1. mensis Maji anni MDLI. duo lecta sunt ejusdem Summi Pontificis Diplomata, unum videlicèt de resumendo Concilio, alterum de eodem Concilio ad Civitatem Tridentinam reducendo, ac de Legatis sive Præsidibus ad illud moderandum electis. In duodecima Sessione, quæ fuit secunda sub *Julio* III. Pontifice Maximo, nihil definitum est, sed dumtaxàt prorogata Sessio, in qua de Sanctissimo Eucharistiæ Sacramento, necnon de his, quæ ad Reformationem, vel ad faciliorem & commodiorem Prælatorum residentiam pertinebant, agendum monuit Sacra Synodus. In decima tertia Sessione, quæ sub *Julio* III. fuit ordine tertia, edita sunt tria Decreta, quorum primum est de Augustissimo Eucharistiæ Sacramento, quo octo Capitibus traditur & explicatur doctrina Fidei de Eucharistiæ Sacramento, & undecim Canonibus proscribuntur Hæreticorum errores contra realem præsentiam Corporis & Sanguinis Christi Domini in Eucharistiæ Sacramento; contra Transubstantiationem, seu conversionem substantiæ panis & vini in substantiam Corporis & Sanguinis Christi Domini, contra Festivitatem in honorem Corporis Christi Domini institutam, & contra antiquissimum Ecclesiæ morem asservendi in pixide Eucharistiam, eamque ad infirmos deferendi; quem usum damnant hæretici Lutherani, quòd velint Corpus Christi non esse permanenter in Eucharistia, sed solùm in actuali illius usu, seu comestione. Alterum ejusdem Sessionis decimæ tertiæ Decretum, quod est de Reformatione, octo similiter complectitur Capita, quæ Prælatorum jurisdictionem spectant, & Appellationibus modum imponunt. Tertium ejusdem Sessionis Decretum continet Salvum Conductum, quam Sancta Synodus Tridentina concessit Hæreticis Protestantibus, qui audiri postulabant supra quatuor de Eucharistia Articulis, quorum subindè definitionem prorogavit Sacra Synodus. Hi porrò erant Articuli: I. *An necessarium sit ad salutem & divino jure præceptum, ut singuli Christi fideles sub utraque specie ipsum Venerabile Eucharistiæ Sacramentum accipiant?* II. *Num minùs sumat, qui sub altera, quam qui sub utraque specie communicat?* III. *An erraverit Sancta Mater Ecclesia, Laicos & non celebrantes Sacerdotes sub panis specie dumtaxàt communicando?* IV. *An etiam parvuli communicandi sint?* In Sessione decima quarta, quæ sub *Julio* III. Pontifice Maximo est ordine quarta, prolixè exposita est Catholicæ Ecclesiæ doctrina de Sacramentis Pœnitentiæ, & Extremæ Unctionis. Et primò quidem de Sacramento Pœnitentiæ novem edita sunt Capita, & quindecim conscripti Canones, quibus adversùs hæreticos, pœni-

pœnitentiæ nlores, definitum fuit, I. Pœnitentiem esse Sactementum à Christo Domino post Resurrectinnem suam institutum. II Pœnitentiæ Sactementum esse lepsis post Bapuismum necesserium. III. Pœnitentis actus, Contritionem, Confessionem, & Satisfactionem, esse quasi materiem bujus Secrementi. IV. Formam Sacramenti Pœnitentiæ sitam esse in his Ministri verbis : *Ego te absolvo &c.* V. Contritionem includere dolorem ac detesterionem de peccato commissn com proposito non peccandi de cætetern. VI. Integrem epud Sacerdotum peccatorum Confessionem lapsis necellariem esse necessitete medii ad justitiam consequendem. VII. Non ad omnes Christi fideles, sed ad solos Episcopos & Secerdotes, hæc Christi verbe: *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis &c.* spectare. VIII. In Ministro Pœnitentiæ, præter potestetem Ordinis, requiri jurisdictionem; & Episcopos posse sibi nonnullos reservare Cesus, ita temen, ut in erticulo mortis nulla sit reservatio. Denique, totem pœnem per Pœnitentiæ Sacramentum non remitti, sed pœnem æternam mutari in pœnam temporalem, seu setisfactionem, quæ pœnitenti è Sacerdote imponi, & cum gravitete criminum proportionate, quantùm fieri poteß, esse debet. Iis, quæ spectant Pœnitentiæ Sacrementum, Sancte Synodus Tridentine subjungit tria Capite, & quatuor Canones de Sacrementn Extremæ Unctionis, quibus definit primò, Extremem Unctionem esse novæ legis Sectamentum propriè dictum. II. Extremam Unctionem delicta ec peccati reliquias ebstergere, alleviero animam ægenti, & corporis sanitatem intetdùm conferre. III. Ministros Sacramenti Extremæ Unctionis esse Presbyterns. Hanc denique Sessionem XIV. concludit Sancta Synodus Tridentine Decreto de Reformatione, tredecim complectente Capita, Ecclesiæ Prælatos, Beneficiarios, vel Clericos spectantie ferè omnia, & inter cætere elia sancit, ut Clerici, qui in Sacris Ordinibus sunt constituti, aut Ecclesiastica Beneficie possident, utantur veste Ordini ec digniteti congruente : Ut voluntarii homicidæ eb Ordinibus erceantur, eut si jam sint ordineti, à ministerio seperentur, ac omnibus beneficiis cereant : Ut Religiosi, translati ad alium Ordinem, in cleustro sub obedientie meneant, & Beneficiorum Sæculerium incapeces existent : Ut nemo juspatronatus obtineat, nisi ex fundatione vel donationa, & ille, qui à legitimo jurispatronetus possessore ad eliquod Beneficium Ecclesiasticum est præsentatos, non eb alio, quàm ab Ordinerio, seu Episcopo, instituatur. In Sessione decimaquintâ duo edita sunt Decrete ; unum de proroganda Sessione ed expectendos Protestantium Theologos, sicut eorum nomine postulatum fuerat à Wittembergensis & Sexoniæ Ducum Oretoribus. Alterum Decretum fuit de novo Salvo Conductu, seu publicæ securitatis libello, iisdem Protestentibus concedendo, ed normam illius, qui olim Bohemis in Concilin Generali Besileensi datus fuerat. In Sessione decime sexta, quæ hebite est die XXIII mensis Aprilis anni MDLII, cùm Germenie multis bellis ac perturbetionibus esset infestata, suspensum est Concilium Generale Tridentinum, Patribus omnibus consentientibus, exceptus duodecim ex Hispenia Episcopis, qoi assentire noluerunt. Ad decennium autem durevit hæc Concilii Tridentini suspensio, quæ nec tolli potuit sub *Marcello* II. successore *Julii* III. nec sub *Paulo* IV. post *Marcellum* II. electo, sed tendem sub *Pio* IV. Pontifice Maximo sublata est, & resumptum ac continuatum Concilium Oecomenicum Tridentinum, atque in eo novem postremæ Sessiones sub eodem Pontifice *Pio* IV. hebitæ sunt.

D. Superiunt itaque novem adhuc Sessiones in Concilio Generali Tridentino sub *Pio IV.* Pontifice Maximo celebratæ, quarum subindè Synopsin hic continuato ordine exhibere debes, quò planam & integrem rerum omnium, quæ in viginti quinque Concilii Tridentini Sessionibus gestæ ac stetutæ sunt, notitiam habere possim.

M. Congregato iterùm Concilio Tridentino anno MDLXII. cœpta est die XVIII. mensis Januarii ejusdem anni decime septime Sessio, quæ prime fuit sub *Pio IV.* & in ea lectum ac promulgarum est Decretum de celebrando, seu continuando Concilio Tridentino, quacumque sublatê suspensione, juxta formam & tenorem Literarum *Pii* IV. ec tractandis in eo, debito servato ordine, quæ, proponentibus Legatis, apte & idonea magis Concilio viderentur ad levendas horum temporum calamitates, sedandas de Religione Controversies, corrigendos depravatorum morum ebusus, ebolendas Hæreses, & ed conciliandam verem pacem, ac concordiam Christianam, ubique gentium ejectam ac profligetam. Sessiones XVIII. XIX. & XX. nihil aliud sunt, quàm prorogetiones Sessionum, & promulgationum Decretorum, tum in gretiem Protestentium Germanorum, quorum adventus de dia in diem expectabatur, & quibus in Sessione XVIII. data est emplissima veniendi ed Concilium securitas, desumptis formulis ex Salvo Conductu, quem Bohemis Concilium Basileense indulserer; tum etiam in gretiam Episeoporum Gallorum, qui ingenti numero Tridentum accessuri erant; tum denique propter vertas difficulteres ex diversis ceusis exortas, atque etiem ut congruentiùs, majorique cum deliberatione omnia procederent, nimirùm ut dogmate, cum iis, quæ ed reformationem spectabant, simul tractarentur & sancirentur. In Sessione vigesima prime, Doctrine Ecclesiæ Catholicæ de communione sub utraque specie, & parvulorum quatuor Capitibus est declarata, & erronee Hæreticorum Dogmete, huic doctrinæ opposita, quatuor iisdem Canonibus fuerunt damnata, ac definitum contre illos primò, Laicos & Clericos non conficientes, non edstringi jure divino ad communionem sub utraque specie. Secundò, justis de causis ab Ecclesie ebrogatam fuisse cunsuetudinem communicandi sub utraque specie. Tertiò, nullâ gratiê ad salotem necesseriâ eos defrauderi, qui sub unâ tantùm specie communicant. Quartò, Parvulos nullâ obligari necessitete ad Eucharistiæ communionem. His Capitibus & Canonibus Sessionis vigesimæ primæ, ed Fidem Catholicam spectantibus, edjungit Sancta Synodus Tridentine Decretum de Reformatione, novem complectens capita, in quibus decernit primò, ut nihil Episcopi, aut elii Ordinum Collatores, vel eorum Ministri pro Ordinum Collatione, vel pro litteris dimissoriis

aut

aut teſtimonialibus etiam ſponte oblatum, quovis prætextu accipiant, & contrarias huic Decreto conſuetudines, ait Sancta Synodus, eſſe abuſus, & corruptelas Simoniacæ pravitati faventes. Secundò, ſtatuit Sacra Synodus, ut nullos abſque Beneficii, aut Patrimonii titulo ad Sacros Ordines promoveatur. Poteſt tamen Epiſcopus aliquem abſque titulo ordinare, ſed tunc tenetur Ordinato alimenta ſuppeditare. Tertiò, poteſtatem dat Sacra Synodus Epiſcopis uniones perpetuas faciendi in caſibus à jure permiſſis. Quartò, præcipit Sancta Synodus, ut Monaſteria commendata, in quibus non viget regularis obſervantia Diſciplinæ, & Beneficia quæcumque, ab Epiſcopis viſitentur; ſi verò in eis vigeat Diſciplina regularis, admoneantur paternè eorum Superiores ab iiſdem Epiſcopis: ſi autem ſex poſt admonitionem menſibus illi negligenter ſe gerant, tunc Epiſcopi ea Monaſteria viſitare poſſint, & Monachos, vel Canonicos Regulares corrigere. Quintò, jubet Sancta Synodus, ut Quæſtorum nomen & officium penitùs aboleatur. Quæſtores autem dicebantur ii, qui colligebant eleemoſynas, quas erogabant hi, quibus Indulgentiæ concedebantur; ſed quia iſti Quæſtores ſua poteſtate abutebantur, & multis adhibitis fraudibus pecunias è ſimplicis plebis pietate in ſuum proprium commodum emungebant, neceſſarium omninò viſum eſt Patribus Concilii Tridentini illos penitùs abolere, & facultatem promulgandi indulgentias, & alias Sedis Apoſtolicæ gratias, transferre in Epiſcopos, qui oblata à fidelibus in pios uſus ſubſidia, ſeu eleemoſynas, abſque ulla mercede colligerent. In Seſſione vigeſima ſecunda explicarunt Patres Concilii Tridentini doctrinam Catholicam de Sacrificio Miſſæ octo Capitibus, & Hæreticorum errores huic oppoſitos damnarunt novem Canonibus, quibus definierunt primò, Chriſtum Dominum ſub ſpeciebus panis & vini Corpus & Sanguinem ſuum Deo Patri obtuliſſe, & Apoſtolis, quos in ultima Cœna novi teſtamenti Sacerdotes conſtituit, ut ea ſub earomdem rerum Symbolis offerrent, præcepiſſe. Secundò, Euchariſtiam eſſe verum ac viſibile Sacrificium propitiatorium pro vivis & defunctis. Tertiò, Miſſam offerri quidem in honorem Sanctorum, non autem ipſiſmet Sanctis, ſed Deo ſoli Optimo Maximo. Probàrunt deindè Patres ejuſdem Concilii Canonem Miſſæ, ex quo Hæreſiarcha *Lutherus* temerè verba omnia expunxerat, quibus innui poterat, Miſſam eſſe verè ac propriè dictum Sacrificium. Commendàrunt inſuper ſolemnes Miſſæ Sacrificii cæremonias, & confirmàrunt uſum miſcendi aquam cum vino in Calice offerendo. Huic Catholicæ de Sacrificio Miſſæ doctrinæ ſemel expoſitæ, & ab Hæreticorum erroribus vindicatæ, ſubjiciunt Patres Concilii Tridentini Decretum de obſervandis & evitandis in celebratione Miſſæ, jubentque Epiſcopis, ut cum omni ſollicitudine curent illos abuſus è medio tollere, quos vel avaritia per importunas, atque illiberales eleemoſynarum exactiones, vel irreverentia, dum videlicèt Miſſæ Sacrificio adſunt fideles abſque compoſito corporis habitu, ſine devoto mentis & cordis affectu, vel immodeſtiam præ ſe ferentes confabulantur, aut tandem vana ſuperſtitio per certum quemdam candelarum numerum invexerunt. Præter iſtud de obſervandis & evitandis in Miſſæ Sacrificio Decretum, aliud Patres Concilii ediderunt *de Reformatione*, quod undecim Capita complectitur, quibus, inter cætera alia, præcipiunt primò, ut veteres de vita & honeſtate Clericorum Canones innoventur. Ex quo, ut obiter dicam, facilè intelligere potes, erràſſe quoſdam recentiores Caſuiſtas, qui auſi ſunt aſſerere, omnes antiquos de moribus Clericorum & Chriſtianorum Canones per deſuetudinem, ſeu per non uſum, eſſe penitùs abrogatos. Quod certè falſi apertè evincunt præcepta, quæ paſſim ad obſervandos antiquos Canones inculcant Patres Concilii Tridentini, eorum ardens deſiderium, ut inſtaurarentur, diligens cura, ſtudium, contentio, ut adhoc vigentes ſedulò tenerentur, retinerentur collabentes, prorsùs collapſi renovarentur; moderante tamen omnia Chriſtiana prudentia, ne præcipiti zelo pax Eccleſiæ & fidelium concordia perturbaretur. Ex quo liquet, nonquàm ſic exolaſcere poſſe antiquos Canones Conciliorum ad mores pertinentes, ut eos velut penitùs abrogatos, & tanquàm Lacedæmoniorum, aut Athenienſium leges abolitas pridem & extinctas, ſpectare liceat. Semper enim in corde Clericorum, & omnium Chriſtianorum impreſſi & conſignati eſſe debent, ibique vivere. Semper ad eos conniti & contendere debent omnes Chriſtiani, ac ſibi ipſis graviter ſuccenſere, quod ab eorum obſervatione tam longè abſint. Secundò, Patres Concilii Tridentini Decreto *de Reformatione* ſtatuunt, ut hi, qui ad Cathedrales regendas Eccleſias aſſumuntur, præter morum probitatem, ea ſcientia polleant, qua injuncti ſibi muneris, angelicis humeris formidandi, poſſint neceſſitati ſatisfacere. Præſcribunt etiam, ut ii, qui in dictis Eccleſiis obtinent Beneficia, quibus onera varia ſunt annexa, infrà annum Ordines ſuſcipiant requiſitos. Cum eo Concilii Decreto praxim ſuam concilient, ſi poſſint, hi, qui ferè nuſquàm Sacros Ordines ſuſcipiunt, quamvis fruantur Canonicatibus & Beneficiis, quibus annexum eſt onus Miſſam celebrandi. In Seſſione vigeſima tertia Patres Concilii Tridentini expoſuerunt quatuor Capitibus Catholicam de Ordinis Sacramento doctrinam, & huic oppoſitos hæreticorum errores Canonibus octo damnàrunt, ac definierunt primò, Sacerdotium novæ Legis eſſe à Chriſto Domino inſtitutum, & complecti poteſtatem conſecrandi, offerendi & miniſtrandi Corpus & Sanguinem Chriſti, necnon peccata dimittendi & retinendi. Secundò, eſſe ſeptem Ordines, quorum tres dicuntur *Majores*, alii verò quatuor *Minores*. Tertiò, Ordinem eſſe verè Sacramentum. Quartò, in Sacramento Ordinis imprimi characterem. Quintò, Epiſcopos, inter cæteros Eccleſiaſticos gradus, ad Ordinem Hierarchicum præcipuè pertinere. Sextò, in Ordinatione Epiſcoporum, Sacerdotum & cæterorum Ordinum, nec populi, nec cujuſvis Sæcularis poteſtatis Magiſtratus conſenſum, ſive vocationem, ſive auctoritatem ita requiri, ut ſine ea irrita ſit Ordinatio. Poſt illam de Sacramento Ordinis Expoſitionem Fidei, ac errorum damnationem, ediderunt Patres Concilii Tridentini Decretum *de Reformatione* octodecim comprehenſum Capitulis, in quorum primò declararunt, eos, quibus incumbit animarum cura,

tenati ad personalem in sua Ecclesia, vel Diœcesi, residantiam. Qun jure autam, an divine, an varò humano tantùm, Pastores ad parsonalem rasidentiam obstringantur? diu multùmque tam in privatis Thaologorum, quàm in Genaralibus Patrum Cœtibus disputatum est, ac tandem definitum, præcepto divino omnibus, quibus animarum aura damandata ast, mandatum asse, ut ovas suas agnoscant, pro iis Sacrificinm offerant, verbique divini prædicatione, Sacramentorum administratione, ac bonorum nperum examplo pascant, eaque omnia ab iis Pastoribus naquaquàm præstari & impleri posse, qui gregi suo non invigilant, neque assistunt. In aliis ejusdem Dacreti *de Reformatione* Capitulis Patres Concilii Tridentini circà lagitimas causas, propter quas Pastores à suis Ecclasiis, vel Diœcesibus absunt, circà Clericorum Ordinationes, & Seminariorum erectionem, multa decernunt, quæ puriorem veteris Ecclasiæ Disciplinam redolant, quæque si ea, quâ par ast, diligentiâ executioni mandari curarant Episcopi, brevi omni procul dubio suum Claro antiquum restituerent splendorem. In Sassione vigesima quarta Patres Concilii Tridentini axposuarunt doctrinam Catholicam de Sacramento Matrimonii, declarando illud assa verum novæ Legis Sacramantum, & indissolubile, atque duodecim Canonibus damnando arrores Hæraticorum, qui primò negabant, Matrimonium esse propriè dictum Sacramentum novæ Lagis. Secundò, dicebant, nullâ Lega divinâ prohibitum esse Christianis plures simul habere uxoras. Hinc ast, sicut alibi observavimus, quòd *Lutherus*, aliique illius Sectæ Coryphæi, Hassiæ Landgravio Polygamiam permiserint. Tertiò, affirmabant, Ecclesiam non potuisse constituere impedimenta Matrimonium dirimentia. Quartò, partendebant, Ecclesiam errare, cùm docet, propter edulterium alterius conjugum matrimonii vinculum non posse dissolvi. Quintò, docabant, Ordines Sacros, aut solemnam in approbata religiona professionem non asse matrimonii impedimenta dirimentia. Hos, & alios ajusmodi Hæraticorum errores postquàm duodecim canonibus damnarunt Patres Tridentini, Decretum ediderunt *de reformatione matrimonii* complectens capita dacem, ac primò edixarunt, matrimonia clandestina fuisse valida, quamdiu Ecclesia ea irrita non declaravit, sed deinceps fore invalida, si aliter quàm præsente Parocho, vel alio Sacerdote, de ipsius Parochi, seu Ordinarii licentia, & duobus, vel tribus testibus, contracta fuerint. Secundò, sanxarunt, rata & valida essa matrimonia à filiis familias sine consensu parentum contracta. Tertiò, varia statuerunt de proclamationibus necessario præmittandis ad celebrationem matrimonii; de cognatione spirituali, de impedimento publicæ honestatis, de affinitate, de raptu, aliisque matrimonii impedimentis. Hoc Decretum, ad matrimonii reformationem spectans, aliud subsequitur Decretum de morum ac disciplinæ reformatione, quod uno & viginti Capitulis continetur. Denique in Sessione vigesima quinta, quæ fuit ultima, Patres Concilii Tridantini varia ediderunt Decreta de Purgatorio, de invocatione venerationa ac reliquiis Sanctorum, Sacris Imaginibus, De Indulgentiis, necnon de approbandis consuetudinibus ac Sanctionibus Ecclesiæ quæ ab Hæreticis impugnabantur, videlicat de ciborum delectu, Jejuniis, & diabus festis. Post Decreta Dogmatica, Sanctiones viginti duas *De Regularium Disciplina* promulgarunt Patres, quibus alia addiderunt Decrata: Primum videlicèt de Indice librorum, Catechismo, Breviario & Missali; Altarum da loco Oratorum, quorum, & Imperatoris, Regum, Rarumpublicarum, ac Principum jura & privilegia illæsa, & salva esse Concilium declarar, & in eodem statu permanara, quo axtabant ante Synodum. Tertium Decretum, spectat ipsius Synodi Tridentinæ executionem. Quartum est da legendis omnibus ejusdem Synodi Decratis, quæ sub Summis Pontificibus *Paulo III.* & *Julio III.* condita fuerant, & ad Dogmata & ad mores attinebant, quod universis Patribus placuit, & peractum ast. Ultimum Decretum est de finienda Synodo, & de confirmationa omnium Definitionum ac Decretorum, quæ in Synodo Tridentina adita fuerant, petenda à Summo Pontifice *Pio Quarto*. Sic Sassioni vigesimæ quintæ, seu ultimæ, finem imposuarunt Patres Tridentini die IV. mensis Decembris anni MDLXIII. & rerum omnium, quæ in Concilio definierant, decreverant, ac declaravarant, confirmationem impetrarunt ab eodam Summo Pontifice, qui, singulari ad hoc concassa Bullâ XVII. Kalend. Februarii anni MDLXIV. Concilium Tridentinum, ceu Oecumenicum, recipi, & ab omnibus observari mandavit. Hoc pacto conclusum ac finitum tandem est Concilium Generale Tridentinum, plures licèt variis temporum injuriis intermissum, bellorum procellis jactatum, & inimicorum insidiis turbatum, post elapsum decem & octo annorum intervallum, post habitas viginti quinqua Sessiones Patrum, post varia pro reformatione & Disciplina Ecclesiæ condita Decreta, post quinque visos successivè Romanos Pontifices, *Paulum III. Julium III. Marcellum III. Paulum IV.* & *Pium IV.* post deniqua viginti sex supra centenos sancitos Canones, quorum triginta tres de justificatione, tredecim De Sacramentis in genere, quatuordecim de Baptismo, & tres de Confirmationa editi sunt in Sessione sexta sub *Paulo III.* Romano Pontifice. In sassiona verò decima tertia sub *Julio III.* Summo Pontifice promulgati sunt Canones XI. de Eucharistiæ Sacramento, & in Sessiona dacima quarta confacti canones quindecim de Sacramento Pœnitentiæ, & quatuor de Extrema Unctione. Denique, sub *Pio IV.* Romano Pontifice triginta tres editi sunt Canones, videlicèt in Sessiona vigasima prima quatuor Canones da Communiona sub utraqua specie: In vigesima secunda Sessione novem Canones da Sacrificio Missæ: in vigesima tertia Sessione octo Canones de Sacramento Ordinis: tandem in vigesima quarta Sessione duodecim Canones da Sacramento Matrimonii. Ex eo subducto calculo exsurgit numerus centum & viginti sax Canonum, qui in Tridentina Synodo Generali aditi sunt, quosque, ut varbis utar *Sancti Leonis Magni* Epistola LXXXIV. Veteris Editionis, *Spiritu Dei conditos, & totius Orbis reverentia consecratos* suscipere, venesari, atqua ad eorum normam mores Fidemque suam omnas Christiani exigere dabent, si salvi esse velint.

D. Ca-

D. Catechismus ille, qui sub nomine Concilii Tridentini circumfertur, ac vulgò *Catechismus Concilii Tridentini* appellatur, fuitne reverà editus à Patribus in Oecumenica Synodò Tridentina congregatis?

M. Catechismus Concilii Tridentini jussu Patrum ejusdem Concilii compositus fuit à tribus Ordinis FF. Prædicatorum Patribus, videlicèt à *Leonardo Marini* Archiepiscopo Lancianensi, *Ægidio Foscario* Episcopo Mutinensi, & *Francisco Fuerio*, Concilii Tridentini Secretario, eumquè Latinitate & stylo Ciceroniano donavit *Paulus Manutius*, vir omnis elegantiæ, atque virtutis & totius antiquitatis studiosissimus. Hunc Catechismum, non solùm delectu verborum & Latini sermonis puritate, sed etiam gravitatè Sententiarum, ubertate & securitate doctrinæ eximium, Apostolicâ authoritate approbarunt Summi Pontifices *Pius V.* & *Gregorius XV.* Ejus utilitatem sæpiùs *S. Carolus Borromæus* Cardinalis & Archiepiscopus Mediolanensis, impensè commendavit, eumque, tanquàm genuinum Concilii Tridentini fœtum & interpretem, recipit universa Ecclesia. Ratio autem, qua potissimùm Patres Concilii Tridentini moti sunt, ut hic Catechismus sub nomine Concilii prodiret in lucem, hæc fuit; Hæretici Lutherani, Calvinistæ, & alii, qui tum temporis fidelium mentes corrumpere sibi proposuerant, cùm fieri nullo modo posse intelligerent, ut cum omnibus coràm loquerentur, & in eorum aures venenatas voces infunderent; idem alia ratione aggressi, multò faciliùs ac latiùs impietatis errores disseminârunt. Nam præter ingentia illa Volumina, quibus Catholicam fidem evertere conati sunt, infinitos etiam libellos conscripserunt, qui, cùm pietatis speciem præ se ferrent, incredibile est, quàm facilè incautos simplicium animos deceperint. *Quamobrem* (ut legitur in Præfatione ejusdam Concilii Tridentini Catechismi) *Patres Oecumenicæ Tridentinæ Synodi, cùm tanto & tam perniciosò huic malo salutarem aliquam medicinam adhibere maximè cuperent, non satis esse putarunt graviora Catholicæ Doctrinæ capita contra nostri temporis Hæreses decernere, sed illud prætereà sibi faciendum censuerunt, ut certam aliquam formulam, & rationem Christiani Populi ab ipsis fidei rudimentis instituendi traderent, quam in omnibus Ecclesiis illi sequerentur, quibus legitimi Pastoris, & Doctoris munus obeundum esset. Patribus* itaque *visum est maximè referre, si liber Sanctæ Synodi authoritate ederetur, ex quo Parochi, vel omnes alii, quibus docendi munus impositum est, certa præcepta petere, atque depromere ad fidelium ædificationem possent, ut quemadmodum unus est Dominus, una Fides, ita etiam una sit tradendæ fidei, ad omniaque pietatis officia populum Christianum erudiendi communis regula atque præscriptio.* Hunc igitur Concilii Tridentini Catechismum, qui maximam in Catholica Ecclesia authoritatè pollet, tanquàm Fidei nostræ Enchiridion, Pastores, & alii, quibus cura incumbit animarum, nocturna debent versare manu, versare diurnâ, quò populum sibi à Deo creditum salutari doctrinâ instituere, & ad bonos mores sedulò informare possint.

D. Fuerunt-ne aliqua Concilia Nationalia seu Provincialia celebrata ad promovendam executionem, seu observationem rerum, quæ tum ad fidem Catholicam contra Hæreticos tutandam, tum ad instaurandam contra pravitatem morum Ecclesiasticam Disciplinam decretæ ac definitæ sunt in Concilio Generali Tridentino?

M. Plurimi in variis Orbis Christiani partibus Episcopi Concilia Nationalia, seu Provincialia celebrârunt, ut ea, quæ in Concilio Oecumenico Tridentino tam circa Fidem, quàm circa emendationem morum statuta ac sancita fuerant, executioni mandarentur, & ab omnibus fidelibus, ea, qua par erat, obedientia ac sedulitate observarentur. Referam inprimis Concilia Nationalia seu Provincialia, quæ in Galliis habita sunt, dein, ea, quæ in Italia, denique, ea, quæ in Hispania & in Belgio fuerunt convocata. Inter Concilia Nationalia seu Provincialia, quæ Sæculo XVI. post Concilium Tridentinum habita sunt, primum tenet locum Concilium Remense, quod anno MDLXIV. indictum est à *Carolo à Lotharingia* Cardinali Archiepiscopo Remensi, & ex Ducum Lotharingiæ prosapia Principe, qui statim ac ex Concilio Tridentino, cui interfuarat, in Galliam esset reversus, Concilium Remense convocavit, & in eo publicas Deo gratias egit, quòd Generalem Synodum Tridentinam finitam vidisset, & Provincialam primam Synodum in Galliis post Oecumenicam Synodum Tridentinam primus omnium Metropolitanorum celebrâsset, viamque cæteris aperuisset. Hæc Synodus Remensis, in qua viginti Statuta ad Ecclesiasticæ Disciplinæ emendationem edita sunt, novemdecim Congregationibus fuit absoluta, in quarum quartâ Episcopi, Abbates, ac cæteri, qui huic Synodo intererant, professionem Fidei emiserunt, contestantes, se *firma fide complecti & tenere omnia, quæ de Fide in superioribus Oecumenicis Conciliis, & novissimè in Sancta Generali Synodo Tridentina sunt definita, & insuper de septem Ecclesiæ Sacramentis, inprimis de Augustissimo Eucharistiæ Sacramento, & Missæ Sacrificio, cæterisque dogmatibus adversus Hæreses iis temporibus exortas, sentire & credere, cum eadem Synodo, damnantes & detestantes omnem hæresim, quam eadem Sancta Synodus damnavit & anathematizavit.* Contigit autem in Congregatione XI. ejusdem Synodi Remensis res quædam observatione digna, quam hic silentio prætermittere non debeo. In ea quippè Congregatione XI. actum est de Causa *Odeti Castillionei* Cardinalis & Episcopi Bellovacensis, qui erat unus ex Suffraganeis Provinciæ Remensis, & apertè à Fide Catholica defecerat. Fratres hujus hæretici Cardinalis & Episcopi Bellovacensis, *Gaspar* Admiralius seu Summus in Regno Galliæ rerum maritimarum Præfectus, & *Franciscus*, natu minor, præcipui fautores & duces Hæreticorum Calvinistarum in Galliis, quorum armis strenue obstiterunt Principes Lotharingii duo, *Franciscus* Dux Guisius (qui erat frater *Caroli à Lotharingia* Cardinalis Archiepiscopi Remensis) & *Henricus Guisius*, filius *Francisci*. Hi ambo præcipui erant Catholicorum duces ac acerrimi defensores; undè internecina odia Guisianos inter & Castillioneos exarsêre. Cùm igitur Causa *Odeti Castillionei* Cardinalis & Episcopi Bellovacensis, Catholicæ Fidei desertoris, in hac Congregatione XI. ageretur, jamque omnibus constaret, eum ob hæresim à *Pio IV.* Pontifice Maximo citatum ex forma juris, nec Romæ se

fiftentem, habito Cardinalium confilio, exauctoratum fuiffe, & affixis per Urbem fchedulis anathemate damnatum; noluit tamen *Carolus à Lotharingia* Cardinalis, & hujus Concilii Remenfis Præfes, in hac Causâ *Odeti Caftillionei* Cardinalis Hæretici federe tanquàm Judex, eo folo nomine, quòd inter fuum & Caftillioneorum familiam graves jam pridem intercederent offenfiones ac fimultates, etfi ipfe nullas cum eo gereret inimicitias. Hujus itaque Causæ difcusfionem ac judicium ferendum permifit iftius Synodi Epifcopis, quorum tandem hæc fententia fuit, ut fcriberetur ad Regem Chriftianiffimum, qui pro fua pietate declararet, *Odetum Caftillioneum* Cardinalem & Epifcopum Bellovacenfem, ob hærefim exauctoratum, omninò excidiffe ab adminiftratione Ecclefiæ Bellovacenfis cum in fpiritualibus, tum in temporalibus, adeoque alium Epifcopum in ejus locum fufficiendum effe. Ad hanc Remenfem Synodum ut venirent, citati funt Epifcopi Provinciæ Cameracenfis, qui tamen venire renuerunt, eò quòd per *Pauli* IV. Pontificis Maximi Decretum à Provincia Remenfi, cujus olim Suffraganei extiterant, fuiffent divulfi, eorumque Ecclefia, feu Cameracenfis, in Metropolim fuiffet erecta, quod *Pauli* IV. Decretum *Pius* IV. ejus fucceffor, novo Diplomate confirmavit. Quapropter, Epifcopi Provinciæ Cameracenfis, ut notum facerent, feneque dignitatis gradu, neque pietatis ftudio, neque in Ecclefiam affectu, Remenfis Provinciæ Epifcopis inferiores effe, aliud Concilium, feu Cameracenfe, anno millefimo quingentefimo fexagefimo quinto, feorfom ab illis celebrarunt, Præfide *Maximiliano à Bergis*, Archiepifcopo & Duce Cameracenfi, & in eo viginti duo Decreta, quæ Difciplinæ emendationem fpectant, & pluribus Capitulis, feu Titulis conftant, condiderunt, atque Concilium Generale Tridentinum receperunt hac verborum formulâ: *Ego N, omnia & fingula, quæ in Sancta Synodo Tridentina definita & ftatuta funt, palam recipio; necnon veram obedientiam Summo Romano Pontifici fpondeo & profiteor; fimulque hærefes omnes à facris Canonibus, & Generalibus Conciliis, præfertimque à prædicta Synodo Tridentina damnatas, publicè deteftor & anathematizo.* Utriufque Archiepifcopi, Remenfis, & Cameracenfis, in celebrandis Conciliis, & recipiendis Oecomenicæ Synodi Tridentinæ Decretis, zelum ac pietatem æmulati funt alii Ecclefiæ Gallicanæ Archiepifcopi. Sereniffimus Princeps *Carolus Borbonius*, Cardinalis, & Archiepifcopus Rhotomagenfis an. MDLXXXI. indixit in fua Metropoli Concilium, Rhotomagenfe dictum, in quo Epifcopi inhærentes definitionibus, ac Decretis Concilii Tridentini, *univerfos, qui aliter quàm Catholica, Apoftolica & Romana credit ac prædicat Ecclefia, credere & pertinaciter afferere attentant*, velut hæreticos & pertinaces, atque à communione Fidelium feparatos, declararunt, & aliquot Decreta difciplinam Ecclefiæ fpectantia ediderunt, videlicet: *De Epifcopis, & Capitulis: De Epifcoporum Officiis: De Curatorum & aliorum Presbyterorum, ac Parochianorum Officiis: De Monafteriis: De Jurifdictione Ecclefiaftica: De Scholarum & Seminariorum fundatione & regimine.* Hanc tamen, præ cæteris aliis, Sanctionem, quæ legitur Capite nono illius Concilii, quæque iftis temporibus, & præfertim hifce locis maximè neceffaria eft, diligenter attendas velim: *Cùm deceat domum Dei fanctitudo, ut cujus in pace factus eft locus, ejus cultus fit cum debita veneratione pacificus; fit ad Ecclefiam humilis & devotus ingreffus, fit in ea devota converfatio Deo grata, infpicientibus deditra, quæ confiderantes non folum inftruat, fed ædificat. Ceffent in Ecclefiis confabulationes qualibet, ceffent vana & multò potius fœda colloquia & prophana; eò nec libri nifi orationis & pietatis, nec alia nifi fancta inferantur. Ceffent poftremò quæcumque divinum poffunt perturbare Officium, aut oculos divinæ Majeftatis offendere, ne ubi peccatorum eft venia petenda, ibi peccandi detur occafio &c.* Ad hanc utiliffimam Sanctionem ntinam animum tantifper adverterent illi, qui feftivis præcipuè diebus in facris Templis immodeftè obambulant, vel altero genu terram contingunt, erecto altero, cui lævus innitatur cubitus, vel nugas obganniunt in aurem vicini, vel huc illuc circumferunt vagos oculos, vel denique inani vocum boatu, aut modolato Muficorum cantu & organis, quibus perftrepunt templa, nimiùm delectantur; non quòd Muficam corporalem damnem, fi modicè, fi fobriè, cultuque divino dignè in templis adhibeatur, fed ut oftendam ifta nihil effe, fi abfit tacitus ille pietatis affectus in Deum, quæ Deo cantio eft gratiffima, etiamfi nullus vocum & inftrumentorum Muficorum ftrepitus accedat. *Ludovicus à Lotharingia* Cardinalis, dictus *à Guifia*, Remenfis Archiepifcopus, Patrui fui *Caroli à Lotharingia* Cardinalis itidem, & Remenfis Archiepifcopi, cujus anteà Mentionem fecimus, pietatem æmulatus, alterum Concilium Remenfe anno MDLXXXIII. celebravit, in quo primum de Catholicæ Fidei profeffione, juxta definitiones Concilii Tridentini & Formulam à *Pio* IV. Pontifice Maximo præfcriptam, actum eft; dein de vita & moribus, habitu, tonfura, & Officiis Clericorum edita funt viginti feptem Decreta. Eodem anno, feu MDLXXXIII. *Antonius Prevotius Sanfacus*, Archiepifcopus Burdigalenfis, Synodum convocavit, ftabiliendarum Tridentini Concilii Sanctionum causâ, ex quibus triginta fex Decreta, quibus in hoc Provinciali Burdigalenfi Concilio Ecclefiafticæ Difciplinæ confulitur, ferè omnia mutuatus eft, ut ipfemet declarat in ejufdem Synodi Provincialis publicatione. Ad eumdem annum, feu MDLXXXIII. referri debet Concilium Turonenfe, quod *Simon à Maille* Turonenfis Archiepifcopus habuit, in quo Tridentini quoque Concilii Decreta Fidem fpectantia fufcepit, & fecundùm ea Fidei profeffionem edidit, atque Difciplinam Ecclefiafticam circa Epifcopos, Clericos, Monachos, & Laicos, ex ejufdem Concilii Tridentini Decretis emendavit, ut fcribit idem Archiepifcopus ad Gregorium XIII. Summum Pontificem his verbis: *Habebit ergo tua Sanctitas tuorum humillimorum fervorum Turonenfis Provincia Patrum Decreta, è Tridentino tuo excerpta Concilio, pro temporis inftantis ufu, conditione & neceffitate.* Paulò poft celebrationem illius Concilii Provincialis Turonenfis, *Reginaldus de Beaulne* Archiepifcopus Bituricenfis anno MDLXXXIV. Concilium Bituricenfe celebravit, in quo variis Decretis, ex Tridentina Synodo maximam partem defumptis, Difciplinam Ecclefiæ

clesiæ instauravit. Anno vero sequenti, seu MDLXXXV. *Alexander Canigianus*, Aquensis Archiepiscopus, Concilium Aquense coëgit, in quo professionem Fidei, juxta Synodi Tridentinæ definitiones, emisit, ac in Synodis Diœcesanis emitti statuit, atque tribus supra quadraginta Constitutionum Capitibus Disciplinam Ecclesiæ, secundùm ejusdem Synodi Tridentinæ Decreta, reparavit. His Provincialibus Synodis, quæ ad executionem, & observantiam Decretorum Oecumenici Concilii Tridentini in Galliis Sæculo XVI. habitæ sunt, duas duntaxat adjungam, Tolosanam videlicet & Avenionensem, quarum primæ, seu Tolosanæ, quæ indicta fuit anno MDXC. præfuit *Franciscus à Joyosa* Cardinalis & Archiepiscopus Tolosanus, & in ea de emendatione morum, de vita & honestate Episcoporum, Parochorum, & Clericorum, sanctissimæ conditæ sunt Leges, quarum magna pars habetur in Decretis Concilii Tridentini. Denique, Synodo Provinciali Avenionensi habitæ anno MDXCVI. præfuit vir amplissimi meriti *Franciscus Maria Taurusius*, Archiepiscopus Avenionensis, & posteà S. R. E. Cardinalis, qui sexaginta quatuor Decreta ad sanciendam Ecclesiæ Disciplinam edidit, Decretis Oecumenicæ Synodi Tridentinæ omnino consentanea. Nec solùm in his Conciliis Provincialibus maxima cum sollicitudine curarunt Galliarum Archiepiscopi, ut Concilii Tridentini Decreta in Galliis reciperentur, & ad praxim redigerentur, sed etiam totus Clerus Gallicanus, ad Generalia Comitia coactus, frequenter à Christianissimis Regibus postulavit, ut Concilium Tridentinum in Ecclesia Gallicana promulgaretur. Preces Cleri Gallicani pro ista promulgatione *Henrico Tertio* Galliarum Regi porrectæ, habentur in Comitiis Blesensibus in Actis Conventus, qui Meloduni anno MDLXXIX. celebratus est, in Actis Conventuum Parisiensium anno MDLXXXV. MDLXXXVI. & MDXCVI. Quæ quidem, pluresque aliæ Cleri Gallicani supplicationes de verbo ad verbum descriptæ reperiuntur Tomo V. *Commentariorum Cleri Gallicani.*

D. Celebraruntne Episcopi Italiæ multa Concilia Provincialia ad promovendam executionem & observantiam Decretorum Concilii Generalis Tridentini?

M. Inter omnes Italiæ Episcopos, qui Sæculo decimo sexto Decretorum Concilii Tridentini executioni ac observationi sedulo invigilarunt, primas jure optimo tenet Sanctus *Carolus Borromeus* Archiepiscopus Mediolanensis, & *Pii IV.* Pontificis Maximi ex sorore nepos, qui, postquam incredibili studio ac prudentia Concilium Tridentinum diu intermissum instaurari ac perfici à suo Avunculo *Pio IV.* curasset, eoque felici successu concluso, ad Ecclesiam suam Mediolanensem esset regressus; in id totus incubuit, ut Oecumenicæ Synodi Tridentinæ Decreta in tota sua Provincia quam exactissimè servarentur. Quam ob rem, singulis trienniis, dum vixit, Provinciales Synodos coëgit numero sex, Diœcesanas vero undecim, in quibus perfectissimam regiminis Ecclesiastici formam tradidit, Disciplinam Ecclesiasticam in tota sua Provincia restauravit, & collapsos Cleri populique mores emendavit. Hic, brevitatis ergo, prætermissis undecim Synodis Diœcesanis, pauca tantùm dicam de sex Provincialibus Conciliis Mediolanensibus à *S. Carolo Borromæo* celebratis. Horum primum anno MDLXV. convocavit, eique præfuit Sanctissimus ille Præsul authoritate fultus Apostolici per universam Italiam à Latere Legati. Saluberrimæ Constitutiones, quas in eo primo Concilio Mediolanensi edidit Sanctus *Carolus Borromæus*, in tres partes sunt distributæ, quarum prima est *De Fide Catholica.* Secunda, *De iis, quæ ad Sacramentorum administrationem generatim pertinent.* Tertia, *De piorum locorum administratione.* Diligenter ac sæpiùs has omnes Constitutiones perpendere debes, sed potissimùm illas, quæ in secunda parte leguntur, & quibus statuitur primo, proprium Episcopi esse officium prædicare Verbum Dei. Secundo, prohibetur Confessariis, ne illos, qui bona aliena injustè detinent, ante debitam satisfactionem absolvant, exceptis tamen his, qui periculosè ægrotant, quos sufficit monere, ut id quod debent, quàm primùm persolvant. Tertio, præcipitur Clericis, ut personati non incedant, ne ab usu armorum abstineant, à venatione, à fabulis, comœdiis, hastiludiis, aliisque prophanis spectaculis, choreis privatis aut publicis, ludis aleæ &c. Districtè etiam Clericis prohibetur, ne artem medendi exerceant, negotiationibus & mercaturis sese immisceant, aliorum curam ac tutelam suscipiant, prædia, lucri causa, conducant, ne pro aliis fidejubeant, neque in famulatu Laicorum maneant indecorè, multominùs fœminis discumbentibus, vel ambulantibus assistant aut ancillentur. Alterum Concilium Mediolanense habitum triennio post, seu anno MDLXIX. complectitur varia Decreta in tres partes itidem divisa, quarum prima ea exhibet Statuta, quæ ad Fidem Catholicam tuendam, Sacramenta ministranda, & alia munia Pastoralia spectant. Altera pars ea tradit, quæ ad Missam, Divina Officia, Ecclesiæ cultum, & ad Viros Statui Ecclesiastico addictos pertinent. Postrema pars ea comprehendit Statuta, quæ ad bona & jura Ecclesiarum, piorumque locorum vindicanda necessaria sunt. Tertium Concilium Mediolanense anno MDLXXIII. celebravit Sanctus *Carolus Borromæus*, & in eo pro morum emendatione viginti Decreta edidit. In quarto Concilio Mediolanensi, quod anno MDLXXVI. convocavit idem Sanctissimus Præsul, plurima promulgata sunt Decreta *De Sacris Reliquiis, Miraculis, Imaginibus, Indulgentiis, Jejuniis, Festorum dierum observantia, Religiosis peregrinationibus; De sacris locis, & eorum cultu, de Verbi Dei prædicatione, de Scholis Doctrinæ Christianæ, de Sacramentorum Administratione, de Divinorum Officiorum celebratione, de Parochis & Parochialibus juribus & Officiis, de Episcopis & eorum conversatione; de vita & honestate Clericorum; de visitatione, de Synodis Provinciali & Diœcesana; de Foro Ecclesiastico, de Regularibus; de Monialibus, de piorum locorum administratione &c.* Quintum Concilium Mediolanense, cui Sanctus *Carolus Borromæus* anno MDLXXIX. præfuit, complura continet Statuta in tres partes distincta. Prima pars ea complectitur, quæ ad tuendam Orthodoxam Fidem, ad dignam Sacramentorum administrationem, & Sacramentalium usum attinent. Altera pars triginta habet Titulos, in quibus cum admirabili prudentia &

eximia charitate copiosè præscribuntur cautiones, quæ tum circa sollicitudinem spiritualem adhiberi debent tempore pestis, cum adhuc recens esset memoria funestæ illius pestis, seu contagionis, quæ per Italiam longè latèque grassata, occasio fuerat sanctissimo Cardinali *Carolo Borromæo* tot præclara edendi specimina summæ prudentiæ, vigilantiæ, præcautionis, & inexhaustæ charitatis, quibus per totam ipsius ferè Diœcesim sævienti ac populanti malo providere, necessitatibus publicis ac privatis occurrere, animarumque saluti consulere summoperè studuit. Tertia pars hujusce quinti Concilii Mediolanensis ea continet Statuta, quæ spectant Sacramentum Ordinis, Clericorum honestatem, Beneficiorum collationem, Divinorum Officiorum celebrationem, Residentiam, Ecclesiarum supellectilem & fructus, Synodorum Congregationem, Visitationem, & Episcopalem jurisdictionem, Matrimonii disciplinam, Scholarum, Confraternitatum, piorum locorum directionem, & administrationem, Sanctimonialium reformationem &c. Denique, sextum Concilium Mediolanense ab eodem *S. Carolo Borromæo* celebratum est anno MDLXXXII. & in eo triginta Decretis sancita est Ecclesiæ Disciplina; ac inprimis statutum est, ut Episcopus suspendat ab audiendis confessionibus eos, quos viderit hoe munere non rectè fungi. Secundo, præcipitur, ut Fideles de Sacramento Pœnitentiæ se præmuniant, in agendis rebus, in quibus mortis periculum timetur, sicut in peregrinatione, bello, & similibus. Tertio, præscribitur Episcopis modus, quo incunte Quadragesimali tempore plebi suæ invigilare debeant. Quarto, injungitur Sacerdotibus à Missa celebranda suspensis, ut diebus Dominicis & festivis sacram Communionem sumant. Quinto, præfigitur modus, quo piæ defunctorum voluntati satisfieri debeat, quando eleemosyna tenuis est, vel sufficiunt Sacerdotes pro Missarum celebratione, & quid observari debeat in Missarum reductione. Sexto, prohibetur, ne quis repentina morte præventus sepulturæ mandetur ante vigesimam quartam horam post obitum. Septimo, circa Clausuram Monialium statuitur, ne quis absque licentia Ordinarii intra septa Monasterii illarum ingrediatur. Octavo decernitur, ut Episcopus familiam suam in officio & regulis benè vivendi, ad cæterorum exemplum, contineat, & ut Feria quinta in Cœna Domini, in loco, in quo Sanctissimum Corpus Christi reconditur, unus saltem Sacerdos, aut Sacris initiatus, excubet ad custodiendum & orandum. Hæ sunt sex Provinciales Synodi Mediolanenses, quas celebravit *S. Carolus Borromæus* Cardinalis & Archiepiscopus Mediolanensis, de cujus doctrina, & in restauranda, valdè id ætatis labefactata, disciplina Ecclesiæ summa vigilantia, Deo dante, plura dicemus tum in Colloquio quinto, ubi agemus de Viris Illustribus Sæculi XVI. tum in Colloquio sexto, in quo præcipua Ecclesiasticæ Disciplinæ ejusdem Sæculi Capita perstringemus. Unum tamen adhuc superest Concilium Provinciale, *Aquilejense* videlicèt, anno MDXCVI. à *Francisco Barbaro* Patriarcha Aquilejensi in Italia celebratum, quod hic silentio prætermittere haud debemus. In eo Concilio Aquilejensi undeviginti Decretorum Capita circa Disciplinam tam Ecclesiasticam, quàm Monasticam conscripta ac promulgata sunt; quibus, inter cætera alia, circa Moniales præcipitur primò, ut in Monasteriis omnis proprietas procul exulet. Secundò, ut mensa sit communis, ad quam omnes, exceptis ægrotantibus, conveniant, & sacra lectio adhibeatur. Tertiò, ut silentium, obedientia, humilitas, charitas, ac reliquæ virtutes inter Religiosas personas eluceant. Quartò, ut Regula inter Moniales vernacula lingua scribatur, & frequenter legatur. Quintò, ut Divinis Officiis diurnis, ac nocturnis sedulò intersint, nisi justa causa excuset.

D. Percense nunc, quæso, Concilia Provincialia, quæ ad promovendam executionem & observantiam Decretorum Concilii Tridentini, cùm Fidem, tum Disciplinam spectantium, Sæculo XVI. in Hispania fuerunt celebrata, iisque, si placet, nostrum absolvamus Colloquium.

M. Rem profectò immensi operis aggrederer, si omnia Acta, Statuta, se Decreta Conciliorum Provincialium, quæ in Hispania Sæculo XVI. habita sunt, recensere hic animus esset. Ne igitur à fine, quem mihi ab initio hujus Operis præstitui, Historiam Ecclesiasticam in rem Theologiæ Candidatorum compendiosa narratione describendi, in præsentiarum recedere videar, & ne in tam immenso campo vagari cogatur oratio, totam Conciliorum Provincialium, quæ Decretorum Concilii Tridentini executionis & observationis promovendæ causâ in Hispania Sæculo XVI. coacta sunt, notitiam duabus dumtaxat observationibus breviter concludam. Inprimis, observare debes, eodem tempore, quo *S. Carolus* Archiepiscopus Mediolanensis, ad promulgandas Concilii Tridentini Sanctiones, Concilia Provincialia in Italia celebraret, *B. Toribium Mogrovexum*, Archiepiscopum Limensem in Peruvia (quæ est amplissima & fertilissima regio in America Meridionali sita, & ab Hispanis *Novus Orbis* appellata) aliquot Concilia Provincialia, & plura Diœcesana ad cultum Dei, propagationem Fidei, Disciplinæ Ecclesiasticæ, & morum reformationem convocasse, ut Peruvianos illos, seu Novi Orbis incolas, longè amplius à nobis dissitos, *quam divisos toto Orbe Britannos*, & adhuc magna ex parte Neophytos, ac veluti primitias Christianismi in Peruvia, peculiaribus quibusdam Decretis, eorumdemque ruditati & conditioni infirmæ adaptatis instrueret documentis, quæ in Conciliis Sanctissimi hujus Archiepiscopi Limensis & Catechismis leguntur. Duo itaque illi Archiepiscopi eodem tempore, tanquam clarissima Ecclesiæ lumina, præfulserunt, & pari spiritu Apostolico animati, innocentia morum, incorruptu virginitatis flore, charitate ardentissima erga Deum, & homines, zelo salutis animarum, austeritate vitæ, virtutum omnium apice præcellentes, plures Synodos cum Provinciales, tum Diœcesanas celebrarunt, cum eo tamen discrimine, quod Concilia Sancti *Caroli Borromæi* in lucem edita, & per totam Europam distracta, vivente adhuc Sancto *Carolo Borromæo*, ab ejus ætate ad hæc usque nostra tempora summam semper celebritatem habuerunt; Limensia verò *B. Toribii* Concilia, utpotè in remotissimis Novi Orbis partibus coacta, licèt ibidem magno in pretio semper habita sint, non potuerunt tamen æqualem in Europa nancisci

eisdem celebritatem, donec occasione Beatificationis hujus Sancti Archiepiscopi *Turibii* non multis abhinc annis Romæ publica luce donata fuerunt, & deindè in ampliori forma cum doctissimis Notis Romæ anno MDCXCIII. edita ab Eminentissimo Cardinali *Josepho de Aguirre* in IV. Tomo *Collectionis Maximæ omnium Conciliorum Hispaniæ & Novi Orbis.* Quapropter, si plura scire desideres de his Conciliis Limensibus, quæ ad promovendam in Peruvia, seu in America Meridionali, Decretorum Concilii Tridentini tam Fidem, quam Disciplinam & morum reformationem spectantium observantiam *B. Toribius* Archiepiscopus Limensis celebravit, consule doctissimum illum Cardinalem, qui ejusmodi Concilia in longinquis illis regionibus habita, ex MSS. Codicibus accuratè descripta exhibet, & de illis longo latoque calamo differit loco mox à me laudato. Nec solùm in Peruvia, seu in America Meridionali, sed etiam in *Mexico*, quod est Regnum sub Dominio Regis Hispaniæ in America Septentrionali, celebratum est anno MDLXXXV. Concilium Provinciale, dictum Mexicanum, cui præfuit *Petrus Moya de Contreras*, Ecclesiæ Mexicanæ Archiepiscopus, quodque Oecumenicæ Synodi Tridentinæ Decreta tam Fidem, quam Disciplinam Ecclesiæ & morum reformationem attinentia suscepit, ac executioni mandari jussit. Omnia istius Concilii Provincialis Mexicani Acta ac Statuta inseruit jam citatus Cardinalis de *Aguirre* Tomo IV. *Collectionis Maximæ omnium Conciliorum Hispaniæ & Novi Orbis.* Extat etiam idem Concilium Provinciale Mexicanum in Tomo ultimo Collectionis Conciliorum Labbeanæ. Digitum ad fontem intendisse sufficiat, nec enim, ut plura de his Conciliis dicamus, patiuntur temporis angustiæ. Secundo, observare debes, plures in Regno Hispaniæ ad recipiendum & promulgandum Concilium Generale Tridentinum coactas fuisse Synodos Provinciales, quarum primam, seu Toletanam, anno MDLXV. indixit, atque præfuit *Christophorus Rojas Sandoval* Episcopus Cordubensis, & in ea omnia Generalis Concilii Tridentini Decreta recipi, & ab omnibus observari debere jussum est his verbis: *Cætera item omnia, quæ à Sacris Canonibus & Oecumenicis Conciliis, ac præcipuè ab eadem Sacrosancta Tridentina Synodo diffinita sunt, tam in his, quæ ad extirpandas Hæreses, quam in his, quæ ad morum Reformationem pertinent, ejusdem Sanctæ Synodi Decretum secuta, recipit & omnino recipienda ab omnibus esse decernit, Hæresesque omnes ab iisdem Sacris Canonibus, Generalibus Conciliis, & præsertim ab eadem Sancta Synodo Tridentina damnatas detestatur & anathematizat hæc Synodus Toletana.* Eodem anno MDLXV. quo habita est hæc Synodus Toletana, alia Concilia Provincialia ad imperandam in Hispania executionem & observantiam Decretorum Concilii Tridentini fuerunt celebrata, videlicèt Concilium Valentinum, Præside Archiepiscopo *Martino Ayala*: Concilium Compostellanum indictum Salmanticæ Præside *Gaspare de Zuniga & Avellaneda* Archiepiscopo Compostellano, postea Hispalensi, & S. R. E. Cardinali: Concilium Granatense, Præside *Petro Guerrero* Archiepiscopo hujus Urbis: Concilia Bracarense, Cæsaraugustanam, & Eborense, quibus adjungi debet alterum Concilium Provinciale Toletanum anno MDLXXXII. congregatum, & cui præfuit *Gaspar de Quiroga* Cardinalis & Archiepiscopus Toletanus. Hæc est series Conciliorum Provincialium, quæ ad recipiendum Concilium Tridentinum, & ad ejus Decretorum, tum Fidem, tum Disciplinam, morumque emendationem spectantium, præcipiendam omnibus observantiam in Regno Hispaniæ celebrata sunt, quorum Acta, Decreta, ac Statuta legesis apud sæpiùs jam citatum Cardinalem de *Aguirre*, qui in Tomo IV. *Conciliorum Hispaniæ* prædictas Synodos Provinciales Hispaniæ summa diligentia descripsit, atque doctissimis Notis illustravit. His Conciliis Provincialibus Hispaniæ unum dumtaxat addam Concilium Provinciale Mechliniense, quod Mechliniæ in Belgio sub dominio Regis Hispaniæ an. MDLXX. habitum est, Præside *Martino Rythovio* Episcopo Iprensi, nomine & loco *Antonii* Cardinalis *Granvellani*, Archiepiscopi Mechliniensis, in quo præcipitur: *ut omnes & singuli, qui ad hanc Synodum convenerant, simpliciter & sine ulla protestatione ea omnia & singula, quæ à Sancta Synodo Tridentina definita & statuta sunt, palam recipiant, necnon veram obedientiam Summo Romano Pontifici spondeant & profiteantur, simulque omnes Hæreses à Sacris Canonibus, præsertim ab eadem Synodo Tridentina damnatas detestentur & anathematizent.* Decretis itaque Concilii Generalis Tridentini, quidquid contra obstrepant et frendeant Lutherani, Calvinistæ, aliique Hæretici, consenserunt, eorumque observantiam imperarunt Gallia, Italia, Hispania, Novus Orbis, seu America, cum Meridionalis, tum Septentrionalis, ac Belgium, ut sole clariùs patet ex tot Synodis Provincialibus, quas percensuimus. Decreta quoque Concilii Tridentini somma, qua par est, veneratione suscepta sunt à Catholicis Germaniæ regionibus in Synodo Augustana, quæ ab *Othone* Cardinali anno MDLXVII. habita est. Suscepta pariter fuerunt à Sicilia, Sardinia, Regno Neapolitano, cæterisque Catholici Regis ditionibus, anno MDLXIV. per solemne Edictum *Philippi II.* Hispaniarum Regis. Suscepta itidem fuerunt à Lusitania, sicut constat ex *Sebastiani* Regis Litteris ad *Pium IV.* Pontificem Maximum, quas refert Cardinalis *Palavicinus* lib. 24. *Historiæ Concilii Tridentini* cap. 9. Suscepta etiam fuerunt à Poloniæ Regni Comitiis, quæ anno MDLXIV. habita sunt. Susceptæ denique fuerunt à Serenissima Venetorum Republica, ac teste *Morosino* libro VIII. *Historiæ Venetorum*, inter Missarum solemnia promulgata sunt. Habent igitur Decreta Concilii Tridentini tres luculentissimos veritatis characteres, quos semper sequi debemus, Universitatem, Antiquitatem, Consensionem. *Sequemur autem universitatem hoc modo,* (inquit Vincentius Lirinensis, Scriptor elegans quinti Ecclesiæ Sæculi in suo aureo Commonitorio adversùs prophanas novitates) *si hanc unam fidem veram esse fateamur, quam tota per orbem terrarum confitetur Ecclesia. Antiquitatem vero ita, si ab his nullatenus sensibus recedamus, quos Sanctos Majores ac Patres nostros celebrasse manifestum est. Consensionem quoque itidem, si in ipsa vetustate, omnium, vel certe pene omnium Sacerdotum pariter ac Magistrorum definitiones, senten-*

tias

tiasque sectemur. Quapropter antiquæ Fidei, quam, juxta Sanctorum Patrum traditionem, & Oecumenicorum Conciliorum definitiones, Patres Concilii Tridentini suis Decretis firmarunt, ac sartam tectam conservarunt, constanter inhærere, omniumque Hæreticorum novellas adinventiones explodere debemus, quia, ut ait mox laudatus Author, *annunciare aliquid Christianis Catholicis, præter id quod acceperunt, nunquam licuit, nunquam licet, nunquam licebit: & anathematizare eos, qui annunciant aliquid, præterquam quod semel acceptum est, nusquam non oportuit, nusquam non oportet, nunquam non oportebit.*

COLLOQVIVM V.

De Clarissimis Viris, qui Sæculo decimo sexto Doctrina, Vitæque sanctimonia Ecclesiam illustrarunt.

D. MAjorem in dies fructum capio ex studio Historiæ Ecclesiasticæ, quæ omnes homines ad virtutem colendam incredibili quodam gloriæ studio atque eximio immortalitatis amore accendit, & sicut improborum turpiter facta, atque Hæreticorum errores ob oculos ponit, ut ab illis omni adhibita diligentia caveamus, ita præclara Virorum eruditorum gesta, doctrinam ac lucubrationes magnis præconiis extollit, eorumque virtutis testis est sempiterna. Hinc est, quod, postquam in superioribus Colloquiis de Hæreticorum Sæculi decimi sexti erroribus, eorumque in Conciliis damnatione sat superque egerimus, nunc de Viris Illustribus ejusdem Sæculi, eorumque Operibus continenti ordine disserere debeamus, ut, quemadmodum vulgo dicitur, opposita juxta se posita magis elucescant, indeque desumamus virtutis exempla, quæ nulla posterorum hominum oblivio obscurare, nulla Sæculorum delere diuturnitas poterit. Verùm, cum ingens sit, ut opinor, Scriptorum Sæculi decimi sexti numerus, optarem, tum claritatis ergo, tum meæ etiam memoriæ juvandæ causa, ut illos eruditos Scriptores ad distinctas Classes revocares, nihilque attingeres eorum, quæ Lotherani, Calvinistæ, aliique Hæretici scripserunt, non solum ad suorum errorum defensionem, sed neque etiam libros, quos ad artes & scientias humanas illustrandas, ad Religionis mysteria exponenda, ad varios Scripturæ Sacræ sensus expromendos lucubrarunt. Nec enim Hæreticis ullum inter viros illustres locum dare fas est, nec necesse est eorum indicare libros, quorum lectionem, utpotè noxiam, jure optimo Catholicis prohibuit ac interdixit Ecclesia.

M. Haud modico sanè me levas onere, dum rogas, ut à recensendis Hæreticorum decimi sexti Sæculi Operibus in integrum abstineam, Si enim iniretur numerus librorum, quos Hæretici XVI. Sæculi vel ad tutandos suos errores, vel in Scripturam Sacram, vel de rebus Theologicis, & Disciplinis humanis ediderunt, magna, mihi crede, posset ex illis confici Bibliotheca, quæ eo esset periculosior, quo juvenes, natura curiosi, ex libris Hæreticorum pessima quæque decerperent, variisque sese implicarent erroribus. Solent quippè Hæretici, in libris, quos ad aliorum perditionem temerè in vulgus spargunt, illos imitari, qui (ut ait *Vincentius Lirinensis* in suo Commonitorio adversus Hæreses cap. 35.) austera quædam pocula temperaturi, priùs ora melle circumliniunt, ut incauta ætas, cùm mellis dulcedinem persenserit, amaritudinem non reformidet; quod etiam iis curæ est, qui mala gramina & noxios succos ementitis medicaminum vocabulis præcolorant, ut nemo ferè, ubi suprascriptum legerit remedium, suspicetur venenum. Quocirca, quemadmodum venatores non sinunt canes aberrare, & quemlibet odorem persequi, sed loris retrahunt revocantque, olfactum illorum servantes purum & integrum officio peculiari, ut acriùs inhæreant vestigiis: sic oportet curiositatem juvenum ad libros Hæreticorum legendos excurrentem atque oberrantem cohibere ac retrahere, ut in sola Scriptorum Catholicorum lectione hæreant, sicque puram & illibatam Fidem custodiant. Prætermissis ergo Hæreticorum Operibus, eos dumtaxat Sæculi XVI. viros eruditos hic in medium producam, qui Ecclesiæ Catholicæ Fidei constanter adhæserunt, vel quos saltem ab ea ad hæresim defecisse certo non constat. Ne autem aliquam confusionem pariat tot clarissimorum virorum copia, illos in quindecim Classes distribuam. In prima generatim referam omnes variarum nationum Artis Grammaticæ Viros peritissimos. In altera agam de Cardinalibus & Episcopis, qui in omnium scientiarum genere excelluerunt. In tertia disseram de Historicis. In quarta de Gallis Scriptoribus. In quinta de Italis. In sexta de Hispanis. In septima de Germanis. In octava de Anglis. In nona de Monachis. In decima de Scriptoribus Ordinis FF. Prædicatorum. In undecima de illustribus Viris Ordinis *Sancti Augustini.* In duodecima de eximiis Theologis Ordinis *Sancti Francisci.* In decima tertia de celebrioribus Viris Ordinis Carmelitarum. In decima quarta reponam insignes Societatis *JESU* Scriptores. Ultimam Classem claudent præstantissimi Jurisconsulti, qui Sæculo XVI. magna nominis celebritate claruerunt. Facilè quidem perspicio, quantum oneris in me suscipiam, qui innumeros penè viros toto orbe clarissimos in præsentis Colloquii angustias includere cogor, multumque vereor, ne rerum dicendarum numero & magnitudine obruar. At opprimar antè licèt officii pondere, quam illud deseram, & quamvis probe sciam, mihi non satis esse vel facultatis ad dicendum, vel temporis, ut illos præclaros eruditione viros, pro eo ac merentur, laudare possim (hoc quippè nimis prolixum foret) sic tamen paucis verbis illorum eruditionem commendabo, ut statim percepturus sis, maximis præconiis dignos esse præstantissimos illos Scriptores, qui tam benè de Ecclesia, & universa Republica Christiana meriti sunt, quos (ut Vincentii Lirinensis verbis utar) à defensione Fidei Majorum *nulla vis depulit, non mina, non blandimenta, non vita, non mors, non palatium, non Satellites, non Imperator, non Imperium, non homines, non Dæmones* deterrere unquam potuerunt, quos denique tanto munere dignos Deus judicavit, ut per eos antiquam Fidem ab Hæreticis oppugnatam strenuè vindicarit, prostratam repararit Di-

Disciplinam, & Moralem Christianam illibatam conservârit.

D. A Grammaticis Scriptoribus, quos in prima Classe virorum Illustrium Sæculi decimi sexti reposuisti, exordium, si placet, ducamus, & eos in primis recense, qui in Italia floruerunt.

M. Tot in Italia Sæculo decimo sexto periti excelluerunt Grammatici, ingenio, eruditione & eloquentiâ præstantes, ut plures Italiæ civitates in Athenas mutatæ viderentur, & ad illas certatim ex omnibus Europæ partibus confluerent viri eruditi, qui è Magistris facti Italorum discipuli, eruditionem atque eloquentiam indè hauriebant, eamque posteà ad suos deferebant. Ex tot insignibus Italiæ Sæculi decimi sexti Grammaticis sex præcipuos seligam, videlicèt *Actium Syncerum*, sive *Jacobum Sannazarium*, *Petrum Bembum*, *Petrum Victorium*, *Paulum Manutium*, *Cœlium Rhodiginum*, & *Latinum Latinium*. Primus, seu *Jacobus Sannazarius* ex illustri prosapia Neapoli originem duxit, & Poësim Latinam splendore ingenii, imitatione optimi cujusque veterum, aptâ fictionum Poëticarum inventione & acumine ad summum fastigium evexit. Scripsit *Eclogas*, *Elegias*, & *Epigrammata*, sed præcipuè Poëma *De partu Virginis*, in tres libros distinctum, in quo de perfectione Poëseos videtur cum antiquis decertare. Alter, seu *Petrus Bembus*, patriâ fuit Venetus, Ciceronianæ eloquentiæ sedulus admirator & imitator extitit, Orator, Poëta, Historicus suo tempore nulli secundus, antiquis etiam conferendus. Eum, ob doctrinam singularem, raram facundiam, & summam vitæ integritatem *Paulus III.* Pontifex Maximus Cardinalem creavit. Pervenit *Petrus Bembus* ad annum usque septuagesimum septimum, plurimósque reliquit felicis ingenii sui partus. Hoc tamen periti Critici jure merito ei vitio vertunt, quod inter scribendum aut dicendum nullam unquàm voluerit usurpare vocem, quæ à *Cicerone* scripta aut dicta non fuisset, & ad exprimendas res novas ac *Ciceroni* ignotas, miro verborum uteretur ambitu, & ab usitatis verbis sibi curiosè cavêret, quod sanè puerilem imitandi Ciceronianum stylum affectionem redolet, ùt optimè observat *Desiderius Erasmus* in eo Dialogo, qui inscribitur, *Ciceronianus*. Princeps ingeniorum sui temporis dictus est *Petrus Victorius*, patriâ Florentinus, cuique uni plus *Cicero* debet, quàm reliquis omnibus, qui in eo perpoliendo tempus studiumque posuerunt, quorum plurimos Sæculum decimum sextum tulit, Italia præcipuè, omnis eruditionis, quæ in illa refloruit, fœcundissima parens. Plura ingenii sui monumenta posteritati reliquit *Petrus Victorius*, quibus humaniores litteras, & antiquos Scriptores tam Græcos, quàm Latinos magnâ fide ac diligentiâ recognitos explicavit, castigavit, illustravit. Magnam in exprimendo pariter stylo Ciceroniano felicitatem assecutus est *Paulus Manutius*, filius *Aldi Manutii* celeberrimi Typographi. Ille quippè tractandis assiduè *Ciceronis* Scriptis, sic illius stylum æmulatus est, ut redivivum eum in illo credas, & apud omnes eruditos audiat vir Tullianæ facundiæ & totius antiquitatis studiosissimus. Multa scripsit elegantissima Opera, quæ etiamnùm extant, & Catechismum Concilii Tridentini, à tribus Ordinis Fratrum Prædicatorum Theologis, ùt superiùs observavimus, lucubratum, purissimâ Latinitate donavit. Immortale sibi quoque nomen peperit *Cœlius Rhodiginus*, Græcarum ac Latinarum linguarum peritissimus, quas primùm Mediolani, posteà in Gymnasio Patavino magnâ cum gloriâ docuit, fuitque *Julii Cæsaris Scaligeri*, Viri doctissimi, Præceptor. Quantùm in humanioribus litteris excelluerit hic *Cœlius Rhodiginus*, apertè probant triginta *Antiquarum Lectionum* libri, quos concinnavit, & in eis quorumcumque veterum Scriptorum loca obscura dilucidè explanavit, corrupta castigavit, & quidquid scitu dignum per totum vitæ suæ curriculum collegerat vel observaverat, studiosè inseruit, & eleganti stylo exaravit. Denique, inter Italos *Latinus Latinius*, patriâ Viterbiensis, Græcarum, Latinarumque litterarum adeò peritus evasit, & in Veterum Authorum Critice ita excelluit, ut plerosque eorum, qui in ejusmodi studiis insudaverant, superaverit. In sacris veterum Patrum libris emendandis, & præsertim *Tertulliano* ad veteres codices corrigendo, operam impendit. Ejus Bibliothecam Sacram & prophanam, sive Correctiones in Sacros & prophanos Scriptores *Dominicus Magrus* Romæ anno MDCLXXVII. publicam in lucem emisit. His insignibus Italiæ Viris Grammaticis, quos hactenùs laudavi, alios doctrinâ & eruditione haud inferiores eodem Sæculo decimo sexto protulit Gallia, quos inter hic quatuor dumtaxat, qui cæteris eloquentiæ palmam præripuerunt, breviter commendabo. Agmen Clarissimorum Galliæ Grammaticorum ducat *Gulielmus Budæus*, Lutetiæ Parisiorum natus, qui Linguas Græcam & Latinam perfectè callebat, tamque facilè utrâque linguâ ex tempore loquebatur, quàm Gallicâ, quæ erat ei vernacula. Scripsit Orationes & Epistolas Græcas ac Latinas quàm plurimas, Elegias & Epigrammata varia, Annotationes in Pandectas, & librum *De Asse*, plurimaque alia Opera, quæ eruditorum manibus quotidiè teruntur, & in magno pretio habentur. *Gulielmum Budæum* eruditione æquavit *Adrianus Turnebus*, in Normannia, Galliæ Provincia, natus; Vir omnium virtutum, omniumque litterarum genere instructissimus, in condendis versibus sublimis & acutus, in Oratione verò soluta tersus atque elegans. Docuit Tolosæ & Parisiis magnâ cum laude & frequentissimo auditorum concursu, variaque edidit Opera, inter quæ eminent *Adversaria*, Opus sanè omnigenâ eruditione refertum, in quo tot veterum, cùm Græcorum, tum Latinorum, difficiles locos aut emendavit, aut explicavit, ut dubium fecerit, plúsne in eo ingenii, an diligentiæ admirari debeamus. *Adriano Turnebo* coævus fuit *Dionysius Lambinus* Monstroli ad Oceanum in Picardia, Galliæ Provinciâ, ortus; qui fuit tam Græcæ, quàm Latinæ litteraturæ scientissimus, ùt videre est in Commentariis, quos edidit in *Horatium*, *Cornelium Nepotem*, *Plautum*, *Lucretium*, & *Ciceronem*, & in aliis ejus libris, quibus de re Litteraria optimè meritus est. Verùm, ut cordatè fatear, peritis Grammaticis, qui Sæculo decimo sexto in Gallia floruerunt, longè, meâ quidem sententiâ, anteponendus est *Marcus Antonius Murætus*, Gallus in

Lemovicibus natos, ingenio præstanti & ad omnia nato præditus, quod in politiori litteraturâ præcipuè exercuit, utriusque linguæ Græcæ ac Latinæ peritiâ clarus. Tantam sive in Gallia, sive in Italia, ubi per plures annos docuit, apud omnes viros eruditos gratiam sibi conciliavit, ut quasi alter *Tullius Cicero* concordibus votis acclamaretur. Scripsit Orationes, varias Lectiones: Poëmata: Emendationes in *Terentium, Horatium, Catullum, Tibullum, Propertium, Tacitum, Senecam* Philosophum; plures Epistolas, & multa alia Opuscula, quibus nihil uberius, nihil politius & elegantius legi potest. Obiit Romæ, ejúsque Sepulchrum etiamnùm spectatur ad Aram maximam Ecclesiæ Sacro-Sanctæ Trinitatis, quæ est Patrum Ordinis *S. Francisci de Paula* Nationis Gallicæ. Nec se Italiæ, aut Galliæ finibus cohibuit hic Sæculo XVI. bonarum litterarum progressus, sed suos itidem Belgium habuit eruditos Grammaticos, *Longolios, Agricolas, Langios, Lipsios, &c.* Batavia unum instar omnium protulit *Desiderium Erasmum*, Grammaticum suis omnibus numeris absolutum, qui, si intra professionis litterariæ, seu Grammatices Disciplinæ, terminos sohstiusset, seque totum hisce studiis, quibus cæteros sui temporis Grammaticos facilè superabat, dedisset; paria fortasse cum primis illis Latini sermonis auctoribus facere potuisset. At verò, postquàm Theologum agere voluit, ingenio suo plus æquo fisus, nimiùm sibi arrogavit, in tractandis Sacris litteris, veterumque Patrum monumentis rigidum nimis Censorem se præbuit, in Monachos, & Theologos Scholasticos acriter invectus est, sibíque eorum odium conflavit. Hinc *Bellarminus* inter Semichristianos *Erasmum* refert. *Possevinus* nomen *Erasmi* ex omnibus Catholicorum Scriptis expungi debere affirmat. *Stapletonus* murem errantem vocat. *Fererus* in *Aranea* ait, dignum esse *Erasmum*, qui ex omnium hominum memoria eradatur. Alii tandem dicunt, *Erasmum* posuisse ova, quæ deindè Hæresiarcha *Lutherus* exclusit. Verum, plures Apologias adornavit *Erasmus*, ut ostenderet, se ab impia *Lutheri* doctrina vehementer abhorrere, & in Catholicæ Ecclesiæ sinu emori velle. Quin, & ipsum *Lutherum*, ejusque discipulos, qui perperàm sese, *Evangelicos* dicebant, & Ecclesiæ insultabant, libris editis palàm impugnavit *Erasmus*, cujus proindè patrocinium ac defensionem susceperunt quidam Scriptores Catholici, quos inter paucis abhinc annis doctissimus Abbas *de Marsolier*, Scriptor Gallus & apprimè Catholicus, Apologiam edidit pro *Erasmo*, quem ab omni suspicione Hæreseos liberat, eumque in gremio Ecclesiæ Catholicæ obiisse multis argumentis evincit, quæ hic referre nimis longum esset. Mitto plures Epistolas, & encomia, quibus doctissimi S. R. E. Cardinales, & Episcopi, Imperatores, Reges, Principes, & Doctores Catholicæ communionis, ingenium, eruditionem & lucubrationes *Erasmi* commendárunt. Mitto etiam honorificentissimas litteras, quas Romani Pontifices *Leo X. Adrianus VI. Clemens VII.* & *Paulus III.* ad *Erasmum* scripserunt, eumque ut Romam se conferret, invitárunt, & ut contra *Lutherum* scriberet, vehementer sunt adhortati. Quin & *Paulum III.* Pontificem Maximum Cardinalitias Infulas *Erasmo* decrevisse, legitur in ejusdem *Erasmi* Vita. Hæ Epistolæ ad *Erasmum* scriptæ, & honorifica de eo Virorum eruditorum judicia extant simul collecta in fronte ejus Operum postremæ editionis pag. 9. & seqq. Multa Opera scripsit *Erasmus*, quæ Ecclesiæ judicio subjecit, quæ in Editione *Frobeniana* novem Tomis continentur, sed in recentissima Editione, quæ Lugduni Batavorum an. MDCCIII. fuit adornata, in decem Tomos sunt distributa, quorum lectio, ut candidè fateat, ob stylum apertum, extemporalem, purum, facilem, & argutum, mihi supra modum semper placuit, licèt errores, qui in ejus Operibus notantur, rejiciam. Suos quoque peritos Grammaticos Sæculo decimo sexto habuit Anglia, sed in primis *Thomam Morum*, Regni Angliæ sub *Henrico VIII.* Cancellarium, qui, præter Linguarum Græcæ & Latinæ notitiam, quâ erat excultus, vir fuit perspicacis & acuti ingenii, acerrimi judicii, memoriæ felicissimæ, multæ lectionis, & singularis eruditionis, ut liquet ex ejus Operibus, inter quæ eminent duo libri, quos edidit, *De Utopia*, seu *De optimo Reipublicæ statu*. Martyr occubuit *Thomas Morus*, quippè qui, cùm nec divortium *Henrici VIII.* Angliæ Regis, nec Schisma, quo idem Rex se, suumque Regnum ab Ecclesia Romana separaverat, ullo pacto approbare vellet, per quatuordecim menses in carcere detentus est, cùmque constanter in proposito perseveraret, capite plexus in Cœlum evolavit. Denique, Germania Sæculo XVI. suis non caruit Grammaticis eruditis quidem, sed hæreticis, à quibus referendis consultò abstineo, ne mihi fraudi sit laudâsse hæreticos, & in hostibus virtutem fuisse admiratum.

D. Gaudeo sanè plurimùm, quòd Grammaticos Viros, politioris litteraturæ cultores, & linguarum peritos, pluris facias, quàm vulgò facere solent nonnulli, qui Grammaticis, seu linguarum peritis, Antiquariis, Historicis, Criticis, ac Chronologis infesti, dictitant, studium eis in dorso esse, & non in cerebro; illos, in tantos rerum ac multiplicis eruditionis campos longè latèque distractos, rationum momentis, & acutæ rerum Theologicarum indagini constanter insistere non posse, ac subindè nullatenùs expedire, ut Theologus Scholasticus, quem subtiliter de rebus disputare, mentemque suam abstractissimis præcisionibus sursùm agere oportet, hisce humanioribus studiis ac Disciplinis operam det, ac planè inani se se torqueat Grammaticorum labore.

M. Hoc præposterum de humanioribus studiis ac Disciplinis quorumdam judicium meo certè calculo probare haud possum, sed potiùs semper existimavi, Viros eruditos, qui sese in hisce humanioribus Disciplinis exercent, maximam promereri laudem, eorumque laborem perutilem Ecclesiæ, & Theologo apprimè necessarium esse. Dicas enim, amabò, num Ecclesiæ utilis, & Theologo necessarius sit ille labor, quo Viri linguarum periti Sacræ Scripturæ arcana perscrutantur, varias Sacri Textus cùm lectiones, tum Versiones consulunt, & eas, quæ falsò ab Hæreticis obtruduntur, interpretationes, linguarum peritiâ expungunt? Nùm etiam Ecclesiæ utilis & Theologo necessarius sit ille labor, quo Critices Disciplinæ periti homines Sanctorum Patrum Opera in ipso Scriptorum fonte propriis, non alienigenis oculis, legunt, & col-

& collatis inter se manuscriptis, editisque codicibus, si quid luxatum ac depravatum est, ope Critices integritati suæ restituunt, atque genuina à spuriis accurato examine secernunt? Num denique, Ecclesiæ utilis sit & Theologo necessarius ille labor, quo Antiquarii Historici, ac Chronologi omnia Antiquitatis tum Sacræ, tum Ecclesiasticæ & prophanæ monumenta, juxta seriem temporum disponunt, Decreta Romanorum Pontificum, & Conciliorum Canones in optimo ordine collocant, undè certam ad fidei, castæque morum doctrinæ defensionem argumentorum seriem sibi sumat Theologus, atque omnia rectò filo disponat, & perspicuè, ornatèque in lucem emittat? Hunc profectò laborem esse Ecclesiæ utilem, & Theologo necessarium fatebitur æquissimus quisque rerum æstimator, eademque opere improbabit distortum judicium illorum, qui hæc virorum eruditorum studia soleant appellitere non ingenii, sed dorsi laborem, & disciplinis humanioribus infesti unum dumtaxàt dolium volutare noverunt, unoque in pristinu semper inclusi, in eo tanquam in regno cristas erigunt, sibi plaudunt ac triumphant?

D. Mittamus, si placet, querulas illas voces, quas nonnulli adversus humaniores Disciplines spargunt in vulgus, quasque non ab veritatis amore, sed ab invidia, ab inertia, & ab ingenii imbecillitate suas habere radices jam pridem novi, & eam ob rem semper his nostri temporis doctissimis Theologis indivulsè adhæsi, qui Sanctorum Patrum exempla secuti, omnigenæ eruditionis, atque humaniorum Disciplinarum notitiam cum Theologica facultate ita conjungunt, ut nedum paribus, sed longe superioribus armis Novatores collatis signis adorianeur, eorumque petulantiam egregiè retundant. Sed nunc veniamus ad secundam virorum eruditorum classem, in qua locum dedisti Cardinalibus & Episcopis, qui Sæculo decimo sexto doctrina ac pietate Ecclesiam illustrarunt,

M. Cùm de Cardinalibus & Episcopis, qui Monasticam aut Regularem Vitam professi sunt, sermonem simus habituri in sequentibus Classibus, in quas Scriptores Monachos & Regulares distribuimus, ideo eos dumtaxat Cardinales & Episcopos in ista Classe reponam, qui nec Monasticæ, nec Vitæ Regulari fuerunt addicti. Inter Cardinales, qui Sæculo decimo sexto doctrina & pietate toto orbe celeberrimi fuerunt, sex potissimum numerantur, videlicet *Hadrianus, Jacobus Sadoletus, Gaspar Contarenus, Reginaldus Polus, Joannes Fischerus,* & *Stanislaus Hosius.* De primo, seu *Hadriano*, qui fuit Doctor Lovaniensis, *Caroli V.* Imperatoris Præceptor, posteà ex Dertusano Episcopo creatus Cardinalis, ac tandem electus Romanus Pontifex, dictusque *Hadrianus sextus*, plura jam diximus in Colloquio secundo, ubi descripsimus Gesta Summorum Pontificum, qui Sæculo decimo sexto Sedem *Petri* tenuerunt. Quapropter sufficiet hic indicare Opera, quæ ab ipso edita sunt, dum adhuc esset Cardinalis. Scripsit *Hadrianus* quæstiones Quodlibetales XII. & Commentarios in IV. libros Sententiarum, qui iterùm Romanis typis, cùm ipse in *S. Petri* Cathedra sederet, eoque approbante, excusi sunt anno MDXXII. *Jacobus* Sadoletus Mutinæ, Urbe Italiæ, ex parentibus nobilibus & locupletibus ortus, & famæ singularis facundiæ ac doctrinæ, quâ pollebat, celebris, à *Leone* X. Pontifice Maximo Romam vocatus, Episcopatu Carpentoratensi in Comitatu Venascino donatus est, & posteà à *Clemente* VII. in Cœtum Cardinalium, magna totius Collegii Apostolici lætitia & congratulatione adscitus est. Scripta reliquit plurima admirabili nitore sermonis, & Ciceroniano more, stylo ac facundiæ maximè vicina, scilicèt, Poëmata nonnulla, Orationes varias, Epistolarum volumen, sed præsertim Commentarios in Psalmos, & in Epistolam *Pauli* ad Romanos, in quibus viri eruditi eum solidam suspiciendi ingenii doctè juxtà ac piè argumenta tractantis laudem attigisse fatentur, *Gaspar Contarenus*, Nobilis Venetus, prudentia, pietate, & insigni litteratura præditus, Græcèque ac Latinè doctus, à *Paulo* III. Pontifice Maximo purpura exornatus est. Scripsit, dum adhuc juvenis esset, librum *de animarum immortalitate* contra *Pomponatium*, quem Præceptorem habuerat, quique impio conatu animas nostras interire cum corpore, ex *Aristotelis* sententiâ persuadere libro edito contenderat. Suum posteà ingenium *Gaspar Contarenus* ad Sacras litteras appulit, multaque lucubravit Opera tum Exegetica, tum Polemica & Theologica quæ omnia Venetiis publicam in lucem prodierunt anno MDLXXXIX. & anteà Parisiis anno MDLXXI. Hi duo, qui sequuntur, Cardinales, natione Angli fuerunt, quorum primus, seu *Reginaldus Polus*, generis nobilitate, eximio morum candore, summa in gerendis negotiis dexteritate, cum singulari eruditione conjuncta clarissimus, & ad Purpuram adscitus, de Ecclesia benè meritus est, præsertim in Regno Angliæ, ubi, sicut jam observavimus in primo Colloquio extinctam ferè pravis hæreticorum artibus Catholicam Fidem in integrum restituit, Varia reliquit ingenii sui monumenta, de quibus legendi sunt *Joannes Balæus* & *Joannes Pitseus* de Illustribus Britanniæ, seu Angliæ Scriptoribus. Alter Cardinalis natione Anglus, quem Ecclesia, ùt Martyrem colit, est *Joannes Fischerus*, Roffensis in Angliæ Episcopus, & in Cardinalium Ordinem à *Paulo* III. Pontifice Maximo, ob insignem doctrinam & pietatem, allectus. Ille quippe Fidem, quam perdoctis lucubrationibus contra *Lutherum* constanter defenderat, sanguine confirmavit, eò quòd nefario *Henrici* VIII. Angliæ Regis divortio subscribere noluerit, ipsumque tanquam supremum Anglicanæ Ecclesiæ Caput agnoscere, Ad supplicium hilari ac placido vultu perrexit Sanctus ille Cardinalis, sicque toto corporis gestu lætitiam quamdam præ se tulit, ut nemini non esset perspicuum, senctissimum Virum, ceu jam portui vicinum, toto pectore ad illam beatam tranquillitatem adspirare. Ad locum, in quo Martyrium consummaturus erat, cùm pervenisset, paucis allocutus est populum, moxque ardenti magis, quàm prolixe precatione, elevatis in Cœlum oculis, seipsum Dei misericordiæ commendavit, simulque procumbens in genua, gracilem & exhaustam cervicem intrepidè securi subjecit decrepitus penè senex, capitisque obtruncatione Martyrii palmam consecutus est. Hoc horrendum spectaculum magno cum animi dolore viderunt

hi, quibus religio pietásque cordi erat, & qui Christi spiritum in Pastore operantem experti fuerant. Soli Hæretici, quibus ejus virtus invisa erat, gaudio triumphârunt. De Sanctissimi illius Cardinalis Vita, & præclaris, quæ edidit, Operibus, legesis *Sanderum* libro 1. *De schismate Anglicano*. Denique, *Stanislaus Hosius*, Cracoviensis in Polonia Episcopus, & à *Pio IV.* Pontifice Maximo Cardinalis creatus, ejusdemque Pontificis in Concilio Tridentino Legatus, Vir fuit moribus castissimis, Fidei zelo illustris, & varia eruditione præditus, ùt liquet ex doctissimis illis Operibus, quæ edidit contra Lutheranos. Hi sex Cardinales, quos hactenus laudavi, & quorum gesta, elogia atque Opera fuse prosequitur *Ciaconius* ab *Oldoino* recognitus & illostratus Tomo III. *De Vitis Romanorum Pontificum & Cardinalium*, egregiam quidem in tuenda contra Hæreticos Catholica Fide operam Ecclesiæ navârunt, sed in resarcienda collapsa Ecclesiæ Disciplina illos omnes superavit *S. Carolus Borromæus*, Patritius Mediolanensis, *Pii IV.* Pontificis Maximi ex Sorore Nepos, S. R. E. Cardinalis, & Archiepiscopus Mediolanensis, quippè qui, ùt jam vidimus in Superiori Colloquio, Christianam & Ecclesiasticam Disciplinam in sua Provincia instauravit, sex Concilia Provincialia, & undecim Diœcesana celebravit, in quibus promulgavit varia Decreta, Ordinationes, Edicta, Instructiones, Institutiones, Litteras Pastorales, & Conciones Synodicas, quæ omnia in unum collecta sub titulo *Actorum Ecclesiæ Mediolanensis*, & duobus Tomis comprehensa Lugduni in Galliis anno MDCLXXXIII. edita sunt, ex quibus Prædicatores, Confessarii, Parochi, & alii ad rectè administranda Sacramenta, potissimùm Pœnitentiæ & Eucharistiæ, ad emendandos fidelium mores, ad dirimendos emergentes conscientiæ Casus, certissimas leges, & tutissimas regulas haurire poterunt, si eorum lectioni, ùt par est, sedulò incumbere velint, nec in quorumdam modernorum Casuistarum Sommis, & Summulis legendis tempus & operam perdant. Sanctum *Carolum Borromæum* Cardinalem in Sanctorum numerum solemni ritu retulit *Paulus V.* Pontifex Maximus anno MDXC. Complures alii Sæculo decimo sexto floruerunt Cardinales ex variis religiósis Ordinibus assumpti, doctrinâ & pietate præstantissimi, quos commodiùs referemus in sequentibus Classibus, in quas celebriores Scriptores Vitæ Monasticæ, vel Regulari addictos ordinavimus. Nihil etiam hic dicemus de Cardinali *Petro Bembo*, Viro undecùmque doctissimo, quia illius in superiori Grammaticorum, seu utriusque linguæ Græcæ ac Latinæ peritorum Classe, jam mentionem fecimus. Nec demùm in ista Classe inseremus illustrissimos Cardinales *Cæsarem Baronium*, Annalium Ecclesiasticorum parentem, & *Laurentium Campegium*, Clarissimum Jurisconsultum, quoniam de Cardinali *Baronio* in sequenti Classe, quæ erit de Scriptoribus Historicis, & de Cardinali *Laurentio Campegio* in postrema virorum eruditorum Classe, quæ erit de nobilioribus Jurisconsultis Sæculi decimi sexti, opportunior dissèrendi sese præbebit occasio.

D. Ne multitudo Episcoporum, qui Sæculo XVI. doctrinæ famâ ubique claruerunt, meam plus æquò oneret memoriam, obsecro te, ut hic dumtaxàt illos percenseas Episcopos, qui nec Monasticam, nec Regularem vitam sunt amplexi, eos verò Episcopos, qui eodem Sæculo ex variis Ordinibus assumpti magnum sibi litteris, & perdoctis editis Operibus nomen in Ecclesia, & Republica Litteraria compararunt, ad sequentes Classes remittas, ad quas à principio Scriptores, qui Statui vel Monastico, vel Regulari nomen dederunt, majoris claritatis ergò, retulisti.

M. Sex tantùm Episcopos, quorum quique nec Monasticæ, nec Regulari Disciplinæ addicti fuerunt, & Sæculo XVI. eximia eruditione cæteris antesteterunt, hìc breviter recensebo, videlicet *Isidorum Clarium*, *Aloysium Lippomanum*, *Claudium Seisellum*, *Stephanum Gardinerum*, *Robertum Cenalem*, & *Jacobum Pamelium*. Primus, seu *Isidorus Clarius*, Italus, patriâ Brixiensis, & Fulginas Episcopus, Concilio Tridentino interfuit, ubi, cùm esset trium linguarum peritus, perdoctas, & elegantes Orationes habuit. Præter Scholia in *Cantica Canticorum*, multaque Orationum in utriusque Testamenti insigniora quæque loca, quæ edidit, Volumina, Versionem etiam Bibliorum adornavit, quæ tamen, cum ab Editione Vulgata multis in locis recedat, ab Ecclesia fuit improbata, ùt videre est in Regula IV. Indicis Librorum prohibitorum, quæ sic habet: *Ex Bibliis verò Isidori Claris Brixiani Prologus, & Protegomena præcidantur. Ejus verò Textum nemo Textum Vulgatæ Editionis esse existimet.* Hinc noster *Melchior Canus* Lib. 2. *de Locis Theologicis* Cap. 13. asserit, *Isidorum Clarium* multa in sua Scripturæ Versione inseruisse, adjecisse quædam, nonnulla mutâsse, *ut Lector non aliud possit in locis mutatis intelligere, quàm aut veteris Interpretis errorem, aut veterem Codicum depravationem.* Benignius tamen de *Isidoro Clario* judicium profert Illustrissimus *Huetius* Episcopus Abrincensis in Libro *de Claris Interpretibus*, ubi Num. XVI. hæc scribit: *Isidorus Clarius non tam novæ auctor editionis, quàm Veteris, utì in Operis sui fronte prænuntiat ipse, emendator, & corrector dicendus: cujus tituli modestiam & veritatem, adeòque laudabilem, immeritò castigat Melchior Canus.* Ex Ordine *S. Benedicti* Congregationis Cassinensis ad Fulginatem Episcopatum, Italicè *Fuligno*, assumptus est. Alter Scriptor, quem nominavi, seu *Aloysius Lippomanus* patriâ Venetus, & Episcopus Veronensis, interfuit quoque Concilio Tridentino, in quo, ob eam, quá pollebat, linguarum Græcæ ac Latinæ peritiam & eximiam probitatem morum, magnum sibi peperit nomen, & præter octo volumina, quæ reliquit, *De Vitis Sanctorum*, alia scripsit Opera, & Catenas in Genesim, Exodum, & in Psalmos ex Græcis & Latinis Auctoribus, miro ordine contexuit, ac perdoctis Annotationibus illustravit. De hoc Scriptore plura legesis apud *Sixtum Senensem* libro IV. Bibliothecæ apud *Possevinum* in Apparatu, & apud *Aubertum Miræum* in Bibliotheca Ecclesiastica. *Claudius Seisellus*, natione Sabaudus, primùm Massiliensis Episcopus, dein Taurinensis Archipræsul, juris Civilis scientiam cum Theologica eruditione conjunxit, & præter Historiam Christianissimi Regis *Ludovici XII.* quam Gallicè scripsit, librum quoque edidit *De triplici Statu Viatoris*: Tractatus tres *De divina Providentia*: Librum *contra Waldenses*; & Commentaria,

quibus

quibus Evangelium *S. Lucæ* elucidavit. De præclaris *Claudii Seiselli* dotibus ac lucubrationibus fusè differunt *Ferdinandus Ughellus* Tomo IV. *Italiæ Sacræ* in Catalogo Turinensium Episcoporum, & *Sammarthani* Tomo III. *Galliæ Christianæ* in Massiliensibus Episcopis. In Anglia Sæculo XVI. floruit *Stephanus Gardinerus*, Wintoniensis Episcopus, & Regni Angliæ sub *Maria* Regina Cancellarius, qui Catholicum dogma de reali præsentia Corporis & Sanguinis Christi Domini contra Hæreticos Calvinistas erudito Volumine propugnavit, & graves carceris molestias sub *Eduardo*, Angliæ Rege hæretico, pro Fidei Catholicæ defensione constanter passus est. Hujus pii & eruditi Antistitis in confutandis Calvinistarum erroribus zelum æmulatus est eodem Sæculo in Galliis *Robertus Cenalis*, origine Parisiensis, Sacræ Facultatis Parisiensis Doctor, & Episcopus Abrincensis, qui, præter Gallarum Historiam Latinè duobus Tomis editam, & *Hierarchiam Neustriæ* in quinque libros divisam, scripsit librum *contra Interim Cæsareum*: item *Antidotum adversus Sacramentarios*: *De Cælibatu*: *Larvam Sycophanticam contra Calvinum*, & alia ejusmodi Opera, quæ singularem ejus eruditionem, & vindicandæ contra Hæreticos Fidei Catholicæ zelum aperte produnt. Postremò, inter Episcopos Sæculi decimi sexti *Jacobus Pamelius*, Audomaropolitanus in Attesia Episcopus, & Aldernadæ in Belgio illustri stirpe ortus, immortale nomen multis editis libris promeritus est, præsertim castigatissimis illis, quas adornavit, Editionibus *Tertulliani*, & *Sancti Cypriani*, quorum Opera novo & præclaro ordine digessit, Tractatus antehàc ineditos eis addidit, doctisque Commentariis eadem illustravit, ex quibus proclive est judicare, eum Antiquitatis Ecclesiasticæ cognitionem amplam habuisse, & Critices Disciplinæ peritum fuisse.

D. De Historicis, quos in tertia Classe illustrium Sæculi decimi sexti Scriptorum reposuisti, nunc recto ordine differere debemus, exceptis tamen illis, qui vel Monasticam, vel vitam Regularem professi, aliquid de Historia scripserunt, de quibus, juxtà præscriptum ordinem, in sequentibus Monachorum, aut Regularium Scriptorum Classibus datâ operâ sermonem instituemus.

M. Incipiam ab Historicis Italis, qui Sæculo decimo sexto numero multò plures fuerunt, quàm in cæteris aliis Nationibus, & octo præcipue Italiæ hic proferam Scriptores, qui in describenda Historia excelluerunt. Primus, juxtà ordinem temporum, qui in Italia de Historia scripsit, est *Pandulfus Collenutius*, qui, præter alia Opera, quibus stylum exercuit, Neapolitanam Historiam sex libris Italico Idiomate complexus est, ejusdemque Historiæ Compendium Latinè edidit. Alter celebris Historicus Italus, est *Franciscus Guicciardinus*, Flore[redacted], qui Historiarum sui temporis libros vig[redacted] Italicè conscripsit, quos in Latinum sermonem convertit *Cælius Secundus Curio*. De hoc insigni Historico *Henricus Spondanus* ad annum MDXXXIV. Num. XVIII. istud judicium profert: *Guicciardinus excellentissimus Scriptor, & paucissimis antiquorum Historicorum, recentium nemini gravitate sermonis, sententiarum pondere, ratiocinationum circumspectione postponendus; plerisque eximiis anteponendus. Qui, si nonnunquàm acrem se gestorum Principum, aliorúmve, de quibus agit, Censorem exhibeat; culpa hæc est noxiorum, non Historicorum qui graviùs culpandi ipsi forent, si malè facta tacerent, quibus alii prudentiores fiant, & à similibus peccatis abstineant, vel pudore.* Alii Scriptores Guicciardinum impensè laudant, ajuntque, eum in concinnanda Historia Epistolas, Decreta, Fœdera, Conciones ex ipsis fontibus hausisse, & rerum, locorum, personarum, atque adeò consiliorum & factorum tam diligentem investigatorem fuisse, ut omnes Italiæ Urbes, municipia, castra, fluvios, publicaque monumenta Historiæ conscribendæ necessaria penitùs inspexerit. Non minori fide ac diligentiâ *Paulus Jovius*, natione Italus, patriâ Novocomensis apud Insubres, & Episcopus Nucerinus à *Clemente VII.* Pontifice Maximo creatus, Historiam sui temporis descripsit, seu Res, quæ quinquaginta annis gestæ sunt in Italia, Hungaria, Asia, Africa, aliisque regionibus. Scripsit etiam vitas aliquot Pontificum & Principum Italiæ, maximè Vicecomitum Mediolani, quibus adjunxit Elogia & Icones Illustrium Virorum, qui tam armis, quàm litteris clari evaserunt, quorum ipse imagines ad vivum expressas Comi in suo Musæo servabat. Ad Historiam itidem scribendam animum adplicuit *Polydorus Virgilius*, sive ut alii dicunt, *Vergilius*, Natione Italus, patriâ Urbinas, qui præter libros octo, quos edidit, *De Rerum inventoribus*, & librum *De Prodigiis*, concinnavit etiam *Historiam Anglicanam* libris XXVI. comprehensam, in qua tamen doctiores Angli parùm fidei ei tribuunt. Inter Historicos haud postremum locum occupare debet *Raphaël Maffeus*, dictus *Volaterranus*, eò quòd Volaterris, Hetruriæ in Italia Urbe, natus sit. Libros triginta octo *Commentariorum Urbanorum* composuit, ac *Julio II.* Pontifici Maximo nuncupavit, quos *Urbanos* vocavit, quòd eos in Urbe Roma conscripsisset. In tres verò Tomos partitus est ejusmodi libros. Primus Tomus *Geographiam Veterem* complectitur: Alter *Anthropologiam*, sive Viros Illustres: Tertius *Philologiam*, sive Artium Rudimenta. Nonnulla etiam Scriptorum Græcorum Opera in Latinum sermonem convertit idem *Volaterranus*. Optimi ac præstantissimi inter Italos Historici laudem consecutus est *Carolus Sigonius*, patriâ Mutinensis, qui Venetiis, Patavii, & Bononiæ litteras elegantiores docuit, scripsitque *De regno Italiæ* — *Commentarios in Fastos & Triumphos Romanorum* — *Notas in Severum Sulpitium* — Librum *De Republica Hebræorum* — Librum *De Republica Atheniensium* — *Scholia in Titi Livii Historiam*, & *elegantissimas Orationes Latinas*. Clarissimis Italiæ Historicis Scriptoribus jure optimo accenseri debet *Michaël Ritius*, Neapolitanus, qui libros tres *De Regibus Francorum* Romæ edidit. Totidem libros scripsit *De Regibus Hispaniæ*: librum *De Regibus Hierosolymorum*: libros quatuor *De Regibus Neapolis & Siciliæ*: libros duos *De Regibus Angliæ*. Verùm, ut candidè fatear, omnes illos, quos hactenùs laudavi, Italiæ Historicos Scriptores longo post se intervallo reliquit Eminentissimus Cardinalis *Cæsar Baronius*, Romanæ Congregationis Oratorii Presbyter eruditissimus, *Soræ* in Regno Neapolitano anno MDXXXVIII. natus, qui contra Centuriatores Magdeburgenses, infensissimos Ecclesiæ

Romanæ hostes, scripsit Annales Ecclesiasticos duodecim Tomis in Folio comprehensos, in quibus operam in concinnanda Historia Ecclesiastica adeo insignem posuit, ut omnibus sua diligentia palmam præripuerit, & apud omnes doctissimus Annalium Ecclesiasticorum Parens audiat. Primus quippe omnium Cardinalis *Baronius* fuit, qui totius Orbis Christiani res gestas, præsertim autem quæ ad Ecclesiasticam Historiam pertinebant, in continuam seriem annorum incredibili labore digessit, multa locupletissima monumenta antehac penitus ignota primus prompsit in lucem, antiquorum Episcoporum in magnis Urbibus successiones; Veterum Hæresum originem, progressum & finem; tempora Ecclesiæ sive tranquilla, sive turbulenta, tam accurata diligentia explicuit, ut dignus sit absque ulla controversia, cui omnes & veteres & recentiores, qui illam eruditionis partem attigerunt, assurgant, fascesque submittant. In hoc sacro Ecclesiæ Annalium arduo Opere lucubrando posteaquam Cardinalis *Baronius* triginta annos insumpsisset, & in eo perpoliendo insudasset, præmissis, auspicii vice, *Notationibus ad Martyrologium Romanum*, primum Annalium Ecclesiasticorum Tomum publica luce donavit, tanto omnium applausu, ut fuerint etiam ex Heterodoxis, qui ejus diligentiam, fidem, eruditionem ac judicium commendarint. Et revera tam in eo Tomo, quam in sequentibus undecim innumeras difficultates, quæ antea dissolvi non posse credebantur, enodavit, complanavit, membra Historiæ, priùs discerpta, passimque jacentia, in unum Corpus scitè coaptata collegit, disparatis locum suum dedit, obscuris lucem, dubiis fidem, præposteris ordinem conciliavit, tantumque rerum Ecclesiasticarum cognitionem promovit, quantum ante eum nemo. Hoc insigne Cardinalis *Baronii* Opus *Sixtus* hujus nominis *Quintus* in Diplomate, Annalibus Ecclesiasticis ejusdem *Baronii* inserto, exornat isto singulari elogio: *Opus non minus docte, quam fideliter scriptum, & ad totius Antiquitatis Ecclesiasticæ notitiam comparandam valde utile; quo nimirum non tantum res gestæ per annos singulos recensentur, & quæ de iis oborta sunt, Controversiæ elucidantur; sed etiam ipsi Apostolicarum Traditionum fontes purissimi aperiuntur, atque hæreticorum mendacia confutantur &c.* Gloriosè huic conscribendo utilissimo Ecclesiæ Operi immortuus est Cardinalis *Baronius*, cùm pervenisset ad annum à Christo nato millesimum centesimum nonagesimum octavum, illudque continuarunt *Abrahamus Bzovius* Ordinis Prædicatorum, *Henricus Spondanus*, Gallus, Episcopus Appamiarum, *Odoricus Raynaldus*, Italus, Congregationis Oratorii Presbyter, de quibus in Colloquio quinto in Historiam Sæculi decimi septimi, quo floruerunt, disseremus.

Productis in medium celebrioribus Historicis Scriptoribus, qui Sæc. XVI. Italiam illustrarunt, nunc breviter me expediam ab aliis Scriptoribus, qui eodem Sæculo in cæteris Orbis Christiani Nationibus libros de Historia cum aliqua nominis celebritate ediderunt. Et primo quidem in Gallia *Florimundus Ramundus*, Senator Burdigalensis, aliqua Opera sermone Gallico lucubravit, quibus laudem apud eruditos haud mediocrem consecutus est. Fabulam quoque de *Joanna Papissa* egregiè confutavit, & scripsit librum *de Antichristo*, item aliud Opus *De ortu, progressu, ac ruina Hæresum nostri ævi.* In Anglia *Nicolaus Harpsfeldius*, Archidiaconus Cantuariensis, eximius Fidei Catholicæ, temporibus *Elizabethæ* Angliæ Reginæ, Confessor, scripsit *Historiam Anglicanam Ecclesiasticam*, necnon *Historiam Wicleffianam.* Eodem Sæculo decimo sexto duo Angli Scriptores *Joannes Balæus, & Joannes Pitseus* libros *De Illustribus Britanniæ*, seu *Angliæ Viris* in lucem emiserunt, quos hic indigitasse abunde sufficiet, quia in Romano Indice librorum prohibitorum inter Hæreticos primæ Classis recensentur. In Aragonia *Hieronymus Surita*, omnis Antiquitatis peritus, *Rerum Aragonensium* libros XXX. magna sinceritate, moderatione, diligentia & gravitate elaboravit. In Hispania *Joannes Margarinus*, Gerundensis Episcopus, *Paralipomena Hispaniæ* libris X. complexus est ab adventu *Herculis* in Hispaniam usque ad *Theodosium Seniorem* Imperatorem, & filios ejus *Arcadium & Honorium*, quorum temporibus Gothi in Hispaniam irruperunt. *Franciscus Tarapha*, Civis & Canonicus Barcinonensis, Regum Castellæ & Aragoniæ seriem contexuit: Et *Stephanus Garibajus*, Catholici Regis Historicus, *Annales Regnorum Castellæ, Lusitaniæ, Aragoniæ, Navarræ* Hispano idiomate composuit. In Bohemia *Joannes Dubravius*, Olomucensis in Moravia Episcopus, *Historiam Bohemicam* libris XXXIII. conscripsit. In Suecia *Joannes Magnus*, Gothus, Archiepiscopus Upsaliæ, Sueciæ, Gothiæ, Wandaliæ Primas librum edidit *De Episcopis Sueciæ*, & alterum Opus *De omnibus Regibus Gothorum & Suecorum.* In Germania *Wolfgangus Lazius*, Ferdinandi I. Imperatoris Historicus, Rerum Viennensium libros IV. composuit, & alia Opera Historica. *Albertus Krantzius*, Hamaburgensis, scripsit *Metropolim*, seu Historiam Ecclesiasticam, de Ecclesiis *Caroli Magni* ætate constitutis, vel instauratis, item *Saxonicam & Wandalicam*, necnon Chronicon rerum aliarum Septentrionalium, Daniæ scilicet, Sueciæ, & Norvegiæ. Denique, in Belgio *Joannes Vasæus*, Brugensis, Salmanticæ publicus Eloquentiæ Professor, condidit *Chronicon Rerum Hispanicarum*, quod in pretio est apud Viros eruditos. Consulto prætermitto *Joannem Sleidanum*, Natione Belgam, elegantem quidem Historicum Lutheranum, cujus libros *De Religione & Republica* undecies mille falsitatibus inquinatos esse ostendit *Bartholomæus Latomus*, & ea de causa *Joannes Sleidanus* una cum suis libris inter Hæreticos primæ Classis rejicitur in Indice Romano librorum prohibitorum.

D. Jo hac quarta, quæ nunc sequitur Clarissimorum Sæculi XVI. Authorum Classe, Scriptores Gallos collocasti, quos proinde hic recensere [illegible], & de Operibus, quibus maximum Eccle[illegible] & Reipublicæ Literariæ splendorem contulerunt, pauca delibare.

M. Præcipuos hic percensebo Scriptores Gallos, qui Sæculum XVI. doctrina & pietate nobilitarunt. His tamen exceptis, qui de rebus ad Grammaticam & Historiam attinentibus scripserunt, quorum jam in superioribus Classibus meminimus; vel qui periti Jurisconsulti fuerunt, aut Monasticam, sive Regularem Vitam professi sunt,

sunt, de quibus in sequentibus Classibus, juxta præscriptum ordinem, sermonem sumus habituri. Decem verò præcipui tum in Theologia perdoctis suis Operibus illustrandâ; tum in Scripturis Sacris interpretandis, & in refellendis Hæreticorum erroribus celebrantur Sæculi XVI. Scriptores Galli, quorum primus est *Jacobus Faber*, dictus *Stapulensis*, quòd ad *Stapulas*, maritimum Picardiæ pagum, natus esset. Fuit Vir humanis divinisque litteris excultissimus, Sacræ Facultatis Parisiensis Doctor, quem *Erasmus* appellat *magnum bonarum Litterarum Antistitem.* Præter alia Opera, scripsit *Jacobus Faber Stapulensis* Commentaria in Evangelia, in Epistolas *S. Pauli*, & in septem Epistolas Canonicas, & in Psalmos, necnon Tractatum *De tribus Magdalenis.* Hic tamen obiter advertere debes, hunc *Jacobum Fabrum Stapulensem*, nimiâ novitatis studio abreptum, quibusdam erroribus sua respersisse Opera, quæ subinde jussu *Clementis VIII.* Pontificis Maximi in Librorum prohibitorum Indicem relata sunt, donec alicujus Catholicæ Facultatis studio, vel præcipiente Inquisitione Generali, emendata in lucem prodirent. Ejusdem *Jacobi Fabri Stapulensis* errores confutavit *Natalis Bedda*, Sacræ Facultatis Parisiensis Syndicus, Vir doctissimus, qui etiam calamum strinxit in *Desiderium Erasmum*, quem multorum errorum insimulavit, à quibus, ut se purgaret *Erasmus* prolixam adversùs ipsum adornavit Apologiam, quæ extat in Tomo IX. recentis Operum *Erasmi* Editionis Lugduni Batavorum anni MDCCVI. Eamdem ferè sortem nactus est alter celebris in Galliis Regius Linguæ Hebraicæ Professor *Franciscus Vatablus*, patriâ Ambianensis. Vir insignis doctrinæ & in Sacris Litteris exercitatissimus, qui licet morte præventus, nihil omninò in publicam lucem emiserit, *Annotationes* tamen, quas ipse in Scripturam Sacram in suis publicis Lectionibus tradiderat, sed ab hæreticis depravatas, evulgavit *Robertus Stephanus*, Typographus Hæreticus Calvinista. Quò factum est, ut, statim ac ejusmodi *Notæ*, seu Annotationes in Scripturam Sacram in publicum prodierunt, à Doctoribus Sacræ Facultatis Parisiensis fuerint tanquam Hæreticæ proscriptæ, & Romæ in Indicem Librorum prohibitorum relatæ, donec ab aliqua Facultate Theologica, aut Inquisitione Generali expurgatæ publicâ luce donarentur. Id Beneficii Christiano Orbi cumulatissimè præstiterunt Salmanticenses & Complutenses Theologi qui *Francisci Vatabli* nomine inscriptum Opus castigatum atque penitùs emendatum, Salmanticæ apud *Casparem de Portonariis* edi curaverunt. Cæterùm, *Franciscum Vatablum* fuisse virum cumprimis Catholicum & doctum testatur *Cornelius à Lapide* Prolegom. in Epistolas Apostoli *Pauli* his verbis: *Franciscus Vatablus Catholicus fuit, sed ejus scripta ab Hæreticis excusa & depravata sunt. Alioqui Vir ipse fuit egregiè doctus tam in Hebræis, quàm in Græcis.* Inter peritos Scripturæ Sacræ Interpretes jure meritò censeri debet *Joannes Gagnæus*, Theologus Parisiensis, ejusdemque Academiæ Cancellarius, *Francisco I.* Galliarum Regi à Concionibus & eleemosynis, qui eximia eruditione, Linguarum peritiâ, & singulari pietate præditus, perutiles in novum Testamentum edidit Commentarios, aliísque etiam perdoctis lucubrationibus Clarissimis apud Viros Litteratos evasit. In confutandis Lutheranorum & Calvinistarum erroribus præclaram Ecclesiæ operam navârunt quinque insignes Sacræ Facultatis Parisiensis Theologi, videlicet *Claudius Espencæus*, *Claudius Sanctesius*, *Jodocus Clichtoveus*, *Jacobus Merlinus*, & *Hermannus Lethmatius*, quorum primus, seu *Claudius Espencæus* illustri genere natus, eruditione, facundia & pietate, nobilitatis decus cumulavit. Concilio Tridentino interfuit, & in Colloquio Poissiacensi *Theodorum Bezam*, cæterósque Sectæ Calvinianæ Ministros confutavit, atque ad illorum errores penitùs profligandos edidit libros quinque *De Eucharistia & ejus Adoratione*: sex libros *De Continentia*: *Apologiam adversùs Ministros Hæreticos*: Tractatum *De Missa privata & publica*, & alia complura utilissima Opuscula. Ad Concilium Tridentinum unà cum *Carolo Lotharingo* Cardinali profectus est *Claudius Sanctesius*, & in eo elegantem Orationem habuit, quæ sic incipit: *Illustrissimi Domini.* Adfuit quoque Collegio Poissiacensi, ubi avitam Sacro-Sanctæ Eucharistiæ Fidem invictè propugnavit, atque contra Sectæ Calvinianæ Pseudo-ministros Scriptis doctissimis vindicavit. Ex Ordine Canonicorum Regularium, cui nomen dederat *Claudius Sanctesius*, ad Ebroicensem Episcopatum assumptus est. Contra Hæreticos Lutheranos *Jodocus Clichtoveus*, Carnutensis Ecclesiæ Canonicus, varios Tractatus edidit, videlicèt *Propugnaculum Ecclesiæ contra Lutheranos*: *Antilutherum*: *De Sacramento Eucharistiæ contra Oecolampadium*, aliaque ejusmodi de Dogmatibus nonnullis Catholicos inter Hæreticos controversis Opuscula. Edidit quoque, accuratis Notis illustravit Decreta Concilii Senonensis, in quo, uti in superiori Colloquio diximus, nefanda *Lutheri* doctrina fuit profligata. De aliis, quæ *Jodocus Clichtoveus* lucubravit, Operibus, legendus est *Possevinus* in Apparatu. Non minori zelo Hæreticorum errores oppugnavit *Jacobus Merlinus*, qui, Ecclesiæ Parisiensis Pœnitentiarii munere fungens, cùm intelligeret, nihil ad retundendos Hæreticorum conatus efficacius esse armis, quibus dudum Sancti Patres eorum errores contriverunt, Sacrorum scilicèt Conciliorum, & Catholicorum Antistitum Decretis, in duos Tomos ea collegit ac publici juris fecit. Scripsit etiam Apologiam pro *Origene.* Ecclesiam suis perdoctis Operibus haud parum illustrâvit, & adversùs hæreticos communivit *Hermanus Lethmatius*, Theologus Parisiensis, & Episcopi Ultrajectensis Vicarius Generalis, qui, ùt testatur coævus quidam Scriptor, *cùm, antequàm studium Theologicum ingrederetur, feliciter esset auspicatus Græcarum ac bonarum litterarum notitiam, ita se gessit in hoc cursu Sorbonicæ Theologiæ, ut omnium pœnè primas meruerit, idque in ea Schola, quæ sine controversia in hoc studiorum genere semper primas tenuit. Nihil Conciliorum, nihil historiarum, nihil veterum Theologorum non excussit, atque adeò habet in promptu. Ingenium velox ac rapidum, discendi aviditas inexplebilis, judicium præsens & expeditum; quodque in hoc genere rarum est, nihil habet arrogantiæ, nihil bilis, nihil supercilii. Mira comitas, mira modestia &c.* Scripsit *De instauranda Religione* libros novem. His Clarissimis Viris,

Viris, Facultatis Parisiensis alumnis, duos alios adjungam Scriptores in Gallia illustres, videlicèt *Jacobum Almainum*, celebrem Theologum Parisiensem, qui multa Opera Philosophica, Moralia, & Theologica edidit, & *Joannem Mercerum*, Lutetiæ Parisiorum Linguæ Hebraicæ Professorem, qui egregios Commentarios adornavit in *Genesim*, in *Job*, in *Salomonem*, & sex *minores Prophetas* priores. De aliis eruditis Gallis Scriptoribus, & præsertim de celeberrimæ Universitatis Parisiensis Academicis consule *Egassium Buleum*, qui ad calcem Tomi VI. *Historia Universitatis Parisiensis* illustriorum ejus Academicorum, qui Sæculo decimo sexto floruerunt, amplum satis Catalogum exhibet. Hic tamen prætermittere haud debeo unum, qui mihi penè exciderat, doctissimum Scriptorem Gallum, *Gilbertum Genebrardum*, qui in Arvernia, Galliæ Provinciâ, natus, Hebraicarum litterarum apud Lutetiam Parisiorum primùm Regius Professor fuit, deindè Romæ Bibliothecæ Vaticanæ Præfectus, postremò Aquensis in Galliis Archiepiscopus, diversa reliquit ingenii sui monumenta *De sacra Liturgia*, *De Ecclesiasticis Electionibus*. Plures etiam libros ex Hebræo in Latinum convertit, *Josephi* quoque Judæi Opera ex Græco in Gallicum sermonem transtulit. Luculentum *Chronicon* ab Orbe condito ad sua usque tempora productum contexuit; & doctissimum in Psalmos Commentarium emisit in lucem, ex quo Cardinalis *Bellarminus* plurima hausit, & in suos Psalterii Commentarios derivavit.

D. Præter eximios illos Scriptores Italos, Grammaticos videlicèt & Historicos, Cardinales & Episcopos, quos jam in superioribus Virorum Sæculi decimi sexti eruditorum Classibus laudâsti, fuerúntne in Italia eodem Sæculo decimo sexto alii Scriptores, eruditionis famâ conspicui, & omnium Gentium commendatione celebrati, atque subindè Sæculorum memoriâ digni?

M. Præter insignes Scriptores Italos, quos jam in medium produximus, extiterunt Sæculo decimo sexto alii longè plures, tum periti Jurisconsulti, tum perdocti Authores, qui è Statu vel Monastico, vel Regulari, tanquàm ex equo Trojano prodeuntes, præclarum Italiæ decus conciliârunt, sibique immortale nomen pepererunt. Verùm, de Jurisconsultis, & de Scriptoribus, qui Sæculo decimo sexto Monasticam, vel Regularem Vitam professi sunt, cùm simus dicturi in sequentibus Virorum illustrium Classibus, in quas, velut totidem alvearia, illos distribuimus, in hac quinta Virorum Sæculi decimi sexti eruditorum Classe duos dumtaxàt proferam egregios Scriptores Italos, qui ad sequentes reduci non possunt. Primus nobilissimus Scriptor est *Flaminius Nobilius*, patriâ Lucensis, Vir Græcè Latinèque doctissimus, qui præter alia Opera, in Editione Versionis LXX. Interpretum, quæ Romæ *Sixti V.* Pontificis Maximi auctoritate in lucem prodiit, egregiam, unà enim *Antonio Carafa* Cardinali, navavit operam, & Editionem Latinam, Volgatam & veterem Scripturæ Sacræ, dictam *Italam*, quæ ex Versione LXX. Interpretum erat expressa, quæque ante Hieronymianam Editionem, quam nunc Vulgatam nuncupamus, publicè in Ecclesia legebatur, sed jam à mille & ampliùs annis evanuerat, luci denuò, quoad ejus fieri potuit, restituit, interpretationem textus LXX. Interpretum Græci ex variis Sanctorum Patrum Sententiis hàc illàc dispersis, collegit, & in his, quæ ex Sanctis Patribus excerpere haud potuit, transferendis, veteris illius, seu *Italæ*, Editionis stylum & simplicitatem exprimere pro viribus studuit. Sic antiquam illam Scripturæ Sacræ Versionem ad normam Versionis LXX. Interpretum factam, jamque extinctam, nobis quasi redivivam exhibuit, edique curavit Romæ anno MDLXXXVIII. Contendunt attamen duo perdocti Critici, antiquam Versionem Scripturæ Sacræ, dictam *Italam*, non fuisse à *Flaminio Nobilio* omninò restitutam. Quamquàm enim (inquit doctissimus *Daniel Huetius*, Episcopus Abrincensis in libro De Claris Interpretibus pag. 110.) *Italam illam Scriptura Sacra Editionem totam ex Latinorum Scriptis maximo labore collectam consarcinare, & renovare studuerit Flaminius Nobilius, attamen cùm pannos illos è Patribus undequaque corraserit Nobilius, & non Italam unam, sed complures alias, passim tunc temporis emergentes, & omnium usui permissas, promiscuè Patres usurparent, immo pro captu suo loca ex tempore sæpè converterent, vel ab aliis conversa memoriter recitarent, cùmque è LXX. Senum Editione Κοινῇ profecta sit Italica; Sixtina autem, quam illam esse Hexaplis intextam, eruditi propugnant, Nobiliana consentiat; certissimum est, non faciliùs in Nobiliana Italam, quàm aliam quamlibet reperiri posse.* Idem judicium profert alter peritus Criticus, seu *Richardus Simonius*, Congregationis Oratorii Presbyter, capite 19. *Disquisitionum Criticarum de variis Bibliorum Editionibus*, ubi hæc habet: *Hanc puram putam esse. Ecclesia Latina Versionem, qua ante Hieronymum sola in Occidente legebatur, nemo rei Critica peritus affirmaverit. Fieri siquidem non poterat, ut Nobilius illam modis omnibus absolutam & perfectam ex Patrum testimoniis hauriret, qui eam non exactè secuti fuerant, & si qui eorum Græcè docti fuerunt, Versionem novam ad Græcum sermonem LXX. Interpretum condere non ipsis fuit religio.* Alius Scriptor Italus, qui Sæculo decimo sexto floruit, quemque singulari laude dignum esse autumo, est *Albertus Pius*, Carporum in Italia Princeps, qui non solùm præclaris Legationibus apud Summos Pontifices *Julium II. Leonem X.* & *Clementem VII.* summâ cum laude perfunctus est, sed etiam singulari doctrinâ conspicuus doctissimis libris impia *Lutheri* dogmata confutavit, & cum *Desiderio Erasmo* Litterarias concertationes habuit, ut liquet ex libris, quos ultrò citròque scripserunt.

D. Veniamus nunc ad Scriptores Hispanos quos in sexta Virorum eruditorum Sæculi decimi sexti Classe collocasti, prætermissis Monachis ac Regularibus, necnon peritis Jurisconsultis, de quibus in sequentibus Classibus, in quas eos ordinatè disposuisti, opportuniùs differemus; illos tantùm selige Classicos Scriptores, qui majori eruditione in Hispania præfulserunt, & Ecclesiæ novum splendorem perdoctis suis lucubrationibus contulerunt.

M. Duos in primis laudabo Scriptores Hispanos, linguarum peritissimos, & in Sacrarum Litterarum notitia omni exceptione majores, videlicèt *Benedictum Ariam Montanum*, & *Andream Masium*, quorum primus, patriâ Hispalensis, Doctor

Doctor Theologus, omnium penè gentium linguis atque litteris apprimè excultus, à *Philippo* II. Hispaniæ Rege in Aulam ascitus, & in Ordinem Militiæ *Sancti Jacobi* cooptatus est, missusque Antverpiam, ubi incredibili labore Regiam Sacrorum Bibliorum Editionem, magno Ecclesiæ & Reipublicæ litterariæ commodo, quinque Linguis, Hebraicâ, Chaldaicâ, Græcâ, Syriacâ ac Latinâ, Tomisque octo comprehensam, adornavit, & Typis Plantinianis edi curavit an. MDLXXII. Immensum illud ac vere Regium Opus à Theologis Hispanis, Parisiensibus, Lovaniensibus, & aliis Viris eruditione & pietate conspicuis fuit approbatum & eximiè laudatum, à quibusdam etiam *Orbis miraculum* dictum, teste *VValtono* in Præfatione ad Biblia Polyglotta Londinensia Prolegomeno IVo pagina 33. Certè, hæc Biblia *Polyglotta Antverpiensia* indefesso labore, summaque fide ac diligentia fuisse excusa, asserit ipsemet *Benedictus Arias Montanus* in Epistola ad *Gregorium* XIII. Pontificem Maximum his verbis: *Fuimus in labore per quatuor integros annos à XV. mensis Maji, quo ego in Belgium perveni, anni 1568. usque ad ultimam Martii hujus anni 1672. Tandem structura omnis, magnis quidem sumptibus, sexaginta perpetuis Operis magnis Virorum doctorum laboribus est absoluta. ---- Quod verò ad Operis integritatem attinet, ego Benedictus Arias Montanus offero Sanctitati vestra Biblia ipsa à meâ prima pagina ad ultimam usque diligenter Græcè & Chaldaicè perlecta, & cum exemplaribus fidelissimè collata, tanta fide, ut non solum si verbum aliquod depravatum deprehendatur, sed si vel unus apex aut jota in illis meritò desideretur, cæteris coadjutoribus meis exceptis & à culpa liberatis ipse perpetuam ignorantia & negligentia notam subire velim. ---- Tertium Tomum* (in quo continetur apparatus ad Sacra Biblia) *totum ferè ipse conscripsi.* Præter hoc non minus arduum, quàm eruditum & Ecclesiæ utile Opus edidit insuper *Benedictus Arias Montanus* Commentarios in libros *Josue & Judicum*, in duodecim Prophetas Minores, in *Isaiam* Prophetam, in quatuor Evangelia, & in Acta Apostolorum. *Benedicto Aria Montano* ad Regiam Sacrorum Bibliorum Antverpiensium Editionem adornandam *Philippus* II. Hispaniarum Rex socium adjunxit *Andream Masium*, in Brabantia, seu in Belgio Hispanico, natum, qui præter Italicam, Gallicam, Hispanicam, cæterasque Europæ Linguas, quas optimè callebat, etiam Latinæ, Græcæ, Hebraicæ atque Syriacæ cognitione haud vulgari præditus erat. Multa egregia edidit Opera, inter quæ præsertim eminent *Disputatio de Cœna Domini* adversùs Calvinistas, & eruditus in librum *Josue* Commentarius. In explicandis quoque litteris Sacris nomen inter Ecclesiasticos Authores promeriti sunt tres alii Scriptores Hispani, videlicèt *Petrus Serranus*, Cordubensis, Doctor Theologus, & Canonicus Complutensis, qui Commentaria in *Leviticum*, in *Ezechielem*, & *Apocalypsin* edidit: *Paulus Palacius*, Granatensis, Theologus Conimbricensis, qui Commentarios scripsit in XII. Prophetas Minores, & in Evangelium *Sancti Matthæi*, nec non Catenam Patrum in eumdem Evangelistam: *Leo Castrius*, in Academia Salmanticensi Doctor Theologus, qui Commentarios concinnavit in *Isaiam* & *Oseam* Prophetas, *Apologiam* adornavit *pro Vulgata Scripturæ Sacræ Editione & LXX. Interpretum Versione*. Postremò, inter illustres Sæculi decimi sexti Scriptores Hispanos jure optimo censeri debent *Joannes Medina*, Theologus Complutensis, qui librum edidit *de Pœnitentia, Restitutione & Contractibus*: *Jacobus Payva de Andrada*, Lusitanus, inter Concilii Tridentini Theologos celebris, qui Explicationes omnium ferrè Capitum de Religione Controversorum perdoctè scripsit, & adversùs Hæreticorum, præsertim *Martini Kemnitii* calumnias, egregiam publici juris fecit Tridentinæ Fidei defensionem: *Joannes Ludovicus Vives*, patria Valentinus, Græcis Latinisque litteris excultus, qui, multis editis Operibus, præsertim quinque libris *de Tradendis Disciplinis* & commentariis in libros Sancti Augustini *de Civitate Dei*, immortalis famæ gloriam est adeptus, & *Magister Joannes Avila*, qui Vitæ Sanctimoniam, cum doctrina & zelo animarum conjungens, aliquot Opera Ascetica, & Spirituales variis de Argumentis reliquit Epistolas, ut videre est in ejus vita, quam tribus libris conscripsit noster *Ludovicus Granatensis*.

D. Quò pleniorem peritorum Sæculi XVI. Scriptorum Hispaniæ notitiam habere possim, optarem vehementer, ut ad illorum classem hic etiam referres viros eruditos, qui eodem Sæculo in Belgio Hispanico floruerunt, suisque lucubrationibus Ecclesiam, ac Rempublicam litterariam illustrarunt.

M. In Belgio Hispanico plures celeberrimi fuerunt Scriptores, quos inter istos quos laudabimus, in maximo honore apud viros eruditos habentur, videlicèt *Jacobus Latomus*, *Ruardus Tapperus*, *Thomas Stapletonus*, *Joannes Driedo*, *Jansenius Gandavensis*, *Guillelmus Estius*, *Henricus Gravius*, *Christianus Adrichomius*, *Albertus Pighius*, *Justus Lipsius*, *Joannes Molanus* & *Guillelmus Lindanus*, de quibus pauca hic attingemus. In primis, *Jacobus Latomus*, inter Lovanienses Theologos insignis, multa scripsit adversus *Lutherum*, *Oecolampadium*, aliosque hujus furfuris Novatores. *Ruardus Tapperus*, Lovaniensis Academiæ Doctor & Cancellarius, interfuit Concilio Tridentino, & *Articulos Lovanienses*, contra *Lutherum* erudito Opere explicuit ac defendit: Author est etiam libri de Providentia & Prædestinatione. *Thomas Stapletonus*, in Lovaniensi Academia Regius Sacræ Scripturæ interpres, multa adversus Hæreticos Lutheranos & Calvinistas edidit Opera, de quibus legendus est *Aubertus Miræus*, in suis illustrium Belgii Scriptorum Elogiis. *Joannes Driedo*, Lovaniensis Academiæ Doctor Theologus, complura itidem scripsit Opera, quibus Lutheranorum errores impugnavit, & Catholicæ Fidei dogmata doctissimè propugnavit. *Jansenius* Gandavensis Episcopus, scripsit utilissimam *Concordiam in IV. Evangelia*, doctissimum *Commentarium in Psalmos*, & alia Opera. *Guillelmus Estius* in Academia Lovaniensi Doctoris Theologi laurea donatus, ac deinde Academiæ Duacensis Cancellarius, Censuram, nomine ejusdem Academiæ, contra novam *Leonardi Lessii, & Joannis Hamelii* doctrinam adornavit, variaque reliquit ingenii sui monumenta, in quibus, præter eruditos *Commentarios in quatuor Magistri Sententiarum libros*, eminent *Commentarii in*

Beati Pauli & aliorum Apostolorum Epistolas & Nota in pracipua ac difficiliora Scriptura Sacra loca, quibus toti Orbi Christiano aruditionis famâ notissimus evasit. *Henricus Gravius*, Acadamiæ Lovaniansis Doctor, composuit, ajusdem Academiæ nomine, Censuram Lovaniansem contra jam laudatos *Lessium & Hammelium*, & Romam postaa ob summam auditionam à *Sixto V.* Pontifice Maximo adscitus, à *Gregorio decimo quarto* ejus successora, honorificâ in Aolam exceptus, ac Biblinthecæ Vaticanæ, & Apostolicæ Typographiæ præfectus ast institutus, atqua Eminentissimis Cardinalibus, præsertim *Sancto Carolo Borromao* & *Cæsari Baronio* charissimus fuit. *Christianus Adrichomius* accuratissimam Tabulam Gaographicam Tarræ Sanctæ descripsit, & Historiam Sactorum Bibliorum Chronologicam contaxuit. *Albertus Pighius*, Academiæ Coloniansis Doctor Theologus, *Hadriano sexto* Pontifici Maximo, à quo in Italiam fuerat evocatus, ac deinda *Clementi VII. & Paulo III.* acceptissimus fuit. Præter nonnulla, quæ *de Tempore celebrandi Pascha, & de Reformatione Kalendarii* edidit Scripta Mathematica, pluribus atiam Theologicis Operibus Catholicam Fidem advetsùs Hæreticos defendit, quæ *Possevinus & Mirans* accuratè recensent. *Justus Lipsius*, diligentiâ, judicio, ac multiplici lactiona clarissimus, egregia edidit Opera, intar quæ præcipuam laudem merantur ejus *Commentarius in Tacitum: Civilis doctrina: Monita Politica: Maundnctio in Philosophiam Stoicam: Nota in Senecam.* Quoddam novum, & nimis concisum dicandi genus affectavit, quod interdum ejus orationam reddit obscuram, & purioris Latinitatis aultoribus meritò non probatur. *Joannes Molanus*, Lovaniansis Academiæ Theologus, Historiæ Ecclasiasticæ peritissimus, perdoctis da Historia, & de Thaologia Operibus nomen fuum calebravit. Deniqua, *Guilelmus Lindanus*, Religionis Catholicæ, & Disciplinæ Ecclasiasticæ zelo accensus, ax Doctora Lovaniansi Ruramundensis primò, deindè Gandavensis, post *Cornelium Jansenium*, Episcopus, scripsit *Panopliam Evangelicam, & Tabulas Analyticas omnium Harasum* fui Sæculi.

D. Cùm *Lutheri & Zvinglii* Hæreses in Germania & in Saptentrionalibus Regionibus fuerint Sæculo XVI. latè propagatæ, præstat, ut in hac saptima illustrium Virorum ejusdem Sæculi Classa, celabriores Inferas Scriptores, qui tàm in Garmania, quàm in aliis vicinis Ragionibus voca & Scriptis adversus illas Hæreses acriter dacartârunt, & stantas invicti in prælio pro domo Domini noman suum immortalitati consecrarunt. Da aliis vato Garmaniæ Scriptoribus, qui aut periti Jurisconsulti fuerunt, aut Monasticæ, & Regulari Vitæ addicti, in omni scientiarum genara excalluerunt, commodiùs in aliis saquentibus Classibus, in quas illos, majoris claritatis argò distribuimus, dissaremus.

M. Quinqua potissimùm insignes Authores ad hanc septimam Virorum Sæculi XVI. aruditorum Classem referri possunt, qui ad debellandas *Lutheri, Zvinglii*, & aliorum aâ ætata sarpentes Hæreses strianuà allaborarunt, omnasque suas curas ac studia contulerunt, vidalicèt *Fridericus Nausea, Joannes Ekius, Joan. Cochlaus, Joannes Gropperus*, & *Joannes Noguera*, de quorum patriâ, dignitata & operum præstantia pauca hic dicemus. Primus, fuit *Fridericus Nausea*, Natione fuit Germanus & Viennensis in Austria Episcopus, qui præter expositiones librorum *Tobia & Judith*, variasque Homilias, & Mataphrasim in Evang. *S. Matthei*, scripsit *Expositionem* XII. Articulorum Fidai contra Hæraticos: *Censuras & Solutiones Quastionum contra Zvvinglium:* Librum *de Sacramento Eucharistia*; Librum *de Christiani Sacerdotii dignitate*: Librum *de Cælibatu Sacerdotum & Votis Monasticis contra Lutherum*: *De ineunda in Christiana Religione Concordia: De Concilio Tridentino*, & alia de controversis Capitibus Opuscula. Non minùs in Concionatorio genere, quàm in Dogmatico excelluit perdoctus illa Episcopus, cujus Conciones, sicut & alia Opara fuarunt Coloniæ typis excusa anno MDLXXVI. *Joannes Ekius*, Nationa Suacus, Sacrarum Litterarum in Academia Ingolstadiansi Professor, *Luthero, Carlostadio, Oecolampadio, Melanchthoni, Pomerano*, aliisqua pestibus & viva voca & scriptis voluminibus disputando strenuè sese valut murum æneum opposuit, præsertim in Disputatione Lipsica, uti in superiori Colloquio jam observavimus. Edidit *Enchiridion*, in quo Fidai Controversias breviter ac eruditè dirimit; duos libros *de Missa Sacrificio*; tres etiam alios *de Primatu Petri*; Librum quoqua da *Pænitentia*, & pluras Homilias tum de Tampore, tum da Sanctis, ut nihil in præstantia dicam da ajus Operibus Philosophicis, seu Commantariis in libros octo Physicorum *Aristotelis*, & in libros da Cœlis & Anima, & de Meteoris. *Joannes Cochlaus*, Norimbergensis, Vir doctissimus, & Fidai Catholicæ propugnator acerrimus, plurima contra *Lutherum, Bullingerum, Osiandrum, Melanchtonum, Bucerum, Calvinum*, & alios ajusdam farinæ impiarum Sectarum Magistros scripsit Opera, & intar alia, librum *de Actis & Scriptis Lutheri*, qui ad detegendas varsipellis hæresiarchæ *Lutheri*, artes, ajusqua Sectarios confundendos utilissimus est. Scripsit insuper *Joannes Cochlaus* librum *de Septicipiti Luthero*, ut ostenderet illius Hæresiarchæ libros à capita ad calcem antilogiis, fan manifestis contradictionibus scatera, eumqua nonquàm sibi constara. Non minori constantia & animi ardore *Joannes Gropperus*, Nationa Germanus, ax Susato Westphaliæ Oppido ortus, Fidam Catholicam propugnavit, tum in Convantu Ratisponensi coram *Carolo* V. Imperatore, tum Coloniæ contra *Hermannum*, nefarium ajusdam Civitatis Archiepiscopum Apostatam, tùm denique pluribus advarsus Hæreticos conscriptis Operibus, quæ recanset *Possevinus* in Aparatu sacro, & ab omnibus viris aruditis impensè laudantor, potissimùm ejus *Institutio Catholica: Liber de Eucharistia*: & Tractatus *de Communione sub altera tantùm specie*, Germanicè scriptus, & à *Surio* Latinitata donatus. Intar S. R. E. Cardinales *Joannes Gropperus*, ob præclara merita, fuit à *Paulo* IV. Pontifice Maximo cooptatus. Demum, *Jacobus Noguera*, Viennensis Ecclasiæ in Austria Decanus, & *Ferdinando* I. Imperatori à Sacris, eodem zalo Fidei Catholicæ succensus, libros duos *de Ecclesia Christi ab Hæreticorum conciliabulis dignoscenda in lucem emisit*.

D. Profligatâ penitùs Sæculo XVI. in Angliæ Regno

Regno, sub *Henrico* VIII. & *Elizabetha* ejus filiâ, Religione Catholicâ, facilè mihi persuadeo, paucos admodum eodem Sæculo extitisse celebres Catholicæ Communionis Scriptores Anglos, præter illos, quos jam in superioribus Classibus laudâsti, videlicèt *Reginaldum Polum*, *Joannem Fischeram*, *Thomam Morum* & *Nicolaum Harpsfeldium*. Quapropter, nos breviter expedire debemus ab his Scriptoribus Anglis, quos in octava Virorum Sæculi XVI. eruditorum Classe reposuisti.

M. His Catholicis atque Clarissimis Scriptoribus Anglis, quorum jam in superioribus Classibus meminimus, tres alios in hac octava Virorum Sæculi XVI. eruditorum Classe addam illustres ejusdem Nationis Scriptores, qui Schisma Anglicanum detestantes, nihil tam curæ ac cordi habuerunt, quàm ut Fidei Catholicæ dogmata contra Hæreticos, Angliæ Regnum miserè infestantes, linguâ & calamo tutarentur. Primus est *Joannes Major*, Natione Scotus, Doctor Theologus Facultatis Parisiensis; ubi celebri famâ & Auditorum frequenti concursu Theologiam professus, scripsit *Commentaria in IV. Libros Magistri Sententiarum, & in IV. Evangelia.* Concinnavit etiam *Historiam majoris Britanniæ*, seu *Angliæ*, in sex libros partitam. Alter Scriptor Anglus, est *Guillelmus Alanus*, Lancastriæ in Anglia natus, Doctor Theologus Academiæ Duacensis, qui plura scripsit de Quæstionibus controversis contra Hæreticos Opera, quæ *Possevinus* in Apparatu, & *Pitseus* in libro *de Illustribus Angliæ Scriptoribus* enumerant. Nec solum perdoctis suis lucubrationibus Fidem Catholicam egregiè tutatus est *Guillelmus Alanus*, sed etiam multis pro Orthodoxâ Religione & Romani Pontificis Primatu, in Anglia Regnante *Elizabetha*, laboribus ac periculis perfunctus est, solumque vertere coactus. Restaurandæ tamen in Anglia extinctæ penè Religionis Catholicæ percupidus, plura Seminaria variis in locis erexit, tum ad fovendos Anglos propter Fidem Catholicam exules, tum etiam ad erudiendos ejusdem Nationis juvenes, qui ad Hæresim debellandam idonei & pro Fidei Catholicæ, atque pro Romani Pontificis Primatus veritate magno animi ardore propugnanda parati, in Angliam identidem transmitterentur. In præmium tot laborum, quos pro Fide Catholica constanti animo exantlavit *Guillelmus Alanus*, in Cardinalium Collegium à *Sixto V.* Pontifice Maximo adlectus est. Denique *Nicolaus Sanderus*, rebus, propter schisma Regni Angliæ, cujus Historiam scripsit, turbatis, Romam sese recepit, ubi laureâ Doctoris Theologi donatus, ad Tridentinum Concilium mox perrexit, & in eo augustissimo Patrum Consessu præclara ingenii & eruditionis suæ prodidit argumenta. Cardinalis *Stanislai Hosii*, cujus superius mentionem fecimus, per Poloniam, Prussiam ac Lituaniam comes individuus fuit, & inde Lovanium secedens, librum *de Visibili Monarchia* ibidem conscripsit. Sed de eximiis Scriptoribus, quos in octo priores Virorum Sæculi XVI. eruditorum Classes distribuimus, satis hactenus, pro eâ, quam in hisce in Historiam Ecclesiasticam Colloquiis nobis præscripsimus, brevitate, dictum sit. Nunc in aliis sequentibus Classibus disserendum nobis incumbit de Clarissimis Scriptoribus, qui Vitam Monasticam aut Regularem professi, locum inter peritos Scriptores Ecclesiasticos, summo omnium Virorum eruditorum consensu promeriti sunt.

D. Protulitne Ordo Monasticus Sæculo XVI. insignes Scriptores, qui doctrinâ & pietate Ecclesiam illustrârint?

M. Ex Sanctissimo Carthusianorum Ordine quatuor celebres prodierunt Sæculo XVI. Scriptores, videlicèt *Joannes Picus*, *Godefridus Tilmanus*, *Laurentius Surius*, & *Petrus Sutor*, quorum primus, Carthusiæ Divionensis in Gallis Prior, scripsit Commentarium in *Cantica*, quem *Ascensius Badius* edidit anno MDXXIV. Alter, seu *Godefridus Tilmanus*, Carthusianus Parisiensis, præter aliqua Græcorum Patrum Monumenta in Latinam linguam versa, edidit *Allegoriarum & Tropologiarum in locos selectos utriusque Testamenti* librum. Tertius, seu *Laurentius Surius*, natione Germanus, præter nonnulla aliorum Opera, quæ ex Germanico idiomate in Latinum transfudit, Collectionem etiam Conciliorum multis in locis emendatam, & septem Tomis comprehensam, edidit in lucem. Historiam Ecclesiasticam ab anno MD. ad suam usque ætatem deduxit, & Sanctorum Vitas collegit ac descripsit. Quo in ultimo Opere *Laurentius Surius* benè meritus est de Sanctis Ordinis Prædicatorum, quorum Vitas accuratiùs ac elegantiùs scripsit, quasi ad Carthusianorum Ordinem pertinuissent, & eam ob rem Comitia Ordinis FF. Prædicatorum Generalia ad illum litteras scripserunt, quibus grates egerunt maximas pro hac singulari in Dominicanos benevolentia, quam testatam voluit effusis illis laudibus in Viros hujus Ordinis Sanctitate illustres. Ipse etiam *Sanctus Pius* V. Pontifex Maximus, *Laurentium Surium* pro suis in Ordinem Prædicatorum, & in totam Ecclesiam meritis impensè laudavit, & ad prosequendam Historiam Ecclesiasticam hortatus est. Quartus denique, seu *Petrus Sutor*, Natione fuit Gallus, Sacræ Facultatis Parisiensis Doctor, & posteà Monachus Carthusianus, atque in pluribus Cœnobiis Prior. Scripsit *Apologiam pro Editione Vulgata*: Tractatum *de Potestate Ecclesiastica*: Duos libros *de Vita & Disciplina Carthusianorum*, & alia Opera Critica & Polemica, præsertim contra *Desiderium Erasmum*, quem acerrimè Scriptis suis exagitavit. Sed eum vicissim *Erasmus* acerbiori stylo perstrinxit in prolixa Apologia, quam in sui defensionem adornavit, quæque inserta est Tomo IX. Operum ejusdem *Erasmi* postremæ Editionis Lugduni Batavorum. Hic necessariò inserendum esse putavi Clarissimum ejusdem Carthusianorum Ordinis Scriptorem, videlicèt *Dionysium*, vulgò dictum *Carthusianum*, vel *Doctorem Ecstaticum*, quem in Catalogo Scriptorum Ecclesiasticorum Sæculi decimi quinti, in quo vixit, memoriæ lapsu prætermisi. Fuit autem *Dionysius Carthusianus* Natione Belga Sanctitatis & eruditionis laude præstantissimus, qui omnes Divinæ Scripturæ Libros egregiis Commentariis elucidavit, scripsit etiam in IV. Libros Sententiarum, variosque Tractatus perindè eruditos emisit in lucem. Hunc religiosissimum Carthusianorum Ordinem semper ipse à teneris annis singulari affectu prosecutus sum; & nunc plurimùm gaudeo, quòd Divina misericordia me, omninò immeritum, addixerit sacræ

sacro Ordini Prædicatorum, qui initam à *Sanct. Patre Dominico* amicitiam cum Carthusianis, quasi partem patrimonii sui, diligentissimè custodierunt, & perpetuam hactenus servaverunt, tùm beneficiis ultrò citròque receptis, tùm similitudine motum & Instituti, quod ferè ejusdem generis est, easdem penè Leges statuit de jejuniis per septem anni menses, de jugi à carnibus abstinantia, de silentio, & de reliquis disciplinæ partibus, quæ adeò intimè utrumque Ordinem davinxerunt, additis etiam ferè eisdem vestibus, ut Dominicanus videatur Carthusianus, qui charitatis causâ, paululùm à solitudine secedit; Carthusianus etiam Dominicanus sit, qui, actione intermissâ, totum se contemplationi tradit. Sad jam ad id, unde paululùm digressi sumus, revertamur, & de cæteris aliis illustrioribus Sæculi XVI. Scriptoribus Monachis aliquid breviter strictimque dicamus. Dedit Ecclesiæ Sæculo XVI. Ordo *Sanct. Benedicti* quinque Scriptores Ecclesiasticos, quorum primus fuit *Gregorius Cortesius*, patriâ Mutinensis, Abbas Cassinensis, à *Paulo III.* Pontifice Maximo in Collegium Cardinalium adscriptus, qui Theologiæ, & utriusque juris peritissimus Commentarios exaravit in IV. Sententiarum Libros, aliosque edidit, *De Theologica Institutione: De Peccata Originali: De Potestate Ecclesiæ: De Adventu Sanct. Petri Romam &c.* Secundus Scriptor Monachus Benedictinus, est *Jacobus Billius Brunaus, Abbas S. Michaelis in Eremo*. Guisiæ natus, proximo Hannoniorum finibus Oppido; Vir Græcè ac Latinè doctissimus, qui plurima ex Patribus Græcis, *Gregorio Nazianzeno, Basilio, Chrysostomo, & Joanne Damasceno*, doctissimè, fidelissimèque Latinè reddidit. Latinam suam Lucubrationum *S. Joannis Damasceni* Versionem, quæ Parisiis anno MDLXXVII. Parisiis publici juris facta est, eo potissimùm nomine aggressus est *Jacobus Billius*, ut effrænem Hæreticorum, in contemnendis Sanctorum Patrum, & Veterum Theologorum Operibus audaciam retunderet, quemadmodum ipsemet testatur in Epistola nuncupatoria ad Cardinalem *Carolum Borbonium*, Rothomagensem Archiepiscopum, his elegantissimis verbis, quæ hic ad excitandos Juvenes ad lectionem Operum Sanctorum Patrum & Veterum Theologorum inserere operæ pretium duxi: *Inter plurimas Notas*, inquit ille doctissimus Abbas, *quæ Orthodoxas ab Hæreticis dirimunt, hanc vel in primis numerandam haud immeritò quispiam censuerit, quod illi Veteres Theologos, tanquam parentes colunt ac suspiciunt, eorum vestigiis hærent, in eorum lucubrationibus, ingeniique monumentis libenter versantur, ab eorum placitis vel transversum unguem sibi minimè discedendum putant. Hi contra celeberrimos etiam quosque Patres, atque tùm doctrinâ, tùm admirabili vita sanctitate, ac pietate præditos, insanditè quodam supercilio aspernantur, ac velut de ponte dejiciunt, eos nunc probris & maledictis incessunt, nunc sannis ac dicteriis impetunt, id denique omnibus modis agunt, ut eos, quos errorum suorum laqueis implicitos tenent, à præstantissimorum Authorum lectione dehortentur. Quos enim errores hac miserrimâ tempestate ab orco revocârunt, hos à veteribus Theologis confossos, & jugulatos esse minimè ignorant, ut jam non tàm Hæresium inventores, quam sepultarum effossores dici possint. Cùm igitur in Sanctissimorum Virorum scriptis nobis certissimum præsidium constitutum, sibi Crucem defixam, paratamque ruinam esse perspiciant, idcircò eos tanquam firmissimos Catholicæ Fidei propugnatores infensissimo animo aversantur, ac de omnium manibus sublatos cupiunt, &c.* Utinam omnes Theologi semper præ oculis haberent hæc, & alia id genus præclara documenta, quæ in hac Epistola Nuncupatoria Operum *S. Joannis Damasceni* suppeditat clarissimus ille Scriptor *Jacobus Billius Brunaus*, qui ob singularem linguæ, Græcæ peritiam, & omnigenam eruditionem, Doctorum virorum Sæculi XVI. maximam sibi venerationem comparavit. Tertius Scriptor Monachus Benedictinus, est *Othomarus Luscinius*, patriâ Argentoratensis, qui edidit *Allegorias Psalmorum*, & Author est Libri, cui titulus: *Pelagus humanæ miseriæ, &c.* Quartus Scriptor Monachus Benedictinus, est *Ludovicus Blosius*, ex illustri prosapia in Belgio oriundus, qui Latinis, Græcis, Hebraicisque Litteris, nec non Philosophiâ & Thaologiâ sub optimis Magistris in Academia Lovaniensi imbutus, Regulam *Sanct. Benedicti* in Cœnobio Lætiensi professus est, & posteà, ob vitæ innocentiam, & Regularis Disciplinæ zelum, Abbas ejusdem Monasterii electus, libros Asceticos edidit, qui clarissimum nomen, & magnam Sanctitatis opinionem ei pepererunt. Ejus vitam ex Monasterii Lætiensis Archivis & aliis documentis descriptam exhibet *Bollandus*, inter Acta Sanctorum ad diem VII. mensis Januarii; eique Scriptorum pii illius Monachi Catalogum Chronologicum præmittit. Agmen Scriptorum Ordinis *Sanct. Benedicti* claudet *Joannes Docaus*, ex Monacho Benedictino Laudunensis in Gallia Episcopus, qui præter libros duos *de Æterna Filii DEI Generatione ejusque temporali nativitate*, Homilias per totum anni curriculum evulgavit. His celebrioribus Ordinis Monastici Scriptoribus unum alium duntaxat famigeratissimum Cisterciensem Monachum addam, videlicet *Cyprianum*, appellatum *Phœnicem Hispaniæ*, Hebraicæ, Chaldaicæ, Græcæ, Latinæque linguarum peritissimum, & Sacrarum Litterarum in Academia Complutensi Professorem eximium, qui Commentarios in *Job, Isaiam, Jeremiam, Nahum, in Evangelia Sanct. Matthæi, & S. Joannis, & Apocalypsin* adornavit, ac tres prætereà libros in Cantica *Salomonis*, deque Mundi Opificio conscripsit. Istos illustriores Scriptores Monachos, quos in nona Virorum Sæculi XVI. eruditorum Classe constituimus, hic indigitâsse sufficiat; maximè, cùm de aliis Scriptoribus, qui eodem Sæculo Vitam Regularem amplexi sunt, in sequentibus Classibus simus copiosè dicturi.

D. Illustrium Scriptorum Sacri Ordinis Prædicatorum in defensione Fidei Catholicæ constantiam, ardentissimum in proterendis hæresibus zelum, reverentiam ergà Sedem Apostolicam, & in ea colenda tutandaque turbulentissimis temporibus probatam fortitudinem invictam, ac denique illibatam Doctrinam, germanam pietatem aliaque id genus præclera merita, quibus Ecclesiam illustrarunt, & omnium salutem ubique promoverunt, jam in præcedentibus Colloquiis fusiùs latè prosecutus; nunc in ista decima Classe Scriptorum, qui Sæculo XVI. primum inter

Viros

Viros eruditos locum obtinoerunt, texere debes elogia clarissimorum Scriptorum Ordinis FF. Prædicatorum, qui eodem Sæculo doctrinâ & pietate inclaruerunt, atque eorum Opera, ac res gestas maximè memorabiles, præsertim ad Ecclesiæ & Reipublicæ litterariæ statum pertinentes, breviter annotare.

M. Dominicaoi, perpetnâ & nunquàm interruptâ serie à S. Patre *Dominicano* ad hæc usque nostra tempora, illustrandæ Ecclesiæ, veritati doctissimis suis lucubratioolbus propugnandæ, luci Fidei per totum Orbem Gentibus infidelibus inferendæ, atque evertendis enatis Hæresibus tàm egregiam operam navârunt, ut meritò dicta sit Dominicana Religio, *Ordo Veritatis*, quam velut à bicipiti fonte, *S. Dominico*, & Doctore Aogelico *Thoma Aquinate*, ita copiosè hausit, ut *Marcus Antonius Coccius Sabellicus* Sæculi XVI. Scriptor Italus undecunque doctissimus, *Enneade* oonâ libri quinti *Historiæ* referat, suâ ætate, eono videlicet millesimo quadringentesimo nonagesimo, quo florebat, è Sacro FF. Prædicatorum Ordine mille quingentos Sacræ Theologiæ Magistros floruisse. Ex hac immensa Scriptorum messe plures, eosque celebriores in Colloquiis in Historiam superiorum Sæculorum XIII. XIV. & XV. jam produximos, aliosque, qui Sæculo XVI. ore famæ omniumque gentium commendatione fuerunt celebrati, in hac decima virorum eruditorum Classe proferemus io medium. Sed ne eorum numerus, qui propemodùm infioitus est, ordini ac perspicuitati, cui potissimùm studere satagimus, officiat; eos sic disponemus, ut primo loco recenieamus doctissimos Cardinales & Episcopos Ordinis Prædicatorum, qui Sæculo XVI. floruerunt, deinde insignes Theologos, & Scripturae Sacrae Interpretes: Denique eximios Concionatores, & Scriptores cùm Asceticos, tùm Historicos. Eminuit Saeculo XVI. inter Cardinales Ordinis FF. Praedicatorum *Thomas de Vio*, patriá *Cajetanus*, nnde illi *Caietans* nomen adhaesit. Eum Cardinales *Palavicinus Bellarminus*, nec oon *Possevinus*, Societatis JEsu Scriptores, aliique mirè laudant ab ingenio, à summa eruditione, à maximis in Ecclesiam meritis, quae *Leonem X.* Pontificem Maximum impulerunt, ut anno aetatis suae trigesimo octavo in supremom totius Ordinis sui Magistrum Generalem electum, aliquot post annos ad purpuram eveheret, ad difficillimas, & juxta honorificentissimas Legationes admoveret, & io Controversiis, quae circa Religionem emergebant, prae caeteris consuleret. Nec in minori pretio doctissimum illum Cardinalem habuit *Clemens* VII. Pont. Max. qoi in expugnatione ac direptione Urbis Romæ, cujus mentionem fecimus in superioribus Colloquiis, cùm vix cuiquam suis malis & periculis implicito liceret de alienis meminisse, non potuit attamen Summus ille Pontifex, tantâ ruinâ oppressus, Cardinalem *Caietanum* oblivisci, & in ea totius Urbis calamitate sollicitè inquisivit, quid illi mali accidisset? omnemque sollicitudinem adhibuit, ne ab hostilibus copiis Romam deprædantibus occideretur: *Cavete*, inquiebat, *ne extinguatis Lumen Ecclesiæ.* Quàm amplâ eruditione praeditus esset Cardioalis *Caietanus*, apertè probant Commentaria in totam summam tripartitam *S. Thomæ*, Commentaria in *Scripturam universam*, præter quàm in Canticum, Prophetas, Apocalypsin: Summula de peccatis, & alia opuscula tum Moralia, tum Theologica *de Fide & Operibus, de Indulgentiis*, & aliis quæstionibus controversis contra Hæresiarcham *Lutherum*. Verùm, cum nihil sit ex omni parte beatum, ultrò fateri debemus, nullum Cardinali *Cajetano* ab omni errore remotiorem fuisse, quamdiu *Sanct. Thomæ*, Doctori Angelico, velut Sacræ anchoræ adhæsit; nullum ad lapsus magis præcipitem, cùm ducem deseruit, & sibi fidit, maximè in Scripturæ Sacræ interpretatione, io qua parum feliciter versatus est, sicut observat doctissimus *Melchior Canus*, ejusdem Ordinis Prædicatorum elegantissimus Scriptor libro 2. *De Locis Theologicis* Cap. 13. & Libro. 8 Cap. 3. ubi hæc habet: *Ego Virum hunc* (seu Cardinalem Cajetanum) *ut sæpè aliàs testatus sum, semper feci maximi. Plurimum enim Ecclesiam Christi suis litteris juvit. Longum est autem hominis commendare sive eruditionem, sive ingenium: molestum etiam universa ipsius Opera commemorare. Illud breviter dici potest: Cajetanum summis ædificatoribus Ecclesiæ parem esse potuisse, nisi quibusdam erroribus doctrinam suam, quasi cujusdam lepra admixtione, fœdasset, & vel curiositatis libidine affectus, vel certè ingenii dexteritate confisus, litteras demùm sacras sue arbitratu exposuisset, felicissimè quidem ferè, sed in paucis quibusdam locis acutiùs sanè multò quàm felicius &c.* Huic judicio, quòd noster *Melchior Canus* tulit de Cardinali *Cajetano*, lubens quidem subscribo, at probare haud possum acriorem illum stylum, quo *Ambrosius Catharinus*, ejusdem Ordinis Prædicatorum Scriptor, invectus est in Cardinalem *Cajetanum*, contra quem sex Libros scripsit, & in his plures profectò calumnias, quàm illius Cardinalis errores, inseruit. Sed magis, mehercle, culpandus est *Alphonsus à Castro*, qui libro 2. *adversùs Hæreses* nimmò inconsideratè Cardinalem *Cajetanum* numero Hæreticorum accenfuit. Quam certè atrocem injuriam nec ille uno est pluribus depellere, post vindicias inquisitionis Hispanæ, quæ majoris in Cardinalem *Cajetanum* æquitatis, uti est authoritatis in Fidei judiciis, hæc folio 37. *Expurgatorii* pronunciat: *Ex Alphonso à Castro Indice Operis de Hæresibus, ex quacumque editione, expunge ex numero & Catalogo Hæreticorum Thomam Cajetanum, qui potiùs inter summis ingenii viros pietate præclaros, atque optimè de Ecclesia Catholica meritos numerandus est.* Obiit eruditissimus ille Cardinalis die IX. mensis Septembris anni MDXXXIV. & apud FF. Prædicatores in vestibulo Ecclesiæ *S. Mariæ super Minervam* humili sepulchro condi voluit. Ejus Vitam scripsit *Antoninus Fonseca* Lusitanus. Præter *Thomam Cajetanum*, Cardinalem *Sancti Sixti*, prodierunt etiam Sæculo XVI. ex Ordine Prædicatorum oovem insignes Scriptores, qui ad Episcopatum assumpti Ecclesiam doctrinæ suæ splendore mirum in modùm illustrâruot, nimirum *Augustinus Justinianus, Didacus Deza, Jacobus Nacianus, Joannes Faber, Melchior Canus, Ambrosius Catharinus, Gullielmus Parvus, Bartholomæus Carranza, & Bartholomæus à Martyribus*, de quibos pauca hic dicemus, ut in hac amplissima Clarissimorum Scriptorum Ordinis Prædicatorom Sylva aliquis statuatur orationi modus. In primis *Augustinus Justinianus*, patriâ Genuensis, Nebiensis in Corsica Episcopus, Sacrarum

Litterarum, Linguarumque Orientalium peritissimus fuit, & alter sui Sæculi *Origenes*, quippè qui Vetus & Novum Testamentum una cum Versionibus in unum Corpus tedegit, quod *Biblia Octopla* inscripsit, quia in singulis paginis octo columnas disposuit, quatum prima, Textum Hebraicum; Altera, Latioam ejusdem Textus interpretationem; Tettia, Latioam Versionem Vulgatam; Quarta, Græcam; Quints, Arabicam; Sexta, Chaldaicam; Septima, Latinam Chaldaicæ Paraphtaseos interpretationem; Octava, Scholia, seu breves coutinet Annotationes, quibus Judæorum potissimum ertores tefellit. Nanfragio periit *Augustinus Justinianus*, dum an. MDXXXVI. in Corsicam ad Ecclesiæ suæ administrationem rediret. Ejus cum laude meminetunt *Ughellus* Tomo IV. Italiæ Sacræ, *Mirans* in Auctario, *Possevinus* in Apparatu Sacro, & qui de Viris Illustribus Ordiois FF. Prædicatorum scripserunt, *Fontana*, *Sixtus Senensis* & *Altamura*. Alter, quem landavimus, ex Ordine Prædicatorum ad Episcopatum assumptus, est *Didacus Deza*, Doctor Salmanticensis, *Ferdinando* Regi Hispaniæ à Sacris Confessionibus, Inquisitor Supremus Fidei in Hispaniarum Regnis institutus, & Archiepiscopus Ecclesiæ Hispalensis, quam per noven decim annos cùm sanctissimè rexisset, & Collegium *Sanct. Thomæ* Dominicanis Hispali erexisset, tandem ad Toletanæ Ecclesiæ Archiepiscopatum à *Carolo Quinto* Imperatore, & Hispaniarum Rege, designatus, & ab *Hadriano Sexto*, Pontifice Maximo confirmatus, dum ad illam Ecclesiam accederet, in itinere obiit anno MDXXIII. & in suo Conventu *Sanct. Thomæ* Hispalensi sepultos est. Plurima reliquit doctrinæ suæ monumenta, præcipuè *Monotessaron Evangelicum* præclaris Commentariis illustratum, quod quidem Opus io Bibliotheca ejusdem Collegii *Sanct. Thomæ* Hispalensis magno volumioe & elegantibus characteribus descriptum etiamnum asservari testantur *Sixtus Senensis* lib. IV. Bibliothecæ Sanctæ, & *Ambrosius de Altamura* in Bibliotheca Dominicaoa, Centuriâ IV. ad annum MDXXIII. In Italia floruit *Jacobus Naclantus*, patriâ Florentinus, Conventus *Sanct. Mariæ Novellæ* Ordinis Prædicatotum alumnus, qui dum Romæ Theologiam in Conventu Minervitano doceret, à *Paulo tertio* Summo Pontifice creatus est Episcopus Clodiensis, seu Clugiensis, in Patriarchatu Veneto: interfuit Concilio Tridentino, & Ecclesiam soam juxta Sacri illius Concilii leges per viginti quinque annos sapientissimè rexit, composuit ac reformavit. Enarrationes composuit pias & doctas in Epistolas *Sancti Pauli* ad Romanos & Ephesios; scripsit atiam *Medullam Scripturæ Sacræ*, variosque Tractatus cum Theologicos, tum Philosophicos, & alia Opuscula, quæ omnia in unum volumen collecta *Sancto Pio* V. tum temporis Pontifici Maximo nuncupavit. In Germania strenuè restitit Hæreticis Lutheranis, Zvvinglianis, Anabaptistis, & Calvinistis, atque doctissima adversus illos Opera scripsit *Joannes Faber*, Natione Germanus, & ex Ordine Prædicatorum ad Episcopatum Viennensem assumptus, quem celebrat *Georgius Crugerius*, Societatis JEsu Scriptor, in libro, cui titulus est: *Pulveres Sacri*, ubi sequens illius eruditi Episcopi Elogium refert ex *Nicolao Avancino*, ejusdem Societatis Professore, his verbis contextum: *Fuit Joannes Faber Ordinis Prædicatorum illustre Ornamentum. Hic cum candida veste viventis & cæli factus est Candidatus, vir non minus eruditione ac Sapientia instructus, quàm vita integritate spectandus.——— Animi supra ejus Sæculi Sapientes eruditio, supra illecebras omnes magnitudo, supra minas & terrores constantia, supra fortunam virtus, latere volentem extraxerunt in lucem. Adlectus Conscientiæ Cæsareæ* (seu *Ferdinandi I.* Imperatoris) *Arbiter. Aulæ vetusta probra extinxit, cùm eam fecit virtutum Magistram. Nulli placere studens, nulli displicuit, & nulli displicere volens, omnibus placuit. Virtutis ac Sapientiæ suffragio, Episcopus Viennensis creatur. Ingenium, stylum, linguam in Hæreticos acuit, sæpè cum eis conflixit publicè, semper vicit. Per ea prælia sibi famam & gloriam comparavit. Ecclesiæ manipulos dedit &c.* Ex hoc tam splendido Elogio facilè intelligere potes, clarissimum Scriptorem fuisse *Joannem Fabrum* Episcopom Viennensem Ord. FF. Prædicatorum, ac subinde plorimi fieri debere Opera tàm Moralia, quàm Dogmatica, quæ præsertim adversùs sui temporis Hæreticoa lucubravit, & quorum Catalogum texiint hi, qoi de Scriptoribus Ecclesiasticis, & de Viris illustribus Ordinis FF. Prædicatorom scripserunt. Hos insignes jam à me laudatos Ordinis Dominicani Scriptores, Pontificalibus infulis conspicuos, doctrinâ æquavit, & inter scribendum eloquentiâ superavit *Melchior Canus*, ejusdem Ordinis, natione Hispanus, & Episcopus Canariensis, qui in sacris Litteris, in SS. Patribus, in Historia Ecclesiastica, & in *Sanct. Thomæ* doctrina, versatissimus, ingenii sui perenna reliquit monumentum, videlicèt pulcherrimum Opus *de Locis Theologicis*, in quo cultissimo stylo, ornato verborum contextu, exquisito rerum apparato, & multiplici argumentorum nexu res Theologicas pertractat, doctrinæ Ecclesiasticæ gemmas, & reconditos sacræ antiquitatis thesauros plenâ manu diffundit. Edidit quoque doctissimus ille Episcopus Relectionem de Sacramentis in genere, & aliam de Sacramento Pœnitentiæ, dùm publicè Theologiam doceret in celebri Universitate Salmanticensi. Adfuit *Melchior Canus* Coocilio Tridentino, ubi Patribus admirationi fuit, & ab omnibus multo io pretio habitus. Egregia Virorum Illustrium tàm coævorum, quàm recentiorum de *Melchiore Cano* testimonia simul collects legesis io capite primo *Vindicationum* ejusdem *Melchioris Cani*, quas in fronte postremæ ejùs Operum Editionis Patavii anno M D C C X I V. adornatæ præmisit doctissimus noster *Hyacinthus Serry* Sac. Facultatis Parisiensis Doctor, & in Academia Patavlensi Primarius Theologiæ Professor. Scio non defuisse æmulos obtrectatorès, qui *Melchiorem Canum*, multis licèt eruditorum Virorum præconiis celebratum, variis accusationibus lacessere, ejusque nonnullas opiniones improbare tentârunt. Verùm, omnes ejusmodi accusationes dispunctas invenies, ac plenissimè confutatas cap. 2. & in aliis sequentibus *Vindicationum Melchioris Cani*, quas jam citatus *Hyacinthi Serry*, Ordinis Prædicatorum concionavit. Inter Illustres ex Ordine Prædicatorum assumptos Episcopos locum habet *Ambrosius Catharinus*, natione Italus, patria Senensis, Minorensis primùm Episcopus, deinde Compsaoua Archiepisco-

piscopus in Regno Neapolitano inauguratus. Vir fuit emendatissimis moribus, & animo robusto præditus, humanarum litterarum & juris Canonici peritus, in Theologicis studiis versatissimus, omnique disciplinarum genere excultus, sed ingenio suo plus æquo indulgens, à nonnullis communibus Scholæ Thomisticæ Placitis discessit, & in præcipuos Ordinis sui Theologos, præsertim Cardinalem *Cajetanum*, & *Dominicum Sotum*, calamum felle tinctum acuit, quò fit, ut in Schola Thomistica, non benè audiat. Interfuit Concilio Tridentino, in quo elegantem orationem habuit, ac plura scripsit Opera, quorum Catalogum exhibet noster *Ambrosius de Altamura in Bibliotheca Dominicana* Centuriâ IV. ad annum millesimum quingentesimum quinquagesimum tertium. Ejusdem *Ambrosii Catharini* cum laude meminerunt Cardinalis *Palavicinus* in Historia Concilii Tridentini libro XIII. cap. VIII. *Ughellus* Tom. 7. & 8. *Italia sacra*, *Bellarminus*, *Philippus Labbeus*, *Miraus*, de Scriptoribus Ecclesiasticis, quibus adjungi possunt *Sixtus & Antonius* Senenses, aliique Dominicani, qui de *Illustribus Viris Ordinis Predicatorum* scripserunt. In Gallia Sæculo decimo sexto singulari doctrina & eximia pietate emicuit alter Episcopus, ex ordine Prædicatorum assumptus, *Guillelmus Parvi*, Normannus, Theologus Parisiensis, Regibus Christianissimis *Ludovico* XII. & *Francisco* I. primùm à Confessionibus, posteà Episcopus Trecensis, deinde ad Sylvanectensem Ecclesiam translatus, Rempublicam illustravit tùm editis insignium aliquot Scriptorum Operibus, *Gregorii Turonensis*, *Pauli Diaconi*, *Luitprandi Ticinensis & Sigiberti*; tum etiam perdoctis, quas proprio Marte procudit, lucubrationibus, quibus eximii Theologi nomen promeritus est apud Viros sui temporis eruditos, qui eum impensè laudant, præsertim *Claudius Seysellus*, Archiepiscopus Taurinensis, in vita, quam scripsit, *Ludovici XII.* Galliarum Regis, & *Guillelmus Budaus*, qui in Epistola ad *Erasmum*, quæ extat ordine CXCVII. Tomo III. Operum *Erasmi* in postrema Editione Lugduni Batavorum an. MDCCIII. adornata, palam facit, quàm præclarè de litteris, ac Viris litteratis *Guillelmus Parvi* meritus sit: *Heri*, inquit, *animi causa (id quod raro soleo) tabernis Bibliopolarum obeundis pomeridianas aliquot horas consumere statueram: ad Joannis Parvi tabernam nobilis Bibliopola offendi Guillelmum Parvum, isti, ut arbitror, gentilem: Virum eundem magnum inprimis, Theologumque eximium, eorum sodalium decus, quos Dominicales appellant, cognomento Pradicatores, qui nunc est à Sacro-Sanctis confessionibus Regi. Haud alio concionatore Aula ac regius comitatus in magnis celebritatibus utitur, nec Ludovici Regis tempore usa est; Vir omninò ad Ecclesiasticos panegyrismos exactè à natura concinnatus. Is cum mihi familiariter amicus est, amicosque meos amat, tum eo nomine eum pracipuè observo, quod librorum reconditorum conquisitor est, atque investigator sagacissimus, ac bibliothecarum penè compilator. Sed nescias, utrum omnia volumina avidius corroget, an benignius amicis impertiat & commodet, &c.* Denique, alii duo, qui sequuntur, Episcopi ex Ordine Prædicatorum assumpti, *Bartholomeus Carranza, & Bartholomaus à Martyribus*, velut duo Sydera in Concilio Tridentino effulserunt, & Ecclesiam perdoctis suis Operibus exornarunt. Primus, *Bartholomaus Carranza*, patria Mirandensis in Regno Navarræ, in Angliam, sub Regno *Maria*, heu nimium brevi! Catholicæ religionis instaurandæ causa vocatus, eo munere egregiè defunctus est, cumque apud *Philippum* Austriacum, *Caroli V.* Imperatoris filium, & *Mariam*, ejus conjugem, summa authoritate polleret, omnem adhibuit operam, ut Anglicanum Regnum ab Hæresibus purgaretur, & in Sanctæ Romanæ Ecclesiæ obedientia permaneret. Archiepiscopus postea Toletanus, ac totius Hispaniæ Primas consecratus, *Carolo V.* Imperatori morienti adfuit, eique Sacramenta administravit. At mortuo Imperatore, ab æmulis de Religione in Hispania postulatus est *Bartholomaus Carranza*, ac multis annis in carcere exagitatus, causamque è vinculis dicere coactus, nunquam sibi permisit vel minimum verbum hiscere adversùs Judices, sed potiùs nihilo inferior malorum patientia, & vitæ innocentia Sanctissimo *Jobo*, sæpiùs testatus est, nihil contra se actum præter jura legum & fori. Romam deinde jussu *Sancti Pii Quinti* deductus *Bartholomaus Carranza*, illius causa sub hoc Pontifice, ejusque successore *Gregorio XIII.* maturo ac diligenti examine discussa est, nihilque solidi repertum, quod hæreseos damnaretur, sicut contra *Paulum Sarpium* (Scriptorem hæreticum, qui *Historiam Concilii Tridentini*, sub ementito nomine *Petri Suavis Polani* edidit, quique *Bartholomaum Carranzam* inter Hæreticos recensere ausus est) asserit Cardinalis Palavicinus in *Historia Concilii Tridentini*, Italicè primùm edita, & postea Latinè reddita à *Joanne Baptista Giattino*, parte 2. libri 14. sub finem Capitis undecimi, ubi hæc scribit Eminentissimus Cardinalis: *Quod spectat ad Carranzam, cur silentio Suavis obvolvit, expensa per plures annos illius causa, & anteà ab Hispaniensi Inquisitione, & postea à Romana, sedentibus Pio V. & Gregorio XIII. nihil solidi repertum fuisse, ut is manifesta noxa damnaretur; sed solum ut obstringeretur ad ejurandum, ob vehementem suspicionem, quam excitaverat de fidei sua pravitate, eumdemque carcere liberum obiisse, exhibitis non solum staminata Fidei, sed singularis pietatis indiciis.* Egregiè etiam *Bartholomaum Carranzam* verbo & scripto defendit *Martinus Azpilcueta Navarrus*, Vir juris utriusque Consultissimus, ac eruditis Operibus toti Orbi notissimus, qui illum, octogenario licèt proximus, Romam comitatus est: Legenda quoque est luculenta Apologia, quam pro *Bartholomao Carranza* concinnavit, & in *Diario Dominicano* inseruit *Thomas Souegius* Ordinis Prædicatorum. In Conventu Dominicanorum Minervitano, ad quem ab Inquisitione Romana remissus fuerat, piè ritèque Ecclesiæ Sacramentis munitus obiit eruditus & probus ille Archiepiscopus, ut ait *Spondanus* ad annum MDLIX. Num. XXIX. & in Ecclesia ejusdem Cœnobii solemni pompa in medio Chori sepultus est, cum honorifica inscriptione, quam legesis apud nostrum *Ambrosium de Altamura* in Bibliotheca Dominicana, centuria IV. ad ann. MDLXXVI. Inter Opera, quæ scripsit *Bartholomaus Carranza*, recensentur Tractatus *de Necessaria Episcoporum Residentia: Summa Conciliorum*, *Catechismus* & liber *de Patientia*, quem variis tempestatibus actus, & in carcere mœrore afflictus, ad sui sola-

solatium composoit. Unde superest *Bartholomaus à Martyribus*, natione Lusitanus, & ex Ordine Prædicatorum ad Archiepiscopatum Bracarensem assumptus, de quo hic pauca dicemus, cum tanti Viri laudes ac virtutes nec etiam immensæ molis libro exhauriri ac exæquari possint. Adfuit *Bartholomaus à Martyribus* Concilio Tridentino, & factam in eo Reformationem totis viribus promovit. Disciplinam morum in Provincia Bracarensi instituit, Clerum, Populumque ad meliorem frugem reduxit, Ecclesiæ jura ac libertatem intrepidus defendit. In obeundis Pastoralibus officiis assiduus, singulis annis totam Diœcesim suam pedibus per invia montium juga, per abruptas cautes, per acervos nivium, per lapsus horrendos torrentium visitabat magnus ille venator aucepsque animarum, in egenos homines, in loca sacra opes suas effusissima liberalitate profundebat, & in ejus mensa, vestibus, familia, modestia somma & prisca Ecclesiæ temporibus consentanea relucebat. Oves suæ curæ concreditas postquam per viginti tres & amplius annos doctrina, virtutibus, eleemosynisque enutrivisset, amplissimæ Archiepiscopatus dignitati nuncium remisit, ut exoptatæ Monasticæ cellæ dulcedine frueretur. Certe, ut breviter dicam, captivorum nullus, gravissimo servitutis jugo oppressus, unquam miseriarum finem, libertatemque ardentiùs expetivit, aut magis anxie, quam *Barthołomaus à Martyribus* Pontificatus abdicationem, Religionis portum, primamque stationem quæsivit, idque testatus est uno responso ad *Ludovicum Granatensem* ejusdem ordinis, quo agente, ad Archiepiscopatum Bracarensem à *Catharina*, Lusitaniæ Regina invitus fuerat provectus. Sciscitanti enim ab ipso Ludovico Granatensi, *an esset tranquilliori animo, & formidines suscepti officii, turbationesque resedissent?* incunctanter respondit: *immo in dies invalescunt, & ut noris, quam sim miserandus, jurantⅰ crede, me deteriori statu esse homine præfocato animam agente, quam nequeat ad dolorum finem emittere.* Tandem votorum suorum compos factus *Bartholomaus à Martyribus*, in Conventum Vianensem, quem à fundamentis erexerat, sese recepit, ubi soli Deo & orationi vacans, inter manus & suspiria Fratrum suorum obiit, magna sanctitatis opinione posteris relicta. Plura de heroicis virtutibus *Bartholomai à Martyribus* legesis in ejus vita, quam Sæculo proxime elapso scripsit Gallicè stylo elegantissimo pius quidam Author, suppresso de industrie proprio nomine, ut hujus Operis longè nobilissimi gloriam fugeret. Unum duntaxat addam testimonium Cardinalis *Sancti Caroli Borromai*, qui in Epistola ad *Bartholomaum à Martyribus* hæc habet: *Quid de me dicam, cui in Conspectu animi semper ades, & propter excellentem in omni genere virtutis laudem unus mihi ad imitandum propositus? mea quidem opinio & cum opinione consentiens hæc una est oratio, nihil esse in Archiepiscopo Bracarensi, quod absit à summis laudibus, ut non modo istius Provinciæ, sed multarum propterea Regionum integritate, & virtute primarius videatur.* Multa, eaque Spiritus Sancti unctione perfusa, Opera scripsit *Bartholomaus à Martyribus*, præ quibus potissimùm à Viris eruditis commendantur *Stimulus Pastorum*, quem *Sanctus Franciscus Salesius* in Epistola XXXIV. libri primi ad quemdam sibi amicum Episcopum, fovendæ pietati, & omnibus curam animarum habentibus ad munus digne obeundum informandis, cumprimis valdè utilem esse judicat, & *Compendium Spiritualis Doctrinæ*, cujus editionem noster *Ludovicus Granatensis*, vitæ Spiritualis Magister, procuravit, eique Elogium tum operis, tum Authoris præfixit. Sed de Scriptoribus Ordinis Fratrum Prædicatorum, qui Sæculo decimo sexto purpura, aut Pontificatus Infulis decorati floruerunt, plure non addam; nec enim mihi convenit Historiam Ecclesiasticam compendiose describenti, & aliunde laboranti rerum copia, qualis ex præclaris illustrium illorum Virorum Gestis & Operibus abunde suppetit, singula minutatim prosequi, maxime, cum mihi adhuc dicendum sit, de aliis Scriptoribus, qui eodem Sæculo in Ordine Prædicatorum in nulla Ecclesiastica dignitate constituti, velùt splendidissima Theologiæ Sydera præfulserunt.

D. Ne longiùs, quam par sit, nostrum protrahatur Colloquium, illos tantum proferre hic debes celebriores Theologos, & Scripturæ Sacræ Interpretes, qui Sæculo decimo sexto doctrinæ suæ fama singulare aliquod Ecclesiæ & Ordini Prædicatorum contulerunt ornamentum.

M. Inter Clarissimos Sæculi decimi sexti Ordinis Prædicatorum Theologos locum sibi vindicant *Franciscus à Victoria*, *Dominicus Soto*, *Petrus Soto*, *Franciscus Ferrariensis*, *Franciscus Forerius*, *Bartholomaus Medina*, *Dominicus Bannes*, *& Sixtus Senensis*. Horum primus, seu *Franciscus à Victoria*, à natali Regni Navarræ oppido sic cognominatus, Theologiæ in Sacra Facultate Parisiensi operam dedit, & in ea celeberrima Academia Doctoreli Laurea donatus, in Hispaniam reversus est, ubi in Salmanticensi Universitate Primarii Theologiæ Professoris munere perfungens, in totius Hispaniæ Magistrum evasit, & Academiam Salmanticensem ad maximum gloriæ fastigium evexit. Nullus unquam Magister *Francisco à Victoria* fuit Discipulis felicior, nec tot ex ullius Theologi Schole Heroës, virique præstantes omnium Ordinum prodierunt, quot fuerunt, qui Magistro *Francisco à Victoria* gloriabantur, quos inter ex solo Ordine Prædicatorum numerantur *Melchior Canus*, *Sotus*, *Medina*, *Bannes*, & alii doctissimi Viri. Tantam nominis existimationem sibi peperit *Franciscus à Victoria*, ut *Maramorus* Hispalensis, Vir sapientissimus, eum in libro *de Academiis & Doctis Viris Hispaniæ*, appellet *Instituti Dominicani splendorem; decus & ornamentum Theologiæ, exemplar antiquæ religionis; Virum excellentem, divinum, incomparabilem, Clarissimum lumen Hispaniæ.* Edidit *Relectiones Theologicas XIII.* stylo claro ac nitido scriptas, & *Commentaria in universam summam S. Thomæ Aquinatis*. Discipulum *Francisci à Victoria*, seu *Dominicum Sotum*, tanquam Magistrum venerata est tota Hispania, illum in Confessarium suum elegit *Carolus Quintus* Imperator, eumque Concilium Tridentinum, cui interfuit, præ omnibus aliis Theologis audivit, & illi non solum assensere Patres gravissimi, sed etiam summis honoribus, ob egregiam Fidei Catholicæ navatam operam, illum ornarunt, & nomine totius Concilii hoc æterno Insigni & Stemmate donarunt, nempe duabus

mani-

manibus consertis, unde flamma emicaret cum hac Inscriptione: *Fides, quæ per dilectionem operatur,* Spiritûs paupertatem, quam Sanctus Patriarcha *Dominicus* velut hæreditariam filiis suis moriens reliquit, ita tenaciter servavit *Dominicus Sote*, ut Episcopatum Segobiensem sibi à *Carolo V.* Imperatore oblatum, pertinaci modestiæ recusarit, & in hoc verè religioso dignitatum contemptu ad mortem usque constantissimè perseveraverit. Præter commentarium in Epistolam *Pauli* ad Romanos, scripsit in IV. libros Magistri Sententiarum, Tractatum *de Natura & Gratia*, librum de *Justitia & Jure*, & Apologiam contra *Ambrosium Catharinum*. Alter ejusdem cognominis in Ordine Prædicatorum Sæculo decimo sexto fuit absolutissimus Theologus, videlicet *Petrus Sote*, qui à *Maria*, Angliæ Regina, & *Reginaldo Polo*, Sedis Apostolicæ Legato, in Angliam adscitus, Oxoniensem Academiam à *Petro Martyre* hæretico sub *Eduardo* Angliæ Rege variis erroribus corruptam restaurevit, doctrinamque Catholicam, ac Theologiam Scholasticam, indè malis hæreticorum artibus eliminatam, postliminiò revocavit, sicut testatur *Sanderus*, Scriptor Anglus, libro II. *de Schismate Anglicano* pag. 245. Sacro Concilio Tridentino, jussu *Pii IV.* Pontificis Maximi, interfuit, & in hoc gravissimo Ecclesiæ Consessu, omnium Conciliorum, quotquot post Apostolos habita sunt, doctissimo summam solidæ scientiæ, contra Hæreticos disputando, eorumque errores refellendo, existimationem obtinuit. Obiit Tridenti *Petrus Sote*, dum celebraretur Concilium, ejusque *mors, conjuncta cum perfecta religiosæ pietatis exemplo, summoperè displicuit Concilio*, inquit Cardinalis *Palavicinus* libro XX. *Historiæ Concilii Tridentini* cap. XIII. *Brentium*, aliosque Hæreticos Lutheranos, quà verbo, quà scripto confutavit, edidítque etiam tres libros *de Institutione Sacerdotum.* Eodem Sæculo decimo sexto floruit *Franciscus Ferrariensis*, Ordinis FF. Prædicatorum Generalis Magister, & in Theologia Scholastica exercitatissimus, qui *Summam Sancti Thomæ contra Gentes* Commentariis illustravit, & Beatæ *Osannæ*, Virginis Mantuanæ ejusdem Ordinis, vitam sex libris complexus est. Maximam quoque laudem in Concilio Tridentino promeritus est *Franciscus Forerius*, ejusdem Ordinis Prædicatorum Professor, & Doctor Conimbricensis, pietate & eruditione præstantissimus, qui jussu Patrum Conc. Trid. Indicem librorum prohibitorum contexuit, & unus ex his fuit, quibus Patres *Catechismum* Concilii Tridentini concionandi provinciam demandârunt, sicut in superiori Colloquio jam observavimus. Scripsit etiam *Franciscus Forerius* Commentarium in Prophetam *Isaiam*, primusque institutus est Sacræ Congregationis *Indicis* Secretarius. Quod perillustre officium, ob tanti Viri celeberrimam memoriam, datum est Dominicanis, sicut Officium Magistri Sacri Palatii ob merita *Sancti Dominici*, & aliud Generalis Commissarii sanctæ in Hæreticos Inquisitionis in gratiam *Sancti Petri* Martyris, & Sancti *Pii V.* Pontificis Maximi qui Palatium Sancti Officii amplissimum Romæ exstruxit, & Congregationem S. Officii ampliavit. Plura de *Francisco Forerio* legesis apud nostrum doctissimum *Thomam Souegium*, qui ejus Vitam edidit Tomo IV. *Anni Dominicani.* *Bartholomæus Medina*, natione Hispanus, & in Academia Salmanticensi Doctor ac Professor, egregios edidit Commentarios in Summam Tripartitam *Sancti Thomæ Aquinatis.* Dominicus Bannes, Hispanus Mandragonensis, perdocta Commentaria scripsit in I. Partem, Secundam Secundæ *Sancti Thomæ*, nec non eruditum Tractatum *de Justitia & Jure.* Denique, *Sixtus Senensis*, quem inter Clarissimos Sæculi decimi sexti Ordinis Prædicatorum Theologos retuli, Hebraicè, Græcè Latinèque doctus, multa in Scripturam Sacram edidit volumina, sed præsertim octo scripsit libros *Bibliothecæ Sanctæ*, ubi sacros libros, eorum Authores, antiquas Scripturæ Sacræ Versiones & Commentaria percenset, nec non Sanctorum Patrum, & Virorum illustrium Opera expendit, & genuina ac sincera à spuriis & dubiis accurato Criterio secernit. Patre Hebræo natus erat *Sixtus Senensis*, & Franciscanæ Familiæ nomen dederat, sicut testatur noster *Vincentius Baronius* in Apologia pro Dominicanis libro IV. Sect. 5. sub finem Paragraphi secundi, sed eum in gentilitiam impietatem semel & iterùm delapsum, cùm ultricibus flammis pertinax in errore esset addicendus, ad meliorem mentem revocavit *Sanct. Pius V.* Pontifex Maximus, veniâque Apostasiæ cum facultate (quia id maximè optabat) mutandi Ordinis obtenta, suis ipse manibus, & propriâ veste induit Sanctissimus Pontifex, & hoc æternum Ecclesiæ & Reipublicæ Litterariæ, Ordinique Dominicano ornamentum summa prudentia ac clementia comparavit, ut ipsemet *Sixtus* Senensis præfatur in Epistola Nuncupatoria *Bibliothecæ suæ* ad *S. Pium V.* his verbis: *Tu me olim ab inferis revocatum, & errorum tenebris erutum, sinceræ veritatis lumine illustrâsti, & ad sublimioris Disciplinæ observantiam perductum, habitu sanctæ professionis tuæ, tuis ipse vestibus, tuis ipse manibus induisti, & in filium tuo renatum Spiritu adoptâsti, meque in hoc Sacro Prædicatorum Ordine ita benignitate ac liberalitate tua semper in hanc usque diem fovisti, ut nulli magis in terris debeam, quàm Tibi.* Obiit *Sixtus Senensis* Genuæ anno MDLXIX. in Cœnobio FF. Prædicatorum *Sanctæ Mariæ de Castello*, cujus erat alumnus, & in medio Choro sepultus est. Præter hos insignes jam à me laudatos Sæculi XVI. Theologos Dominicanos, alii multò plures ejusdem Ordinis recensentur, quos hìc breviter indicabo. *Silvester Prieras*, Natione Italus Pedemontanus, Sacri Palatii Apostolici Magister, sublimi Vir ingenio, primus omnium adversùs nascentem Lutheri Hæresim scripsit, *Commentarios* etiam *in quatuor Libros Sententiarum* elucubravit, & *Summam Conscientiæ*, quæ dicitur *Silvestrina.* Quid dicam *de Ludovico à Soto Majori*, natione Lusitano, & Theologo eruditissimo, sed in suis vulgandis lucubrationibus adeò modesto, ac pertinaci, ut vix *Clementis VIII.* & *Philippi II.* Regis Hispaniarum imperium extorquere potuerit Commentarium in Cantica Canticorum. *Bartholomæus de Spina*, patriâ Pisanus, & Sacri Palatii Apostolici Magister, varia de rebus Theologicis edidit Opuscula. *Vincentius Bandellus à Castro Novo*, Ordinis Prædicatorum Generalis Magister, author est Tractatus *de Singulari puritate & prærogativa Conceptionis Salvatoris nostri JESU Christi*, seu *de Conceptione*

Beatæ Virginis Mariæ. In Aragonia claruit *Cyprianus Benetus*, qui sub *Julio secundo* & *Leone decimo* Summis Pontificibus, scripsit eruditos Tractatus *de Prima Orbis Sede*, *de Concilio*, *de Ecclesiastica Potestate*, *de Auctoritate Pontificis Maximi.* In Gallia *Joannes Viguerius*, Patriâ Tolosanus, edidit *Theologicas Institutiones.* In Belgio claruit *Joannes Bunderius* patriâ Gandavensis, & Hæreticæ pravitatis Quæsitor, qui varia scripsit adversùs Hæreticos Opera, videlicèt *Compendium Rerum Theologicarum, quæ ab Hæreticis in controversiam vocantur: Collationem quatuor Ecclesiæ Doctorum, Ambrosii, Hieronymi, Augustini & Gregorii, super Articulis ab Hæreticis agitatis; Scutum Fidei Orthodoxæ adversùs quaslibet Hæreses: de Baptismo contra Mennonem Anabaptistam: Detectionem Nugarum Lutheri & Confutationem Dogmatum Lutheranorum*, & alia hujusmodi Opuscula, de quibus legendus est *Aubertus Miræus* in Supplemento *Bellarmini de Scriptoribus Ecclesiasticis.* Eodem Sæculo XVI. floruerunt in Ordine Prædicatorum doctissimi Theologi, *Chrysostomus Javellus*, Canapitius Pedemontanus, toti Orbi Litterario suis Operibus notissimus: *Ambrosius Pelargus*, natione Germanus, Archiepiscopi Trevirensis in Concilio Tridentino Procurator, qui Symbolum Nicænum, & *Sancti Chrysostomi* Liturgiam Notis illustravit, *Oecolampadium*, aliosque Hæreticos, nec non *Desiderium Erasmum* eruditis Lucubrationibus exagitavit. *Joannes Ludovicus Vivaldus*, Insuber, in Monte Regali natus, scripsit Tractatus *de Vera Contritione*, *de XII. Ecclesiæ persecutionibus*, & alia Opuscula, quorum catalogum texit *Ambrosius de Altamura* in Bibliotheca Dominicana Centuriâ IV. ad annum MDL. Denique, ut, brevitatis ergò, prætermittam alios eximios Theologos, qui Sæculo XVI. Ordinem Prædicatorum illustrârunt, unum tantummodò his, quos hactenus laudavi, adjungam, videlicèt *Arnoldum Badetum*, natione Gallum, qui edidit *Breviarium de Mirabilibus Mundi.* Item *Margaritam Virorum Illustrium de futura temporis dispositione prænoscenda.* Et *Margaritam adversùs Hæreticam pravitatem.* Plura de hoc Scriptore legesis apud nostrum *Ambrosium de Altamura*, & apud *Aubertum Miræum* de Scriptoribus Sæculi XVI. cap. XI. & *Antonium Possevinum in Apparatu sacro.*

D. Cùm de Scriptoribus aliorum Ordinum Regularium, nec non de Jurisconsultis, qui Sæculo XVI. floruerunt, adhuc in isto Colloquio dicturi simus, optarem, ut alios illustriores Ordinis FF. Prædicatorum Viros tùm Scripturæ Sacræ Interpretes, tùm Historicos, & Asceticos, seu Concionatores, hic sub una serie exhiberes, teque ab illis breviter expedires, ut de aliis Scriptoribus, quos in sequentes Classes distribuisti, differendi nobis sat temporis suppetere possit.

M. Inter peritos Ordinis Prædicatorum Scripturæ Sacræ Interpretes primas tenent *Santes Pagninus*, & *Hieronymus Oleaster*, quorum primus, natione Italus, patriâ Lucensis, Concionator Apostolicus, & trium Linguarum, sed Hebrææ potissimùm, longè peritissimus, novum totius Scripturæ Sacræ Versionem sub *Leone X.* Pontifice Maximo aggressus est, & Vetus omne Testamentum ex Hebraica veritate in Latinam Linguam transfudit. Ejus Editionem peritissimi quique Hebræorum Rabbini maximis laudibus efferunt, & de ea Illustrissimus *Daniel Huetius* Episcopus Abrincensis, in libro *de Clar. Imperatoribus* hoc judicium profert: *Leonis decimi Pontificis Maximi hortatu & ope, Bibliorum Versionem felicissimo successu tentavit Santes Pagninus Lucensis, Hebraica quidem Veritatis ubique ad verbum retinens, majoremque ejus, quam Latinitatis rationem habens, perfecta propemodùm & absoluta Sanctorum Voluminum interpretationis exemplum dedit. Attamen ut punctum omne ferre difficile est, quidam in eo nimiam diligentiam, ambitionem ac curam, tùm morosam minutarum quarumque rerum ac levium affectationem, inconcinnitatem etiam & obscuritatem culpârunt, reclamantibus licèt Rabbinorum peritissimis, quibus summoperè probatur Interpretatio hæc, ac reliquis anteponitur.* Præter hanc Veteris Testamenti ex Hebraica Veritate Latinam Versionem, aliam quoque Latinam Novi Testamenti Versionem, juxta fidem Græci Textus, edidit *Santes Pagninus*, quam *Clementi VII.* Pontifici Maximo nuncupavit, & alia scripsit Opera ad Scripturæ Sacræ intelligentiam valdè necessaria, obiitque Lugduni in Galliis anno MDXLI. in Conventu FF. Prædicatorum. Ei defuncto Cives Lugdunenses, velut parenti suo, solemnes persolverunt exequias, quas *Spiritus Roterus*, Dominicanus, & Fidei Quæsitor Tolosanus, qui tùm Lugduni erat, eleganti stylo prosequitur in Libro, quem edidit contra Hæreticos Calvinistas, ubi hæc habet: *Aderam ego Lugduni, quandò suum feliciter diem clausit extremum* (Santes Pagninus) *cujus funus & exequias tanto honore & pietate celebravit Civitas Lugdunensis, ut non privatus aliquis homo, sed totius Civitatis parens defunctus putaretur: Nam pullatis, nigrisque vestibus induti plurimi Cives, & potentes, feretrum illius prosecuti sunt, plusquàm trecentis ardentibus facibus prælucentibus. Hujus tanti honoris cùm causam requirerem, responsum accepi: Civitatem Lugdunensem Santi Pagnino perpetuò se fateri obnoxiam, eò quòd nisi illius sancta & magnifica tuba insonuisset, diligenterque illam admonuisset, Lutheranorum perniciosis dogmatibus tota forsitan seducta involutaque devenisset.* Ad illustrandas itidem egregiis Commentariis Scripturas Sacras omnem curam, laborem ac industriam adhibuit *Hieronymus Oleaster*, natione Lusitanus, Inquisitor Olyssiponensis, Linguæ Hebraicæ peritissimus, qui summa cum laude interfuit Concilio Tridentino, & scripsit Commentarium in Pentateuchum juxta *Santis Pagnini* Versionem, addiditque suo erudito Operi septemdecim Articulos ad Sacrarum Scripturarum notitiam faciliùs comparandam. Edidit etiam *Commentarios in Isaiam* cum *Elucidationibus Moralibus*, & è vivis excessit Olyssipone anno millesimo quingentesimo sexagesimo tertio. His duobus Ordinis Prædicatorum omni exceptione majoribus Sacrarum Litterarum Interpretibus quidam alii ejusdem Ordinis jure meritò addi debent, videlicèt *Jacobus Magdalius*, Natione Batavus, Hebraicè & Græcè doctus, qui scripsit *Correctorium Bibliorum, eorumque Compendium* anno MDVIII. Coloniæ editum: *Damianus Crassus*, Ripolensis, qui præter alios Tractatus, Commentarium in *Job* concinnavit: *Dominicus Buchius*, Catharensis, qui *Etymon*, seu *Expositionem in*

VII.

VII. Psalmos Pœnitentiales in lucem emisit: *Joannes Udalricus* Basileensis, qui erudito Commentario *Epistolam S. Pauli ad Hebræos* interpretatus est: *Placidus Parmensis*, Natione Italus, qui Commentariis in Psalmos, & in Epistolam *Sancti Pauli* ad Romanos celebre suum nomen reddidit. Inter celebres Scriptores Historicos, qui Sæculo XVI. in Ordine Prædicatorum clarueruut, tres duntaxat impræsentiarum proferam, scilicet *Leandrum Albertum*, *Bernardum Luxemburgium*, & *Thomam Fazellum*. Primus, seu *Leander Albertus*, patriâ Bononiensis, Vir fuit politioribus Litteris excultus, Philosophicis ac Theologicis Disciplinis imbutus, in Mathematicis clarus, in Historiis, atque in antiquis rerum monumentis diligentissimè versatus, ut liquet ex pluribus, quæ scripsit, Operibus, & inter quæ præcipuum locum tenent sex Libri *de Viris illustribus Ordinis Prædicatorum*, & *Descriptio Italiæ*, quam *Henrico Secundo* Galliarum Regi dicavit. *Bernardus* dictus*Luxemburgius* à natali solo in Belgio, ubi natus est, *Catalogum Hæreticorum* Libris quinque comprehensum contexuit, & alia scripsit Opuscula, quæ refert noster *Ambrosius de Altamura* in Bibliotheca Dominicana Centuria IV. ad annum MCXXX. *Thomas Fazellus*, Natione Siculus, eximius fuit Historicus, perdoctus Theologus, & humanioribus Litteris apprimè instructus. Latinè edidit elegant stylo *Volumen duas in Decades partitum de Rebus Siculis*, & *qualibet Decas continet decem Libros*. Scripsit etiam Librum *de Regno Christi*. Denique, ex innumeris penè Scriptoribus Asceticis, seu Concionatoribus, quos Sæculo XVI. protulit Ordo Prædicatorum, aliquos hic referre sufficiet, nc, si singulos percensere vellem, dies, vox, viresque me omninò deficerent. Primus, isque omnium, qui hactenùs fuerunt, Asceticorum Scriptorum parens ac facilè Princeps fuit *Ludovicus Granatensis*, sic cognominatus à natali solo *Granata*, Hispaniæ Urbe celeberrima. Præter *Rhetoricam sacram*, quam ad instituendos Concionatores miro artificio elaboravit, alios Tractatus edidit *de Duce Peccatorum*: *de Oratione & Meditatione*: *Memoriale Vitæ Christianæ*: *Catechismum*: *Plures Tomos de Concionibus*, & alia Opera Ascetica, Spiritûs Sancti unctione perfusa, & quibus nihil solidius, aptius, salubrius ad componendos mores, vel divinius & efficacius ad ciendos pietatis affectus haberi potest. Hinc *Gregorius XIII*. Pontifex Maximus Opera *Ludovici Granatensis*, datis ad ipsum Apostolicis Litteris, laudavit, majoraque piis Libris ipsum edidisse miracula dixit, quàm *si cæcis visum*, *aut mortuis à Deo Vitam impetrâsset*. Tanti etiam Opera *Ludovici Granatensis* faciebat *Sanctus Franciscus Salesius*, ut Epistola XXXIV. Lib. I. ad quemdam Episcopum, author ei sit, ut *Ludovicum Granatensem* integrum habeat, non raptim, sed fructuosè, cum reverentia & devotione legat, ponderet, æstimet, devoret, & in putum putumque succum convertat. Nec dubito ipse, ut obiter dicam, quin, si juvenes in *Ludovici Granatensis* Operum lectione assiduè versarentur, verum addiscerent Conciones bebendi modum, & ea declinarent vitia, in quæ hodiè frequenter impingunt nonnulli, qui Inter concionandum Scripturæ Sacræ, & Sanctorum Patrum Syllabas aucupantur, ut novas cogitationes cudere, & novum aliquem sensum extorquere possint, vel meras argutias perpetuò captant, & ita subtilitatibus capiuntur, ut videantur solida fugere & fastidire, vel denique pessimum dicendi genus imitari, inflato stylo, tumentibus verbis, & tinnulis utuntur, quos, ut liberè dicam, dum aliquando lego, vel audio, videor mihi videre homines, qui abjecto more incedendi solito, extremis digitis pedum, quo eliores sint, affectatâ gravitate gradiuntur. *Quò enim*, (ut appositè ait *Antonius Maria Gratianus* in Vita *Joannis Francisci Cammendonis* Cardinalis) *de rebus maximis atque gravissimis*, *de Deo*, *de Pietate*, *de Religione*, *de Vita disciplina*, *sacratis in locis ante aras*, *ante simulacra Dei*, & *veluti ipsius instinctu Numinis dicentibus*, *inanis ille atque indecorus apparatus*, *sonitusq́*, *verborum? quò illa tante artificia & varietate distincta*, *tanta delibuta fuca*, *tot flosculis conspersa*, *tot corrupta concinnu*, *tot denique coloribus illita atque picta oratio? Res sacra*, *Divineq́*, *puram*, *castam*, *simplicem orationem*, *quales mores desiderant*: *verba delecta*, *si vis*, *non tamen nimia cum cura exquisita*, & *undique excerpta*, *ut dignitatis major*, *quam gratiæ ac leporis ratio habita videatur. Sententia*, *qua gravitate ac severitate laudentur*, *non tamen specie ac venustate placeant*; *quæ admirationis ac terroris audientibus*, *quàm delectationis plus incutiant*, *perrumpant pectora*, *unde noxios affectus expellant*, *non molliter influentes sveant*, *denique doceant ad probitatem pietatemque instituant*, *non ad levitatem*, *vanitatemque erudiant*. Hæc est vere & cum fructu concionandi norma, ad quam suas conciones, & quidquid scripsit de Vitæ Ascetica, exegit *Ludovicus Granatensis*, Orator Christianus omnibus suis numeris absolutus, Vitæ Religiosæ, paupertatis adeò amans, & in moribus suis ita simplex ac modestus, ut Archiepiscopatum Bracarensem à *Catharina*, Lusitaniæ Regina, sibi oblatum recusaverit, & Cardinalitias Infulas, quas ipsi *Sixtus V.* Pontifex Maximus destinaverat, humillimè deprecatus fuerit. *Ludovici Granatensis* in promovenda animarum salute aemulum æmulatus est *Sanctus Ludovicus Bertrandus*, ejusdem Prædicatorum Ordinis, Natione Hispanus, patria Velentinus, qui ad Occidentales Indos Evangelicus Prædicator missus, unotantùm Hispanico usus Idiomate à diversis & dissonis nationibus intelligebatur, suisque fervidis concionibus innumeros Infideles Christianæ Fidei lumine illustravit. Miraculis clarus obiit VII. Idus Octobris anni MDLXXXI. & Fastis Sanctorum à *Clemente X.* Pontifice Maximo adscriptus est. Inter Scriptores Asceticos Ordinis Prædicatorum haud immeritò recenseri debet *Joannes Tabiensis*. Sic dictus à *Tabia*, Liguriæ in Italia natali suo oppido, qui author est *Summæ Summarum de Casibus Conscientiæ*, quæ vulgò *Tabiena* dicitur. Prætermisso alios Scriptores Ordinis Prædicatorum Concionatores, Asceticos, Scripturæ Sacræ Interpretes, Historicos, Theologos, Polemicos, & in omni scientiarum genere illustres, qui Sæculo XVI. floruerunt, & quorum numerus propemodùm infinitus in hujusce Colloquii angustiis comprehendi minimè potest. Observat quippe noster *P. Petrus Louvet*, Gallus, Sacræ Facultatis Parisiensis Doctor, in una ex octo Tabulis Graphicis, quibus com-

complexus est Sæculi XVI. Historiam Dominicanorum, edita esse ab anno millesimo quingentesimo usque ad annum millesimum sexcentesimum Volumine centum supra mille à quadringentis Scriptoribus Ordinis Prædicatorum, quos inter, unus Summus Pontifex, sex Cardinales, septem Archiepiscopi, unus Patriarcha, viginti Episcopi, quindecim Inquisitores, sex Magistri Sacri Palatii, totidem Præpositi Ordinis Generales, & ducenti Doctores numerantur. De his Scriptoribus latè disserunt domestici Authores, qui Virorum Illustrium Ordinis Prædicatorum Bibliothecas adornârunt, sed præcipuè nuperus ac doctissimus ejusdem Ordinis Scriptor *Jacobus Echardus*, cujus primus Tomus de Scriptoribus Familiæ Dominicanæ jam publicam lucem aspexit, alter verò Tomus, qui ejusdem Ordinis Scriptores Sæculorum Ecclesiæ decimi sexti, & decimi septimi complectetur, adhuc sub prælo Parisiensi sudat, ac propediem exibit in lucem.

D. Magna sunt, ut video, Familiæ Dominicanæ Scriptorum in Ecclesiam promerita, & doctrina adeò immensa, ut Prædicatorum Ordo nec Theologiæ peritiem, nec Linguarum, maximè Græcæ & Hebraicæ, notitiam, nec Librorum Spiritualium copiam ac excellentiam, nec illustrium in Scripturam Sacram Interpretum famam, nec Concionatorum eloquentiam, nec postremò Moralis Theologiæ uberrimam doctrinam aliis Religiosis Ordinibus, quibus nunc decoratur Ecclesia, invidere possit aut debeat. Sed ne alios Regulares Ordines debitâ laude defraudemus, eos nunc perlustremus nobiliores Ordinis *Sancti Augustini* Scriptores, quos in undecima Virorum Sæculi XVI. eruditorum Classe constituisti.

M. In Ordine *Sancti Augustini* alii sunt, qui dicuntur *Eremitæ*, quique unum Mendicantium Ordinem constituunt; alii vocantur *Canonici Regulares*, qui itidem *Sanctum Augustinum* Patrem se habere gloriantur. Inter Eremitas Ordinis Sancti Augustini hi potissimùm Scriptores doctrina & pietate Sæculo XVI. immortale sibi decus peperêre. *Ægidius Viterbiensis, Felix Pratensis, Hieronymus Seripandus, Joannes Garetius, Thomas de Villa Nova, Josephus Pamphilus, Jacobus Philippus Bergomas, & Onuphrius Panvinius*, quorum patriam, eruditionis genus, & Opera breviter hic annotabimus. Primus seu *Ægidius Viterbiensis*, à natali Italiæ Civitate cognominatus, Prior fuit Generalis Ordinis Eremitarum *S. Augustini*, eloquentiâ, Linguarum peritia, Sacrarum litterarum scientia, & Historiarum notitia cumulatissimè præditus. Cardinalis S. R. E. à *Leone X.* Pontifice Maximo creatus est, ac multa egregia edidit Opera, quæ Romæ in Bibliotheca Angelica adhuc Manuscripta asservantur. *Felix Pratensis*, Natione Etruscus, genere Hebræus, & ex Rabbino factus Eremita Ordinis *S. Augustini*, *Psalterium*, secundùm Veritatem Hebraicam, Latinè transtulit, & *Leoni Decimo* Pontifici Maximo obtulit. Hanc *Psalterii* Latinam translationem à *Felice Pratensi* intra quindecim dies fuisse absolutam indicant hi Versus initio Voluminis præfixi.

Omnia testificor Felicis acumine nostri
Non plus ter quinâ facta Latina die.

Author est quoque idem *Felix Pratensis*, Versionis libri *Job*, ac primus fuit (teste *Waltono* Prologumeno VIII. in Sacra Biblia §. XXVII.) qui variantes Scripturæ Sacræ lectiones inter Judæos Orientales, seu Babylonios, & Occidentales, seu Palæstinos, publicavit in Bibliorum Venetorum Editione anni MDXVIII. Ecclesiam Sæculo XVI. plurimùm doctrinâ defendit, ac pietate illustravit *Hieronymus Seripandus*, Troja, quod est Apuliæ oppidum, oriundus, Ordinis Eremitarum *Sancti Augustini* Prior Generalis. Interfuit Concilio Tridentino, ubi eximiam eruditionem cum prudentia, & pietatis laude conjunctam, & ardentissimum ad profligandam Lutheranorum hæresim zelum in augustissimo illo Patrum Consessu prodidit, atque in præmium operæ, quam Ecclesiæ in defensione Fidei contra Hæreticos impendit, nominatione *Caroli V.* Imperatoris ad Archiepiscopatum Salernitanum provectus est, ac tandem à *Pio IV.* Pontifice Maximo Cardinalitiis Infulis exornatus, Sedis Apostolicæ Legatus, & Concilii Tridentini Præses fuit institutus. Quo in munere obeundo magnam gravissimorum Ecclesiæ negotiorum molem summâ cum omnium admiratione sustinuit, & Hæreticorum contra Fidem Catholicam impetus repulit, eorumque nefarios ausus feliciter dissipavit. Scripsit tres libros *de Justificatione*: *Quæstiones adversùs Hæreses*: Commentarios doctissimos *in omnes S. Pauli*, *& septem Canonicas Epistolas*: *Conciones*, & alia Opera, obiitque Tridenti anno MDLXIII. Indèque Neapolim translatus, ubi apud Eremitas Augustinianos sepultus est. Ad exterminandos Hæreticorum errores omnem operam, studiaque sua itidem magno cum Ecclesiæ emolumento contulit *Joannes Garetius*, patriâ Lovaniensis, & ejusdem Ordinis Eremitarum *S. Augustini* Professor; quippe qui eruditos Libros *de Vera Corporis Christi in Eucharistia Sacramento præsentia*, nec non *de Sanctorum Invocatione*, *& de Precibus pro Defunctis* scripsit contra Hæreticos. In Concionibus habendis, in promovenda in suo Eremitarum *S. Augustini* Ordine Disciplinæ Regularis observantiâ, in procurande ubique animarum salute totus incubuit *Thomas à Villa Nova*, sic à patrio solo in agro Toletano cognominatus. Fuit *Carolo V.* Imperatori à Concionibus & Consiliis Conscientiæ, deindè Archiepiscopus Valentinus, tantâque in pauperes liberalitate, Vitæ sanctimonia, & beatissima cœlestium omnium donorum copiâ instructus, ut eum, in Vita, & post obitum miraculis illustrem, *Alexander VII.* Pontifex Maximus in Sanctorum numerum, plaudente tota Ecclesia, retulerit anno MDCLVIII. *Sancti Thomæ à Villa Nova*, studio salutis animarum præstantissimi, Conciones, sacram facundiam, solidam pietatem, & zelum verè Apostolicum spirantes, in publicam lucem prodierunt. *Josephus Pamphilus*, Veronensis, Sacrario Pontificio à *Pio IV.* Summo Pontifice Præfectus, & posteà Signinus Episcopus creatus, texuit *Chronica* Ordinis sui, seu Eremitarum *Sancti Augustini*, & alios egregios edidit Libros *de Origine multarum Ecclesiæ Ceremoniarum*: *De Sacris Ritibus Veterum Pontificum in Baptismi, Chrismatis, & Eucharistiæ Sacramentis administrandis*: *De Exorcistis, & antiquo Ritu Dæmones expellendi &c.* Alii duo, quos laudavi, Ordinis Eremitarum

Sancti

Sancti Augustini, in describendis rebus ad sacram Antiquitatem & Historiam attinentibus maximam apud viros eruditos laudem consecuti sunt *Philippus Bergamas*, & *Onuphrius Panvinus*. Horum primus è Nobili *Forestorum* familia Bergomi natus, Vir fuit multæ lectionis, Antiquitatis studiosissimus, & *Innocentio VIII.* Pontifici Maximo gratissimus. Scripsit *Supplementum Chronicorum*, quod, juxta Editionem Venetam, incipit ab Orbe condito, & producitur usque ad annum MDLII. Alter, seu *Onuphrius Panvinius*, patriâ fuit Veronensis, quem Paulus Manutius *Helluonem Antiquitatis*; Scaligerus *Patrem Historiæ*; Lipsius *Principalis Historiæ*, & *Fastorum Veterum Patrem*; Thuanus *Virum ad omnes Romanas & Ecclesiasticas Antiquitates è tenebris eruendas natum*; Aubertus Miræus *Virum ad utrumque paratum*, & *Romanis Antiquitatibus tùm sacris & Ecclesiasticis, tum profanis eruendis natum* jure optimo appellant. Author Vitæ *Sancti Philippi Nerii*, linguâ Italica ac typis Romanis an. MDCXXXI. excusæ, lib. 1. cap. 15. refert *Onuphrium*, dum viveret, consilium mente concepisse Annales Ecclesiæ conscribendi & Magdeburgensium Centurias, adversùs Ecclesiam Catholicam scriptas, refellendi; sed *Baronium*, Congregationis Oratorii Presbyterum, à *Sancto Philippo Nerio* fuisse in somnis edmonitum, ut ipse hanc Provinciam in se susciperet, & arduum istud Opus, quod *Onuphrius* meditabatur, in rem Catholicæ Ecclesiæ exequeretur. Omnium *Onuphrii* Operum, quæ vel jam typis edita sunt, vel adhuc manuscripta in variis Bibliothecis delitescunt, seriem legesis apud *Possevinum* in Apparatu sacro, & apud *Cornelium Curtium* in *Elogiis Augustinianis*.

Inter Canonicos Regulares Ordinis *Sancti Augustini*, tres præcipuè fuerunt, qui Sæculo XVI. magna nominis celebritate claruerunt, videlicèt *Martinus Azpilcueta*, vulgò dictus *Navarrus*, eò quod è Navarræ Regno oriundus esset; *Augustinus Steuchus*, & *Basilius Zanchius*. Primus, seu *Martinus Azpilcueta*, dictus *Navarrus*, summo cum omnium applausu docuit Tolosæ, Salmanticæ, & Conimbricæ, pluribusque perdoctis editis Operibus, in quibus se in utriusque juris scientia versatissimum probat, toto Orbe fuit conspicuus, & tanto in honore ab omnibus habitus, ut ejus sententia, quasi certe quædam lex & Oraculum reciperetur. Romam profectus, *Sancto Pio V. Gregorio XIII.* & *Sixto V.* Pontificibus Maximis charissimus fuit, ibidemque, nostri *Bartholomæi Carranza*, Archiepiscopi Toletani, de Fide ab æmulis postulati, doctrinam & innocentiam egregiè defendit. Jejunii Ecclesiastici, etiam in ætate provectâ observantissimus fuit, sicut ipsemet testatur in suo *Manuali* his verbis: *Equidem (gratias Deo) octuagesimum annum agens, perinde possum jejunare, ac si annum agerem sexagesimum, immò quinquagesimum.* Obiit Romæ XI. Kalendas Julii anno MDLXXXVI. ætatis suæ nonagesimo quinto. Alter Canonicus Regularis, seu *Augustinus Steuchus*, patria Eugubinus fuit, Bibliothecarius Apostolicus, & postea Chisamensis Episcopus. Præter decem libros, quos edidit, *de perenni Philosophia*, & tres libros *pro Religione Christiana* adversùs Lutheranos, Pentateuchum Annotationibus, librum *Job* Enarrationibus, & Psalmos præcipuos Commentariis illustravit. Ad hunc *Augustinum Steuchum* Epistolam prolixam scripsit *Desiderius Erasmus*, quæ inter ejus Epistolas extat ordine MCLXXV. part. 2. Tomi 3. postremæ illius Operum Editionis Lugduni Batavorum, in qua *Desiderius Erasmus* varia in Annotationibus *Augustini Steuchi* in Pentateuchum carpit ac notat. Sed *Augustinus Steuchus* ad hanc *Erasmi* Epistolam respondit aliâ non minùs prolixâ Epistola, quæ insertaest ad calcem *Appendicis* Partis 2. ejusdem Tomi 3. Epistolarum *Erasmi*, & est ordine ultima. Denique, *Basilius Zanchius*, Congregationis Lateranensis Canonicus Regularis, Vaticanæ Bibliothecæ Custos, Annotationes in omnes Scripturæ libros ex Sanctis Patribus excerpsit. Quæstiones etiam in IV. Libros *Regum*, & duos *Paralipomenon* ex *Theodoreti* potissimum Scriptis defloravit, & in Latinam Linguam vertit. Confundi haud debet iste *Basilius Zanchius* cum *Hieronymo Zanchio*, natione Italo, qui Sæculo XVI. vixit, à Romana Ecclesia defecit, multa Opera erroribus scatentia publicavit, & in Romano Indice Librorum prohibitorum inter Hæreticos primæ classis rejicitur.

D. Inter omnes Regulares Ordines nullus, ut opinor, in tot familias propagatur & tam latè per Orbem Christianum diffunditur, quàm Ordo *Sancti Francisci*. Quapropter nullus dubito, quin hic Ordo de Ecclesia tam bene meritus plures dederit insignes Scriptores, de quibus in hac duodecima Virorum Sæculi decimi sexti eruditorum Classe, juxta præscriptum Ordinem, paululùm differere debemus.

M. De Scriptoribus Ordinis *Sancti Francisci* fuso calamo tractat *Wadinghus* in libro de Scriptoribus Ordinis FF. Minorum; ipse verò, ne in immensum diffunder, illustriores duntaxat hujus Ordinis hìc proferam Scriptores, qui Sæculo XVI. in Sacris Litteris interpretandis, in Rebus Theologicis pertractandis, & in Concionibus ad populum habendis magnam sui nominis famam ad sempiternam hominum memoriam excitârunt. Fuerunt quidem Sæculo decimo sexto multi Viri docti, qui linguas Hebraicam & Græcam callentes, varias Scripturæ Sacræ Versiones adornârunt. At nullus, meâ quidem sententiâ, in Bibliis variis linguis excudendis magis insudavit, & Opus Ecclesiæ utilissimum tam feliciter & accuratè absolvit, quàm *Franciscus Ximenius è Cisneras*, natione Hispanus, S.R.E. Cardinalis, & Archiepiscopus Toletanus, ex Ordine FF. Minorum assumptus, Inquisitor Generalis, & Prorex Hispaniarum, qui, accitis undique Viris Linguarum peritissimis, & conquisitis vetustissimis probatissimisque manuscriptis Codicibus ex Vaticana, Medicæâ, Venetâ, aliisque Bibliothecis, Biblia Sacra diversis linguis in lucem edendo improbo labore, maximâ sedulitate, & immensis sumptibus curavit, ut ipse testatur in duplici Prologo, quod huic Operi præfixit. In primo Prologo ad *Leonem Decimum* Pontificem Maximum hæc scribit: *Ut ipsa Originalia in promptu haberet quicumque divinarum litterarum studiosus, possetque non solis rivulis esse contentus, sed ex ipso fonte salientis aquæ in vitam æternam sitim pectore extinguere: jussimus Archetypas Sacræ Scripturæ linguas cum adjunctis variarum linguarum trans-*

lationibus impressioni mandari Sanctitatis tua nomini dedicandas, atque imprimis Novum Testamentum Graco Latinoque sermone excudendum curavimus simul cum lexico Gracarum omnium dictionum, qua possunt in eo legentibus occurrere, ut his quoque, qui non integram lingua cognitionem adepti sunt, pro viribus consuleremus. Deindè verò, antequam Vetus Testamentum aggrederemur. Dictionarium pramisimus Hebraicorum, Chaldaicorumque totius Veteris Instrumenti Vocabulorum. — Quibus omnibus, veluti pro praludio ita peractis, ad excussionem diversarum Veteris Testamenti linguarum nos convertimus, adjicientes etiam singulis earum suam Latinam interpretationem. Qua in re apertè Beatitudini tua id testari possumus, Pater Sanctissime, maximam laboris nostri partem in eo pracipuè fuisse versatam, ut & virorum in linguarum cognitione eminentissimorum opera uteremur, & castigatissima omni ex parte vetustissimaque exemplaria pro Archetypis haberemus, quorum quidem tam Hebraeorum, quàm Gracorum ac Latinorum multiplicem copiam non sine summo labore conquisivimus, atque ex ipsis quidem Gracos antiquissimos tùm Veteris, tum Novi Testamenti Codices perquàm humane ad nos misisti, qui nobis in hoc negotio maximo fuerunt adjumento. In altero Præloquio, quod est ad Lectorem, varias Linguas ac Versiones, quibus constant hæc suis curis edita Sacra Biblia, explicat Eminentissimus ille Cardinalis his verbis: *Pentatenchus triplicem linguam habet, Hebraicam videlicèt, Chaldaicam, & Gracam, quas imprimendas jussimus cum aliis tribus Latinis interpretationibus juxta correspondentibus, ita ut Hebraica veritati respondeat Latina B. Hieronymi Translatio: Chaldaica verò alia Latina ferè de verbo ad verbum à Viro ejus lingua peritissimo elaborata: Graca autem septuaginta Interpretum Editioni interlinearis Latina Traductio. Hagiographi deinde libri simul & Prophetales duplici linguâ excuduntur, hoc est, Hebraa & Graca cum aliis duabus Translationibus Latinis illis correspondentibus. — At verò libri extra Canonem* (id est. Hebræorum, quos tamen ceu Canonicos recipit Ecclesia) *Gracam tantùm habent Scripturam cum Latina interpretatione: alterâ B. Hieronymi, alterâ interlineari de verbo ad verbum. — Primitiva sive radices dictionum Hebraicarum & Chaldaicarum ad marginem sunt apposita &c.* Hæc *Ximenii* Cardin. *Biblia*, quæ vulgò *Polyglotta Complutensia* dicuntur, authoritate Pontificiâ approbavit *Leo Decimus*. Diplomate dato Romæ die XXII. mensis Mertii anni MDXX. cùm jam è vivis excessisset anno MDXVI, Cardinalis *Ximenius*, ætatis LXXX. In studio & interpretatione Sacrarum Litterarum insudavit etiam, ac magnam apud Viros eruditos laudem promeritus est *Franciscus Titelmanus*, in oppido agri Leodiensis natus, & Ordinis Fratrum Minorum Professor, qui Hebraicæ, Chaldaicæ, Græcæ, ac Latinæ Linguarum notitiâ præditus, doctissimus edidit Commentarios in plures libros Scripturæ Sacræ cùm Veteris, tùm Novi Testamenti, *Desiderium Erasmum* in Collectione in Epistol. ad Romanos impugnavit, variaque vulgavit Opera sive Dogmatica, sive Ascetica, quæ ejus eximiæ eruditionis & pietatis perpetua erant monumenta. Inter Patres Capucinos, ad quos ex FF. Minorum Ordine, strictioris Disciplinæ regularis observantiæ studio, sese receperat, sua officia ac ministerla Leprosis incredibili charitate exhibendo, obiit anno MDXXXII. sicut asserit *Wadinghus*, non verò anno MDLIII. sicut per errorem obrepsit *Auberto Miræo* in Scriptoribus Sæculi XVI. Sacrarum Litterarum Interpretum Catalogo recenseri quoque debent quatuor alii ejusdem Ordinis FF. Minorum Scriptores, videlicèt *Henricus Regius, Joannes Ferus, Nicolaus Grandis, & Seraphinus Cumiranus*, quorum primus, seu *Henricus Regius*, Paderbornensis, *Biblia Alphabetica* edidit, quæ primùm excusa fuerunt Coloniæ anno MDXXXV. Alter, seu *Joannes Ferus*, natione Germanus, præter multa Concionum volumina, & Opuscula varia, edidit Commentaria in plures Sacros libros tam Veteris, quàm Novi Testamenti, quæ tamen, ut inquit *Wadinghus*, varias passæ sunt contradictiones. *Nicolaus Grandis*, in Sacra Facultate Parisiensi Doctor Theologus, Commentarios elaboravit in *Epistolas S. Pauli ad Romanos & ad Hebraos*. Denique, *Seraphinus Cumiranus*, Feltrensis, scripsit *Conciliationem locorum Scriptura Sacra, qua inter se pugnare videntur*.

E Schola FF. Minorum prodierunt Sæculo decimo sexto innumeri penè Theologi, quorum singulares dotes & Opera latè prosequitur *Wadinghus* in libro *de Scriptoribus Ordinis FF. Minorum*. Hic autem consultò prætermissis haud paucis hujus Ordinis Theologis, qui *de Formalitatibus Scoti*, & de aliis id genus Scholasticis quæstionibus, Ecclesiæ ac Reipublicæ Christianæ parùm utilibus, Tractatus aut libros ediderunt, eosdumtaxat in medium producam Theologos, qui præclaris Operibus Ecclesiam & Ordinem FF. Minorum Sæculo decimo sexto illustrarunt. Et primò quidem loco reponam *Cornelium Mussum*, Placentinum, qui ex Ordine FF. Minorum Episcopus Bituntinus assumptus, interfuit Conc. Tridentino, ubi vitæ innocentia, eximia doctrina, & sacra eloquentia magnam sui apud Patres admirationem excitavit. Inter alia Opera, quæ perdoctè scripsit, præcipuum locum habent quinque libri, quos lucubravit, *de Historia Divina*, & Commentarius in omnes *S. Pauli* Epistolas, & in Decalogum, Plura de eo leges apud *Wadinghum* in Bibliotheca Scriptorum Ordinis Minorum. Adfuit etiam Concilio Tridentino *Andreas Vega* Hispanus ejusdem Ordinis Minorum, & in Academia Salmanticensi Theologiæ Professor præstantissimus, qui ejusdem Concilii Tridentini *de Justificatione* doctrinam perdoctis Commentariis adversùs Hæreticos defendit, de quibus legendus est *Wadinghus*. Ad Concilium quoque Tridentinum *Michaël de Medina* ejusdem Ordinis Professor, à *Philippo II.* Hispaniarum Rege missus est, & scripsit libros septem *de Recta in Deum Fide*: Libros quinque *de Sacrorum hominum continentia*: Tractatus *de Purgatorio, de Indulgentiis &c.* quos *Wadinghus* in Bibliotheca recenset. *Marcus Vignerius*, natione Italus, patriâ Savonensis in Liguria, Ordinis Minorum, Theologiam Patavii & in Sapientiæ Romanæ Gymnasio postquàm diu prælegisset, Episcopus Senogalliensis factus est, dein inter S. R. E. Cardinales à *Pio II.* Pontifice Maximo allectus, & Episcopatu Prænestino auctus. Extant ab eo scripta *Decachordum Christianum de pracipuis Incarnati Verbi Mysteriis*: item *Lucubratio de excellentia Instrumentorum Dominica Passio-*

Passionis; Liber *de Vita, Passione, Morte Resurrectione & Instrumentis Passionu Domini nostri Jesu Christi*. Apologiam pro *Julio II.* Pontifice Maximo advarsùs Conciliabulum Pisanum ab eo conscriptam esse prodit *Possevinus* Tom. 2. *Apparatus Sac.* pag. 62. *Dialogum* etiam *de tollendis Abusibus Ecclesia* ab eodam compositum memorat *Simlerius* in Bibliotheca Tigurin. pag. 575. *Franciscus Lichetus*, Brixiansis, Ordinis FF. Minorum Genaralis Minister, Commentarios adornavit in quatuor Sentantiarum libros Doctoris subtilis. *Conradus Cligius*, nationa Germanus, & ejusdem Ordinis Minorom, prætar *Catechismum* libris IV. comprahaolum, scripsit *Locorum Communium Sacra Theologia Sylvam*, & alia Opera, quæ tamen val axuberantis ingenii vitio, vel fraude Hæreticorum corrupta, correctiona indigant, ut inquit *Wadinghus*, quo fit, ut omnia ajus Opera, donac expurgentur, in Indice Romano probibaantur. *Clemens Dolera*, natione Italus, ax Ministro Genarali Ordinis FF. Minorum creatus ast S. R. E. Prasbytar Cardinalis & Episcopus Fulginatensis, edidique *Compendium Catholicarum Institutionum ad Christianam Theologiam*, & alia Opera, de quibus consule *Wadinghum* in Bibliotheca. *Didacus Stella*, natione Lusitanus, non solùm fuit insignis Ordinis Minorum Theologus, sed eximius Concionator, & Scriptor Ascaticus, qui libros edidit *de Contemnendis Mundi vanitatibus*, quos *S. Franciscus Salesius* impansè laudat, insupar Meditationes de *Amore Dei*, & librum da *Modo Concionandi*, seu *Rhetoricam Ecclesiasticam*, quê posteros Concionatores informavit, etiamque benè, & utiliter Conciones ad populum habandi edocuit. Denique, inter Doctissimos Thaologos Ordinis Minorum adnumarari dabent *Petrus Crabbius*, *Alphonsus à Castro*, & *Petrus Galatinus*, quorum primus, sau *Petrus Crabbius*, patriâ Machliniensis. Vir fuit piatata & aruditione clarus, qui, post *Jacobum Merlinum*, Ecclesiæ Parisiensis Pœnitantiarium, à quo, ut supariùs obsarvavimus, in lucem data est Conciliorum Collectio, novam ac multò locupletiorem Conciliorum Collactionem anno MDXXXVIII, typis mandavit Coloniæ, atque prætar varias Synodos & Epistolas sparsim additas, inseruit Gasta Concilii Chalcedonansis, Concilium Lateranensa sub *Innocentio III.* celebratum, Appendicem copiosam Concilii Constantiansis, Epistolas & Responsionas Synodalas XVII. Concilii Basileensis, & Gesta Concilii Florentini ax interpratationa *Bartholomai Abrahami Cretensis*, & Vitas Romanorum Pontificum, quæ omnia dasiderantur in prioribus Conciliorum Collectionibus. Hanc novam Conciliorum Collactionem duobis Tomis complaxus est *Petrus Crabbius*, quam tamen posteà pluribus additamantis auctam, & in tria magnæ molia volumina digastam, novâ Editiona anno MDLI. Coloniæ dunavit, eamque *Carolo V.* Imparatori nuncupavit. In alio perindè Ecclesiæ utili scribendi ganera versatus est *Alphonsus à Castro*, natione Hispanus, patriâ Zamorensis, unus è Concilii Tridentini Thaologis, & *Philippo II.* Hispaniarum Regi à Sacris Concionibus, qui, prætar Homilias, scripsit Opus *adversùs omnes Hareses* in libros XIV. distributum: Libros tres *de Justa Hareticorum Punitione*: & libros duos *de Potestate Legis pœnalis*. Denique, *Petrus Galatinus*, natione Apulus, Opus Theologicum edidit in quinque partes tributum: Item Opus *de Ecclesia Catholica Institutione, Deformatione, & Reformatione*, aliosque Tractatus, quorum Catalogum exhibet *Wadinghus* in Bibliotheca Scriptorum Ordinis Minorum. Hìc autem obiter advertare debes, eumdam *Petrum Galatinum* scripsissa librum *de Arcanis Catholica Veritatis* advarsùs Judæos, ax libro *de Pugione Fidei Raymundi Martini*, Ordinis Prædicatorum, maximam partem compilatum, sicut sola clariùs demonstravit doctrinâ & pietate illustris Dominus *Josephus de Voisin* in Prolegomenis *Pugionis Fidei* editionis, quam secundis curis adornavit, tamque insigne plagium detaxit. Quin, ante *Josephum de Voisin* hoc *Petri Galatini* furtum subodoratus ast *Josephus Justus Scaligerus* in Epistola ad *Casaubonum* datâ Idibus Septembris anni MDIII. in qua hæc habet: *Addebas de quibusdam in Petri Galatini disputationibus. Scito illos libros esse Compendium duorum ingentium Voluminum, quibus titulum fecit Auctor Raymundus Sebon Dominicanus, eximius Philosophus.* At illa naris emunctæ Criticus, quamvis *Petri Galatini* furtum optimè olfacarit, atque acutissimè indagaverit, à via taman veritatis abarravit, primò, dum ait, *Raymundum Sebonem* asse Dominicanum & Authorem libri *de Pugione Fidei*. Constat quippè *Raymundum Sebonem* nac Dominicanum fuissa, nec Authorem libri *de Pugione Fidei*, sed germanum illius libri Authorem esse *Raymundum Martinum*, nationa Catalanum, patriâ Subiratansem, Conventus Barcinonensis Ordinis FF. Prædicatorum alumnum, sicut testatur *Franciscus Diago*, ejusdam Ordinis, lib. 2. *Historia Provincia Aragonia* cap. 28. Fallitur prætereà *Josephus Scaligerus*, dum allarit, Opus *Petri Galatini* de Arcanis Catholicæ Varitatis nihil aliud essa, quàm Compendium duorum ingentium voluminum *Raymundi* Dominicani; dùm tamen certum sit, non duo tantùm, sad tria volumina libri *Raymundi Martini* Dominicani *de Pugione Fidei* extara in variis Bibliothecis, quorum non tam Compendium, sau Epitomen, aut Breviarium confacit *Petrus Galatinus* in suo libro *de Arcanis Catholica Veritatis*, quàm omnia bona, quæ en io libro habet, ab illo suffuratus ast, suppresso penitùs *Raymundi Martini* nomine, nec vel minimùm quidem indicato fonte, ex quo planissimè biberat, & aquas indè haustas in suos alveos derivaverat. Sad da Scriptoribus Ordinis *S. Francisci* hactenùs satis.

D. Superest adhuc unus Raligiosorum Mendicantium Ordo, videlicèt Carmalitarum; da cujus Scriptoribus, qui præclaris ingenii sui monumentis, omnique bonarum Litterarum ganera Christi Ecclesiam locupletârunt, breviter in hac dacima tertia Virorum Sæculi XVI. eruditorum Classa dissarare dabemus.

M. Prætermitto, ne longiori daductâ Scriptorum sarie, tibi fastidium ingeram, doctissimos Theologos Scholasticos, qui Sæculo XVI. magnum Ordini Carmalitarum splendorem contulerunt, & tres tantùm mihi notos, illius Ordinis Scriptoras, quorum Opera aruditis & asceticis Viris maximè probantur, hìc indicabo, videlicèt *Sanctam Theresiam à Jesu*, Spiritualis & Cœlestis doctrinæ Magistram; *Everar-*

Everardum Billichium, & *Baptistam Mantuanum*, cognomento *Hispaniolum*. In primis, certò affirmare possum, ex Hispania, Sanctitatis & doctrinæ feracissimê, non extitisse Sæculo XVI. quidquam ad Religionis Christianæ gloriam & majestatem illustrius illâ Deo dilectâ Virgine *Theresia*, quæ Abulæ in Regno Castellæ parentibus non minùs nobilitate, quàm vitæ integritate conspicuis nata, ad Moniales Ordinis *Sanctæ Mariæ de Monte Carmelo* anno ætatis suæ vigesimo se contulit, & ejusdem Ordinis non solùm in mulieribus, sed in Viris reformationem aggressa, de sola Dei misericordia confidens, humanis omnibus destituta auxiliis, & adversantibus plerumque ac contradicentibus potestatibus Sæculi, ad optatum exitum perduxit, mirèque auxit Carmelitarum excalceatorum tam Virorum, quàm mulierum Ordinis latissimè propagati, quo nullum Sanctitate & eruditione, seu utraque Theologia, Mystica & Scholastica, superiorem Ecclesia habet, ut opportuniùs ostendemus in sequenti Colloquio, ubi agemus de Religiosis Ordinibus, qui Sæculo XVI. fuerunt instituti. Actum profectò agerem, si hic summam *Sanctæ Theresiæ* pietatem, ardentissimam in Deum, & proximum charitatem, cæterasque virtutes, quibus in gradu heroico excellebat, describendas susciperem. Dicam tantùm, ejus doctrinam adeò Cœlestem esse, ut verè ipsa dici possit *Doctrix disciplinæ Dei, & electrix operum illius*. Scripsit, præter plures Epistolas, quæ germanam ac solidam pietatem ubique spirant, *Vitæ suæ Relationes*, *Viam Perfectionis*, *Fundationum Cœnobiorum suorum* librum unum, *Castrum animæ*, & *in Cantica Canticorum* librum unum, quorum Operum asceticorum excellentiam egregiè commendat *Gregorius XV.* Pontifex Maximus in Canonizationis Sanctæ *Theresiæ* Diplomate, ubi ait, Sanctam illam Virginem, Cœlestia sapientiæ imbutam à Deo irrigatam, edidisse de Mystica Theologia, & de aliis etiam rebus libros multa pietate refertos, *ex quibus fidelium mentes uberrimos fructus percipiunt, & ad superna patriæ desiderium excitantur*. Esset hic locus opportunissimus, si per Colloquiorum nostrorum brevitatem liceret, meo, totiusque Ordinis nomine, testandi gratissimum animum non solùm in Sanctam *Theresiam*, quæ, suum in Dominicanos ut significaret affectum, in una ex suis Epistolis se *Dominicam in Passione*, id est, ea animo totoque affectu Dominicanam esse profitebatur; sed etiam in Reverendos Patres Carmelitanos excalceatos, *Sanctæ Theresiæ* filios, qui de Schola nostra optimè meriti sunt, & *Sancti Thomæ* doctrinæ maximum splendorem atque authoritatem conciliârunt laudabili illo Statuto, & quasi voto de S. Doctore Angelico ubique sequendo, quod Carmelitarum Ordo inter Constitutiones, & suæ Religionis fundamenta posuit, & sanctè etiamnum observat. Sed, cùm huic officio plenè satisfacere non possim, perpetua illa & arctissima amicitia, quæ RR. PP. Carmelitas excalceatos colit Schola Thomistica, æternum erit nostræ in illos observantiæ monumentum. *Everardus Billichius*, Carmelita Coloniensis, in Concilio Tridentino, & Ratisponensi Colloquio pro tuenda Fide Catholica multum elaboravit. *Defensionem judicii Universitatis Coloniensis* adversùs calumnias *Melanchthonis*, *Buceri*, *Oldenderpii*, & *Asseclarum* in publicam lucem emisit: Item librum *de dissidiis Ecclesiæ componendis*. Denique, *Baptista Mantuanus*, cognomento dictus *Spagnolus*, seu *Hispaniolus*, gente erat Italus, patriâ Mantuanus, & Ordinis Carmelitani in Conventu Mantuano alumnus, ac posteà totius Ordinis Generalis Præfectus, cui tamen dignitati, post triennium, ultrò cessit, ut Deo ac sacris studiis faciliùs vacaret. Linguarum Latinæ & Hebraicæ peritus fuit, eximius Theologus & Poëta optimus, adeòque castus, ut Poëticam venam rebus lascivis aut profanis impendere piaculum duxerit. Obiit Mantuæ XI. Kalend. Aprilis an. MDXVI. eique mortuo *Fridericus*, Mantuæ Dux, Statuam marmoream posuit. Præter multa sacra Poemata, scripsit *contra Poëtas impudica scribentes*: *Historiam Redemptoris Mundi Matris Ecclesiæ Lauretanæ*: *Apologiam pro Carmelitis*: *Tractatum de parte Corporis B. Mariæ, in qua conceptus est Jesus Christus*; *de Patientia libros tres*, & alia Opera, quæ simul collecta studio *Laurentii Cuperi*, Bruxellensium Prioris, prodierunt Antverpiæ anno MDLXXVI. Plura de Carmelitani Ordinis Scriptoribus non addam, eò quòd Clarissimi Societatis JEsu Scriptores, de quibus in sequenti, seu decimâ quartâ Virorum Sæculi XVI. eruditorum Classe, sermonem habituri sumus, amplissimum dicendi suppeditent argumentum.

D. Cùm in societatem *JEsu*, doctrinâ, legibus, vitâ, moribus & Scriptis ubique laudatissimam, sic ab initio fuerim animatus, ut vero ejus honori consulere semper in votis habuerim, incessit nuperrimè animum libido pervolvendi Bibliothecam Scriptorum Societatis *JESU*, & statim in prima Præfatione (cujus Author est R. P. *Petrus Ribadeneira* ejusdem Societatis Theologus) hæc verba perlegi, quæ me singulari admiratione perculerunt: *Mihi quidem*, inquit ille, *certe per[illegible]rum videtur, in tam exiguo nostrorum numero tam multos extitisse Scriptores, qui brevissimo tempore lucubrationes suas litteris mandârunt, & omne penè Scriptorum genus magna cum laude sunt persecuti. Etenim ut ex multis pauca attingam, quod genus ingenuarum artium est, quod argumentum, quæ tractatio, in qua nostri non sint peregregiè versati? quam scriptis suis non explicârint, auxerint, ornârint? Nam si ab ipsis quasi incunabilis ac primis Grammatices rudimentis ducas exordium, & per severiores Disciplinas, ceu per gradus quosdam, ad culmina sacra ascendas Theologiæ, nihil certè reperies à nostris prætermissum, quod ad scientias omnes illustrandas pertinere videatur &c.* Volebam quidem ulterius progredi, sed, ut candidè fatear, immensi illius libri moles me, magni laboris impatientem, à lectione deterruit. Quocircà obsecro te, ut præcipuos ac primi subsellii Scriptores Societatis JEsu breviter in hac decima quarta Virorum Sæculi decimi sexti eruditorum Classe percensere, eorumque Opera indicare non graveris.

M. Istud Scriptorum Societatis JEsu elogium, quod in Præfatione *Petri Ribadeneira* ad Bibliothecam Scriptorum Societatis Jesu lectitâsti, splendidum quidem, elegans, ac magnificum est, modestum tamen præ aliis encomiis, quæ in imagine primi Sæculi Societatis JEsu habentur, & à quibus referendis, ne longior sim, consultò i[illegible]

pr[illegible]

præsentia abstinebo, atque in recensendis dumtaxat præstantioribus hujus Societatis Scriptoribus, eorumque lucubrationibus debitâ commendatione celebrandis, paululùm immorabor. Incipiam porrò à *S. Ignatio Loyola*, Societatis Jesu Parente ac Conditore, meoque in Cœlis singulari Patrono, cujus nomine in Sacro Baptismatis fonte divinâ providentiâ fui donatus. Natione Hispanus fuit *Ignatius de Loyola*, qui, dum viveret, varias, ita permittente Deo, persecutiones passus est, præsertim Parisiis, ubi ab æmulorum manibus ac furore liberatus est auctoritate ac potentiâ Dominicani *Matthæi Ori*, Inquisitoris Parisiensis, ad cujus tribunal semel & iterùm fuit delatus, sicut testatur *Orlandinus* libro I. Historiæ Societatis Jesu. Nec solùm Parisiis & in Gallia *Ignatium de Loyola* ab eo Dominicano Fidei Quæsitore humaniter & perhonorificè tractatum narrat *Orlandinus*, sed etiam lib. 2. ejusdem Historiæ num. 31. asserit, *Ignatium de Loyola*, à suis æmulis Salmanticæ in Hispania impetitum, sese testimonio Dominicani *Matthæi Ori*, quem Parisiis vindicem ac defensorem habuerat, tutatum fuisse. Variis prætereà circà librum *Exercitiorum Spiritualium*, quem edidit, quique à *Paulo III.* aliisque Romanis Pontificibus posteà approbatus est, atque à Viris doctissimis ac religiosissimis summè laudatus, procellis agitatus *Ignatius de Loyola*. Neque enim, ut obiter dicam, assentior illis, qui volunt, Authorem illius libri *Exercitiorum Spiritualium* esse *Garciam Cisnerium*, Montisserati Religiosum Benedictinum; maximè cùm ex testimoniis Romanorum Pontificum constet, hunc librum *Exercitiorum Spiritualium à S. Ignatio*, dum Manresæ esset, compositum fuisse, & jussu *Pauli III.* recognitum esse à *P. Foscarario* Dominicano, & Sacri Palatii Apostolici Magistro, qui egregium de illo protulit testimonium præfixum huic libro, Editione Romanâ primâ, anno MDXCVI. excuso: *Non potuerunt*, inquit ille Dominicanus, *Sancta Exercitia non maximum commodum præstare cuilibet studioso; ideò obviis etiam ulnis amplectenda sunt.* In secunda verò Editione ejusdem libri, sic ejus utilitatem commendat idem Sacri Palatii Apostolici Magister: *Cùm nequeat subsistere diù Christiana Religio sine exercitiis, & meditationibus aliquibus spiritualibus (in meditatione enim, inquit Vates, exardescit anima mea) nullas arbitror magis opportunas, his, quæ procul dubio ex Scripturarum studiis, & longo rerum usu nata sunt.* Praeter hunc admirabilem *Exercitiorum Spiritualium* librum, quem ad posteros transtulit *Ignatius de Loyola*, plures scripsit pias Epistolas ad suos filios, eisque Constitutiones dedit, in quarum Parte quarta, cap. XIV. sanctâ lege jubet, ut doctrinam Thomisticam sequantur: *In Theologia*, inquit Vir Dei, *legatur Vetus & Novum Testamentum, & Doctrina S. Thomæ*; eique nullo nomine, nullo prætextu, nullove titulo, lituram aliquem, exceptionemve præfigi unquàm passus est, quandiù vixit Beatissimus ille Societatis Jesu parens, & germanæ S. Thomæ Aquinatis doctrinæ Sectator strenuus; sed potiùs Christianæ pacis amantissimus, si quæ vidit ætate suâ dissensionum istarum ac novitatum pullulare semina, actutùm eâ, quâ poterat, pietate ac religione compressit, illo proindè dignus elogio, quo eum Cardinalis *Franciscus* à *Monte* coram *Gregorio XV.* Pontifice Maximo coronavit, dum virtutum ac miraculorum gesta, pro Canonica ejus Apotheosi referret: *Novas*, inquit, *opiniones nunquam admisit, & in Theologia Scholastica doctrinam Angelici Doctoris secutus est.* Et certè, *Maffejus* Societatis Jesu, libro I. *de Vita S. Ignatii* cap. 19. & alii ejusdem Societatis probatissimæ fidei Scriptores, disertè testantur, *Ignatium de Loyola* Lutetiæ Parisiorum apud FF. Prædicatores in Collegio Generali *S. Jacobi* Theologiæ operam navâsse, eâque ratione subindè factum, ut qui, nascente Societate Jesu, eidem, necdùm peractis Theologicis studiis, nomen dabant, ad Fratrum Prædicatorum Scholas, Lectiones Theologicas excepturi, mitterentur; quod olim Vallisoleti atque Abulæ fieri solitum ipsimet Societatis Jesu Scriptores litteris prodiderunt. Ita nempè, qui tum temporis *Ignatii* mentem, animumque propiùs ebiberant, se nunquam meliùs instituendos autumabant, quàm si eum Doctrinæ fontem attingerent, undè Sanctissimus Pater hausisset. Ad Vitam immortalem migravit *S. Ignatius de Loyola* pridiè Kalend. Augusti anni MDLVI. & à *Gregorio XV.* Pontifice Maximo, heroicis ejus virtutibus ac miraculis ritè probatis, in Cœlitum numerum relatus est iv. Id. Martii an. MDCXXXIII. De Societate Jesu, cujus fundamenta jecit *S. Ignatius Loyola*, & cujus incrementum haud parùm promoverunt Religiosi Dominicani, commodiùs agemus in proximo Colloquio, ubi de Religiosis Ordinibus, qui Sæculo XVI. originem habuerunt, sermonem instituemus.

Post *S. Ignatium de Loyola*, Societatis Jesu Auctorem, ac Parentem, inter Clarissimos ejusdem Societatis Scriptores, qui Sæculo decimo sexto doctrinâ ac pietate effulserunt, eos, qui sequuntur, potissimùm laudabo, videlicèt *Jacobum Laynes*, *S. Franciscum Xaverium*, *Martinum Olavium*, *Petrum Canisium*, *Henricum Canisium*, *Franciscum Ribera*, *Joannem Ferdinandum*, *Alphonsum Salmeronem*, *Hieronymum Pradum*, *Franciscum Toletum*, *Blasium Viegam*, *Joannem Maldonatum* & *Emmanuelem Sà*; de quibus singillatim aliquid dicturus, ordiar à *Jacobo Laynes*, natione Hispano, patriâ ex oppido Castellæ Almazan, qui fuit Vir ingenio maximo, judicio acerrimo, excellenti memoriâ, prudentiâ singulari, innocentia & vitæ Sanctimoniâ admirandus; modestiâ, affabilitate ac suavitate morum haud vulgariter præditus. Sancto *Ignatio de Loyola* ad meliorem vitam translato, Præpositus Generalis Societatis Jesu electus *Jacobus Laynes*, eam octo annos & dimidiatum sapientissimè rexit. In Galliam à *Pio IV.* Pontifice Maximo cum *Hippolyto Estensi*, Cardinali Legato, ad restinguendum incendium, eo in Regno ab Hæreticis Calvinianis excitatum, missus, interfuit publico totius hujusce Regni Poissiaco Conventui, in quo, sicut in superiori Colloquio jam observavimus, maximâ Sententiarum & verborum gravitate repressit, coram *Catharina*, Regina matre, *Theodorum Bezam*, *Petrum Martyrem*, aliosque nefarios Hæreticorum Antesignanos frænavit, ac prorsùs elingues reddidit. Concilio Generali Tridentino interfuit, & in eo multa suæ eruditionis specimina edidit. Tandem absoluto Concilio Tridentino, Romam reversus, ibi obiit die 19. Januarii an. MDLXV. ætat. suæ LIII.

Præclara felicissimi ingenii sui atque exquisitæ eruditionis suæ monumenta reliquit, quæ tamen, ut observat *Philippus Alegambius* in Bibliotheca Scriptorum Societatis Jesu, ob varias, quibus distentus erat, occupationes, limare, eisque ultimam manum admovere haud potuit *Jacobus Laynes*. De illius etiam Scriptis legendi sunt *Franciscus Sacchinus* in Historia Societatis Jesu, & *Petrus Ribadeneira* in Catalogo Scriptorum ejusdem Societatis. Exactis in Academia Parisiensi Philosophiæ & Theologiæ studiis, sese socium Sancto *Ignatio* adjunxit *Franciscus Xaverius*, natione Hispanus, patriâ Navarrus, qui à *Paulo III.* Pontifice Maximo, *Joannis III.* Lusitaniæ Regis rogatu, ad Orientalem Indiam missus est, ubi innumeros Populos Evangelii luce perfudit. Dein, in Japoniam primus Cœlestis doctrinæ lumen invexit, ideòque Japonum primus Apostolus jure merito dictus. Tot remotas Infidelium Regiones pedibus lustrâsse, & Cœlesti luce collustrâsse non contentus *Franciscus Xaverius*, latissimum Sinensium Imperium penetrare voluit, sed in ipso hujusce Regni aditu Sanctissimè obiit die II. mensis Decembris anni MDLII. & à *Gregorio XV.* Pontifice Maximo Sanctorum Catalogo adscriptus est die XII. mensis Martii an. MDCXXII. *S. Francisci Xaverii* virtutum ornamenta, præcipuè submissionem animi, charitatem erga Deum, zelum animarum, magnanimitatem, fortitudinem, in adversis patientiam, perpetuum Orationis studium, vitæ asperitatem, Evangelicæ paupertatis amorem, cæterasque virtutes heroicas complexus est *Petrus Ribadeneira* in Vitæ Sancti *Ignatii de Loyola*. Sex quoque libros de *S. Francisci Xaverii* moribus, vita, obitu & miraculis scripsit *Horatius Tursellinus*, elegans Societatis Jesu Scriptor. Extant complures *S. Francisci Xaverii* Epistolæ zelum Apostolicum spirantes, & alia quædam Opuscula, quorum meminit *Alegambius* in Bibliotheca Scriptorum Societatis Jesu. Inter primos *S. Ignatii* Socios annumeratur *Martinus Olavius*, natione Hispanus, patriâ Cantaber, ex oppido *Victoria*, qui postquàm in Academia Parisiensi Doctor in Sacra Theologia inauguratus, sapientiæ laude floruisset, & *Ottonis* Cardinalis *Truchesii*, Episcopi Augustani, nomine, Synodo Tridentinæ adfuisset, ibique Orationem summo cum totius Concilii applausu habuisset, Societati Jesu nomen dedit, ac brevi inter Professores adscriptus, Romano Præfectus est Collegio, in quo Theologiam magnâ cum sui nominis famâ docuit, scripsitque *Assertiones de conditione, lapsu & reparatione hominis*, nec non ad *Decretum Parisiense à Sorbonicis Doctoribus contra Societatem Jesu in ipsis suis initiis latum Responsionem*, quæ, ut testatur *Alegambius* in Bibliotheca, extat in Historia Societatis Jesu Tomo 1. libro 15. num. 46. Societatem Jesu recens natam *Petrus Canisius*, natione Belga, patriâ Noviomagensis, doctrinâ ac præstantis ingenii monumentis mirum in modum illustravit. Germaniam superiorem, primus à Sancto Patriarcha *Ignatio* institutus Præpositus Provincialis, prudentissimè texit, Hæreticos disputationibus repressit, Catholicos confirmavit, suisque ferventissimis Concionibus ad meliorem frugem revocavit. Scripsit libros quinque *De Beatissima Maria Virgine*, *Parvum Catechismum Catholicorum*, Commentarios *de Verbi Dei Corruptelis*, & alia plura Opuscula Dogmatica, Exegetica, Polemica, & Ascetica, quæ recenset *Philippus Alegambe* in Bibliotheca Scriptorum Societatis Jesu. Hic *Petrus Canisius* fratrem habuit ejusdem Societatis *Henricum Canisium*, omnis litteraturæ studiosum, ac Sacrorum Canonum in Academia Ingolstadiensi Interpretem, qui plura edidit Opera in jus Canonicum & Civile, sed præsertim sex Tomos *Antiquæ Lectionis*, in quibus varia exhibet Scriptorum priscorum monumenta ad Historiam mediæ ætatis illustrandam, nunquàm antehàc evulgata. *Franciscus Ribera*, natione Hispanus, patriâ ex oppido Castellæ Villacastia, maximum doctrinâ suâ Societati Jesu contulit splendorem. Vir quippè fuit egregiè doctus ac pius, ingenio excellenti, judicio acri, in Sanctorum Patrum Operibus versatus, & linguarum Latinæ, Græcæ, ac Hebraicæ peritissimus. Scripsit, præter Vitam *S. Theresiæ*, doctissimos *Commentarios in XII. Prophetas Minores, in Epistolam Pauli ad Hebræos, in Evangelium S. Joannis, & in Apocalypsin*, nec non libros quinque *De Templo Salomonis*. Plura de hoc erudito Scriptore legesis apud *Alegambium* in Bibliotheca Scriptorum Societatis Jesu. *Joannes Ferdinandus*, natione Hispanus, patriâ Toletanus, & insignis Societatis Jesu Theologus, Scripturam Sac. per multos annos Romæ interpretatus est. Dein, in Belgium missus ad operam in Castris militibus Catholicis præstandam, per quinquennium ibi versatus multos pertulit labores & gravissima pericula adivit, è quibus divinâ ope liberatus, & è Belgio in Hispaniam reversus, annos quindecim utilissimis Concionibus consumpsit, scripsitque *Divinarum Scripturarum juxta Sanctorum Patrum Sententias locupletissimum Thesaurum* Tomis tribus comprehensum. Tertio tamen Tomo *Joannes Ferdinandus*, morte interceptus, finem imponere haud potuit, teste *Alegambio* in Bibliotheca sæpius laudatâ Scriptorum Soc. Jesu. Unus ex decem primis Sociis S. Patriarchæ *Ignatii* esse meruit *Alphonsus Salmeron*, natione Hispanus, patriâ Toletanus, qui in Academia Parisiensi Philosophicis ac Theologicis excultus disciplinis, Concilio Tridentino sub *Paulo III.* sub *Julio III.* & sub *Pio IV.* interfuit, atque in eo Orationem habuit pereruditam de *S. Joanne Evangelista*, Patrum hujus Concilii auribus dignam. *Novum Testamentum* sexdecim Tomis perdoctè interpretatus est. Hæreticorum perpetuus hostis fuit, quos disputationibus, lectionibus ac Scriptis semper exagitavit. Doctrinæ *S. Thomæ* fuit addictissimus, ut videre est præsertim in Disputatione XXI. in caput VIII. Epistolæ *S. Pauli* ad Romanos, ubi disertis verbis Prædestinationem gratuitam, id est, ante omnium prævisionem meritorum, multis momentis adstruit, omnemque præscientiam boni usus gratiæ exploratricem eliminat. *De Alphonsi Salmeronis* Operibus lege *Possevinum* in Apparatu Sacro, & *Alegambium* in Bibliotheca Scriptorum Societatis Jesu. *Hieronymus Pradus*, natione Hispanus, ejusdem Societatis Jesu Professor, Sacras Litteras in Academia Cordubensi publicè exposuit, & eruditum edidit Commentarium in priora sex & viginti Capita Prophetæ *Ezechielis*, reliqua verò Capita, præsertim ea, quæ Urbis ac Templi Hierosolymitani spectant apparatum, explanavit alter

Socie-

Societatis Jesu Theologus, seu *Joannes Baptista Villalpandus*. Societatem Jesu Sacræ purpuræ honore primus ornavit *Franciscus Teletus*, natione Hispanus, patriâ Cordubensis, postquàm sub *Pio V.* & sex aliis succedentibus Romanis Pontificibus Concionatoris Apostolici munus magno cum fructu, & summo omnium applausu obiisset, suorumque Auditorum animos non tam verborum elegantiâ, quàm Sententiarum gravitate, reconditæ doctrinæ excellentiâ, ordinis dispositione, ingenii perspicuitate ac magnitudine in admirationem rapuisset. Ejus operâ sæpiùs usi sunt Summi Pontifices. *Pius V.* Cardinali *Joanni Francisco Commendano*, in Germaniam ad *Maximilianum* Imperatorem, & *Sigismundum*, Poloniæ Regem misso Legato, *Franciscum Toletum* comitem adjunxit. *Gregorius XIII.* eum in Belgium misit, ut Pontificium Diploma contra errores *Michaelis Baji* ab Academia Lovaniensi, & ab ipsomet *Michaële Baja* recipi curaret, quod ipse feliciter & ex animi sententia perfecit. Sacra Biblia recognoscendi, & àmendis, quæ in ea Typographorum incuriâ irrepserant, repurgandi Provinciam ei demandavit *Sixtus V.* ac tandem illum, vitæ Sanctimoniâ cum eximia eruditione & prudentia in rebus agendis singulari conjunctâ clarissimum, *Clemens VIII.* in Cardinalium Collegium cooptavit; sub cujus Pontificatu in negotio de *Henrici IV.* Galliarum Regis cum Sancta Sede reconciliatione promptam & egregiam navavit operam Cardin. *Toletus*, & in absolutione ejusdem Regis à Summo Pontifice impetranda præclarè meritus est de universa Gallia, ac de Rege *Henrica IV.* qui tanti beneficii memor, Cardinali *Toleta* mortuo anno MDCVI. solemni ritu Parisiis in Ecclesia Principe parentavit. Præter Philosophicas lucubrationes, edidit *Franciscus Teletus* Summam Casuum Conscientiæ, seu *Instructionem Sacerdotum*, & eruditos Commentarios in Evangelium *S. Joannis*, in priora duodecim Capita Evangelii *S. Lucæ*, in Epistolam ad Romanos, & Sermones XV. in Psalmum XXXI. Inter Scripturæ Sacræ Interpretes, quos Ecclesiæ Sæculo XV. dedit laudatissima Jesu Societas, locum habere debet *Blasius Viegas*, natione Lusitanus, & Sacrarum Litterarum in Academia Eborensi Professor, qui egregiis Commentariis *Apocalypsin* illustravit. At in Sacrarum Litterarum interpretatione nullum, juxta peritorum Criticorum judicium, doctiorem protulit Societas Jesu *Joanne Maldonato*, in Bætica Hispaniæ natu, qui à teneris annis omni litterarum genere excultus, ad exactum Philosophiæ & Theologiæ studium singularem pietatem, morum candorem & acerrimum judicium cùm attulisset, in celebrem evasit Oratorem ac Theologum, atque Superiorum jussu Romæ primùm Theologiam docuit, deindè, per decem annos Parisiis magno cum applausu & frequenti omnium Ordinum concursu in Collegio Societatis Jesu Claromontano docendi munus obivit. Occasione tamen peculiaris cujusdam opinionis, quam in suis lectionibus propugnaverat, gravem cum Sacra Facultate Parisiensi litem sustinuit, cujus originem & causam, omniaque monumenta ad illam spectantia refert *Egassius Bulæus* Tomo VI. *Historiæ Universitatis Parisiensis*. Romam à *Gregorio XIII.* Pontifice Maximo ad concinnandam novam septuaginta Interpretum Versionis Editionem vocatus *Joannes Maldonatus*, ibi tandem meritis clarus è vivis excessit die v. mensis Januarii anni Christi MDLXXXIII. ætatis suæ L. Post ejus obitum, operâ ac curâ *Clementis Puteani*, ejusdem Societatis Jesu Theologi doctissimi, prodierunt in lucem eruditissima illius Commentaria in quatuor Evangelistas, in quibus, ut testantur periti Critici, nullum in Theologia probatum Græcum, Latinúmve authorem prætermisit *Joannes Maldonatus*, quem totum legerit, perlegeritque diligenter ac notârit; quo fit, ut tantâ eruditione, ac tantâ rerum scientiâ ejus Commentaris sint referta. Scripsit etiam Vir ille disertus juxta ac doctus alia Commentaria in Prophetas *Jeremiam*, *Baruch*, *Ezechielem*, & *Danielem*, & alia plura perdocta Opera, de quibus legendus est *Philippus Alegambius* in Bibliotheca Scriptorum Societatis Jesu. Denique, *Emmanuel Sa*, natione Lusitanus, inter insignes Societatis Jesu Theologos celebris, Vir fuit eloquentiâ & eruditione conspicuus, qui, Sacrarum Litterarum Interpretis, & Concionatoris Apostolici Romæ summâ cum laude functus officio, scripsit, præter *Aphorismos Casuum Conscientiæ*, *Scholia in quatuor Evangelia*, brevia quidem, sed erudita, & ex selectis Sacrorum Doctorum Sententiis excerpta, & *Annotationes in omnem Scripturam Sacram*, Opus concisum quidem & contractum, sed indefesso studio elaboratum atque perfectum. Sunt nonnulli eruditi Critici, qui asserunt, *Emmanuelem Sa* multa ex *Francisco Vatablo* deflorâsse, eaque in suas Annotationes in Scripturam Sacram convasâsse. Missos facio, brevitatis ergo, alios longè plures Societatis Jesu Scriptores Theologos, Scripturæ Sacræ Interpretes, Polemicos, Asceticos, Historicos, Grammaticos, quorum Opera, & Elogia fuso & eleganti calamo describuntur in Societatis Jesu Scriptorum Bibliotheca, quæ incepta est à *Petro Ribadeneira* ejusdem Societatis Theologo anno MDCII. continuata deinde à *Philippo Alegambe* ex eadem Societate ad annum MDCXLII. & tandem producta usque ad an. MDCXXV. à *Nathanaële Sotuelo*, ejusdem Societatis Jesu Presbytero. De industria etiam prætermisi *Ledevicum Molinam*, & *Leonardum Lessium*, Societatis Jesu Theologos, tum quia de illis sub finem Colloquii tertii jam mentionem feci, tum quia etiam consultiùs esse duxi, paci silentio litare, quàm obligata intempestivè retractare vulnera, & obortam, horumce Scriptorum occasione, Dominicanos inter & Patres Societatis Jesu invidiosam repetere litem. Hæc igitur hactenùs à me dicta sufficiant in laudem celeberrimæ Societatis Jesu, quam de me optimè meritam officiis meis semper promereri satagam. Ingratus alioqui jure optimo audirem, si Patribus Societatis Jesu, à quibus, dum adolescens essem, in Collegio Avenionensi Grammatices elementa suscepi, & Christianæ Religionis Mysteria, nec non piè vivendi modum edoctus sum, innumeras non persolverem grates, & majores me debere grato ac sincero animo palàm non significarem, cùm, teste Philosopho, Parentibus & Magistris pares referre gratias nemo possit. Quòd si verò nunc Scholæ Thomisticæ ex juramento addictus, & puro Sancti *Thoma* doctrinæ lacte potatus, aliquas Theologorum Societatis Jesu opiniones probare minimè

possim, ob id tamen ingrati animi labem nullus mihi inurata debet, maximè cùm appositè dicat insignis Poëta *Horatius*:

Diversum sentire duos de rebus iisdem,
Incolumi licuit semper amicitiâ.

Constanter itaque, quandiù suppetent vires, doctrinam *S. Thomæ*, in cujus verba juravi, pro aris & focis propugnabo, & ab ea ne latum quidem unguem discissam; sed charitatem fraternam, quâ secundum Deum nihil priùs & antiquiùs habere debemus, nunquàm, Divinâ opitulante gratiâ, lædam, quia, ut ait *S. Augustinus* cap. 9. libri 3. De Baptismo contra Donatistas: *Hujus fraternæ charitatis inimici, sive apertè foris sint, sive intus esse videantur, Pseudo-Christiani sunt & Antichristi.*

D. Ultimam tandem attigimus Virorum Sæculi decimi sexti eruditorum Classem, in qua de peritis Jurisconsultis sermonem cùm sis habiturus, eos primùm recensere debes, qui in Gallia, deinde illos, qui in Italia, postremò, alios, qui in Hispania, Germania, & in cæteris Nationibus celebre sibi nomen pepererunt.

M. Undecim è Gallia proferam illustres Jurisconsultos, qui perdoctis Operibus nomen suum Sæculo XVI. immortalitati consecrârunt, videlicèt *Petrum Rebuffum*, *Raymundum Rufum*, *Andream Tiraquellum*, *Joannem Quintinum*, *Joannem Stephanum Durantium*, *Barnabam Brissonium*, *Bertrandum Argentræum*, *Jacobum Cujacium*, *Nicolaum Boërium*, *Renatum Choppinum*, *& Petrum Gregorium*, quorum eximias dotes & eruditas lucubrationes hìc breviter referemus. Inprimis, *Petrus Rebuffus*, apud Montempessulanum in Occitania, Galliæ Provincia, natus, in Academiis Tolosana, Pictaviensi, Bituricensi & Parisiensi Jus & praxim Canonicam magna cum laude docuit, ac multa Opera in lucem emisit, quorum præcipua ad Beneficia Ecclesiastica pertinent, nimirùm *Praxis Beneficiorum*, quæ in tres partes divisa est, *Practica Cancellariæ Apostolicæ*, *& Additiones in Regulas Cancellariæ*, quibus addi debent Commentaria in *Concordata Francisci I. cum Leone X.* Tractatus *De Pacificis Possessoribus*; Tractatus *Congruæ Portionis Beneficiorum*; Tractatus *De Decimis*, *& Feudis &c.* ac Tractatus specialis *De Jure Nominationum Academicarum.* Mitto ejus Commentaria *in Constitutiones Regias*, & si quæ alia ad jus Civile & Gallicum magìs quàm ad Pontificium referuntur. *Raymundus Rufus* Apologiam, seu defensionem adornavit pro Romano Pontifice, Cardinalibus, Episcopis, totoque Ordine Sacro, contra *Carolum Molinæum*, Natione Gallum, & non vulgarem Sæculi XVI. Jurisconsultum, quem tamen in multis ab Ecclesia improbatum, & ad classem Hæreticorum primæ classis in Indice Romano ablegatum, consultiùs esse duxi hìc omninò prætermittere, eumque ex Illustrium Jurisconsultorum Catalogo expungere, in quo soli Catholici Scriptores locum habere merentur. *Andreas Tiraquellus*, Senior, Fontenaji in Pictonibus natus, & in Curia Parisiensi Senator, præter alia Opera, scripsit Tractatum *De Privilegiis Piæ Causæ.* Eodem Sæculo XVI. *Joannes Quintinus*, Heduus, sive Augustodunensis in Galliis, & ex Ordine Hospitalario *S. Joannis Hierosolymitani* Religiosus Presbyter, inter Jurisperitos claruit Parisiis, ubi Ordinarius juris Professor fuit. Complura edidit Opera. Synodum Gangrensem Græcè & Latinè publicavit, nec non octoginta quinque Canones Apostolorum, cum vetustis Joannis Monachi Zonaræ Scholiis Latinè versis. Librum quoque Tertulliani *De Præscriptionibus Hæreticorum*, eruditis Scholiis & Commentariis illustravit. Eâdem ætate vixit *Joannes Stephanus Durantius*, Tolosæ in Galliis natus, & posteà ejusdem Civitatis Senatus Præses, quam dignitatem summâ integritate & æquitate, cum perfecta utriusque juris notitia conjunctis, præclarè gessit ab an. MDLXVIII. usque ad annum MDLXXIX. quo, obortâ Tolosæ immani seditióne, *Durantius*, dum, pro ratione Officii, Jus nomenque Regium tueri conatur, crudeliter sævientium manibus peremptus est. Edidit tres Libros *De Ritibus Ecclesiæ Catholicæ*; quod quidem Opus, firmandis Orthodoxorum partibus utilissimum, *Sixto V.* Summo Pontifici adeò acceptum fuit, ut illud Romæ excudi jusserit, & ejus authorem singulari benevolentiâ sit prosecutus. Fontenaji in Pictonibus natus *Barnabas Brissonius*, jussu *Henrici III.* Galliarum Regis Codicem Gallici Juris composuit, eruditum etiam Opus *De Verborum*, quæ ad jus pertinant, *significatione*, conscripsit. In Parlamento Britanniæ *Bertrandus Argentræus* Senator, præter suæ Gentis Historiam, Annotationes adidit in jus Aremoricorum Municipale. At omnes hos jam laudatos Galliæ Jurisperitos eruditione superavit *Jacobus Cujacius*, Tolosæ in Galliis humili genere natus, qui non Parentum, nec Magistratuum ope, sed ingenii propriis viribus & improbo labore, ad summam omnis litteraturæ peritiam pervenit, ac præclarum evasit Jurisprudentiæ lumen. In Academiis Cadurcensi, Bituricensi, Valentina, Taurinensi, & Parisiensi, incredibili Auditorum concursu & applausu jurisprudentiam docuit per annos fermè quadraginta, indefesso labore continuas sex septemve horas singulis lectionibus meditandis ac digerendis impendere solitus. Ad Bononiensem Academiam *Gregorius XIII.* Pontifex Maximus, *Cujacium*, paucis ante obitum annis, per litteras invitavit amplissimis conditionibus, sed ob ingravascentis ætatis incommoda perhonorificum illud sibi oblatum munus *Cujacius* obire minimè potuit. Nota sunt ejus Opera, quorum duo Volumina ab ipso Authore edita sunt; reliqua verò, collatis Auditorum Scriptis, qui ea ex ore dicentis exceperant, ad Tomos octo excreverunt, & in his extant *Recitationes ad Secundum*, *Tertium*, *Quartum Decretalium*, ad quas interpretandas, non nisi provectâ jam ætate accessit, viam monstrans sequentibus, quâ studium Canonum tractare, atque excolere oporteret. Vitam *Jacobi Cujacii* scripsit *Papirius Massonus*, & in ea testatur, nullum Sæculo XVI. sive in Gallia, sive in Germania, aut Italia, aliisque Regnis & Provinciis Juris interpretem fuisse, qui non deberi plurimùm *Cujacio* putaverit ad exponendi Juris Romani solertiam. Addit etiam *Cujacium* scripsisse atque edidisse plurima, quæ & stylo & gravitate rerum, *Africanum & Papinianum* redolent. De *Nicolao Boërio*, erudito Galliæ Jurisconsulto, breviter dicam, eum Senatus Burdiga-

digalensis Præsidem fuisse, ejusque Opera apud Jurisprudentiæ peritos in maximo pretio esse. *Renatus Choppinus*, patriâ Andegavus, inter Parisienses Advocatos doctrinâ & judicio excelluit. Præter Libros *de Dominio Franciæ*, aliosque, quibus Jus Gallicum exposuit, duos *De Jure Sacro* Tractatus edidit, nimirùm *De Sacra Politia Forensi* Libros tres, *Henrico III.* dicatos, & *Monasticon*, seu De Jure Cœnobitarum, Libros duos. Postremò, *Petrus Gregorius*, Tolosæ natus, ac vulgò à patria dictus *Tolosanus*, publicè Jura interpretatus est in Academiis Tolosana & Cadurcensi. Deinde, in Lotharingicam Mussipontanam Universitatem, à *Carolo*, Lotharingiæ Duce, recens institutam, accitus est, atque in ea utrumque Jus magnâ cum laude professus. Circumferuntur duobus voluminibus comprehensa ejus Opera, ad Jus Pontificium spectantia, quæ à peritis Jurisconsultis maximè commendantur. Hi sunt celebriores Jurisconsulti, qui Sæculo XVI in Gallia floruerunt.

D. Habuítne Italia Sæculo XVI. perindè claros Jurisconsultos, ac Jurisprudentiæ peritos?

M. Habuit Italia Sæc. XVI. celeberrimos Jurisconsultos, ex quibus novem dumtaxat, qui præ cæteris aliis in Jurisprudentiæ peritia excelluerunt, impræsentiarum laudabo, videlicèt *Hugonem Boncompagnum*, *Laurentium Campegium*, *Petrum Paulum Parisium*, *Andream Alciatum*, *Augustinum Berojum*, *Joannem Paulum Lancelottum*, *Guidonem Pancirolum*, *Joannem Franciscum Sannazarium*, & *Prosperum Sanctacrucium*, à quibus nos hic breviter expedire necesse est. *Hugo Boncompagnus*, patriâ Bononiensis, Juris utriusque Doctor, ac Professor, & posteà Summus Pontifex, dictus *Gregorius XIII.* principem inter peritos Italiæ Sæculi XVI. Jurisconsultos locum jure optimo obtinere debet, ejusque studiis, curis, auspiciis & auctoritati emendationem *Gratiani*, totiusque Canonici Juris acceptam referre Ecclesia & Respublica Litteraria gloriantur. *Laurentius Campegius*, patriâ itidem Bononiensis, ac deindè S. R. E. Cardinalis, Jus Cæsareum Patavii unà cum patre suo *Joanne Campegio* cum plausu maximo, & secundâ omnium admurmuratione professus est. Parem in Jurisprudentiæ studio, ac professione laudem consecutus est *Petrus Paulus Parisius*, natione Calaber, patriâ Consentinus, qui, postquàm Patavii, ac Bononiæ Jus Pontificium docuisset, Romam se contulit, ibique Auditoris Cameræ Apostolicæ functus est officio; Dein, Mediolani Senator à *Carolo V.* Imperatore dictus, & Senatus Præfectus, tum patriæ suæ Episcopus, ac tandem à *Paulo III.* Pontifice Maximo, Cardinalitiâ dignitate decoratus est. Præter Commentarium in Decretales Romanorum Pontificum Epistolas, edidit *Consiliorum de re Beneficiaria* Volumina IV. & alia Canonica Opera. *Andreas Alciatus*, patriâ Mediolanensis, Jurisprudentiam, barbaro dicendi genere anteà conspurcatam, humaniorum Litterarum, cùm Græcarum, tùm L[illegible]arum lumine illustrare, atque ad veros fontes revocatam, pristino nitori restituere cœpit, habitus inter Juris interpretes doctissimus, & inter doctissimos Juris Consultissimus. Jus Civile docuit primùm Avarici Biturigum in Galliis, deindè Ticini in Insubria, atque Commentaria scripsit in aliquot Juris Canonici Rubricas & Capitulo. Optandum sanè esset, ut Jurisconsulti, & hi, qui Romæ, vel in aliis præsertim Italiæ locis, Causarum Patroni sunt à Republica constituti, hunc purum *Andreæ Alciati* Latinè scribendi modum imitarentur, suasque in foro Scriptiones modestâ quâdam ac temperatâ verborum elegantiâ exornarent, quas tamen, ut plurimùm barbaro, inquinato, ac planè culinario scribendi genere fœdatas prodire in lucem ægrè semper tulerunt, & etiamnum jure optimo queruntur Viri eruditi, quibus patriæ & bonarum litterarum honos curæ ac cordi est. Sed redeamus ad illustres Italiæ Sæculi XVI. Jurisconsultos. *Augustinus Berojus*, Bononiæ Juris Canonici Professor, emisit in lucem *Consilia*, & *Commentarios in Decretales*. Ad Juris Canonici studium ut juvenibus viam faciliorem sterneret *Joannes Paulus Lancelottus*, patriâ Perusinus, *Institutiones Juris Canonici*, Imperatorio *Justiniani* exemplo, conscripsit, easque hortatu *Pauli IV.* inceptas, *Pii IV.* auspiciis, paulo ante Tridentini Concilii exitum, in vulgus emisit. Scripsit etiam idem *Lancelottus* de comparatione utriusque Juris Pontificii ac Cæsarei, & de utriusque interpretandi ratione; addidit quoque indices Corpori Juris Canonici. *Guido Pancirolus* natione Italus, patriâ Rhegiensis, fuit doctissimus & elegantissimus Jurisconsultus, non solum in jure Civili, sed etiam in omnibus bonis litteris, quas humaniores vocamus, & in Romanis Antiquitatibus optimè versatus. Plures composuit Libros, inter quos præcipui sunt: Commentarius *in Notitiam Dignitatum utriusque Imperii Orientalis & Occidentalis*; *Thesaurus variarum Lectionum in tres libros digestus*; *Responsorum & Allegationum in Jure* Tomus unicus, *De Origine & Auctoritate Jurisconsultorum*, & *de claris Legum Interpretibus* libri quatuor, & aliæ perdoctæ lucubrationes, quæ eum penitioris omnis Antiquitatis peritissimum fuisse apertè demonstrant. *Joannes Franciscus Sannazarius*, patria Papiensis, Senator Mediolanensis, Jus Civile, & Pontificium magnâ nominis celebritate docuit in Academiis Papiensi, seu Ticinensi, & Avenionensi, pluraque in Jus Civile & Pontificium Scripta reliquit, quibus non pauca Responsa adjecit. Edidit quoque librum *De Peste*, sicut testatur *Pancirolus*, mox à me laudatus libro 2. *De claris Legum Interpretibus* cap. 157. pag. 334. Denique *Prosper Sanctacrucius*, patriâ Romanus, & S. R. E. Cardinalis, edidit *Decisiones Rotæ*, cujus Duodecim-Vir fuerat, & obiit sub finem sæculi XVI. Plura de peritis Italiæ Jurisconsultis si scire desideres, legesis *Pancirolum* in libris *De claris Legum Interpretibus*, quos si hìc persequi vellem, nimis longum esset, & à brevitate, quam nobis præscripsimus, omninò alienum.

D. Percurramus, si placet, alios Jurisconsultos, qui in Hispania, Germania, & in cæteris nationibus, utriusque Juris peritiâ Sæculo XVI. insignes fuerunt, eorumque deducta serie, finem Colloquio nostro, ne longiùs excurrat, tandem imponamus.

M. Hispaniam septem potissimùm Jurisconsulti doctissimi Sæc. XVI. illustrârunt, nimirùm *Ludovicus Gomesius*, *Didacus Covarruvias*, *Antonius Covarruvias*, *Antonius Augustinus*, *Joannes Bernardus Dias*, *Franciscus Vargas*, & *Garcias Loaysa*. Horum

rum primus, seu *Ludovicus Gomesius*, Oriolâ, Regni Valentiæ Civitate, oriundus, in Academie Patavina Jus professus est. Deinde Romam profectus, Rotæ Auditor, ac demùm Episcopus Sarnensis creatus fuit, & in *Sextum Decretalium*, atque in *Regulas Cancellariæ Commentarios* adornavit. Alter, seu *Didacus Covaruvias*, Toleti natus, in Salmanticensi Academia Jus Pontificium interpratatus est, posteà, à *Philippo II.* Hispaniarum Rege ad Concilium Tridentinum missus, indeque reversus, Rodericiæ primùm Civitatis, deindè Segobiensis, demùm Conchensis Episcopus fuit designatus. Multa scripsit Opera, quæ duos in Tomos divisa, ad Jus Pontificium maxima ex parte referuntur, quæque, ob congruam methodum, stylum purum atque perspicuum, nec non singularem eruditionem, quâ sunt respersa, in magno pretio à Viris eruditis habentur. Hic *Didacus Covaruvias* fratrem Germanum habuit *Antonium Covaruviam*, Toleti pariter natum, & è *Philippo II.* Catholico Rege missum ad Concilium Tridentinum, ubi ex insigni utriusque Juris peritiâ magnam sibi laudem peperit, scripsitque librum *De Jure Lusitanici Regni*, eidem *Philippo II.* Hispaniarum Regi dicatum, *Antonius Augustinus*, Cæsar-Augustæ, è nobili atque excellentiorum Virorum fœcundâ familiâ ortus, absoluto Juridici studii curriculo, Romam venit, ibique à *Paulo III.* Sacri Palatii Apostolici Auditor factus est. Paulò post, à *Julio III.* Pontifice Maximo, in Angliam missus fuit ad *Philippum II.* qui *Mariam*, Angliæ Reginam, uxorem duxerat, sed *Maria* Reginæ mortua mutatis rebus, & dominante in Anglia Hæresi, Romam reversus est *Antonius Augustinus*, & Allifanus Episcopus dictus à *Paulo IV.* mox ad Episcopatum Ilerdensem à *Pio IV.* translatus, ad Synodum Tridentinam accessit, ubi id imprimis egit, ut soluta Disciplina ad pristinum decus revocaretur. Indè in Hispaniam reversus, Ilerdensem Ecclesiam annis tredecim cum eximia pietate, & præsertim effusissima in pauperes liberalitate rexit. Tandem ad Archiepiscopatum Tarraconensem à *Gregorio XIII.* Pontifice Maximo provectus, obiit septuagenario major, anno MDLXXXVI. Præter multa Opera, quibus humaniora studia, & jus Civile illustravit *Antonius Augustinus*, eximiis etiam lucubrationibus Jus Canonicum & res Sacras exornavit. Extant ejus generis *Antiqua quatuor Collectiones Decretales*, & *Canones Pœnitentiales*, utrumque Opus cum eruditis ipsius Notis: *De Emendatione Gratiani* libri duo, quos, occasione adornatæ mandato *Gregorii XIII.* novæ *Decreti Gratiani* Editionis, lucubravit. Edidit etiam *Constitutiones Provinciales Tarraconenses*, & *Epitomen Juris Pontificii*. Plura de hoc celeberrimo Jurisconsulto legesis in Oratione Funebri, qua ipsum mortuum laudavit *Andreas Scottus* Societatis Jesu, quæque ad calcem librorum *Antonii Augustini De Emendatione Gratiani*, Baluzianæ Editionis, inserta est. *Joannes Bernardus Dias*, Calagurritanus Episcopus, & *Carolo V.* Imperatori à Consiliis, scripsit *Practicam Criminalem Canonicam*, & *Regulas Juris cum ampliationibus & restrictionibus*. Regnante in Hispania *Philippo II.* floruit *Franciscus Vargas*, peritus Jurisconsultus, qui ab eodem Rege ad *Pium IV.* Pontificem Maximum Legatus missus est, & librum *De Episcoporum jurisdictione, & Romani Pontificis Auctoritate* Romæ publici Juris fecit an. MDLVI. Denique *Garcias Loaysa*, Complutensis Academiæ Doctor, Toletanus Canonicus, & Archidiaconus, ac posteà Archiepiscopus Toletanus, Concilia Hispaniæ unum in Corpus collegit, Notisque doctissimis illustrata luce publica donavit. His clarissimis Hispaniæ Sæculi XVI. Jurisconsultis meritò addendus est *Martinus de Azpilcueta*, Canonicus Regularis Ordinis *S. Augustini*, vulgò dictus *Doctor Navarrus*, eò quòd in Regno Navarræ in lucem editus esset, quem tamen consultò hìc prætermitto, quia illum in undecima Virorum Sæculi XVI. eruditorum Classe inter eximios Scriptores Canonicos Regulares Ordinis *S. Augustini* jam recensui, nec plura de illo hìc adjicere animus est, ne ventosâ loquacitate, tibi fastidium ingeram, cujus patientiâ me nimium adhuc indigere sentio. Non possum attamen, antequàm finem Colloquio nostro imponam, quin, paucis saltem verbis, indicem quosdam alios celebriores Jurisconsultos, qui Sæculo XVI. in Germania & in aliis nationibus de Jure tam Canonico, quàm Civili optimè meriti sunt. *Sebastianus Brant*, Argentorati in Germania natus, multa scripsit tum metro, tum prosâ, sed præsertim *Breves utriusque Juris Titulorum Expositiones*. Alter Jurisconsultus Germanus *Daniel Venatorius* scripsit *totius Juris Canonici methodicam dilucidationem*, quinque libris distinctam, sub Titulis Decretalium antiquarum, quam *Danieli* Archiepiscopo Electori Moguntino, ac Prælatis & Canonicis Capitularibus ejusdem Ecclesiæ nuncupavit an. MDLXXIX. *Boetius Epo*, Frisius, Lutetiæ, Lovanii, & Duaci, Jurisprudentiam summâ cum laude docuit, & scripsit *Ecclesiasticarum Antiquitatum Syntagmata*: *Heroicas & Ecclesiasticas Questiones*, aliaque Opera. In Westphalia Romani Græcique Juris consultissimus, & rerum Turcicarum apprimè peritus fuit *Joannes Leunclavius*, cujus eruditio ex Scriptoribus, quos transtulit, facilè æstimari potest. Latinè quippè vertit Scriptores Græcos *Xenophontem*, *Nazianzenum*, *Constantinum Manassem*, *Michaëlem Glycam*, & alios. Synopsin quoque 60. librorum Βασιλικῶν, id est, universi Juris Romani, cum Annotationibus evulgavit. *Annales* etiam *Sultanorum Othomanidarum*, ex lingua Turcica Latinè reddidit, & *Historiam Musulmannicam*, è monumentis ipsorum Turcarum excerptam, concinnavit. Denique, ut cæteros mittam celebres Sæculi XVI. Jurisconsultos, *Franciscus Balduinus*, natione Belga, patriâ Atrebatensis, Jurisconsultorum hujus Sæculi fuit facilè Princeps. Avarici Biturigum, Lutetiæ Parisiorum, & in pluribus Germaniæ Academiis Jurisprudentiam incredibili cum omnium applausu professus est. Multa extant ab ipso conscripta Volumina, in quibus maximè operam dedit, ut Jurisprudentiam cum Historia & humanioribus litteris conjungeret, exemploque probavit, quòd in ore frequenter habebat: *Historiam cum Jurisprudentia conjungi oportere*. Hæc præsertim *Francisci Balduini* Opera in maximo pretio habentur apud Viros eruditos: *Leges & Edicta Veterum Imperatorum De Christianis*; *Historia Carthaginensis Collationis*: *Delibatio Africanæ Historiæ Ecclesiasticæ*, sive Optati Mile-

ti Milevitani de Schismate Donatistarum libri septem: *Victoris Utirensis de Wandalica persecutione libri tres*; cum Prolegomenis & Annotationibus ejusdem Balduini: *Prolegomena in Minutii Felicis Octavium*; & Liber, quem de Catholicæ Religione adversùs Hæreticos *Joannem Calvinum, & Theodorum Bezam* edidit. Hæc, inquam, Opera, in quibus *Franciscus Balduinus* palam fecit, quantum in Jurisprudentia, in Sacra Antiquitate, & Historia Ecclesiastica versatus esset, omnium Virorum eruditorum judicio maximè probantur. Obiit *Franciscus Balduinus* Lutetiæ nono Kalendas Novembris anni MDLXXIII. ætatis LIII. Sed de illustribus Sæculo XVI. Viris, eorumque Operibus, hæc pro tuo & aliorum tyronum captu dicta sufficiant. Neque enim doctis scribere, nec difficili arduarum Quæstionum, quæ à Viris eruditis, & Criticæ Disciplinæ peritis ventilantur, examine, gloriam in nostris Colloquiis aucupari animus est, sed tuo dumtaxàt, & aliorum juniorum profectui consulere, atque nondum gnaris Sacrorum studiorum, & Ecclesiasticæ Historiæ viam aperire, aut lævigare decrevi; eos imitari contentus, qui ut Viatoribus, quibus per vasta sylvarum agendum iter est, locorum opacorum horrorem, excisis densiorum arborum ramis, in apertam vertunt lucem, vel sublatis fenticetis ac complanatis salebris, pervia ex inviis faciunt, atque ad trivia addunt quædam signa, seu indicia, quæ Viatoribus, quò quisque trames docat, quasi digito præmonstrant. Sic ipse in nostris Colloquiis, ut tibi, aliisque junioribus viam ad amplissimum Historiæ Ecclesiasticæ studium facilliorem sternere possim, breviter quidem, sed dilucidè, distinctè, ac ordinatè disponere atque digerere studeo omnia, quorum cognitio ad assequendam Historiæ Ecclesiasticæ notitiam necessaria esse possunt. Hunc finem, quem mihi ab initio præstitui, si semel consecutus fuero, abundè mihi satisfactum erit.

D. Perplacet mihi hæc, quam hactenùs observâsti in describenda & illustranda Historia Ecclesiastica, facilis & expedita Methodus, per quam præcipua Historiæ Ecclesiasticæ Monumenta, quæ magno & cœco, ut ita dicam, labore in volutandis immensis penè Voluminibus sæpenumerò frustrà quæruntur, nec nisi per diuturni temporis jacturam sigillatim percipi solent, ea ex sexcentis diversi generis Authoribus sedulò conquisita, collecta, & ordine digesta, tam solidâ brevitate cum claritate conjuncta in nostris Colloquiis refers, & ob oculos ponis, ut paucos intra menses facili negotio perdisci & in promptu haberi possint. Certè hanc methodum studiosæ juventuti utilissimam esse, ego experiens quotidiè probo. Sed præsenti Colloquio nostro finem imponamus, & aliud proximum, in quo de Doctrina Fidei, de Disciplina tam Ecclesiastica, quàm Monastica, nec non de Morali doctrina Sæculi XVI. dicturi sumus, ad sequentem, si placet, hebdomadam, propter calores æstivos, procrastinemus, quò vires nostras brevi interposito otio, reficiamus.

****

COLLOQUIUM VI.

De Doctrina Fidei, de Disciplina tam Ecclesiastica, quàm Monastica, nec non de Ethices Christianæ Doctrina Sæculi decimi sexti.

M. Doctrinam Ecclesiæ Catholicæ Sæculo XVI. multis in Fidei Capitibus ab Hæreticis Lutheranis, Calvinistis, aliisque exitiosis Religionis pestibus impetitam fuisse jam ostendimus in Colloquio tertio, remque profectò immensi laboris in præsentia aggrederer, si ejusdem doctrinæ Ecclesiæ Catholicæ adversùs enatas eo Sæculo hæreses defensionem suscipere vellem, cùm, teste Doctissimo *Bellarmino* libro 4. *De Ecclesia* cap. 9. *Protestantium*, seu Hæreticorum Sæculi decimi sexti, pestifera Doctrina conspiret cum viginti antiquis hæresibus, quas jam sepultas & omninò extinctas sacrilegâ temeritate ex orco revocârunt. Missâ itaque hâc Controversiarum multitudine, quæ singulari conscribendo Operi planè sufficeret, Author tibi suoi, ut eadem arma in recentiorum Sectarum errores intorqueas, quibus in nostris superiorum Sæculorum Colloquiis antiquas Hæreses debellavimus ac profligavimus.

D. Probè quidem intelligo, non expedire, ut hîc Polemicorum more Controversias adversùs singulos Hæreticorum Sæculi XVI. errores instituas, id enim non patitur Colloquiorum nostrorum brevitas; nihilosecius ad confirmandam Catholicam doctrinam, quam à Christo & ab Apostolis profectam, atque inviolabili temporum serie ad nos usque perductam, constanter adhùc retinet Ecclesia Romana; maximam à me initio gratiam, si perspicua & peremptoria velis adducere argumenta, quibus generatim evincas, Authores Hæresum Sæculi XVI. fuisse impostores, eorum Sectas esse Satanæ Synagogas, ac solam Ecclesiam Romanam esse veram Sponsam Christi, quæ sicut lilium inter spinas refulget, & extra quam nemini ad salutem æternam aditus patere potest.

M. Authores Hæresum Sæculi XVI. fuisse impostores, multis, iisque evidentibus argumentis demonstrari potest, quorum primum petitur ex eorum doctrina, quæ, tota quanta est, ex antiquis conflatur Hæresibus, quæ antiquitùs ab Ecclesia Catholica fuerunt proscriptæ. Pauca ad hujusce veritatis confirmationem percurram pestiferæ ipsorum doctrinæ capita (plura enim referre non permittit Colloquiorum nostrorum brevitas) ut ex his discas, quàm execranda & abominanda sit eorum doctrina ex tam fæculentis lacunis & gurgitibus hausta. In primis, antiqua Hæresis est, ab Ecclesia Catholica damnata, quòd Deus sit Auctor peccati. Hanc tamen Hæresim renovârunt Sectarii Sæculi XVI. *Lutherus* quippè in Assertionibus, Articulo XXXVI. ait: *Mala opera Deus in impiis operatur*. Clariùs *Philippus Melanchthon* in cap. 8. Epistolæ ad Romanos: *Non est*, inquit, *cur frigidum glossemat sipiamus, Deum mala permit-*

mittere, non etiam facere. Clarissimè *Calvinus* lib. I. *Institutionum* cap. XVIII. *Dicitur*, ait, *idem Satan excæcare infidelium mentes: Sed unde hoc, nisi quòd à Deo ipso manat efficacia erroris, ut mendaciis credant.* Sic per summam impietatem Sectarii Sæc XVI. immitem, crudelem, *Busiride & Mezentio* nequiorem Deum faciunt, sceleris que authorem, qui immani quâdam vires suas ostendendi libidine infortunatos homines æternis pœnis ultrò devoveat; quasi talium sit Deo animus deliciarum egens, aut pars sit illius felicitatis infelices facere, eosque sempiternis suppliciis cruciare. Antiqua Hæresis est, olim in Manichæis ab Ecclesia Catholica jure meritò proscripta, quòd nullum sit, ac planè extinctum liberum hominis arbitrium. Hanc tamen jam pridem consepultam Hæresim postliminiò revocârunt Sectarii Sæculi XVI. *Lutherus* siquidem loco mox à me laudato disertè docet, *liberum arbitrium esse figmentum in rebus, esse titulum sine re, & omnia ex necessitate absoluta evenire.* Idem ait: *Non est dubium, Satana Magistro, in Ecclesiam venisse hoc nomen liberum arbitrium.* Hinc scelestus ille Hæresiarcha librum edidit, cui titulum indidit: *De Servo arbitrio.* Idem post *Lutherum* affirmant *Melanchthonus* loco jam citato, & *Calvinus*, libro 2. *Institutionum* cap. 3. parag. 5. ubi hæc habet: *Quod libertate abdicatam voluntatem, dico necessitate in malum trahi vel duci, mirum est, si cui videatur aspera locutio.* Antiqua Hæresis est damnata ab Ecclesia Romana, quod sola Fides in Christum Mediatorem absque bonis operibus ad justificationem & salutem sufficiat. Hanc Hæresim profitentur Sectarii Sæculi XVI. *Calvinus, Lutherus*, & alii asserentes, hanc Fidem justificantem nullo, quantumvis gravissimo, peccato amitti posse, excepto solo apostasiæ à Fide peccato, per quod tantùm hanc Fidem justificantem deperdi contendunt. Ex quo capitali horumce Hæreticorum errore sequitur planè, ut sæpius observavimus, totius Moralis Christianæ exterminium. Damnârunt Patres Concilii Nicæni impiam Hæresim *Arii* negantis, Christum esse Deum & consubstantialem æterno Patri. Hanc post hominum memoriam teterrimam Hæresim Sæculo XVI. denuò suscitarunt sacrilegi Sectarii *Lælius, & Faustus Socini.* Verbo dicam, Antiqui Hæretici docuerunt, Præcepta Dei esse impossibilia, Ecclesiam non esse visibilem, nec indefectibilem, Episcopos non esse simplicibus Presbyteris superiores, Sanctos non esse invocandos, nullumque eorum Reliquiis & Imaginibus cultum deferendum; negârunt realem Corporis & Sanguinis Christi in Eucharestia præsentiam, Primatum Romani Pontificis, necessitatem Baptismi ad salutem, preces pro defunctis fundendi consuetudinem, & implendi vota obligationem, aliosque ejusmodi errores profuderunt, quos omnes Sectarii Sæculi XVI. renovarunt, instaurârunt, eisque complures non minùs infestos addiderunt. Undè facilè colligere potes, Sectarios Sæculi XVI. impostores fuisse, cum eorum doctrinæ nihil aliud sit, quàm sentina & colluvies antiquorum Hæresum, atque à vera & antiqua Sanctorum Patrum & Conciliorum doctrinâ omninò abhorreat. Adeò verum est, quod *Vincentius Lirinensis* cap. 43. *Commonitorii adversùs Hæreses* scribit, solenne esse Hæreticis, *ut semper profanis molitionibus gaudeant, Antiquitatis scita fastidiant, & per oppositiones falsi nominis, scientiæ, & Fide naufragent. Contra verò Catholicorum hoc proprium, deposita Sanctorum Patrum, & commissa servare, damnare profanas novitates, & sicut dixit Apostolus: Si quis annunciaverit, præterquàm quod acceptum est, anathema sit.*

Sed quò clariùs tibi constat, Sectarios Sæculi XVI. fuisse impostores, animum tantisper advertite ad insolentem & inusitatum planè modum, quo virulentam suam doctrinam absque ulla prorsùs accepta missione, disseminârunt, suasque Sectas propagârunt. Nec enim prætexere poterant illi Sectarii, se ab Ecclesia Romana missos, ordinatos, ac vocatos fuisse ad regimen animarum; id, inquam, prætexere non poterant Sæculi XVI. Sectarii, tum quia *Lutherus* non erat Episcopus, nec ullius Ecclesiæ Pastor; *Calvinus* verò jactitat, manus suas non fuisse pollutas fœtido oleo, quo manus Sacerdotum in Ecclesia Romana inungi solent; Tum quia si Ecclesia Romana Sectarios Sæc. XVI. misisset, ordinâsset, & ad regimen animarum vocâsset, ergò tum temporis vera erat & Apostolica Ecclesia, ergò illi Sectarii fuerunt rei manifesti schismatis, utpotè qui à vera & Apostolica Ecclesia se separaverint; tum quia denique *Lutherus*, & *Calvinus* pertendunt, Ecclesiam Romanam totaliter Sæculo XVI. à Christo defecisse, ac subindè omni jurisdictione & authoritate mittendi & ordinandi Pastores caruisse. Non igitur Sæculi XVI. Sectarii suam ab Ecclesia Romana missionem acceperunt. Undè ergò missionem suam habuerunt? Dicent, sat scio, hujus temporis hæretici, primos illos Sectarum Conditores à Deo extraordinariè missos ac suscitatos esse, ut labenti Ecclesiæ succurrerent, & somnolentos Pastores, quemadmodum olim anseres, Gallis in Capitolium irruentibus, sopitos custodes, clamoribus excitarant. At extraordinariam illam missionem, quam obtendunt hæretici nostri temporis, omninò commentitiam esse luculentis argumentis facilè demonstrari potest. Primò, quia Prophetæ, & aliqui Sancti, quos Deus ad suum reparandum cultum extraordinariè in veteri lege aliquandò suscitavit, Religionem Judaicam non immutârunt, Sacerdotum Successionem non præsciderunt, Pastores novi Ordinis non præfecerunt, sed in vitia duntaxat exarsit eorum zelus, peccantes increpuerunt, verbo Dei terruerunt. At *Lutherus, Calvinus*, aliique Pseudo-Reformatores Ecclesiæ, Pastorum Successionem ab Apostolis ad suum usque schisma decurrentem interruperunt, novam & à Sæculis inauditam Sacerdotum originem propriâ auctoritate instituerunt, Altaria manu armatâ & instructo exercitu suffoderunt, templa succenderunt, quæ in eis erant sacratiora, proculcarunt, omnibus Sacerdotibus bellum indixerunt, quos potuere, crudeliter enecârunt, & qui effugêre manus eorum, in illos anathema pronuntiârunt. Quo fit, ut meritò ab illis, si Superis placet, Ecclesiæ Reformatoribus possimus cum *Tertulliano* lib. de Præscript. cap. 37. percontari: *Qui estis, quandò & undè venistis?* vel illos his verbis *S. Augustini contra partem Donati* provocare: *Numerate Sacerdotes vel ab ipsa Petri Sede, & in Ordine illo Patrum quis cui successit videte. Ipsa est petra, quam non vincunt superbæ infere-*

fratrum porta. Secundò, hi, quos Deus identidem ad corrigendos pravos mores, & tollendos abusus suscitavit, suam extraordinariam missionem probârunt vitæ Sanctimoniâ, & evidentiâ miraculorum, quæ eis populorum fidem conciliabant. At *Lutherus, Calvinus*, aliique hujus furfuris Sectarum Sæculi XVI. Antesignani, fuerunt homines audaces, sibi placentes, venti & libidini dediti, in conviviis suis luxuriantes, pœnitentiæ osores, Monastici Instituti desertores, petulantes, & insolentissimæ superbiæ supra omnes mortales sese extollentes, ut videre est in eorum Scriptis, quæ dæmoniis sunt plena, & atrocissimis scatent conviciis, quibus homines etiam spectatissimos, & in dignitate constitutos continuò onerant, dominationem spernunt, & Majestatem Divinam blasphemant. Quî autem credibile est, hujusmodi homines superbos, impudicos, contumeliosos & blasphemos ad reformandam Ecclesiam à Deo extraordinariè fuisse missos. Nec magis suam extraordinariam missionem evidentiâ miraculorum probârunt isti novarum Sectarum Coriphæi, cùm certum sit, eos nullum unquàm ad fidem doctrinæ suæ adstruendam miraculum patrâsse, sicut testatur ipsemet *Desiderius Erasmus* in sua contra *Lutherum De Libero Arbitrio Collatione*, quæ extat ad calcem Tomi IX. ejus Operum Editionis postremæ Lugduni Batavorum, ubi hæc habet singulari observatione digna, *Non credebatur Apostolis, nisi miracula fidem adstruxissent doctrinæ nunc quilibet sibi postulat credi, quod affirmet se habere Spiritum Evangelicum Apostoli, quoniam excutiebant viperas, sanabant ægrotos, excitabant mortuos, impositâ manu dabant donum Linguarum; ita demùm creditum est, & vix creditum est illis paradoxa docentibus. Nunc cùm juxta communem opinionem adferant penè παράδοξότερα, nullus illorum adhùc extitit, qui vel equum claudum sanare potuerit. Atque utinam quidem absque miraculis præstarent sinceritatem ac simplicitatem morum Apostolicorum, qui nobis tardiusculis essent miraculorum vice. Nobis veterum orthodoxorum interpretationem adferentibus, statim occinunt, homines erant. Rogantibus, quonam argumento sciri possit, quæ sit vera interpretatio Scripturæ Sacræ, cùm utrinque sint homines; respondent, indicio Spiritûs. Si roges, cur illis* (seu veteribus Orthodoxis Scripturæ Sacræ Interpretibus) *quorum aliquot etiam miraculis editis inclaruère mundo, defuerit Spiritus potiùs quàm ipsis? sic respondent, quasi mille trecentis annis nullum fuerit Evangelium in mundo. Si requiras ab illis Vitam Spiritu dignam? respondent, se Fide justos esse, non operibus. Si requiras miracula? dicunt, jam olim cessâsse, nec opus esse jam in tanta luce Scripturarum &c.* Fictitia itaque est hæc extraordinaria missio, quam hæretici nostri temporis primis suarum Sectarum Conditoribus asserere ac vindicare frustrà moliuntur, quod tamen cùm nemini hactenùs persuadere potuerint, eò tandem devenerunt, ut dicant, primos suarum Sectarum Architectos suam missionem & Pastoralem auctoritatem à Principibus & Magistratibus accepisse. Quâ in re deploratæ suæ Causæ manifestum produnt argumentum. Nullibi quippè legitur in Scriptura Sacra, quam tamen Hæretici unicam Fidei nostræ regulam esse clamitant, nullibi, inquàm, in Scriptura Sacra legitur, jus ordinandi & mittendi Pastores, eosque populo præficiendi competere ullo modo Principibus Laicis aut Magistratibus, sed potiùs Scriptura Sacra ejusmodi Ordinationes à Laicis factas omninò reprobat. Christus Dominus, ut ait Apostolus *Paulus* Epistolæ ad Hebræos cap. V. *non seipsum clarificavit, ut Pontifex fieret, sed qui locutus est ad eum; Filius meus es tu.* Idem Apostolus *Titum* Episcopum Cretæ reliquit, ut Presbyteros per Civitates constitueret, & *Timotheum* à se Episcopum ordinatum misit Ephesum, præscribens ritum & formam consecrandi Episcopos, adeò ut nullus in illis partibus potuerit esse Episcopus aut Presbyter, nisi acceptâ à *Tito*, vel *Timotheo* manuum impositione. Hunc morem ordinandi Episcopos & Sacerdotes constanter tenuit hactenùs Ecclesia, & quamvis aliquando Episcopi, vel alii Ecclesiæ Ministri à plebe fuerint postulati, sive etiam electi, nunquam tamen à plebe ordinati & missi fuerunt, sed dumtaxat ab illis, qui mediante Successione Ordinationem & Missionem ab Apostolis acceperant. Cùm igitur Sectarii Sæc. XVI. nec ordinariam missionem ab Ecclesia acceperint, nec à Deo extraordinariè missi fuerint, nec tandem à Principibus Laicis, seu Magistratibus, Missionem, Ordinationem ac Pastoralem animas regendi auctoritatem accipere haud potuerint, planum, ac expeditum est, illos fuisse impostores, fures ac latrones, qui non intrârunt per ostium in ovile, planè similes his falsis Prophetis, quos Deus apud *Hieremiam* cap. XIV. vers. 14. increpat his verbis? *Et dixit Dominus ad me: Falsò Prophetæ vaticinantur in nomine meo, non misi eos, & non præcepi eis, neque locutus sum ad eos; Visionem mendacem, & divinationem, & fraudulentiam, & seductionem cordis sui prophetant vobis &c.* Ab his impostoribus originem habent omnes Sectæ hæreticorum hujus temporis, quibus jure merito dicere possum: *Attendite ad petram, undè excisi estis, & ad cavernam laci, de qua præcisi estis;* Lutherum, Calvinum, Socinum, aliosque Hæresiarchas Sæculi decimi sexti Duces sequimini, quos sola ambitio, libido & crapula fecerunt Apostatas, qui doctrinam à sexdecim Sæculis planè inauditam, & toti mundo ignotam, armantes cives in patriam, subditos in Principem, filios in parentes, Christianos in Ecclesiam Christi, prædicârunt, nec alia signa sui Apostolatûs exhibuerunt, nisi illa, quibus Alcoranum promulgavit scelestissimus *Mahumetes*, nimirùm occisorum hominum stragem, sanguinis ubique inundantis effusionem, Templorum profanationem, Sacrarum Reliquiarum combustionem, mactationem Sacerdotum, constuprationem Virginum, Monasteriorum prædam, & alia id genus summæ crudelitatis portenta. Hos, inquam, Apostatas, Ecclesiam imaginariam fingentes & fabricantes sine fundamento, hos Doctores à se natos, hos Pastores sine missione, hos Prophetas sine miraculis, erigentes templa sine Altaribus, Religionem sine Sacrificio, Fidem sine operibus, toti retrò Antiquitati & universæ Ecclesiæ prætulistis, vosque à totius Orbis unitate nefario Schismatis sacrilegio divisistis. *Redite prævaricatores ad cor*, agnoscite, intùs lucente veritate, quàm fallaci fulgore cœcos illos Duces impostores sequendo in hæc præcipitia delapsi estis, ac tandem aliquando, depulsâ errorum

rum vestrorum caligine, aperite oculos, evigilate ad salutem, amate pacem, redite ad unitatem.

D. Ipso sole meridiano coruscante clariùs percipio, primos recentium Sectarum Authores fuisse impostores, eosque seditiosis suis libris ac prædicationibus non inspirâsse illam sapientiam, quæ desursùm est, pudicam, pacificam, modestam; sed eam, quæ ex zelo amaro proficiscitur, terrenam, animalem, diabolicam, ut habetur in Epistola Catholica *S. Jacobi* cap. 3. Verùm, ulteriùs pergamus, si placet, & ostende, recentes illas *Lutheri*, *Calvini*, aliorumque Hæresiarcharum Sæculi XVI. Sectas esse Synagogas Satanæ, solamque Ecclesiam Romanam esse veram Sponsam Christi, à qua qui extorres sunt, salutem æternam sperare non possunt.

M. Ecclesia Romana non solùm Doctrinam Apostolicam, seu quam docuerunt Apostoli, firmiter hùc usque illibatam retinuit, sed etiam, mediante successione non interruptâ ab Apostolis descendente, habet etiamnùm veros ac legitimos Pastores, qui ab illis ordinati ac missi fuerunt. Quô fit, ut Ecclesia Romana verè dici debeat *Apostolica*, ad discrimen Sectarum Hæreticorum, in quibus, ut mox commonstravimus, interrupta, immò penitùs præcisa est legitimorum Pastorum Successio, eorumque loco Præfecti alii, qui à veris Eccl. Pastoribus, nec missi nec ordinati, prædicandi officium, & regimen animarum sacrilegâ temeritate usurpârunt. Novatores, ut declinent vim hujus argumenti, quod ipsorum jugulum petit, eosque Schismaticos, ac proindè illorum Sectas Satanæ Synagogas esse apertissimè demonstrat, in omne latus sese vertunt, nec inveniunt, ubi firmum pedem figere possint, quia perpetuam suorum Pastorum ac Doctorum sibi à temporibus Apostolorum succedentium seriem nullatenùs ostendere queunt. Omni itaque ratione destituti hæretici nostri temporis, Ecclesiam Romanam calumniantur, à qua dictitant doctrinam ab Apostolis traditam fuisse immutatam, atque adulteratam. Sed libenter scire velim ab iis Pseudo-Reformatis, quònam imperante, quô sedente Pontifice, quâ arte, cujus industriâ, quâ via, quâ potentiâ facta fuerit hæc in Romana Ecclesia doctrinæ Apostolicæ immutatio? Quæ Orthodoxorum Episcoporum Concilia hanc doctrinæ Apostolicæ immutationem damnaverint atque proscripserint? Nec enim, ut sæpiùs diximus in nostris præcedentibus Colloquiis, credibile est, Orbem sub Cœlo totum, veloti profundo lethargo laborantem, obmutuisse, dum Caput Orbis Roma nova Dogmata cuderet, maximè cùm ex Historia Ecclesiæ compertum sit, variis Hæresibus, quæ in Ecclesia emerserunt, sese statim Catholicos opposuisse, eosque à defensione Fidei Majorum nec minis, nec blandimentis, nec vitâ, nec morte deterreri unquàm potuisse. Quâ fronte ergò Sectarii asserere audent, Ecclesiam Romanam, ante *Lutheri*, *Calvini*, aliorumque Sæculi decimi sexti Hæresiarcharum adventum, Doctrinam ab Apostolis traditam, cunctis oscitantibus & dormitantibus, immò consentientibus & applaudentibus, immutâsse atque corrupisse? Sed, quod satis festivum ac lepidum est, sibi in hoc putido mendacio non constant ipsimet Hæretici, qui passim in suis Scriptis fatentur, Doctrinam Ecclesiæ Romanæ, quam aggrediuntur, ex veterum Patrum fontibus derivari; idque apertè Centuriatores Magdeburgenses profitentur, qui propterea singulis quibusque Centuriis quosdam in Sanctis Patribus nævos admittunt; quia nimirùm Ecclesiæ Romanæ controversis Dogmatibus palàm suffragantur. Sic mentitur iniquitas sibi, & dispellitur hæc calumnia, quam Hæretici, filii iniquitatis, inurunt Ecclesiæ Romanæ, quæ, velint, nolint, est asylus Fidei, portus salutis, errorum dignoscendorum Lydius lapis, judicandorum ac proscribendorum indefectibilis Magistra, quæque, ut verbis utar *Vincentii Lirinensis* in suo Commonitorio adversùs Hæreses capite trigesimo secundo: ***Sedula, & cauta Depositorum apud se custos, nihil in iis unquàm permutat, nihil minuit, nihil addit, non amputat necessaria, non apponit superflua.*** Præter istud argumentum petitum ex perenni Pastorum successione, quæ in sola Ecclesia Romana adhùc conservatur, aliud, ad probandum recentiores Hæreticorum Sectas esse Satanæ Synagogas, & Ecclesiam Romanam esse veram Christi Sponsam, non minus efficax suppetit argumentum, quo omni luce evidentiùs ostendunt Polemici nostri Scriptores, solam Ecclesiam Romanam esse Unam, Sanctam & Catholicam, seu toto Orbe diffusam, eamque his tribus Notis, quæ soli veræ Christi Ecclesiæ convenire possunt, à spuriis & illegitimis Hæreticorum Conventiculis facilè discerni posse. Et primò quidem, sola Ecclesia Romana est Una ratione Doctrinæ, quia omnes Catholici in eamdem doctrinam, seu eadem Dogmata Fidei conspirant, ejusque indeficienti judicio, velut Sacræ anchoræ, indivulsè adhærent, juxta illud *Matthæi* cap. 18. ***Dic Ecclesiæ; si quis autem Ecclesiam non audierit, sit sibi sicut Ethnicus & Publicanus.*** Est etiam sola Ecclesia Romana Una, ratione regiminis sub uno supremo Pastore, Romano videlicèt Pontifice, qui est Caput ejus Visibile, & sub aliis Pastoribus, qui Summo Pontifici subordinantur, quique omnes, tam ille, quam illi, continuatâ successione ab Apostolis ordinati sunt. At recentioribus Lutheranorum, Calvinistarum, Anglicanorum, aliorumque Hæreticorum Sectis deest unitas doctrinæ, variant quippè circà Fidei Dogmata; Ecclesiam ut infallibilem, & supremum Controversiarum Judicem non agnoscunt, sed solùm interiorem nescio, quam Spiritûs Sancti assistentiam, seu revelationem, per quam, ut ajunt, privatus quisque apud ipsos, etiam mulierculæ, percipiunt verum ac germanum Scripturæ Sacræ sensum, & constituuntur Judices Controversiarum, quæ circà Fidem oriri possunt, ita ut Pastorum definitionibus adhærere minimè debeant, nisi id ipsum, quod illis credendum proponunt, sibi à Spiritu interno immediatè fuerit revelatum. Eo autem semel admisso illo Spiritu interno, qui reverà est Spiritus vertiginis, quæ pax, quæ Societas, quæ in Doctrina Fidei unitas apud Hæreticos esse unquàm poterit? An non Lutheranus, Calvinianus, Socinianus, & quivis Hæreticus ex certâ illâ interiorem Spiritûs Sancti assistentiam, seu revelationem, habendi fiduciâ, somnia cordis sui effutient tanquàm DEI revelationes? Quis verò modus, quæ ratio compescendi

& in

& in *ordinem* redigendi illos fanaticos, cùm incerta illis sint Pastorum judicia, nihilque pro vero habeant, nisi quod Spiritu privato tale judicaverint? Potuitne, quæso, infernus, ad scindendam unitatem doctrinæ, & inducendam confusionem Babylonicam, quidquam pestilentiùs evomere? Nec solùm recentioribus Hæreticorum Sectis deest unitas doctrinæ, sed etiam deest unitas Cathedræ, seu regiminis Ecclesiastici. Pastores siquidem in Sectis Hæreticorum, nec ab Apostolis continuâ sessione sunt ordinati, nec supremo Capiti, seu Romano Pontifici, subordinantur, sed potiùs diro Schismate divulsi sunt ab ejus Cathedra, quæ tamen, ut docent Sancti Patres, centrum est unitatis Ecclesiæ: *Navigare audent* (inquit *S. Cyprianus* Epistola LV.) *ad Petri Cathedram, atque ad Ecclesiam Principalem, undè unitas Sacerdotalis exorta est*, idem docet *Optatus Milevitanus* libro 2. contra *Parmenianum*, Hæreticum Donatistam, ubi hæc habet? *Negare non potes, scire te, in Urbe Roma Petro primò Cathedram Episcopalem esse collatam. - - - In qua una Cathedra unitas ab omnibus servaretur, nec cæteri Apostoli singulas sibi quisque defenderent, ut jam Schismaticus & peccator esset, qui contra singularem Cathedram, alteram collocaret.* Nec minus clarè suam eâ de re mentem exprimit *S. Hieronymus* in Epistola ad *Damasum* Papam: *Si quis Cathedra Petri jungitur, meus est.* Cùm igitur recentiorum Sectarum Pastores à Cathedra *S. Petri*, seu Romani Pontificis, sint separati, liquidò colligitur, ejusmodi Hæreticorum Sectas non solùm carere unitate Doctrinæ, sed etiam unitate Cathedræ, seu regiminis Ecclesiastici, ac subindè illas esse Synagogas Satanæ, solamque Ecclesiam Romanam, cui unitas cùm Doctrinæ, tùm Cathedræ ad amussim convenit, veram esse Christi Ecclesiam. Altera veræ Ecclesiæ Christi. Nota est Sanctitas, quam sola Ecclesia Romana, exclusis omnibus Hæreticorum Sectis, ceu proprium characterem, sibi vendicat. Est enim Ecclesia Romana Sancta, primò ob Sanctitatem Capitis, nempè Christi, qui Spiritum suum diffundit in omnia membra sui Corporis, *secundùm operationem in mensuram unius cujusque membri*, inquit Apostolus Paulus cap. 4. Epist. ad Ephesios, aliis gratiam justificantem, aliis perseverantiæ donum, omnibus fidem. Secundò, Ecclesia Romana est Sancta ob Sanctitatem finis, scilicet ob cultum divinum, quem unicè amplificare ac propagare intendit. Tertiò, ob Instituti Sanctitatem, omnia quippè Ecclesiæ Romanæ præcepta, consilia, Sacramenta Sancta sunt & ad salutem fidelium diriguntur. Quartò, Ecclesia Romana Sancta est in membris suis, non quòd omnia ejus membra à peccato sint immonia: sed quia multos protulit Sanctos, in terris non minùs fulgentes, quàm Sydera coruscant in Cœlis, sicut ex Gestis Sanctorum nullâ unquam oblivione delendis certissimè constat. Annales Ecclesiæ Romanæ referti sunt Viris eremi cultoribus Angelicam in terris vitam ducentibus, innumerabilibus Romanorum Pontificum, zelantissimorum Episcoporum, Sacerdotum, Monachorum, & Virginum Choris, in quibus DEus planè mirabilis est. Hæc si non credant Hæretici, perlustrent Carthusianorum, Benedictinorum Congregationis *S. Mauri*, Cisterciensium Congregationis, vulgò dictæ de *l'Atrape*, & aliorum Religiosorum, apud quos viget strictior Regularis Disciplinæ observatio, Cœnobia, & tunc videre poterunt, Sanctos necdum defecisse in Ecclesia Romana. Vidimus hac nostrâ tempestate Sanctissimos Romanos Pontifices, qui nihil tam curæ ac cordi habuerunt, quàm ut Sacras Disciplinæ Ecclesiasticæ Leges instaurarent, collabentes retinerent, vigentes totâ contentione custodirent, & Moralis Christianæ puritatem, quam nonnulli laxis opinionibus fœdabant, sartam tectam omnibus studiis conservarent. Vidimus & manibus nostris contrectavimus Eminentissimum Cardinalem & Archiepiscopum Beneventanum *Vincentium Mariam Ursinum*, Ordinis FF. Prædicatorum, ex illustrissima & antiquissima prosapia oriundum, & tamen omnibus præ somma humilitate inclinatum, mundo mortuum, orationibus instantem, in vigiliis pernoctantem, corpus macerantem, persæpè prædicantem, primitivæ Ecclesiæ Antistitum vitæ rationem in suis moribus exprimentem, libertatis Ecclesiasticæ intrepidum propugnatorem, in amplissima Diœcesi sua peragranda continuum, Patrem pauperum, nulli labori, nullis humanis respectibus parcentem, atque id unicè optantem, ut Sacerdotes ad Sacrorum Canonum normam mores exigant suos. Plura de hoc religiosissimo Cardinali dicerem testis oculatus, nisi scriptum esset: *Ne laudaveris hominem in vita sua, nec est secura laudatio, nisi post mortem.* Sed prætermittere haud possum alium S. R. E. Cardinalem, qui nuppertimè ad Deum migravit, *Josephum Mariam Thomasium*, Ordinis Clericorum Regularium Theatinorum, Virum immensâ eruditione cum eximia pietate conjuncta præditum, quem ipse Romæ vidi, sæpiùsque tetigi ejus lecti duritiem, palearum stramen, asperum cilicii indusium. Suspexi hujus optimi Cardinalis, ex clarissima ac piissima familia originem ducentis, modestiam humanâ majorem, animum à fastu omninò alienum, charitatem, quæ est vinculum perfectionis, erga Deum ferventissimam, erga proximum effusissimam, restaurandi disciplinam morum, & Ethicam Christianam à corruptelis repurgandi ardentissimum zelum. Hæc omnia non solùm Scriptores illius vitæ, sed uno ore contestantur omnes, quotquot eum Romæ viderunt, ipsiusque pretiosam in conspectu Domini mortem maximis præconiis celebrarunt. Sed & Opera ab illo typis mandata testimonium perhibent de ipso, suntque solidæ ejus pietatis, reconditæ eruditionis, & exactæ Linguarum exoticarum, quas apprimè callebat, peritiæ, monimenta immortalitate dignissima. Hæc, & alia innumera, omnibus patentia, Sanctitatis exempla, quæ brevitati consulendo, prætermittere cogor, apertè probant Sanctitatem Ecclesiæ Romanæ. Jam verò in Hæreticorum Sectas oculos conjice, & confestim intelliges, omnia Sanctitatis testimonia ab his Hæreticorum Sectis penitùs exulare. Non urgebo quidem hic, quæ de Lutheranorum, Calvinistarum, aliorumque hujus temporis Sectariorum vitiis ac sceleribus litteris tradiderunt multi Scriptores, quorum etiam nonnulli his Sectis fuerunt addicti, quique illorum hæreticorum vitam omni flagitiorum genere refertam insectantur, ut in iis, præter superbiam, luxum, fastum, vanam glo-

riam, invidum zelum, Religionis abusum, ministerii contemptum, neglectum omnis disciplinæ, juramenta, blasphemias, Schismata, dissidia, ac boni omnis dissipationem, nihilomninò Christiani hominis relinquant. Non hæc, inquam, persequar, sed sufficiet, si dixerim, quòd cùm omnes illi Sectarii Evangelica Consilia expungant, divina præcepta esse impossibilia dicant, liberum hominis arbitrium extinguant, bona opera de medio tollant, ac per solam fidem homines justificari doceant, necesse est, ut fateantur, Sectas suas, interclusâ penitùs ad salutem viâ, nulla posse proferre sanctitatis testimonia. Et sanè, ut obiter dicam, quî fieri potest, ut ejusmodi Sectæ aliqua proferant Sanctitatis testimonia, ubi Religionis status in tot factiones discerptus, nullâ fide ac virtute imbutus, totus ad vitia profluit; ubi operum justitia vilescit? pro jejuniis, & aliis Pœnitentiæ exercitiis, ventris regnat ingluvies; pro Christiana honestate, luxus; pro castitate, libido; pro carnis maceratione, omne impudicitiæ genus; pro modestia, tumor, ac intolerabilis superbia; pro virtutibus, vitia; demùm pro Evangelica sanctimonia, turpissima vita impunè colitur, & laudatur. Sed veniamus ad tertiam veræ Christi Ecclesiæ tesseram, seu Notam, quæ est *Catholicitas*, quæque in hoc consistit, ut sit per totum Orbem diffusa. Hanc porrò veræ Ecclesiæ Christi Notam soli Romanæ Ecclesiæ eximiam esse, ex eo potissimùm liquet, quòd Ecclesia Romana per universum Orbem diffundatur, suosque palmites à mari usque ad mare extendat. Eminet nimirum in Asia, in America, in Japonia, in Brasilia, in Europa, in Africa; è contra verò Hæreticorum, aut Schismaticorum Societates, quæ cum ea non communicant, in aliquibus tantùm, aut Europæ, aut aliarum Orientis partium angulis reperiuntur. Soli Romani Pontifices, qui sunt Vicarii Christi, de salute omnium Gentium solliciti, ad Infideles, toto Orbe nostro remotissimos, ab initio semper miserunt, mittuntque quotidie Viros Apostolicos, labores, pericula, mortemque lacessere paratos, ut novos populos Christo acquirant, & Catholicæ Ecclesiæ ditioni subjiciant, eisque ad Christianam religionem semel conversis nunquàm permittant, ut quidquam antiquarum Ethnicismi ceremoniarum, seu superstitionum, vero Dei cultui admisceant. Ex adverso Hæretici & Schismatici conversionem Infidelium promovere non curant, aut si ad illas Nationes, quas jam Viri Apostolici verâ Christi Fide illustrârunt, mercaturæ exercendæ causâ, se aliquando conferant, tritico lolium & zizaniam intermiscent, veramque Fidem penitùs corrumpunt. Hinc appositè ait *Tertullianus* in lib. de Præscriptione: *Negotium est Hæreticis non Ethnicos convertendi, sed nostros evertendi, hanc magìs gloriam captant, si stantibus ruinam, non si jacentibus elevationem operentur. Apostoli de mortuis vivos suscitabant, isti de vivis mortuos faciunt.* Imminuta quidem fuit Ecclesiæ Romanæ diffusio schismatibus tum Græcorum in Oriente, tum Hæresiarcharum Sæculi XVI. in Occidente. At illa Ecclesiæ Romanæ diffusionis diminutio abundè resarcita fuit Barbararum nationum conversione. Scilicet eo tempore, quo Græci in Oriente conflârunt Schisma, Septentrionales Populi, Hungari, Sueci, Dani, Christianæ Religioni, & Romanæ Ecclesiæ nomen dederunt. Sæculo autem decimo sexto, non multò post exortas novas Sectariorum Hæreses, Indi Orientales & Occidentales, Japonenses, Brasilienses, Canadenses, innumeræque aliæ gentes, ut ostendimus in primo Colloquio, Catholicæ, seu Romanæ Ecclesiæ Fidem sunt amplexæ. Cùm igitur sola Ecclesia Romana, exclusis omnibus Hæreticorum & Schismaticorum Sectis, Catholica dicatur, jure optimo dicere possumeum *S. Augustino* cap. 4. libri contra Epist. Fundamenti: *Tenet me* (in Ecclesiæ Romanæ gremio) *ipsum Catholica nomen, quod non sine causa inter tam multas hæreses, in ista Ecclesia sola obtinuit, ut cùm omnes hæretici se Catholicos dici velint, quærenti tamen peregrino alicui, ubi ad Catholicam conveniant, nullus hæreticorum vel Basilicam suam, vel domum audeat ostendere.* Hæc argumenta, quæ hactenùs adduxi ad probandum solam Ecclesiam Romanam esse veram Christi Sponsam, Sectas verò Hæreticorum esse Synagogas Satanæ, sat superque tibi sufficere debent, ut intelligas, Ecclesiæ Romanæ doctrinam, à Christo & Apostolis profectam, perpetuâ temporum serie ad nos usque puram & integram pervenisse; doctrinam verò Hæreticorum huic è diametro oppositam, innumeris scatere erroribus, à doctrina Apostolica toto Cœlo distare, ac subindè reprobandam, dirisque omnibus esse devovendam.

D. Quamvis hæc argumenta ad probandum generatim adversùs hæreticos veram esse & Apostolicam Ecclesiæ Romanæ Doctrinam abundè sufficere possint, optarem tamen, ni molestum sit, ut hic breviter indicares viam, methodum & Disciplinas, quibus potissimùm instructi fuêre Scriptores Sæculi XVI. ad vindicandam Ecclesiæ Romanæ doctrinam ab erroribus hæreticorum ejusdem Sæculi.

M. Scriptores ac Theologi Sæculi XVI ut pervicaciam Hæreticorum, qui à mendacio stabant, atque antiqua Religionis Christianæ Dogmata convellere, novaque invehere audebant, faciliùs retundere possent, pristinam Sacrorum studiorum rationem, penè intermissam, ardentiùs instaurârunt, & Theologiæ Scholasticæ studio, Sacræ Antiquitatis ac Linguarum peritiam, Sanctorum Patrum doctrinæ, Historiæ ac Disciplinæ Ecclesiasticæ accuratam cognitionem, nec non Critices ac Chronologiæ Disciplinas, atque copiosam humaniorum Litterarum supellectilem sapientissimè adjunxerunt, iisque armis instructi, tot tantosque radios indè emiserunt, ut his perstricta Hæreticorum, perduellionis signa adversùs Ecclesiæ arcem erigentium, acies obtusa penitùs fuerit atque profligata. Gloriabantur in primis Novatores Sæculi XVI. Linguarum Hebraicæ & Græcæ peritiâ, iisque imbuti, rem totam Theologicam ad Grammaticorum tricas callidè redigebant, & Scripturam Sacram aliter ac Ecclesia Catholica, per summam temeritatem interpretabantur. Secundò, Sanctos Patres, eos saltem, qui primis Ecclesiæ Sæculis floruerunt, obtorto collo, ad suas partes trahere moliebantur. Denique, Catholicis Scholæ Theologis Historiæ & Disciplinæ Ecclesiasticæ ignorantiam, Disciplinarum Critices & Chronologiæ; humaniorumque Litterarum neglectum elato supercilio objiciebant. Hinc factum est, ut Catholici,

lici Scholæ Theologi, ad hanc Hæreticorum frangendam audaciam, eadem doctrinæ subsidia, easdemque Disciplinas, quibus sese Hæretici plurimùm jactitabant, in Ecclesiæ Catholicæ castra pertulerint, summo studio atque industriâ perpolierint, & ad veritatem Catholicam forti brachio defendendam feliciter converterint. Et primò quidem Theologi Scholastici Sæculi XVI. non levem & perfunctoriam, sed plenam ac perfectam Sacrarum Linguarum Hebraicæ & Græcæ notitiam assecuti, earum beneficio falsas Hæreticorum Interpretationes Scripturæ Sacræ, eorumque ratiunculas pervaserunt, solidisque argumentis oppugnârunt. Secundò, Theologi Sæculi decimi sexti in eam maximè curam incubuerunt, ut diurnâ nocturnâque manu versarent Sanctorum Patrum Scripta, genuina à spuriis secernerent assutas à falsariis lacinias, interpolationesque distinguerent, & omni argumentorum genere probarent, nullum novitiis Hæreticorum commentis à Sanctorum Patrum testimoniis peti posse præsidium. Postremò, Theologi & Scriptores Sæculi XVI. Historiæ ac Disciplinæ Ecclesiasticæ studium, humaniores Litteras, & disciplinas Critices ac Chronologiæ impensè coluerunt, ut videre est in *Onuphrii, Baronii*, aliorumque Scriptorum, quos in superiori Colloquio percensui, doctissimis Operibus, in quibus omnia, quæ ad Theologiam Dogmaticam, Polemicam, Asceticam, ad Historiam & Disciplinam Ecclesiæ, ad Criticam, & Chronologiam attinent, pertractantur puro & eleganti scribendi genere, quod Scripturæ Sacræ authoritatibus, & Historiæ monumentis, congruè suo loco positis; velut sale optimo, inspergitur, & Veterum illustratur Patrum Sententiis ad rem facientibus, quæ legentium animos non solùm Sacra & Ecclesiasticâ eruditione locupletant, sed ad virtutis amorem inflammant. Hanc viam & methodum secuti, iisque Disciplinis instructi Theologi & Scriptores Sæculi XVI. falsa Hæreticorum dogmata maximo cum Ecclesiæ emolumento confutârunt, optandumque esset, ut hi, qui modò Scholæ Cathedras ac subsellia implent, eorum vestigiis insisterent; & non tantum edocerent Theologiam Scholasticam quæ Hæreticorum errores presso pede insequitur, nodos subtiliter explicat, offusas veritati tenebras dissipat, atque involutas fraudes in medium diem producit, sed suos insuper discipulos ad Scripturæ Sacræ, Historiæ & Disciplinæ Ecclesiasticæ studium, ad Critices, Chronologiæ, humaniorumque Litterarum cultum & amorem excitarent, cùm certum sit, ejusmodi Disciplinarum usum esse Theologis apprimè necessarium, sive Scripturam Sacram interpretari velint, sive adversùs Hæreses aciem instruere, sive Scholastico in pulvere adolescentes, quasi in palæstra, exercere, sive res in Ecclesia gestas investigare, sive denique homines à vitiis abducere, & ad virtutes perducere cum utilitate desiderent.

D. Hanc esse veram & utilissimam Sacræ Doctrinæ explicandæ methodum, fatentur ipsimet doctiores Theologi Scholastici, quos inter *Bartholomæus Medina* Dominicanus, quem nuperrimè legebam, Quæst. I. Introductionis in 3. Partem Summæ *S. Thomæ* hæc habet: *Exsibilandus est Theologia Magister, qui rigidas & valdè implexas quæstiones agitat, ostendens, quantùm in palæstra litteraria profecerit, quæ verò ad charitatem & pietatem conducunt, tanquam pervia & exposita negligens. Si quid explicandum est ex D. Paulo, aut verò ex Sacro eloquio, videtur in alium mundum translatus: Si de instantibus, si de hæcceitatibus velis aliquid, plura dabit, quàm quæ tribus onerariis navibus vehi possent. Hi sunt sanè, de quibus dicit Apostolus Paulus, quòd languent circà quæstiones & pugnas verborum, quòd conversi sunt in vaniloquium.* Quibus verbis jure merito doctissimus ille Theologus carpit quosdam Theologiæ Scholasticæ Professores, qui neglectis necessariis Disciplinis, frivolis dumtaxat & vanis indulgent quæstionibus, in tricis, nugis & quisquiliis, omne tempus insumunt; & quâdam innovandi prurigine titillati, nova Commenta producunt, atque iis mordicùs adhærent; cùm tamen vera Theologia, sicut sæpiùs me monuisti, terminis à Majoribus sapienter constitutis circumscribi, & ad Sanctorum Patrum doctrinæ normam revocari deberet. Quod sanè non est Theologiam Scholasticam damnare (sicut perperàm factitant Hæretici, qui ab hac strenua ratiocinandi duce multùm sibi metuunt) sed dumtaxat abusus in eam temerè invectos corrigere, & palmites inaniter luxuriantes resecare, quò uberior cognitæ veritatis fructus ad maturitatem perveniat, & Ecclesiæ utilitatem afferat. At de Doctrina Sæculi XVI. satis hactenùs diximus. Nunc in Disciplinam, quæ eodem Sæculo viguit, sedulò inquiramus, & primùm expendamus præcipua Ecclesiasticæ Disciplinæ Capita; posteà, de Monastica Disciplina, & de Religiosis Ordinibus, qui Sæculo XVI. instituti, aut reformati fuerunt, continenti ordine tractaturi.

M. Ad revocandam vetustissimorum temporum incorruptam Ecclesiæ Disciplinam, Patres Oecumenicæ Synodi Tridentinæ cogitationes omnes suas, consilia omnia, auctoritatemque omnem retulerunt. *Disciplina* siquidem (ut rectè observat *Ludovicus Thomassinus* in Præfatione in Veterem & Novam Ecclesiæ Disciplinam) *mutatur in dies, & labentibus annis senescit, ac pristina rursùm se restituit juventuti; alia & alia subindè, & augmenta experitur, & decrementa. Suus erat juventa vigor eximius, sed obrepebant & vitia. Vitia illa sustulit ætas posterior; Verùm, dùm bona accedunt nova, veterum alicubi splendor evanescit. Senectus languidior est, ut testatur remissio illa & indulgentia, quam hisce temporibus omnino necessariam putant. Verùm, ad trutinam expendas omnia, ut juventuti, ita & senectuti experieris sua inesse vitia, suas virtutes. Quod priori Disciplina deerat, adjecere Concilia, Pontifices & Patres. Quid dicam nuperrimi,* seu Tridentini, *Oecumenici Concilii Leges, quid egregia illa Statuta complurium nostris temporibus Episcoporum, qui excellenti & doctrinâ & pietate, velut quædam Ecclesiæ Sidera splendescunt; nonne quidquid vitii & labis in hujus ætatis inoleverat Disciplina, vel abstersêre, vel abstergere sedulò pergunt.* Ut igitur Disciplinam Ecclesiæ, à Concilio Tridentino Sæculo XVI. restitutam, plenè perspectam habere possis, præcipua hic percurremus Statuta, quæ circà Ecclesiæ Ministros, videlicèt Clericos, Presbyteros, Episcopos & Metropoli-

Politanos eadem Synodus promulgavit, atque pro reformatione morum executioni mandari jussit. Circà Clericos decernit primò Sacra Synodus Tridentina Seff. 23. cap. 2. neminem ad Sacros Ordines promoveri debere, nisi priùs certò constet, cum Beneficium Ecclesiasticum, quod sibi ad victum honestè sufficiat, pacificè possidere: *Cùm non deceat*, inquiunt Patres Concilii Tridentini, *eos, qui Divino ministerio sunt adscripti, cum Ordinis dedecore mendicare, aut sordidum aliquem quæstum exercere, compertumque sit, complures plerisque in locis ad Sacros Ordines nullo ferè delectu admitti, qui variis artibus ac fallaciis confingunt se Beneficium Ecclesiasticum, aut etiam idoneas facultates obtinere: statuit Sancta Synodus, ne quis deinceps Clericus Sæcularis (quamvis aliàs sit idoneus moribus, scientiâ & ætate) ad Sacros Ordines promoveatur, nisi priùs legitimè constet, eum Beneficium Ecclesiasticum, quod sibi ad victum honestè sufficiat, pacificè possidere.* —— *Patrimonium verò vel pensionem obtinentes ordinari posthàc non possint, nisi illi, quos Episcopus judicaverit assumendos pro necessitate vel commoditate Ecclesiarum suarum &c.* Idem confirmat Sacra Synodus cap. XVI. ejusdem Sessionis, ubi sancit, *ut nullus in posterum ordinetur, qui illi Ecclesiæ, aut pio Loco, pro cujus necessitate aut utilitate assumitur, non adscribatur, ubi suis fungatur muneribus, nec incertis vagetur Sedibus.* Hujus Decreti Patrum Concilii Tridentini necessitatem Cardinalis *Bellarminus* in Epistola ad Nepotem suum Episcopum Theanensem declarat his verbis: *Maximus est abusus ordinari quoslibet ad titulum Patrimonii. Plurimi enim ordinari cupiunt pro utilitate sua, non Ecclesiæ & de celebratione Missæ faciunt artem de pane lucrando. Undè Sacerdotium contemptibile redditur, & Ecclesia scandalis patet.* Quòd spectat modum ac tempus Ordinationis Clericorum, Sacra Synodus cap. 4. Seff. 23. prohibet tonsurâ initiari, nisi qui Confirmationis Sacramentum ante susceperint, quique legere & scribere sciant, & de quibus sit probabilis conjectura, ejus hoc intuitu Statum eligere Clericalem, ut perfectiùs Deo serviant. Unusquisque autem Clericus, juxta Concilium Tridentinum Seff. 23. cap. VIII. à proprio Episcopo, & non ab alio ad Ordines promoveri debet sub pœna suspensionis à susceptorum Ordinum executione, quamdiù proprio Episcopo (qui est Episcopus originis, domicilii, & Beneficii) videbitur expedire. Nullus etiam Clericus, ex Concilii Tridentini Decreto Seff. 23. cap. 12. ad Subdiaconatûs Ordinem ante annum vigesimum secundum, ad Diaconatus ante vigesimum tertium, & ad Presbyteratûs Ordinem ante vigesimum quintum promoveri potest. Nec tamen singuli ea in ætate constituti debent ad hos Ordines assumi, sed dumtaxat digni, quorum probata vita senectus sit. Ut autem Clerici ad pietatem faciliùs institui, & scientiis ad regimen animarum necessariis imbui possent, Patres Concilii Tridentini cap. 18. ejusdem 23. Sessionis injungunt, ut in singulis Diœcesibus Collegia Ecclesiastica seu Seminaria instituantur, in quibus juvenes Ecclesiæ servitio destinati educentur, scientiis, functionibus, & omnibus Ecclesiasticis, cantu, disciplinis Clericalibus, & Sanctis moribus informentur, tantique momenti ejusmodi Seminariorum pro juvenum Clericorum instructione erectiones esse duxerunt Tridentini Patres, ut in hunc finem Episcopis jus & potestatem tribuant obligandi ad annuas pro constituendis & fovendis Seminariis contributiones quoscumque Beneficia possidentes, atque etiam uniendi pro eorum fundatione aliqua Beneficia simplicia, cujuscumque sint dignitatis vel qualitatis, etiam antequàm vacent, sine cultûs Divini & illa obtinentium præjudicio, adeò ut talis unio nullâ possit appellatione suspendi aut impediri. Ex his Seminariis, pro institutione juvenum Clericorum erectis, maximam Ecclesia percipit utilitatem, hisque acceptam refert suorum Ministrorum probitatem, maximè, cùm experientiâ constet, Adolescentium animos, nisi rectè instituantur, pronos esse ad mundi voluptates sequendas, in ludo, venatione, epulis tempus malè perdere, & nisi à teneris annis ad pietatem, & religionem informentur, antequàm vitiorum habitus totos homines possideant, nunquàm perfectè, ac sine maximo & singulari propemodùm Dei omnipotentis auxilio, in Ecclesiastica Disciplina perseverare, ut testantur Patres Tridentini cap. 18. Seff. 23. Est igitur, quòd plurimùm in Domino gaudeamus, dum in hoc ipso Sæculo, plures cernimus Clericos ex Seminariis prodeuntes, pietatis sinceros æmulatores, & Spiritu Ecclesiastico plenos, qui Sacros Canones, *Spiritu Dei conditos, & totius Orbis reverentiâ consecratos*, ut ait Summus Pontifex *S. Leo* Epistola LXXXIV. in intimo spiritu insculptos, altèque infixos gerunt, ad quorum normam mores suos pro virili exigere satagunt, & dum propter temporum difficultates, non observantur, dolent & ingemiscunt. Nec Sacras illas Regulas, tanquàm Lacedæmoniorum, aut Atheniensium pridem exoletas leges otiosè spectant, sed tanquàm Cœlestia Instituta, nullâ unquàm corruptelâ minuenda venerantur & probant. Hinc omnibus studiis has Sanctissimas Leges instaurandas curant, conculcatas renovant, collabentes retinent, vigentes totâ contentione custodiunt.

D. Maximum sanè Ecclesiasticæ Disciplinæ decus & incrementum afferunt hæc erecta Seminaria pro juvenum Clericorum educatione, cui modis omnibus consulere, maximi interest Reipublicæ Christianæ. Cùm enim, sicut te sæpiùs dicentem audivi, puerorum ingenium ad vitia proclive, perniciosum exemplum statim arripiat, non aliter, quàm ignem vicinum admota palea, eò præcipua Parentum ac Magistrorum cura intendi deberet, ut pueri jam indè ab incunabulis, inter ipsas blanditias nutricum, & parentum oscula, inter Litteratorum manus, persuasiones imbiberent Christo dignas, atque eo pacto omnes vulgò errores ab ipsis usque radicibus ex eorum animis refellerentur, & in eorum locum salutares insererentur opiniones, quæ progressu temporis roboratæ, nullis rebus per totum vitæ cursum possent convelli, propterea quòd *nihil vel altiùs insidet animo, vel hæret tenaciùs, quàm quod rudibus*, ut inquit Fabius, *inditur annis.* Sed prosequamur, si placet, alia Ecclesiasticæ Disciplinæ Capita, eaque percurramus Statuta, quæ circà Presbyteros condidit Synodus Tridentina.

M. Cupiens Sancta Synodus Tridentina Ecclesia-

clesiasticam Disciplinam in Christiano populo non solùm restitui, sed etiam perpetuò sartam tectam conservari, multa Statuta circà Presbyteros edidit, quorum præcipua hìc breviter referamus. Et primò quidem, circà illiteratos & imperitos Parochialium Ecclesiarum Rectores, hæc capite 6. Sessionis XI. decernit Sancta Synodus: *Quia illiterati & imperiti Parochialium Ecclesiarum Rectores Sacris minùs apti sunt officiis, & alii propter vitæ eorum turpitudinem potiùs destruunt, quàm ædificant; Episcopi, tanquam Apostolicæ Sedis Legati, iisdem illiteratis & imperitis, si aliàs honestæ vitæ sint, Coadjutores aut Vicarios pro tempore deputare, partemque iisdem fructuum pro sufficiente victu assignare, vel aliter providere possint, quacumque appellatione & exemptione remotâ, eos verò, qui turpiter ac scandalosè vivunt, postquam præmoniti fuerint, coerceant & castigent; & si adhùc incorrigibiles in sua nequitia perseverent, eos Beneficiis, juxta Sacrorum Canonum Constitutiones, exemptione & appellatione quacumque remotâ, privandi facultatem habeant.* Secundò, Sess. 22. in Decreto de observandis & evitandis in celebratione Missæ statuit Synodus Tridentina, ut *singuli Episcopi in suis Diœcesibus interdicant, ne cui vago & ignoto Sacerdoti Missas celebrare permittant. Neminem præterea, qui publicè & notoriè criminosus sit, aut Sanctæ Altari ministrare, aut Sacris interesse permittat.* Tertiò, Clericos, & Presbyteros, qui Beneficia possident, quibus animarum cura, aut Ecclesiasticum ministerium annexum est, ad personalem Residentiam obligatos esse declarat Synodus Tridentina cap. 3. Sessionis 23. eâdemque Residentiæ Lege obstrictos esse Canonicos sancit capite 12. Sessionis 24. ubi hæc habet: *Obtinentibus in Cathedralibus, aut Collegiatis Dignitates, Canonicatus, Præbendas, aut Portiones, non liceat vigore cujuslibet Statuti, aut Consuetudinis ultrà tres menses ab iisdem Ecclesiis quolibet anno abesse; - - - - - alioqui primo anno privetur unusquisque dimidiâ parte fructuum, quos ratione etiam Præbendæ ac Residentiæ fecit suos. Quòd si iterùm eâdem fuerit usus negligentiâ, privetur omnibus fructibus, quos eodem anno lucratus fuerit. Crescente vero contumaciâ, contra eos juxta Sacrorum Canonum Constitutiones procedatur. Omnes verò per se, & non per Substitutos Divina compellantur obire Officia, Episcopo celebranti, aut alia Pontificalia exercenti assistere & inservire debent Canonici, atque in Choro, ad psallendum instituto, Hymnis, & Canticis Dei nomen reverenter, distinctè devotèq; laudare. Vestitu insuper decenti tam in Ecclesia, quàm extra, assiduè utantur; ab illicitisq; venationibus, aucupiis, choreis, tabernis, lusibus abstineant, atque ea morum integritate polleant, ut meritò Ecclesiæ Senatus dici possint.* Ab hac tamen Residentiæ Lege ad certum tempus exemptos voluit Synodus Tridentina Canonicos & Beneficiarios, qui in celeberrimis Academiis vel docent, vel stud
ent, juxta Summorum Pontificum *Honorii III.* & *Bonifacii VIII.* Constitutiones. Quartò, quoniam multi Clerici & Sacerdotes improbæ cupiditatis affectu ea, quæ benè Sacris Canonibus constituta sunt, variis artibus eludere, & plura simul Beneficia obtinere non erubescunt, Sacra Synodus Tridentina cap. 17. Sess. 24. *statuit, ut in posterum unum tantùm Beneficium Ecclesiasticum singulis conferatur, quod quidem si ad vitam ejus, cui confertur, honestè sustentandam non sufficiat, liceat nihilominùs aliud simplex sufficiens, dummodò utrumque personalem Residentiam non requirat, eidem conferri.* Quintò, cùm nihil tam turpe sit Clericis & Sacerdotibus, qui se Divino cultui addixerunt, quàm in impudicitiæ sordibus, immundoque concubinatu versari, Synodus Tridentina cap. 14. postremæ Sessionis jubet, ut ejusmodi impudici Clerici & Sacerdotes, si à suis Episcopis admoniti resipiscere nolint, pœnis à Sacris Canonibus vel Statutis Ecclesiarum impositis puniantur, ita ut, si Beneficia possideant, Beneficiis, portionibus, officiis & pensionibus quibuscumque Ecclesiasticis perpetuò priventur, atque inhabiles & indigni quibuscumque honoribus, dignitatibus, Beneficiis & officiis in posterum reddantur, & Excommunicationis gladio plectantur; si verò Beneficia Ecclesiastica, aut pensiones non habeant, juxta delicti & contumaciæ pervicaciam ab ipso Episcopo carceris pœnâ, suspensione ab Ordine, ac inhabilitate ad Beneficia obtinenda, aliisque modis juxta Sacros Canones puniantur. Quâ in re obiter advertere debes, hanc de perpetua castitate Sacerdotibus ac Clericis majoribus ab Ecclesia indictam legem tantâ cum disciplinæ severitate fuisse in antiquis Ecclesiæ temporibus observatam, ut Sacerdotes & Diaconi, qui se luxuriæ crimine commaculâssent, in perpetuum gradu dejicerentur, & in Monasteriis pœnitentiam acturi, atque ad Laicam Communionem redacti recluderentur. Ex quo facilè intelligere potes, quàm graviter etiamnùm Clericus aut Sacerdos puniri deberet, qui ad Sacratissima Mysteria, ipsis Angelis tremenda, impuras manus, impurum animum, & à nefandis libidinibus adhùc calentem inferre non reformidaret. Sextò, ne Sacerdotes in Sacramento Pœnitentiæ indulgentiores essent, & lenimentis, quæ peccatoribus perniciosa essent, uterentur; præcipit Sancta Synodus Tridentina cap. 8. Session. 14. Sacerdotibus, ut pro modo criminum congruam pœnitentiam imponant: *Debent Sacerdotes Domini, quantùm Spiritus & prudentia suggesserit, pro qualitate criminum, & pœnitentium facultate, salutares & convenientes satisfactiones injungere; ne si fortè peccatis conniveant, & indulgentiùs cum pœnitentibus agant, levissima quædam opera pro gravissimis delictis injungendo, alienorum peccatorum participes efficiantur.* Quæ verba Concilii Tridentini quantum terroris Confessariis afferre, quantam debent ingenerare cautionem, ne in tribunali Pœnitentiæ leves satisfactiones pro gravissimis peccatis imponant, ne peccatoribus, qui absque emendationis spe eadem frequenter admittunt flagitia, præproperam impertiantur absolutionem, & ne in dispensatione Sacramenti pœnitentiæ indiligenter explorent, sufficientérne, verum ac sincerum dolorem afferat pœnitens, & tale non peccandi propositum, cui meritò confidi possit. Denique, Concilium Tridentinum omnes antiquos Canones, qui ad Sacerdotes pertinebant, renovavit, nec minùs, quàm olim, castos & Sanctos voluit esse Sacerdotes. Quamobrem, vehementer hallucinati sunt quidem nuperi Casuistæ, qui ausi sunt asserere, antiquos Canones de vita & moribus Clericorum & Sacerdotum fuisse per desuetudinem abrogatos, cùm potiùs Synodus Tridentina novum

vum eis addiderit robur, quod mala, quæ multitudine peccantium invecta est consuetudo, infringere minimè potest, sed ei, tanquàm corruptelæ & prævaricationi, maximo, ut par est, zelo obniti & reluctari debent pii Sacerdotes, Davidicam illam vocem semper in ore, semper in corde penitùs infixam habentes: *Prævaricantes reputavi omnes peccatores terræ; ideò dilexi testimonia tua.*

D. Nullus profectò dubito, quin suus Disciplinæ Ecclesiasticæ pristinus brevi restitueretur splendor, si ad illas Sanctissimas Regulas à Concilio Tridentino constitutas Clerici ac Sacerdotes suos satagerent componere mores. Sed videamus modò, quid circà Episcopos, quos, teste Apostolo Paulo, *Spiritus Sanctus posuit regere Ecclesiam suam*, & ex quorum bono regimine atque exemplis reliquorum membrorum Ecclesiæ corpus componentium salus dependet, statuerit Synodus Tridentina?

M. Synodus Tridentina Cap. I. postremæ seu vigesimæ quintæ Sessionis, in Decreto de Reformatione, Episcopos, ut piè vivant, seque redituum Ecclesiæ fideles dispensatores exhibeant, adhortatur his verbis, quæ cùm sint verè aurea, & divino Spiritu plena, hìc integra inserere necessarium esse duxi: *Optandum est*, inquit Sacra illa Synodus, *ut ii, qui Episcopale ministerium suscipiunt, quæ sint suæ partes, agnoscant, ac se non ad propria commoda, non divitias aut luxum, sed ad labores & sollicitudines pro Dei gloria vocatos esse intelligant. Nec enim dubitandum est, & fideles reliquos ad religionem innocentiamq; faciliùs inflammandos, si Præpositos suos viderint non ea quæ mundi sunt, sed animarum salutem ac cælestem patriam cogitantes. Hæc cùm ad restituendam Ecclesiasticam Disciplinam præcipua esse Sancta Synodus animadverterat, admonet Episcopos omnes, ut secum ea sæpè meditantes, factis etiam ipsis ac vitæ actionibus, quod est veluti perpetuum prædicandi genus quoddam, se muneri suo conformes ostendant: In primis verò mores suos omnes ita componant, ut reliqui ab eis frugalitatis, modestiæ, continentiæ, ac, quæ nos tantoperè commendat Deo, Sanctæ humilitatis exempla petere possint. Quapropter exemplo Patrum nostrorum in Concilio Carthaginensi non solùm jubet, ut Episcopi modestâ supellectili, & mensa ac frugali victu contenti sint, verum etiam in reliquo vitæ genere, ac totâ ejus domo caveant, ne quid appareat, quod à Sancto hoc instituto sit alienum, quódque non simplicitatem, Dei zelum, ac vanitatum contemptum præseferat, omninò verò eis interdicit, ne ex redditibus Ecclesiæ consanguineos familiarésve suos augere studeant; cùm & Apostolorum Canones prohibeant, ne res Ecclesiasticas, quæ Dei sunt, consanguineis donent, sed si pauperes sint, iis, ut pauperibus, distribuant; eas autem non distrahant, nec dissipent illorum causâ, immò, quàm maximè potest, eos Sancta Synodus monet, ut omnem humanum hunc erga fratres, nepotes, propinquos carnis affectum, undè multorum malorum in Ecclesia seminarium extat, penitùs deponant. Quæ verò de Episcopis dicta sunt, eadem non solùm in quibuscumque Beneficia Ecclesiastica, tam sæcularia, quàm regularia obtinentibus, pro gradûs sui conditione observari, sed ad S. R. E. Cardinales pertinere decernit; quorum consilio apud Sanctissimum Romanum Pontificem cùm universalis Ecclesiæ administratio nitatur, nefas videri potest, non iis etiam virtutum insignibus, ac vivendi disciplina eos fulgere, quæ meritò omnium in se oculos convertant.* Præter hanc generalem Parænesim, quâ Synodus Tridentina omnes Episcopos ad Pastoralia munia dignè obeunda adhortatur, eos insuper Sess. VI. cap. 1. de reformatione, & Sess. XXIII. cap. 1. ad residentiam, antiquis Canonibus, & Decretalibus Epistolis Summorum Pontificum imperatam, fortiùs adstringit, his verbis: *Cùm præcepto divino mandatum sit omnibus, quibus animarum cura commissa est, oves suas agnoscere, pro his Sacrificium offerre, verbiq; divini Prædicatione, Sacramentorum administratione, ac bonorum omnium exemplo pascere, pauperum, aliorumq; miserabilium personarum, curam paternam gerere, & in cætera munia Pastoralia incumbere; quæ omnia nequaquam ab his præstari & impleri possunt, qui gregi suo non invigilant neque assistunt, sed mercenariorum more deserunt; Sacro-Sancta Synodus eos admonet & hortatur, ut divinorum præceptorum memores, factiq; forma gregis, in judicio & veritate pascant & regant.* Hinc declarat ibidem S. Synodus, eos, qui contra vim hujus Decreti de residentia à suis Ecclesiis ultra tres menses aut continuos aut interruptos abfuerint, prætermortalis peccati reatum, quem incurrunt, pro rata temporis absentiæ, fructus non facere suos. Quæ autem sint legitimæ causæ, propter quas Episcopi abesse possint, & per id tempus tutâ conscientiâ facere fructus suos, Sacra Synodus exprimit hisce verbis: *Nam cùm Christiana charitas, urgens necessitas, debita obedientia, ac evidens Ecclesiæ, vel Reipublicæ utilitas, aliquos nonnunquàm abesse postulent & exigant &c.* Utinam his dumtaxat legitimis causis permoti Episcopi, & absque ullo sibi à Deo crediti gregis detrimento, à suis Ecclesiis abessent! Alia Episcoporum officia præscribens Synodus Tridentina, & præcipuè è Sacris Ordinationibus Simoniæ umbram amovere volens, præcipit cap. 1. Sessionis vigesimæ primæ Episcopis, ut gratias Ordines conferant, dimissorias & testimoniales litteras concedant, nec pro Sigillo, nec aliâ quâcumque de causa aliquid, etiam spontè oblatum, accipiant. Notariis tamen indulget, ut decimam auri partem accipiant, tribus tamen suppositis conditionibus, scilicet dummodò eis nullum salarium ab Episcopo sit constitutum; dummodò non sint in locis, in quibus viget laudabilis consuetudo nihil accipiendi; dummodò tandem Episcopis ex Notarii commodis aliquod emolumentum directè vel indirectè provenire haud possit. Denique, cùm ad resarciendam Ecclesiæ Disciplinam, nihil efficacius sit celebratione Conciliorum, Visitationibus Episcoporum, Verbi Dei prædicatione, populi, ad suscipienda cum fructu Ecclesiæ Sacramenta, diligenti instructione, & peccatorum publicè delinquentium congruâ satisfactione; ideò Synodus Tridentina capite 2. Sessionis 24. decernit, ut Concilia Provincialia, sicubi omissa sunt, pro moderandis moribus, corrigendis excessibus, controversiis componendis, aliisque ex Sacris Canonibus permissis, renoventur, & quolibet saltem triennio celebrentur; Diœcesana verò Synodi quotannis habeantur. Secundò, Capite tertio ejusdem Sessionis præcipit Synodus Tridentina Patriarchis, Primatibus, Metropolitanis & Episcopis, ut propriam Diœcesim per se ipsos, aut, si legitimè impediti fue-

fuerint, per suum Generalem Vicarium, aut Visitatorem, qui quotannis totam, propter ejus latitudinem, visitare non possint, saltem majorem ejus partem, ita tamen, ut tota biennio per se, vel Visitatores suos compleatur, visitare non prætermittant. Tertiò, mandat Synodus Tridentina Capite 4. ejusdem Sessionis Episcopis: ut in Ecclesia sua ipsi per se, aut, si legitimè impediti fuerint, per eos, quos ad prædicationis munus assument, In aliis verò Ecclesiis per Parochos, saltem omnibus Dominicis, solemnibus diebus festis, tempore autem jejuniorum Quadragesimæ, & adventus Domini quotidiè, vel saltem tribus in hebdomada diebus, si ita oportere duxerint, Sacras Scripturas, divinamque legem annuntient. Quartò, Sancta Synodus jubet Capite 7. ejusdem Sessionis omnibus Episcopis, ut non solùm, cum Sacramenta Ecclesiæ per se ipsos populo administrare debent, prius illorum vim & usum, pro suscipientium captu, explicent; sed etiam idem à singulis Parochis piè prudenterque, etiam linguâ vernaculâ, si opus sit, servari studeant, juxta formam à Sancta Synodo Tridentina in Catechesi singulis Sacramentis præscribendam. Quintò, Synodus Tridentina cap. 8. ejusdem Sessionis statuit, ut publicè peccantibus condigna pro modo culpæ Pœnitentia publica injungatur, quò videlicet eos, quos exemplo suo aut scandalo offenderunt, aut ad malos mores provocarunt, suæ emendationis testimonio ad rectam revocent vitam. Permittit tamen Sancta Synodus Episcopo facultatem publicæ hoc Pœnitentiæ genus in aliud secretum commutandi, quandò ita magis judicaverit expedire. At in eos, qui Monomachiâ, seu duello, confligunt, omni severitate legum animadverti debere sanxit Synodus Tridentina cap. 19. Sessionis vigesimæ quintæ, ubi primò declarat, Principes, qui locum ad monomachiam in terris suis inter Christianos concesserint, eo ipso esse excommunicatos, ac jurisdictione & dominio Civitatis, Castri aut loci, in quo, vel apud quem duellum fieri permiserint, quod ab Ecclesia obtinent, privari. Secundò, decernit, eos, qui duellum, seu pugnam commiserint, & qui eorum Patrini vocantur, excommunicationis, ac omnium bonorum proscriptionis, ac perpetuæ infamiæ pœnam incurrere, & ut homicidas, juxta Sacros Canones, puniri debere, ipsisque, si in conflictu decedant, perpetuò Ecclesiasticam sepulturam esse denegandam. Tertiò, eodem excommunicationis fulmine percellit eos, qui in causa duelli, tàm jure, quàm facto consilium dederint, aut aliâ quâcumque ratione id alicui suaserint, aut pugnantes spectaverint. Sic detestabilem duellorum usum, fabricante diabolo, introductum, cum sarperet in dies, ac manaret latius, cùm turpissimi gladiatores, immò grassatores ac sicarii, mutuis sese cædibus ac parricidiis conficerent, cùm teterrimæ carnificinæ ubique vestigia ac monomenta fixissent, saluberrimo illo Edicto, severioríque disciplina compescuit Synodus Tridentina.

D. Præscribitne Synodus Tridentina omnia officia, quæ Metropolitanis juxta Sacros Canones obeunda incumbunt?

M. Metropolitanorum officia juxtà Sacros Canones accuratè præscribit Synodus Tridentina. Et primò quidem, capite primo Sessionis sextæ, in Decreto de Reformatione, monet omnes Patriarchas, Primates, & Metropolitanos, ut in omnibus laborent, & ministerium suum impleant; implere autem illud se nequaquam posse sciant, si greges sibi commissos, mercenariorum more, deserant, atque ovium suarum quarum sanguis de eorum est manibus à supremo judice requirendus, custodiæ minimè incumbant, cùm certissimum sit, non admitti pastoris excusationem, si lupus oves comedit, & pastor nescit. Quapropter, Sancta Synodus omnes antiquos Canones contra non residentes promulgatos innovat, & statuit, ut *Metropolitanus suffraganeos Episcopos absentes, Metropolitanum verè absentem suffraganeus Episcopus antiquior residens, sub pœna interdicti ingressus Ecclesiæ, eo ipso incurrenda, infrà tres menses per litteras, seu nuncium, Romano Pontifici denunciare teneatur, qui in ipsos absentes, prout cujusque major, aut minor contumacia exegerit, sua suprema Sedis authoritate animadvertere, & Ecclesiis ipsis de Pastoribus utilioribus providere poterit, sicut in Domino noverit salubriter expedire.* Secundò, decernit Sancta Synodus cap. 1. in Decreto de Reformatione, Sessionis vigesimæ tertiæ *legitimas absentiæ causas à Romano Pontifice, aut à Metropolitano, vel eo absente, à suffraganeo Episcopo antiquiori residente, qui idem Metropolitani absentiam probare debebit, in scriptis esse approbandas.* Tertiò, ibidem sancit Sacra Synodus ad Episcopum Metropolitanum cum Concilio Provinciali pertinere, judicare de licentiis à se, vel suffraganeis datis, & videre, ne quis eo jure abutatur, & ut pœnis Canonicis errantes puniantur. Quartò, si Cathedralium Ecclesiarum Prælati in Seminarii erectione, ejusque conservatione negligentes fuerint, ac suam portionem solvere detrectaverint; eos Metropolitanus acriter corripere, ad id cogere, & ut quamprimùm hoc sanctum & pium opus, ubicumque fieri poterit, promoveatur, studiosè curare debet. Teneatur etiam ex Concilio Tridentino Metropolitanus, tanquàm Sedis Apostolicæ delegatus, dare operam ut Verbum Dei, diebus saltem Dominicis & Festis solemnibus annuncietur in Parochialibus Ecclesiis, quæ subjectæ sunt Monasteriis in nulla Diœcesi existentibus, & ad id compellere Abbates & Regulares Prælatos, si negligentes fuerint. Ad ipsum quoque Metropolitanum pertinet, unum aut plura eligere Collegia in Ecclesia Metropolitana, vel in alia Provinciæ suæ Ecclesia commodiori, ubi pueri illarum Ecclesiarum, quæ ob paupertatem Collegium erigere non possunt, educentur. Quintò, Metropolitanus quolibet saltem triennio tenetur celebrare Concilium Provinciale. & si aliquis dubius aut difficilis abusus sit extirpandus, vel aliquis gravior quæstio incidat, Episcopus, antequàm Controversiam dirimat, Metropolitani & Comprovincialium Episcoporum in Concilio Provinciali sententiam expectare debet, ita tamen ut nihil, inconsulto Romano Pontifice, novum aut in Ecclesia hactenus insolitum decernatur. Sextò, si Capitulum, Sede vacante, Vicarium Generalem instituere neglexerit, ad Metropolitanum deputatio hujusmodi devolvitur, juxta Concilium Tridentinum Sessione XXIV, cap. XVI. Denique, quod maximè observare debes, Synodus Tridentina capite I,

te I. Sessionis XIII. in Decreto de Reformatione admonet generatim omnes Patriarchas, Primates, Metropolitanos & Episcopos, *ut se Pastores, non percussores esse meminerint, atque præesse subditis oportere, ut non in eis dominentur, sed illos tanquàm filios, & fratres diligant, elaborentque, ut hortando & monendo ab illicitis deterreant; illos verò, qui per humanam fragilitatem peccant, arguant, obsecrent, increpent, juxta Apostoli præceptum, in omni bonitate & sapientia: cùm sæpè plus ergà corrigendos agat benevolentia, quàm austeritas; plus charitas, quàm potestas. Sin autem, ob delicti gravitatem, virgâ opus fuerit, tunc cum mansuetudine rigor, cum misericordia judicium, cum lenitate severitas adhibenda est; ut sine asperitate disciplina populis salutaris, ac necessaria conservetur, & qui correcti fuerint, emendentur, aut, si resipiscere noluerint, cæteri, salubri in eos animadversionis exemplo, à vitiis deterreantur.* Hæc sunt præcipua Capita, quæ ad restaurandam Ecclesiæ Disciplinam, circà Clericos, Presbyteros, Episcopos & Metropolitanos sanxit Synodus Tridentina, in quibus contemplari licèt genuinam primitivæ Disciplinæ faciem, ad quam Ecclesia Romana, quantùm hodierna ferunt tempora, semet totam componit, optatque enixè, ut pristinæ Disciplinæ vigor in integrum restituatur, ut suus Episcopis constet honor & pretium; sint Sacerdotes & Clerici doctrinâ sani, disciplinis exculti, moribus graves, candidi & inculpati; sint denique Laici in fide firmi, in bonis operibus assidui, ubique conversatione, charitate, vitæque puritate præluceant, juxtà illud Matthæi cap. V. *Videant opera vestra bona, ut glorificent Patrem vestrum, qui in cœlis est.* Quid ad hæc, amabo, hæretici nostri temporis reponent? qui speciosum Reformatorum titulum perperàm ambiunt, & qui tamen non solùm Hierarchicum Ordinem, & Pastorum subordinationem ad supremum Pontificem Romanum, à Christo Domino institutam, à se prorsùs abdicârunt, verùm etiam omnem Disciplinæ Ecclesiasticæ, & Sacramenti Pœnitentiæ rigorem penitus sustulerunt, necessitatem bonorum operum, Votorum obligationem, ciborum delectum, Cæremonias Ecclesiæ, jejunia, preces horarias ab Ecclesia præscriptas, exploserunt, qui professi salvificum Evangelium Christi, flagitiosissimè vivunt, impurè viventes fovent, promiscuæ turbæ dant jus interpretandi Scripturam Sacram, & pronuntiandi de articulis fidei; qui tandem invertunt, confundunt, perduntque seditiosè omnia, optimis pessima sufficiunt, solvunt potestatem Principum, plebem in optimos quosque armant, subindè tumultus excitant, ad arma identidem, ut nunc videmus in Palatinatu, nullis de causis procurrunt, quodque satis lepidum est, dum isti hæretici perpetuò Ecclesiæ reformationem crepant, & in mores Episcoporum ac Sacerdotum acriter invehuntur, Principibus suæ sectæ permittunt polygamiam, & Ministros suos cogunt inire nuptias. Quæ malum, quæso, est ista Salacitas? undè tanta carnis rebellio in his, qui se jactant agi spiritu Christi? certè, ut liberè dicam, tot malorum ac vitiorum, quæ nunc apud hæreticos impunè regnant, nullam aliam causam invenio, nisi quia ab initio eorum Sectæ coaluerunt ex hominibus absque frœno, absque pudore, absque ulla morum disciplina viventibus, quorum plerique erant decoctores, profugi, desertores Instituti sui, novarum rerum, ac licentiæ cupidi, juvenes, mulierculæ incogitantes, errones, milites, aliique sceleribus infames, ex quibus cùm originem suam traxerint hæretici nostri temporis, quid mirum, si errores & vitia, quibus illorum Majores fuerunt infecti, jure hæreditatis ac possessionis etiamnùm retineant?

D. Hic opportunè venit in mentem celebris, quæ Sæculo XVI. in Galliis circà electionem & collationem Beneficiorum facta est Ecclesiasticæ Disciplinæ immutatio, videlicèt Pragmaticæ Sanctionis abolitio, in cujus locum suffectum est *Concordatum Gallicum*, quod, sicut in superioribus Colloquiis observâsti, initum est *Leonem* X. Pontificem Maximum inter & *Franciscum* I. Galliarum Regem. Ostende ergò nunc, quorsùm in Galliis abolita fuerit Pragmatica Sanctio? & quibus potissimùm conditionibus constet istud Concordatum Gallicum?

M. Pragmatica Sanctio nihil aliud est, ut alibi jam observavimus, quàm Constitutio in Bituricensi Concilio sub *Carolo* VII. Galliarum Rege Anno MCCCCXXXVIII. procusa, quæque talis erat, ut viginti tres contineret articulos, & in id præsertim collimaret, ut Galliarum Regni Beneficiorum Collatoribus ordinariis sua relinquerentur jura conferendi Beneficia: Ut Cathedrali vacante Sede, à Clero sive Capitulo eligerentur Episcopi, & ut omnes particulares Reservationes, ac gratiæ Expectativæ abolerentur. Hanc Pragmaticam Sanctionem Episcopi, aliique Viri Ecclesiastici Gallicanam repræsentantes Ecclesiam, obtulerunt *Carolo* VII. Galliarum Regi, qui statim præcepit, ut in toto suo Regno observaretur, & Regias inter Constitutiones describeretur. Jussit etiam idem Rex Curiæ Parlamenti, aliisque Magistratibus, ut hanc Pragmaticam Sanctionem à Personis Ecclesiasticis & Sæcularibus observari, & executioni mandari curarent, gravi pœnâ rebellibus irrogata. Promulgata autem fuit Pragmatica Sanctio in Senatu Parisiensi die XIII. mensis Julii anni millesimi quadringentesimi trigesimi noni. Id ægrè admodùm tulerunt Romani Pontifices, & ad Pragmaticam illam sanctionem penitùs abrogandam suas omnes curas adhibuerunt. *Eugenius* IV. Pontifex Maximus huic Pragmaticæ Sanctioni intercessit, eamque vehementer improbavit, ut constat ex ejus Literis ad *Carolum* VII. Galliarum Regem datis, quas descripsit *Odoricus Raynaldus* ad Annum MCCCCXXXIX. num. XXXVI. *Pius* II. in Concilio, quod Anno MCCCCLIX. indixit Mantuæ, Pragmaticam Sanctionem graviter perstrinxit, & mortuo *Carolo* VII. ejus filium *Ludovicum* XI. Christianiss. Regem, ad abrogandam Pragmaticam Sanctionem pertraxit, indèque incredibili lætitiâ affectos, ut refert *Gobelinus* Tomo VII. *Commentariorum*, Romæ ob tam faustum de abrogata Pragmaticâ Sanctione nuntium, *indixit triduo justitium, & supplicationes per omnia templa fieri, & pompas Sacrorum per Urbem duci. Dimisso Consistorio, universa Curia, & Urbs populusque exultavit: ad noctem lucere ignes, canere tubæ, campanæ resonare omnes, saltare juvenes, choros ducere, cantare viri, ac Senes inter se gloriari, qui priusquàm morerentur, sublatam Pragmaticam*

gmaticam vidissent : Laudare Pontificem, cujus tempore id donum datum esset : Regem extollere, cujus mentem tanta incessisset pietas : Tantò res videri dignior, atque admirabilior, quantò munus sperata fuisset. Neque quisquam erat, qui post quatuor viginti annos inveteratum Pragmatica morbum sub Pio Pontifice auferri posse consideret : Satis consultum iri Apostolica Sedi existimabant omnes, si malum non ingravesceret. Verùm, Pragmaticam Sanctionem, quæ sub Christianissimis Regibus *Ludovico* XI. & *Carolo* VIII. in Galliis aboleri omninò non potuerat, revocavit *Ludovicus* XII. Galliarum Rex, & *Caroli* VIII. successor, qui ob infaustum dissidium, quod cum *Julio* II. Pontifice Maximo habuit, Edictum an. MCCCCXCIX. promolgavit, quo sanxit, ut in universo Galliarum Regno ad summos juris apices observaretur Pragmatica Sanctio, quæ proindè eo Regio roborata Edicto viguit, donec tandem *Franciscus* I. Rex Christianissimus, & *Ludovicus* XII. successor, eâ in integrum sublatâ, compulerit Gallos ad recipiendum *Concordatum*, quod ipse Bononiæ in Italia inierat cum *Leone* X. Pontifice Maximo, moxque in Concilio Lateranensi V. fuerat approbatum anno MDXVI. Porrò in hoc Concordato, quod *Gallicum* vocant, adimitur Capitulo, vacante Sede Cathedrali, facultas eligendi Episcopum, jusque Nominationis ad Prælaturas Galliarum Regibus confertur sub certis conditionibus, quas hic breviter annotabimus. Prima conditio est, ut Christianissimi Reges nominent ad Episcopatum vacantem virum gravem, Doctorem, vel Licentiatum in Theologia aut in Jure, in celebri Academia, qui vigesimum septimum ætatis annum ad minùs attigerit. Ad istas tamen graduum Scholasticorum leges non adstringuntur Principes Regiæ stirpis, & natalium splendore clari Proceres, qui subindè ad Ecclesiæ Prælaturas nominari & provehi possunt, etsi nullos gradus in Universitatibus fuerint assecuti. Excipiuntur etiam Religiosi Mendicantes, vel alii Regulares, qui doctrinæ præstantiâ insignes, iis inscripti sunt Collegiis, vel Ordinibus, ubi ad gradus non adspiratur. Altera conditio est, ut habeatur inquisitio in mores personæ à Rege Christianissimo nominatæ coràm ipsius Ordinario, vel Nuntio aut Legato Sedis Apostolicæ, eaque inquisitio unâ cum Nominatione Regiâ Romam deferatur, quò Summo Pontifici constet, nominatum à Christianissimo Rege iis pollere dotibus, quæ Sacris Canonibus præscriptæ sunt. Quòd si Rex Christianissimus nominet aliquem, qui his careat dotibus, potest quidem Summus Pontifex illum repudiare, sed tres alios menses Regi Christianissimo concedit, intra quos alterum nominare & Summo Pontifici Canonicè instituendum præsentare potest. Tertia conditio est, ut Rex Christianissimus nominet intra sex menses à die vacantis Beneficii numerandos, ne videlicèt diuturnâ Ecclesiarum vacatione salus animarum grave pateretur dispendium. Quarta conditio est, ut Summus Pontifex (si aliqui Regni Galliæ Prælati in Curia Romana moriantur) nominationem habeat ad eorum Episcopatus, aliave vacantia Beneficia. His conditionibus limitatum est in Concordato Gallico jus à *Leone* X. Pontifice Maximo concessum Regi Christianissimo nominandi ad Prælaturas. Sed, quia jus Regiæ Nominationis ad Prælaturas Provinciæ, & Aremoricæ non erat in Concordato Gallico expressum, *Leo* X. Pontifex Maximus speciali indulto jus Regiæ nominationis ad Prælaturas in Provinciam & Aremoricam extendit, dùm viveret Rex *Franciscus* I. quod ejus Successoribus alii Pontifices confirmarunt. Extant duo *Pii* IV. Pontificis Maximi eâ de re Diplomata *Carolo* IX. Galliarum Regi Anno MDLXIV. data apud Clarissimos *Puteanos* in *Historia Concordatorum*. Observavimus in sexto Colloquio in Historiam Sæculi XV. Galliarum Regem non nominare ad Abbatias Monialium in vim Concordati Gallici, sed in vim Pontificii Indulti, quo *Clemens* VII. jus ad illos nominandi *Francisco* I. concessit. Ibidèm etiam advertimus, jus eligendi Abbates & Priores ad Regem Christianissimum per Concordatum Gallicum fuisse quidem translatum, illud tamen jus Regiæ Nominationis non extendi ad illa Monasteria, quæ suos Abbates aut Priores eligendi singulari gaudent privilegio, cui nec Summus Pontifex, nec Rex Christianissimus quidquam derogare voluerunt. Quocirca Regiæ Nominationi Monasteria illa in Galliis non subsunt, quæ per Generales Præpositos reguntur, quibus adjungendæ sunt quatuor Cisterciensis Abbatiæ filiæ, *Pontiniacum*, *Feritas*, *Claravallis*, & *Morimundus*. Item Abbatiæ, sive Prioratus, quorum caput est *Casa Benedicti* in Bituricensi Diœcesi, Gallicè *Chesalbenoist*, & celebris altera Abbatia in Suburbio Biturigum *S. Sulpitio* consecrata. Hæ quippè Abbatiæ, sive Prioratus, antiquam suos Abbates vel Priores eligendi libertatem sartam tectam hactenus conservarunt. Sed de abolitione Pragmaticæ Sanctionis, & de Concordato Gallico plura legesis apud jam citatos clarissimos *Puteanos* in Historia Concordatorum, apud *Franciscum Pinssonium* in lib. *De Pragmatica Sanctione*, & in *Notis ad Indulta*, & apud *Doujatium* in *Specimine Juris Ecclesiastici*.

D. Quibus potissimùm de causis abolita est in Galliis Pragmatica Sanctio?

M. Duabus præsertim de causis abolita est in Galliis Pragmatica Sanctio. Primam insinuat *Leo* X. Pontifex Maximus in Concordatis Titulo quarto, ubi testatur, Electiones in Galliis jam diù eò devenisse, ut *pleraque per abusum sæcularis potestatis* tumultuosæ & violentæ essent, vel Simoniacæ, vel carnis & sanguinis, pluribusque aliis cupiditatibus sordidatæ, vel implicatæ perjurio, quòd Electores, quanquàm juramento constricti ad eligendum magis idoneum, privatis nihilosecius indulgerent affectibus, vel precibus & blanditiis amicorum delinirentur, undè gravissima mala emergebant, quæ in dies radices altiores agebant, nec ullo pacto extirpari poterant. Altera ratio, cur in Galliis abolita fuerit Pragmatica Sanctio, petitur ex sublata libertate Electionum, quæ à Capitulis ad nutum Regis ut plurimùm fieri solebant. Rex siquidem sæpiùs preces in imperium vertebat, ac subindè necessitatem imponebat Capitulis, quæ suis electionibus aliquid hinc etiam præsidii fore sperabant, & libertatis umbram saltem aliquam, si quos Rex commendaret, hos eligerent. Hinc Illustrissimus *Petrus de Marca*, Archiepiscopus Parisiensis, Libro VI. *De concordia Sacerdotii & Imperii* observat, præter clausularias vel

vel epertas factiones & ertes, quæ in Galliis in ejusmodi Electioonibus frequeonissimè occuttebant, ipsas insuper Regum Christianissimorom preces imperiosas vim attulisse Electionibus. Jute itaque oprimo abolita est Pragmatica Saoctio, & io ejus iocum sobrogarom ast Concordatum Gellicum, cujus beneficio restiture ac firmate est Ecclesiæ Romeoæ cum Gallicaoa exoptatissima concordia, quæ Pragmaticæ Seoctionis defeosione haod perum turbata erat; soblata itidem est Reservatiooum & gratiarum Expectativarom olim iotroducta coosuetudo; præcisæ penitùs omnes ambitionis & Simoniæ occesiones, qoibus creberrimè Electorum suffragis rogabantur, à Laicis Priocipibus conciliabantur, & interdom extorquebantor. Præter hæc commoda, qoæ ex Pragmaricæ Sanctioois abolitione, & Concordati institutione & promolgatione percepit Gallicane Ecclesia, aliud *Petrus de Marca* loco mox à me iaudato adducir magnum Ecclesiæ Gallicanæ & Regni ex receptione *Concordati* secutum emolomentom, per quod *finis impositus est litibus, quas in Romana Curia contestari receptum erat sumptibus immensis, ut electionum nullitas disceteretur. Quo fiebat, ut partes contendeotes ad inopiam redigerentur, regno incommoda importarentur, & Ecclesia ob id diù vacarent.* Hic tamen obiter edvertere debas, quòd, licèt ebrogata in Galliis Pragmaticâ Seoctione, multa secum commoda advexerit Concordati Gallici iostitotio, nihilominùs Seoatus Parisiensis abolitiooi Pragmaticæ Senctionis, & Concordati Gallici promulgetiooi dio ac fortiter restitit, Academia etiam Perisiensis apertè reclamavit, & Clerus Gallicaous, vi dumtaxàt ec metu compulsus, prædicti Concordati promulgatiooem passus est, quaodòquidem Rex ita jubebat, sed eam liberis suffragiis non approbavit, immò Regibus Christianissimis *Henrico* III. & *Henrice* IV. sæpè supplicevit, ut, hoc Concordato Gallico abrogato, revocaretor Pragmatice Sanctio, & restitoeretur libertas Electionum. Duo etiam illustres Scriptores Ecclesiastici & Cleri Gallicani Episcopi, *Genebrardus*, & *Spondanus*, hanc Concordati Gallici promulgationem ora & calamo improbaroot, Prior, seu *Gilbertos Genebrardus* Archiepiscopus Aquensis, librom *De Sacrarum Electionem jure & necessitate ad Ecclesia Gallicana redintegrationem* edidit; & libro IV. Chronologiæ ad aonum MDXVII. *Concordatem Gallicum* vocat *Mysterium iniquitatis, quo perditam Ecclesiam Gallicanam ceremos.* Et rursus: *Anno*, inquit, *millesimo quingentesimo decimosexto abrogata est in Galliis Pragmatica Sanctio, & Concordata, ut vocant, substituuntur, fremente universo Clero, Scholasticis, Populo, bonis denique & doctis omnibus.* Alter verò Scriptor, seo *Henricus Spondanus*, Appamiarom in Gallia Narbonensi Episcopus, hæc habet ad annum MDXV. num. X. *Sic autem, sublata penitùs Sanctione Pragmatica, ejus loco facta sunt Capitula illa, quæ Concordatorum nomine promulgata fuere Sessione XI. Concilii Lateranensis, non tamen sine omnium Galliæ Ordinum gravissima conclamatione: mirantibus multis vehementissimè, quòd cùm Pontifex fratrum suorum Cardinalium suffragiis eligatur, Episcopos & alios Prelatos eligendi potestatem, sic ad quos pariter de jure competebat, ademerit, & in Reges transtulerit; atque infausta permutatione, temporali sibi reservato, spirituale abdicaverit.* Verùm, etsi Clerus Gallicanus, Acedamia Parisiensis, Amplissimos Senatos, & nonnulli Scriptores Galli, quos inter reponi debeot *Genebrardus*, & *Spondanus*, hoc Concordetum Gellicum, speciosis quidem, sed reapsè falsis rationibus freti improberiot, oec statim oovam illam Disciplioæ mutatiooem concoquere potuerint, attamen postquàm, remoto partium studio & abdicatis omnibus præjudiciis, rationom, quibus nitebantur, levitatem agnoveroot, & Coocordati Gallici commoda sunt experti, taodem lubentissimè acquieverunt, olrròque fassi suot, haoc novam per Coocordatum Gallicum inductam Ecclesiæ Disciplinam non fore incommodam, sed potiùs utilem, modò Rex Christianissimus, sicor ei ex Concordato incumbit, oominaret, seu designaret ed Episcopetos & Abbatias viros doctrinâ & pietate conspicuos, dignos tanto munare, & ferendo oneri, quod Angelicis humeris formidandom est, pares. Quod com Reges Christianissimi somma cum laude & pietate hacteoùs in rem Ecclesiæ executi fuerint, nullum multis ab hioc annis audirom est io Galliis murmur adversùs *Concordatum*, secundùm quod Gallicanæ Ecclesiæ Politie disponitur ac regitor, omniaque Beneficia pecificè conferuntur.

D. Cedo, si placet, præcipuas ratiooes, quibus Cleros Gellicanus, Acedemia Perisiensis, & aliqui Scriptores Galli movebaotor, ut tanto cum studio Pragmaticam Sanctionem defenderent, & ex adverso tam fortiter Concordati promulgationi obsisterent.

M. Tres præsertim rationes adducebant hi, qui in Galliis Concordati promulgationi obfirmatis aoimis iotercedebant. Prima ratio petebatur ex novitate Disciplioæ, quæ, ebrogatâ Pragmatica Sanctione, per Concordatum io Ecclesiam inducebator. Hæc, inquem, Disciplinæ novitate suâ Gallorum animos percellebat, adeò ut in hac maximè causa locum habuerit hæc præclara *S. Augustini* Seotentia Epistola CXIX. *Ipsa mutatio consuetudinis etiam quæ adjuvat utilitate, novitate perturbat.* Verùm, hæc Gallorum ratio nullius roboris erat, quia hæc Disciplinæ, quantùmvis nova videretur, obviis tamen ulnis excipieoda erat eo vel solo oomine, quòd præseotissimum adferret remediom multis malis & corruptelis, quæ sacras Electiones ita infecerant, ut vix sanari possent, nisi Electiones ipsæ abrogareotur, quæ per se quidem bonæ, hominum tamen ad vitia proclivium malis artibus ooxiæ magis, quàm utiles Ecclesiæ progressu temporis evaserant. Galli itaque, qui hujus Disciplinæ per Coocordatum invectæ novitate fuerunt perturbati, trepidaveruot timore, ubi non erat timor. Altera ratio, quam contra Concordatum opponebant Galli, io hoc maximè sita erat, qood sibi persuaderent, *Leonem* X. Pontificem Maximom concessisse *Francisco* I. Regi Christianissimo, ejusque successoribus, Spiritualia Ecclesiarum jure, dùm eis jus indulsit nominaodi, vi Coocordati, ad Episcopatus Galliarum Regni. Verùm, vana & falsa omninò erat hæc Gallorum persuasio. Neque enim vi Concordati data unquàm sunt Regibus Christianissimis Spiritualia Ecclesiarum jura, sed solùm ais concessum est jus Patronatus, seu Præsentationis ad Beneficia Regni Galliæ.

Unde,

Undè, sicut penes Episcopos summa semper est potestas in minora Beneficia, maximè quoad jus spirituale, quanquàm ea conferant ad nominationem Patronorum Laicorum, ita penès Summum Pontificem residet in omnia Beneficia Ecclesiæ, maximè quoad jus spirituale, potestas, licèt Regibus Christianissimis jus impertiatur nominandi, vi Concordati, ad Episcopatus & alia Beneficia Galliarum Regni. Quod quidem novum non esse fatetur ipsemet *Spondanus* loco mox à me laudato, ubi hæc habet: *Quod etiam Leo* X. Pontifex Maximus eidem *Francisco* I. Regi Christianissimo *concesserit ac successoribus ejus perpetuam, Ecclesiarum Cathedralium ac Monasteriorum nominationem, quæ prius ab electione Collegiorum ac Conventuum pendebat, haud quidem id novum fuit, cùm alias viderimus, id jam olim Zachariam Romanum Pontificem permisisse Pippino Caroli Magni parenti, & Sancto Ludovico Regi Alexandrum IV. Horruit tamen iste*, seu S. Ludovicus Rex, *eo quamquam sponte oblato jure uti, quòd intelligeret, ut dicebat, non se posse illud suscipere absque periculo animæ suæ & Regni.* Jus itaque à *Leone* X. concessum *Francisco* I. Galliarum Regi, ejusque successoribus, nominandi ad Episcopatus, aliaque Beneficia, non est novum, nec sese extendit ad spiritualia Beneficiorum Jura, sed est dumtaxàt jus patronatus, seu præsentationis ad Beneficia, quòd certè Viro Laico concedi posse in confesso est apud omnes Theologos, nec alià unquàm fuit Ecclesiæ sententia ante mille annos, ex quo locus nimirùm fuit Laico Patronatui. Tertiam tandem rationem contra Concordatum desumebant Galli ex Sacris Canonibus ac Decretis Conciliorum Generalium, præsertim septimi & octavi, quibus districtè & sub pœna depositionis inhibetur, ne quis *per sæculares Principes*, vel *Imperatoria potestate* ad Episcopatum provehatur. His autem Synodorum Generalium Decretis contrarium penitus videbatur Concordatum, quod Regibus Christianissimis jus asserebat nominandi ad Episcopatus & alia Beneficia totius Galliarum Regni. Sed hæc Gallorum ratio ex Sacris Conciliorum Generalium Canonibus petita nullum planè robur adversùs Concordatum habere poterat, quia licèt antiqui Canones prohibeant, ne quis ab Imperatore, vel à Principibus sæcularibus per vim ad Episcopatum intrudatur; quamvis etiam Summi Pontifices, ut latè ostendimus in Colloquio tertio in Historiam Sæculi undecimi, jure merito damnarint Investiturarum usum, quo Imperatores Episcopatus & alia Beneficia Indignis propria authoritate, & reclamante Ecclesia, conferebant; nunquàm tamen Sacri Canones, aut Romani Pontifices prohibuerunt, ne Principes Ecclesiis nominent seu designent Episcopos, si id ipsis Ecclesia concesserit, vel permiserit, cum tunc, accedente illa Ecclesiæ concessione, Principes id præstent non Jure Imperii, seu propriæ authoritatis, sed ex mera Ecclesiæ indulgentia. Porrò, Reges Christianissimi non sibi arrogant Jus nominandi propriæ authoritate ad Episcopatus & Beneficia Galliarum Regni, sed totum illud Jus, quo potiuntur, acceptum referunt soli Ecclesiæ concessioni *Francisco* I. Rege Christianissimo, ejusque Successoribus à *Leone* X. Pontifice Maximo per Concordatum factæ, quæ nullo pacto Sacris Conciliorum Generalium Canonibus ac Decretis adversatur. Præterquàm quòd, etsi Decreta Conciliorum Generalium prohiberent, ne Principes Laici nominent ad Episcopatus, attamen cùm ejusmodi decreta non ad Fidem, sed ad Disciplinam dumtaxàt pertineant, ea à Summis Pontificibus temperari, immò abrogari posse, si evidens particularium Ecclesiarum necessitas, vel utilitas postulet, nemo est, qui inficias ire, aut in dubium revocare velit, maximè cum constet, Disciplinæ capita pro temporum & locorum varietate mutationem facilè subire, multaque veteris Disciplinæ Capita, Conciliorum Generalium Canonibus firmata, vel desuetudine, contrariis institutis quandoque abrogari. Potuit ergò *Leo* X. Pontifex Maximus hæc Decreta Conciliorum Generalium, ad solam Disciplinam spectantia, abrogare propter evidens Ecclesiæ Gallicanæ bonum, quod postulabat, ut Capitulorum Electiones, ambitu, Simonia, aliisque vitiis horrendum in modum id temporis fœdatæ abrogarentur, & nominationibus ad Episcopatus & Beneficia Galliarum Regni aliter provideretur; quod sapientissimè per Concordatum Gallicum præstitit Summus ille Pontifex. Absit ergò, ut quis dicat, *Leonem* X. antiquos Canones violasse, Disciplinam evertisse, dum novum Jus *Concordati* pro Ecclesia Gallicana instituit, ex quo multa secuta sunt commoda, ac multò majora in dies, ut speramus, promanabunt, si Christianissimus Rex *Ludovicus* XV. Majorum suorum vestigiis insistens, nominet ad Episcopatus & Beneficia Viros Ecclesiasticos doctrina & pietate insignes, quibus semper abundavit, & etiamnum feracissimum est Galliarum Regnum, cujus habenas, juxta omnium Gallorum vota, propediem moderabitur Juvenis ille Rex, quo, si mea exaudiuntur vota, nemo feliciùs regnabit, nemo diutius vivet, eritque *Clodovæo* illustrior, *Pippino* fortior, *Carolo* felicior, *Philippo* Augusto, *Henrico* major, *Ludovico* (si quid eorum addi potest pietati & nomini) etiam melior. His, quæ de abrogata Pragmatica Sanctione, & de suffecto in ejus locum Concordato Gallico hactenùs dixi, addam dumtaxàt, errare nonnullos Scriptores, qui maximis laudibus Pragmaticam Sanctionem efferunt, eò quòd, ut ajunt, ea in Galliis vigente, liberæ à Capitulis fierent electiones Episcoporum; in hoc, inquam, errare illos Scriptores duplici momento, breviter evinco. Primò, quia, vigente in Galliis Pragmaticâ Sanctione, Reges Christianissimi suis Precibus, quæ, ut superius ex Illustrissimo *Petro de Marca* Archiepiscopo Parisiensi observavi, vim imperii habebant, Capitulis necessitatem imponebant eligendi quos ipsi postulabant Episcopos. Secundò, vigente in Galliis Pragmatica Sanctione, Reges Christianissimi *Carolus* VII. *Ludovicus* XI. & *Carolus* VIII. interdum impediebant, ne à Capitulis fierent electiones Episcoporum, rogabantque Summos Pontifices, ut quosdam in Galliis vacaturos Episcopatus sibi reservarent, ad Suæ Majestatis preces conferendos, sicut nonnullis exemplis probat doctissimus *Ludovicus Thomassinus* parte IV. *Disciplinæ Ecclesiasticæ de Beneficiis* lib. 2. cap. 41. Patet igitur, vigente adhuc in Galliis Pragmatica Sanctione, sæpiùs Capitula, impe-

dientibus Regibus Christianissimis, plenem non babuisse libertatem eligendi Episcopos, ac subindemirom videri nou debere, si tandem abrogatê Pragmetieá Saoctione, Capitulis Jus eligendi Episcopos fuerit ademptum, & Regibus Christianissimis Jus nominendi ed Episcopatus, Abbatias, & Bcoeficia Galliatum Regni à *Leone* X. Pootifice Maximo edjudicetum & concessum sub bis conditionibus, quas superiùs assignavimus. Sed de Disciplina Ecclesiastice Sæculi XVI. plure dicere non vecat, expeditque ut Monasticæ Disciplinæ ejusdem Sæculi præcipua nunc Capita percurreinus.

D. Rerom, quæ Disciplinam Monesticam spectant, narrationem eospicari debes ab institutione Ordinom, qui Sæculu XVI. eb Ecclesia approbari novum Statui Monastico vel Reguleri inerementum atque splendorem contulerunt.

M. Multi Sæculo XVI. Ordines Regulares prodierunt, videlicèt Ordo institutus à *S. Ignatio de Loyola*, vulgò dictos, *Societas Jesu*; Ordo Capuccioorum; Ordo Clericorum Regulatium *Theatinorum*; Ordo Cheritatis; Ordo Carmelitarum Discalcearorum; quibus eccesserunt variæ Còngregatiooes, seu Congregatiu *Somascha* Clericorum Regularium; Congregetio Fretrum Minorom S. Francilci strictioris Observantiæ, qui *Recollecti* appellantur; Congregatio Clericorom Regularium *S. Pauli Decollati*; Congregerio Clericorom Regulerium ministrantium infirmis; Congregatio Beatæ Meriæ Fulionsis, & Congregatio Clericorum Regularium Minórum. De istorum Regularium Ordinum & Congregationum Institutione, Authore, Legibus, & præcleria in Ecclesiam promeritis pauca hic dicemus, quæ io Annalibus prædictorum Ordinum & Congregetionum fusiùs descripta leguntur.

D. Quo enno florentissime Societas *Jesu* fuit à *S. Ignatio de Loyola* instirura, & quo pactu ad istud gloriæ festigium, quod noocean attigisse videmus, perveoit?

M. Anoo millesimo qoingentesimu trigesimo quarto *Ignatius de Loyola*, nubilis Cantaber, sex Sociis Parisiis sibi adjuuctis, die sacrâ Assumptioni Deiparæ Virgiois, apud Montem Martyrum, Societatis vota cum illis emisit, & clarissimi hujus Ordinis fundamenra jecit, cujus Summa, ed prædicationem Verbi apud infideles, Romam Pontificis erbitrio, suscipiendam, eive operem saam in aliis religionis operibus addicendem, pertinebat, speciali in id obedientiæ votu cæteris demùm eddito. Hujos Societetis Authori Senctissimo *Ignatio* nihil clariùs, nihil pretiosiùs fuit Evangelicê paopertete, qué Socii, vulgò dicti *Jesuita*, supreipsos Religiosos FF. Minores videotur eminere, qoie illis *S. Ignatius* nullum jus ed stipendie, ed reditus ennuos, saltem in Domo profeſsê, permittit, unâ facultate recipiendi, quæ sponiè erogarentur, contentus, jus omne abdicevit repetendi étiam quæ Legeto darentur; & si quod prædium haberet illis licet, ed rusticendum dumtaxàr concessum est, noo ed serendes, eut metendas segeres, & si quæ ibi nascuntur, non esui ad panem, sed tentùm Jomentis ad pebulum dari possint. Alia sanctissime Statuta, quibus Socios obstrinxit *S. Ignatius*, legi possunt in Constitutionibus Societatis JEsu, in quibus commentandie *Suarez*, doctissimus Societatis Theolugos, totus est in tertio *De Religione* Tomo, undè etiam *Rodrigues*, ejosdem Societatis Jesu Scriptur, beusir, quæcumque suis in libris esceticis tradidit ducumente virtotis Christianæ. Haoc Societetem senctissimis munitam Constitutionibus, ad mejorem Dei gloriam, utilitatem Ecciesiæ, Fidei propogationem, Christienæ Juventutis instrutionem, pietetis restauratiunem à *S. Ignatio* conditem approbaroot Sommi Pontifices *Paulus* III. enno MDXL. *Julius* III. anno MDLII. *Gregorius* XIII. en. MDLXXXIV. & *Gregorius* XV. anno MDCXXI. eaoque inter Ordiner Meudicentium numerandam, communibusque Mendicantium Sodalitiorum Privilegiis frui debere senxit *Pius* V. Poutifex Sanctissimus. Multis, gravibusque procellis jactata est nascens ille Societas, etque dinturnam cum celeberrima Academia Parisiensi litem habuit, cujus originem, Acta & Instrumente ed eam spectaotia cùm fuse describet *Egassius Bulans* Tomo VI. *Historia Universitatis Parisiensis*, eam silentio hic omoinò prætermittem, ne obductam jam cicatricem videer quasi de iodostrie refricare voluisse. Obiter tantùm dicam, Patres Dominicenos de nesceote & à multis vexetâ Societate benè meritos fuisse, ejusqoe Institutum totis viribus propugnare, augere, & amplificare studuisse, sicut fatentur *Orlandinus*, & *Sacchinus*, elegentissimi Societatis Jesu Historiæ Scriptores. Illi quippè testantur primò, *S. Ignatium*, Societatis Jesu Authorem, à *Matthæo Ori*, Dominiceno & Inquisitore Parisiensi, à furore æmulorom, & à rabie Scholasticotum fuisse ereptum. Secundò, impenrè laudent Dominicanos, qoòd non solum permiserint Petribus Societatis Jesu, ut suas Domos eorum Conventibus vicines, ut videre est Romæ, Parisiis, & Tolosæ, abdiceto Jure, de qno alil pertineciùs contendebant, extruerent, sed etiem illê viciniâ plurimùm lætarentur, sæpiùsque Petres Societatis JEsu suis Cœnobiis summâ cùm humanitate exciperent. Denique, duo illi insignes Historiæ Societatis Jesu Scriptores, *Nicolaus Orlandinus*, & *Franciscus Sacchinus*, referunt multa ec singularia beoeficie, quibus Patres Dominicaoi oascentem Societetem sibi devinxerunt. Duos præsertim Dominicanos, videlicèt *Joannem Pennam*, & *Mancium* laudat *Orlandinus*, à quibus ait Censem Societatis Jesu fuisse ecerrimè propugnatam. De primo Dominicano ita habet *Orlandinus* Lib. 8. Historiæ Societetis Jesu Numeru quadragesimo nonu: *Joannes Penna ex eodem Ordine Prædicatorum, singulari pietate ac doctrinâ vir, & Salmanticensium Doctorum è numero, acri studio Divini honoris accensus, non dubitavit recentem Ordinem*, seu Societetem JEsu, *injuria vexatum scripto etiam literisque defendere*. De altero verò Dominiceno, seu *de Mancio*, hæc scribit idem *Orlandinus* Libro 13. Numero trigesimo octavo: *Plurimùm profecit Mancii quoque sententia, qui sacro Prædicatorum ex Ordine vir magni nominis, in Hispania, Complutique nobilis Professor Divina Sapientia, idemque cùm perstudiosus Familia nostra, tùm ipsi Præsuli Toletano percharus erat, permisso ejus examini Exercitiorum Volumine, eoque accuratè perlecto, libera voce respondit, nihil se in eo deprehendisse censoria nota, vel animadversione dignum*. Eandem in Dominicanus grati animi

mi significationem exhibet *Sacchinus*, alter Historiæ Societatis Jesu Scriptor, seu Continuator, qui Libro 4. Historiæ Societatis Jesu Num. 150. testatur, Collegium Braccarense Patrum Societatis Jesu munificentiâ *Bartholomæi à Martyribus* Archiepiscopi Braccarensis, Ordinis Prædicatorum, fuisse extructum ac locupletatum; & Libro 11. Num. 99. asserit, Societatem Jesu à *Ludovico Granatensi*, nobili Familiæ Dominicanæ Scriptore, plurimùm in Lusitania adjutam & auctam fuisse, atque apud Reges, summâ, quâ valebat, gratiâ commendatam. Sed missis aliis benè multis testimoniis benevolentiæ, memorant duo illi Societatis Jesu Historiæ Scriptores, existimo, ardentissimum illud Dominicanorum in nascentem Societatem studium illustriori exemplo comprobari haud posse, quàm *S. Pii* V. Pontificis Maximi, ex Ordine Prædicatorum assumpti, qui præter innumera privilegia, quæ Societati Jesu indulsit, voluit insuper, ut Patres ejusdem Societatis in Basilica Vaticana *S. Petri* Pœnitentiariorum munere fungerentur, eosque prætulit Religiosis Familiæ suæ Dominicanæ, quos dumtaxat in Basilica Liberiana *S. Mariæ Majoris* Pœnitentiarios constituit. Hæc omnia breviter referre operæ pretium duxi, ut inde intelligas, Familiam Dominic. in Soc. Jesu optimè fuisse, & etiamnùm esse affectam. De Viris doctrinâ & Vitæ sanctimoniâ illustribus, qui Sæculo XVI. ex Societate Jesu prodierunt, satis in superiori Colloquio diximus. De Missionibus verò, quas apud Indos Orientales, Japonios, Æthiopes, Congitanos, Sinas, aliasque Gentes remotissimas, suscepit florentissima illa Societas, cum hic disserere nimis longum esset, author tibi sum, ut legas, si tibi per otium liceat, illos Scriptores, qui, semoto partium studio, Missiones & labores novissimorum illorum Apostolorum sincero, & non venali calamo, descripserunt.

D. Mirum profectò mihi accidit, quod mox ajebas, videlicet Patres Societatis Jesu voto paupertatis, quo illos obstrinxit *S. Ignatius*, eminere supra ipsos Religiosos FF. Minores, etiam Capuccinos. Hactenùs siquidem, ut candidè fatear, nesciebam, Patres Societatis Jesu non solùm cùm FF. Minoribus & Capuccinis de paupertate contendere, verùm etiam illis superiores esse. Sed quoniam in Capuccinorum sermonem incidimus, obsecro te, ut hic breviter ostendas, quem Authorem habeant, quamve Disciplinam regularem sequatur Ordo Capuccinorum?

M. Ordo Capuccinorum Authorem habuit *F. Matthæum de Bassio*, ex Umbria oriundum, Ordinis Minorum Observantium, qui Anno MDXXV. severioris pœnitentiæ, & angustioris paupertatis studio inflammatus, unà cum *Ludovico*, *& Raphaele* Forosempronienſibus, instituit Congregationem FF. Minorum Eremitarum, qui à Capuccio acuminato dicti sunt Capuccini. Hanc Congregationem approbarunt Romani Pontifices *Clemens* VII. anno MDXXVII. *Paulus* III. anno MDXXXV. eamque multis privilegiis exornarunt *S. Pius V. Sixtus V. Paulus V. Gregorius XIV. Urbanus VIII. & Gregorius XV.* Olim Capuccini regebantur à proprio Vicario Generali ab ipsis quidem electo, sed à Ministro Generali FF. Minorum Conventualium instituendo. Sed posteà Fratrum Minorum Conventualium jugum, favente Sede Apostolicâ, excusserunt Capuccini, & Ministrum Generalem eligendi facultatem obtinuerunt. *Bernardinum Ochinum*, qui à Fide Catholica ad Hæresim Antitrinitariorum defecit, Authorem fuisse Ordinis Capuccinorum, fabula est, quàm meritò explodit *Zacharias Boverius* in Annalibus Capuccinorum, sicut jam in Colloquio tertio, agendo de *Bernardino Ochino*, observavimus. Disciplinam Regularem, quam sequuntur Capuccini, eleganti is describere haud possum, quàm mutuando verba *Antonii Mariæ Gratiani* in Vita *Joannis Francisci Commendoni* Cardinalis; ubi hæc habet: *Horum*, seu Capuccinorum, *est Vita omnis dura atque inops; cibus illis victusque in dies quæsitus simplex sine lenocinio, aut conditione ulla; pellere non irritare famem, corporique alimenta præbere, non etiam oblectamenta volunt, quod crebris insuper jejuniis, vigiliisque exercitum, domitumque habent, quò purior mens, solutiorque divinarum rerum contemplationi atque cultui vacet. Vestitus, cætera vita congruens, horridus, vilisque, unica tunica ac brevi palliò operiuntur, è cilicio, aut non absimili materia confectis, perpetuoque, iisdem nullo æstatis, aut hyemis discrimine, sine calceis nudo pede per nives, per saxa asperaque incedunt, crepidati tantùm sacra faciunt. Quietem aut humi, aut perangusto grabato, stramentove recumbentes, capiunt, non alio, quàm qua amiciuntur veste contecti. Domicilia eorum rarò in Urbibus, pleraque omnia in solitudine hominum. Denique omnis est in eo disciplina, ut à corpore, humanisque curis abstractus animus, divinis operetur rebus, paupere victu, cultuque & religione gaudens.* Multi Vitæ sanctimonia conspicui ex Capuccinorum Ordine prodierunt, quos inter B. *Felicem à Cantalicio* Sanctorum Fastis *Clemens* XI. Pontifex Maximus solemni Ecclesiæ ritu adscripsit die XXII. Mensis Maji Anni MDCCXII.

D. Quænam fuerunt exordia & incrementa Ordinis Clericorum Regularium Theatinorum?

M. *Cajetanus Tuneus*, Nobilis Vincentinus, unà cum tribus Sociis, quos inter eminebat *Joannes Petrus Carafa*, Archiepiscopus Theatinus, qui posteà fuit Summus Pontifex, dictus *Paulus* IV. Ordinem Clericorum Regularium anno MDXXIV. instituit, qui *Theatini* fuerunt appellati à *Joanne Paulo Carafa*, qui, ut mox dixi, fuit Archiepiscopus Theatinus, & deinde Pontifex Maximus, dictus *Paulus* IV. Tribus solemnibus Votis, quæ sunt cæteris Regularibus communia, hoc peculiare adjecerunt institutum, non tantùm, ne quid possideant, verùm etiam, nec mendicando aut postulando vitam sustentent, sed spontaneis dumtaxàt oblationibus & eleemosynis alantur, &c, abjectâ prorsùs rerum terrenarum sollicitudine, in solo providentiæ sinu quiescant. Hic Ordo, quem *Clemens* VII. Pontifex Maximus Constitutione datâ die XXIV. mensis Junii anni MDXXIV. approbavit ac plurimis gratiis auxit, non potuit propter arctissimum Vitæ institutum latè propagari. Si enim excipias Italiam, in qua hic Ordo plures habet domos, in Galliis unicam, in Germania quatuor, in Hispania quinque, in Lusitania unam, in Polonia unam, & in Urbe Goa unam tantùm possidet. Verùm, quamvis hic Clericorum Regularium Theatinorum Ordo non sit latè diffusus, innu-

innumeros tamen è suo sinu emisit Missionarios, qui in Indiis Orientalibus, in Russia, & aliis Provinciis adjacentibus Catholicam Fidem ardentissimo zelo succensi propagarunt. Protulit etiam idem Ordo Clarissimos Concionatores, qui in Italia & aliis regionibus reformationem Cleri, & morum populi depravati emendationem fervidis [redacted] Concionibus feliciter promoverunt. Peperit quadringentos & amplius Scriptores eximios, qui de Theologia Scholasticâ, Polemicâ, Exegeticâ, Asceticâ, complures ediderunt libros omnigenâ eruditione refertos. Dedit Ecclesiæ ducentos & amplius aut Archiepiscopos, aut Episcopos, Cardinales quinque, quorum unus, seu *Joannes Petrus Carafa* ad Summum Pontificatum provectus est, dictusque *Paulus* IV. Denique, inter plures Alumnos suos Vitæ sanctimoniâ conspicuos, duos hic Ordo habere meruit solemni ritu ab Ecclesia in Sanctorum album adscriptos, videlicet *S. Cajetanum Tienæum*, quem *Clemens* X. Summus Pontifex Sanctorum numero accensuit, & *S. Andream Avellinum*, quem nuperrimè, hoc est, die XXII. mensis Maji anni MDCCXII. *Clemens* XI. Sanctorum Fastis inseruit. Horumce Sanctorum vestigia pressit *Josephus Maria Thomasius*, Cardinalis ejusdem Ordinis Clericorum Regularium Theatinorum Alumnus, qui, ut superius observavi, paucis ab hinc annis Romæ sanctè obiit, & quinto ab ejus obitu mense *Venerabilis* titulo donatus est à Summo Pontifice *Clemente* XI. qui etiam jussit, ut quamprimùm fierent Processus & Scripturæ de fama sanctitatis Venerabilis illius Servi Dei, de Heroicis ejus virtutibus, Miraculisque ab eo patratis, ut plenâ ac distinctâ de iis omnibus habitâ relatione, ad solemnem piissimi hujus Cardinalis Beatificationem procedi posset.

D. Perge, quæso, eliorum Regularium Ordinum, qui Seculo XVI. fuerunt instituti, breviter, quoad ejus fieri poterit, referre originem.

M. Ordo Charitatis, ut in Gallia nuncupatur, à *Joanne de Deo*, natione Lusitano, ad officis charitatis erga pauperes, præsertim infirmos, institutus, initium Granatæ, An. MDXXXIIX. habere cœpit, sed non nisi Kalendis mensis Januarii anni MDLXXII. confirmatus est à *S. Pio* V. Pontifice Maximo, eumque tandem in Italia, Germania, Gallia, & Polonia propagatum *Paulus* V. Pontifex Maximus, tribus solemnibus votis, obedientiæ, castitatis & paupertatis, quarto addito voto de curandis infirmis, in Cætum verè regularem erexit anno MDCXVII. Hic Ordo apud Italos vulgò nominatur *Fate ben Fratelli*, totusque non in acquirendis scientiis versatur, sed in curandis infirmis pauperibus occupatur, quibus summâ charitate inservit. *S. Joannes de Deo* istius Ordinis Parens, vitæ Sanctimoniâ & miraculis clarus, in Beatorum numerum ab *Urbano* VIII. die XXI. Septembris an. MDCXXX. relatus est, & posteà ab *Alexandro* VIII. Catalogo Sanctorum adscriptus fuit XVII. Kalend. Novembris anni MDCXC.

Ordinem Carmelitarum ad antiquam primæ Regulæ, & priscæ Disciplinæ observantiam restituit Sæculo XVI. *S. Theresia de Jesu*, nobilis virgo Abulensis, quæ plurima tum Discalceatorum Fratrum, tum Sacrarum ejusdem Instituti ac Reformationis Virginum condidit intra breve tempus Monasteria, bonum Christi odorem ubique spirantia. In ea promovenda Carmelitarum Ordinis instauratione consiliis & operâ Dominicanorum usa est Beata *Theresia*. Illa quippè, dùm mente agitaret egregium istud facinus, scripsit Epistolam ad *S. Ludovicum Bertrandum*, Dominicanum, eximiis virtutibus ornatum, eumque rogavit, ut consilium mentemque suam eâ de re aperire non gravaretur. Annuit vir ille Sanctissimus, & post tres menses, quibus divinum numen ferventioribus solito precibus solicitavit, rerum omnium serie, futurique Ordinis cumulatissimâ gloriâ divinitùs agnitâ, rescripsit, admovendam esse absque ulla cunctatione operi manum, & post quinquaginta annos nullum futurum clariorem in Orbe Ordinem, nullique Sanctitate & doctrinâ inferiorem, quem Sancta illa Virgo moliebatur. Quo responso accepto, confestim jacta sunt reformationis Carmelitarum Ordinis fundamenta, & oraculi simul & von *S. Ludovici Bertrandi* veritatem brevi eventus lubsecutus comprobavit. Et sanè, ut nihil in præsentia dicam de innumeris penè viris, qui Sanctitate conspicui, & in Perside pro Fidei propagatione Apostolicis laboribus clari ex Ordine Carmelitarum Discalceatorum promanârunt, certum est, hunc Ordinem doctissimos protulisse Theologos, quorum accessione maximè illustrata est Schola *S. Thomæ*, cujus illibatæ doctrinæ speciali Statuto, hactenus sanctissimè observato, hujus Ordinis Viri Religiosi sese addixerunt. Quot enim & quàm egregii Theologi Carmelitæ Discalceati in Divo Thoma Aquinate illustrando sudârunt, quibus non habuit Angelicus Doctor fortiores pugiles, nec acriores vindices, adversarii etiamnùm persentiunt? Norunt omnes, quantum in eo scribendi genere laudis consecuti sint Carmelitæ Discalceati Complutenses Philosophi, & Salmanticenses Theologi, qui fidelissimi doctrinæ *S. Thomæ* interpretes, Scriptis luculentissimis germanam Sancti illius Doctoris mentem, ejusque reconditos sensus toti Orbi litterario patefecerunt. Hæc Clarissima Theresiani Ordinis Lumina inter sua scholæ Thomisticæ ornamenta reponere non dubitat Dominicana Familia, maximè cùm inviolabile utriusque Instituti, Theresiani videlicèt & Dominicani, fœdus, junctis mutuâ Charitate, quo nunquàm dissolvetur, armis, utriusque Ordinis gloriam & communem & individuam efficiat. Sed de Sacro illo Carmelitarum Discalceatorum Ordine, qui proprium Præpositum Generalem habet, quemque *Gregorius* XIII. Pontifex Maximus die XXII. mensis Junii ann. MDLXXX. approbavit, plura legesis in ejus Annalibus, & apud *Aubertum Miræum* in Originibus Monasticis.

D. Quem Authorem habuerunt illæ Congregationes, quas Sæculo XVI. ad Regularis Disciplinæ incrementum institutas paulò superiùs memorasti?

M. Congregatio Clericorum Regularium, qui *Somaschi* appellantur à loco ita dicto, qui est Mediolanum inter & Bergomum, Authorem habet *Hieronymum Æmilianum*, nobilem Venetum & Senatorem, qui multos Nobiles Laicos, & nonnullos Sacerdotes anno MDXXXI. congregavit ad gerendam orphanorum curam, ut vide-

videlicet certis in locis collecti educerentur, & in pietate, litteris, vel ertium Mechanicerum tyrocinio instituerentur. Hanc Congregationem *Somaschorum* (qui etiem appellantur *Clerici Regulares S. Majoli de Papia*, à loco, ubi fuit primum hujus Congregationis Collegium) approbavit *Paulus III.* anno MDXL. Privilegiis ornavit *Paulus IV.* Facultetem vero emittendi solemni ritu tria vota Regularia concessit *Pius V.* Cum hac Clericorum Regularium Congregetione *Somascha* Sodalitatem *Christiana Doctrina*, quæ sub *Pio V.* anno MDLXXI. institui cœperat, ut pueri, aliique divinæ legis ignari sacrè doctrinâ erudirentur, *Paulus V.* anno MDCXVI. certis legibus unitem voloit.

Congregatio Fratrum Minorum *S. Francisci* strictioris Observantiæ instituta est à quibusdam ejusdem Ordinis Professoribus, quos postea *Recollectos* nuncupavout, eò quòd Regulam *S. Francisci* purè, juxta litteram & Declarationes *Nicolai III.* & *Clementis V.* Romanorum Pontificum, observare satagerent. Hanc *Recollectorum* Congregationem confirmavit *Clemens VII.* decimo sexto Kalendes Decembris ann. MDXXXII.

Congregetioni Clericorum Regularium *S. Pauli Decollati* initium dedernnt Mediolani anno MDXXVI. viri quidam ejusdem Civitetis Nobiles, qoi ferventissimis *Seraphini Firmani Canonici* Canonici Regnlatis concionibus ad contemptum mundi, & DEI amorem inflammati, homines ad pœnitentiam edhortati, eósque publicê *Sancti Pauli* Epistolarum lectione benè vivendi normam edocere cœperunt, ac multos ex illis in suum consortium adsciverunt, ex quibus tandem coluit hæc Congregatio Clericorum Regularium *S. Pauli Decollati*, qui vulgò appellantur *Barnabita*, à *S. Barnaba* apud Mediolanum Basilicâ, quæ ipsis ad peragenda officia sua cnucessa est. Hanc Congregationem *Clemens VII.* die XVIII. Februar. ann. MDXXVIII. approbevit, multisque Privilegiis donêrunt *Paulus III. Julius III. Gregorius XIII. Sixtus V.* & *Paulus V.* quorum Constitutiones in Bullario Romano legi possunt.

Congregetio Clericorum Regularium ministrantium Infirmis Anthorem habet *Camillum de Lelis*, Theetinæ Diœcesis Presbyterum, à quo Romæ fuit instituta, & posteà à *Sixto V.* Pontifice Maximo epprobate est die XVIII. mensia Martii ann. MDLXXXV. Ejusdem Congregationis Regulam confirmavit *Gregorius XIV.* die XXI. Septembris anni MDXCI. eámque deinde reformavit *Clemens VIII.* Kalendis Jenuar. an. MDC. Horum Pontificum Romanorum Constitutiones eâ de re editæ extant in Bullerio Romano. Congregationi *Beata Maria Fulensis* exordium dedit anno MDLXXVII. *Joannes Barreria*, gallicè *de la Barrera*, Cadotcensis, Monasterii Fuliensis, Ordinis Cisterciensis, in Diœcesi olim Tolosanâ, nonc Rivensi, Abbas, qui Monachos ad severiorem disciplinam, primævumque *SS. Benedicti* & *Bernardi* Institutum, per carnis abstinentiam, aliáque arctissima Statuta reduxit. Henc *Fulensium* Congregetionem approbavit *Sixtus V.* die V. Maj. an MDLXXXVI. eámque posteà *Clemens VIII.* & *Paulus V.* Abbatis Cisterciensis jurisdictioni ec subjectioni exemerunt, veriisque Privilegiis aoxerunt. Congregatio Clericornm Regularium Minorum instituta est à *Joanne Augustino Adorno*, Genuensi Presbytero, fortque confirmata à *Sixto V.* anno MDLXXXVIII. Præter has Congregationes, aliæ Sæculo XVI. prodierunt, nimirum Congregetio Discalceatorum Ordinis *Sanct. Augustini*, quæ à *Clemente VIII.* anno MDXCV. approbata est; Congregetio Discalceatorum *Ordinis Sanctissima Trinitatis de Redemptione Captivorum*, quæ itidem à *Clemente VIII.* fuit confirmata. Monasteria Ordinis *S. Basilii* in Italia, Sicilia, & Hispania in unam Congregationem sub Abbate Generali anno MDLXXIX. reduxit *Gregorius XIII.* Pontifex Maximus. Annuens etiam idem Summus Pontifex precibus *S. Philippi Nerii*, Presbyteri Florentini, ac Præpositi nonnullorum Presbyterorum Sæcularium in modum Congregationis sub ejus directione viventium, concessit eis enno MDLXXV. Ecclesiam Parochialem *Sanct. Maria Vallicella*, in qua ab ipsis & cura animarum exerceri, & peculiaria eorumdem Presbyterorum & Clericorum Instituta celebrari possent, indeque fluxit *Oratorii Congregationis* institutio, cujus Constitutiones enno MDCXII. approbavit *Paulus V.* Summus Pontifex. Hæc Congregatio Oratorii (teste Spondano ad annum MDLXXV. Num. XI.) viguit sub eodem *Philippo Nerio*, ejus Institutore, pietate & doctrinâ, viros producens, utrâque eâ virtute, aliisque Christianis dotibus insignes. Inter quos eminentissimè præcelluit *Cæsar* ille *Baronius*, cujus nomen per universum terrarum Orbem in benedictione & laude existit, eratque jam tum in contubernio *Philippi Nerii*, celebris hujus Congregationis conditoris. Si plura de Congregationis Oratorii Institutione scire desideres, legesis mox citatum Cardinalem *Baronium*, qui Tomo I. Annalium Ecclesiæ ad annum Christi LVII. Num. 264. pluribus ostendit Congregationis *Oratorii* institutionem apprimè respondere formæ Conventûs ab Apostolo *Paulo* præscripti Capite decimo quarto Epistolæ suæ primæ ad Corinthios. Hic tantùm obiter dicam, *Sanct. Philippum Nerium*, celeberrimæ Oratorii Congregationis Parentem, Ordini quoque FF. Prædicatorum amantissimum juxta ac beneficentissimum Patrem se ultrò, dum viveret, præbuisse. Solebat quippè, ut testatur *Bacius* in ejus Vita, Choro cum Dominicanis, sæpè nocturno etiam tempore, adesse, Theologos hujus Ordinis libenter auscultare, Juvenes Novitios Conventûs Minervitani ad pietatem informare, frequentibus colloquiis digneri, eorum corda superno gaudio replere, tamque studio Familiæ Dominicanæ commoda procurare, ut, quoties res Dominicanæ Familiæ, sibi charissimæ, in discrimen aliquod adducerentur, illicò *Philippus Nerius* Oratione, sui corporis afflictionibus, miraculis etiam, imminentia damna procul depelleret. Hæc *Sanct. Philippi Nerii* erga Prædicatorum Ordinem, cujus ipse alumnus sum, singularis benevolentiæ, ac paterni amoris argumenta, non solùm publicis Ordinis nostri consigneta monumentis, verùm etiam cordibus omnium Dominicanorum, velut tabulis ære perenniori bus, semper insculpta permanebunt, nosque ad sinceris animis colendam ac singulari veneratione prosequendam Oratorii Congregationem, à Sancto illo Benefactore nostro & in Cœlis patrono institutam, continuò, velut admotis

stimulis, provocabunt. Hic tamen velim advertas, hanc Oratorii Congregationem, quam *S. Philippus Nerius* in Italia fundavit, & *Gregorius XIII.* approbavit, esse plenè diversam ab eâ Congregatione piorum Sacerdotum, quam anno MDCXIII. sub nuncupatione *Oratorii JESU Christi Domini Nostri*, ad petitionem *Mariæ Medicea* Reginæ, & *Henrici Gondii*, Archiepiscopi Parisiensis, in Regno Galliæ institutam *Paulus V.* Pontifex Maximus approbavit. Hujus siquidem Gallicanæ Congregationis *Oratorii JESU*, quæ paulatim per omnes penè, aut saltem præcipuas Galliarum Regni Civitates, non exiguo populorum fructu, dilatata est, quæque doctissimos Theologos, eximios Concionatores, egregios Scriptores Asceticos & Scripturæ Sacræ Interpretes protulit, Institutor, primusque Generalis Præpositus fuit *Petrus de Berulle*, Presbyter Parisinus, posteà S. R. E. Cardinalis.

D. Quænam Seculo XVI. viguit in Religiosis Ordinibus Monastica, sive Regularis Disciplina?

M. Synodus Tridentina circa Monasticam seu Regularem Sæculi XVI. Disciplinam Sess. XXV. multa decrevit, quæ hîc delibare sufficiet. Et primò quidem in antecessum observare debes, gravem abusum in Galliis Sæculis Ecclesiæ XV. & XVI. irrepsisse circa nominationem ad Abbatias Regulares, quæ non Viris Religiosis conferebantur, sed Clericis Sæcularibus commendabantur, indeque dicebantur *Abbates Commendatarii*, qui Monasteriorum bona dilapidabant, quodque gravius est, in causa erant, cur Disciplina omnis Monastica in Cœnobiis cessaret, frigeret ac penitùs extingueretur cultus divinus, omniaque ædificia tàm lapidea, quàm spiritualia funditùs diruerentur. In hunc pestilentem abusum in Galliis grassantem *Joannes Carvajal*, Portuensis Episcopus & Cardinalis, coram *Paulo II.* Pontifice Maximo (sicut refert Cardinalis Papiensis Epistolâ nonagesimâ tertiâ) acriter invectus est in hunc modum: *Vereor, Beatissime Pontifex, ne propediem audiamus omnia Galliarum Cœnobia commendata esse, & nullum reliquum quod Abbatem suum habeat: ita quidquid ibi à nobis decernitur, commendatio est.* —— *Approbavit Judicium Pontifex, & adjecit, credere se à Pontificatu Callixti in eam diem ampliùs quàm quingenta Monasteria esse jam commendata, atque adeo in metu sibi esse, ne corruptela hac maturiùs opinione in scandalum grave erumperet.* Subdit Cardinalis Papiensis: *Commendandorum ab initio Cœnobiorum non ea fuit ratio Patribus nostris, ut sagina Ecclesiasticorum illa darentur, sed ut fide & studio Majoris alicujus ea, quæ occupata à Secularibus essent, redimerentur, & divinus cultus in pristinum statum revocaretur. Deflexit res, & in abusum hunc venit odibilem DEO, & fertè nostra infamem.* Ad quæ Cardinalis Papiensis verba *Henricus Spondanus* in Annalibus Ecclesiæ ad annum MCCCCLXIV. hæc subjungit: *Si Cardinalis Papiensis infamiam erubescebat Commendationum Ecclesiasticis factarum, quid dixisset de infamissimo subsecuto abusu concedendi illas non solùm Secularibus, verùm & persæpe turpibus & indignis personis? Sed quoniam in hac frequentissimè conclamatum est, semperque in cassum; ne nos inutili labore stylum in eadem acuamus, Papirii Massoni, pii Viri, in suis Pontificum ac Regum Francorum Historiis, verba referre liceat, exclamantis: O incestuosas Beneficiorum perpetuas Commendationes! quo errore Gallia in funestum penè morbum incidit. Absentibus enim Episcopis, & Monasteriorum legitimis verisque Patribus, oves deglubi necesse est, templa dirui, disciplinam ruere, plurimos ab Ecclesia abigi, litterarum studia deseri, & aulicos, corruptissimum hominum genus, pinguedine Ecclesiastica inflatos intumescere, vendique & emi passim Sacerdotia, quod cùm olim Simonia esset, hodiè industria censetur. Sed hujusmodi homines immortalis DEUS, etsi serò, graviter tamen ulciscetur.* Ad hunc itaque abusum, qui præsertim in Galliis Sæculo XV. & XVI. glisceebat, penitus exterminandum omnem curam ac diligentiam Romani Pontifices adhibuerunt, præcipuè *Leo X.* in Concilio Lateranensi Sessione IX. ac tandem Synodus Tridentina, quæ Sessione XXV. Cap. XXI. *de Regularium Reformatione*, sanxit, ut Monasteria deinceps Regularibus conferrentur, & Ordinum Capita nemini commendarentur: *Cùm*, inquiunt Patres Tridentini, *pleraque Monasteria, etiam Abbatiæ, Prioratus, & Præpositura, ex mala eorum, quibus commissa fuerunt, administratione, non levia passa fuerint tàm in spiritualibus, quàm in temporalibus detrimenta; cupit Sancta Synodus ea ad congruam Monastica Vitæ Disciplinam omnino revocare. Verùm adeò dura difficilisque est præsentium temporum conditio, ut nec statim omnibus, nec commune ubique, quod optaret, remedium possit adhiberi. Ut autem nihil prætermittat, undè prædictis salubriter aliquando provideri possit, primùm quidem confidit, Sanctissimum Romanum Pontificem pro sua pietate & prudentia curaturum, quantùm hæc tempora ferre posse viderit, ut iis, quæ nunc commendata reperiuntur, & quæ suos Conventus habent, Regulares Personæ ejusdem Ordinis expressè professæ, & quæ gregi præire, & præesse possint, præficiantur. Quæ verò in posterum vacabunt, nonnisi Regularibus spectatæ virtutis, & sanctitatis conferantur. Quoad ea verò Monasteria, quæ Capita sunt ac Primates Ordinum, sive Abbatiæ, sive Prioratus, quæ filia illorum Capitum nuncupantur, teneantur illi, qui in præsenti ea in Commendam obtinent, nisi sit eis de Regulari Successore provisum, infra sex menses Religionem illorum Ordinum propriam solemniter profiteri, aut iis cedere; aliàs Commenda prædictæ ipso jure vacare censeantur.* Optandum quidem fuisset, ut hoc saluberrimum Concilii Tridentini Decretum ubique locorum fuisset executioni mandatum, sed non tulit temporum iniquitas, ut istud Disciplinæ Caput in omnibus Regnis ac Provinciis obtineret. Hinc etiamnum Galliarum Rex, Sedis Apostolicæ indulgentiâ, consuetudine & possessione firmatâ, Clericos Sæculares ad Abbatias & Prioratus Regulares nominat, sed eâ tamen lege, ut solo Commendationis titulo ea Beneficia Regularia possideant. Hic tamen obiter advertere debes, non esse per se & intrinsecùs deformes illas Monasteriorum Commendationes, quæ Sæcularibus Clericis benè meritis fiunt, immò in Ecclesiæ bonum cedere, si Abbates Commendatarii Ecclesiasticis redditibus, tanquam fideles dispensatores, utantur, non ut domini; si credita sibi Monasteria, omni adhibitâ curâ tueantur, si res ipsorum cùm spirituales, tùm temporales, pro viribus promoveant,

nec

nec dissipari sinant, si ut Patres ac Protectores Monachorum se gerant, si ædificia collebi, si pellumdari disciplinam Monasticam, si numerum Monachorum debitum ad Officia divine ritè celebrenda, eorumque jure ac Privilegia imminul non permittant, si eleemosynas erogent, hospitalitatem exerceant, vel ut hæc pietatis & justitiæ officia à Monechis impleantur, ex sua redditruum portione aliquid decerpant & conferant. Henc esse Ecclesiæ mentem, Monasteria, seu Abbatias aut Prioratus Regulares Clericis Sæcularibus commendantis, certissimum est, contra quam qui operantur, æternam sibi damnationem accersunt.

Secuodò, ad restantapdam Monasticam Disciplinam Synodus Tridentina in Decreto de Regularibus & Monialibus, quod XXII. Capitulis constat, jubet, oe professio religiosa, sive virorum, sive mulierum fiat, nisi exacto integro probarionis anno, & decimo sexto ætatis eroo completo, professionem verò ente hunc annum factam, irritam declaret. Tertiò, præcipit eàdem Sancta Synodus, ut Regulares omnes tam viri, quàm mulieres, ed Regulæ, quam professi sunt, præscriptam, vitam instituant: *Que facilius ac mesurius, ubi collapsa est, vetus & regularis Disciplina instaaretur, & constantius, ubi conservata est, perseveret, pracipit* (Sancta Synodus) *ut omnes Regulares, tum viri, quam mulieres, ad sua professionis perfectionem, obedientia, paupertatis, & castitatis, ac si qua alia sunt alicujus regula & Ordinis pecalaris vota & pracepta, ad eorum respectivè essentiam, nec non ad communem vitam, victum & vestitum pertinentia, fideliter observent, omnisque cura & diligentia à Superioribus adhibeatur, tum in Capitulis Generalibus & Provincialibus, quam in eorum visitationibus, que suu temporibus facere non praetermittant, ut ab illis non recedant; cùm compertum sit, ab eis non posse ea, que ad substantiam regularis vita pertinent, relaxari. Si enim ea, que basis sunt & fundamenta totius disciplina regularis, exactè non fuerint conservata, totum corruat adificium necesse est.* Quattò, Syoodus Tridentina omnibus Monasteriis, exceptis tamen Conventibus Capuccinorum, & Mioorum de Observaotia, permittit, ot bona immubilia possideant, omnibus tamen Regularibus proprietatem vetat, ipsisque districtè prohibet, oe à suis Conventibus recedant, *etiam pratexta ad Superiores suos accedendo, nisi ab eisdem missi aut vocati fuerint. Qui verò sine pradicto mandato in scriptis obtento repertus fuerit, ab Ordinariis locorum, tanquam desertor sui instituti, puniatur. Illi autem, qui studiorum causâ ad Universitates mittuntur, in Conventibus tantùm habitent, aliquis ab Ordinariis contra eos procedatur.* Quinto, statuit Syuodus Tridentina, ut *Regularis non subditus Episcopo, qui intra Clanstra Monasterii degit, & extra ea ita notoriè deliquerit, ut populo scandalo sit; Episcopo instante, a suo Superiore intra tempus ab Episcopo prafigendum severè puniatur, ac de punitione Episcopum certiorem faciat; sin minùs, a suo Superiore officio privetur, at delinquens ab Episcopo puniri possit.* Sextò, præscribit eadem Synodus rationem eligendi Superiores, decernitque, id fieri debere per vota secrete. Declarat iosuper, quo pacto procedendum sit erga eos, qui post emissam professionem reclamant, & ad sæculum redire volunt;

quicumque, eit Saocta illa Syoodus, *Regularis pratendat, se per vim aut metum ingressum esse Religionem, aut etiam dicat, ante atatem debitam professum esse, aut quid simile, velitque habitum dimittere quacunque ex causa, aut etiam cum habitu sine licentia Superiorum discedere; non audiatur nisi intra quinquennium tantùm à die professionis, & tunc non aliter, nisi causas, quas pratendit, deduxerit coram Superiore & Ordinario. Quòd si ante habitum sponte dimiserit, nullatenus audiatur, nec ad allegandum quamcunque causam admittatur, sed ad Monasterium redire cogatur, & tanquam Apostata puniatur.* Posttemò, Synodus Tridentina prohibet Reguleribus, ne in Ecclesiis, etiam suorum Ordinum, *contradicente Episcopo*, Conciones habeant: Ne promulgent indulgentias absque Episcoporum licentia & mendato: Ne privatis in domibus, seu Oratoriis, quæ suot extra Ecclesiam, Missæ Sacrificium celebrent: Ne in minori ætate, quàm quæ ab eadem Synodo Tridentina præscripta est, & sine diligenti Episcopi examine ordinentur: Ne confessiones Sæcularium, etiam Sacerdotum eudiant, nisi sint eb Episcopis epprobati: Ne Monasteria tam Virorum, quàm Mulierum erigant, sioe Episcopi, in cujus Diœcesi erigenda sunt, licentiâ priùs obtentâ. Hæc sunt io somma utilissima Decreta, quæ pro Reformatione Monasticæ seo Regolaris Disciplioæ lanxit Synodus Tridentina, ed quorum normam faxit DEus, ut omnes Monasticæ, ant Regularis vitæ Professores vitam suam exigant, morum innocentiam secteotur, mundi negotiis & illecebris oon impliceutur, atque primitivem Observantiam jugiter colant, ne, si laxiori Disciplioâ à sanctissimis Majorum suorum Institutis desciscant, experiantur taodem verùm esse, quod *Sanctus Bernardus* in Apologia ad *Guillelmum* Abbetem scripsit: *Quis in principio, cùm Ordo cœpit Monasticus, ad tantum crederet Monachos inertiam devenire? O quantùm distamus ab iis, qui in diebus Antonii extiterunt Monachi! sic Macarius vixit? sic Basilius docuit? sic Antonius instituit? sic Patres in Ægypto conversati sunt?*

D. Ediditne Concilium Tridentinom aliqua Statuta ad conservendum vigorem Disciplinæ, qoam Moniales juxta Sacros Canones observare tenentur?

M. Concilium Tridentinom Sess. XXV. nonnulla pro Monielibus edidit Dectera, quæ hîc inserere non abs te erit. Primùm quidem jubet Sancta Synodus Tridentina Episcopis, ut Clausuræ Monialium curam habeant, eamque, ubi violata fuerit, diligenter restituant, ec inobedientes, per Censures Ecclesiasticas, quâcumque eppellatione postpositâ, compellant. Verùm, quia non sufficit, ut Moniales, quæ mundo nuncium penitùs remiserunt, Clausuram observeor, sed debent insuper soli DEO, orationi, precibus, piorum librorum lectioni, & aliis id genua spiritualibus exercitiis vacare, atque à vanis hominum Colloquiis abstinere; ideò justâ de cause Sacra Congregatio, Concilii Tridentini Interpres, declarevit, peccare mortaliter Regulares, qui absque licentia crates Mooasteriorum Monielium adeunt, ut cum eis colloquantur. Hæc Sacræ Congregarionis Concilii Interpretis Declaratio à Summo Pontifice *Clemente IX.* approbata, his verbis concepta est:

Die 11. Maji 1669. S. Congregatio Eminentissimorum S. R. E. Cardinalium Concilii Tridentini Interpretum, habitâ notitiâ, quòd nonnulli Regulares absque licentia Crates Monasteriorum Monialium adire & frequentare non dubitent, prætendentes, non esse interdictum per breve tempus, etiam usque ad quadrantem horæ cum dimidio, quod horologio arenario aliquando metiuntur, Moniales, aliasquè personas intra Clausuram existentes, alloqui, & hanc opinionem tanquam tutam affirment, disseminent, & etiam in scriptis forsan evulgent, proprias graviter illaqueantes conscientias, & scandala confoventes; ad hujusmodi perniciosos errores eliminandos, opinionem prædictam improbans, rejiciens & damnans, declaravit, Regulares cujuscunque Ordinis, Militiæ, Societatis, Congregationis, Instituti, etiam de quibus specialis mentio foret habenda, qui ad Monasteria Monialium, quamvis ab Ordinarii jurisdictione quomodolibet exempta, & etiam ipsis Regularibus subjecta, vel aliàs speciali mentione digna, absque legitima facultate accedunt, colloquendo, etiam per quodcumque modicum tempus, cum Monialibus, aut aliis intra Clausuram degentibus, peccare mortaliter, eosque sub excommunicationis & privationis vocis activæ, & passivæ, aliisque contra Regulares accedentes sine licentia ad Monasteria Monialium statutis pœnis posse ab Ordinario tanquam Sedis Apostolicæ delegato, carcerari. Et die 7. Junii ejusdem anni, facta relatione SS. D. N. Sanctitas Sua præsentem declarationem approbavit, ac typis dari, servarique jussit. Eamdem Declarationem, quæ districtè prohibet, ne Regulares colloquia misceant cum Monialibus, cùm aliqui, variis adhibitis interpretationibus, emollire, aut eludere tentarent, Sacra Congregatio Eminentissimorum Cardinalium, Concilii Tridentini Interpretum, denuò confirmavit, & confictas illas Interpretationes damnavit die 21. mensis Maji anni 1678.

Prætereà, Sancta Synodus Tridentina ejusdem Sessionis XXV. Cap. XVIII. anathemati subjicit omnes & singulas personas cujuscumque qualitatis & conditionis fuerint, tam Clericos, quàm Laicos, Sæculares, vel Regulares, atque etiam qualibet dignitate fulgentes, si quomodocumque coëgerint aliquam virginem, vel viduam, aut aliam quamcumque mulierem invitam ad ingrediendum in Monasterium, vel ad suscipiendum habitum cujuscumque Religionis, vel ad emittendam professionem, quique consilium, auxilium vel favorem dederint, quique scientes, eam non spontè ingredi Monasterium, aut habitum suscipere, aut professionem emittere, quoquo modo eidem actui vel præsentiam, vel consensum, vel auctoritatem interposuerint. Id autem sapientissimè decrevit Concilium Tridentinum ad cohibendam insatiabilem cupiditatem parentum, qui, ut ait Concilium Remense anno MDLXXXIII. Titulo de Regularibus & Monasteriis Num. 3. *Liberis ingressum Religionis procurant, vel quòd naturâ sint ad res gerendas inepti, animo hebetes, vel corpore vitiosi, aut valdè deformes, vel certè ut aliis liberis istorum quasi ablegatione, ampliores relinquant opes.*

Tertiò, Synodus Tridentina sancit, ut Moniales singulis saltem mensibus Confessionem peccatorum faciant, Sacrosanctam Eucharistiam suscipiant, eoque se salutari præsidio muniant ad omnes oppugnationes Dæmonis fortiter superandas. Jubet tamen eadem Synodus Episcopis, & aliis Superioribus, ut bis, aut ter in anno offerant Confessarium extraordinarium, qui omnium Monialium Confessiones audiat. Denique, ne Moniales causas identidem prætexerent exeundi à Monasterio, & hâc illâc vagandi, Synodus Tridentina statuit, nemini Sanctimonialium licere, post Professionem, exire è Monasterio, etiam ad breve tempus, quocumque prætextu, *nisi aliqua ex legitima causa ab Episcopo approbanda, indultis quibuscumque, & Privilegiis non obstantibus.* Hanc autem facultatem *Sanct. Pius V.* Pontifex Maximus in Constitutione, quæ incipit: *Decori,* ad tres dumtaxat casus restringit, scilicet *magni incendii,* vel *infirmitatis, lepræ, aut epidemiæ.* Quapropter, peccant mortaliter Superiores, qui præter tres illos casus à *Sanct. Pio V.* præfixos, Monialibus è Monasterio exeundi facultatem impertiuntur.

D. Superest, ut sub finem nostri Colloquii Synopsim exhibeas doctrinæ Moralis, quæ viguit Sæculo XV. eâdemque operâ aliquot ejusdem Sæculi proponas Scriptores, ex quorum Operibus uberrima possim Disciplinæ Moralis, Vitæque Asceticæ haurire documenta.

M. Disciplinam morum Sæculo XVI. plenissimè nos docet *S. Carolus Borromæus* Cardinalis, & Archiepiscopus Mediolanensis, qui mores sui Sæculi, à quibus profectò mores Sæculi, in quo vivimus, non discrepant, nativis coloribus depingit, & ad morum Disciplinam restituendam efficacissima suppeditat remedia, quæ si mox executioni mandarentur, omni procul dubio brevi in melius mores hominum mutarentur. Audi igitur primò sanctum illum Cardinalem, animarum salutis sitientissimum, sic graphicè in Oratione Provincialis Concilii Mediolanensis sexti mores sui Sæculi describentem: *Superbia viri quam multi turgescunt? quanta inde morborum pestis, quam profusus vestium luxus, quàm novus & inauditus pomparum apparatus, quam varius barbarico opere ornatus, quàm innumerabilis servorum grex, quàm effusa omnium rerum profluvies. —— At verò, quàm latè patet inexhausta illa pecuniæ sitis, & idolorum servitus avaritia, & illa malorum omnium radix cupiditas. Ex hoc morbo nefaria quæque existunt. Hinc fœneratitii contractus, hinc mendacia, perjuriaque commerciis contrahendis, hinc falsa quæque, hinc adulterina & corrupta merces, hinc doli, fallaciæ, fraudes, & subdola quæque artificia, hinc alienorum bonorum quasi aucupia, hinc judiciorum iniquitas, judicium corruptela, pupillorum oppressiones, viduarum desolatio, & injuria deasque omnis. —— Juvenes quibus cupiditatum flammis, quasi summis febrium caloribus, & concupiscentiæ igne non exardescunt? deliciis affluunt, oculos habent plenos adulterii, & flagranti illo ardore concitati, bibunt quasi aquam iniquitatem omnem. —— Quàm isti petulantes! quàm contumaces! quàm effrenati! quàm projectâ audaciâ præcipites! quàm turbulenti & domi & foris! quàm impudenti licentia ad nefaria quæque concitati! sunt plerique alii homines, qui ethnico more, & seculari quadam licentia Satanæ, larvis induti furiunt & bacchantur, choreas ducunt, tripudia agunt, spectacula prophana edunt, atque in aliis istiusmodi actionibus usque adeò insaniunt,*

niunt, ut in tanta peccatorum, quæ indè existunt, colluvie, ne culpam quidem agnoscant. Sunt, qui pro quadam virtutum torpedine, tanquàm in mollitie carnis jacentes, ne desideria quidem rectè agendi concipiunt, nedùm Sanctarum actionum officia exequuntur. Alii quàm plurimi ad terram proni, humirepentes, non cœlestia, sed terrena tantùm spectant, & tanquam filii terræ animo demisso, ut pecudes ad pastum, ad crapulas & comessationes abjecti, gulæ, ventri & ganeis dediti sunt. Alii in divinis laudibus muti, & in maledictis, blasphemiis, diris imprecationibus, contumeliis exercitati sunt. Permulti item rerum divinarum, atque adeò rudimentorum fidei ignari, verè cæci sunt. At surdi quàm infiniti, qui in malè agendo sunt pertinaci animo, voluntateque obfirmata, Dei vocibus obsurdescunt, pietate non molliuntur, minis non cedunt, precibus non commoventur, mentis sensu hebescentes, pericula salutis non timent, homines non metuunt, & quod gravissimum est, Deum non verentur. Post hæc, idem Sanctus Cardinalis deplorat sui Sæculi Clericorum mores, quorum *alii*, inquit, *avari sunt, alii lites intendunt, alii studiorum prætexu ab Ecclesia absunt, à functionibus Ecclesiasticis sese abducunt, & à Clericali disciplina refugiunt. Alii scientia inflati, præ se alios etiam seniores, quos vereri debent, superbè contemnunt, beneficia Ecclesiastica tenuia contumaciter respuunt, ampla præposterè ambiunt &c.* Viden, quam accuratè *S. Carolus Borromæus*, verô salutis animarum zelô accensus, vitia & mores sui Sæculi describat?

D. Video sanè; sed optarem, ut ea indicares remedia, quæ ad restituendam morum Disciplinam suggerit Sanctus ille Cardinalis.

M. Inter multa eaque efficacissima, quæ ad restituendam morum Disciplinam sufficit *Sanct. Carolus Borromæus* remedia, quatuor potissimum seligam, quæ si ad praxim redigantur, benè profectò de proxima morum emendatione sperare debemus. Primum remedium insinuat Sanctus ille Cardinalis in Oratione jam citatâ, quam habuit in sexto Concilio Provinciali Mediolanensi, ubi hæc habet: *Eam ob causam, summâ animi nostri Episcopalis consensione, unâ conspiratione, uno spiritu explodantur illæ voces hominum, qui populum nostrum decipiunt, dicentes: Pax, & non est pax: quàm imperitè hoc jactitant: quam iniquo etiam animo sunt isti, qui curant contritionem filiæ populi mei cum ignominia, dicentes, pax, pax, & non est pax. An ubi malorum lues; pacis, concordiæ, & bonorum status? an ubi variæ morborum species, recta valetudo? an ubi adhuc morum corruptela, disciplinæ Christianæ perfectio? attendite, quæso, qui isti homines sunt, cum talia dictitant: Liniunt parietem luto absque paleis, absque temperatura: vident visionem pacis, & non est pax.——— Longè absint à nobis voces istorum, qui consuunt pulvillos sub omni cubito manus, & faciunt cervicalia sub capite universæ ætatis ad capiendas omnes animas. Nā istæ adulationum vocibus, vocumque blanditiis, cum nos fallere student, tum istis etiam illecebris populos nostros decipiunt: dicunt enim bonum malum, & malum bonum. O popule meus, quis poterit omnia mala, quæ te undique premunt, enumerando percensere? audent tamen isti à salutis via te adulationibus longiùs abducere. Popule meus, qui te in tanta malorum colluvione beatum dicunt, ipsi te decipiunt, & viam gressuum tuorum dissipant.* Ex quibus *Sanct. Caroli Borromæi* verbis facili negotio intelligere potes, quàm jure meritò Romani Pontifices *Alexander VII. & Innocentius XI.* proscripserint varias opiniones quorumdam Theologorum, qui puras Ethices Christianæ Regulas, teneris, cereis, flexibilibus, & in quamcumque formam ductilibus institutis, dum mollire conabantur, depravabant; atque peccatoribus, nimiâ facilitate veniæ, tribuebant incentivum peccandi.

Alterum ad restituendam morum disciplinam remedium exhibet *Sanct. Carolus Borromæus* in Oratione Concilii primi Provincialis Mediolanensis, ubi sic effatur: *In delictis corrigendis illa nobis ineunda ratio est, ut pro vi & modo morborum, ægrorumque natura, medicinam accommodemus, nunc lenibus admonitionis & objurgationis remediis errata castigantes, nunc acriori curatione utantes, denique exulceratis partibus ferrum & ignem admoventes, quemadmodum mali ratio, & contagionis periculum postulabit, memores semper nos esse Patres, non Dominos. Morum autem Disciplinam facile restituemus, si, qua ratione, quibusve factis primùm constituta, deinque conservata est, eamdem nos in restituenda adhibebimus, illorum vestigia persequentes, qui hanc honorum amplitudinem nobis, DEO authore, suâ virtute pepererunt. Proponamus nobis, quæso, illorum vitæ sanctitatem, & in administratione sui officii sapientiam. Erant integri, casti, simplices, modesti, humiles, bene morati, in oratione & lectione assidui, sui despicientes, in aliena salutis cura & cogitatione defixi, consilio & operâ benigni, hospitales, in domestico cultu, & victu parci, in alios benefici & liberales. Pascebant assiduè oves sibi commissas, triplici salutis cibo, Verbo, Exemplo, & Sacramentis. - - - Hæc si, ut debemus, Patres, ante oculos habebimus, facilè intelligemus, quid in restitutione Ecclesiasticæ Disciplinæ nobis sit hoc tempore agendum. In quo illud etiam animadvertendum erit, ut quemadmodum in conformanda & constituenda Ecclesiastica ratione Christus Dominus ab ipsis Apostolis, quos Christianæ vitæ Magistros esse voluerat, initium fecit; sic nos à nobis ipsis Pastoribus, quos vivendi exempla aliis tradere oportet, in confirmanda restituendoque morum Disciplina exordiamur.* Qua in re palàm ostendit *Sanct. Carolus Borromæus*, ad restituendam morum disciplinam multum juvare Episcoporum Sanctimoniam, quâ cæteris verbo & exemplo præfulgere debent, eorumque constantiam, quâ Sacrorum Canonum observationi sedulò invigilare, & irrepentibus aut invalescentibus abusibus vehementiùs obniti ac reluctari tenentur. Ad ipsos quippe Episcopos, ut ait *Vincentius Lirinensis*, spectat *clarissimam posteris formulam præmonstrare, quonam modo deinceps per singula quæque errorum vaniloquia, sacra vetustatis authoritate, prophana novitatis conteratur audacia. Neque hoc sanè novum, siquidem mos iste semper in Ecclesia viguit, ut quo quisque floreret religiosior, eò promptiùs novellis adinventionibus contrairet.* Proprium igitur Episcoporum officium est, pravas consuetudines & morum corruptelas, quoquo modo invectas, confestim extirpare, nec ullo pacto permittere, ut radices agant, quia *mala consuetudo*, inquit Concilium Suessionense III. anno 866. celebratum, *quæ non minùs quam perniciosa corruptela vitanda est, nisi radicitùs evellatur, in privilegiorum jus ab improbis assumitur; & incipiunt præ-*

varicationes & variæ præsumptiones, celerrimè non compressa, pro legibus venerari & privilegiorum more perpetuò celebrari.

Tertium ad restituendam morum disciplinam remedium præbet *Sanct. Carolus Borromæus* Part. 1. *Instructionum Pastorum* Cap. XIII. ubi monet Concionatores, ut omni persuasionum vi publicorum peccatorum illecebras, quas homines, depravatæ consuetudinis errore decepti, pro nihilo putant, graviter reprehendant, atque in summum odium adducere contendant, præsertim spectacula, ludos, ludicrasque res id generis, quæ ab Ethnicorum moribus originem ducunt; choreas, saltationes ac tripudia, à quibus mortiferæ cupiditates excitantur: scenicas, personatasque actiones, onde, tanquam à quodam seminario, semina malefactorum, ac flagitiorum penè omnium existunt: omnem insuper insectentur in muliebri vestitu luxum, caudatas vestes, superbum ornatum, deformem illam capitis ornandi speciem, molliores fucos ac pigmenta, cæteraque ad mollitiem, atque ideò ad libidinis incitamentum fœdè excogitata: Effusam etiam virorum impensam & nimiam intemperantiam omni studio coarguant: Epulas sumptuosas, & comessationes immoderatas, à frugalitate Christiana alienas, omnis intemperantiæ, impudicitiæ, libidinis aliorumque vitiorum illecebras increpent, atque planè dissuadeant: in omnem aleam, omnemque ejus generis ludum, unde jurgiis, furto, maledictis ac aliis malis, maleficiisque quasi fores aperiuntur, invehantur, & multorum otiosam vitam ac voluptariam objurgare atque exagitare non desinant. Nec solùm in vitiis & moribus hominum increpandis zelum suum exercere debent Concionatores, sed etiam, uti jubet idem Sanct. Cardinalis Cap XX. I. Partis *Instructionum*, sæpissimè monere debent Parentes, Liberos, Uxorem, Dominum, Servum, Clericum, Laïcum, Privatum, Magistratum, ejus officii, quod cujusque proprium erit, ut hoc pacto sequantur exemplum Apostoli *Pauli*, qui excellens, omnibusque numeris absolutus universarum gentium Concionator, omnes ad officii sui functiones erudivit. Ab hoc fine, quem ad promovendam salutem fidelium sibi unicè præscribere debent Christiani Oratores, videant quantùm absint illi Concionatores, qui lenocinantis odore laudis, & illecebroso gloriolæ gustu titillati, non quærunt, quid accommodatè dicere possint ad persuadendum vel instituendum populum, sed quid novi, subtilis & inauditi, quod in nullius unquam imaginationem venerit, & ejuratis omnibus humanæ & Ecclesiasticæ eloquentiæ legibus, uni student novitati conceptuum, & nescio, quarum cogitationum, quibus ad emendandos mores, tollenda vitia, inserendasque virtutes nihil ineptius, nihil frigidius, nihil infructuosiùs esse potest.

Quartum denique, illudque cæteris longè efficacius ad restituendam morum disciplinam remedium tradit *Sanct. Carolus Borromæus* Part. 2. *Instructionum Pastorum* cap. 15. & sequentibus, ubi multas præscribit Regulas, quæ à Confessariis in Sacramento Pœnitentiæ observari debent. Et primò quidem docet, *non solùm absolvi non debere omnes, qui peccato mortali valedicere constanter non decernunt, sed esse prætereà consultum absolutionem differre, donec evidens appareat emendatio in iis, qui tametsi dicant ac polliceantur, quòd se eximent à peccato, tamen Confessario probabilem faciunt metum, ne contrarium contingat: Ex hoc genere esse solent plerique adolescentes, qui in otio vitam agunt, qui luxui dediti, crapulam & amores inhonestos sequuntur, libidinibus pascuntur, verba obscœna proferunt, murmurant, in odiis ac detractionibus versantur quotidiè; & Confessionem differunt in ultimos Quadragesimæ dies. Idem faciendum est cum iis (scilicèt ut differatur absolutio) qui cùm multos annos in peccatis suis perdurant, nullâ interim adhibitâ operâ in emendationem Vitæ, in eadem peccata iterùm atque iterùm labuntur. Deinde, nec eos absolvat, qui cum peccatis mortalibus, simul etiam eorum occasiones vitare planè non proponunt.* Idem prorsus inculcat Sanctus ille Cardinalis *Actorum Parte* 4. *in Instructione Confessariorum* pag. 767. his verbis: *Sacerdos neminem sic affectum absolvere debet, ut probabile timeat in eadem peccata recasurum, si in iisdem de occasionibus perseverat; sed certum temporis spatium sumere ad emendationem ejus explorandam.* Et paulò superiùs: *Confessarios*, inquit, *monitos volumus, ut iis quos peccata non dimissuros probabiliter existimabunt, quantumvis polliceantur ac spondeant, ea se dimissuros, absolutionem procrastinent, quoad emendationem perspexerint, nec non iis, qui per multos annos in eadem peccata prolapsi erunt, neque operam ullam ad correctionem vitæ contulerint.* Hanc disciplinam, ad peccatorum conversionem perutilem, à *S. Francisco Xaverio* Societatis JESU, Indiarum Apostolo, & *Sanct. Carolo Borromæo* coævo, fuisse in Sacramento Pœnitentiæ ergà solutioris vitæ homines diligentissimè observatam asserit *Tursellinus* libro VI. *Vitæ Sanct. Francisci Xaverii* cap. XVI. eamque suo calculo approbant omnes sanioris Moralis doctrinæ Theologi, qui constanter docent, non statim concedendum esse absolutionis beneficium tam iis, qui diuturnam & inveteratam habent peccandi consuetudinem, atque iteratis lapsibus firmum sibi vitæ in melius commutandæ propositum non adesse fidem faciunt; tum etiam illis qui in proxima peccandi occasione versantur, nec eam tamen, sæpiùs licèt admoniti, deserere, & ad meliorem frugem se recipere volunt. Hinc justissimâ de causa Sanctissimus Pontifex *Innocentius XI.* ovium sibi à DEO creditarum saluti sedulò incumbens, inter sexaginta quinque quorumdam laxiorum Casuistarum propositiones die 2. Martii anni 1679. à se proscriptas, tres istas sequentes confixit, quarum prima, quæ est Ordine quinquagesima octava, sic habet, *Non tenemur Confessario interroganti fateri peccati alicujus consuetudinem.* Altera, quæ est ordine sexagesima, his verbis concepta est: *Pœnitenti habenti consuetudinem peccandi contra Legem DEI, Naturæ, aut Ecclesiæ, etsi emendationis spes nulla appareat, nec est neganda, nec differenda absolutio, dummodò ore proferat, se dolere, & proponere emendationem.* Tertia, quæ est ordine sexagesima prima, hæc est: *Potest aliquandò absolvi, qui in proxima occasione peccandi versatur, quam potest, & non vult omittere; quin imò directè, & ex proposito quærit, aut ei se ingerit.* Has tres Propositiones ab *Innocentio XI.* Pontifice Maximo jure optimo censurâ fuisse inustas, constans est omnium Theologorum doctrina, tum quia, ut inquit

S. Augu-

S. Augustinus Sermone 7. de Tempore: *Pœnitentiam certam non facit, nisi odium peccati, & amor Dei*, & ut optimè ait Cardinalis *Bellarminus* Sermone 8. de Adventu: *Non esset tanta facilitas peccandi, si non esset tanta facilitas absolvendi.*

Præter hanc tutissimam Regulam, quam Confessariis præscribit *S. Carolus Borromæus*, aliam non minùs necessariam statuit Capite XX. Partis secundæ *Instructionum Pastorum*, ubi hæc habet: *In satisfactionibus vel pœnitentiis Confessarius circumspectus esse debet, ne adeò leves illæ sint & faciles, ut potestas clavium in contemptum veniat, ipseque particeps fiat & consors alienorum peccatorum, neque nimis graves, aut longa jubeantur, ut vel recusent eas exequi, vel etiamsi acceptas habent, posteà tamen planè non perficiant. Idcircò Confessarius Canones Pœnitentiales ad unguem factat oportet; nam quamvis illi possint, & debeant secundùm prudentis & timorati Confessoris arbitrium mitigari, prout Pœnitentis contritio, personarum qualitas, diversaque conditio, aliæque circumstantiæ ostendunt, utilissimum tamen est, semper ipsos Canones præ oculis habere, atque eos tanquam adamussim respicere, quantùm conveniens erit; Et quidem Confessarius etsi pro modo unìque Canonum pœnitentiam non habet sequi, tamen Pœnitenti nonnunquam articulos in eis explicatos tradiderit, ut sic ad majorem dolorem adducatur, pœnitentiamque leviusculam, quam ipsi dedit, alacriùs exequatur, & interim hæc quoque perspicietur utilitas, quæ proficiscitur ex benignitate, quam hodie Sancta Mater Ecclesia cum Pœnitentibus observat, quando disciplina Ecclesiastica rigorem eis tantoperè moderatur. Caret etiam, ut satisfactiones peccatis commissis respondeant.* Hâc Regula *S. Caroli Borromæi* docentur Confessarii congruentes peccatorum gravitati pœnitentias, seu pœnas satisfactorias imponere, quæ, ut ait Concilium Tridentinum Sessione 14. Cap. 8. *procul dubio magnoperè à peccato revocant, & quasi fræno quodam coërcent, cautioresque & vigilantiores in futurum Pœnitentes efficiunt. Medentur quoque peccatorum reliquiis, & vitiosos habitus malè vivendo comparatos contrariis virtutum actionibus tollunt. Neque verò securior ulla via in Ecclesia Dei unquam existimata fuit ad amovendam imminentem à Domino pœnam, quam ut hæc pœnitentiæ opera homines cum vero animi dolore frequentent.* Sit ergo Confessarius in condonandis peccatis nec rigidus, nec mollis; Peccatori oleum infundat & vinum; oleum benignitatis, ne desperet; vinum severitatis, ne plaga putrescens periculosior fiat. Dispositiones Pœnitentium diligenter exploret, fit omnibus omnia factus, ac præsertim caveat, ne intempestivâ severitate Peccatores à Pœnitentiæ tribunali arceat, vel, si ex adverso perniciosis palpationibus vulnera, quæ secari & exuri debent, operiat, si levissima satisfactionis opera pro gravissimis delictis injunget, si paucularum Psalmorum recitationem pro infinitis perjuriis, blasphemiis, pro multorum annorum adulteriis & libidinum monstris imponat, in se alienorum peccatorum onere suscipiat, sicut loco mox à me laudato asserit Concilium Tridentinum. Cæteras Regulas, quas ad restituendam morum disciplinam *S. Carolus Borromæus* Confessariis præstituit, ne longior sim, missas facio. Consultius est, ut eas attento animo legas in ea, quam Sanctus ille Cardinalis edidit, *Confessariorum Instructione*, quam ad conservendam Christianæ Moralis integritatem adeò utilem & necessariam esse judicavit Clerus Gallicenus, ut eam anno MDCLVII. publicè luce donari curaverit, quò, ut ait idem doctissimus Clerus, *grassante ad Evangelica morum instituti perniciem novarum opinionum labe, opposito velut obice, coërcerentur, & tanquam aliquâ mole reprimi posset novarum opinionum torrens, qui Christianam morum Doctrinam perditum ibat.* Quin, & jubente *Innocentio XII.* Pontifice Maximo, Cardinalis *Carpegna*, ejusdem Pontificis Vicarius, anno Jubilæi, seu MDCC. ejusdem *S. Caroli Borromæi* Institutionem Confessariorum Italico idiomate exaratam in publicam lucem emisit, eiq; Pastorale Mandatum præfixit, quo omnibus Confessariis præcipit, ut in Sacramentorum, præsertim Pœnitentiæ & Eucharistiæ, administratione, ad praxim, quam præmonstravit & docuit *S. Carolus Borromæus*, totam animum sibi creditarum regiminis rationem exigant, nec unquàm privatis patiantur se abduci nonnullorum Theologorum corruptelis, qui, dum Sanctorum Patrum doctrinæ, & incorrupto Ecclesiæ lumini propriæ mentis lumen anteposuerunt, à via veritatis exorbitârunt.

D. Necdùm mihi indicâsti ea Scriptorum Sæculi XVI. Ascetica Opera, quorum frequens lectio ad probè informandos mores multùm conferre, meumque animum opinionibus Christiano dignis imbuere, & adversùs omnes doctrinæ moralis corruptelas communire potest.

M. Sicut Pictores nonnisi optimas tabulas sibi proponunt, ita & ipse tres Sæculi XVI. Vitæ spiritualis Scriptores omnibus suis numeris absolutos tibi proponam, ex quorum Operibus perfecta pietatis exempla, & modum benè beatèque vivendi excerpere debes. Primus est *Ludovicus Granatensis*, Ordinis Prædicatorum, quem omnes agnoscunt ut Magistrum & Asceticorum Scriptorum parentem, cujus Opera tanti fecit *S. Franciscus Salesius*, ut Episcopum sibi amicissimum in Epistola XXXIV. libri primi ad ea jugiter lectitanda adhortetur his verbis: *Ludovicum Granatensem integrum habeas, tibique breviarium sit alterum. Cardinalis Borromæus aliâ ad concionandum Theologiâ non utebatur, & tamen concionabatur egregiè. At non hic illius præcipuus usus est; Animum scilicèt ad vera devotionis amorem dirigit suum, & ad omnia exercitia spiritualia. Ipsius lectionem à Duce Peccatorum auspicaris velim, tùm ad Memoriale transeas; tandem totum perlegas. Verùm, ut fructuosè legatur, non raptim legendus & quasi devorandus, sed ponderandus & æstimandus est. Per singula capita is est meditandum, ejusque doctrina magnâ consideratione, & precibus ad Deum, animo applicanda. Cum reverentia & devotione legendus est, cum liber, utilissimus, quibus anima cœlitus afflari ac erudiri possit, contineat documenta, ex quibus omnes animæ facultates reformandæ &c.* Pervolve igitur sæpiùs Opera *Ludovici Granatensis*, qui inter Asceticos Scriptores, eum locum, quem *S. Thomas*, Doctor Angelicus, habet inter Scholasticos, occupat primum. Alter Sæculi XVI. Scriptor Asceticus, cujus Operum lectioni sedulò itidem incumbere debes, est *Bartholomæus à Martyribus*, Archiepiscopus Bracarensis, Ordinis Prædicatorum, cujus extant duo libri in lucem editi, piorum omnium Virorum commendatione digni. Primus inscribitur *Stimulus*

mulus Pastorum , Episcopis , & Sacerdotibus coram animarum gereotibus ad munus optimè oheundum informandis apprimè utilis , cujus adeò lectionem amico Episcopo *Fraacifcas Salesius* Epistolâ mox à me laudatâ commeodat. Alterum *Bartholomaei à Martyribus* librom , seu *Compendium spiritualis Doctrina* , edendum curavit *Ludovicus Granateasis* , eique istud elogium præfixit : *Quo tempore quidquid de Mystica Theologia à Summis Viris , hoc est, Dionysio , Bernardo, Bonaventara, Gersone scriptum est , studiosè legeas, has gemmas super aurum & topazion pretiosas Novis monstravit* (Bartholomæus à Martyribus) *Quibus ego legendis tantoperè delectatus sum , ut ferè affirmare possem, me nihil hactenus in vita legisse, quod acriores piis hominibus stimulos ad hujus cœlestis Philosophia amorem adderet , majoremque lucem his, qui huic studio dediti sunt, praeferret.* Io hoc *Compendio spiritualis Doctrina* , quod coocionavit noster *Bartholomaeus à Martyribas* , memioi me legisse Num. XXI. cap. 7 præclaram sententiam , quam hie prætermittere minimè debeo , qoippe quæ , instar Regulæ , te ad henè tutòque operandum poterit dirigere : *In qualibet negotio agendo* (inquir) *si incertus sis , quid potiùs eligas , antequàm statuas , quid agendum sit , prius ipse considera, quid tu fratri in ea re consuleres. Item, quid acturus esses , si instaret tunc hora mortis. Item, cogita, quid malles egisse, cùm steteris in die judicii coram Domino, & illud age. Si dubitas adhuc, elige illud, quod natura tua ac affectionibus molestius est , ac magis adversatur.* Hanc verè auream *Bartholomai à Martyribus* Seotentiam si semper præ oculus habeas, certus som, te in momentoso salutis tuæ uegotio opinioaem minos probabilem minúsqoe rutam , relictâ probabiliori ac tutiori , nuoqoam secuturum. Postremò , ad benè instituendos mores tuos, sæpiùs legesis Opere Moralia *S. Theresia* Virginis , & Ordiois Carmelitarum excalceatorum Fuodatricis digoissimæ, quæ germaaoam pietatem ubique spirant , Lectores *cœlestis Doctrina pabulo* , ut ait Ecclesia , nutriunt, & ad summum perfectionis Vitæ spiritualis culmen provehoot. Hos Sæculi XVI. Scriptores Asceticos , quos præsertim perpeoâ rerum spiritualiom cogoitio , librata judicii maturitas , opioionum delectus , & servaodæ Doctrioæ Moralis castimoniæ studium commendant, nocturnâ debes versare manu , versare diornâ. At quorumdam Scriptorum Opera , quæ Ethicæ Christianæ integritatem labefactaot , & in quibus oihil singulare reperire est præter promiscuam loquacitatem, temerariam, de rebus ignotissimis, & minimè meditatis aut digestis disserendi fiduciam , incredibiles à veris purisque fontibus evagationes , inanes ratiunculas ad excusandas excusationes in peccatis exeogitatas, importunè solum repetitos vulgatium cantilenarum susurros, quódque graviùs est, periculosas, & noxias io doctrina Morali opinioocs, Vaticano protritas fulmioe : hæ inquam, Scriptorum Opera, quæ tibi, aliisque incautis venenum propinare possunt , ne digito quidem attingere debes, nedum legere ; optandúmque esset , ut aeternis tenebris damnareotur Morales illi libri, in quibus propositiooes aut sententiæ a Sede Apostolica proscriptæ vulgantur , recoquuntur , refinguntur.

D. Cùm vera virtus nihil aliud sit , quàm scientia fugiendorum atque expetendorum , curabo , quàm diligentissimè potero , ut eos dumtaxat libros pervolvam , qui mihi veræ , & Christianæ pietatis semioa , Divinæ Legis amorem, atque salubria Moralis Doctrinæ Christianæ documenta instillare poterunt ; ab his verò libris , qui meos mores corrumpere possent, & quorum immensâ mole oppressus jamjam gemere cœpit universus litterarios orbis , penitùs abstinebo, secutus hac in re consilium *Theophili Raynaudi* Societatis JESU Theologi , qui , ut nuperrimè legebam, in Opere. quod edidit *de Malis ac Bonis libris , seu de justa aut injusta eorumdem confixione*, hæc Erotemate primo scribit : *Nihil deterius , inutilius , & damnosius scriptione malâ & libro malo ; eò quippe virus non modò præsens, & raptim transiens, sed durabile, & in innumeros eâdem nocendi facultate grassari aptum , continetur.* —— *Liber enim malus, non secus ac pannus pestilens, quoscumque attactu ejus pollui contigerit , facillimè inficit , atque in mortem abripit , quod malo suo compererunt, qui minùs caute se ea in parte gesserunt.* Et, paucis ioterjectis , subdit : *Sanè , si pravum Collocutorem , qui perpaucos unâ operâ potest inficere , devitandum studiosè in confesso est, quia corrumpunt bonos mores colloquia mala , quanto certiùs est , devitandum esse authorem mali Operis, qui simul infinitos potest corrumpere.* Prudentissimo itaque hujus Theologi Societatis JESU consilio utar , in tantis lascivieotium Scriptorum acervis , non plus oegotii deinceps cum illis, qui in doctrina Morali malè audiunt , habere volo, quam Romaoi cum Gallo Provinciæ homioibus, quos hoc anno MDCCXX. peste afflatos esse dicunt , commercium aut societatem ullam, se habere velle optimo jure nuperrimè, Pontificio promolgato Edicto, declarâruot.

* *

*

Finis septimi Tomi.

